

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YATIRIM KURULU YAYINLARI: 87

HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN TBMM KONUŞMALARI VE İLGİLİ GÖRÜŞMELER

BİRİNCİ CİLT
(1939 - 1943)

Derleyen:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

HASAN-ÂLİ YÜCEL'in
T.B.M.M. KONUŞMALARI
ve
İLGİLİ GÖRÜŞMELER

1. CİLT
1939 - 1943

DERLEYEN :
Canan YÜCEL ERONAT

I S B N : 975-7479-72-1 (Tk. No.)
I S B N : 975-7479-73-X (1. Cilt)

SUNUŞ

Hasan-Âli YÜCEL 1935 yılında V. Dönem İzmir Saylav'ı olarak TBMM'ne girdi. 1950 seçimlerine kadar 4 Dönem, (1939-1943) VI., (1943-1946) VII., (1946-1950) VIII. Dönem İzmir Milletvekili olarak Mecliste bulundu.

1938 yılının son haftası Maarif Vekili oldu. Elinizdeki bu iki cilt, YÜCEL'in "yedi yıl, yedi ay, yedi gün" diye ünlü Millî Eğitim Bakanlığı sırasında TBMM'de yaptığı konuşmaların ve bu konuşmalarla ilgili görüşmelerin tümünü içeriyor.

V. Dönemde bir kez, (29.5.1937) çok kısa bir konuşması olmuş, verdiği önerge onaylanmış, 1946'da Bakanlıktan ayrıldıktan sonra da üç kez söz almıştır.

YÜCEL'in açıklamalarının boşlukta kalmaması için, Milletvekillerinin bu açıklamalara neden olan sorularını ve önerilerini de derlemeye katmayı uygun gördük.

Tümünü TBMM Tutanak Dergisi'nden aktardığımızı düşünerek, imlasında ve dilinde değişiklik yapmamayı zorunlu bulduk.

YÜCEL'in gerçekleştirdiği I. Neşriyat Kongresi, I. ve II. Millî Eğitim Şûraları, I. Coğrafya Kongresi, Tercüme ve Ansiklopedi Bürolarında ve benzeri toplantılarda ülkenin, konularla ilgili ve bilgili aydınları biraraya gelerek, özgür bir ortamda düşünüp tartışarak özü öze, sözü söze katarak, asırlardır beklemedeki eğitim ve kültür sorunlarına çözümler aradılar.

Erek, ezilmeyen göçmeyen bir Türk vatandaşı, 15 yılda okuma yazma bilmeyeni kalmamış bir Türkiyeydi. Yaratıcı, çağdaş, üretken, YENİ İNSAN'ı yaratacak ortamın oluşmasıydı.

Köylüsü, kentlisiyle bir ulusal bütünlük içerisinde milletçe kalkınmamız, aydınlanmamız sözkonusuydu.

YÜCEL, aydınlanmanın cansuyu kitapla, kitap seferberliğiyle işe başladı. Bir ulusal kitaplığı olmalı, kitap azık çantalarına girmeli, ekin tarlalarına karışmalıydı.

İlk kez bir Millî Eğitim Planı yapıldı.

Alınan kararlar TBMM'de de alışlagelmişten çok farklı bir ilgi ve coşku ile tartışıldı ve yasalaştı.

Yasalar hızla hayata geçti.

Elinizdeki iki cilt, bir eğitim kültür destanının,

- Planlama,
- Yasalaşma,
- Gerçekleşme

Evrelerinden yasalaşma aşamasının öyküsü. İleri kuşaklara hem bilgi, hem de övünç ve hız kaynağı olsun diye derlendi.

Bu çalışmanın yayımlanmasında değerli katkılarını esirgemeyen TBMM Başkanı Sayın Hikmet ÇETİN'e, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanı ve Üyelerine, hazırlanması ve yayımlanması aşamalarında özenli, özverili gayretlerinden ötürü TBMM Kütüphanesi, TBMM Basımevi Müdürlüğü ile TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu çalışanlarına teşekkürü borç biliyorum.

Canan YÜCEL ERONAT

Ö N S Ö Z

Tarihimizi, çok eskilere uzanan şanlı geçmişimizi, dünya tarihi içinde ele alıp bilimsel verilere dayanarak yansız bir görüşle incelememiz, 1923 Cumhuriyet Devriminin bir öğretisidir. Bu bilinçe de, Atatürk devrimlerinin kazandırdığı özgür düşünce ile ulaştık.

Cumhuriyetimizin siyasal tarihine ışık tutan en sağlıklı belgelerin başında, kuşkusuz TBMM Tutanak Dergileri geliyor. Her bölümünde yakın geçmişimizin bir kesiti aydınlanıyor.

Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu ile Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun yayınları da yakın tarihimizi somut örneklerle günümüze taşıma görevini en iyi biçimde yerine getirmektedir.

Kurulumuz; Devletimizin ve Cumhuriyetimizin kurucusu, Büyük Önder **ATATÜRK**'ün Meclis açış konuşmalarını, O'nun en yakın dava arkadaşı ve II. Cumhurbaşkanı **İsmet İNÖNÜ**'nün Meclis konuşmalarını yayınlayarak büyük bir hizmette bulunmuştur.

Geçmişimizin sağlam belgelere dayanarak doğru değerlendirilmesi, elbetteki geleceğimizin yapılanmasında sağlam temeller oluşturacaktır.

1998 yılında da Kültür, Sanat ve Yayın Kurulumuz, büyük eğitimcimiz, düşünür, yazar ve devlet adamı **Hasan-Âli YÜCEL**'in TBMM'de yaptığı konuşmaları ve bu konuşmalarla ilgili görüşmeleri de kitap haline getirme kararı almıştır.

UNESCO'nun 1997'yi, doğumunun 100. yılında, bütün dünyada **Hasan-Âli YÜCEL** yılı olarak duyurduğu düşünülürse, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu'nun bu kararının önemi daha da artıyor.

UNESCO, gerekçesinde **Hasan-Âli YÜCEL**'in;

- Türk Millî Eğitiminde önemli reformlar gerçekleştirdiğini,
- Köy Enstitülerinin kurucusu olduğunu,
- Dünya klâsiklerinden çeviriler programının öncüsü olduğunu,
- UNESCO Kuruluş Sözleşmesini imzalayan Millî Eğitim Bakanlarından olup,

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun kurulmasını sağladığını vurguluyordu.

- Türk Millî Eğitimine, kültür hayatımıza üstün değerler kazandıran **Hasan-Âli YÜCEL**, kuşkusuz ülkemizin yetiştirdiği önemli ve büyük devlet adamlarımızdan biridir.

- Yaptığı hizmetler, bize çağdaş dünyanın kapılarını açmıştır; onunla övünüyoruz.

- Bu yapıtta **YÜCEL**'in TBMM'de yaptığı konuşmalar yayınlanmaktadır.

Bu çalışmayı gerçekleştiren Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu'na, konuşmaları derleyen Canan YÜCEL ERONAT'a ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Ve Kurul'un, seriyi başarıyla sürdürüp, böyle olumlu gayretlerle diğer devlet adamlarımızın konuşmalarını da günyüzüne çıkarmasını diliyorum.

Hikmet ÇETİN

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

İÇİNDEKİLER

<u>Konu Başlıkları</u>	<u>Sayfa</u>
– Eski Harflerle Basılmış Kitapların, Etüt Kitabı Olarak Kitaplıklara Konulmasının 1353 Sayılı Yasaya Aykırı Olup Olmadığının Görüşülmesi	1
– Maarif Vekâleti 1939 Yılı Bütçesi Görüşmeleri	11
– Yurtta Katil Olaylarının Azaltılması İçin Maarif Vekâletinin Ne Önlemler Aldığının Sorulması Üzerine Açıklaması	75
– Köylerde Açılan Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okulları'nın İdaresine Dair Kanun Görüşülürken	79
– Hatay Vilayetinin Kurulmasına Dair Kanun Görüşülürken Hasan-Âli Yücel'in Sözleri	83
– Erzincan Depreminde Zarar Görenlere Yardım Görüşülürken Hasan-Âli Yücel'in Açıklamaları	87
– Hasan-Âli Yücel'in Köy Enstitülerinin Teşkili Hakkında Kanunun Muvakkat Bir Encümende Görüşülmesi Teklifi	91
– Köy Enstitüleri Kanunu Görüşmeleri	95
– Köy Enstitüleri Kanunu'na Verilen Reylerin Listesi	137
– Devlet Konservatuarı Kanunu Görüşmeleri	145
– Devlet Konservatuarı Hakkında Kanun Maddelerinin Görüşülmesi	175
– Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Yasa Görüşmeleri (1 No'lu Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında)	209
– Devlet Konservatuarı ve Riyaseti Cumhur Filarmoni Orkestrası Temsil ve Konserlerine Giriş Hakkında Yasa Görüşmeleri	227
– Memurların Tahsil Müesseselerinde Öğrenci Olamayacaklarına Dair Yasa	239
– Maarif Vekâleti 1941 Yılı Bütçe Görüşmeleri	265
– Vakıflar Umum Müdürlüğü 1941 Malî Yılı Bütçe Kanunu Görüşülürken Hasan-Âli Yücel'in Açıklamaları	297

– İstanbul Yüksek Mühendis Okulu ve Teknik Okulun Maarif Vekâleti- ne Devri Görüşmeleri	303
– Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanuna Ek Kanun Münasebetiyle	313
– Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan Kanunla- ra Bağlı Kadro Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına ve 1941 Malî Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununun (L ve D) Cetvellerinin Tadiline Dair Kanun Münasebetiyle	319
– Kamp Masraflarında Yapılan Tenzil Üzerine Görüşmeler	325
– Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ne Bağlı Bir «Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü» Kurulması Hakkında Kanun Görüşmeleri	331
– Köy Okulları ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanununun Muvakkat Bir Encümende Müzakeresinin Karara Bağlanması	357
– Maarif Vekâleti 1942 Yılı Bütçesi Görüşmeleri	365
– Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1942 Yılı Bütçe Kanunu Görüşme- leri	401
– Köy Okulları ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu Görüşmeleri	411
– Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu Görüşmeleri	435
– Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu Görüşmeleri	495
– Köy Okulları ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanununun Kabulünde Hasan-Âli Yücel’in Konuşması ve Verilen Reyler	521
– Meslekî Teknik Okullar Açılması ve Mevcutlarının Büyütülmesi Hak- kında Kanun Görüşmeleri	531
– Sözlük	539

KISALTMALAR ve TANIMLAR

İ	: İnikad
C	: Celse
B	: Birleşim
O	: Oturum
E	: Encümen (Komisyon)
E.M.M.	: Encümen Mazbata Muharriri (Komisyon Kâtibi)

DÖNEM	: Yasama dönemi
TARİH	: Yasama dönemi süresi
REİS	: Oturum Başkanı
BAŞKAN	: Oturum Başkanı
VEKİL	: Bakan
İÇTİMÂ	: Toplantı
İNİKAD	: Birleşim
BİRLEŞİM	: Genel Kurulun belli bir gününde açılan toplantısı
CELSE	: Oturum
OTURUM	: Bir birleşimin ara ile bölünen kısımlarından her biri

TBMM Tutanak Dergisi

C : Cilt

s : Sayfa

**ESKİ HARFLERLE BASILMIŞ KİTAPLARIN,
ETÜT KİTABI OLARAK KİTAPLIKLARA
KONULMASININ 1353 SAYILI YASAYA
AYKIRI OLUP OLMADIĞININ GÖRÜŞÜLMESİ**

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Kemalettin KÂMİ

(Erzurum)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

İbrahim Alâettin GÖVSA

Maarif Encümeni Mazbata

Muharriri (İstanbul)

Dr. İbrahim Tali ÖNGÖREN

(Diyarbakır)

Etüd Kitabı Olarak Kullanılmak Üzere Eski Harflerle Basılmış Olan Kitapların Okul ve Kültür Kurumları Kitab Evlerine Konulmasının 1353 Sayılı Kanun Hükmüne Aykırı Olub Olmadığının Tefsiri Hakkında Görüşmeler.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Kanundaki kütübanelerden maksad halkın gireceği kütübaneler mi, yani umumi kütübaneler mi yoksa ilim kütübaneleri midir? Maksadlarının ne olduğunu encümen reisi izah etsin.

BAŞKAN – Encümen reisi yoktur. Mazbata muharriri de sözünü zü işitememiştir, sualinizi kürsüden sorunuz.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Bu mazbatada beyan edilen mütaleatta bir rücu şekil ve kokusu vardır. Hatta açık bir rücu. Biz şimdiye kadar yaptığımız büyük inkılâblarm hiç birisinden rücu edemeyiz. Kanun mutlak surette bize «cedvel, defter» diye tasrih ediyor. Kitabhane dediği şey de ancak üniversite gibi ve büyük kütübaneler gibi halkın değil, entellektüeller için bir vesika ile girilecek yerlerdir. Binaenaleyh böyle bir tefsiri Büyük Millet Meclisi kabul edemez. Binaenaleyh mazbata muharriri buraya gelsin bu kanunun neresinden böyle bir mana çıkardığını izah etsin.

Kemalettin KÂMİ (Erzurum) – Arkadaşlar, Maarif vekâleti bizden eski harflerle basılmış bazı kitapların etüd kitabı olarak okul ve kültür kütübaneleri için satın alınabilmesine tefsir yolu ile mezuniyet istemektedir. Maarif encümenimiz de bu mezuniyeti vermektedir. Bir defa bir inkılâb kanununun, onuncu yılında tefsire mühtaç olacağını hiç bir vakit zannetmek istemezdim. Harf inkılâbına aid kanun kabul edildiği zaman ilk mekteblerin birinci ve ikinci sınıflarında bulunan çocuklar halen üniversite sıralarına gelmiş gençlerdir. Bu bakımdan mekteb kütübanelerine eski harflerle basılmış kitapların etüd kitabı namı altında konmasında ne faide ve ne de lüzum vardır. Bununla beraber bir tefsir meselesi değil, fakat bir tesis mevzuu olarak Maarif vekâleti veyahud Maarif encümeni bize gelebilir ve diyebilirdi ki, milli kitab saraylarımızın zenginleşmesi, ilim ve sanat değeri yüksek olan eski eserlerimizin, zayi olmaması bakımından, bazı kütübanelerimizce Maarif vekâletinin salâhiyetkar kurumlarının kararile satın alınabilmeli ve saklanabilmelidir, bu da sadece basma ve yazma nadir eserlere inhisar etmelidir. Bunun haricinde böyle bir tefsir kararile eski harflerin mekteb çatıları altına girmesine lüzum ve ihtiyaç gösterilmesini doğru bulmuyorum.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlar; bir irtica veyahud rücu meselesi aslâ mevzubahs değildir. Mevzubahs olan şey, ilmi tedkikler yapılırken bu gün yeni harflerle basılmamış ve basılması müşkül eski kitapları, bu kitapları tedkikle muvazzaf müesseselerimize sokabilmektir. Meselâ Üniversitenin tarih veya hud edebiyat kısmında her hangi bir ilmî meseleyi tedkik etmek için bir vesikaya müracaat edilecektir. Bu vesika bu gün mevcut değilse almak lâzımdır. Bunu alamıyoruz. Meselâ Naima tarihi yoksa dışarıdan alamıyoruz. Evvelce varsa kalmıştır. Onun için böyle bir müsaade istiyoruz. Kaldı ki ilk mekteb, orta mekteb, lise bunlar mevzubahs değildir. Maarif vekâletiniz pek güzel takdir eder ki, hangi yerlerde bu neviden eserler vesika mahiyetinde tedkik olunur. Bunu tutub da genç ve küçük çocukların eline verecek değiliz (Alkışlar).

Maarif E. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – İki kıymetli arkadaşımın genç heyecanlarını takdire şayan gördüm. Ancak telâş ve endişelerinin bu meselede asla varid olmadığını arzedeceğim.

Mevzuubahs olan kanun 11 sene evvel çıkmıştı ve yeni Türk harflerinin telifini istihdaf ediyordu ve tabîi bu maksad altında eski harflerin bütün Devlet müesseselerinde, mektebler de dahil olduğu halde, kullanılmasını, el altında bulunmasını yasak etmişti. O zaman yine mazbata muharriri sıfatile Maarif encümeninde bulunmuş olmak itibarile iyi bilirim ki, kanunun maksadı, etüd, müracaat kitabı olmak üzere eski harflerle basılmış kitapların Devlet müessese ve kütübanelerden kaldırılmasını asla istihdaf etmiyordu. 11 sene evvel dahi bu maksadı gözetmemiş olan bir kanun bu gün aynı maksadı gözetebilir miydi?

Çünkü bu gün yeni Türk harfleri gayet kuvvetleşmiştir. Onu müdafaa edecek nesil bu gün 20 yaşındadır. 20 yaşındaki gençler eski harfleri bilmiyorlar ve kıymetli arkadaşım Kemalettin Kâmi de bunu teyid buyurdular. Kezalik bu gün yeni harflerin, bir kaç yüz metre ötede gördüğümüz kütübanesi bir âbide gibi kurulmuştur ve kurulmak üzeredir. Binaenaleyh, 11 sene evvel dahi istihdaf edilmiş olan bir maksadın bu gün tabîi olarak telâkki edilmesi neden bir rücu ve irtica kokusu versin? (Bravo sesleri).

Arkadaşlarımla endişeleri, inkilâbın, bütün umdelerine sadık olanların, bilhassa genç olanların, kendileri gibi genç unsurların daima heyecanla beslenmeleri şayanı temenni olan tezahürlerdir.

Fakat maksaddan emin olabilirler ki katiyen onların düşünceleri ve endişeleri mevzubahs olamaz. Zaten bu tefsir yeni bir mezuniyet vermiyor. Şimdiye kadar kütübanelerimizden, hattâ Büyük Millet Meclisi kütübanesi de dahil olmak üzere, arab harflerile, eski harflerle yazılmış kitaplar kaldırılmış mıdır? Hayır, pekâlâ kullanılıyor. Bir etüd kitabı olarak onlardan istifade ediliyor. Hatta yalnız burada değil, yüksek mekteblerin kütübanelerinde de bu mahiyette kitaplar ihtiyacı temin etmektedir. Sonra, eski harflerle yazılmış yeni kitaplar alınırsa bütün yeni nesil onlarla mı beslenecektir? İlk mekteb kütübanelerine arab harflerile yazılmış kitapları almağa lüzum ve imkân var mı? Ve bir ilk mekteb müdürü böyle bir kitabı alırsa tabiatle mesul olacaktır. Bir İngiliz ansiklopedisi dahi olsa yine mesul olacaktır. Çünkü bunlardan ilk mekteb çocukları istifade edemezler. Biz bu kanunun vaziyete müsaid bir şekilde anlaşılmasına imkân vermezsek ne olacaktır? Bütün Devlet müesseselerine merbut kütübanelerdeki eski yazılarla olan kitaplar ve gazete kolleksiyonları kalkacak mı? Hayır, yine el altında bulunacaktır.

Eh, şu halde yarın Ankara'da bir umumi kütübane açıldığı zaman meselâ: Tasviri Efkâr Takvimi vekayiden itibaren bütün eski harflerle intişar eden bütün gazete kolleksiyonlarını almak icabetse, almayacak mıyız? Tabii alacağız. Kütüphaneler için eski harflerle intişar eden bir tek varakayı bile alacağız. Hatta eski el yazmasını bile alacağız. Faraza Tarih Cemiyetinde; meselâ Naima, Raşid Cevdet, Lûtfi tarihlerine kadar bütün vakauvislerin eserlerini bulundurmamak icabetse ki, bunlar şimdi vardır eksikse bunları almak lâzım gelmiyecek mi? Yakın zamanın tarihlerini öğrenmek icabetmiyecek mi? Tabii icabeder. İşte tefsirin maksadı bundan ibarettir. Ben ümid ederim ki genç, heyecanlı arkadaşlarım da bu maksadı gayet tabii bulurlar. (Bravo sesleri, alkışlar).

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Evvelâ sayın vekilimin benim burada söylediğim kelimelerin gayet tartılı olarak ağzımdan çıktığını bilmelerini rica ederim. İrtica kelimesi benim ağzımdan çıkmaz. Çünkü bir vekilin irtica getirmesi değil hatta sabık yobazın bile artık bu memleketle irticain alâkası olmadığını bilmesi lâzımdır. Memleketi bu kadar iyi bilen ve bu kadar iyi gören bir insanım. Artık bu memlekette irticadan bahsedilmez.

Rücu başkadır, irtica başkadır.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Teşekkür ederim.

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) – Eğer memlekette bu derece yüksek olan bir vekilin irtica hareketine kail olsaydım başka türlü lâf söylerdim. Binaenaleyh ben bir rücadan bahsettim. Bu bir rücadur, şimdi arzedeceğim.

Arkadaşlar, söyliyeyim mi? Söylemiyeyim mi? (Gürültüler ve gülüşmeler, söyle hakkındır sesleri)

Arkadaşlar; burada mazbata muharriri evvelâ benim müdafaa etmem lâzım olan kelimeleri aynen söylediler. Ben dedim ki; bize bu kitablar lâzım olabilir, Üniversiteye lâzım olabilir. Ben bunu kabul ediyorum. Takvimi Vakayin bu kadar senelik kolleksiyonlarını atacak mıyız diyorlar. Hayır Üniversiteye koyacaksınız.

Arkadaşlar; ben itiraz ettiğim şeylere kanunu iyi okuduktan sonra itiraz ederim. Burada Üniversiteden bahis yoktur, kütübanelerden bahis yoktur. Kanunda «Okul ve kültür kurumları» diyor. Okul, ilkmekteb, orta mekteb vesâiredir. Mazbata muharriri bunu nasıl müdafaa ediyor ve diyorlar ki, bir mekteb müdürü mesul olur bu kitabları alırsa, siz bu tefsiri yaptıktan sonra mesul olmaz. Okula, kütübaneye müsaade ettiğimiz zaman Alâettin arkadaşımız mesul olmasını kabul ediyor. Okul kelimesi nasıl konmuştur? Yazdığı ile söylediği arasında bir tezat olduğu halde burada bunu iddia etmek mevkiindedir. Arkadaşlar, bu bir rücadur. Okul demek ilk mekteb demek orta mekteb demektir. Hâlâ memlekette gizli mekteb açib eski harfleri okutanlar vardır. Okul demek üniversite demekse ben vaz geçiyorum, buyursunlar burada müdafaa etsinler (Müzakere kâfi sesleri).

Dr. İbrahim Tali ÖNGÖREN (Diyarbakır) – Müzakere kâfidir, yalnız biz buradaki okul tabirini ilk mekteb olarak aldık ve okul deyince büyük kütübaneler, Üniversite kütübanesi, B. M. M. Kütübanesi bunun haricindedir. Okul deyince bir ilk mekteb muallimi derhal kendi mektebine bir çok şey alır. Ben 14 vilâyetin başında bulundum. Diyebilirim ki, bu yazı daha sinmemiştir. Bütün vatandaşların beynine sinmemiştir. Fırsat bulunca eski yazı ile yazarlar. Hattâ devairi resmiyenin alacağı bazı daktiloların eski yazıyı bilip bilmediklerini sorarlar. Bu nazarı dikkati celbedecek bir meseledir. Binaenaleyh şümüllü tabirlerin kullanılması zamanı gelmemiştir. Elbette bir gün gelecektir. Onun için maksad ne ise, Maarif vekâletinin yüksek düşüncesi ne ise açıkça yazılmalıdır. Yeri tasrih edilmeli, kanun açık çıkmalıdır. Bu kanun elde oldukça bir ilk mekteb başmuallimini mesul edemeyiz. Çünkü kanunda okul tabiri vardır. İlk mekteb de, orta mekteb de, lise de okuldur.

BAŞKAN – Encümenin izahati var mı?

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Lûtfen mazbatayı alsınlar; tashih etsinler.

İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Şimdiye kadar itirazlar, yalnız okul kelimesinin ilk mekteb olarak telâkkisine inhisar ediyor. Halbuki biliyoruz ki, okul kelimesi bilûmum mektebler için kullanılıyor. En bariz misal, eski Mülkiye mektebinin Siyasal bilgiler okulu şekline çevrilmesidir. Maarif vekâleti bütün müessesatı ilmiye için okul kelimesini koymuştur ve mazbatada yalnız okul yoktur, kültür kurumları kütübaneleri de vardır.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – O nedir?

İbrahim Alâettin GÖVSA (Devamla) – Daha şamil olsun diye kitab evleri diyoruz. Kitab evleri deyince Maarif vekâletinin bütün kütübaneleri demektir.

Şimdi ihtilâfat kelime üzerinde oluyor. Kelimenin mahiyeti tebarüz edince telâşa mahal kalmıyor. Halbuki kanunun esasında bu gibi kelimeler mevcut değildir. Bu kelimeler Maarif vekâletinin tezkeresinden alınmış ve ifade aynen muhafaza olunmuştur. Mesele bundan ibarettir. (Müzakere kâfi sesleri).

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Arkadaşlar, ben burada okul kelimesinden bahsettiğim zaman yalnız ilk mekteb demedim, orta mekteb de dedim ki, bunun içerisinde lise de vardır. Kelime oyunu yapmıyalım. Okul mutlaktır. Kanuna girdiği zaman kelime oyununu mazbata muharriri yapmış olur. Lise de orta mekteb de bu kelime içerisinde dahildir. Biz Ankara'daki Hukuk mektebini bile mekteb oluşunun aleyhindeyiz. Mülkiye mektebinin de keza mekteble ifade edilmesinin aleyhindeyiz. Yani Üniversite şekil ve mahiyetinde olan yüksek müesseselere mekteb denmesinin aleyhindeyiz. Sırası gelince elbet bunu da söyleyeceğiz. Binaenaleyh bunları misal alıp kelime oyunu yaparak mutlak bir kelimenin kanuna girmesine müsaade etmiyelim. Kelime oyunu Büyük Millet Meclisinde yer alamamalıdır ve bu Meclis oyuna gelemmez.

İkincisi; arkadaşlar, mazbata muharririnden soruyorum :

«Kültür kurumları kitab evleri» bu ne demektir? Bilen varsa izah buyursunlar.

Eğer (Kültür kurumu) ile «Maarif cemiyeti» kastediliyorsa, esasen bir tefsirde Maarif cemiyeti için kanun çıkmaz. Bir tefsirde Maarif cemiyetinin ismi ne için geçer, anlıyamadım. Kültür kurumu nedir, Maarif vekilinden soruyorum.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Kelime oyunu, bilmiyorum, var mıdır, yok mudur? Fakat kelime vardır ve kelimelerin de manaları vardır. Eskiden mekteb, şimdi okul dediğimiz şey; içinde okutanlarla okuyanların bulunduğu yerdir. Binaenaleyh üniversite de bu umumi şeyin içerisinde dahildir. (Gülüşmeler, alkışlar).

O halde okul, ilk mektebden en yüksek derecelere kadar bütün tahsil müesseselerini içine alan yerdir.

Ziya Gevher ETİLİ Çanakkale) – İlk mekteplerde mi?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Evet ilk mektepler de...

(Kültür kurumları) tabirine gelince; kurum eskiden kullanılan ve şimdi de kısmen kullanılmakta olan (müessese) nin mukabili (kurmak) tan gelen bir kelimedir. Böylece (kurum) tabiri çıkmıştır. «Kültür kurumu» Maarif cemiyetinin ismi hâssıdır. Burada kullanılan ismi cemidir. (Kültür kurumları) deyince (Maarif müesseseleri) manası anlaşılır. Onun için cemi ve müfred olduğuna göre bu kelimenin mahiyeti değişiyor.

Kitaplar meselesine gelince : İlk okullarda, orta okullarda ve liselerde okul kütübanelerine alınacak kitapların listesini Maarif vekâletiniz bu mekteplere gönderir. Binaenaleyh falan ilk okuldaki baş öğretmen arzu ettiğine göre kitap alıp çocuklara veremez. Eğer böyle yapmış olsa Maarif vekâletinizin yapması lâzımgelen mürakabe vazifesi yapılmamış olur. Bu vazife yapılmaktadır. Arkadaşımın bu bakımdan müsterih olmasını rica ederim.

Evvelce çıkmış olan kanun bu şekilde tefsir edildiği takdirde her hangi bir baş öğretmen ilk okula (Keşfizuunun) u alırsa bız onu tecziye ederiz. Çünkü bizim verdiğimiz listeye dahil değildir. Maarif vekâletiniz ilk okulda okutulması lâzımgelen kitabın ne olduğunu her halde takdir eder.

Dr. İbrahim Tali ÖNGÖREN (Diyarbakır) – İlk mekteb kütübanelerine eski yazı ile, arab harflerile olan kitapların konulmasına muvafakat ediyor musunuz?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Mevzubahs o değil. Yalnız şunu arzedeyim ki, şimdi maruzatta bulunduğum gibi okul tabiri mutlak bir tabirdir. Orada müstesna zikretmiyoruz. İlk mektebde kullanılmasın demiyoruz.

Dr. İbrahim Tali ÖNGÖREN (Diyarbakır) – Okul denince ilk mekteb de o kitablardan alır.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Okul tabirinde, ilk okul, elbette dahildir. Fakat, eski harfli kitab alma meselesi büt-bütün başka bir şeydir.

BAŞKAN – Bir takrir var, okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

Mazbatadan «okul» kelimesinin kaldırılmasını teklif ediyorum.

Diyarbakır

Dr. İ. T. Öngören

(Red sesleri)...

BAŞKAN – Takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Mazbatayı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MAARİF VEKÂLETİ 1939 YILI BÜTÇESİ GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Refet CANITEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Osman Şevki ULUDAĞ	(Konya)
Nevzad AYAS	(Bursa)
Sami ERKMAN	(Tunceli)
Ali ZİRH	(Çoruh)
Hacer DİCLE	(Kastamonu)
Dr. Saim Ali DİLEMRE	(Rize)
Hacim ÇARIKLI	(Balıkesir)
Sezai UZAY	(Balıkesir)
Nazmi İLKER	(İzmir)
İstamat ÖZDAMAR	(Eskişehir)
Fuad GÖKBUDAK	(Konya)
Berç TÜRKER	(Afyon Karahisar)
Ahmed Hamdi DİKMEN	(Konya)
Ali Kâmi AKYÜZ	(İstanbul)
Meliha ULAŞ	(Samsun)
Türkân ÖRS	(Antalya)
Rasih KAPLAN	(Antalya)
Besim ATALAY	(Kütahya)
Hasib Ahmed AYTUNA	(Tokat)
Süreyya Örgü EVREN	(Bitlis)
Şehime YUNUS	(İzmir)
Hasan-Âli YÜCEL	Maarif Vekili (İzmir)
Gl. Kiazım SEVÜKTEKİN	(Diyarbakır)
Dr. İbrahim Tali ÖNGÖREN	(Diyarbakır)

Maarif Vekâleti Bütçesi Görüşmeleri

Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Memleketin her tarafında imar hareketi vardır. Bu imar hareketlerinin bazıları projeli ekserisi projesizdir. Projeli imar hareketleri paraya mütevakıf olduğu için çok yavaş gidiyor. Fakat projesiz hareketler valinin veya belediye reisinin bastonunun ucu ile gösterdiği istikametler çok kolaylıkla kazma tahribatına uğruyor. Şu halde bu projesiz imar hareketlerine ön ayak olanlar memlekette tarihî kültürel ve medeniyet âbidesi olarak mevcut olan bir çok eserleri hiç lüzum, iç sızısı duymadan ortadan kaldırmakta beis görmüyorlar. Her hangi bir yolun ortasına gelen kümbet, mescid, cami veya her hangi bir medeniyet hatırası veya büyük bir zatın hatıra olarak yaptırdığı eserleri ortadan kaldırmaktan hiç bir iç sıkıntısı dahi duymuyorlar. Maarif vekâletinin bu imar hareketlerinde çok büyük bir yeri vardır. Maarif vekâleti gerçi bu işlerle iştigal ediyor, fakat, tabir mazur görülsün, bu hareket çok cılızdır. Maarif vekâletinin imar hareketlerinde çalışmak üzere bir teşkilâtı vardır. Bu teşkilâtın topu topu, bir mimarı vardır. Ayrıca da bir müze şubesi vardır. Bu mimara bu gün bir mimar daha ilâve edilmiştir. Maarif vekâletinin lüzum gösterdiği muhtelif mahallere giderler. Edirne, Kastamonu, Konya, Sivas, Erzurum, Diyarbakır ilâh.. mütemadiyen dolaşırlar. Maarif vekâletinin lüzum görüb müzeler şubesine mensub olan mimarını da muhtelif yerlerde dolaştırmakla beraber vilâyetler tarafından bunlar itibar görmeyiz. Maarif vekâleti geçen sene Bursa âbidelerini bilmem kaçınıcı defa olarak, tesbit etmek üzere kıymetli bir mimarını gönderdi. Bu kıymetli mimarın hazırladığı rapor vilâyetçe de haber alındığı halde mimar oradan çekilir çekilmez o âbidelerden birisi derhal ortadan kaldırıldı. Bunu bir misal olarak arz ediyorum. Bu kıymetli eser Sarı Abdullah camisidir. Maliye vekilinin burada olmasını çok arzu ederdim. Selçuk Devletinin inkırazından sonra Türk Devleti olan Osmanlıların ilk Maarif nazırı olan Sarı Abdullah'ın hatırasını taşıyan bu eseri maalesef ortadan kaldırmışlardır. Projesiz imar yapmak isteyenlerin yanlış düşüncelerine karşı bu misali söylüyorum. İcab ederse misaller çoğaltılır.

Maarif vekâletinin şimdiye kadar imar noktai nazarından memleketimizde faaliyet sarfedilirken heyetler göndererek kalmasını ve yahud kaldırılmasını istediği eserleri tesbit etmemesi yüzünden halk arasında, münevverler arasında, hatta arkadaşlarımız arasında dedikodular çıkıyor. İmar namına nereye kazma atsak muhakkak karşımıza mimarî eser veya bir tarihî kıymet ifade eden bir şey

çıkıyor diye de imarcılar şikâyet ediyorlar ve tarihten, bültenden bahsedenlere hücum ediyorlar.

Meselâ İstanbul'da eskiden vuku bulmuş bir yangında Mimar Kemalettin'in camii - ki büyük kıymet ifade eden böyle mühim bir eser olan böyle bir binanın ortadan kalkması doğrudan doğruya İstanbul için ve millî medeniyet tarihi için büyük bir nakisedir. Yine öyle vaziyetler vardır ki memleketimizde başlı başına büyük bir tarih abidesi olan Yalovaç su kemerleri imar namına ortadan kaldırılmak için kazmalar müteaddid defalar atılmak istenildi. Fakat nihayet Maarif vekâletinin geç olarak haber alarak ısrar etmesi üzerine yerinde kaldı. Eğer Maarif vekâleti bunları katği olarak tesbit etmezse ve müdahalede bulunmazsa ve Devletin diğer şubeleri de benimsemezlerse yavaş yavaş bu kıymetli abideler ortadan kalkmış bulunacaktır.

Maarif vekâleti halk şarkıları topluyor. Bu, onun vazifesidir. Folklor dediğimiz sahada halk şarkılarının toplanmasını iyi bir gözle karşılarız. Meselâ İstanbul'daki konservatuar klâsik eserler topluyor. Ankara'da da halk şarkıları toplanıyor. Fakat halk şarkılarını toplama masrafı yanında bir de onları armonize etme masrafı konmuş. Armoni melodinin süsüdür. Anadolunun bağrından, halkın ruhundan kopup gelen nağmeleri garb usulü ile armonize etmenin manası var mıdır, yok mudur, bilmem. Ben Maarif vekâletinin toplattığı halk şarkılarını armonize edeceği bulunmasına hiç razı değilim. Buna mukabil (Müzik öğretmen okulu) bilmem, müzik mi, musiki mi? Bence musikidir. Bu müzik okulunda asırlarca ömrü olan bir milletin asırlarca musiki kültürü mevcut olan Türk'ün kendi tarihi mukayeseli musiki tarihi ve kendi musikisinin nazariyatı okutulmaz. Fakat halkın ruhuna munis gelmeyen şeyler için bir takım masraflar yapılır. Yücel'den çok rica ederim, bu armoni tabirini buradan kaldırsınlar. Daha fazla yapmaları lâzımgelen bir şey vardır. Halkın musiki terbiyesini yükseltmek için halkın ruhuna munis gelecek yeni eserler yaratsınlar.

Bir de memleket dahilinde ticaret yapan müesseselerin ilânlarında Türk diline hiç bir kıymet, ehemmiyet verilmiyor. Bir fotoğraf filmi alınız, içinde İngilizce, Fransızca, Almanca hatta Arabça bir çok tarifnameler olduğu halde Türkçe bir şey göremezsiniz. İlâçlarda da aynı hal. Bir ilâcın içerisinde 8 - 10 dilden hatta İspanyolcaya varıncaya kadar tarifeler vardır, fakat Türkçe bir satır bulamazsınız. Bunun için Türkiye'de ticaret yapan müesseselerin mutlak

surette Türk diline ehemmiyet vermelerini Maarif vekâletinden rica ederim.

Arkadaşlar, bence çok ehemmiyetli sayılan acı bir meseleye dokunacağım; Maarif vekâletinin şimdiye kadar yaptığı bir kaç tamimle mekteblerde çocukların saçlarının kıvrılmaması, mekteb elbiselerinden başka elbise giymemeleri ve muallimlerin boyanmalarını hakkında emirler verdiğini biliyoruz. Bunu muhakemeye hiç cesaretim olmamakla beraber bir çok acı emsalleri vardır. Bir baba tanıyorum, kendim kadar yakından tanıdığım bir baba. Kendisi kızının mektebinde kızının da bulunacağı bir müsamereye davet ediliyor, mekteb müsameresi. Baba gidiyor, kızını arkadaşlarıyla sahnede görüyor, erken ayrılmaya mecbur olduğu için müsamer bitmeden kalkıyor. Ayrılacağı vakit dışarıda kızını bir daha görmek istiyor, çağırıyor, kızı karşısına geldiği vakit tanıyamıyor. Saçlar frize edilmiş, ondüle olmuş, gözlerine rimeller çekilmiş, kaşlarına rastık, yüzüne pudralar, allıklar, rujlar sürülmüş, hepsi mükemmel. Baba kıza söylüyor, kızım git yüzünü temizle. Biraz hışince söylüyor, kız çok müteessir oluyor, ağlıyor ve bayılıyor, bu kız 11 yaşındadır. Kızın bayıldığını duyan mektebdeki alâkadarlar koşuyorlar, vakayı haber alınca babaya diyorlar ki, biz falan yerden makyajcı getirdik, bu çocukların makyajı için. Baba diyor ki, ben kızımı bu mektebe şu sahnenin makyajcınızın boyansın diye göndermiyorum, okusun diye size teslim ediyorum. Benim kızımın nermin yüzü acaba sizin makyajcınızın boyayacağı yüzden daha mı kötü? Diyorlar ki; sahneye çıkacak. Rica ediyorum arkadaşlar, mektebde kim olursa olsun sahneye çıkınca falan tiyatrodaki temsil edilen tezli piyesleri temsil eden ve temsil ettiği şahsiyete her vehile intibak etmek sanatları icabı olan aktörlere benzemek ve onlar gibi boyanmak mecburiyetinde midir? Bendenizce asla değildir, mekteb sahnesinde görünen mektebli çocuk, temiz ve pâk mekteb yüzle gözükmelidir. Çocuk yüzü her boyadan daha sevimli; daha şirin, daha güzeldir (Çok doğru sesleri). Bunlara çare bulmasını Maarif vekilinde rica ederim.

Nevzad AYAS (Bursa) – Pek muhterem arkadaşlarım. Maarif bütçemiz bu sene geçen seneye nisbetle bir buçuk milyon lira kadar bir tezayüd gösteriyor. Bunu şayanı şükran buldum. Hükümetimize ve Maarif vekilimize teşekkür ederim. Yalnız teşekkür değil, iftihar da ederim.

Başlıca temas etmek istediğim maarif meselelerini evvelâ sıralayacağım :

Birinci mesele maarif işlerimizi sistemleştirmek. İkincisi; maarif sistemimizde kemiyet ve keyfiyet meselesi; üçüncüsü ilk tahsilin mecburiyet ve meccanılığı, 4 üncüsü maarifimizde ahlak ve ideal; nihayet dilimiz, bir de maarif ve terbiye tarihimiz.

Evvelâ sistem işi; maarif işlerimize aid hükümleri derli toplu olarak ihtiva etmek üzere gösterilebilecek başlıca vesika 1286 tarihli maarifi umumiye nizamnamesidir. Bu nizamnameden evvel ve sonra maarif işlerimiz dağınık mesai ile tedvir edilmiştir. Meşrutiyetten evvel de, meşrutiyetten sonra da maarif işlerimiz dağınıklık-tan kurtulamamıştır. Meşrutiyet devrinde maarif işlerimizin ıslah ve tanzimi yolunda yapılan tek derli toplu kanun tedrisatı ibtidaiye kanunu muvakkatıdır. Aynı devirde ıslahat namına yapılan bir kanun daha vardır : İdarei umumiye vilâyet kanunu. Gerek bu kanun ve gerek tedrisatı ibtidaiye kanunu, muvakkat kanunlardır. Meşrutiyet Meclisi mebusanından geçmemiştir. Daha sonra yapılan tadillerle bu kanunlar delik deşik bir hale gelmiştir. Meşrutiyet devrindeki meşhur (tuba ağacı) münakaşeleri ve sair kararsızlıklar hep bu sistemsizliğin ve dağınık çalışmanın birer ifadesidir. Bu dağınık mesai bir müddet devam edegelmiştir. Nihayet tanzimatta, meşrutiyette, dağınık bir şekilde devam eden bu mesaiyi nikbin ve müsamahalı bir telâkki ile bir tahlil diye kabul edersek, bu, bize bir itminan verebilir. Artık bu uzun tecrübelerin ifadelerini bir araya getirerek bir terkib yapmak zamanı çoktan gelmiştir. Bu mazhariyetin herhalde Cümhuriyet devrine nasib olması lâzımdır. Bu terkipten de Maarif vekâletimizin takib edeceği bir sistem doğmuş olur. Bu sistem, umumî bir kanunla ifade edilir.

İkinci mesele Maarif siyasetimizde kemiyet, ve keyfiyet : Maarif hayatımızda her devirde kâh kemiyete, kâh keyfiyete ehemmiyet verilmiştir. Fazla mekteb açılması, açılanların kapanması yolunda gösterilen tadilât ve ıslahat hareketleri kemiyet ve keyfiyetten birinin daha üstün tutulmasından veya kuvvet ve hız almasından ileri gelmiştir.

Böyle açılmış, kapanmış mekteblerin misalini söylemeğe hacet yok. Hepimizin hafızasında bunun misalleri kolaylıkla bulunabilir. Zamanımızda artık kemiyet mi, keyfiyet mi üstün tutulacak tayin edilmelidir. Bunlardan birini hâkim kılmak ve fakat kemiyet ve keyfiyet arasında tevazünü temin edebilecek, mevcut şartlara ve millî ihtiyaçlarımıza uygun bir yol tutmak bir zarurettir. Şüphesiz kemiyeti de keyfiyeti de ihmal edemeyiz. Bilhassa ilk tahsil mese-

lesinde, teşkilâtı esasiye kanunumuz ilk tahsili meccanî ve mecburî kıldığı için keyfiyete olduğu kadar kemiyete de itina etmeğe mecburuz. Aşağı yukarı yüz senedenberi tahsili ibtidainin meccani ve mecburiliğini muhtelif hukukî vesikalarla kabul etmiş bulunuyoruz. Bu uzun müddet içinde ilk tahsilin mecburluğu bahsinde atabildiğimiz adımlar pek de kuvvetli, uzun ve geniş olmasa gerektir. Bu meseleyi de şöyle bir temenni ile bağlamak istiyorum. Kendisini iş başında görmekle bahtiyar olduğum meslekten yetişmiş Maarif vekili Hasan-Âli Yücel, kemiyet ve keyfiyet meselesinde mütevazın, ilmî, teknik bir yol bularak bu iki mefhumun memleketimiz ve maarifimiz için en hayırlı bir tevazüne mazhar olmasını temine çalışmalıdırlar.

Üçüncü mesele; ilk tahsil.. Bunun tekrarından hiç çekinmemeli. Hattâ zevk duymalıyız! Teşkilâtı esasiyemizde ilk tahsil mecburî ve meccanidir. Bunu ne kadar tekrar edersek, o kadar bu vazifeyi kendimize ve Hükümetimize hatırlatmış oluruz. Bu meseleden Dahiliye vekâleti bütçesinin müzakeresi sırasında bahsetmiştim. Muhterem Dahiliye vekili vilâyet mahallî idarelerinden bahsederken maarif işi hakkında bir rakam okudular. Bu rakam karşısında şükranımı arzetmiştim. İlk tahsilin mecburî ve meccaniliği esasına göre bunun için verilen para çok ta olsa bizi gayeye ulaştırmaktan pek uzaktır. Bu günkü vergi sistemi ile ve eldeki vesaitle bu uzaklık bir müddet daha devam edecektir. Onun için yine Maarif vekilimizden, yüz senedenberi muallâk bir mesele halinde kalan meccanî ve mecburî ilk tahsil işi hakkında gerek malî ve gerek teknik noktai nazardan acil olduğu kadar amelî tedbirler bularak önümüzdeki sene zarfında bize maarif sistemi dahilinde bir kanun lâ-yihası halinde getirmesini temenni ederim.

4 üncü mesele : Ahlâk ve ideal. Bu mesele üzerinde Neşriyat kongresinde de ısrarla durulmuştur. Neşriyat kongresinde bu işlerle meşgul olan encümende çalışmışım. Oradaki arkadaşlar, neşriyat noktai nazarından bu mevzu üzerinde çok ısrarla durdular. Şüphesiz bu davanın en büyük müdafii, en büyük tedkik mercii ve hal mercii olan B. M. Meclisimizde de tekrar açılmasını faydalı buldum. Ahlâk ve ideal üzerinde Yüksek Meclis huzurunda çok söz söylemeğe lüzum görmüyorum. Yalnız şunu söylemek isterim ki ahlâksız ideal, idealsiz ahlâk olamaz. İdeal demek ahlâk demektir. Bütün beşeriyetin bu gün ahlâk bakımından duyduğu ıstırab; ilmin dayandığı determinizm ile ahlâkın dayandığı ideali telif etmenin güçlüğünden ileri gelmektedir. Determinizme, mekanizme

dayanan ilmi düşünce noktasından bu ıstırab bizde de vardır. Sırf ilim bakımından ahlâk ıstırabının önüne kolayca geçilemiyor. Mektebler doğrudan doğruya bir ilim müessesesi olduğu için bu buhrana, bu ıstırabı amelî yollardan ve ideal yolundan kendi kaynaklarıyla çare bulacak en kuvvetli müesseselerdir. Fakat derhal şunu da ilâve etmek isterim ki mektebde ahlâk deyince, maarifte ahlâk deyince; yalnız kitabda ve derste ahlâk, sözde ahlâk, anlamamalıyız. Mekteb doğrudan doğruya kendi havası, kendi yaşayışı itibarıyla de ahlâk kaynağı olmalıdır. Adliye vekâleti bütçesi münasebetiyle arzettiğim gibi, hukuk, asgari ahlâktır. Mekteblerdeki talimatnameler de birer hukuki vesikadır. Bizim gençlerden asıl istediğimiz ahlâkın ta kendisidir. Ancak bütün azameti, bütün şümulü ve bütün kuvvetiyle bunu temin ettiğimiz zaman mekteb ve maariften beklediğimiz semerelerin en mühimmini alıyoruz demektir.

Dilimiz; dilimiz milletimizin, hepimizin müşterek mülkü, malıdır. Hepimizin üzerinde heyecanla, sevgi ve saygı ile durduğumuz bir mevzudur. Fakat burada hemen ifade edeyim ki, son zamanlarda endişe mevzuu olan terim meselesine temas etmiyeceğim. Bu istilâh işi, ta tanzimattan beri devam etmiş, kâh şöyle, kâh böyle halledilmeğe çalışılmış bir meseledir. Üzerinde ehemmiyetle durmayı icab ettiren bir mevzu olmakla beraber ben bu gün bundan bahsedecek değilim. Maarif vekâleti lüzumu kadar üzerinde durmaktadır ve çalışmaktadır.

Asıl benim üzerinde işlemek istediğim mevzu Türkçe konuşmak, Türkçe yazmaktır.

Gençlerimizde bunu çok eksik buluyorum. Liselerde yetişen delikanlıların maksadlarını doğruca ifade etmek hususunda müşkülâta uğradıklarını gösteren vesikalar elimizde pek boldur. Herhalde gençliğin; Türkçemizi doğru yazması, doğru söylemesi, dilimize saygı, sevgi ve heyecanla bağlanması için tedbir bulmalıdır. Şunu arzedeyim ki, dil meselesi sadece gramer meselesi değildir. Gramer okutulmaması bir, iki senelik bir iştir. Benim temas etmek istediğim, doğru yazmak, doğru söylemek ve dilimize karşı saygı, sevgi göstermek hususundaki eksiklik, daha evvel başlamıştır. Gramer okutmak dil meselesi için kâfi ve şafi bir hal çaresi değildir.

Maarif ve terbiye tarihimiz : Kemmiyet ve keyfiyet bahsinde, sistem bahsinde söylediğim gibi, maarifimizde pek çok kuvvet israfına müncer olan zikzaklar, inhıraflar olmuştur. Vaktile üzerinde epice mesafe katettiğimiz bir takım işlere hiç yapılmamış gibi, ye-

niden başlanmıştır. Bunun bir çok sebepleri vardır. Fakat başlıca sebebi, maarif ve terbiye tarihimizin objektif, esaslı, mazbut bir şekilde şimdiye kadar yazılmamış olmasıdır. Maarif vekilinden bütün salâhiyet ve bütün nüfuzunu kullanarak maarif ve terbiye tarihimizi yazdırmak üzere en âcil tedbirleri almasını çok rica ederim. Ben maarif hayatımızın yirmi beş seneden fazla bir faaliyet safhasına, muhtelif sahalarda fiilen ve memleketin muhtelif noktalarında iştirak etmiş olduğum için maarif tarihi işinde hisseme düşecek olan çalışmayı kabule âmadeyim.

Sonra Maarif vekâletinin unvanı hakkında da bir mülâhazam vardır. Maarif kelimesinin kullanılması bizde epice eski bir tarihe kadar dayanır. Maarif deyince bizde daha ziyade okuma, yazma anlaşılıyor. Okuma yazmanın asıl dinamik gayesi olan terbiye cebhesi ihmale uğramıştır. Diyorum ki «maarif» kelimesinin yerine «terbiye» kelimesini koysak da «Maarif vekâleti» yerine «Terbiye vekâleti» desek acaba daha mı iyi olur? (Gürültüler) Ben bunu bir mülâhaza olarak arzettim. Yüksek heyetinizde hâsıl olan fikrin ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü vazih bir mütalea karşısında kalmadım. Benim «Maarif vekâletinin» yerine «Terbiye vekâleti» demekden kasdim, Maarif vekâletinin esaslı faaliyet sahası olan terbiyeye de maarif içinde bir yer vermek lâzımgeldiğini gösteren bir muhtıradır. Kabul edib etmemek Yüksek Heyetinizin takdirine bağlıdır ve bendeniz bunu ısrarla ileri sürmüyorum. Yalnız Maarif vekâletinin terbiye davasıyla alâkasının ve ahlâk ile alâkasının şiddetle ifadesine bir vesile olur mülâhazasıyla arz ediyorum. Bütün bu mülâhazalarımı kısaca arz ettikten sonra Maarif vekâletimizin ve bugün bu müessesenin başında bulunan Maarif vekilimizin muvaffak olmasını dilerim.

Sami ERKMAN (Tunceli) – Arkadaşlar, ben maarif hakkında ihtisas sahibi olmadığım için fazla söz söyleyecek değilim. Yalnız alelilâk mekteblerimizdeki ecnebi dil hakkında bir iki söz söylememe müsaadenizi rica ederim. Çünkü ecnebi dil tahsili talebe için bir ıstırab, ebeveyn için bir ıstırab, hoca için bir ıstırab, bizzat Maarif vekâleti için bir elem membaidır.

Talebe orta mektebde haftada 3, lisede 6 saatten 1 200 saat ecnebi dili okuyor. 1 200 saat de çalışmak için ilâve ederseniz 2 400 saat eder. Şimdi bu 2 400 saat içinde çocuğun ne öğrendiğini, ekserisi baba olan Muhterem Meclise sorarım. Hepinize tercüman olarak bendeniz arzı cevab edeyim, hiç bir şey öğrenemiyorlar.

Ali ZIRH (Çoruh) – Öğrenen öğreniyor.

Sami ERKMAN (Devamla) – Öğrenmiyorlar, öğrenemiyorlar ve öğrenemezler. Bunların sebepleri var. Bir defa hiç bir metot yoktur. Benim hatırladığım 48 seneden beri mekteblerde aynı sistem ve aynı tarzda ve aynı şekilde lisan öğretiliyor. O şekilde ki: «j'ai» benim var, «un» bir, «papa» babam. Bu tarzda öğretilen Fransızcadan çocuklarımızın Türkçeyi nasıl unutmadıklarına şaşıyorum.

Sonra lisan muallimleri nasıl seçiliyor? Falan Galata Saray'da okumuştur, falan orta mektebe Fransızca muallimi yapalım. Bilmem kim kollejde dört sene okumuştur, her halde İngilizce bilir, İngilizce hocası yapalım. Başka birisi Paris'te bulunmuştur, Fransızca hocası yapalım bir diğeri Almanya'ya gezmeğe gitmiştir, Almanca hocası yapalım. (Gülüşmeler) Arkadaşlar, böyle lisan hocalığı olur mu? Hepimiz burada Türkçe biliriz. Fakat kaçınız Türkçe hocalığı yapabilir? (Gülüşmeler, doğru sesleri) Senelerdenberi maarif işlerimizde avare kasnak gibi dönüp duruyoruz. (Gülüşmeler)

Ben bunun çaresi olduğuna kani bulunanlardanım. Maarifimizi zemmetmek istemiyorum. Memleketimizde maalesef çocuklarımıza ecnebi lisanı öğretmek mecburiyetindeyiz. Daha çok zaman buna ihtiyaç vardır ve olacaktır. Çünkü müşkülleri halledecek ne kütüphanelerimiz vardır, ne de büyük tercüme heyetlerimiz vardır. Bu gün Amerika'da neşrolunan bir kitab bir ay sonra muallim veya talebenin eline gelebilmelidir. Bu, zaman meselesidir.

Sonra itiraf etmek lâzımdır ki, bizim liselerde yetişen talebelerimiz, bilhassa Avrupa'daki yüksek mekteblerin, alelhusus fen kısımlarının derslerini takib edecek seviyede değildirler. Hatta bizim mühendis mektebini dahi.. Çünkü mühendis mektebinin derslerini takib edebilmek için ihzarî bir sınıf açılmıştır. Dünyanın hiç bir yerinde böyle açılmış ihzarî sınıf yoktur. Doğrudan doğruya liseyi bitiren bir talebe yüksek bir mektebe gidip orasını bitirir. Binaenaleyh bizim liselerden çıkan talebeler programların fazla yüksek olmasından ve kalite sahibi, kâfi derecede hoca bulunmamasından iyi yetişemiyorlar. Maalesef memleketimizde bilhassa fen ve riyaziye derslerini okutacak hocalar parmakla gösterilecek kadar azdır. Fizik hocası da azdır. Lisan meselesi için benim düşündüğüm şudur. Maarifçi arkadaşlar daha iyi düşünürler. Ben söyliyeyim onlar da fikirlerini söylerlerse bu memleket istifade eder. Bu tezi Heyeti Umumiye ve kendilerine arzederim. Ben diyorum ki, orta mekteb ve liselerde hiç bir lisan okutulmasın. Bu suretle haftada kazana-

cakları lâakal 6 saatle çalışmak için ayıracakları 6 saat iki mecmuu 12 saat eder, bu 12 saati bu çocukların öteki derslerini daha iyi çalışmalarına tahsis edelim. Lise bu gün on bir senedir. On bir geçtikten sonra bir on ikinci sene yapalım. Bu son sene zarfında çocuklara yalnız lisan öğretelim. Malûmu âliniz lisan hafıza işidir. Bu gün öğrenilen kelimenin on gün sonra kafada kalacağına ben inanmıyorum. Amma bazı müstesna zekâlar başka. Fakat bu gün öğrenilen kelime yarın tekrar edilir ve bir daha bir daha tekrar edilirse ve daimî surette bununla meşgul olunursa kolay kolay unutulmayacak bir hale gelir. Biliyoruz ki liselerin son sınıfında talebe ikiye ayrılıyor; fen, edebiyat. İşte 12 nci senede verilecek lisan dersleri o suretle tertib edilir. Liselerdeki lisan dersleri bir lisan öğrenmiş olmak için öğrenilmez. Talebe hangi ihtisası yapacaksa o ihtisasa aid kitabları okuyup anlayabilmek için öğretilir. Meselâ fen kısmına gidecekse fen için, edebiyat öğrenmek isteyenlerse bu kısım için lisan dersi alırlar. Hatta ticarî lisan büsbütün başkadır. Gaye ve maksada göre lisan öğrenilir. Binaenaleyh 12 nci senede okunacak lisan ve intihab edilecek hocalar talebenin intihab ettiği şubeye göre ders okutur. Bunun bir faidesi de aynı zamanda o çocuklara, Üniversitenin hangi şubelerine gideceklerse seminer tarzında vazifeler verilir ve eski dersler tekrar ettirilir. Memleketimizde 140 orta mekteb, 41 lise vardır. Bunlara hiç olmazsa onar lisan hocası verilse 1 800 hoca yarısını alırsak 900 ecnebi dili hocası lâzımdır. Galatasaray'ı çıkaralım, 40 lise için 10 ar hocadan, 400 hoca bulmak mümkün olmayabilir, fakat 40 liseye ikişer lisan hocasından 80 hoca bulmak veya dışardan getirmek mümkündür. Böylelikle lisan dersleri konsantre edilmek şartile, hem lisan öğrenilir, hem de çocuklar kendi şubelerindeki dersleri ecnebi dergilerden az çok takib ederler. Pek âlâ biliyor ve görüyoruz ki lisandan ikmale kalan bir çocuğun babası bir az fedakârlık yapıp ta beş on para vererek bir kaç ay hususi lisan dersi aldırırsa o çocuk arkadaşları arasında en iyi numarayı almak vaziyetine geliyor. Bence bu lisan dersi su gibidir; nasıl yayılmış bir sudan enerji istihsal etmek mümkün değilse konsantre olmyan bir dersten de enerji temin etmek mümkün olmaz. Bu hususta Maarif vekilinin nazarı dikkatini celbederim.

Hacer DİCLE (Kastamonu) – Arkadaşlarım, Maarif vekâleti bütçesi bu gün 16 164 400 lira olarak huzurunuzda çıkıyor. Bu bütçeyi ince ince tetkik ettiğimiz zaman her maddenin üzerinde nasıl bir dikkat ve alâka ile durulduğu derhal göze çarpmaktadır. Arkadaş-

larım; kültür davası davalarımızın en büyüğüdür. Bu davayı gütmek ve bu dava üzerinde esaslı bir şekilde durmak Türk Milletinin idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. İşte bu esasa dayanarak devamlı bir plânla, esaslı bir çalışma ile bu işin mümkün olacağını çok iyi takdir ederek sayın vekilimizin bu davaya dört elle sarılarak memlekette okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak için uğraştığını, istediğimiz şekilde teknik elemanlar yetiştirmek istediğini, memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak ferdleri ve kurumları yaratmak için geceli gündüzlü çalıştığını görerek göğsümüz kabarmakta ve büyük bir sevinç duymaktayız. Onun için Maarif vekilimize, bir maarifçi arkadaş ve bir millet vekili sıfatile şu kürsüden teşekkür etmeyi büyük bir vazife bilirim (Bravo sesleri).

Arkadaşlar, bunu söylemekle bu gün mekteblerimiz çok iyi, her türlü ihtiyacı tamamen temin edilmiş, her şeyi yolunda ve mükemmel manası hatırına gelmesin. Evvelâ ilk mekteblerden başlayalım. Arkadaşlarım, bu gün bir ilk mektebe gidecek olursanız her sınıfta 60, 70, 80 talebe olduğunu görürsünüz. Bir çok yerlerde bu talebelerin oturacak sıraları olmadığı gibi bunları okutacak odalarımız bile yoktur. Küçük bir odada 60, 70, 80 talebe ile nasıl ders yapılabileceğini arkadaşlarım çok iyi takdir ederler. İlk mektebler hususî muhasebelerle idare edildiğinden onların küçük bütçeleriyle daha fazlasını yapmağa imkân olmadığı için bu mekteblerin bir çoğunda ders vasıtaları, sıraları, masaları yoktur. Hattâ şurasını açık söyleyeyim ki bir ilk mektebin müteferrik tahsisatı 10 liradır. 10 lira ile bir mektebin ancak süpürge parası temin edilemez. Fakat yine bu mahrumiyet içinde Türk gençliğinin imanında ve şuurunda yer etmiş olan maksada erişme idealini tahakkuk ettirmek için bu arkadaşlar, devamlı bir çalışma zevk ve feragati nefisle devam etmektedirler.

Orta ve lise tahsillerine gelince; ilk mektebi bitiren, fakir veya zengin olan her çocuk orta tahsilini, orta tahsilini bitiren her çocuk lise, lise tahsilini bitiren her çocuk, yine zengin veya fakir, üniversite tahsilini bitirmeyi düşünmektedir. İlk tahsil mecburidir, evet. Onu bitirdikten sonra bu çocuk acaba hayatta ne iş yapacaktır? Muhakkak ki orta mektebi okumak istiyecektir. Orta mektebi bitirdikten sonra da liseyi okuyacak. Çocuk velileri çocuklarını okutmak için, kazalarda mekteb olmadığından muhakkak merkeze gelmekte, kendileri gelmeseler de mutlaka aile efradından

birisile o vilâyet merkezine çocuğunu göndererek orada ikinci bir ev açmak mecburiyetindedir. Sonra bilhassa fakir olan çocuklar bir oda tutarak yanında bir arkadaşı ile, köylerinden getirdikleri erzakla yalnız oturduğu çok defa vakidir. Arkadaşlar, buna ben kendi memleketimde çok şahid oldum. Sonra bu gün Kastamonu lisesinin bin tane mevcudu vardır. Bu mevcudun yarısı aynı şekilde zaruret ve mahrumiyet içinde yaşamaktadır. Bu yavrular liseyi bitirdikten sonra bu defa da üniversite tahsili için 20 - 30 liralık bir iş peşinde koşacaktır. Bir taraftan bu işi yapacak diğer taraftan üniversiteye devam edecektir.

Arkadaşlar; iki karpuz bir koltuğa sığmaz diye bir darbe mesel vardır. Çok doğrudur. O halde benim kanaatime göre bu mekteblere bir şekil vermek lâzımdır. Bilhassa ilk mekteblere iki veya üç sınıf ilâve ederek çocukları hayata yetiştirecek şekilde bir esas bulmak lâzımdır. Maarif vekilimizin bu esaslı nokta üzerinde yürüyeceğine benim katği inancım vardır. Kendisine muvaffakiyetler diler daha çok söz söyleyecek arkadaşlar olduğundan sizi fazla yormak istemem (Alkışlar).

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) – (Alkışlar) Meclis keyifli, ben bozacağım bu keyfi, kusura bakmayınız. (Duymuyoruz sesleri). Duyarsınız (Mikrofonu çevirme sesleri). Bağırırım, sesler bozulur sonra.

Ben maarife yardıma geldim. Bir çok talebem var, bunların hepsi hekim. 25 - 30 senedenberi sanatoryom devri var. Maarifin... yahud başka türlü söyleyeyim, sizin mekteb yaşında bir çocuğunuz olsa, veremli bir hoca ile kapalı bir odaya kapayarak, soba ve mangal başında bulunmasına, ders almasına müsaade eder misiniz? Bunun gibi ben şimdi size bir şey daha söyleyeceğim, ihtisasım dahilindedir. Buradaki bütün doktorlar da bilir. Hoca öhö dedi mi, ağzından çıkan mikrop 9 metre öteye gider. (Gülüşmeler, alkışlar).

Hacım ÇARIKLI (Balıkesir) – O kadar gitmez canım.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Devamla) – Gider, gider. Çünkü goutelette de Pfluge dir. 7 - 8 yaşındaki çocuklar veremi çok çabuk alırlar, her kitab başında bunu yazar. Çocukla veremli hocanın baş başa kaldığı müddet bir gün değil, bir hafta değil, 8 aydır, 9 aydır. Yani hocaların veremi öbür memurların veremine benzemez. (Çok doğru sesleri).

Verem noktasından çocukların iki düşmanı vardır, biri süt. diğeri hoca. Süt kaynatılır ama hoca kaynatılmaz. (Gülüşmeler).

Şimdi müsaade buyurun, beş dakika kadar maruzatta bulunayım. Maarif vekâleti de bu derdi çok iyi biliyor. Allah gidenen de razı olsun, gelenden de. Uğraştılar, yapıyorlar, fakat para vermezler. 3 senedenberi ön duvarı yapılır arka duvarı kalır... 120 yatak üzerine hesaplanır, 40 yatak vardır. 80 kişi nöbet bekler. Bunları muhakkak tecrid, izole etmek lâzımdır. Şimdi 50 000 lira koydular. Bir tarafı daha yapılacaktır. Gelecek sene 70 000 lira daha verilecek, öbür tarafı yapılacak 50 bin lira bu sene, 70 bin lira da sonra verilecek. Bilir misiniz bunun tamamı için ne lâzımdır 120 bin lira. Üç senedir bu bina yapılıyor.

Verem çocukta iken lenfavi tüberkülozdur. O ancak on beş yirmi sene sonra açılır. İşte asıl tehlikeli devre burada başlar. Bu para bir milyon değil, beş yüz bin değil, 300 000 değil, 120 bin liradır. Gelin bu parayı verin mebuslar! (Gülüşmeler) Bu parayı kim vermiyor? Başkası vermiyorsa siz verin (Verdik gitti sesleri). Bu 70 bin lira yüzünden çocuklarımız çok tehlikelidir. Çünkü çocuklar vereme karşı gayet hassasdır. Bu çok görülmüştür, dikkat etmişseniz böyle evde besleme, hizmetçi şu bu veyahud validelerden doğrudan doğruya altı, yedi çocuk veremi alır. Kimisi dokuz, kimisi on sekiz, kimisi de evlendikten sonra 15, 20 sene sonra... Hepsi eve bir dadı gelmesi yüzünden. Bunu çocuklar büyüklerden daha çok çabuk alırlar. Onların tüberküloz mücadelesini başka şeye benzetmemelidir. (Çok doğru sesleri, alkışlar).

İkinci bir şey daha arzedeceğim. Memlekette 300 bin kambur varmış, acaba doğru mu? Bunları ıslah etmek cerrahinin mühim bir şubesidir. Bu şubenin her şeyi bizde çok iptidai ve hemen, hemen hiç yok gibi bir şeydir. Bu şubeye biz ortopedi, yani çocuk düzeltmek bilgisi diyoruz. Çocuklara nefes, spor yaptırıyoruz. Bu kâfi değildir. Falan, filân fakir, sakat ve dilenci olur. Babası zengin olan kurtulur. Almanya'da bu iş için 22 000 yatak vardır, bu bizim için efreyyan bir şey. Balkanlarda hiç bir memleket yok ki bu iş için 600 - 800 yatağı olmasın. Bizde daha 50 yatak yok. Bu ortopedi işi bizde ele alınamamıştır. Maarif vekâleti bunu biliyor. Yapmak ta istiyor, fakat burada bir kalemde siliyoruz. (Gülüşmeler). Almanya'da da eğri büğrü çocukları her hekim bir ay zarfında haber vermeğe mecburdur. Sakatları derhal «krupelheim» dedikleri müesseselere gönderilir. Eğer hekim haber vermezse mesuldür. Bu teşkilâtın bir faydası daha vardır; muharebede yaralı askerleri de düzeltmek için kullanırlar. Meselâ bir yaranın âkibetleri ufak tefek

masajla düzelmez. Ortopedi müesseseleri derhal bu gibi yaralıları alır, derhal düzeltir. Bir de böyle büyük faydaları vardır. Bu katıyen lüks değildir. Belki bütçede bu iş için gelecek seneye durulabilir, fakat öteki sanatorium işi için durulmaz. Gelin, mebuslar verin şu parayı. (Gülüşmeler). Eskisi mademki 70 000 liradır, verin, ne yapıp yapıp bunu 120 000 liraya çıkarın, biz de bu tehlikeden kurtulalım. (Alkışlar, gülüşmeler).

Sezal UZAY (Balıkesir) – Muhterem arkadaşlar; medeniyet yollarından her birinde yükselmiye başlayışımızın başlangıcı Cumhuriyet devri olduğu gibi maarifte hız almağa başlayışımızın ilk günleri de Cumhuriyet devrinde başlar. Millet zulmetle nurun farkını çok iyi anlamıştır. Büyük şehirler, kasabalar, en ucra köylerde oturanlar, büyükler de, küçükler de zulmetten nura, mekteblere o kadar süratle, o kadar şuurlu olarak ve içten gelen hızla koşmaktadırlar ki bunları gören herkesin gönlü iftiharla kabarmaktadır. Büyük şehirlerden başka en küçük köylerde bile mektebe giden mini mini yavruların, maarif ordusunun gelib geçtiğini görünce insanın, Türk Milletinden her birinin heyecandan gözleri yaşarmaktadır.

Evvelce ilk tedrisat kanunu mucibince çocuklarını mektebe göndermeyenlerden ceza almak için idare heyetlerinin verdiği kararlar o kadar çoktu ki bunların çokluğuna karşı kendileri gerek nakdi ceza, gerekse onu vermeyenleri hapis cezasile takib için düşünmeye mecbur oldukları halde bu gün ceza şöyle dursun mektebe koşanlara yer bulunmamaktadır. Bir taraftan Maarif vekâleti, diğer taraftan vilâyetler kendi hisselerine düşen mektepleri mümkün olduğu kadar fazla yaptıрмаğa çalıştıkları halde yine müracat edenlerin nısfını alacak kadar bile mekteb yetiştirememektedirler. Vilâyet bütçelerinin yüzde ellisi, bazı yerlerde yüzde altmışı maarif bütçelerine tahsis edilmektedir. Buna karşı her yerde mekteb bulunmadığı için iki tahsil, yani talebenin bir kısmı öğleye kadar, diğer kısmı da öğleden sonra okutulmak mecburiyetinde kalınmaktadır. Fakat mektebe gidenler bazı müşkülâtla karşılaşmaktadır. Bendeniz biraz bundan bahsetmek istiyorum : Birincisi kitab paraları, ilk mekteplerde sınıflar yükseldikçe kitab paraları da o nisbette yükselmektedir. Bir çocuğu olanlardan bazıları bile çocuklarına kitab parası yetiştiremediklerinden dolayı gönderemiyorlar. 2, 3, 4, 5 çocuğu olanlarından mahrumiyet içinde olanlar daha çoktur. Maarif vekâleti mekteplerde okunacak kitapların hangileri ola-

cağına dair müsabakalar açıyor. Kim kazanırsa onların kitapları okunacaktır, diye âdeta o kitapları yazanlara inhisar gibi bir şey veriyor. Fakat onların fiatlerini de zannederim biraz daha sıkıca kontrol edip kazançlarının daha makul ve meşru olmasını tetkik etmiyor gibi geliyor bana. Gerçi bu kitaplar, isterse alfabe olsun, bunun kıymeti yalnız kâğıd ve üzerindeki mürekkebden ibaret değildir. Bir ilim neticesinde, tedkikat neticesinde meydana gelmiş olduğunu biliyorum. Fakat bunların müşterileri hazır ve çok olduğu için bilfarz bir kitaptan 20 kuruş kazanacağı yerde 2 kuruş kazanırsa her halde serbest satıştan daha çok kazanacaktır. Binaenaleyh evvelâ ilk mekteblerin kitaplarının fiatlerini şimdikiğin yarısına indirmek acaba mümkün olmaz mı, muhterem Maarif vekilimiz bu hususta acaba ne düşünüyorlar? Yalnız ilk mekteblerin kitapları değil, orta, lise ve yüksek mekteblerin kitaplarının fiatleri gittikçe o kadar yükselmektedir ki, bunları alabilmek için orta halli babalar bile epeyce düşünmektedirler. Meselâ 2, 3, 4 cild kitab okuyan çocuklar vardır ki her cildin fiatı 3 - 4 lira olduğuna göre yalnız bir ders kitabının tutarı 9 - 12 lira ediyor. 10 ders okuyorsa onun ne kadar para tutacağını hesap ediniz. Bendeniz Ankara'da şahid oldum, yüksek mekteblerde okuyan talebeler bu kitapları almağa muktedir olmadıkları için üçü, dördü bir araya gelerek kitab edinmeye çalışıyorlar. Daha fakir olanlar buna da muktedir olamadıkları için kitabı olan arkadaşlarından rica ediyorlar, tatil saatlerinde emaneten arkadaşlarından alabildikleri bu kitapları pastanelerde istinsah etmeye uğraşıyorlar. Bir taraftan bu kadar ilim için, öğrenmek için mekteblere koşanlar olduğu halde geldikleri zaman kendilerine bu müşkülâtı göstermek zannederim yerinde olmasa gerektir.

Binaenaleyh yüksek mekteb kitaplarının orta mekteb ve liselerde okunan kitapların dahi şimdikinden daha aşağıya indirilmesinin mümkün olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Başka bir şey daha işittim. Yüksek mekteblerde ve liselerde Maarif vekâletinin okutulmak üzere kabul etmiş olduğu kitaplar vardır, talebe bunları alır, fakat o dersi okutan muallimin, müderrisin de telif ettiği bir kitab vardır, fakat bu Maarif vekâletince kabul edilmemiştir.

Muallim talebeye benim kitabımdan okumanız daha faydalı olur dediği için Maarif vekâletinin kabul ettiği kitapları aldıktan başka hocalarının kitaplarına da o kadar para verib almak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bu daha fazla müşkülâtı mucib olmaktadır. Maruzatımın birisi de budur.

Yeni harfleri kabul ettiğimiz on seneye varmıştır. Mekteblerimizde yeni harflerimiz kabul edildiği zaman tabiatile eski Osmanlıca dediğimiz lisanı okuttuğumuz zamanki sarf ve nahivin yani gramerin hükmü kalmamıştır. Şimdi mekteblerimizde gramer yoktur. Çocuklarımız Türkçeyi öğrenmeye çalışıyorlar, fakat öğrenemiyorlar. Mektebden çıktuktan sonra da fikirleri karma karışık bir halde çıkıyorlar. Gramer hâlâ yoktur. Acaba yapılmasına teşebbüs edilmiş midir? Edilmişse ne vakit başlanacaktır? Maarif vekili muhtereminden bunu da öğrenmek isterim.

Diğer maruzatım; zannederim ki mekteblerde evvelce usulü tahrir ve bizim okuduğumuz zamanlarda kitabeti resmiye, kitabeti hususiye dersleri vardı. Son zamanlarda bu derslere ehemmiyet verilmemektedir. Halbuki mekteblerde ilimleri öğrendikten sonra çıkan çocuklarımız bundan bizzat istifade etmek veya istifade ettirmek için ya söyleyecekler, veya yazacaklardır. Şimdi liseden değil, yüksek mektebden çıkan gençlerimizden bilmem kaçta birine bir süje vererseniz sizi memnun edecek, tatmin edecek surette yazabilir. Eski mekteblerde kitabeti resmiye denilen bir ders de vardı. Şimdi bizim liselerden, yüksek mekteplerden çıkan gençlerimizden biri resmî bir daireye girerse zannederim yazmağa verdiğiniz kâğıdın ne demek istediğini anlamakta bile müşkülât çeker.

Binaenaleyh öğrenilen şeyden; istifade yolunun vasıtası olan lisanımızın yazılmasının söylenmesinin mekteblerimizde çok kuvvetli tarzda öğretilmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim. Bu hususta Maarif vekâletimizin daha yüksek varlıklar vücade getirmeğe çalışıp çalışmadığını ve ne gibi düşünceleri bulunduğunu anlamak istiyorum.

Nazmi İLKER (İzmir) – Arkadaşlar, her sene liselerimiz büyük bir tahaccüm karşısında, büyük bir talebe akımı karşısında kalır. Bu akın halkımızın maarife olan sevgisini göstermek itibarile çok şayanı şükran ve kalblerimizi iftiharla dolduran mesud bir hâdisedir. Şu kadar var ki, bu akın memleketimizin ihtiyacına göre gençlerimizin istidad ve kabiliyetlerine göre şuurlu bir tarzda sevk ve idare edilmezse, kanalize edilemezse memleket için menfaatten daha ziyade mazarrat hâsıl olacağına kaniim.

Arkadaşlar, hepiniz biliyorsunuz ki liselerin gayesi üniversiteye, yüksek mekteplere talebe hazırlamaktır. Bu itibarla bu müesseselerdeki tedrisatın sistemli, rasyonel ve az çok nazari mahiyette olması zaruridir. Hattâ mevzuuna dahil olmadığı halde şöyle geçer-

ken arzedeiyim ki liselerimiz 5 - 6 sene evveline nazaran bu bakımdan biraz gerilemiştir. Programlarımız, biraz hayatileştirilmek, biraz basitleştirilmek istenilerek tedrisat hayli zayıflatılmıştır. Bu, benim şahsî noktai nazarımdır.

Lişelerimize, orta mektepleri bitirdikten sonra müracaat eden binlerce ve on binlerce talebenin hepsi, lisenin sistemli ve rasyonel tedrisatını tamamen hazmedebilecek, tamamen başarabilecek bir kabiliyet ve durumda mıdır? Arkadaşlar; senelerce bu hayatın içinde bulunmuş bir arkadaşınız sıfatile arzedeiyim ki, hayır. Bir çok gençlerimiz senelerinin en kıymetlilerini, hattâ 4 - 5 ini her sınıfta iki sene kalmak suretile kaybediyorlar. Bu suretle beş altı sene lisede kaldıktan sonra orayı bitiremiyerek cemiyet içerisine sakat bir uzuv olarak dahil oluyorlar. Diğer bir kısmı da her nasılsa şahadetname alarak çıkıyorlar. Bunların da cemiyete matlub şekilde faydası dokunmuyor. Eğer bu gençler liselere sevk edilmeden evvel enstitülere, teknik mekteblere sevk edilmiş olsalardı, hiç şüphesiz bunlar cemiyet için daha çok faydalı olacaktı. Binaenaleyh orta mektebden çıkan çocuklarımızı her sene liseye almadan evvel bir seçime, bir imtihana, bir seleksiyona tâbi tutmak çok faydalı olacaktır kanaatindeyim. Biliyorum, buna bazı itirazlar dermeyeran olunacaktır. Meselâ denecek ki lise derecesinde olan çocuklarımızın istidad ve kabiliyetleri henüz neşvünema halindedir. Belki lisenin birinci sınıfında kabiliyet gösteremiyen çocukların ikinci ve üçüncü senede kabiliyetleri inkişaf ve tezahür edebilir. Bu suretle bu gibilere lise kapılarını bir imtihanla kapatmakla, acaba bazı kabiliyetleri kendi ellerimizle baltalamış olmaz mıyız denecektir. Benim kanaatimce bu çok az bir zümredir, bunlar bir istisna teşkil eder. İkinci bir itiraz da; liselere kabul etmediğimiz bu çocuklarımızı nereye sevkedeceğiz? Kâfi derecede meslek ve hayat mekteblerimiz yoktur denilecektir. Bu çok mühim bir meseledir arkadaşlar. Burada bunun nasıl hallolunacağını söylemeğe, ne benim kudretim, ne de vaziyet müsaidir. Bunun halledilmesini sayın Maarif vekilimizden çok haklı olarak beklileyebiliriz. Sizi fazla yormak istemiyorum, bir iki şey daha söyleyecektim, bunları mufassal olarak söylemeyi düşünüyorum. Fakat kısaca arzedeiyim.

Birincisi, affınıza mağruren söylüyorum. Biz çok az okuyoruz. Gençlerimiz de, halkımız da çok az okuyor. Gençlerimizde okuma zevkini arttırmak, halkımızın kültür seviyesini yükseltmek Maarif vekilimizin birinci umdesidir. Maarif vekâletimizin bu hususta şimdiye kadar sarfettiği mesaiyi burada şükranla yâdetmeği bir

vicdan borcu bilirim. Fakat şu güzel şehrimizde, şu güzel Ankara'da bir umumi kütübane yoktur. Sayın Maarif vekilimiz bu müessesenin hiç olmazsa gelecek sene temellerini atacağını bize söylerse, ben şahsan, çok memnun olacağım. Arkadaşlarımın da memnun kalacağına eminim. Bu gün bunun için bütçeye konulacak tahsisat katiiyen israf edilemeyecektir.

Üçüncü mesele şudur; arkadaşlar gerek ziraî, gerek sınaî kalkınmamızda tekniğe olan ihtiyacımız çok büyüktür. Bu tekniği hep yabancı memleketlerden getiriyoruz. Bunu kendimiz temin etmeliyiz. Fakat unutmamalı ki teknik denilen şey, ilme istinad eder. Binaenaleyh teknisyenlere ne kadar ihtiyacımız varsa, ilim adamlarına da ondan daha fazla ihtiyacımız vardır. Benim şahsî kanaatime göre, bir memleketin varlığı az çok o memleketin ilim adamlarının üzerine istinad eder. Bizde de bilahassa gençlerimizde de ilim zevkini arttırmamız lâzımdır. Hakikî ilme doğru bir zevk temin etmemiz lâzımdır. Bunun için, diğer memleketlerde olduğu gibi ilmin, fizik, şimi, matematik gibi her sahasında küçük mükâfatlar tesis edilirse çok faydalı olacağına kanım. Bazı memleketlerde bu mükâfatların yekûnu binlere varır. Bunların ekserisi hususî şahıslar tarafından vazedilmiş mükâfatlardır. Fakat bizde şimdilik Maarif vekâletinin bu işte örnek olmasının çok hayırlı olacağına kanım (Alkışlar).

İstamat ÖZDAMAR (Eskişehir) – Muhterem arkadaşlar, maarif vekilinden bendenizin ricalarım sırf memleketimizde Türk vatandaşlarımıza aid hususî mekteblere münhasırdır. Malûmu âlinizdir ki bu hususî mektebler iki kısımdır. Birisi ticaret kastile eşhas tarafından idare edilen mekteblerdir ki ben bunlarla meşgul değilim. Bendenizin en ziyade büyük bir basiretle seyrini takib ettiğim, bu bende bir hastalık oldu, mezhepleri muhtelif Türk vatandaşları heyetlerince idare edilen mekteblerdir, bunlar hakkında bir iki temennide bulunacağım. Fakat temennilerimi arzetmeden evvel gözüme ilişen ve memleket duygularına temas etmesi itibarile her halde şu yüksek kürsüden söylemekliğim lâzım gelen bir mühim nokta vardır. O da şudur; gazeteler, siz de tabii bazan görüyorsunuz, gazeteciler bilmem edebiyat mı yapıyor? Bu mekteblerin başında bir kâbus gibi bir «akalliyet» kelimesini, bu kara damgayı basıyorlar. Efendiler şu dakikada içimizde yaşayan yüz bini mütecaviz Türk vatandaşlarının duygularına tercüman olarak samimiyetle arzederim ki bu kelime bu Türk vatandaşlarımız için meçhuldür, mevhumdur, menhusdur.

Meçhuldür, mevhumdur. Çünkü, böyle bir şeyi benimsememiş ve anlamamış ve zihinlerinden bile geçirmemişlerdir. Menhusdur çünkü; bu kelimenin ifade ettiği mâna, arkadaşlar içimizde ikilik yapar. Halbuki bu vatandaşlar artık Türk camiası içinde kül halinde, vahdet şeklindedirler.

Bendeniz bunları muhterem vekilimizin cevap vermesi için değil istidraden arzetmiştim.

Arkadaşlar, Türk vatandaşları bütün dertlerinin çaresini Türk kaynaklarında arar ve orada bulur. Arkadaşlar, Türk vatandaşları bütün hukukunu Türk kanunlarına dayanarak ister. Başka bir kitab tanımaz ve tanımak istemez. İşte bunları arzettikten sonra artık Cumhuriyet devrinde eskisi gibi gözümüzün önüne bir seyyiat kaynağı değil, yurd aşkmm, Türk severliğin kaynakları olmak istidadını gösteren bu mektebler üzerinde hiç şüphe yoktur ki bu günkü rahmetli, şefkâtli ve himayekâr davranan Hükûmetimizin nazarı bu mektebler üzerinden uzaklaştırılmamıştır. Muhterem Maarif vekilinden ricam şudur ki bu mektebler er geç - benim şahsî kanaatımca; ana mekteblerle kaynaşacak, birleşecektir. Hatta belki de lise ve sair mekteblerin vakti de geçmiştir. Fakat birleşinceye kadar, ileride bize unsuru esas olacak mahiyette duygularla ve vatanperverlikte tam bir Türk olarak ve bu esasla mücehhez muallimlerin gönderilmesi lâzımdır. Muallimlerin elinde öyle bir silâh var ki bu maksadı tamamen temin eder. Tarih, coğrafya, yurd bilgisi. Bunları zannederim asabiyet ve büyük bir hassasiyetle tedris etmek, derhal o çocuğun içinde, demin de arzettiğim gibi, yurd aşkını Türk severliği yerleştirir.

İkinci ricam şudur : Bendenize kalırsa matematik dersleri de, bunların rakamlarının, karakterinin bizim karakterin aynı olması itibarile coğrafya, tarih ve yurd bilgisi gibi, Türk dili ile okutulduğu zaman, netice pek müsbet olacaktır. Bu şekilde yetişen bir talebe liseye, üniversiteye geldiği vakit tamamiyle bu ilimle mücehhez bulunur. Onun için maarif vekilinden bu noktayı da nazarı ehemmiyete almasını rica edeceğim.

Üçüncü dileğim şudur : Muallimlerin hali. Her ne kadar bu mektebler hususî ise de, maruzatım Türk vatandaşlarının heyeti umumiyesine taallûk etmesi itibarile, hiç şübhe yoktur ki, her derde çare bulmak isteyen genç, basiretkâr muhterem Maarif vekilim bu hususa da ehemmiyet vererek lâzımgelen teşebbüste bulunacaktır. Meselâ benim oturduğum Kumkapı mıntakası, bir de vakti-

le Türkçe muallimliği yaptığım Kuzguncuk mmtakası vardır. Oraldaki muallimler tabîî beni tanıyorlar. Yanıma gelib sızlanıyorlar. Tabîî lâzımgelen devaire müracaat etmişlerdir. Ben bu yüksek kürsüden bunu söylemeğe söz verdim ve bu hususta mecburiyet hissediyorum. Arkadaşlar, şu veya bu sebebdan dolayı burada açık söylemeğe lüzum görmüyorum. Evkaf mütevellilerile müdür arasında şahsî bir takım ihtilâflar çıkıyor. Bu ihtilâfların belâsı tam muallimlerin başında patlıyor. Parası yok, nereye müracaat etsin. Tabîî onu himaye edecek maarif idaresine Maarif idaresi bir türlü bu hakları tesbit ettiremiyor. Binaenaleyh Maarif vekilinden rica ediyorum. Muhterem evkaf makamatile birleşsinler. Bu mütevellilerle anlaşarak paralarını temin etsinler. Bu mütevellilere icabeden şeyi bildirsinler. Maruzatım bundan ibarettir (Alkışlar). Para yoksa ona göre tedbir alınsın, varsa bunlara verilsin. Maruzatım bundan ibarettir (Alkışlar).

Fuad GÖKBUDAK (Konya) – Muhterem arkadaşlar; alnı, garbin ve bizim dehalarımızla temas etmiş, hakikî irfanda tenevvür eden Maarif vekilini icra sandalyasında şuurlu faaliyetinden dolayı tebrik ederim.

Hasan-Âli Yücel bizim dehalarımızdan garbin deha yollarına giden kısa yolu sezmiş, yani tabir biraz havaî telâkki edilmezse, uçan ruha malik bir şahsiyettir. Hasan-Âli Yücel garbin temas ettiği dahilerinden bize verdiği hava ile bizi çok mesud etmiştir. Ben bu lezzetin yalnız bir garp ifadesi halinde kalmasını arzu etmiyorum. Kendileri Maarif vekâleti sandalyasında iken, şimdi tam sırasıdır. Mevlâna Celâlettin Belhten Padişah zulmünden kaçmış ve çocukluğundan aldığı bu ızdırabı yüksek bir kültürle bu tasavvuf denilen şeyi hiç bir Avrupa lisanında olmayan tarzda memleketimize tanıtmış bir dahimizdir. Bazı yüksek himmet erbabı bu Türk dehasını memlekete tanıtmak istiyorlar. Fakat Hasan-Âli Yücel de bilir ki, verilen para ile bu işler başarılamaz. Bu Türk üstadını, Türk münevverlerine tanıtmak hususundaki asarı himayelerine alsınlar. Gerçi Haleb ve Şam mevlevihanelerinde bu hususa sarfedilecek çok para mevcuddur. Çok isterdik, bu parayı böyle bir şeye sarfet-sinler, fakat onlar paralarını daima heder etmeğe alışmışlardır. Onlardan böyle bir şey beklemeğe hacet kalmasın, Maarif vekâletinin bunu himayesine alacağını ümid ederim.

İki sene evvel yine bu kürsüden Ermeni bir vatandaşımızın Fuzuli hakkında yazdığı eserin Türkçeye naklini rica etmiştim, o za-

man Sayın Saffet Arıkan, Köprülü'nün rıyasetinde böyle bir şey yapmak istediklerini söylemişlerdi. Bu iş yürüyorsa lûtfen izah etmelerini rica ederim.

Bir kaç kelime de Galatasaray Lisesi üzerinde konuşmak istiyorum. Evvelâ çok rica ederim. (Galatasaray) kelimesini değıştirsınler. Memlekete Fransız demokrasisinden pek çok şeyler vermiş olan bu müesseseye böyle tamamen şahane bir isim vermek ve çocukları bir nevi imtiyazlı çocuk halinde göstermek, daha kapıdan girerken bendenizce doğru değildir. Hasan-Âli Yücel, bu müesseseye yaraşacak ve bu kelimenin çok fevkinde, yerinde bir isim bulabilecek, yaratabilecek bir zattır.

Galatasaray'a pek çok hücum oluyor. İnşallah ismi değışecek olan bu müessesenin mükemmelleşmesi ve yaşaması ve bu hücumları karşılaması lâzımdır. Bir kısmı daha evvel yer kapmak için iki sene evvelden angaje oluyorlar. Bilfarz 500 - 1 000 talibe karşı 40 kişı alınacak, bir kısım vatandaşlar iki sene evvelden müracaat ederek bir hakkı mükteseb kazanmış oluyorlar. Galatasaray'a girmek için. Bu ihtiyaç pek barizdir, bunu karşılamak lâzımdır her halde.

3 üncü olarak bir şey işittim : Amerikalılar memleketimizde marifimizi tedkik ettikleri zaman ilk mekteblerimizi fevkalâde bulmuşlar. Bu mekteblerimizin Avrupa ve Amerika ilk mektebleri derecesinde olduğunu kabul etmişler. Amma orta mekteb ve liseleri zayıf bulmuşlar. Zaten üniversite de bu kanaattedir. Daima bu noksanı işaret ediyorlar ve liselerden kâfi derecede malûmatlı talebe alamıyoruz diyorlar. Bu seyri hızlandırmalıyız her halde.

Maruzatım bundan ibarettir.

Berç TÜRKER (Afyon Karahisar) – Sayın arkadaşlar; size kuvvet vermek için söylüyorum. Fransız parlâmentosunda Kültür Bakanlığı bütçesi müzakere edilirken 50 kişı, 100 kişı söz söyler. Burada da bız sizi yoruyoruz. Fakat lûtfen beş on dakika bızı dinlemenizi rica ederim.

Maarif işlerimiz için kısaca maruzatta bulunacağım :

Maarif vekâletinin işleri için kısa maruzatta bulunacağım.

Maarifte mekteb ve öğretmen kifayetsizliği vardır. Bu derdi telâfi etmek için muhterem vekil çok gayret ediyorlar. Fakat ihtiyaç o kadar çok ki her sene ilâve edilen mektebler devede kulak kabilinden oluyor. Bugün köylü çocuğu okuyub yazmayı öğrenmek için can atıyor. Cumhuriyet devri Türk çocuğunu cehaletten kurtardı.

Bugün Türk çocuğu ilim ve irfana susamış Maarif vekâletinin himmetini bekliyor.

Bendenizin ziyaret ettiği yerlerde ilk mekteb öğretmenleri aldıkları maaşın azlığından kifayetsizliğinden bahsederek «bu maaşla böyle uzak yerlerde yaşayamıyoruz. Bizden evvel gelenler başka iş buldular, biz de bırakıp gitmeğe mecbur olacağız» dediler.

Binaenaleyh bu maaş meselesi lûtfen tedkik buyrulsun ve elde bulunan öğretmenleri kaçırmayalım.

Muhterem Maarif vekilinin, maarif işlerinde bir takım güzel reformlar yapmak teşebbüsünde bulunduklarını görerek kendilerini tebrik ederim. Meselâ küçük talebeye muaşeret kaideleri öğretilecek, çift tedrisat tedricen kaldırılacak ve çocuk bahçeleri (Kindergarten) açılması için bir tasavvur vardır. Temenni olunur ki : Almanya'da olduğu gibi bizde de (Kinderheimler) yani çocuk sağlık yurdları tesis edilsin ve senenin muhtelif mevsimlerinde tedrisat esnasında, sıhhatlerinde az çok bozukluk görülen çocuklar, orada sıhhatlerini kazansınlar. Bu müddet altı hafta içindir.

Çok muhterem Başkanvekilimizin, neşriyat kongresinde, Millî kütüpaneler küşadına dair irad buyurdıkları nutuk ve bilhassa kütüpanelerin köylere varıncaya kadar tevsi edileceğine dair memnuniyetbahş beyanat, hepimizi sevindirmiştir. Millî kütüpaneler teessüsü, Cumhuriyet maarifinin en güzel eserlerinden biri olacaktır. Ancak, temenni olunur ki iş proje halinde kalmasın ve hemerî faaliyete başlasın. Bunu âlim ve gayretli Maarif vekilimizden bekleriz.

Bazı talebenin derslerinde ileri gitmemeleri imtihanlarda geri kalmaları gibi hâdiseler önünde bulunuyoruz ve bu gibi talebenin kavrayışsız olduklarına hükmediyoruz. Bu yanlış bir fikirdir. Çok defa değerli ve zeki bir çocuğun kavrayışsız olmasının sebebinin çocuğun sıhhi vaziyetinde aramalıdır ve buna bir çare düşünölmelidir.

Muhterem vekilin nazarı dikkatini başka bir nokta üzerine de celbetmek isterim. Muzır sinema filmleri çocuklarımızın körpe dimağı üzerine suitesir ediyor. Sinemalarda edebe mugayir aşk maceraları, hırsızlık ve gangasterlik hünerleri, türlü türlü cinayetlerin nasıl irtikâb edildiğini gösteren filmler çocuklarımızın ahlakını zehirleyen bir vesile oluyor. Buna karşı bir tedbir alınması çok faide-i li olur kanaatındayım.

Muhterem Maarif vekilinin bize gönderdiği maarif dergisini okudum ve göğsüm iftiharla kabardı.

Cumhuriyet devrinde, Türk zekâsından azamî surette müstefid olmamız için Maarif vekâleti çok çalışmış ve çalışıyor.

Ankara'da bir akademi teessüsü için orada acaba bir tasavvur var mıdır? Türkiye medenî bir memlekettir. Niçin bir akademisi olmasın ve niçin Türk akademisi yerlerine Fransa'da olduğu gibi «İmmortel» yani «Lâyemut» fahrî unvanı verilmesin.

Muhterem ve dirayetli Maarif vekilimiz dergide diyorlar ki : «Kemalist rejimin maarifî teknik ve pratik hayata, biri biri arkasından gelecek kuvvetli nesiller yetiştirmeyi başlıca vazifelerinden sayar».

Bunu sened ittihaz ederek, kendilerini tebrik eyler ve büyük muvaffakiyetler dilerim (Alkışlar).

Ahmed Hamdi DİKMEN (Konya) – Arkadaşlar, Maarif vekâleti bütçesi münasebetile muallimsiz olan köy mektepleri için muallim yetiştirmek üzere Maarif vekâletinin üç seneden beri tatbik ettiği eğitmen teşkilâtından bahsetmek istiyorum.

Ziraat vekâletile el birliği yaparak memleketin muhtelif mıntakalarında, köydeki mektepler için muallim yetiştirmek üzere açılan kurslarda ziraî malûmat ta gayet amelî bir surette tedris edildiğinden dolayı köylere giden bu eğitmenler yalnız çocukları okutmakla değil, aynı zamanda köylüleri amelî ziraat noktai nazarından da tenvir etmeleri itibarile köy kalkınmasına, yani yeni usul ziraatin köylerde yerleşmesine çok hizmet etmiş oluyorlar. Üç seneden beri tatbik edilen bu sistemle şimdiye kadar dört bin eğitmen yetiştirilmiştir. Maarif vekâletinden edindiğim malûmata göre, memleketin daha 28 bin eğitmene ihtiyacı vardır. Bu sene vekâlet alacağı tahsisatla her yıl iki bin eğitmen yetiştirmek için tedbir almıştır. Şu suretle muallimsiz olan köylerin eğitmen ihtiyacı ancak 14 senede ikmal olunabilecektir ve memleketin muhtelif mıntakalarında tesis edilen bu kurslarda eğitmenleri yetiştirmek için lâzım olan muallimler meselesi de en evvel göz önünde tutulacak bir meseledir. Bunları yetiştirmek için Maarif vekâleti şimdilik memleketimizin dört mıntakasinda İzmir, Eskişehir, Kırklareli, Kastamonu'da köy eğitmen okulu, yani köy muallim mektepleri açmış ve bu mekteplere, köylerde yetişen en müstaid çocukları talebe olarak almağa başlamıştır. İleride bu mektepler adedinin çoğalacağını öğrendim. Bunların vazifesi, memleketin muhtelif mıntakalarında eğitmen yetiştirmek için açılacak kurslara muallim yetiştirmektir. Bundan sonra Maarif vekâletinden bir şeyin yapılmasını rica edeceğim. O da şudur : Adedleri ileride daha çoğalacak olan bu köy muallim

mekteblerinden, bir taraftan muallim yetiştirmek, diğer taraftan köy öğretmenlerini teftiş etmek ve onlara direktif vermek için müfettişleri yetiştirmeğe de ihtiyaç vardır. Bu gün Gazi Terbiye Enstitüsü derecesinde ve fakat ziraî karakteri de halz olmak üzere bir enstitünün açılması lâzımdır. Buradan çıkanların vazifesi, bir taraftan köy mekteblerine muallim olmak ve diğer taraftan da köy öğretmenlerini teftiş edip bunlara direktif vermektir. Bu tedbir alınacak olursa teşkilât gayet muntazam bir surette işleyecektir. Buna Maarif vekâletinin nazarı dikkatini celbederim.

Ali Kâmi AKYÜZ (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; belki de biraz alâkanızı celbetmek için ben şöyle bir şey düşündüm : Acaba Devlet mekanizmasını idare eden icra kuvvetlerini, vekâletleri, gör-dükleri işlerin ehemmiyetine göre bir tasnife tâbi tutmak lâzımgelse acaba ön sırayı hangisi işgal eder. Şüphesiz bunların en başında Millî Müdafaa gelir. Çünkü haklı olarak bütçemizden aslan payını alan aslan yürekli ordumuz, yurdumuzu, yurdumuzun ırzını, canını, malını muhafaza etmektedir, bundan daha mühimmi ne olabilir? Fakat harb için asker lâzımdır, para lâzımdır. Bu askeri, bu parayı kim temin edecek? Para sarfı maliyeye aiddir. Öteden Dahiliye vekâleti dahilî asayîşi teminle ben mükellefim. Asayiş olmadıkça ne asker, ne para toplanır? Ön sırada benim yer almaklığım lâzımdır der. Diğer taraftan Sıhhat vekâleti verimli, sıtmalî asker neye yarar? Onlar benim dağıttığım kinin ve sıhhatle iş görürler. Daha öteden Nafia vekâleti asıl bataklıkları kurutub sıtmayı öldüren benim ve köprü kuran, yol yapan benim.. Bunlarsız harb olamaz der. Hâsılı hepsi haklı olarak bu dilekleri ileri sürebilirler. Maarif vekâleti o zamana kadar susmuş iken gür sesile ortaya atılır ve der ki affedersiniz, sizin varlığınız olabilmesi için benim varlığım şarttır. Hepiniz bana bağlısınız. Çünkü isterseniz yarın mekteblerin hepsini kapatayım, 25 sene açmayayım. 25 senede nesil değiştikten sonra haliniz ne olacak bir görünüz. Ne kumandan, ne mühendis, ne sanat, ne edebiyat hiç bir şey kalmaz. Bu netice, mefruz olan hakem heyeti tarafından doğru olarak kabul edilir ve ön sıra maarife verilir. Biz işte bu gün bu Maarif vekâletinin bütçesini tedkik ve tasdik vaziyetinde bulunuyoruz. Bunun için ne kadar titiz davransak yeri vardır. 16 milyon liranın bir sene sonra verimi ne olacaktır? Hesab için elimizde bir terazi, bir ölçü var mıdır? Eğer yoksa nasıl gidiyor, nereye doğru gidiyoruz? Karanlıkta mı yürüyoruz? Varsa eğer olsa olsa kemiyet ifade eden bir istatistik rakamı olabilir. Falan sene bu kadarken bu sene mezun mevcudu şu

kadara balığ olmuş ve şu kadar mekteb de yeniden açılmış. Bu müsbet bir neticedir. Fakat bence kâfi değildir. Acaba yeni yetişen nesil eski nesli aratıyor mu, unutturuyor mu?

Benden evvel söz söyleyen arkadaşlarla beraber ben de Maarif vekâletinin yüksek mesailerini takdir ederim. Fakat hangi esasa göre hareket ederek müsbet neticenin alındığını anlamak isterim. Bilhassa manevî kuvvetleri ölçmek için elimizde bir ölçü var mı? Mekteblerden şimdiye kadar çıkanların adedi istatistik cedvellerini kabartması itibarile göğsümüzü de kabartmıştır. Fakat talebe sı-
nıfta kalmasın, mektebden daima mezun olsun gibi bir haleti ruhiye tahtı tesirinde verilmiş emirler yok mudur? Bendeniz Darüşşafaka müdürlüğüm zamanında, hatırlıyorum, bir kaç sene evvel merhum Esad Sağayın zamanında bir tamim almıştık. (Bir muallimin derecei muvaffakiyeti sınıftaki terfi derecesile ölçülür.) maalinde idi. Bunu işiten muallimin kendi muvaffakiyetini göstermesi için bol numara vermek zaafına kapılmayacağını kim temin edebilir? Bendeniz 19 seneye yakın çalıştığım Darüşşafaka Müdürlüğünde gerek mektebin, gerek talebenin ilmî seviyesini düşürmek için imtihanlarda lüzumu kadar şiddet gösterilmesini muallim arkadaşlarıma daima telkin ettim ve haksız yere bir çocuğu terfi ettirmenin, haksız yere bir çocuğu döndürmek kadar feci bir netice vereceğini kendilerine anlatmak istedim. Bunun eserini görmemiş değilim. Darüşşafaka hakikaten az çıkardı, fakat kıymetli evlâd yetiştirdi. Gittikleri yüksek mekteblerde daima yüzlerimizi ağarttılar. Bir sene mühendis mektebine talib olan yüzlerce lise mezunu arasında Darüşşafakadan 8 i talib oldu ve sekizi de kazandı o zaman reisi fahrimiz bulunan Millî Şefimiz İsmet İnönü'nden bir iltifatname dahi almıştık. Sonra Avrupa'ya gidecekler arasında Fizik şubesi için imtihan icab etti. İki kişi alınıyordu. Darüşşafakadan iki kişi girdi ve ikisi de kazandı. Şüphesiz bu çocukların muvaffakiyeti hiç bir haricî tesire tâbi olamaz. Sırf kendi liyakatlerinin bir eseridir. Fakat bununla demek istemiyorum ki diğer mekteblerde nadir elemanlar yoktur. Bilâkis oralarda da - pek ziyadedir demiyeyim - yok değildir diyeyim de daha doğru olsun. Yalnız bizim bir derdimiz var. Bütün derdlerimizin esbabı bir yerde toplanıyor : Disiplin meselesi. Darüşşafakada disiplin diğer mekteblerden daha ziyadedir. Niçin? Eskisi gibi burada dayak mı var, hapis mi var? Hayır. Aynile Maarif vekâletinin talimatnamesindeki cezalar var, o talimatnamede ihtar, tescil, tevbih, tardı muvakkat nihayet katî ihraç cezaları vardır. Amma bunlar kimsesiz çocuklar.

olduğu için tardı muvakkat burada yoktur. Diğer mekteblerde hepsi var; yalnız lüzumu kadar tatbik olunmuyor. Bilhassa vekâlet ötedenberi ihraç cezasına karşı çok kıskanç davranmaktadır. Belki bir haksızlık olmasından çekiniyor ve yahud belki ilerde yetişerek meyva verecek bir fidanı koparmak istemiyor. Fakat ya bu fidan ısırgansa, ya kabiliyeti yoksa, ya bir dejenere ise. Bunları mekteb müdürleri, muallimleri psikolojik ve doktorları fizyolojik bakımından tedkik ederek vekâleti haberdar ederlerse vekâlet o vakit icab eden müsaadeyi vermekten çekinmemelidir.

Bu çekiniş şimdiki vekil zamanına mahsus değildir. Ben ne onu, ne ondan evvelkini, hiç bir şahsı istihdaf etmiyorum. Bu daha evvel de vardı, vekâlette anane halinde yerleşmiş bir usul! Buna karşı mekteb müdürleri başka bir çare buldular, o da mektebde bir talebeden hayır gelmiyeceğine kanaat getirilirse ona bir tasdikname vererek başka bir mektebe nakletmek. Çünkü müdürler bir talebeye mecburî tasdikname vererek başka bir mektebe nakil salâhiyetini haiz bulunuyorduk. Fakat o salâhiyet de elimizden alındı, şimdi ne yapacağız diyenler olmuştur.

Disiplin meselesi niçin yok? Ben yoktur diyorum ve disiplin olmadığı içindir ki tahsil kâfi derecede değildir. Tahsilin kâfi derecede olmadığını nereden biliyorsun diyenlere karşı cevabım şudur : Biz Darüşşafaka 4 üncü sınıfa talebe alırız, bizde tahsil bu sınıftan başlar. 3 üncü sınıftan gelenler arasında müsabaka imtihanı açarız. Bir kaç sene evveline gelinceye kadar bir iki numara eksik alanlarla kadromuz dolardı. Halbuki yavaş yavaş 4,5 numara eksik alanları da listemize almağa başladık. 4 üncü sınıfa aldığımız bu talebe eskiden hiç döküntü vermediği halde bu gün yarı yarıya döküntü veriyor. Bu hâdiseden anlıyorum ki ilk mekteblerde tahsil biraz gevşektir. Orta mekteblerde nasıldır? Demin bir arkadaş söyledi. Üniversiteye zayıf talebe geliyor dedi. Şu halde ilk mektebden orta mektebe orta mektebdan liseye, liseden üniversiteye zayıf talebe geliyor. Bu şikâyetler mütemadiyen ve müteselsilen tekerrür ediyor, sebep nedir? Çünkü disiplin yoktur, kâfi değildir. Bunun da sebebi otorite yoktur.

Meliha ULAŞ (Samsun) – Bravo, bravo.

Ali Kâmi AKYÜZ (Devamla) – Çünkü otoritenin istinad ettiği kuvvet yoktur. Bu kuvvet ne olabilir? Eskisi gibi dayak, hapis olmaz. Talimatnamedeki cezalar kâfidir, elverirki tatbik edilsin. Nihayet bu cezaların hepsinin dayandığı katî ihraç cezası tatbik edi-

lirse mesele hallolur. Fakat edilemiyor, demin arzettiğim sebeplerden dolayı çıkardıklarımız ne olacak diye düşünüyoruz. Halbuki memleketin orta tahsil çağında bulunanların adedi şöyle böyle iki milyona yakındır. Çünkü 3 orta, 3 de lise, altı sene eder. Hayatı vasaî 50 sene kabul edilirse buna nazaran orta mekteb çağındaki çocukların adedi 1 800 000 eder ki iki milyon demektir. Bu orta tahsil çağında bulunan çocukların kaç mektebe devam ediyor? Bundan iki sene evvel bir istatistik gördüm, 100 000 kadar bir şeydi. Halbuki bu mikdar % 5 i teşkil eder. % 95 i nerede, ne yapıyorlar? Onlar ne yapıyorsa çıkardıklarımız da onu yapsın! Tabî bunların kimisi rençberlik yaparak, kimisi sanat ve kimisi ticaret yaparak hem kendilerini ve hem de ailelerini geçindiriyorlar. Erken de evleniyorlar. Bunların vaziyeti ötekilerden daha iyi. Belki berideki çocuklar okusalar, yani mektebde kalsalar hayatlarını onlar kadar kurtaramıyacaklardır. Muhakkak hayatta muvaffak olmak için ortayı, liseyi bitirmek mi lâzımdır? Zaten bizde ilk tahsil mecburidir. Onun için demin arkadaşımın dediği gibi ortayı bitirdikten sonra biraz da seçime tâbi tutmak lâzımdır. Bunun şeklini tayin edemem. Fakat düşünülürse bir şekil bulunacağı tabiidir.

Maarif vekilimiz bu sene İstanbul'a geldi. Bütün lise ve orta mekteb ve sanat okulları müdürlerini başma topladı, derdlerinizi ortaya dökün dedi. Ben size direktif verecek değilim, sizden ben direktif almağa geldim, demekle kendileri büyük bir demokrasi fazileti gösterdiler. Tepeden inme değil aşağıdan yukarı bir ihtiyaç listesi almak istedi. Bu çok büyük bir fazilet ve büyük bir feragattir. Onun için haklı olarak kendilerinden büyük muvaffakiyetler bekleyebiliriz. Kendileri henüz tecrübe devresi zamanında bulunduğu halde büyük muvaffakiyetler göstermekle beraber bu yolda sarfettikleri kıymetli mesainin semerelerini henüz iktifa edememişlerdir. Bunun için seneler lâzımdır.

Bugünkü gençliğimizin hedefi ne olduğu, ahlâk bakımından neye doğru gittiğimizi bilmemizi isterdim. Yine bir kaç sene evvel aldığım bir tamimde şöyle söyleniyordu :

Talebeler ders zamanlarında dersten kaçarak kahvelerde, gazinolarda kumar oynadıkları ve bundan dolayı borçlandıkları, borçlarını ödeyemediklerinden çirkin vaziyetlere düştüklerini öğrendik. Mekteb idaresi zabıta ile el ele vererek buna bir çare bulsun ve tedbir alsın.

Bu iyi bir tedbirdir. Fakat her mektebde lüzumu derecesinde inzibat olursa zaten buna mahal kalmaz. Ben bunu Darüşşafakada müdür iken talebelerime tebliğ hiç lüzum görmedim. Hatırlarına getirmek kabilinden bir şey olacak. Bir mektebde disiplin kuvvetli olursa o mekteb vaziyetini kurtarabilir. Darüşşafakanın diğer mekteplerden farkı nedir? Farkı şudur, ben müdür olduğum zaman mektebi aynı anarşi içinde gördüm. Sonra hususî bir talimatname yapmak lüzumunu hissettim. Bizde de ihtar, tescil, tekdir cezaları vardır amma bunların bir kıymeti adediyesi de vardır. Bir ihtar alan ahlâk numarasının on altıda birini, bir tescil alan, ahlâk numarasının dörtte birini, bir tekdir alan da yarısını kaybeder. Daha ağır cezalar için doğrudan doğruya ahlâk numarası kırılır. Nihayet ahlâk numarası sıfıra düşen talebe mektebden çıkarılır. Bunun için çocuklar ceza almakta daima içtinab ederler. Şüphesiz ahlâk numaralarının kırıla kırıla bu işin nereye varacağını bilirler. Hattâ garibdir, bazan son numarası kaldığı zaman en haşarı bir çocuk bile en uslu olur, meğerki mektebde okumağa meramı olmasın. Bu gibilere yol açıktır. Bu usulü bütün mekteplerde tatbik edecek ol-sak o zaman bana öyle geliyor ki bu iş düzelir. Böyle olmasına rağmen eğer bu güne kadar olduğu gibi çok kıymetli gençliğimiz Atatürk'ün kendilerine emanet ettiği mukaddes Cumhuriyeti muhafaza ederlerse «ki edeceklerine kaniim ve ediyorlar» bunu onların asıl kanlarındaki cevhere medyun olacağımızı itiraf etmek lâzım gelir (Alkışlar).

Türkân ÖRS (Antalya) – Arkadaşlarım maarif meselesi etrafında hayli mühim meselelere temas ettiler. Ben de ilâveten terbiye meselesinden bahsetmek istiyorum. Yalnız terbiye derken gençlerimizin iyi selâm veremediklerinden, iyi yemek yiyemediklerinden bahsedecek değilim. Gençlerin ahlâkî terbiyesinden bedîi ve bir kelime ile insanî terbiyesinden bahsetmek istiyorum.

Elimde bir anket neticesi, bir istatistik olmamakla beraber, kat-ğı olarak benim kanaatim, tahsil itibarile dünkülere nisbetle vaziyet bu günkü gençliğin lehinedir. Gençler, fizikî, riyazî, tabîi ilimler bakımından, lisan müstesna olmak üzere, çok kuvvetlidir. Vaziyet böyle olduğu halde acaba nezaket terbiye, itaat, hayırhahlık, vazife perverlik bir tek kelime ile olgunluk bakımından malûmatlarla mütenasib bir halde midirler? İtiyad, hattı hareket bakımından idealimize uygun bir halde midirler? Bu sual karşısında ben o kadar nikbin değilim, evet de diyemeyeceğim.

Hepimiz biliriz ki, ilk ve orta tahsil bir terbiye ocağıdır. Çocuğun aynı zamanda daha evvel terbiye almak vaziyeti karşısında, ilk mekteb çocuklarıyla sabahdan akşama kadar meşgul olan hocalar, çocuk maneviyatı üzerinde bol bol meşgul olabilirler. Bunda, ne mektebdeki sınıfların kalabalığını, ne de aile terbiyesinin kâfi derecede alınmamış olmasını düşündüm. Hayır bunların hiç birisi değil. Bunlar üzerinde Maarif vekâletimizin şümullü bir terbiye programı lâzımdır.

İlk ve orta mekteplerde 100 yerine 300 talebeye hitab etmek arasında zannettiğimiz kadar büyük bir fark yoktur. Şu halde eğer hocalar terbiye bakımından çocuklara ne vereceklerini, nasıl telkin edeceklerini ve telkin edecekleri kıymetlerin muhtevasını ve ehemmiyetini tam mânasile müdrük oldukları takdirde, vazifelerini yapacaklardır. Demek ki, terbiye meselesinin sistemli, metodlu olması için bu hususta hocalara bir proje vermek lâzımdır. Sınıftaki talebe adedi, bir tesir yapar, bunu inkâr etmem. Fakat zannedildiği kadar değildir. Çocuklar 12 - 13 yaşında orta mektebe geçiyorlar. Bu yaş şuurla terbiye almağa müsteid bir çağıdır. Bu yaştaki çocuklar terbiyenin esbabı mucibesini kavrarlar. Bir şeyin neden, niçin olduğunu anlarlar, muhakeme edebilirler. Demek ki, terbiye meselesi orta mekteplerde bilhassa ehemmiyetlidir. Halbuki, bu gün orta mekteplerde vaziyet, maalesef bu maksada hizmet edecek halde değildir. Hocalar fizik ve riyaziye programını ikmal etmekten başka bir şey yapmıyorlar. Zil çalınca arkalarına bile bakmadan sınıftan çıkıyorlar. Ortada bir kaç idareci kalıyor ki, onlar da terbiye bakımından tamamiyle çocuklar üzerinde işlemek imkânını bulamıyorlar. İdarî ve kırtasî işler üzerinde meşgul oluyorlar.

Asıl mesele en mühim şey, çocuklara verilecek telkin, terbiye ve takib edilecek hattı hareketi bir proje veya bir talimatname ile hocaları mutlaka tenvir etmek, gidecekleri yolu, gayeleri sarih ve kat'î şekilde göstermek ve ondan sonra kendilerine vazife vermektir.

Mekteb sıralarından beri kıymetine kani bulunduğum pek muhterem arkadaşım Hasan-Âli Yücel'in bu meselede de çok mühim işler yapacağına ve mutlaka ehemmiyet vererek düşündüğüne ve öyle gördüğüne kanıim.

Bir de Avrupa'daki talebe vaziyetine dair bir kaç söz söylememe müsaade buyurmanızı rica edeceğim. Evvelki sene orada bulunan talebelerle kısmen arkadaşlık etmek imkânını buldum. Bu çocukların vaziyeti bizim Avrupa'ya göndermekten beklediğimiz şekilde

neticeler verecek vaziyette değildirler. Bilhassa ilk senelerde epeyce bir şaşkınlık devresi geçirdiklerinden bunun neticesi olarak tahsili takib edemiyorlar. Oradaki müfettişin de bir çok büro işleriyle meşgul bulunması, takib ve teftişin lâıykile yapılmasına mâni teşkil etmektedir. Maliye vekili, geçen gün, Avrupa'daki talebe vaziyeti münasebetile, Maliye vekâleti tarafından gönderilen talebelerin dahi Maarif vekâletinin Avrupa'daki talebe müfettişleri tarafından kontrol edildiklerini söylemişlerdi. Fakat Maarif vekâletinin müfettişlerinin kontrol altında bulunan ve gerekse hususî olarak giden talebenin hiç birisi maalesef maksada lâıyk şekilde kontrol edilememektedirler. Çünkü Maarif vekâleti müfettişleri, hem Maarif vekâleti tarafından, hem de diğer vekâletler tarafından gönderilen talebeleri kontrol etmektedirler. Bunların kadrosu ise çok dardır. Bu vaziyetin düzelmesi için bütçe itibarile yardım edilmesi gibi imkânların düşünülmesini ve nazarı dikkate almalarını rica ederim. Bu noktalar üzerinde, benimle beraber, Maarif vekâletinden yaptığım ricaya iştirak etmeniz için huzurunuzda maruzatta bulundum (Alkışlar).

Rasih KAPLAN (Antalya) – Arkadaşlar, orta mekteb ve liselerdeki ecnebi lisan tedrisatı işimize ben de bir iki kelime ile karışmak istiyorum.

Bir iki defa bu kürsüde mevzubahs oldu. Bir lisede hem Fransızca, hem İngilizce, hem Almanca ve bazan Rusca okutuluyor. Lise ve orta mekteplerde bu 3 - 4 lisanı okutacak hocayı bulmamız, zannederim, maddeten imkânsızdır. Onun için arkadaşlar, Maarif vekili arkadaşımızdan bizi bu hususta tenvir etmelerini rica edeceğim. Benim hatırımda kaldığına göre, Japonlar kalkınma işini ellerine alıp ta işe başladıkları zaman yardımcı dil olarak yalnız İngilizceyi ele almışlardır. Biz de kalkınma günlerimizde esash bir dili ele alsak ve onu iyi öğrensek. Arkadaşlar, bir misalle tasrih edeyim, maksadım daha vazih olarak anlaşılsın : Meselâ İstanbul Üniversitesine ecnebi hocalar getirdik. Liseden giden çocuklarımızın bu derslerden istifade edebilmeleri için hocaların kendi dillerile yaptıkları tedrisatı takib etmelerini istediğimiz talebenin takib edemediklerini gördük. Akşamları, yani Üniversitenin dersleri bittikten sonra verilmek üzere bir lisan kursu açtık. Bu da, haber aldığıma göre, talebeyi tatmin edecek faydayı temin etmemektedir. Şu hal karşısında bu ecnebi lisan işi üzerinde durmamız lâzımdır.

Arkadaşlar; orta ve lise dersleri demek, bir gencin yarınki hayatının mahasalasını elde edeceği gün demektir. O günler için kendisine lâzım olan bilgiyi elde etmekte gecikirse, sonra tabiatile yüksek sınıflarda muvaffak olamayacaktır. Bunun için, mütemadiyen mevzubahs olan bu derdimiz için esaslı bir çare arıyalım. Bunu cezrî olarak halledelim. İngilizce mi, Fransızca mı, Almanca mı ne ise bir tanesini ele alarak onu tedrisatımızda esas kabul edelim. Hangisi muvafık bulunacaksa onun için hoca yetiştirelim.

Arkadaşlar; lisan işi mevzubahs olunca arkadaşlarımızdan bir çoğu temas ettiler. Ben de temas edeceğim; biraz da kendi dilimiz üzerinde durmamız lâzımdır. Kendi dilimizin tedrisatı da bu gün çok zayıflamıştır. Millet işinde benlik işi dil ile başlar, dil üzerinde sıkı durmıyan milletler, milliyetleri üzerinde fazla sıkı duramazlar (Bravo, yaşa sesleri).

Dil üzerinde sıkı durmak lâzımdır. Geçen sene burada bir kânun çıkardık. O kadar rica ettim, arkadaşlar nasılsa eskiden kalmış Türkçe bir kelimeyi değiştirdiler, «baytar» diyorduk, kelime meydanda, «bay-tar», «Tar» Türkçe «ziraat» demektir, «bay» ı da biliyoruz. Bunu beğenmedik, Almanca bir isim koyduk. Niçin acaba bunu beğenmedik de Almanca bir isim koyduk?

Besim ATALAY (Kütahya) – Beğenmediler veteriner dediler.

Rasih KAPLAN (Devamla) – Bu kabil değişiklikler çok oluyor. Lisan öyle bir vaziyet alacak ki memleket Babil kulesine dönecek. (Alkışlar).

Onun için, milliyetine asabiyetle bağlı Türk ulusu için dil üzerinde uğraşmak çok esaslı bir iştir. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültemiz, bize Türk ulusuna bu bakımdan çok asabî ve çok kudretli eleman yetiştirecek bir yuva haline getirilmelidir. Biz gerek benliğimiz üzerinde, gerek dil üzerinde, terbiyemizde, seciyemizde çok dikkatli davranmalıyız.

Tarihten misal almak için Macaristan'ı göstereceğim. Macarların ne kadar garblılaştığını kendilerini ne kadar garbe verdiğini çok iyi biliyoruz. Fakat katıyen millî seciyelerini bozmadılar. Onun içindir ki bizim de benliğimiz üzerinde, dilimiz üzerinde çok dikkatli durmamız lâzımdır.

Terbiye ve seciyemiz hakkında geçenlerde bir arkadaşımız, bilmem hangi bütçede, bu işten bahis buyurdular. Sayın Maarif vekilimizden, orta ve liselerdeki okuma kitaplarına, Türk gençliği ancak Türkle evlenebilir, şeklinde millî terbiyeyi kuvvetlendirecek şe-

kilde yazılar yazılmasını rica ediyorum. Arkadaşlar, eğer bu Türk genci erkekse Türk kızile, kızsı Türk erkeğıle evlenmeğı millî bir terbiye olarak öğrenmelidir. Arkadaşlar, ecnebi ile evlenme işi, gerçi bunlar aded itibarile çok değiller ise de, günden güne genişliyor. Hem de oldukça kültürü, yüksek insanlar arasında genişliyor. Demek ki, memleketimizde kültür millî seciye ve millî terbiye ile aşılanmamış bulunuyor. Eğer kültürü yüksek olan erkekse, Türk kızsıyla, kızsı Türk erkeğıle evlenmeğı hakır görüyor, yahud kendisine lâıyk görmüyor, gıdıyor ecnebi ile evleniyor. Bu çok tehlikeli bir vaziyettir. Devlet memurlarını intihab ederken ecnebilerle evli olmaması kaydını koyduk. Fakat barem kanununda bir ücret maddesi buldular. Bu şekilde bir açık kapı bularak, ecnebilerle evli olanlar, yüksek ücretlerle Devletin en yüksek makamlarını işgal ettiler. Fakat arkadaşlar, bunların yaptıkları vazifeler yine Devlet vazifesi değil midir? (Çok doğru sesleri). Esas memurun kanununda menedilen ne idi? Ecnebi ile evlenen memur olamaz. Yani kendisine Devlet vazifesi verilemez. O vazife ücretle görölüyorsa Devlet vazifeliğinden, millî hizmetten çıkıyor mu arkadaşlar? Ücret olunca bir mahzuru kalmıyor. Onun için bu işe barem kanununda esaslı olarak temas edeceğiz. Fakat burada benim ricam; terbiye itibarile, gençlerimizin seciyesini neşvünema ettirdikleri yuvalarda, mekteblerde bu işin çok esaslı olarak o gençlerin başlarına sokulmasını sayın vekilimizden dileyeceğim.

Bir de arkadaşlar, bir kaç defa mevzubahs oldu, ulusun içtimai ihtiyaçlarındandır, sinema, tiyatro işi arkadaşlar. Bir de kanun çıkmıştı. Öğretici filmler için. Zannederim hâlâ tatbıkına geçilmedi. Bugün Türkiye'deki film hayatı, zannederim hiç bir memlekette tecviz edilen şekilde değildir. Herkes istediğı filmi getiriyor. Kontrolden geçiriyor, şurası burası kesilmiş, derme çatma şeylerdir. Onun için Devlet inhısarına mı alacaklar, bir şirketle esaslı olarak anlaşib bu memlekette hakikî film göstermeğı nasıl temin edecekler? Bununla da meşgul olmak zamanı artık gelmiştir. Bu da talim, terbiyede mühim âmil olan bir iştir.

Sonra arkadaşlar tiyatro işi, gösteri işi. Bu işimiz daha o kadar ilerlemedi. Gerçi mektebini filan açtık amma daha verim vermeğe başlamadı. Fakat kontrolsüzlük yüzünden, bilhassa ne derler ona? Adapte mi diyorlar (Gülüşmeler). Öyle bir şey var, şuradan buradan çevirme mevzular üzerinde, bir defa Türk dili ne hal alıyor farkında mısınız? Orada çalışanlar da ekseriya Türk olmuyor, o vakit daha başka bir şekil alıyor. Ondan başka kendi milliyetimizin, ken-

di milletimizin, kendi teşkilâtımızın aleyhinde reklâm yapan, propaganda yapan mevzular da oluyor. Bunlar üzerinde de çalışmak zamanı gelmiştir.

Size bir misal söyleyeyim, gerçi bunu bu kürsüden söylemek doğru bir şey değil amma derddir ve bunlarla meşgul olmazsak da geriye gideceğiz, iki üç gündür Ankara'da bir operet midir balet midir (Her ikisi de sesleri) ikisi de karışıktır (Gülüşmeler). Gidenleriniz varsa işitmişsinizdir, Türkçenin orada nasıl söylendiğini duymuşsunuzdur. Sonra ailelerin huzurunda çok nezih olmak icab eder. Sonunun ne vaziyette olduğunu görüyoruz. Bu kadar olmaz, biraz insaf arkadaşlar. Para kazanmak için her yerde, her şey yapılamaz. Bu memlekette biraz hürmet, aileye hürmet ve biraz nezaket isteriz.

Hasib Ahmed AYTUNA (Tokad) – Bendeniz Maarif bütçesi etrafında, saatlerdenberi konuşuldu. Bendeniz yorgun bir zamana tesadüf eden bir anda huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Fakat, maarif işlerimiz, bütün işlerimizin yanı başında ve hatta daha üstünde olduğu için, maruzatım biraz etraflı ve şumullü de olsa, hoş görüleceğini ve alâka ile takib edileceğini ümid ediyorum.

Her devletin maarif işlerini sevk ve idare eden yüksek makamı, maarif nezareti veya vekâleti, cemiyetin yeni esaslara göre kurulmasında, yeni tib vatandaşlar yetiştirilmesinde, hatta yeni ruh taşıyan genç zihniyetli memur, enerjik vatandaş, olgun ve yapıcı insan, şuurlu işçi nihayet aile içindeki vazifelerini müdrük bilgili ve hazırlıklı anneler, babalar yetiştirmek meselesinde ön ayak olur. Bu günün insanlarla yarının adamlarını; bu günler içinde yarınları hazırlamağa çalışır.

Zamanımızda, büyük cemiyetleri ve bilhassa büyük devletlerin yeniden ve yeni prensiblere göre teşkili lüzumundan çok bahsedilmektedir. Aynı ihtiyaç, büyük inkilâblar yapmış olan memleketimizde de duyulmaktadır. Yalnız bu mevzu üzerinde konuşurken maziye ve mazide yapılanları hatalı ve kusurlu görmek âded olmuştur.

Fakat mazinin kusurlarını görmek ve yalnız tenkid etmek kâfi değildir ve bu vaziyet, bu hareket, biricik hareket noktası da değildir. Evet bu günü teşkilâtlandırırken dünün hatalarını göz önünde tutmakla beraber gayeye varmak için ihtiyaca uygun ve tatbik edilebilir bir plân çizmek ve bu plânlı yolda yürümek ve hattâ mütemadiyen azimle yürümek de o kadar, ondan daha ziyade lâzımdır. Onun içindir ki, maruzatımın birinci noktasında plânlı çalışmak

meselesini ele alıyorum. Plânlı çalışmaların bir çok senelerdenberi muhtelif vekâletlerde ne kadar hayırlı işler verdiğini biliyoruz. Bu noktayı işaret ettikten sonra plâna ve plânlı çalışmaya en çok kıymet verilmesi lâzım olan vekâletlerimizden birisi de Maarif vekâleti olduğunu söylemek isterim. Esasen bundan evvel üzerinde durulan meselelerin bir çokları göstermiştir ki, Maarif vekâletimize plân etrafında bir çok fikir ve sermayeler verilmiştir. Bu sözlerimle muhterem Maarif vekilimizin ve Maarif vekâletinin plânsız çalıştığını kasd ve ima etmek istemiyorum. Böyle bir şey kimsenin aklından ve hayalinden geçmez. Yalnız arzetmek istediğim nokta şudur : Plânsızlık yüzünden mazide bir çok hatalara düşülmüştür. Bu hatalardan birisini söylemekle plânın ehemmiyetini tebarüz ettirmek istiyorum.

Bundan 3 sene evvel Gazi Terbiye Enstitüsünde orta mekteb muallimlikleri için bir kurs açılmıştı. Bu kursun açılması için âmil, senelerden beri ortada duruyordu. Görülüyor ki, ilk mekteblere tahacüm vardır. Seneden seneye bu mekteplerde talebe artıyor. Bunlar ortaya, ortayı bitirenler liselere doluyorlar. Fakat bunları okutacak iyi muallim lâzımdır. Bu vaziyet görülmüş ve bir kurs açılmıştı. Kurs iyi bir tedbirdir. Fakat o zaman enstitünün esas sınıflarına 9, 10, 15 talebe alınıyordu. Bu, plânsız bir işti. Buralara çok talebe alınabilirdi. Kurs açılırken, yani orta mektebin ihtiyacını karşılamak ve açıkları doldurmak için çalışılırken ilk mekteplerin vaziyeti de aynı zamanda sarsılmış bulunuyor. Belki yarın bu ihtiyacın daha ziyade fazlaşması vaziyeti karşısında kalacağız. Onun için Maarif vekilinden yaptığımız temennilerimizin hepsi plânlı işin en başta takib edilmesine inandıracak kadar kuvvetlilerindendir. Bu temennilerden bir kaçının üzerinde sıra ile durmaklığımıza bilhassa müsaadenizi rica ederim.

1) Bunlardan birisi vatandaş yetiştirmek meselesidir. Vatandaş yetiştirmekle gençlik meselesi ele alınacaktır.

Yeni vatandaş teşkili meselesi de ayrıca mühim mevzularımızdan birisidir. Yeni vatandaş teşkili mevzuu ile inkılâplarımızın ruhunu kavrayarak, bu sahada kabiliyetini âlet gibi kullanacağı gençliğin yetiştirilmesini kastediyorum. Bu mevzuu bir taraftan mektebe, diğer taraftan muallime, üçüncü cebheden de ailelerimize taallûk ediyor. Binaenaleyh bütün mevzular üzerinde, bilhassa vatandaş teşkili mevzuu üzerinde çok hassas davranmak lâzımdır.

2) İkinci bir nokta : Kemiyet ve keyfiyet maarifî. Filhakıka bir kaç senedenberi maarif hayat ve siyasetimizde sanki yalnız o lâ-zımmış ve kâfi gelirmiş gibi kemiyete, çokluğa ehemmiyet veriyoruz. İlk ve orta olmak üzere bir çok okullar açıldığını görüyoruz. Fakat öte taraftan normal diyebileceğimiz 40 mevcudlu sınıflar birer birer hâtıra haline geliyor. İlk ve orta mekteblerden başlamak üzere bütün sınıfların sayısı 60, 70, 80 hattâ daha fazlaya çıkıyor. Çocuklarımızı okutmak Maarifin çok iyi bir karakteridir. Fakat işin keyfiyeti düşünülür ve aranırsa, öğrenmeyi, bilgiyi bir âlet olarak kullanmak tarafı aranılırsa, hiç şüphesiz ki bu bahiste öğünülecek kayıtlar yapmak imkânı elimizde değildir. Bilinen ve sık sık teker-rür eden talebe suçlarında aranacak sebepleri de burada kemiyet maarifinde bulmak lâzım geliyor.

Sık sık tekerrür eden talebe suçlarının sebeplerini burada kemiyet maarifinde araştırmak lâzımdır. Kalabalık sınıfların önüne geçmek için kemmiyet maarifi yerine keyfiyet maarifi yapmak lâzımdır. Talebe ile muallim arasındaki muaşeret münasebetlerini de bu suretle islâh etmek kabil olur. Talebeleri insanlık vasıfları ile teşhiz etmeliyiz.

3) Temas edeceğim meselelerden biri de öğretmen meselesidir. Maarif vekilimiz muhterem Hasan-Âli Yücel'in kumandası altında hem kemmiyeti ve hem de keyfiyeti beraber yürütmek azmile işe başladı. Bunun alâmetlerini bir kaç defa bariz olarak gördük. Yalnız bu maksada varabilmek için Maarif vekâletimiz nüfusumuzun çokluğunu teşkil eden köy çocuklarını yetiştirecek köy eğitmenlerine ve eğitmen teşkilâtına hız verirken eğitmenlerin köy muhitinde köy çocuklarının terbiyeleri ve köylünün kalkınması üzerinde oynayacağı rolü esaslı bir surette hesaba katarsa eğitmenlerin tahsil devresinin azlığında ittifak edecektir. Onun içindir ki eğitmen mevzuu ele alınırken 8 aylık karşılık devresinin en yakın bir zamanda hiç olmazsa bir veya iki seneye çıkarılması, bu davanın daha emin ve daha esaslı yürümesine yardım edecektir. Hatta eğitmen olarak seçilecekler 3 - 5 senelik ilk mektebi bitirdikten sonra buraya gelseler bile 8 aylık devre kâfi gelmiyecektir.

Eğitmenlerin yanı başında köy muallim mektepleri meselesini ele almak maarif siyasetimizin ve maarif plânımızın esaslı noktalarından birisini teşkil edecektir. Geçen senedenberi 4 mntakada ayrı ayrı bu müesseseler açılmıştır. Bazılarını gördüm, çalışmalarını burada takdirle anmak lâzımdır. Yalnız çok iyi kurulmuşa benzeyen bu teşekkülün zayıf görünen bir tarafı vardır. Buraya ilk tah-

sili bitirenler alınıyor. Bendenizce bu kâfi değildir. Orta tahsil mezunlarını almalıdır. Çünkü köy muallim mektebi tahsil devresinde orta tahsili tamamlamak fazla olarak meslekî, teknik hazırlıklar yapmak mecburiyeti vardır.

Bu, bir defa hiç şüphesiz köy çocuğunu kıt bir muhitte, az vasıtalarla yetiştirmek bakımından çok kıymetlidir. Fakat beklenen işlerin tamamlanması için alınan tedbirlerin takviyesi için, lâzımgelen elemanları yetiştirmek için bu kadar bekleyemeyiz. Bu devri kısaltmak için köy muallim mektebine orta mektebden çıkanları alalım. Böyle olursa çok daha iyi olacaktır ve yetiştirme zamanı da kısaltılmış olacaktır. Burada denebilir ki köy muallim mekteblerinde yetiştirilen çocuklar münhasıran köyde çalışacaktır. Onun için bunların bu muhitte yaşamış olmaları lâzımdır, yani köy mekteblerinden gelmeleri şayanı tercihtir. Buna karşı denebilir ki, bizim kasabalarımız köylerden pek farklı değildir. Köy karakterini gösteren kasaba ve şehirlerimiz yok mudur? Nihayet bu suretle, orta mekteblerden çıkmış, iş bulamayan çocuklarımıza da bir meslek temin etmiş olacağız. Onun içindir ki bu noktaya Maarif vekâletimizin çok ehemmiyet vermesi şayanı arzudur.

4) Bugünkü köy muallimlerimizin vaziyeti şudur : Kız olsun, erkek olsun mektebden çıkar çıkmaz köylere gönderilmektedir. Köy hayatını hiç bilmeyen, okutacağı köy çocuklarının ruhiyatını hiç anlamıyan bu muallimler gittikleri köy muhitine ve aralarında çalışacakları köylü ve köy çocuklarını anlamadan, nihayet kasaba, şehirde tek sınıflı bir mektebde çalışmadan ve onu idare etmeden, üç sınıflı bir arada olan köy mekteblerini idare etmek mecburiyetinde kaldıklarından istenildiği kadar muvaffak olamıyorlar. Gittikleri yerde oturacak yer bulamıyorlar, yemeklerini kendileri pişirmek mecburiyetinde kalıyorlar. Bundan dolayıdır ki, istenilen derecede faydalı olamıyorlar. Hatta fazla olarak ta bir çok mahrumiyetler arasında bocalayıp duruyorlar. Onun içindir ki bu vaziyet karşısında kabilse ilk öğretmen okullarından mezun olan gençler bir veya iki sene kasabalarda, şehirlerde, merkezlerde, tek sınıflarda çalıştırılmak ve onları kâfi derecede yetiştirdikten sonra köylere göndermek hususunda bazı çarelere başvurmak lâzımdır. Bu arada bizim hatırımıza gelen tedbirler arasında köy davasının muallim yolu ile halledilmesidir. Köye gidecek öğretmen veya muallim için her arkadaşa, kolay taşınabilir ve kendisine yarıyacak mahiyette bir kaç kitabı ihtiva eden bir sandık kütüphane vermek. Nasıl ki bir örneğinin eğitimcilerle verilmek üzere yapıldığını gördük. İkinci

nokta ise köylere gidecek ve köy kalkınması üzerinde çalışacak olan bu muallimlere parasız oturacak bir ev vermek, köy merasından bir kaç dönüm arazi, ağaçlık, bahçelik yer ayırmak.

c) Köyün tarla veya merasından bir kaç dönümlük bağ, bahçe veya tarla vermek.

ç) Diğer vilâyetler ve teşekküllerle işbirliği yapmak, köy muallimlerinin mesuliyeti altında bir köy radyosu temin etmek.

d) Köye yerleşecek köy muallimlerinin orta ve lise tahsili yapacak çocuklarını meccanen leyli mekteblere almak.

e) Köyde çalışacak muallimlerin maaşlarını şehirde çalışanların maaşlarından farklı yapmak. (Beş, on lira fazla).

Bu tedbirler, öyle tahmin ediyorum ki bizdeki köy maarifi ve muallim yolu ile köy kalkınması davasını biran evvel halletmeğe yardım etmiş olacaktır.

5) Muallim maaşları ve idarei hususiye meselesi : Yarının vatandaşları dediğimiz ve olgun bir tarzda yetiştirilmelerini istediğimiz gençlerimizle, Hükümetimiz, ailelerimiz, mekteblerimiz, muallimlerimiz ve dolayısıle Devletimiz doğrudan doğruya ilgilidir. Muallimlerimiz sınıfları dolduran ve taşan genç nesli yetiştirmek için bugün her zamandan fazla feragat ve fedakârlıkla çalışmaktadırlar. Devlet dairelerimizin belki hiç birinde memurlar ilk okullarda çalışan muallimlerimiz kadar ağır, yorucu, sıhhat tükedici, nazik mesuliyetli ve geceli gündüzlü bir vazife görmemektedirler, demek, sanırım ki mübalâğalı olmaz. Üç senesi meslek ve ihtisas tahsili olmak üzere on bir senelik tahsilden sonra bir muallimin, tutarı 40 - 45 lirayı geçmeyen bir tahsisatla çocuklarımızın terbiye ve tahsil-leri gibi çok mühim bir davaya hizmet ettirilmesi çok zaif bir kadirşinaslıktır.

İlkokul öğretmenleri bugün medenî ihtiyaçlarını tatmin edememiş olmaktan başka karınlarını doyuramamış vaziyettedirler. Bunlar terbiye işini üzerine almış, talebesine her hususta ve her şeyle örnek teşkil etmeğe mecbur fedakârlıklardır. Bunlar mesleğin gönüllüleri, fedaileridir.

İlkokul muallimleri maddenin üstünde ruhu, şahsî menfaatin üstünde millet ve Devlet menfaatlerini tutmak lüzumuna inanmış oldukları içindir ki, her şeye rağmen feragat ve fedakârlıkla çalışmaktadırlar. Onların bu hizmet ve gayretini bu kürsüden takdirle, şükranla anarım.

Fakat maişet endişesini unutan muallimi Devletin unutmamasını ve korumasını da ayrıca ve ehemmiyetle temenni ederim. Bu koruma şu iki esas dahilinde yapılacak olursa, değil yalnız muallimler, bütün memleket bu tedbir ve kararı şükranla karşılamış olacaktır.

İki esastan biri; ilkokul öğretmeninin başlangıç maaşını 20 liraya çıkarmak, diğer : ilkokul öğretmenlerinin maaşlarını hususî idarelerden umumî bütçeye nakletmektir. Bunlar yapılmadığı içindir ki, bugün ilkokul kadromuz seneden seneye zayıflamaktadır. Bu zayıflama şu suretle olmaktadır :

A) Mecburî hizmeti dolduran muallimler, bilhassa erkekler en olgun ve verimli oldukları bir zamanda meslekten ayrılmaktadırlar.

B) Mecburî hizmet kaydile mesleke bağlanmayanlar daha müsaid maaşlı bir vazife bulur bulmaz istifa etmekte ve hemen yeni vazifeye geçmektedirler.

C) Bunlardan bir kısmı da Gazi Terbiye Enstitüsüne girmek, tarih, dil fakültesine devam etmek yolunu bularak meslekten ayrımağa yarayacak bir kültür almağa çalışmaktadırlar.

Ç) Bir kısmı da İstanbul Üniversitesinde her sene açılan orta okul öğretmeni imtihanına girerek maaş durumu bir az daha iyi olan ortaokul öğretmeni olmaktadır.

Muallimlik mesleği için emek ve para sarfederek hazırladığımız bir zümreyi en verimli devrelerinde kaybetmek maarif ve memleket hayatımız için acı bir akibettir. Buna imkân vermemek lâzımdır. Yalnız ilk tahsili yapmış olmakla kalan ve polis sınıfına geçen bir vatandaş 20 lira maaşla mükâfatlandırılırken bu maaşın tahsil itibarile çok ileride olan okul öğretmeninden de esirgenmemesini temin eden yeni barem binlerce muallim tarafından sabırsızlıkla beklenmektedir.

Hangi tedris sahasında ve hangi vekâlet kadrosunda çalışırsa çalışsın kendisinden iş beklediğimiz muallim veya memuru refahlandırabilmek için onların kıdem ve derecelerine göre istihkak kesbettikleri maaşlarına çocuklarının sayısına göre bir zam yapmak da faal ve azîmkâr Hükümetimizin programında ve dolayısıyla yeni baremde yer tutmalıdır.

6) Memleket sanayileşirken yine keyfiyet maarif ile ilgili başka bir mesele üzerinde duracağız.

Maarif vekâleti ile ilgili meselelerden biri daha var : Şükranla kaydedebilirizki memleketimiz geniş ölçüde sanayileşiyor. Büyük sanayi müesseselerimiz yurdun her tarafında mesud bir tarzda inkişaf ediyor. Fakat gördüğümüze ve işittiğimize göre bu müesseseler münevver işçi ve usta bulamıyorlar. Halbuki bu elemanlara şiddetle ihtiyacımız vardır. Bu ihtiyacı karşılamak için başlıca üç yoldan yürümek daha kolay ve kısa bir yol olarak görünür. Bunlardan birisi, ilk mekteb müfredat programlarını mümkün olduğu kadar hayatileştirmek, amelileştirmek, onu işe doğru götürmek. İkincisi, Devlet kontrolü altındaki fabrikalarda çalışan - daha evvel Meclisi Âliden çıkan bir kanun mucibince - usta ve işçilerin çocuklarını yetiştirmek için kurslar ilâve etmek. Üçüncüsü, şimdiye kadar programlarıle birer umumî tahsîl müessesesi olan orta mekteblerden mühim bir kısmını sanat, meslek ve teknik mektepleri haline getirmek; bu vaziyet bu gün Maarif vekâletimizin yalnız dört mmtakada açtığı köy muallim mekteblerinin çoğalmasını temin edecektir. Orta mekteblerimize verilecek bu şekil bu gün sefalet içinde olan bir çok münevverlerimizin de azalmasına yardım edecektir. Nihayet memuriyet bulamadıkları için gayri memnun yaşayan vatandaşlar, bu suretle iş sahası bulacak, verimli olacak, mustahsil olacaktır. Muhterem Maarif vekilimizden bu temennimi bilhassa mütalea buyurmalarını samimiyetle rica ediyorum.

7) Kız enstitüleri : Köy muallim mekteblerini çoğaltmak, alelâde umumî tahsîl veren sanat ve meslek mektepleri haline koymak ne kadar lâzımsa öte taraftan da analar ve babalar yetiştirecek bir gençlik neslini yarına hazırlamak için kız enstitülerine de yer vermek lâzımdır. Bu mektebler hazırlıklı ve yarının hayatına lâayık nesiller yetiştireceği için ihtiyaca uygundur. Bu tip mekteblerin çoğalması Maarif vekâletine ve Yüksek Hükûmetimize karşı bizleri minnettar bırakacaktır.

Liselerimiz ele alınacak olursa programı, talebe ve muallim bakımından yine karşımıza bazı meseleler çıkaracaktır. Program bakımından liselerin müfredat programları çok yüklüdür. Ayrı ayrı dersler ele alınacak olursa edebiyat, felsefe ve matematik programları vardır ki bunlara tahsis edilen zaman kâfi gelmemektedir.

Gençler yalnız mekteb muhitinde ve dersler esnasında değil dersler dışında da bunlar üzerinde çalışmak için vakit ve zaman bulamamaktadırlar. Bundan dolayıdır ki, deminden beri bazı arkadaşlarımızın şikâyet ettikleri vaziyetlerle karşılaşilmektedir. Talebelerin verimi bu bakımdan azalmaktadır. Bu vaziyette lise talebe-

miz, ders senesi içerisinde yazılı yoklama için iki defa 15 er gün ve hatta birer aydan iki ay kaybetmektedirler. Yoklamalardan on - on beş gün evvel devamsızlık başlar. Talebe devam etmez. Etse de derse çalışmak istemez. Bu ders saatlerinin azlığı, öte taraftan da programların yüklü olması, bunun yanıbaşında diğer, idman bayramı, Cumhuriyet Bayramı gibi hazırlıkları hesaba katarsak lise tahsilini çok azalmış görürüz.

İmtihan işinde bir çok velilerin istekleri de maruzatım arasında bulunacaktır. Onlardan biri yalnız bir dersten talebeyi sınıfta bırakmak meselesidir. Mektebelerimizin kalabalık sınıfları içinde çalışırken ve bu müesseselerde çalışan muallimlerimizin işlerine verdikleri kıymet ve ehemmiyet bakımından yaptıkları ve başardıkları göz önünde tutulacak olursa her dersten ortanın üstünde muvaffakiyet gösterecek bir talebenin tek bir dersten bir sene geri bırakılması biraz tetkike değer bir vaziyet ortaya atacaktır. Onun içindir ki bu gibi talebenin bir defa daha imtihana tâbi tutulması için imtihan talimatnamesi maddeleri üzerinde değişiklik yapılmalıdır. Lise sınıflarındaki talebe vaziyetleri hakkında söyleyeceğim bir iki nokta var. (Kâfi, kâfi sesleri). Lise talebesi malûmunuz olduğu gibi ortayı bitirirken lise sınıflarına bir hak olarak geçmektedir. Lise sınıfları talebenin daha çok kabiliyetle, daha çok istidatla çalıştığı sınıflardır. Bu itibarla buraya alınacak talebenin başka memleketlerde yapıldığı gibi ayrıca bir yoklamaya tâbi tutulması çok faydalı olacaktır.

8) Çifte tedrisat meselesi etrafında Maarif vekâletimizin bazı tedbirler alması zamanı gelmiştir. Çifte tedrisat çocuklarımızı yarım gün sokakta bırakmak suretile onlara mektebin verdiğini kaybettiriyor. Bu bakımdan bu mesele maarif siyasetimizin ve plânımızın içinde yer tutmalıdır.

9) Üzerinde şimdiye kadar durulmayan bir mesele maruzatımın mühim bir noktasmı teşkil edecektir. Göçmen muallimler meselesi. Göç suretile Romanya'dan, Bulgaristan'dan ve saireden gelen vatandaşlar arasında muallimler de var. Bunlar bulundukları yerlerde muallimlik yapmışlardır. Vatanımıza gelir gelmez iş arıyorlar, tahsil derecelerine göre kendilerine iş veriliyor, fakat bunlardan bir kısmı bulundukları memleketin en yüksek tahsilini veren rüştiyelerden mezun olduklarından kanunen memleketimizde muallim olamıyorlar. İkinci nokta da şudur : Memleketimizde muallimlik yapmak salâhiyetini haiz olanlar bulundukları memleketlerde yıllarca çalışmışlardır, fakat burada iş alırken bunların oradaki

kıdemi hesaba katılmıyor. Muhterem Maarif vekilimizin bu meseleyi ele almalarını ve mümkünse kanunlaştırmalarını bütün göçmen muallimlerden aldığım müracaatların, bize yapılan müracaatların bir ifadesi olarak burada tekrarlıyorum.

10) Aynı vaziyeti kendi memleketimizde hususî mekteblerde çalışan muallim arkadaşlarımız için de görüyoruz. Bu arkadaşlar resmî mekteblere geçerken hususî mekteblerde yaptıkları hizmetler müddeti kıdemlerine dahil olmuyor. (Gerek kıdemde, gerek tekaüdiyede.) Bu gibi arkadaşlar bundan müteessir ve mutazarrır olmaktadırlar. Bunun da bir maddei kanuniye ile halli lâzımdır.

11) Talebe lâübalilikleri üzerinde çok söz söylenebilir. Ben bunu geçerek sebepleri üzerinde duracağım. Bunların başmda sinemalar gelir. Talebelerimizin filmlerin arkasında, derslerini bırakarak nasıl koştuklarını her ana ve baba müşahade ediyor. Bu hususta Maarif vekilimizden bir temennide bulunacağım. Mümkün ise memleketin muhtelif merkezlerinde ve tedricen her tarafta talebe sinemaları tesis etsinler. Buna benzer sinemaları Balkanlarda görüyoruz. Orada bu şekildeki sinemaları mütekaid muallimler işletiyor. Orada çocuklar bu sinemalara bizim paramızla dört kuruşa giriyorlar. Halbuki burada çocuklarımız yevmiyesinden, yevmi gıdasından keserek sinemaya girmek için 30 - 40 kuruş vermektedirler. Buna mukabil orada gördükleri filmler çocukların evde ve mektebde aldıkları terbiyeyi bozacak mahiyettedir. Bu bakımdan sinema meselesinin de halledilmesi ve talebeye gösterilecek filmlerin öğretici, millî ahlâk ve seciyeyi tenmiye ve takviye edecek filmler temin edilmesi Maarif vekâletimizin plânı arasında görülmelidir.

12) Bir nokta daha, çocuk edebiyatı. Anneler, babalar bilirler ki çocuklar daha birinci sınıftan itibaren okumağa susamış bir vaziyettedirler. Ne bulurlarsa, ellerine ne geçirirlerse onu okurlar. Hatta gündelik gazetelerin de hikâyelerini okudukları görülmektedir. Onun için çocuk edebiyatına kıymet vermek, çocuk edebiyatı üzerinde müsabakalar açmak ve çocuklarımızın istifadesini temin eden yazı sahiblerini mükâfatlandırmak yani bu işi müsabakalaştırmak, Maarif vekâletimizden bir temennide daha bulunmak mecburiyetindeyim. 14) O da bazı memleketlerde olduğu gibi Fond, yani büyük sermayelerin tesisidir. Bu sermayeler memleketin istidadlı gençlerini her hangi bir sahada ihtisas tahsili yapabilmek için, ilmi eserleri bakımından en kuvvetli eseri verenleri korumak

ve mükâfatlandırmak, büyük adamlarımızın âbidelerini dikmek; memlekette millî hizmetleri dokunan değerli şahısların namlarını ipka edebilmek için bazı yardımların tahsis edilmesi lâzımdır. Memleketimizde hayır severlerin ve bunların yaptıkları eserlerin günden güne çoğaldığını görüyoruz. Fond tesisi, bu hareketi canlandıracaktır ve bu gün bizde de bir Namık Kemal fondu, ilmî eserler fondu, fakir talebeyi yetiştirme fondu Devlet bütçesine yük olmadan teberrulerle yaşatılmış olur.

Temennilerimizin mühim bir kısmı hiç şüphesizdir ki doğrudan doğruya bir bütçe meselesidir. Fakat az bütçe ve az para ile yapılabilecek işler de vardır. Gençleri yetiştirmek, terbiye, tahsil işlemindeki temennilerimize yer vermesini ve memleket maarifini başka vekâletlerimizde gördüğümüz gibi muhterem Maarif vekilimizin plânlaştırmasını ve bu plânı ilân etmesini samimiyetle ve ısrarla rica ederim (Alkışlar).

Süreyya Örgü EVREN (Bitlis) – Arkadaşlar; söze başlarken söz sırasının önden veya sonradan olması, buraya çıkan mebus arkadaşın sözünü uzun mu veya kısa mı söyleyeceği gibi bir havanın Türkiye Büyük Millet Meclisinde esmediğini çok iyi bilenlerdenim. Onun için ben böyle bir mukaddeme yapmıyacağım.

Yeni aramıza karışmış kıymetli ve münevver Türk çocuklarının - ki bu günkü sıfatları milletin mümessili ve mebusudurlar - Maarif bütçesi münasebetile memleket kültür hayatı hakkındaki söyledikleri sözler çok kıymetlidir. Kültür Bakanlığımız için ibretle bakılacak, üzerinde ehemmiyetle durulacak ve faydalanılacak hususlardır. Bana kalan söz, dinleyip de, dört çocuk babası olduğum için, okuma çağında bulunan çocuklarımı okutma hayatı yüzünden alâkalı olduğum, yani bu yönden alâkanın bana verdiği malûmatın üç esaslı noktasına temas etmek olacaktır. Birincisi; ilk mekteplerimizin adedi günden güne çoğalmaktadır ve yetiştirilen talebeler de çoğalmaktadır. Bunların orta tahsili ikmalî için zaten fakir olan Türk Milleti, orta mekteplerin bulunduğu yerlere uzak olan sahalardaki ilk mekteplerden çıkan vatan çocuklarını orta mekteplerde okutamaz. Böylece beş sene, on sene devam ederse ilk mektebi bitirenler de malûmat, nakşiberab bir vaziyete düşerek uçup gidecektir. Bunun neticesi ne olacak? Orta mekteplerin adedi mümkün mertebe artıralım. Fakat arkadaşlar mekteb sıralarından tutunuz da ders levazımını ve bilhassa başta gelen ve çok ehemmiyetli olan usulü tedrise vâkıf kıymetli hocaların bulunma-

ması işi, çok ıstırap verir vaziyette duruyor. Orta mektepleri bu kadar çoğaltmakla, lüzumu olan malzemenin ve elemanın bulunmaması netayıcı diğer neticeyi verecektir. Orta mekteb adedini çoğaltmalı mıdır? Çoğaltırsak hoca yetiştirmeyi de çoğaltmalı, yoksa memleketin ilk tahsilini bitirmiş çocuklarının kolaylıkla oraya gelip okuyabileceği bir halı mi ihtiyar etmek lâzımdır? Mesele çok mühimdir.

İkinci mühim nokta da; her yıl demeyim de, sık sık değiştirilen program meselesidir. Bunun talebeye ve hocalara güçlük verdiğini, hocalardan, talebeden ve babalardan ıstıtmekte ve bu iş üzerinde kendimiz de biraz tevakkuf edersek görmekteyiz ve bu hususta misal vermek kolaydır ve onu teksir etmek de mümkündür.

Arkadaşlar, ben tek bir şey söyleyeceğim : Benim bir çocuğum Adana ilk mektebinde okudu.

Meselâ hendeseyi alalım. Hattı hat diye bildi ve onun envainı hattı münhani, hattı münkesir, hattı müstakim diye öğrendi. Orta tahsile Ankara'da başladı. Başladığı zaman hatta çizgi dediler. Bu belki çok iyidir. Bu niçin böyle olmuştur demiyorum, vukuatı anlatıyorum. Fakat çizginin envainı işaret ederken düz çizgi, eğri çizgi, kırık çizgi dedik. Hat yerine ikame edilen çizgiyi öğrenmek ne talebe, ne de muallim için güç bir şey değildir, denecek. Fakat bunlar her zaman, her derste mütemadiyen ve mütemadiyen talebeye gösterilmezse o zaman mesele kesbi usret eder. Bu mühim bir derdimizdir. Memleket içinde dil inkılâbı feyizle, şerefle yürürken mektebi, hocayı ve talebeyi bu feyizli dil inkılâbından bigâne bırakmak tecviz edilir mi? Bu ayrı bir fıkırdır. Fakat hem bunu, hem onu yürütmek için bir çare bulmak imkânı olup olmadığını, bu işte mütehasıs olan arkadaşlarım daha iyi bilirler.

Üçüncüsü de, orta mekteb, ilk mektebden ve daha ilerisi, lise ve üniversite kendisinden evvelki mekteplerden kıymetli ve müstaid talebe alamıyor iddiasının bu iki şeyle çok alâkalı olduğunu zannediyorum. Şüphe etmiyorum ki, Kültür Bakanlığımızca, çok ehemmiyetli olan ve hocalardan ve hocalık işi ile uğraşan büyüklerimizden işittiğimiz bu iş üzerinde durulmaktadır. Fakat nasıl durulduğunu ve nasıl tedbirler alındığını ve dil işinde istikrarın ne vakit hâsıl olacağını ve hâsıl olabilmek için alınacak tedbirlerin ne gibi gaye ve esaslara istinad ettiğini bu kürsüden resmî ve mesul bir lisandan ıstıtmek hepimizin büyük itminanını bâdi olacağı için kendilerinden bu vadide lûtfen bu kürsüden izahat vermelerini rica ederim.

Şehime YUNUS (İzmir) – Söz alan arkadaşlarım temas ederler diye bekledim. Fakat temas edildiğini görmediğimden dolayı programlar üzerinde bir iki kelime söylemek istiyorum.

Lise müfredat programları hemen her sene bazı değişikliklere uğramaktadır. Bu vaziyet senelercedir ki daimî bir okutma sistemine girmedığımızı ve yetiştirmekte olduğumuz talebelerin muhtelif senelerde, muhtelif kategorilerde üniversiteye gönderdiğimizi göstermektedir. Müfredatın değişmesine rağmen talebe randımanının matlub derecede artmadığını yüksek mekteplerden zaman zaman doğan şikâyetlerden anlıyoruz.

Liselerin gayesi, üniversite tahsilini takib edebilecek talebe yetiştirmek olduğuna göre, bu işi lâıyk olduğu şekli koyamadığımız, yüksek tahsil yapmakta olan gençlerin maruz kaldığı müşkülâttan da anlaşılmaktadır. Bundan başka müfredat programlarının da-ıma değişmesi, kitabların da değişmesini icab ettiriyor. Bu vaziyet muallim ve talebeyi müşkülâta düşürdüğü kadar talebe velilerini de her cihetçe mutazarrır etmektedir.

Şahsen şahid olduğum bir vaziyeti izah etmek isterim. İzmir halkevinde çalışırken mühtaç talebeye tevzi edilmek üzere 3 - 4 bin liralık kitab almış ve bu kitablari da demirbaşı kaydetmiştik. Azami fayda temin etmek ve az para ile çok iş görmek maksadile her sene muvaffak olan talebeden önce verdiğimiz kitablari alır, yenisini tevdi ettikten sonra aldığımız kitablari da yeni talebeye vermek suretile bir yardım yapıyorduk. Fakat dört sene evvel aldığımız ve geçen senelerde üzerlerine yeni kitablari ilâve ettiğimiz bu kitab takımlarından, bu gün sırf müfredat programlarının değişmesi yüzünden, ancak onda ikisi, üçü işe yaramakta geri kalanlar halkevi ve mekteb kütüpanelerinde depo edilmiş vaziyettedir. Misal olarak verdiğim bu zararı çok nüfuslu ailelere teşmil edersek vaziyet tezahür eder. Zannedersem müfredat programlarının ilk değişme ihtiyacı talebeye ağır gelmesinden doğmuştur. Bunun için çocuklar fazla sınıfta kalıyorlar, binaenaleyh müfredat üzerinde biraz değişiklik yapalım diye düşünölmüştü. Yukarıda arzettiğim gibi bu günkü şartlar içerisinde lisenin gayesi, üniversiteye talebe hazırlamak olduğuna göre, Nazmi arkadaşımız bu ciheti gayet iyi izah ettiler, buna nazaran istikrarlı ve üniversiteye lâıyk talebe yetiştirecek şekilde program hazırlamak icabediyor.

İftiharla söyleyebiliriz ki, Türk çocuğunun, Türk gencinin yapamayacağı bir şey yoktur. Yeter ki çocuklarımızın muvaffak olmaları imkânlarını hazırlayalım ve verelim. Mevcud arasında çok tabiidir ki değişik istidad ve kabiliyetler vardır. Bu değişiklikleri düşünürken liselerde en dun dereceleri düşünmeyelim, yüksek kabiliyeti düşünelim. Çocuklarımız arasında muhtelif kabiliyette, muhtelif sahalarda yetişecek çocuklarımız vardır. Onun için yine sayın arkadaşımızın izah ettikleri veçhile hayata müteveccih mektebler açmayı düşünelim. Zaten bizim yalnız yüksek tahsile ihtiyacımız vardır da küçük sanatkârlara ihtiyacımız yoktur diye bir iddia olmaz. Biz maalesef bir tenekeçi, bir duvarcı bulamıyoruz. Günden güne bu ihtiyaç kendini göstermektedir. Maalesef şimdi bu işleri görenler memleketimize girmiş olan kimselerdir. Bu işlerle uğraşacaklara lâyük olduğu şekilde yer vermek ve bunları mükemmel müesseselerde yetiştirmek lâzımdır. Bunun için ne icab ediyorsa, tabîi bu etüd edilir ve hayata müteveccih müesseseler açılır. Bu ihtiyaç gelmiş ve hatta geçmiştir kanaatindeyim. Bu ciheti zaten Nâzım Bey arkadaşım izah etmiştir.

Müfredat programlarının müstekâr olmasını rica ederken bunun lâyetegayyer olmasında ısrar etmiyorum. Bu gün ilim ve fen her zaman yenilik göstermektedir. Bu gün çocuklarımızı müstekâr bir programa tâbi tutacağız diye yeni ilim ve fenden nasıbedar etmiyelim demiyorum. Yalnız kendilerinden bir çok başarılar beklediğimiz Maarif vekilinden ricam şudur ki, her zaman yeni olabilecek ve olgun bir program fakat mümkün olduğu kadar müstekâr bir program. Program zamanın icablarına göre değiştirilebilsin, fakat her sene değiştirilmek gibi bir vaziyet olmasın, mümkün olduğu kadar müstekâr olsun.

Bir cihete daha işaret etmek istiyorum. Kız talebe ne kadar tahsil yaparsa yapsın, her hangi bir mesleke sülûk ederse etsin, nihayet günün birinde ana olacağını unutmasın. (Bravo sesleri alkışlar). Esasen bu vazife aldığı vazifelerin başında gelir ve en doğrusu da budur. Bu vaziyet karşısında demek istiyorum ki kızlarımız tahsil etmesin, etsin en yükseğini yapsın ve nihayetinde de peşin evlâdlarına müstefid olsun.

Şimdi Maarif vekilinden ricam, Enstitülerimiz bu işi belâgan-mabelâğ görüyorlar. Acaba liselerimizde de bu telkini yapamaz mıyız? Ben liseleri iyi tanırım. 16 sene içinde bulundum. Mektebimde zaman zaman kız talebe üzerinde yaptığım sondajlara aldığım

cevablar beni müteessir etti. Onları açıyorum, onları anlamak için sualler, soruyorum, vesileler buluyorum. Ben evlenmiyeceğim, doktor olacağım, hâkım olacağım diyorlar. Olsunlar, hepsini yap-sınlar ve nitekim hayat da gösteriyor ki başarıyorlar. Fakat hiç bir zaman bunlar ana olmasına mâni teşkil etmez. Ana olmasını da göz önünde bulundurmak ve daha ufak yaşta iken ona göre hazırlamak lâzımdır (Alkışlar). Bu kızlarımızı bir çok kötü maceralardan da uzaklaştırır (Alkışlar). Bu feci maceralar öyle fena şeylerdir ki aile kadını oldukları zamana kadar uzanıyor, çok kötü hale düşüyor. Bu sonra da devam ediyor ve dahası alışıyor. Eğer biz ona daha küçük yaşta iken, sen ana olacaksın, yuva kuracaksın derssek ve bunu aşılırsak ki bizim eski terbiyemizde pek güzel vardı, kuvvetli, demir gibi, ahlâkı yerinde analara sahip oluruz (Alkışlar). Onun için Maarif vekilimizden ricam; ben kendi hesabıma bu işi çok esaslı görüyorum, acaba kız mekteblerinde bu telkinleri yapmak imkânları olamaz mı? (Bravo sesleri, alkışlar).

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Sayın arkadaşlar; Maarif vekilliği bütçesi sizin bu kadar alâkanızı celbetmiş olmakla, onun mesuliyetini deruhde etmiş insana büyük bir ifthar vesilesi vermiş bulunuyorsunuz.

Maarif vekilliği, Cumhuriyetin ilk yılından itibaren bir kısım arkadaşların tenkidine mevzu olan ve istikrarsızlık suretile tavsif edilen araştırma devresini bitirmek üzeredir. On beş yıldan beri ileri memleketlerin maarifini yakından görmek ve kendi eline çok derme çatma bir şekilde geçmiş bulunan eski devirlerden müdevver maarif vaziyetini nazarı dikkate alarak, bu ileri memleketlerin maarifi derecesine onu yükseltmek için verdiği emekler boşa gitmemiştir. Araştırma hareketlerini ben asla istikrarsızlık mânasına almıyorum ve sizin de almıyacağınıza eminim. Memleket sevgisi ile hareket eden bütün seleflerim, bu mevzuda hakikaten emek çekmişler ve bulundukları ahval ve şeraiti göz önünde tutarak büyük işler görmüşlerdir. Bu görülmüş büyük işlerin on beş sene gibi ihmal edilemeyecek bir devre sonunda artık umumî hesabımı yapmak ve arkadaşların arzı ettiği şekilde bir kıvam iktisab edecek hale gelmesine çalışmak vazifesi bendenize düşüyor. (Allah muvaffak etsin sesleri) Maarif vekilliğinin son üç dört senelik bütçeleri gözden geçirilecek olursa bu arzettiğim araştırma ve tedkikler ile müterafik olan tekâmül safahatı derhal göz önünde canlanacaktır.

Vekilliğimizin bütçesi 1934 yılında 9 370 000 liradır.

1935 de 10 360 000 liradır.

1936 da 10 520 000 liradır.

1937 de 13 781 000 liradır.

1938 de 14 670 000 liraya çıkmıştır.

Mebde ve münteha olarak aldığımız yılların muhtelif tedrisat şubelerine isabet eden talebe miktarını da söylersem bütçede görülmüş olan bu ilerleme ile mütenasib olmak üzere bir inkişaf olduğu derhal meydana çıkar. 9 milyon lira ile idare edilen 1934 senesinde teknik tedrisatta 4 000 talebe vardı. Bütçesi 14 milyona çıktığı zaman 16 754 talebe olmuştur. Aradaki ilerleme farkı bariz olarak görülüyor. 12 754 yükseliş vardır. Orta tedrisat müesseselerimize gelince: 1934 yılında, 50 000 çocuğumuz varmış, şimdi 104 000 çocuğumuz vardır. Yüksek tedrisatta 4 000 talebimiz varmış, şimdi 8 000 talebemiz vardır, iki misli olmuştur. 1939 yılı bütçesini Hükûmetiniz Meclise 16 110 000 lira olarak takdim etmiştir. Bütçe encümeninde bazı ilâveler yapıldı ve ellerimizde bulunan lââyihada görüldüğü gibi 16 164 400 liralık bir bütçe takdim etmiş bulunuyoruz. Şu halde geçen seneye nisbetle Maarif vekilliğinin bütçesi 1,5 milyon lira kadar bir fazlalık göstermektedir.

Maarif vekilliğinin mesuliyetine tevdi edilmiş olan işler, hepiniz takdir buyurursunuz, bir, buçuk milyon lira değil daha pek çok fazla ile de karşılanacak gibi değildir. Fakat maarif meselesi, sadece bir para mevzuu olmadığından, zaman ve eleman gibi esaslı unsurların belki paradan fazla müessir bulunmasından, bizim istediğimiz, ihtiyacımızı tam karşılayacak paralar verilse dahi yüzde yüz o paraları kullanmak imkânı olmayacaktır. Bununla demek istiyorum ki, Maarif vekilliği bütçesine fazla para verilmiş de ben bundan müstağni kalmışım. Çünkü takdir buyurursunuz, Maarif vekili sıfatile dahil bulunduğum Hükûmetin müşterek mesuliyetini de taşımaktayım. Ben, sadece Maarif vekili değilim.

Şimdi, bu bir buçuk milyon liranın bütçemizde nasıl tevzi edildiğini arzetmek istiyorum. Bununla hangi dava ve meseleler üzerinde durduğumuz, ısrar ettiğimiz tebeyyün edecektir. Bütçeye bakıldığı zaman, fasıllarda ilk görülecek dolgun rakam, maaşlardadır. Geçen sene maaş faslı 5,5 milyon lira iken bu sene 6 097 000 liraya çıkarılmıştır. Bunun sebebi teşkilât genişledikçe, yani mekteblerimize müracaat eden çocuklarımız arttıkça onların okuma ihtiyacına cevap verebilmek için muallim elde etmek ve onları tav-

zif etmek ıstırası vardır. Bu sene 450 yeni muallim, kadromuza iltihak edecektir. Ecnebi memleketlerde tahsilde bulunan talebemizden 35 kadar, İstanbul'daki Yüksek Öğretmen Okulundan 60 kadar, Gazi Terbiye Enstitüsündeki kurstan ve asıl sınıflardan 272 kadar, musiki ve meslek öğretmen okullarından seksen kadar muallim tavzif etmek imkânı olacaktır. Bunlar bize karşı taahhüdlüdür. Biz de kendilerini üç ay zarfında kanunu mahsusu mucibince tayin etmek, kendilerine vazife vermekle mükellefiz. Binaenaleyh bu fasılda görülen yükseliş ve artış bu muallimleri yerlerine koymak ve vazifeli kılmak içindir. Bu vesile ile arkadaşlarımin bir kısmının bazı mütalealarına cevap olacak bir noktayı arz etmek isterim. Maarif meselesi mevzubahs olduğu vakitte, program, kitab, ders levazımı ve öğretmen, dört esaslı unsur olarak hatıra gelir. Benim şahsî kanaatim şu merkezdedir ki, bu unsurların hepsine takaddüm eden bizzat öğretmendir. Öğretmen iyi olduğu zaman kitab fena ise fenalığını tadil edebilir. Program yüklü ise onu tahfif etmek kudreti kendisinde mevcuddur. Ders levazımı yoksa kendi kudreti dahilinde her türlü imkândan istifade edip talebesini müstefid kılabilir. Fakat öğretmen zaif ise, lâzımgelen meslekî iktidar-dan mahrum ise iyi kitab onun elinde fena kitab olur, iyi ders âleti onun elinde fena ders âleti olur ve hafif program yüklü, iyi program kötü bir hal alır. Onun için benim kanaatim, kısmen mevcut olan kanaatin tamamen tersine, öğretmen işinden başlamak ve onu bütün bu anasıra mukaddeme yapmak yolundadır.

Bütçemizde maaşattan sonra görülen fazlalık ücretlerdedir. Yardımcı öğretmenler ile kanunu mahsusunca 15 veya 18 saat ders verdikten sonra fazla olarak kendisine okutturulan ders saatleri için verilen ücretler mühim bir yekûn tutmaktadır. Bu ücretler, gazetelerde de görmüşsünüzdür, malî sene sonuna doğru muallimlerimizin şikâyet mevzuu olur. Bu parayı her sene tam alırlar, fakat münakale yüzünden biraz geç aldıkları için şikâyet ederler. Bunları düşünerek faslına, 200 bin lira fazla koyduk. Bu zamlı teahhür şikâyetleri haddi asgariye inecektir.

Artan fasıllardan ikisi 663 ve 667 numaralı fasıllardır. Bunlardan biri 80, diğeri 200 bin lira ki ceman 280 bin liralık bir fazlalık görülüyor. Bu da eğitimlere tahsis edilmiş olan paralardır, yekûnu 1 150 000 lirayı bulmaktadır. Geçen sene 1 500 eğitimimiz vardı ve ondan evvelki senelerle 1 950, yuvarlak hesab 2 000 lik bir kadro ile çalışıyorduk. Bu sene bunu 3 900, 4 000 e çıkarıyoruz. 2 000 lik kadro ile 60 000 köy çocuğu okutuyorduk, bu sene

buna 70 000 ilâve ederek 130 000 köy çocuğu okutacağız. Bu çocukların yaşları 9 - 13 tür. Eğitmenler sade bu yaşlar arasındaki çocukları okutmakla iktifa etmezler. Akşam dersleri vererek bu yaşların dışında kalmış okuma, yazma bilmeyen vatandaşları da okuturlar, bunların adedi de 28 000 kadardır. Bütün vilâyetler eğitmenlerden memnundur, hepsi eğitmenlerinin adedini arttırmak ister. Nihayet biz 54 vilâyete bunu teşmil etmiş bulunuyoruz. İmkân olsa mevcut vilâyetlerin eğitmen kadrolarını arttıracamız, olmayanlara da vereceğiz. Çünkü her taraftan şiddetle eğitmen istemektedirler.

Eğitmenler aynı zamanda köy mekteblerinin yapılması işinde de teşkilât bakımından bize müfid oluyorlar. Şimdiye kadar 500 köyde aynı tipte köy okulu yapılmıştır. Bunlarda birer sınıf vardır, eğitmenin yatacağı, oturacağı oda vardır, mutfak vardır, yıkanacak yer vardır. Önümüzdeki sene aldığımız tertibatla 1 400 köyde yenisinden mekteb yapmak imkânı hâsıl olacaktır.

Orta öğretime gelince, daimî inkişaf halindedir. Sizlere gelip ricada bulunan ve bundan memnun olduğunuza şüphem olmıyan orta mekteb ve lise isteyenler bu inkişafın canlı delilleridir. Son iki üç sene zarfında orta tahsil müesseselerine ilk okullardan gelen talebenin adedi vasatı 15 000 dir. Bunu 50 talebeden hesaplarsanız her sene 300 şube açmak ıstırası var demektir. Bu yükseliş, elimizdeki vasıtalara nisbetle baş döndürücü bir yükseliştir. Bir taraftan yeni bina yapmak ve bir taraftan da yapılmış binaları mümkün olduğu kadar ucuz satın almak, istimlâk etmek ve buna da muktedir olamadığımız yerlerde çifte tedrisat yapmak suretile bu ihtiyacı karşılamağa elden geldiği kadar çalışmaktayız. Son senelerde Ankara'da bir lise, Hamamönü'nde bir orta okul, Kastamonu'da lise, Kırşehir'de bir orta okul, Trabzon'da lise, İstanbul'da Karagümrük'te, Nişantaşı'nda birer orta okul yeniden yapılmıştır. Bunlardan istimlâk edilmiş üç, dört bina da mevcuttur.

Çifte tedrisat, bir kısım arkadaşlarımın da temas ettiği veçhile bizim yapılmasından memnun olduğumuz bir tedbir, bir çare değildir. Çifte tedrisat 194 orta öğretim müessesesinden yirmi altısında tatbık edilir. Bereket ki çok büyük bir nisbet tutmamaktadır. Maarif vekilliği bu mevzuu yakından ve esaslı surette tedkik ediyor. Bazı memleketlerde olduğu gibi talebeyi sabah erken mektebe alarak öğleyin bırakmak ve öğleden sonra talebeyi derslerine çalıştırmak, icab ettiği zaman dışarıda hayatını kazanması için müsaid bir surette mektebde tutmak.

Bu tarz bazı memleketlerde umumî olarak, yahud ekseriyetle tatbik edilmektedir. Bu suretle bir vahidi kıyası üzerinden bütün çocuklarımızı okutmak imkânı olacaktır. Eğer bina müsaîd değilse öğleden evvel 8, 8,5 da gelip te birden evvel çıkan talebe yerine ikinci bir ekip getirmek ve bu suretle aynı programla, aynı tedris vahidi kıyası üzerinden çocuklarımızı yetiştirmek imkânı hâsıl olacaktır. Bunu tedkik etmekteyiz.

Bütçemizde küçük olmakla beraber mevzu bakımından ehemmiyetli telâkki ettiğim bir yükseliş daha vardır. O da yabancı dil öğretmeni yetiştirmek için Üniversitede açılmış olan kursta bir sene okumuş ve muvaffak olmuş talebemizi hangi ecnebi dilini öğreniyorsa o dilin memleketine gönderip bir sene orada tutmak ve nezaret altında yetiştirip memlekete döndükleri zaman ecnebi dil derslerine tayin etmek. Orta mekteb ve liselerimizdeki ecnebi dil öğretmenleri kadrosu bugün 287 dir. Halbuki daha ihtiyacımız olan ecnebi dili öğretmenlerinin adedini söyleyecek olursam hayretinizi mucip olacaktır. Çünkü 256 muallime daha ihtiyacımız vardır. Mevcud muallimlerin liyakatlarını yenilemeleri ve kendilerini yaptıkları işlerde tekâmül ettirmeleri için önümüzdeki yıllarda kurslar yapıp bunları bu kurslara göndermeyi de düşünüyoruz. Biraz önce arzettiğim gibi üniversitedeki ecnebi dil kursundan çıkanları bu suretle yetiştirerek bu ihtiyacımızı yavaş yavaş karşılama yolundayız.

Biliyorsunuz ki bizim mekteblerimizde üç ecnebi dil okunur. Fransızca, Almanca, İngilizce. İngilizce için bir kaç sene evvel memlekete getirilmiş olan ve ecnebilere İngilizceyi öğretmekte mütehassıs bir zat bizim için kitablar yaptı. Gerek yaş ve gerek bilgi derecesi bakımından hangi kelimelerle bu İngilizce tedris edileceği bu kitaplarda tesbit edilmiştir. İngilizce tedrisatından heyeti umumiyesile memnunuz. Halbuki diğerleri için, Fransızca ve Almanca için müteaddid usullerde muhtelif kitablar vardır. Bunlar gerek öğretmen, gerek talebenin mekteb değiştirdiği zaman ayrı kitab okuması yüzünden uğradığı müşküller bakımından mahzurludur. Bu mahzuru bertaraf etmek için Fransız dili ile meşgul olan emrimizdeki ecnebi mütehassıslarını ve aynı surette Alman dili mütehassıslarını tek usul ile ve senenin muayyen zamanlarında kitabın muayyen yerlerini okutmak cihetlerini tesbit etmek şartile kitablar yazmağa memur ettim. Önümüzdeki sene bu usul ve bu kitaplara Fransızca ve Almanca tedris edilecektir. Bunun bütün davayı halletmiyeceğini biliyorum. Fakat hiç olmazsa bu tek kitaplara

bugün mevcut olan teşettütü ortadan kaldırmak imkânı hâsıl olacaktır.

3 veya 4 ecnebi dili yerine tek ecnebi dili okutmak meselesini tedkik etmiş değilim. Bu mesele bir kaç sene evvel gazetelerde münakaşa mevzuu olmuştu. Bu hususta Rasih Kaplan arkadaşımızın suallerine katği bir cevap vermek mesuliyetini alacak vaziyette bulunmuyorum. Öğretmenlerimizin sıhhatleri ile yakından alâkadar olmaktayız. İstanbul'da Valide bağında yapılmğa başlanmış olan sanatoryum 120 yatak düşünülerek inşasına başlanmıştı. Bu sene bütçemizden ancak 50 000 lira ayırabıldık. Fakat Doktor Saim Ali arkadaşımın teklifi, Meclisin de bu mevzuda bizi takviye eder şekilde hissiyatını izhar etmiş olması 130 000 liralık işi bir senede halletmek için bir teşvik vesilesi oldu. Maliye vekili arkadaşına rica ettim, mütebaki kısmı temin edecekler, bu suretle bu sene içinde 130 000 lira tahsis edilecek ve bir sene içerisinde sanatoryum bitecektir. Şimdi 40 yataklı olan Sanatoryum bu suretle 120 yataklı, bizim düşündüğümüz şekilde tam kadro ile faaliyete geçecektir. (Alkışlar).

Yüksek tahsil mevzuunda gerek İstanbul, gerek Ankara üniversiteleri üzerinde dikkatle ihtimamla durmaktayız. Tedrisat bakımından, kitab bakımından ve bazı arkadaşların temas ettikleri fakir talebenin hem tahsil, hem hayatlarını kazanma imkânını temin bakımından lâzımgelen tedbirleri almaktayız.

Ankara'daki Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, tabîi olarak teessüs devresini geçirmekte ve inkişaf etmektedir. Yeni yapılan bina ya ders senesi başında geçebileceğiz. Gerek tedris, gerek kütübanesi ve gerek talebenin istirahatle çalışıp kendisini yetiştirmesi bakımından şimdikinden çok müsaid bir vaziyete gelmeleri nihayet iki üç aylık bir mesele haline gelmiştir. Fakat bizim gayemiz bu kadar değildir. Emelimiz Ankara'da bütün şubeleri teessüs etmiş tam bir üniversite kurmaktır (Bravo sesleri).

Bu sene Bütçe encümeninde Ankara'daki Hukuk Fakültesinin Maarif vekilliği tarafından alınması arzusu izhar edildi. Henüz bina yapılmamış ve vekilliğimiz tarafından bu müessese üzerinde icab eden tedkikat icra edilmemiş olduğu için arkadaşlarımızdan rica ettim, ancak bir sene sonra bu müesseseyi almak vaziyeti hâsıl olacaktır.

Kabul edilmiş bir kanunla Sıhhiye vekâletiniz de Ankara'da Tıp Fakültesini tesis etmek üzeredir. Bu müesseseyi kurup işlettikten

sonra pek tabîi olarak Sıhhiye vekâleti de bunu Maarif vekilliğine verecektir. Diğer fakülteler de imkânlar hâsıl oldukça teşkil olunarak Ankara'da tam bir üniversite kurulacaktır. Çünkü Türkiye'nin merkezi, baş şehri olan Ankara aynı zamanda Türk kültürünün de merkezi, baş şehri olmalıdır (Bravo sesleri).

Sizi fazla yormamak için bütçemiz hakkında esaslı rakamlar üstünde ve esaslı meseleler üstünde bu kısa izahları yaptıktan sonra, arkadaşlarımın işlerimiz hakkındaki tenkidlerine yine kısaca cevap vermek istiyorum. Bu tenkidler, yalnız maarif bütçesi münasebetile yapılmış değildir. Bütçenin heyeti umumiyesi mevzubahs olurken söz almış ve burada konuşmuş arkadaşların da maarif meselelerine temas eder tenkidleri olmuştur. Onlara kısa kısa cevap vermeğe çalışacağım. Bu tenkidlere Fuad Gökbudak arkadaşşımdan başlıyorum. Bu gün naçiz şahsıma büyük iltifatlarda bulunduğu için tenkidlerim biraz sertçe olursa beni mazur görsünler. Çünkü kendisinden iltifat gördüğüm için tenkidlerine cevabımı çekinmeksizin vereceğim.

Bu arkadaşımız diyorlar ki; orta mekteb ihtiyacı memlekette derin bir ıztırab halindedir. Kazalarda eski devirde rüştiyeler vardı. Yalnız o zaman maariften anladığı manaya göre rüştiyeler teşkilât itibarile bu gün o devirden daha eksik bir manzara gösteriyor. Eski devirde olan bu maddî manzara farkına tahammül etmemelidir.

Bendenize öyle geliyor ki, mukayese doğru yapılmamıştır. Çünkü bu günün orta mektebile dünün rüştiyesini mukayese etmek için program, kitab ve muallim bakımından değil, hiç olmazsa tahsıl seneleri bakımından bir teadül olmalıdır. Hepimiz biliriz, 3 senelik ilk sınıflar üstüne 3 senelik rüştiyeler kurulmuştu. Bizim ilk mektebler 5 senedir. Yalnız seneleri kaale aldığımız takdirde bile 5 senelik ilk mektebden çıkmış olan bir çocuk rüştiyenin ikinci sınıfını bitirmiş demektir. Kaldı ki, eski salnameler bir kerre gözden geçirilirse rüştiyelerin manzarası derhal göz önüne gelebilir : bir muallim, 15 talebe. Yalnız İstanbul'da, İzmir'de ve bazı büyük vilâyet merkezlerinde çok hizmet etmiş, bir çok talebe yetiştirmiş rüştiyeleri nazarı dikkate almamalıdır. Bu gün 144 tane orta mekteb ve 104 bin talebe vardır. Türkiye hiç bir devirde bu kadar çok talebe ve bu kadar çok mekteb görmemiştir. Haksızlık etmiş oluruz kanaatindeyim, eski rüştiyelerle bu günkü mektepleri mukayese edersek...

Fuad GÖKBUDAK (Konya) – Maddî manzara farkı demiştim, çünkü mekteblerimizin manevî seviyesini istisna etmiştim.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Fuad arkadaşımız, maddî manzara bakımından buyuruyorlar. Ben kendilerine onda da iştirak etmiyorum. Hatta Devlet bütçesinde paramız olmadığı zaman halkın yaptırdığı öyle mektebler vardır ki eskiden değil böyle mekteb, bu kadar güzel hükûmet binaları bile, kazalarda hatta vilâyetlerde yoktu. Şunu tebarüz ettirmek istiyorum, hiç bir devirde, Cumhuriyet devrinde olduğu kadar halk ile Hükûmet maarife bu kadar ehemmiyet vermemiştir ve hiç bir devrin Hükûmeti, elindeki imkânları bizim kadar sarfedib bu ihtiyaca cevap vermeğe çalışmamıştır (Bravo sesleri).

Gerek bu gün, gerek bütçenin heyeti umumiyesi müzakere edildiği gün idarei hususiyelere ve ilk tahsil meselesine temas eden arkadaşlarımız oldu. Geçen devreden kalmış arkadaşlar pek iyi bilirler ki, Cumhuriyetin 10 uncu yıl dönümü münasebetile o zaman Başvekil olan Millî Şefimiz ilk tahsil davasile yakından alâkadar olmuşlardı. Verdikleri direktif üzerine geçen devrede Parti grubunda komisyonlar yapılmış ve bu mevzuda çalışılmıştır. Encümenlerden bir tanesi vazifesini bitirmiştir. Parti grubundan geçmiş ve vilâyet hususî bütçelerinin kendilerini idare edebilir bir halde bulunmalarını temin için yeni tedbirler gösterilmiştir.

Maarife taallûk eden kısma gelince : Biz bu mesele üstünde ehemmiyetle durmaktayız. Çünkü ileri memleketlerde, hatta küçük komşu memleketlerde ilk tahsilini yalnız vilâyetlerin bütçesile idare eden hiç bir memleket kalmamıştır. Başvekilimizden rica ettim. Başvekâlet Müsteşarının reisliğinde, Dahiliye vekâleti Müsteşarı, İdarei Mahalliyeler Müdürü, bizim ilk tedrisat müdürümüz, Maliyeden bir murahhas ve Ziraatten bir mütehassıs olmak üzere bir komisyon teşkil ettik. Bu mevzu üzerinde Hükûmetçe tedkikat yapmaktayız. Eğer bu tedkikat yakında bitecek olursa bu sene içinde onu düsturlaştıracak kanun lâyihasını Hükûmetiniz Meclise takdim edebilecektir.

Avrupa'daki talebelerimizin seçiminden ve teftişinden bahseden arkadaşlarımız oldu ve onlardan biri bu seçimin tesir altında bulunmaksızın yapılması lâzımgeldiğini söyledi. Bunların imtihanı hakkında muayyen kanun vardır. İmtihanlar o kanunun emirleri dahilinde yapılmaktadır. Namzedlere imtihan kâğıdları kenarlarına isimleri kendileri tarafından yazılıp kapatılacak şekildedir ve imtihan yapılan yerlerde bu kâğıdlar sahibi tarafından kapatılmış olarak Maarif vekâletine gönderilir. Kimin olduğu belli olmaksızın tedkik edilip numaraları verilir. Başka bir heyet numaralanmış olan

bu kâğıdların isim yerlerini koparır. İsimleri meydana çıkarır. Binaenaleyh bu vaziyette tesire kapılmak meselesi mevzubahs değildir. Nihayet insanız. Buna rağmen bir hata olmuş ta, tenkid eden arkadaşımız muayyen bir şey bildikleri takdirde onu bana söyleyinler, derhal tashih etmek vazifemdir.

Ecnebi memleketlerdeki müfettişler meselesine gelince : Amerika'da bir müfettişimiz olmak üzere Berlin'de, Paris'te ecnebi memleketlerdeki talebelerimizi teftiş eden üç müfettişimiz vardır. Amerika'daki talebelerimizin adedi azaldığı için orada müfettiş bulundurmağa lüzum görmedik. Şimdi Berlin'de, Paris'te olmak üzere iki müfettişimiz mevcuddur ve çalışmaktadırlar. Kendi hesabına giden talebelerle mühimce bir yekûn tutan çocuklarımızın bilhassa döviz ve askerlik işlerini, yani kırtasi muameleleri istilzam eden işleri bu müfettişlerimizi fazla meşgul ettiği için büyük zamanlarını almakta ve talebemizi bizim arzu ettiğimiz şekilde kontrol etmelerine mâni olmaktadır. Bütçemizde bu kırtasî işleri önliyelemek için, Paris'teki müfettişe nisbetle daha çok işi olan Berlin müfettişine bir kâtib tahsisatı ilâve olarak konmuştur. Bu suretle oradaki arkadaşın işi tahfif edilecek ve imkân nisbetinde talebeleri yerinde ve mekteblerinde teftiş etmek ve arkadaşlarımızın arzu ettiği cihetleri de nazarı dikkate alarak bunları kontrol etmek imkânı kısmen hâsıl olacaktır. Yine aynı arkadaş ecnebilerle evlenme meselesinden bahsetmişti. Memurun Kanununda sarih bir madde vardır, ecnebi ile evlenenleri biz memur yapmayız. Muttali olunca memuriyetten çıkarırız.

Ücretliler meselesi için Rasih Kaplan'ın söylediğine iştirak ederim. Ayrıca bir kanun mevzuudur. Tedkikat yapılır, neticesi aid olduğu vekâlet tarafından buraya sevk edilir.

İzhar edilmiş temennilerden biri de, içinde küçük tenkidler de bulunmak üzere, akademi meselesi oluyor. Ben de şahsen memleketimizde bir ilim akademisinin bulunmasına taraftarım. Fakat bu arkadaşımızın buyurdıkları gibi akademi, ilimle siyaseti ayırmak, ilim adamı yetiştirmek için kâfi bir çare değildir. Çünkü büyük akademilerde Başvekiller ve hatta Reiscumhurlar bile vardır. Puvankare akademisyen, Penlöve akademisyen, Mareşal Peten akademisyen, Amiral Lakaz akademisyendir. Daha böyle bir çok adamlar sayılabilir. Bunların aynı zamanda askerî ve siyasî sıfatları vardır. Eğer ilim adamlarını siyaset vadisine sapsaksızın yetiştirmek meselesini mevzubahs ediyorlarsa akademinin dışında bir takım tedbirler alınmasını tavsiye etmeli idiler. Nitekim bu dev-

renin başında Partimizin genbaşkuru böyle bir tecrübe yapmış ve İstanbul Üniversitesinde profesör ve mebus olanlara bunlardan birini tercih etmelerini söylemiş, ancak biri orada kalmış, diğer arkadaşlar aranızda yer almayı daha muvafık bulmuşlardır. Demek istiyorum ki ilimle siyaseti ayırmak için akademi yapmak kâfi değildir. O başka dava, bu başka bir meseledir.

Sizi üzmekten çekiniyorum. Fakat arkadaşlarımı cevabsız bırakmak endişesi içerisindeyim. Ben bu iki his arasında rahatsız olmaktayım. Hiç olmazsa siz rahatsız olmayınız.

Bir arkadaşımız imar hareketleri sırasında memleketin muhtelif yerlerinde bina yapılırken eski ve kıymetli eserlerin nazarı dik-kate alınmadığını hattâ bazılarının yıkıldığını esefle söylediler. Bu teessüfe Maarif vekili olarak ben de iştirak ederim ve Bursa'daki Sarı Abdullah Efendinin mezarının yıkıldığından haberdar olsaydım, pek tabî idi ki alâkadar olur yıktırılmamasına çalışırdım. Yalnız mesele günlük davalarla asırlardanberi gelmiş eski eserler arasındaki, yani mazi ile hal arasındaki ittisali temin etmektir. Güçlük buradadır. Benim yerime burada Saraçoğlu arkadaşım olsaydı ve İstanbul Adliye binasının yapılması için çektiği müşkülâtı size anlatsaydı o zaman kendiliğinden Osman Şevki arkadaşım tabîî cevabını almış bulunurdu. Nereye binayı yapmak istesem, orada asarı âtika var diyorlar. Senelerden beri binanın yapılamamasından şikâyet etmektedir. Bu meseleyi, esaslı bir programla halletmek kabil olacağını zannediyorum. Meselâ, İstanbul'un asarı âtika bakımından bir haritası olacak ve bu haritada hangi binalar kıymetlidir, bunlar evvelden tesbit edilmiş olunacak, yeniden yapılacak binalar ve açılacak yollar ona göre tanzim edilebilecektir. Bunlar yol açılırken veya açıldıktan sonra değil, açılmadan evvel taayyün etmelidir.

Şimdiye kadar yol yapılırken aman burada filânın türbesi vardır, falânın köşkü vardır diye yeni yeni asarı âtika keşifleriyle günlük işler geri kalıyor. Onun için Maarif vekâleti tedbir düşünmüş ve İstanbul'un asarı âtika ve âbidat bakımından haritasını yaptıрмаğa başlamıştır. Fakat bu, kısa bir zamanda bitecek bir iş değildir. Beklemeğe mecburuz.

Aynı arkadaşım, müzelerden ve bu mevzudaki kadromuzun darlığından bahis buyurdular. Ben de fikirlerine iştirak ediyorum. Yalnız bu bir para meselesi değildir. Adam meselesidir. Avrupa'ya gönderdiğimiz talebelerimiz vardır. Müzeleri, yeni aldığı şekillerle,

tarihin bir nevi lâboratuvarı haline koymak ve Üniversite ile alâkalandırarak Üniversite tedrisatını müzelere bağlamak mecburiyetindeyiz.

Daha sonra halk şarkılarından bahis buyurdular. Biz konservatuvarda bir kütübane yaptık; tabir caizse, Halk şarkılarını topluyoruz. İleri millî musikiyi doğuracak adamların bu seslerle kulaklarını doldurmaları lâzım geleceğine inandığımız için bunları onların tetebbüüne arz ediyoruz.

Armonize etmek meselesine gelince : Bir kısmı diyorlar ki, bunlar armonize edilir ve hattâ edilmiş de vardır. Osman Şevki arkadaşımın fikrinde olanlar diyorlar ki, bunlar armonize edilemez. Tabîî takdir buyururlar ki, ben armonize edilir veya edilemez diye hüküm verecek vaziyette değilim. Mütahassıslarını dinlemek, yapabilecekleri kadarını yaptırmak ve bunları efkârı umumiyenin takdirine bırakmak mecburiyetindeyim (Doğru sesleri).

Talebe makyajına gelince; hepiniz görüyorsunuz, ben bu mevzularda çok alâkalıyım. Hatta bazılarının kanaatine belki de şiddetliyim. Bu işten haberim yoktu. Doktordan rica ederim, hangi mektebde olmuştur? Söylesinler tahkik ederim, alâkadar olurum ve bu işi düzeltirim.

Bir arkadaşım da maarif işlerinin sistemli olması lâzımgeldiğini söylediler. Buna hayır demeğe imkân yok. Söze başlarken de arzettiğim gibi, bir bir araştırma devresinden geçtiğimiz için bir takım iktibaslar, iktitaflar yapılmıştır. Fakat bu demek bizim kendimize mahsus bir maarif sistemimiz yok demek değildir. Temmuzda toplanacak olan Maarif şûrasına - ki muhtelif sebeplerden dolayı şimdiye kadar içtima edememişti - böyle bir mesai mevzuu takdim edeceğim. O vesile ile efkârı umumiyeye de bu, verilmiş takdim edilmiş olacaktır. Zannetmemelidir ki bir Alman, bir İngiliz bir Fransız, bir Amerikan maarif sistemi vardır demek, bu memleketler maarifleri birbirinden iktibaslar, iktitaflarda bulunamazlar demek değildir. Böyle zannetmemelidir. On senedenberi İngiliz mekteblerini tedkik eden bir komisyon bir kaç ay önce tedkikatının neticesini büyük bir kitab halinde neşretmiştir. Orada İngiliz mekteblerinin bir çok kusurları söylenmekte ve başka memleketlerin bir çok meziyetleri gösterilerek bunların islah edilmesi temenni edilmektedir. Nitekim Fransız liselerinin matematik ve edebî kültür bakımından faikiyetleri vardır. Bu Almanlar için de bir örnek olarak mevzubahistir, Almanların 8, 9 çeşid liseleri vardı. Nihayet 3 e

indirdiler ve sene adedlerini 13 ten 12 ye kadar azalttılar. Bizim İngiliz, Fransız, Amerikan maarifinden istifade etmemizi, kendi maarifimizin sistemi yoktur manasında anlamak doğru değildir. Türk maarifi tekevvün halindedir ve bu tekevvün kendisinin sistemini de tabîi olarak yapmaktadır. Bir insanın büyürken şahsiyetini yapması gibi. Onun için Türkiye Cumhuriyeti maarifinin sistemi yoktur, zannında bulunmak hatadır.

Kemiyet ve keyfiyet meselesi : Çok defa konuşulmuş ve mevzu-bahs olmuş meselelerdendir. Aded elbette bir kıymettir, taallûk ettiği bir şey olursa. İki, bir şey ifade etmez amma, iki insansa; iki elmaya taallûk ederse bir kıymet olur. Onun için biz işimizi yaparken rakamları da ancak muhtevalarile nazarı dikkate almaktayız. Elbette 2 000 000 çocuk varken ancak 700 000 ini okutursam mustarîb olacağım. Bu rakamı hiç olmazsa 1 700 000 yapmak benim emelimdir. Amma bu, sade rakamla kalacak değildir, rakamın taallûk ettiği insanları yetiştirmek te mevzubahstir. Bu itibarla kemiyet ve keyfiyet muvazenesini beraberce nazarı dikkate almak muvaffakiyet için bir vesile olabilir.

Ahlâk ve inzibat meselesi, bu mevzuda bir çok arkadaşlar konuştular. Hepsine birden topluca bir cevap vermek istiyorum.

Bizim parti programımız ahlâk ve inzibat meselesini çok güzel tesbit etmiştir. Çocuklarımızın ve gençlerimizin teşebbüs kabiliyetini kırmaksızın mürebbi vaziyetinde olan kimselerin ancak şefkâtle ve merhametle onların hareketlerini karşılamaları esastır. Maarif vekilliği bu ruh ile idare ettiği milyonluk talebe kütlesini intizab ve ahlak bakımından göz önünde tutuyor. İnzibati bir müessese için, muhtelif uzviyetlerin de tam sıhhat ve selâmetin mevcut olduğu halin kendisidir. Bir organizm her parçasında iyi işliyorsa o organizmin kendisini rahat hissetmesinin adına inzibat diyebiliriz. Mekteblerimizde şu veya bu şekilde vukua gelen bir iki hâdise asla Türk çocuklarının ve Türk gençlerinin terbiyesi hususunda bizi endişeye düşürmemelidir. Mektebe alırken hiç bir pısişik; ruhî muayeneye tabi kılmaksızın sınıflara koyduğumuz çocuklar içerisinde anormal bir takım tipler çıkabilir. Bununla koca bir Türk evlâtları kütlesini ahlâk bakımından, terbiye bakımından zaîf göstermek bence doğru değildir.

Çocuklarımız terbiyelidir, ahlâklıdır. Düşünün eski idadileri, her sınıfın başında izbandut gibi bir mubassır, bütün mektebde azamî 200-250 talebe, 3 tane muavin, bir müdür. Mubassırlar ve

onların başında da bir ser mubassır. Buna rağmen o günün vakalarını, bir de bu günü düşünün. Mekteplerde 1 500 - 2 000 - 3 000 talebe, bir müdür, üç muavin, mubassır yok. Bu talebelerin hangi ahlâksızlığı, hangi terbiyesizliği vardır? Ben çocuklarımıza atfedilmek istenilen ahlâkî kusurları kabul etmiyor ve arkadaşlarımın bu husustaki fikirlerine katıyen iştirâk etmiyorum. (Alkışlar).

Lise ve orta mekteb, meslek mekteblerinin talimatındaki inzibat maddelerini vekilliğimiz yakından tedkik etti. Mevcud müeyyidele-ri kâfi görmedi ve muallimlerin bu müeyyidelere sahip olması bakımından lüzumu derecesine teçhiz edilmediğini anladı. Diğer cihetten talebe bir hata yaptığı vakit onun mukabilini ceza olarak gördüğü zaman bunu gayri kabili af artık tashih edilmez bir şey bilmesinler istedik ve onun için herhangi talebe bir hata yapıp da bir ceza alırsa yapmış olduğu iyilikler, çalışmalarla bunu tashih etmek imkânını onlara vermek için maddeler koyduk. Bu yaptığımız değişmelerle talimatı Maarif şûrasına arz edip önümüzdeki sene tatbik etmek niyetindeyim.

Bir arkadaşım lise mezunlarının zaafından bahsettiler. Biz iki bin küsur, üç bine yakın hatta hususî mektebler de hesaba dahil edilirse dört bin kadar lise mezunu vermeğe başladık. Bunların ilk safını teşkil edenler fevkalâde çalışma ve liyakat itibarıyla yüksek olanları hiç bir devirde yetiştirmemiştir, hiç bir devirde bu liyakatta talebe görülmemiştir. Bunun miyarı nedir? Miyarı şudur; bir talebe Sivas Lisesinden, bir talebe Erzurum Lisesinden, bir talebe Antalya Lisesinden çıkıyor. Avrupa imtihanına giriyor, muvaffak oluyor, gidiyor. Şimdiye kadar Avrupa'ya gitmiş olanların giremediği yüksek mekteblerin müsabakalarına giriyor, muvaffak oluyor ve bitirip geliyor. Bundan evvel bu yoktu, Cumhuriyet devrinden önce meselâ Ekol normal süperiyör ün müsabakasına girmiş, muvaffak olmuş bir kişi gösterilemez; Politeknik'in müsabakasına girmiş, muvaffak olmuş bir kişi yoktu. Bununla beraber Cumhuriyet devri liselerinin yetiştirdiği gençler buraya giriyor ve muvaffakiyetle çıkıyorlar. Vasatî seviye itibarıyla asla dünden geri değiliz. Geri olması mevzu bahis olabilecek bir kısım vardır. O da talebe çokluğu dolayısıyla eleman kâfi derecede yapılmayıp ileri sınıflara geçen ve bir aralık bulup eline diploma kâğıdını alanlardır. Onun için imtihan eleğini daha sıkıştırmak, böylelerini geniş delikten geçirmeyip, sıkı deliklerden geçirmek kararındayız. Bu gibi hakikate uygun olmayan kanaatlere hiç kimseyi düşürmemek için tertibat alıyoruz.

Bir arkadaşım mekteb kitaplarının pahalılığından bahis buyurdular ve üç, dört liraya mekteb kitaplarının satıldığını söylediler. Bu kadar pahalı mekteb kitaplarının satıldığını bilmiyorum. Lûtfen söylerlerse tedkikat yaparız.

Sami ERKMAN (Tunceli) – Fransızcadan Türkçeye, Türkçeden Fransızcaya lûgatlar..

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Onlar her yerde öyledir. Şimdi mevzubahs olan mekteb kitaplarıdır.

Bu kitapların ucuz olduğunu gösterecek rakamlar arzedeyim : Alfabe 5 kuruş, ilk mekteb tabiat bilgisi 20 kuruştur. Mukayesesi ni şu şekilde yaparsak bu kitapların mümasılı başka dildeki kitaplar, meselâ İngilizcesi 45, Fransızcası 41 kuruştur. Orta okulun tabîî ilimler kitabı bizde 40, aynı cesamette Almancası 120, İngilizcesi 180 kuruştur. Sizi yormamak için bir iki misal ile iktifa ediyorum. Bu misaller çoğaltılabilir. Bu mukayeseler yapılıncı bizim kitapların diğerlerinden hemen umumiyetle ucuz olduğu anlaşılır. Bununla demek istemiyorum ki, mekteb kitaplarımızı daha ucuzlatmak çaresini düşünmüyoruz. İlk mekteb kitaplarının ikisini, üçünü bir araya koyarak cildten kazanmak istiyoruz. Çünkü bir cild yüz para tutuyor. Bu suretle 7 - 8 kuruş ucuzlatmak mümkün olacaktır. Diğer büyük kitapları da ufaltmak ve ucuzlatmak mevzubahstir. Esasen kitapların büyük bir kısmını biz kendi matbamızda basmaktayız ve hiç kâr almadan maliyet fiyatına satıyoruz. Masraflarımız da kolayca tedkik edilebilir. İsraf yoktur.

Bir arkadaşım, gramerden ve şimdi eski kitabeti resmiye ve hususiye yerine usulü tahrir olduğundan bahis buyurdular. Gramer dersi vardır ve kitaplarını müsabakaya koyduk. Gazetelerde görmüşsünüzdür. Usulü tahrir diye şimdi bir ders yoktur. Eğer müfredat programları mütalea buyurulacak olursa yazma dersi, çocuklara bir fikri toparlamak ve onu ifade etmek için dersler vardır. Bazı arkadaşlarım hatta lise mezunlarının ve talebesinin ifade etmiş olduklarını söylediler. Ben, bu fikre de iştirak etmiyorum. Partide genyönkurul üyesi iken Cümhuriyetin 15 inci yıl dönümü işini bendenize vermişlerdi. Mekteblere tamim edildi ve 15 inci yıl Cümhuriyet ve İstiklâl mevzularındaki tahassüslerini çocuklar yazsınlar denildi ve binlerce kâğıd buraya geldi. Bunun bir çoğu benim gözümünden geçmiştir. Bunlarda talebemiz ifade edemiyorlar, yazamıyorlar fikrini bende uyandıracak bir şey görmüyorum. Çocuklarımız eski devirlerin şair diye parmakla gösterdikleri yağlı

saçlılardan çok daha güzel, çok daha parlak ve çok daha manalı yazılar yazıyorlar (Alkışlar).

Bir arkadaşımız Ankara'da umumî kütüpane yapılması işinden bahis buyurdular. Tamamen aynı kanaattem ve bütçemizde de göreceksiniz, bunun tedkiki ve projelerinin yapılması için para konmuştur. Demin arzettiğim gibi Ankara kültür itibarile başşehirimiz olacağına göre bunun muhteşem bir umumî kütüpanesi olması tabiidir. Onun da tedkikatmı ve projelerini yapacağız ve böyle bir kütüpaneyi Ankara'ya kazandıracağız.

Bir arkadaş liselerde izdiham olduğundan ve sınıflarda fazla talebe bulunduğundan, binaenaleyh mektebe girerken tasfiye yapılması lâzım geldiğinden, alma imtihanları yapılmasından bahsettikler. Bu, hakikaten dikkate alınacak bir noktadır. Bunu da tedkik etmekteyiz.

Mezhepleri ayrı hususî mektebler için bir arkadaşımızın söylediği sözleri nazarı dikkate alacağım.

Sinema meselesi muhtelif bakımlardan mevzu bahseldi. Henüz bu mevzuu esaslı bir surette cevap verecek şekilde tedkik etmiş değiliz. Bunu muhtelif bakımlardan tedkik etmek lâzımdır. Biri tedris, diğeri esasen mevcut olan sinemalar bakımından çocuklarımızın ahlâkını sıyanet etmek noktasındandır. Bunlar için başlamış tedkikatımızı bitirib ayrıca maruzatta bulunmak lâzım gelir. Şimdilik bir şey söyleyecek vaziyette değilim.

Bilmiyorum, şimdiye kadar arzettiğim hususlar teker teker yapılmış tenkidleri içine alır bir cevap silsilesi teşkil etti mi? (Kâfi sesleri) Her halde sizi fazla yormak istemiyorum. Eğer cevap vermediğim, tenevvür edilmemiş hususlar varsa onlara da cevap vermeğe amadeyim.

Gl. Kiazım SEVÜKTEKİN (Diyarbakır) – Harp senaytinin terakki ettiği şu zamanda ve memleket müdafaasında hizmetlerinin lüzumuna kani olduğum makine, elektrik, motör ve telsiz mütehasısları gibi fen adamları yetiştirecek fen mektepleri açılması için bir teşebbüsünüz var mıdır? Yoksa Maarif vekâleti proğramına dahil midir? Bunu lûtfen izah buyursunlar.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Bu mevzuda Maarif vekilliği bütün hassasiyetile çalışmaktadır. Suallerinin cevabını, bir Teknişehohşüle yani bir politeknik yapacağız şeklinde vermeliyim. Bu hususta Genel kurmayla, şahsan Milli Müdafa vekili arkadaşımınla münasebetteyiz. Esasen bir politeknik projesi hazırla-

muştır. Yapılacak bu politeknikte vazife alacak arkadaşların bir kısmı da Avrupa'ya gönderilmiştir. İlk fırsatta bu müesseseyi kuracağız. Birinci derecede düşündüğümüz, plânımızın önüne koyduğumuz işlerden biridir. (Bravo sesleri).

Gl. Kiazım SEVÜKTEKİN (Diyarbakır) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Osman Şevki Uludağ.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Bendeniz söz söyleyeceğim.

Dr. İbrahim Tali ÖNGÖREN (Diyarbakır) – Kitaplar meselesi mevzubahs oldu. Bendeniz bir noktayı sormak istiyorum, İstanbul Üniversitesinde Tıp Fakültesinin talebesi kitabsızdır, notlarla okuyorlar. Bu hususta vekâlet ne düşünüyor?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – İstanbul Üniversitesinde okunan kitablarm 180 i basılmıştır. Aşağı yukarı % 75 i. Geriye kalanın bir kısmı yazılmış, henüz basılmamıştır, bir kısmı da yazılmamıştır. Emir verdim, yazılmamışları yazdırıyorum, yazılıp basılmamışları da bastırıyoruz. Zannediyorum ki önümüzdeki sene ancak % 10 kitabsızlık kalacaktır. Bunun dışmda gerek etüd kitabı, gerek diğer eserlerin tabını durdurdum, manuel kitaplar bitmeksizin bunların tabına müsaade edemem, dedim.

BAŞKAN – Fuad Gökbudak.

Fuad GÖKBUDAK (Konya) – Bendeniz, aramızdaki küçük bir anlaşmamazlığı izah için buradan söyleyeceğim. Bay Maarif vekili bendenizin edebiyat hocam olsaydı mutlaka takitten numaramı kıracaktı.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – İstağfurullah.

Fuad GÖKBUDAK (Devamla) – Bendeniz, maddî manzara, diye arzettim, içinde «Elmüşezzeb» okunan, Türkçeye vâkıf olmadan Kur'an-ı Kerim tedris edilen ve tamamen asyaî bir manzara gösteren eski mektepleri, bu günkü Cümhuriyetimizin mektebleriyle kıyas edemem. Ondan dolayı maddî manzaraya işaret ettim. Ben şunu söylemek istiyorum ki, bazı kazalarımız var ki eskiden oralarda rüştiyeler vardı. Bu gün ilk mekteble idare edilmektedir. Bir orta mektebi yoktur. Meselâ benim kazam olan Konya Ereğli'sinde en modern fabrika açılmıştır. Bütün mühendislerin ve halkın çocukları orta mekteb arıyorlar. Bunu bulmak için vakitsiz seyahatlere mecbur kalıyorlar. Orada vaktile bir rüştiye mektebi vardı. Bu gün yalnız bir ilk mekteb mevcuddur. İlk mektebi de hesab ediyorum,

eskiden bir sene şube, 3 sene de ilk mekteb, etti 4, 3 sene de rüştiye 7 eder. Vaktile yedi senelik bir mekteb bulunan yerde bu gün beş senelik bir mekteb mevcuddur ki, dediğim maddî manzara budur. 7 den 5 çıkarsa iki kalır. Bu iki sene havaya gidiyor. (Gülüşmeler). İşte maddî manzara dediğim bu iki senelik farktır. (Müzakere kâfi sesleri).

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Müsaade buyurursanız cevap vereyim? (Kâfi sesleri, alkışlar).

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Çok kısa söyleyeceğim. (Kâfi sesleri, gürültüler). Mevzubahs olan, Bursa'da Sarı Abdullah mezarı değil camisidir. Bunun yıkıldığını ben görmedim. Bunu bana Maarif vekâletinin Müzeler Dairesi Müdürü söyledi; bir. İkincisi, tarihî eserler tesbit olunsun. Yine iyi ifade edememiş olacağım ki, orta yerde hakikaten bazı dedikodular oldu. Sabık Adliye vekili Saraçoğlu Şükrü'nün uğradığı müşkülâtтан bahsetmek istediler. Ben de bir şehirde bir imar projesi, bir imar hareketi başlamazdan evvel mutlaka orada ipkası lâzımgelen şeylerin tesbit olunmasını arzettim. (Kâfi sesleri, gürültüler). Bir kelime daha rica ederim. Makyaj meselesi. Müsaade buyurursanız şunu arzedeyim ki, benim kimseye karşı bir kinim, garazım yoktur. Belki onlar da fena yaptıklarının farkında değildirler. Hatta burada konuşulan şeylerin bile kâfi derecede bir ihtar mahiyetinde telâkki edileceğine kanım. Kendilerinden rica ederim, benden isim istemesinler.

BAŞKAN – Fasıllara geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YURTTA KATİL OLAYLARININ AZALTILMASI İÇİN MAARİF VEKÂLETİNİN NE ÖNLEMLER ALDIĞININ SORULMASI ÜZERİNE AÇIKLAMASI

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Gl. Kâzım KARABEKİR

(İstanbul)

Hasan-Âlî YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Tefenninin Kır Mahallesinden Mesudbeyoğullarından Ali Çeliğin Ölüm Cezasına Çarptırılması Hakkında Başvekâlet Tezkeresi ve Adliye Encümeni Mazbatası

(Mazbata okundu)

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar; sık, sık ölüm cezalarının ruznamemize girdiğini görüyoruz.

Bendeniz bütçenin münakaşasında bir teklif arzetmiştim. Tabii burada tasdik ettiğimiz katil cezalarının bir de yerinde maktulleri vardır. Şu halde aynı zamanda bu fille bir çok vatandaş mahvoluyor demektir ve bunların aileleri ve çocukları da ebedî olarak o ağır yükü omuzlarında taşıyorlar. Elimizde daha yedi tane idam cezası var, ruznameye girmek üzere nöbet bekliyorlar.

Bendeniz teklifimde arzetmiştim ki; katil hâdiselerinin önünü almak için bu gibilere adli makamların ölüm cezası vermesi kâfi bir tedbir değildir. Bu iş üzerinde diğer vekâletlerin ve hassatan Maarif vekâletinin faaliyete geçmesi lâzımdır. Onun için Hükûmetimizden ve bilhassa Maarif vekilinden soruyorum, bu katillerin önünü alabilmek, hiç olmazsa azaltmak için ne gibi tedbirler düşünülmüşlerdir?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlar; ben hukukçu değilim. Fakat içimizde bu ilimle meşgul olan bir çok arkadaşlar vardır. Katil denilen fiil mutlaka kültürsüzlükten veya terbiye fıkdanından mıdır? Malûmdur ki bunun bin bir türlü sebebi vardır; bize taallûk eden kısmını elimizden geldiği kadar yapmak-tayız. Bunun haricinde tedbir almak zaten bizim kudretimiz dışındadır. Biz mutad şekilde talebenin terbiyesi için çocuklarımızın inzibat bakımından, ahlâk bakımından yetiştirilmesi için mümkün olan tedbirleri alıyoruz. Bunun haricinde katil olmamaları için tedbir almağa imkân görmüyorum.

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Bendeniz alınması lâzım-gelen tedbirleri âcizane şöyle düşünüyorum : Birincisi; mesele yalnız mekteplerde yetişen genç nesle nasihat etmek değildir. Asıl cinayet, onların elinden değil, köylerde cahil olan halkımız tarafından işlenmektedir. Onun için birincisi, katil hâdiselerini mucib olan sebebler nelerdir, bunlar esaslı bir surette tesbit edildikten sonra bu sebebleri azaltmağa çalışmalıdır.

İkincisi; idam cezaları yalnız burada tasdik edilmekle ve gazetelerde ufak bir satırla geçilmemelidir. Bunlar ibret alınacak açık vasıtalarla köylere kadar tamim olunmalı ve matbuatımız bunlar üzerinde daima işlemelidir.

Üçüncüsü; maktul ve katilin geride bıraktıkları ailelerinin ebedi olarak geçirecekleri yeisli ve felâketli hayatlarını, halk dilinde tasvir eden risaleler, destanlar yazdırmalı, filmler çevirmelidir. Bunları halka dinletmeli, okutmalı ve göstermelidir. Bu hususta zannediyorum ki halkevleri pek büyük yardımda bulunabilirler.

Dördüncüsü; katilin fenalıkları manevî vasıtalarla bir düzine cahil halka anlatılmalıdır. Bu suretle sık, sık bunun fenalıkları gösterilir, sebepleri öğretilirse ümid ederim ki hiç olmazsa mühim bir derecede bu fenalıkların önü alınabilir.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Doğrudan doğruya ilmî, içtimaî bir bahis üzerinde bu kadar akademik bir bahis için burada, bu kürsüde bütün tafsilâtile münakaşa imkân görmüyorum. Muhterem general yalnız katil hâdisesini mütalea ederken, bunda ruhi ve ıstırarî bir çok âmillerin mevcut olabileceğini takdir buyurmalarıdır. Ruhi olabilir, bunlar hastaneye gönderilir, ıstırarî olabilir, bu da esbabı ruhiye tahtı tesirinde bir hâdise gibi hastaneye gönderilir. Fakat böyle vakalarda her katli ıstırarî esbabı ruhiye ile hastaneye göndermekle bilâkis katli teşvik etmiş oluruz. Katiller teammüden yapılan cinayetler, fevren yapılan katil cürümleri eğer ibreti müessire olacak şekilde şiddetli ceza verilmeyecek olursa, yaptığı cezanın aynı kendisine verilmeyecek olursa, yani eski tabirle kısas yapılmıyacak olursa, maalesef bütün dünyanın anladığı gibi içtimaî nizam tamamiyle bozulur. Dünyanın her tarafında taammüden katle katil ile mukabele edilir. Bunda gerçi maarifin de tesiri vardır. Fakat yaradılışın, içtimai hayatın, yaşamanın ve bir çok hallerin tesirleri vardır. Bana kalırsa bu akademik ve ilmî bahsi burada açmıyalım; teşkilâtı esasiye kanununun bize verdiği salâhiyetle tahkik ve icab ederse teyid veya mahkemeye iade edelim.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Nizamnamei dahilimiz böyle bir müzakereyi açmağa müsaîd değildir. Mazbatanın müzakeresine geçelim.

BAŞKAN – Arkadaşlar, bu hususta söz söyleyebilirler.

Mazbatayı reyî âlinize arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KÖYLERDE AÇILAN EĞİTMEN KURSLARI VE KÖY ÖĞRETMEN OKULLARI'NIN İDARESİNE DAİR KANUN GÖRÜŞÜLÜRKEN

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Aziz AKYÜREK

(Erzurum)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Sırrı DAY

Bütçe Encümeni Mazbata

Muharriri

Köy Eğitmen Kurslarıle Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun

MADDE 1. – Öğretmen yetiştirilmek üzere Maarif vekilliğince köylerde açılmış ve açılacak öğretmen okullarıle Maarif ve Ziraat vekilliklerince köy eğitimeni yetiştirilmek maksadile 3238 sayılı Kanuna göre açılan eğitim kursları ihtiyaçlarına kıfayet edecek mıkdarda Maarif vekilinin talebi üzerine tahsis edilecek Devlete aid tarla, çiftlik, bağ ve bahçe ve saire gibi arazi İcra Vekilleri Heyetince kararlaştırılacak esaslar dairesince tefrik ve tesbit olunur.

Aziz AKYÜREK (Erzurum) – Maddede, köylerde açılacak kurslar, diyor. Bu kurslar şehirlerde de açılabilir mi?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Şehirlerde de açılabilir.

Aziz AKYÜREK (Erzurum) – O halde köylerde kelimesinin kalkması lâzımdır.

Bütçe E. M. M. Sırrı DAY (Trabzon) – Burada mevzubahs olan, bu mekteblere, arazi, bağ ve bahçe vermektir. Bu mekteblerin de köylerde olması lâzımdır. Bu itibarla köylerde tâbiri kullanılmıştır.

BAŞKAN – Başka mütalea var mı? Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

**HATAY VİLAYETİNİN KURULMASINA DAİR
KANUN GÖRÜŞÜLÜRKEN
HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN SÖZLERİ**

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Nevzad AYAS

(Bursa)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Hatay Vilâyetinin Kurulmasına Dair Sözleri

Nevzad AYAS (Bursa) – Hatay'da maarifin ve kültürün takviyesi ve ilerlemesi için Maarif vekâleti ne düşünüyor?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Antakya'da Fransızlardan satın aldığımız iki bina vardır. Bu binalar teferrüatı ve le-vazımatı bize geçmiş bulunuyor. Birisi erkek lisesi, diğeri de kız lisesidir. Bunlarda pansiyon açmak yani geceli, leyli talebe almak meselesi mevzu bahis oldu. Biliyorsunuz bütçeye bağlı (M) cedvelinde mahallin rayicine göre leyli ücretleri tesbit ediliyor. Biz de Hataylı arkadaşlardan sorduk. Oranın rayicine göre 145 lira tesbit ettik ve (M) cedveline koyduk. Buraya leyli talebe alınacaktır.

Nevzad AYAS (Bursa) – İleride Hatay vilâyetinin maarifini takviye etmek için Maarif vekâleti bir şey düşünüyorlar mı?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Diğer vilayetlerimiz gibi Hatay maarifini de idare edeceğiz. Hatay vilâyetine hususî bir muamele bir idare tatbik edecek değiliz.

**ERZİNCAN DEPREMİNDE ZARAR GÖRENLERE
YARDIM GÖRÜŞÜLÜRKEN
HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN AÇIKLAMALARI**

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Kâzım Nami DURU

(Manisa)

Nevzad AYAS

Muvakkat Encümeni Mazbata

Muharriri (Bursa)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Erzincan Depreminde Zarar Görenlere Yardım

Kâzım Nami DURU (Manisa) – Arkadaşlar, bu kanunu bize sevk eden Hükûmetimize teşekkür etmekle beraber kendilerinden bir istirhamda da bulunacağım. Zelzele mıntakasinda ölen bir çok ana ve babanın tahsil çağına gelmemiş çocukları bulunduğı gibi tahsil çağında bulunan çocukları da vardır. Bunlar içerisinde bûs-bütün anasız ve babasız kalanlar olduğı gibi yalnız babaları ölmüş ve bugün sefil, muhtaç bir halde bulunan çocuklar da vardır.

Kızılay gerekse çocuk esirgeme kurumu elbette yardım ediyorlar ve edeceklerdir. Yalnız bunların isimlerini hüviyetlerini eyice tesbit etmelidir ki ilerde zuhur edecek veraset haksızlıklarına meydan verilmesin. Kızılayla Çocuk Esirgeme Kurumu bu çocukları, babasız anasız hareketzede çocukları himaye edeceklerdir.

Gelelim tahsil çağında olan çocuklara : Biliyoruz ki, arkadaşlar, bu mıntakada bir çok ilk ve orta mektebler vardı. Mekteblerde bu çocuklar okuyorlardı. Ana ve babaları sağdı, bakılıyorlardı. Şimdi onlar sefildirler. Çok temenni ederim, Hükûmetimizden istirham ederim, yerlere sürünerek yalvarırım ki bu çocukları birer mektebe alsınlar. Bunların içinde istidatlı zavallılar varsa vatana yarar adamlar olarak yetiştirsinler. Bunun için idareî hususiye yatı mekteblerinden istifade edilsin, doğrudan doğruya vekâlete aid orta ve liselere yerleştirilsinler. Yazıktır, bunlar sokakta kalmasınlar? Ben, şefkâtli ve merhametli ve Sayın Refik Saydam Hükûmetinden bunu bilhassa istirham ediyorum.

Muvakkat E. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Kâzım Nami Bey arkadaşımızın temas ettikleri mevzu bu kanunun mevzuuna tamamilâ sığar mahiyette değildir. Maamafih bu vesile ile ortaya atılması lâzımgelen kıymetli bir fikirdir. Öyle ümid ediyorum ki, Maarif vekili bu mevzu üzerinde lâyıki veçhile işleyecek. Tahsisatı müstelzim ise yüksek heyetten tahsisatını isteyerek ortada kalmış olan bu yavruları kurtaracaktır.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Müsaade buyurur musunuz? Mazbata muharriri arkadaşımın ifade ettikleri şeyi Maarif Vekili arkadaşımızın ağzından dinlemek isteriz. Bu çocuklar hakkında ne düşünüyorlar?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Mazbata muharriri arkadaşımız kısa bir surette düşünmekte olduğumuzu ifade ettiler.

Düşünmekte olduğumuz şey şudur : Bir defa ilk günleri, Erzincan'dan ve yer sarsıntısına maruz kalmış diğer şehirlerden ve kasabalardan nakledilmiş olan ailelerin vaziyetleri normal bir hale girdikten sonra mütalea etmek, hangi çocuklar annelerini, babalarını kaybetmişlerdir, hangi ailenin çocukları muavenete muhtaç vaziyettedir, bunu tesbit ettirmek, ondan sonra kat'î bir karar itihaz edip bunu tatbik etmektir. Buna intizaren tahsil çağında olup da müracaat eden çocuk olursa, ki şimdiye kadar üç çocuk müracaat etmiştir, bunlar içinde elimizdeki vesaitten istifade ederek günlük tedbirler almaktayız. Arzettiğim gibi bu tatbikatın icrası için aşağı yukarı normal vaziyetin avdetini beklemekteyiz.

HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN KÖY ENSTİTÜLERİNİN TEŞKİLİ HAKKINDA KANUNUN MUVAKKAT BİR ENCÜMENDE GÖRÜŞÜLMESİ TEKLİFİ

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Fuad AĞRALI

Ali Rana TARHAN

Hasan-Âli YÜCEL

Maliye Vekili (Elazığ)

(İstanbul)

Maarif Vekili (İzmir)

Köy Enstitüleri Teşkilî Yasasının Geçici Bir Encümende Görüşülmesi Teklifi

Maliye Vekili Fuad AĞRALI (Elâzığ) – Arkadaşlar; bendenizin istirhamım yetişmesini teğmin maksadiledir. Eğer Bütçeden evvel yetişecek olursa hiç diyeceğim yoktur. Beş encümende üç vergi kanununun ayrı ayrı müzakere edilerek gelmesi, bütçenin müzakeresinin teahhuruna sebep olmamasını baid görmekteyim. Nihayetünnihaye Bütçe mayısın 15 - 20 sinde Mecliste müzakere edilecektir. Eğer bir muvakkat bütçe yapılacaksa, ki şimdiye kadar Meclis senelerdenberi buna müracaat etmemiştir, arzu ederseniz bu üç lâyiha beş encümende ayrı ayrı müzakere edilsin, fakat şimdiye kadarki tecrübelerimize göre yetişmeyeceği kanaatindeyim. Eğer yetiştirilebilirse diyeceğim yoktur. Buyurdıkları gibi vergilerdeki tedkikat daha itinalı olsun, iştirak ederim. Fakat kazanç vergisinde de, muamele vergisinde de böyle yapmışızdır. Bir çok emsalı vardır. Takdir Heyeti Celilenizindir.

BAŞKAN – Teklifi reye arz ediyorum. (Hangisi sesleri). Muvakkat encümen teşkilî hakkında teklifi...

Ali Rana TARHAN (İstanbul) – Teklifinde ısrar buyurmadıklarını zannediyorum.

BAŞKAN – İsrar etmediklerini de ifade buyurmadılar. Teklifi reye koymak mecburiyetindeyim.

Beş encümenden dörder aza seçilerek Muvakkat encümen teşkilini kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Bu red kararından sonra cüretkârane olacak amma, işin ehemmiyetine ve müstaceliyetine binaen bendeniz de bir istirhamda bulunmağa cüret ediyorum. Bizim köy enstitüleri kanun lâyihası gelen evrakın ikinci maddesindedir. Bu; dört encümene gidecektir. Bu seneyi kaybetmek istemiyoruz. Onun için üç veya dört azadan mürekkeb Muvakkat bir encümende lâyihanın müzakere buyurulmasını rica ediyorum (Kabul, muvafık sesleri).

BAŞKAN – Gelen evrakın ikinci maddesinde, köy enstitüleri kanun lâyihası beş encümene havale edilmiştir. Vekil, bu encümenlerden dörder aza alınarak bir Muvakkat encümende müzakeresini teklif ediyor (Hayır, hayır sesleri, kabul sesleri). Bu teklifi reye arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir (Gülümsemeler).

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Anlaşılmadı. Kabul edildi mi, edilmedi mi?

BAŞKAN – Kabul edilmedi.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Bendeniz kabul edildi zannediyorum (Kabul edilmedi sesleri).

KÖY ENSTİTÜLERİ KANUNU GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Salâh YARGI

**Bütçe Encümeni Mazbata
Muharriri** (Kocaeli)

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Emin SAZAK

(Eskişehir)

Gı. Kâzım KARABEKİR

(İstanbul)

Feridun FİKİRİ

(Bingöl)

Kâzım Nami DURU

(Manisa)

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI

(Kütahya)

Hakkı KILIÇOĞLU

(Muş)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Ruşeni BARKIN

(Samsun)

Halil MENTEŞE

(İzmir)

İbrahim Alâettin GÖVSA

(İstanbul)

Rasih KAPLAN

(Antalya)

Gı. Kiazım SEVÜKTEKİN

Millî Müdafaa Encümeni Reisi

(Diyarbakır)

Fikret ATLI

(Giresun)

Köy Enstitüleri Teşkilî Hakkında Kanun.

Bütçe En. M. M. Salâh YARGI (Kocaeli) – Köy enstitüleri hakkındaki kanun bu günkü ruznamede vardır. Fakat tevzii üzerinden nizamnamei dahilinin tayin ettiği müddet henüz geçmemiştir. Lâ-yihanın müstaceliyeti dolayısıyla bu gün müzakeresini ve Encümen mazbatasında arzettiğim gibi müstaceliyetinin lûtfen kabulünü rica ederiz.

BAŞKAN – Encümen, Köy Enstitüleri Kanununun bu gün ve müstacelen müzakere edilmesini teklif ediyor.

Bu teklifi Yüksek reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Et-miyenler... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesi hakkında mütalea var mı?

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Efendim, teşkilâtı esasiye kanunumuzla vatandaşlara ilk tahsil mecburiyeti vermişizdir ve orada Devlet tarafından meccanen ifa edileceğine dair sarahat vardır. B. M. M. ve Türkiye Cümhuriyeti Hükümeti şimdiye kadar vatandaşlara bu ilk tahsilden istifade etmeleri için pek çok tedbirler almıştır. Bununla beraber elimizde bulunan ve gayet umumî gayeleri istihdaf eden kanun lâyihasından anladığımız veçhile görüyoruz ki henüz daha köylere hoca teğmin edecek vaziyette değiliz. Muallim mektebinden çıkanları köylere kadar yaymak kabil olmamıştır. Üç sene evvel eğitmen usulüne başlanmış, fakat ancak maksadın ufak bir kısmı tahakkuk etmiştir. Bu gün, meslekinde ciddiden sayılı bir üstad olarak tanılan Maarif vekilimiz umumî bir derdimize deva olarak bu köy enstitüleri kanununu getirdiklerinden dolayı kendilerini minnet ve şükranla karşılarım. Bunların gayesi şimdiye kadar yapılan hareketlerden başka bir hususiyeti ifade etmesidir. Şimdiye kadar biz daima şehirlerde yetiştirdiğimiz muallimleri veya diğer mutahassısları köylere kadar yaymak tasavvurunda bulunuyorduk. Fakat şehir hayatma, lüks hayata alışmış bir insanı köyün mahrumiyet muhitine atmak mümkün olmuyordu. Şark vilâyetleri, mevzubahs olduğu zaman biz daima fedakârlık talebinde bulunuyorduk. Fedakârlık esbabı mucibesini, bu gün elimizde bulunan Hükümetin esbabı mucibe mazbatasında görmekteyiz ki, muallimleri köylere, bu mahrumiyetli muhitlere atmağa o da imkân görmüyor. Binaenaleyh bu nokta nazardan köy muallimlerinin ve bunlarla beraber köy ustalarının kendi muhitlerinden yetiştirilmesinde esbabı zaruriye ve ciddiye vardır. Bu köy çocuklarının kendi muhitlerinde yetişerek, kendi muhitlerinde

hocalık etmelerinde bazı mahzurlar olabilir. İnsan mekteblerde ktablardan ve hocalarından bir çok şeyler öğrenebilir. Fakat muhtinden öğrenecekleri bir çok şeyleri kimse öğretmez. Onun için bunların köylüyü bir az yavaş kalkındırabilecek derecede olacaklarını tahmin ederim. Ancak bunu bir mahzur olarak ortaya atmak istemiyorum. Maarif encümeni ve diğer encümenler esbabı mucibelerinde köy çocuklarının köylerde yetiştirilmesi hakkında güzel mütalealarda bulunmuşlardır. Gerek kanunun heyeti umumiyesinde bu köy muallimlerinin terfihlerine ve gerek askerliklerine dair kayidler var ki bunlar da kendileri için hakikaten büyük cazibelerdir.

Sonra bir şeye daha dokunacağım; o da enstitü kelimesidir. Niçin enstitü denmiştir? Buna enstitü demekten ziyade politeknik mektebinin daha küçük mikyasını ifade eden kelimeyi bulmak lâzımdır, ben bulamadım. Mamafih kelimeleri aynen yazmak davasında olanlara iltihak ederek diyeceğim ki, enistitü kelimesine (enistitü) deyiverelim. (Gülüşmeler). Burada en büyük dava köy enistitüleri veya şimdi teklif ettiğim gibi köy (enistitü) lerinin memleket dahiline taksim ve tevziidir. On iki muhtelif mıntakada köy enstitüleri kuruluyor. Bu mıntakaları teşkil ederken Maarif vekâletinin ne gibi zaruretlere istinad ettiğini esbabı mucibesinden iyice anlayamadım. Maamafih ben bunu kendi cebhemden mütalea etmek istiyorum.

Arkadaşlar, Konya vilâyeti bütün vilâyetlerin en büyüğüdür. 48 990 kilometre murabbai bir yerdir, bir ucundan öbür ucuna gitmek için adetâ bir kaç vilâyeti katedercesine alınan yollardan daha uzun yollar katetmek lâzımgelir. Bu büyük vilâyetin köy muallimlerinin mahreci İsparta'da Gönen köyüdür. Gönen köyünde yetişecek muallim Konya'da hizmet edebilir. Fakat Konya'da hizmet edecek çocuğu günlerce uzağa atıyorsunuz.

Konya bundan başka 800 köye malıktır. Bunların ancak 155 inde mekteb vardır, 735 inde yoktur. 155 köy mektebinden 225 muallim vardır, bu da ihtiyacı karşılamaktan uzaktır.

Ben, Konya için 1 000 tane hoca istiyorum. Bunu bile nazarı itibare alsak, Konya'nın başlı başına hususî bir mektebe ihtiyacı vardır. Mahreci ve müşterisi bu kadar bol bir yerin çocuğunu uzak yerlere göndermektense, mademki bir fedakârlık yapıyor, Maarif vekâleti muhitin uzaklığını nazarı itibare alarak kararını ona göre vermelidir ki, bu suretle daha ziyade müfid yollara çıkmış olalım.

Arkadaşlar, Konya'da okuma yazma nisbeti, tahsilde bulunanlar hariç olmak üzere, % 18 dir. Yine vilâyette okuyanların yani 7 - 16 yaşmda bulunan çocukların nisbeti % 23,6 dir. Köylerdeki talebenin adedi nihayet 14 000 dir. Bu 14 000 mevcut vilâyetin nüfusunun % 80 ini teşkil eden köylünün % 2 sine muadildir. Konya vilâyeti bu kadar maarife susamış bulunduğu halde ve şimdiye kadar Devlet orada hiç bir büyük müessese yapmamış olduğu halde, burada Konyalıların arzusunu bildirmekle iftihar duyuyorum, bir mekteb de burada yapılsın ve o kalabalık olan o muhitin halkı başka tarafa gönderilmesin.

Emin SAZAK (Eskişehir) – Bu mesele hakikaten bu gün bayram yapacak kadar memleketimizde çabuk meyvesini veren bir hâdise olmuştur. Eskişehir'de şahidi olduğum için hakikaten minnet ve şükranla söylerim. Galiba adına eğitmen diyorlar, bunların bulunmadığı köy bizim tarafta ancak 10 - 15 tane kalmıştır. Benim merak ettiğim bir şey var. Her şeyden evvel bu işin müessisi olan Saffet Arıkan'a şahsen minnet ve şükranımı arzederim. Zannederim benim gibi bütün Türk Milletinin de bütün bu küçük köyleri okutmak hususundaki hisleri bu merkezdedir. Eğitmenleri o kadar enerjik buldum ki muallimlerde bunu görmedim. Geçen sene kendi kazamda kaplıcaya gitmiştim. Eğitmen orada muhtarı almış, köylüyü toplamış, mektebin taşını kerestesini getiriyorlar, valiye, kaymakama bâr olmaksızın kendi mekteblerini kendileri yapıyorlar.

Ahalinin ruhuna bu kadar nüfus etmiş, mektebini kendi yapıyor. Onların yetiştirdiği çocuklara baktım, hakikaten onlarda da benim aradığım hayat enerjisini ve faydalı bilgi itibarile büyük bir terakkiye namzed olduklarını gördüm. Acaba bunları biraz daha nurlaştırmak mümkün değil mi; mevcut enerjiyi kaybettirmemek için. Askerlik etmiş çocukları toplamışlar, okutuyorlar, altı, sekiz ay tahsil gösteriyorlar. Burada zikre şayan bu teşkilâtın en kuvvetli tarafı beş köy ve beş mektebde bulunan eğitmenlerin terbiye, tahsil ve talim kabiliyetlerini yükseltecek bir seyyar murakıb ve müfettiş bulundurulmasıdır. Bunlar her gün için onların talim ve terbiye kabiliyetini yükseltiyor ve bilmediklerini öğretiyor. Onları görünce çok memnun oldum ve bahtiyarlık hissettim. Çünkü bu işi ötedenberi kafamda gezdirir dururdum. Bu millet ne vakit çocuklarını okutabilecek diye. 50-60 lira maaş vererek ve terfi zamları vadederek bu işin yapılmasına aklım ermezdi. Çünkü bu milletin kesesi buna elvermezdi. Binaenaleyh bu işi nasıl başarmalı?

Bu gün başarıldığını şükranla görüyorum. Bu buluş mucize gibi bir şeydir. Malûmu âliniz her şey bulunduktan sonra basıttır. Benim bildiğim bunun mucidi Saffet Arıkan'dır. Binaenaleyh bu teşkilât onun ismini taşımalıdır. Eğer başka iş ortağı varsa onun da ismi girmelidir.

Bu arada korktuğum bir nokta vardır, onu da arz edeyim. Beş sene tahsil ve terbiye alan küçük köylerin terbiyesini müsavi hale getireceğiz. Acaba burada bir tezaad var mı? Bunun yanında büyük köyleri de nazarı itibara almak lâzımdır. 60-80 haneyi geçince oraya tayin edilecek eğitmen veya öğretmene daha fazla maaş vermek suretile daha bilgili kimseler gönderilmesi zaruret icabı olmaz mı?. Çünkü 300 haneli köy çocuklarının, küçük köy çocuklarına nazaran, daha fazla bilgiye ihtiyaçları olamaz mı? Şimdi 15 haneli bir köyle 300 haneli bir köy aynı seviyede yetişecektir. Zihnime takılan mesele budur. Kanunu da henüz okumadım. Salâh Yargı arkadaşımız, vebal vermek istemem amma, geldi müstacel dedi, memleketin en büyük ve mühim bir kanununu, aklımız ermeden çıkarmağa vesile oldu. Aklımız ererek çıksaydı elbette daha iyi olurdu. Bendeniz bu hususta Maarif vekili arkadaşımızın bizi tenvir etmesini rica ediyorum. Hakikaten eğitmenlerin çok faydaları görülmüştür. Üçüncü sınıfta olması lâzımgelen bir çocuk bu gün ikinci sınıfta aynı seviyeyi kazanıyor. Buna muvaffak olmuşlardır, hakikaten şayanı takdirdirler.

Şimdi bu tahsili beş sene yükseltince acaba bunlar eski eğitmenler gibi köylünün içine nüfuz edebilecekler midir? Burada bana bir tereddüd hâsıl oldu, tenvir etmelerini rica ederim.

BAŞKAN – General Kâzım Karabekir.

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Kanun lâyihası büyük bir ihtiyacı karşıladığından hakikaten her türlü şükranla lâyıktır. Yalnız gerek hazarda, gerekse seferde böyle güzel müesseselere düşecek bazı vazifeler hakkında bir kaç söz arzedeceğim. Bir kerre bu müesseseler kurulurken harb halinde dahi bir istihsal merkezi olarak faaliyette bulunması düşünülmeli ve harbde istihsal kudretlerini arttıracak tedbirler almalıdır. Çünkü hazarda arazi zertiyatı için hayvanat için, ağaçlar vesaire için bir çok fedakârlıklar yapılacaktır. O halde hali harbde Hükümet bunları birer istihsal cüzü tamı gibi elde eder ve seferberliğini yapacak tedbirler alırsa gerek memleket dahiline ve gerek cebhelerde mümkün olduğu kadar güzel bir istihsal merkezi olur. Bir çok işsizleri de sinesinde barındırır.

Esas kuruluşunda şu esasları da tabîî göz önünde bulundurmak lâzımdır.

Birincisi lüzumsuz masraflara boğulmamak yani ihtiyaç gördükçe alınması, yoksa bütün müesseselerimizde gördüğümüz veçhile ilk tesisi masrafa boğub lâzımı kadar hâsılat almamakla meyyus ve müteessir bir halde kalmamak lâzımdır. Onun için çok tasarruflu hareket etmelidir. Ve köylerimizin hayat şartlarını daima göz önünde bulundurarak bu tesisatı kurmak lâzımdır.

İkincisi esbabı mucibede söyleniyor fakat çok uzun zamanlardan beri böyle amelî mekteblerimiz hakkında çok böyle nazariî güzel sözler söylenmiştir. Büyük bir titizlikle hedefe yürümeli, yani bilgili iş adamları yetiştirmek üzere işi tutmak lâzımdır. Gerek kuruluşunda ve gerek idamesinde bu noktayı gözden kaçırmamak lâzımdır. Çünkü bugün köylerde dahi teessüs etmiş ve aynı maksadları ifade edilmiş öyle mekteblerimiz vardır ki köyden alıb da yetiştirdiği çocuğu o köyde tutamıyor. Çünkü kazması, küreği vardır. Fakat depolarda daha ziyade istirahat halindedir. Onun için bu noktayı arzettiğim gibi büyük bir dikkat sarfı lâzımdır.

3 üncüsü sağlam vücut ve sağlam seciye hususlarına çok dikkat edilmek lâzımdır. Yani beden ve ruh terbiyesine büyük bir titizlikle ve ilmî bir zihniyetle devam etmek lâzımdır. Bugün böyle bir güzel kanunun gayet güzel esbabı mucibesini okuduğumuza rağmen hali hazır mekteblerimiz gerek beden terbiyesi gerek ruh terbiyesi hususlarında bizi tatmin edecek derecede değildir. Beden terbiyesi namı altında haftada bir gün çocukları hırpalayacak ve bir iki gün onları huzur ve rahatını selb edecek ağır hareketler yaptırılıyor. Halbuki diğer günler çocuklar atalette kalıyor. Beden terbiyesinin bu günkü ilmî manası, nasıl insanlar hayatını idame için gıda alıyorlarsa, nasıl fikir adamları gazeteleri, mecmuaları okuyarak fikirlerini besliyorlarsa, bedenlerinde de her gün hareket gıdasını almasıdır. Rahatlık ve sıhhat için vücut her gün bir takım hareketler yapması lâzımdır. Bir çok milletler bu hareketleri dört yaşımdan yetmiş yaşına kadar yaptırıyor, bu hususta kitablar, talimatnameler yapmışlardır. Bu gün en son medeniyete girmiş olan Japonya gibi bir memlekette sabahları bütün çoluk çocuk bir ibadet gibi, meydanlarda toplanarak radyolarile hareketler yaparlar. Her sabah bir çok yerlerden bu hareket nağmelerini işitiyoruz. Demek ki dimağın, ruhun ihtiyacını tatmin gibi beden de kendi gıdasını bu şekilde alıyor. Halbuki bizde çocuklar salı günü mektebde, kız çocukları bile, bir çok ağır hareketler yaparlar. Kendilerinden

ağır arkadaşlarını taşırlar, atlamak, canbazlık yapmak gibi ağır hareketler yapıyorlar ki bunlar çocukların inkişafını teğmin etmiyor, bilâkis çocukların sıhhatini ihlâl ediyor. Onun için bu mekteblerde, tabiî diğerleri için de şayanı temennidir. Bizim içimizde de elbette bu beden terbiyesi ilminin ilmî safhalarına hâkim insanlarımız vardır, esaslı surette bu işe ehemmiyet vermelidir. Hatta ben-deniz şunu da rica ederim ki ta bundan 15 - 16 sene evvel elimize geçmiş olan bilhassa Fransızların dört yaşından arzettiğim gibi ölünceye kadar dört, beş kitaptan ibaret güzel talimatnameleri vardır, bunlar üzerinde işlemelidir. Dört yaşından 6 yaşına, 6 yaşından 12 yaşına, 12 yaşından 18 yaşına kadar yapılacak hareketlerin talimatnameleri vardır, bu talimatnameleri her gün için bir gıda gibi mecburî tutmalıdır. Terbiyei bedeniye, bir takım akrobatik hareketlerin haftada bir yapılmasile ellerin kolların tamamen köylerde işlemesine imkân bulunmaz. Ordudaki faaliyet her gün onların yaptıkları hareketlerin neticesi olarak kazanılır.

Ruh terbiyesine gelince; sağlam bir seciye sahibi etmedikçe istikbal hayatlarında, hayat kazancına imkân olmayacaktır. Ahlâk düşkünlüklerinin, bütün telâkkilerini göz önümüze getirerek, yalancılık, hilekârlık, emniyeti sui istimal, hırsızlık ve envai.. Bunların fenalığını köy çocukları yakından, mütemadiyen derslerinde, mekteb sıralarında öğrenmezlerse, nitekim bu gün şehirlerimizde dahi görüyoruz, kendi doktrinlerini telkin eden bir takım ifsadı ahlâk cemiyetleri veyahud bir takım şehvet düşkünlerinin, bir takım yalancılık, hırsızlık aşılایıcı kimselerin, sinemalarda daimî surette seyredilen bu kabîl fezâhat; çocukların ruhunda nasıl izler hak ettiğini biliyor ve her gün şahid oluyoruz. Binaenaleyh ahlâk telâkkisi, o çocuklar üzerinde sağlam bir seciye vermeğe müessir olacak veçhile ahlâk derslerine ehemmiyet verilmesini pek faydalı görüyorum. Bu suretle sağlam bir seciye alarak yetişecek olan bu öğretmenler kendi aldıklarını tabiatile aşağıya da verirler. Eğer bu hususa yani manevî, moral cihetine ehemmiyet verilmezse veyahud az ehemmiyet verilirse arzettiğim gibi bu gün ücretsiz hayir-hah görünen başı boş o kadar ahlâksızlık muallimleri vardır ki; köylere kadar salgın halinde gittiği için bizim bütün bu güzel teşebbüslerimizi alt üst edebilirler. Bu umumî şartlardan sonra ben-deniz bu kanunda bir noktayı mahzurlu görüyorum : O da 3 üncü maddesi hükmile köy enstitülerini yalnız köy ilk okullarını bitiren çocuklara hasrediliyor. Şehir ve kasaba çocuklarının köylerle temasını kesiyor. Halbuki dünyanın her tarafında bu teması çoğalt-

mak için yeni yeni tedbirler alındığını görüyoruz. Büyük şehir çocuklarının köylere gitmelerini teğmin için bütün milletler yarış ediyorlar. Biz ise, bir iki şehrimiz müstesna, İstanbul, İzmir, Bursa gibi diğerleri zaten mahiyeti itibarile ufak olan ve halkının büyük bir kısmı ziraat yani köy işleriyle meşgul olan kasabamsı şehirlerde ve kasabalarımızın mekteblerinden çıkan ve belki de babasının zirâatla veyahud meyvacılıkla meşgul olan çocukları bile köylere almıyoruz. Şu halde 40-50 sene sonraki hayatı tasvir edersek memleketimiz ikiye ayrılmış olacaktır. Biri köylünün kendi ruhile terbiyesi, biri de şehirli kısmı. Halbuki bugün görüyoruz, gerek iktisadî ve gerekse siyasî bir takım doktrinlerle tıpkı ahlâkî meselede arzettiğim gibi büyük büyük teşekküllerle büyük büyük devletler çok meşgul oluyorlar. Biz şehir ve köy çocuklarına böyle birbirleriyle kaynaştıracak yerde bir safiyeti fikriye ile ayırırsak, sonra acaba bu köylere başka taraflardan yapılacak telkinlerle günün birinde biz bu şehirlielerin karşısında başka fikirlerle onları mücehhez bulmaz mıyız. Onun için bendenize öyle geliyor ki, şehir çocuklarını köylere götürmek için diğer Devletlerin yaptığı gibi daha bazı tedbirler almalıyız. Geçen sene bütçe müzakeresi esnasında da uzun maruzatta bulunduğum için kısa arz edeyim. Her medenî memlekette olduğu gibi münevver çocuklarımızı köy enstitülerinde staj gördürerek tecrübe sahibi yapmalıyız. Üniversiteden çıkıp Devlet memuru olacaklar da köylülere ve köy çocuklarına maddî ve manevî yardımlarını esirgememelidir. Köylüler onları kendi menfaatleri için çalışan hayırhah kimseler olduğunu görsün. Her Devletin yaptığı gibi gençlerimizi muayyen zaman zarfında köylerde barınmalarını teğmin edecek yerler yaptırmalıyız. Nitekim burada da enstitü düşünülmüştür. Bendeniz maruzatımda daha başka esaslar da arzetmiştim. Bu suretle bütün şehir gençliğinin köy gençliği ile ve köy halkile ruhî kaynaşması teğmin edilmelidir. Denebilir ki, esbabı mucibede de beyan ediliyor. Şimdiye kadar biz şehirlerden, kasabalardan muallim göndermekle hiç bir şey elde edemedik. Bu tamamiye tutulan usullerin ve muallimleri yetiştirme sisteminin muvaffak olmamasından ileri gelir. Bu gün şurada, yanımızda bir köy mektebi vardır, köyün içindedir. Fakat köylü çocuğunu şehirli yapmaktadır. Demek oluyor ki, biz bu köy mekteblerine köyün ihtiyacına göre bir şey verse idik, muallimlere ona göre tahsil verse idik.. Muallim bağdan anlamaz, aşidan anlamaz, nebattan anlamaz, çiftten anlamaz, hiç bir şeyden anlamaz. Yalnız klâsik tahsilini yapmış. Nasıl köyle ünsiyet eder? Onun için şimdiye ka-

dar muvaffakiyetsizliği yalnız şehir hayatının köylerde tatbikmda aramamalı, bilâkis usulü tedrisin, usulü talimin köylerin ihtiyacı-na tekabül etmemesinde aramalıdır. Onun için köylü, şehirli diye de tefrik etmemelidir. Zaten münhasıran köy çocuklarından buraya kâfi derecede eleman bulmak müşkül olabilir. Şehir ve kasabalarda ilk mektebi bitirmişlerden lâzım gelen şeraiti haiz olan ve köylerde çalışmağı taahhüd eden ve gelib de bu müesseselerde beş yıl tahsili kabul edenleri de almalıdır. Bu suretle öğretmenler arasında şehirli, köylü diye memlekette bir ikilik yaratılmış olmaz.

Sonra buradan yetişecek eğitimciler için yapılacak talimatnamede bir takım vazifelerin de bunlara yükletilmesi fikrindeyim. Biz sureti umumiyede köy kanunu ile köy ihtiyar heyetlerine bazı vazifeler tahmil ettik. Fakat, bizzat geçen sene civar köyleri gezdim, gözümle gördüm, bu vazifeler lâyikile yapılmıyor. Meselâ köyün çeşmesi, yalağı bozulmuş, etrafı bataklık ve pislik içindedir. O köydeki eğitimcinin elinde yüzlerce çocuk vardır, istese onlara oyuncak kabilinden bunu temizletir ve yolu açtırır. Halbuki hiç alâkadar olmamaktadır. Sonra köyün sıhhî vaziyetini ihlâl edecek şeylerle de alâkadar değildir. Mesela helalar kokuyor, bunu yaptıramazsa bile hiç olmazsa haber vermek vazifesi olmalıdır. Demek ki köyün sıhhatile, âbidelerin muhafazası ve şimdi arzedeceğim bir takım vazifelerle kendisinin alâkadar olması lâzımdır. Mademki, kafası olgunlaşmış bir insandır, medenî hayatın da nâzımı olması lâzımdır. Elindeki kudret membaı ile imkânı olanlarını bertaraf etmek, olmaları derhal en yakın Hükûmet merciine haber vermeği kendisi için bir vazife telâkki etmiyor. Onun için bendeniz bir kaç noktanın bunlara yapılması lâzımgelen bir talimata konulmasını faydalı buldum :

Birincisi, gerek bulundukları köyde gerekse civar veya geçtikleri yerlerde umumî binalar, çeşmeler, köprüler, yollar su mecraları ve sairinin iyi ve temiz bir halde tutulması. Çocuklar için bedenî bir mümaresedir. Ufak tamirlerin derhal yapılması lâzımdır.

İkincisi, köyün temizliği, insan ve hayvan sıhhatının korunması mahsulât ve alâtın hüsnü muhafazası yine bu gibi şeyler de gerek sözle gerek icab ediyorsa yardımla teğmin etmelidir.

Üçüncüsü, yardıma muhtaç hastalara, lohusalara, malûllere, fakirlere mümkün olan yardımın teğmini. Müterakki milletlerde köylere her sene seyahat eden yüksek mekteb talebesi arasındaki kız çocukları gidiyorlar. Lohusalara yardım ediyorlar, yemeklerini

pişiriyorlar, çamaşırlarını yıkıyorlar, her türlü işlerini görüyorlar. Bu öğretmenler de kendilerine bunu medenî bir vazife olarak almaldırlar.

4 üncüsü bütün bu işlere yardımı, kudreti haricinde görüyorsa, bu işleri derhal mafevkine ve en yakın Hükümet âmirine bildirmelidir.

Son olarak isim meselesi : Buna da enstitü diyoruz. Ziraat enstitüsü diyoruz, kız enstitüsü diyoruz. Bilmem bu ismi köy muallim müesseselerine kadar tamim etmeli midir? Yoksa kendi mesailerine mukabil ve köylülerin ruhuna kadar tesir yapacak bir isim bulmalı mıdır? Bendenize öyle geliyor ki «hayat mektebi» yahud «hayat kaynağı» gibi daha anlaşılır ve köylüler, çocuklar üzerinde bize hayat vermeğe gelmiştir gibi bir tesir bırakacak bir isim vermek daha muvafık olur. Böyle yaparsak hem yüksek enstitülerin ismini bu kadar yaymış olmayız hem de gerek çocuklar ve gerek köylüler üzerinde daha güzel bir tesir yapacak şekilde maksad izah edilmiş olur.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Cümhuriyetin en güzel bir eseri karşısındayız. Hakikaten köye doğru gitmek, köylü ile yakından alâ-kadar olmak, onun her türlü ihtiyacını teğmin edecek, onun hars itibarile ve içtimaî terakki itibarile her türlü ahvalini yakından göz önünde tutacak böyle esaslı bir uzva köylünün bilhassa ihtiyacı vardı. Bu hususun şimdi böyle bir kanunla tekevvün etmiş olması ve yüksek huzurunuzda gelmesi son derece mucibi şükrandır. Binaenaleyh kanunun başlıca teğmin edeceği faide, köylü ile meşgul olmak davasıdır ki inşallah az zamanda köylünün kalkınma, bu davayı karşılamak hayırlı semereler verecek ümidile kanunu çıkarmak vazifemizdir.

İkinci arzedeceğim mesele, eğitim meselesidir. Bu kanunla, bilhassa eğitim noktasından en teknik bir şekilde başladığımız dava, daha müsbet, daha amelî ve daha ilmî bir mahiyet alıyor. Bu itibarla da kanun ilim ve fen namına güzel bir hamle ve terakki safhası kaydediyor. Sonra asıl bence mühim olan bir nokta da bilhassa mekteb meselesinde, maarifin yayılması nisbetinde arzettiği bir cihet vardır. Bu bilhassa dairei intihabiyelerimizi gezdiğimiz zaman nazarı dikkatimizi celbediyordu. O da, köy mekteblerinde okuyan çocuklara veya köyle müsabih vaziyette olan yer çocuklarına bir mahreç vermek lâzımdı. Bunların ekserisi, hamen hepsi memur olmak, memuriyet hayatına girmek, köyden ayrılmak, bütçe çerçeve-

si içine girmek gayesini takib ediyorlar. Halbuki şimdi bu kanunla en güzel bir şekilde bu dava halledilmiş oluyor. Binaenaleyh bundan sonra köy çocukları için en güzel bir istikbal hâsıl oluyor. Memleket içinde en esaslı bir Devlet işi halledilmiş oluyor. Çünkü okur yazarların çoğalması ve bunların işsiz kalması elim bir vaziyet husule getirebilirdi. Onun için bu kanunla bu mühim dava da halledilmiş oluyor.

Yalnız kanunun faydalarını arzederken bazı temenniler de izhar edeceğim : Bunlardan birincisi; bu kanunla yetiştirilen ve bir çok hukuka malik kılınan elemanları köye bağlamak için daha kuvvetli bir müeyyide konamaz mıydı? Meselâ, bunların Devletin diğer hizmetlerinde her hangi bir surette istihdam edilmelerine mâni olacak ve daha kuvvetli bir şekilde köye bağlamak için daha kanuna kuvvetli bir takım ahkâm koymak iktiza eder. Çünkü bunlar yarın buradan aldıkları ilmüfeyzi başka sahalara sarfederlerse bu yüksek maksad terkedilmiş olur. Bu bilhassa korkulan bir noktadır.

Bir de imece usulü ile köye bazı vaziyetler tahmil ediliyor. Bu; Türkiye Hükûmetinin, Cümhuriyetinin büyük bir emelidir, büyük bir hedefidir, büyük bir davasıdır ve milletimizin Türklüğün inkişafı itibarile de gayet esaslı bir hamledir. Bu itibarla bu işi Devletin üzerine alması acaba daha doğru olmaz mıydı? Bu noktanın da tamamen tebarüzü faideli olur.

Kanunun 3 üncü maddesindeki prensib esaslı olduğu için, burada umumî müzakere esnasında bunu arzetmeği lâzımeden görüyorum. Çünkü 3 üncü madde bu enstitüleri yalnız köy mektepleri mezunlarına hasrediyor. Halbuki bendenizin dairei intihabiyem olan Bingöl'ün merkezi Çapakçur, öyle bir vaziyettedir ki, orada okumakta olan köylü çocukların, bu kanunun çerçevesi dahilindeki hükümler tatbik edilecek olursa, bu mektebe alınmaması iktiza edecektir. Halbuki orası küçük bir muhit olduğu için bazı vilâyetlerimizin mahdud vaziyeti diğerlerinden farklı olmadığından bu ciheti burada nazarı itibara almak iktiza eder. Yani mümkün olduğu kadar. Bazı arkadaşların izah ettikleri gibi Muğla'nın Dadyası, Kâhta, Karaisalı ve buna mümasil kaza merkezleri vardır ki, bunlar köy gibidir. Bunları bu nimetten mahrum etmek gayet sakat ve yanlış olur. Onun için bendenizce vilâyet merkezleri denirse bizim Bingöl de bunun içerisinde kalır. Buna bir formül bulmak iktiza edecektir. Bu sebeble mümkün olduğu kadar böyle köy vaziyetini yine köy içerisinde, sanayi merkezi olmayan çiftçi merkezlerine bu-

nu teşmil etmekle bu yanlışlıkları, bu sakatlıkları kaldırmak ve bunu bu kadar dar tutmamak iktiza eder. Bilhassa bu noktanın esaslı şekilde ifade edilmesi icabeder. Bunu arzettikten sonra bilhassa maksadım, kendimce en esaslı gördüğüm noktayı ifade etmektir. O da Şark vilâyetlerinde bilhassa bu muallimlerin ifa edecekleri büyük hars vazifesidir.

Binaenaleyh, bunun bütün şumulile ifa edeceği vazifenin ehemmiyetini nazarı itibara alarak içtimai noktadan, hars noktasında ve bilhassa dil noktasından bu muallimlerin köylülerle de meşgul olarak onların dillerini tashih etmek, memleketimizin, milliyetimizin, tesanüdümüzün bütün gayelerini nazarı itibara alarak tamamen misyonlarını köylünün ruhuna telkin edecek şekilde yapılmasını teğmin etmesi için bilhassa Maarif vekilinden bunun Şark vilâyetlerinde daha ziyade nazarı itibara alınmasını ve elden geldiği kadar o vilâyetlerin bu kanundan daha esaslı surette istifade etmeleri esasını araştırmalarını rica edeceğim, maruzatım bundan ibarettir.

Kâzım Nami DURU (Manisa) – Arkadaşlar, gerek köy eğitmenleri, gerek köy enstitüleri kanunu parti programının muayyen bir maddesini tahakkuk ettirmek içindir. İlk evvel Saffet Arıkan köy eğitmen kursları açtı. Orada yetiştirdiği eğitmenlerle köyleri birer yeni nur ve hayat ocağı yapmağa çalıştı. Bu gün Türk irfan tarihinde Saffet Arıkan'ın teşebbüsü şerefli bir sayfa işgal ediyor.

Gelelim köy enstitüsüne : Arkadaşlar, köy enstitüleri şöyle kafadan düşünülmüş, memleketin hayat ve faaliyeti umumiyesiyle uğraşılmamış olarak vücade getirilmiş bir eser değildir. Köy enstitüleri kanunu bilhassa köy eğitmenlerinin işe başlamasından sonra vücuduna şiddetle ihtiyaç olduğu görülerek tesisine çalışılmış bir müessesedir. Bu gün Maarif vekâleti Eskişehir'in Mahmu-diye yahud Hamidiye köyünde - Çünkü birisinde kurs vardır, birisinde de köy öğretmen okulu - Trakya'da, Kızılçullu'da, bir de Kastamonu'da köy öğretmenler okulu açmış bulunuyor. Benim bildiğim dört tane köy öğretmenokulu vardır. Bu okullar köylere muallim yetiştirmek için teessüs etmiş ise de bu köylerde beş senelik tahsilini yapanlar içinde istidadı mahsusu olanlar varsa diğer memleketlere tahsili âliye kadar da sevkedilebilirler. İşte Bilamel yapılan bu tecrübeler bunu ideal köy enstitüleri şeklinde tahakkuk ettirmek lüzumunu göstermiştir. Kanun, yapılan temennilerin. idealistçe söylenen sözlerin bence hepsini camidir. Çocukların beden terbiyesinden, ahlâk terbiyesinden bahsedildi. Beden terbiye-

si gıdadır, denildi. Çocuğa nasıl gıda lâzımsa beden terbiyesi de öyle lâzımdır, denildi. Çocuklar beden terbiyesi namile ağır vazifelerle tavzif ediliyor denildi. Halbuki beden terbiyesi bu gün hususî ehemmiyeti halz bir müessesedir. Beden terbiyesi biyoloji, pedagoji denilen ilimlere istinad eder. Bu ilimler olmayınca beden terbiyesinin vereceği neticeler hiç bir vakit mantıkî yani ilmî neticeler olamaz. Şöyle hareket ettiririm, böyle hareket ettiririm diye herkes bir türlü söyler. Onun için ilk mekteb programlarında beden terbiyesinin hangi hareketler olduğu ve çocukların her yaşta hangi hareketlerle ıstıgal ettirileceği yazılmıştır. Bu, bütün ileri memleketlerde şimdiye kadar intişar etmiş ve teşebbüs edilmiş olan pedagojik meşainin verdiği mutalar üzerine yapılmıştır. Ahlâk terbiyesi yalnız telkini değildir, ahlâk terbiyesi muhitin kendisinden çıkar. Muhitte ahlâk varsa o muhitte yetişen çocukta ahlaklı olur. Fena muhitte bulunursa onu istediğiniz telkinatla yola getiremezsiniz. Binaenaleyh ahlâkî terbiye köyün kendisinde vardır. Esasen köyünden ayrı bir muhite gitmiyecek ki köyünün ahlâkına, milletin ahlâkına aykırı olsun.

Bendenizce köy enstitüleri, memlekette ilmî bir surette, köylüyü kalkındırmak ve köylüyü terbiye etmek ve köylüye cihanı anlatmak için büyük bir teşebbüstür. Fakat bu teşebbüs köylüyü şehre getirmek teşebbüsü değildir. Köylünün köyüne, arazisine sevgi ile bağlı olarak köyünde çalışması için yapılmıştır. Bendeniz bunu sevkettiği için Vekil Hasan-Âli'ye teşekkür ederim ve bu hususta çok çalışan bir arkadaşımız vardır, İsmail Hakkı Tonguç, onu da hürmetle yadederim.

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) – Yüksek huzurlarınıza büyük bir ferah hissederek çıkmış bulunuyorum. Özlediğim bir hasrete kavuşmuş olmak hissi var. Çünkü memleketle alâkası olan, memlekete merbut olan herkes gibi bendeniz de kendimi idrak ettiğim zamandanberi en büyük davanın köy davası olduğunu idrak etmiş bulunuyorum. Köy kalkınması için muhtelif fikirler, nazariyeler serdedilmiş bulunuyor. Burada bunların üzerinde tevakkuf ederek kıymetli vaktinizi izaa edecek değilim. Yalnız köylünün okutulması meselesi, her münevverin ve bilhassa Heyeti Celilenizin hepsini ayrı ayrı meşgul eden bir meseledir ve meşgul ettiğine de kaniim. Köylünün okutulması denince acaba alelittlak şu muayyen tahsilden mi ibaret olmalıdır ve bunda büyük bir fayda umulabilir mi? Bendeniz kılasık, ibtidaî tahsilin, tenevvüre esas olduğuna kani bulunmakla beraber munhasıran bunun bizim düşündüğümüz

memleket halkını yükseltmek noktasından pek büyük bir kıymet ifade edeceğine kani değilim. Köylünün kalkınması demek daha ziyade onun hayat şeraitinin medenî memleketlerde onun mümasili vaziyette bulunanların hayat şeraitine binnisbe yaklaşması demektir. Halbuki bu gün köylerimizle, hattâ mekteb bulunan köylerimizde verdiğimiz tahsil, eğitmen usulile verdiğimiz tahsil bu gayeyi teğminden çok uzaktır. Hepimizin bildiğimiz gibi açık bir hakıktır ki, köy mekteblerinde verilen tahsil klâsik tahsil çok defa hayati kıymeti haiz olmadığından az bir zaman sonra, unutulur. Görüyoruz ki, köy mektebinde okumuş bir çocuk genç yaşına geldiği ve askerlik çağını idrak ederek orduya çağrıldığı zaman maate-essüf okuma ve yazmağı da bilmeyen bir vasıfta gelmektedir. Bu itibarla bendeniz köy mekteblerinden ve eğitmenlerden ziyade asıl tatbiki kıymeti haiz şe'ni hakikatte ve şeniyetlerle mutabık ameli faydaları olduğuna katiyetle inandığım enstitü kanununu gayet büyük takdirle karşılarım.

Bir meseleyi tedkike layık görmekteyim. Bendeniz köylü ile şehirli arasında ruhiyat noktasından bir fark olmadığını iddia etmeyeceğim. Çünkü bendenizin salâhiyetimin haricindedir. fakat umumi ve ahlâki telâkkiyat noktasından şehirli ile köylü arasında bir fark olmadığına hiç tereddüdüm yoktur. Şehirli unsuru ile köylü unsuru arasında manevî kudretlerin tezahürü şeklindeki telâkkiyat daima beraber yürür. Zaten cemaatlerin teşekkülü düşünülürse böyle bir fark göstermeğe de imkân kalmaz. Çünkü evvelâ aşiretler sonra köyler, sonra şehirler hâsıl olmuştur. Onun için köylüyle şehirliyi büsbütün ayrı telâkki etmek ve halkı şehirli ve köylü diye iki ahlâk zümresine ayırmağa imkân yoktur. Zaten bizim köylümüz medeniyetin her tezahürünü azamî derecede ihtimamla kabule meyyaldir. Bu muhakkaktır. Bunun için binlerce misal vardır. Fakat burada izah etmeyi zaid görüyorum. Elverir ki, biz köylüye iyi bir yol göstermiş olalım. Hiç bir zaman köylüye iyi bir iş verilmiş te köylü bunu kabul etmemiştir denemez. Efendiler, memlekette büyük içtimaî inkilâblar yaptık. Meclisin gerek içinde ve gerek dışındakilerin mühim bir kısmı bendeniz de şahsan itiraf ediyorum, bendeniz de dahil olduğum halde bazı tereddüd vakfele-ri geçirdik. Acaba cemaat bu inkilâbları hazmedebilecek mi? Köylü çok defa, hiç olmazsa şehirli derecesinde, şehirli gibi bütün yapılan bu inkilâbların hepsini kabul etti, benimsedi, Ahlâkiyat noktasından, bendeniz kezalik şehirli, köylü diye iki zümrenin mevcudiyetine inananlardan değilim. Memleketimizde bir kısım münev-

verler köylüyü bir melek tarzında, bunun haricinde kalan bir kısım münevverlerde köylüyü bilâkıs tereddi etmiş bir mahiyette görüyor. Bunlar, maalesef söylüyorum, bunlar köylümüzü ezcümle tenbel, teşebbüsü şahsiden mahrum, sây kabiliyetinden çok kaybetmiş bir zümre olarak gösteriyorlar. Bendeniz bunların hiç birisine iştirâk etmediğim gibi böyle bir taksımı ve tefrikı de doğru bulmuyorum. Muhterem arkadaşlar, böyle bir tefrikı manasız buluyorum. Nasıl şehirli baştan başa melek değilse, köylü de baştan başa melek değildir. Şehirli nasıl baştan aşağı ahlâksız değilse, köylü de baştan aşağı ahlâkan sukût etmiş değildir. Kaldı ki, memlekette, köylerde ahlâk bozukluğu, bulaşık hastalıkların bir çoğu gibi şehirlerden köylere doğru gitmiştir ve bu itibarla köylüde eğer bazı ahlâkî zâaflar görüyorsak bunları doğrudan doğruya köylünün bızatîhi ruhi bünyesinde aramamalı, şehirden sirayetini düşünmelidir. Bu kanunun bendenizce şayanı şükran cihetlerinden bir tanesi de yüksek münevverle, yani üniversite, fakülte mezunu ile köylüyü temasa getireceğidir. Memleketin aşağı demiyeceğim, ibtidaî tabakası bulunan köylü ile yüksek münevver ne kadar çok temasa gelirse kalkınmasının kuvveti o kadar artacaktır. Bunu, bu vaziyeti kemali şükranla kabul etmekle beraber gönül bu temasın daha yakından olmasını ve bazı balkan memleketlerinde olduğunu işittiğimiz gibi yüksek mekteb mezununun köylüyle, köy çocuklarına muallim yetiştirecek bir mektebde değil, doğrudan doğruya köyde ders vermek suretinde köy çocuğu ile daima temas etmesini istiyor. Bendeniz köy enstitüsü kanunu münasebetle bazı temennilerde bulunacağım. O da bizim memleketimizdeki köylerde ev hayatının teessüsü meselesidir. Hakikaten hepimiz biliriz ki, bizim memleketimizde köylerdeki ev hayatı tarzı tamamiyle ibtidaî bir mahiyettedir. Köylü maalesef çok defa, bunu bir doktor sıfatile arz ediyorum, kendisinin sâyine, enerjisine tekabül edecek derecede lâzımgelen gıdayı güzel bir yolda alamamaktadır. Yani hepimiz biliriz, köylü sabahleyin bir çorba, akşam bir çorba içer. Köylünün gıda maddeleri buğday, arpa, yahud mısır ekmeği ve çorbasından ibarettir. İşte köylünün yedikleri. Bu açılacak köy enstitülerinde köylü çocuklarına kendi hayatlarının yükselmelerini amelî usullerle öğretmekle beraber aynî zamanda, köylü kızına da biraz daha, medenî yemek demiyorum, kendi yiyeceklerini gene kendi malzemelerile sıhhî bir şekilde de yapılmasını öğretmek lâzımdır. Başka maruzatım yoktur, maddeler hakkındaki dileklerimi sırası gelince arzedeceğim.

Hakkı KILIÇOĞLU (Muş) – Çok kıymetli sözler söyleyen arkadaşlarımızın ifadelerine bir şey ilâve edecek değilim. Yalnız çok mühim olduğunu zannettiğim bir noktaya temas edeceğim.

Genç ve bilgili Maarif vekilimiz çekirdekten yetişerek bu mevkie geldiği için bittabi hastalığı herkesten daha iyi teşhis etmiş ve bu arada bize bu kanunu getirmiştir.

Muallim mektepleri niçin muvaffak olamadı, oradan yetişenler neden köylere gitmediler, gittilerse niçin kaçtılar? Bence bu, tek bir kelime ile, iman meselesidir. Biz bunlara vazifeleri hakkında bir iman vermedik, bir misyoner vazifesi takib etmedik. Eğer bunları yapmış olsaydık, pek âlâ muvaffak olurlardı. Ben bunun misalini gördüm. Bir örneği düşmandan almak dahi faydalıdır. Bir tarihte Cumaibalâda bulunuyordum, köyleri gezerken Bulgarların çok bulunduğu bu köyde genç ve güzel bir muallime gördüm. Hayretimi mucib oldu. Genç ve bu kadar güzel bir kadının ucra ve 15 - 20 hanelik bir köyde işi ne idi? Kendisile konuştum, neden burada bulunuyorsunuz, siz Sofya'da veya büyük bir şehirde daha müreffeh bir hayat temin edebilirdiniz dedim. O kadın bana; beni iman buraya sevketti, benim imanım, milletime olan bağlılığım beni burada çalışmağa mecbur ediyor dedi. Eğer muallim mekteblerinde muallimleri yetiştirirken onlara bu ruhu telkin edebilseydik, gönderilen yerlere giderler ve gittikleri yerlerde dururlardı. Muallimlerin vazifesi yalnız A, B, C öğretmekten ibaret değildir. Bilhassa bizim memleketimizde. Gittikleri yerlerde Cümhuriyetin, inkılâbın, medeniyetin bütün esaslarını anlatacaklar, onlarla gece gündüz uğraşacaklar, hakiki imanlı, meslekli genç yetiştireceklerdir. Eğer bu ruh bu enstitülerde verilmezse emek boştur. Genç Maarif vekili; sizden bunu rica ediyorum, bunu siz yapabilirsiniz.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Muhterem arkadaşlar, Yüksek Heyetinize sunulmuş olan köy enstitüleri kanununun heyeti umumiyesi hakkında burada konuşulurken onu hazırlamak vazifesini yapmış olmakla kendini müftehir sayan bir arkadaşınızın bir kaç söz söylemesine de müsaade buyurursunuz. Bu kanunu hazırlamağa saik olan sebepleri izah etmekle sözüme başlamak istiyorum. Bunun için de bizim bu gün ilk öğretim bakımından memleketimizin umumî vaziyetini bir levha halinde huzurunuzda kısaca tasvir etmek istiyorum :

Bizim nüfusumuz 17 milyondur. Yuvarlak bir hesaba 4 milyona yakın insanımız şehirlerde oturur ve 13 milyon halkımız köylerdedir. Buna mukabil tahsil çağında bulunan çocuklarımızın, klâsik surette hesap edildiği takdirde, yani nüfusun % 12 si alınarak hesap olunduğu takdirde iki milyon kadar çocuğumuz olmak lâzım. Bunun 785 binini okutmaktayız. Şu halde % 12 si hesap edilerek alınan ve tahsil çağında bulunan çocukların ancak üçte birini okutabiliyoruz demektir. Halbuki bu klâsik hesap dışına çıkıp istatistiklerimizin tahsil mecburiyetini tahmil ettiği 7 ile 16 yaş arasındaki çocukların miktarına bakacak olursanız bu 3 354 000 dir. Orta mekteplerde ve bu derecede bulunan diğer okullarda okuyan çocukları bu yekûnden çıkaracak olursanız, demek ki, 7 ile 16 yaş arasında, takribî bir hesaba üç milyon çocuğumuz vardır. % 12 klâsik hesabile aldığımız takdirde üçte birini okuttuğumuz bu çocukların 415 bini köylerde ve 370 bini şehirlerdedir. Şu halde 13 milyon köylü nüfusuna mukabil 370 bin çocuk okutmaktayız. 4 milyon şehirli nüfusa mukabil 415 bin çocuk okutuyoruz. Bunu hulâsa edecek olursak, şehirlerde oturan vatandaş çocuklarının yüzde 80 i okuldadır. % 20 si okumaktan mahrumdur. Köylerde oturan 13 milyon vatandaşımızın çocuklarını da nazarı dikkate alırsak bunun ancak % 25 ini okutabiliyoruz, % 75 ini okutamıyoruz. Binaenaleyh, okutmak, okutmamak nisbeti şehirli ile köylü arasında hemen, hemen tersinedir. İşte sizlere arzedeceğim levha budur. Bu levha karşısında bulunan Hükûmetiniz vaziyeti halledici bir tedbir bulmak için çalışmış ve 13 milyon gibi büyük bir kütlenin oturduğu, yaşadığı köy muhitindeki evlâtlarımızı yüzde yüz okutmak için emek sarfetmiştir. Bu kanun o emeğin ifadesidir. Başvekillik zamanından beri bu dava üstünde dikkat ve büyük emeğini sarfetmiş olan Millî Şefimiz, hepimiz hatırlarsınız beşinci kurultayda bu davaya temas etmiş ve şöyle demişti :

«Katği olarak inanıyoruz ki köylümüzün tahsilini ve maişetini daha yüksek bir dereceye vardırdığımız gün, milletimizin her sahada kudreti bu gün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacaktır.»

Bu cümlelerin içerisine gizlenmiş olan büyük ideali gerçekleştirmek için bu sözlerden önce de şunları söylemişlerdi :

«Önümüzdeki senelerde nüfusumuzun çoğunu teşkil eden köylümüzün gerek tahsil, gerek geçim hususunda seviyesini yükseltmeği başlıca hedef tutacağız. Bu hususta elde edeceğimiz neticele-re çok ehemmiyet ve kıymet veriyoruz».

Geçen sene Büyük Meclisin altıncı intihab devresinin birinci toplantısının açış nutukları içerisinde de şu direktifleri buluyoruz: «Maarif işlerimizi yeni Meclisin tarihimizde mümtaz bir farikası olarak ehemmiyetle ellerinize almanızı beklerim. Malî ve umumî şartlarımız sıkıntıya maruz olsalar bile maarif işlerimizin ana istikametlerde ilerlemekte geç kalmıyacağını ve her halde esaslı tedbirlerin zamanında alınmasını ümid ediyorum. Hükûmet ilk tahsisle amelî ve ana tedbirlerle el koymuştur. Bunları süratle tedkikini-ze alarak karara bağliyacağınıza kaniim». İşte millî şefimizin direktif olarak bize verdiği bu esaslar dairesinde ilk öğretim davasını halledeceğine inandığımız bu kanunla huzurunuzda gelmiş bulunuyoruz; davayı halletmek için bir arkadaşımın da burada söylediği gibi fiilî hakikatın, realitenin kendisine bakmak ve ondan ilham alarak hareket etmek lâzım geldiği kanaatinde idik ve böyle yaptık. Köylerimizin umumî vaziyetini mütaleaya alınca gördük ki, 40 bin köyden ancak (8) bininin nüfusu dört yüzden yukarıdır ve 32 bin köyümüzün nüfusu dört yüzden aşağıdır. Bu 32 bin köyün 16 bininin nüfusu da 150 den azdır. Binaenaleyh, 16 bini 150 den aşağı, mütebaki 16 bini 150 den yukarı ve 8 bini 4 yüzden yukarı olan köyleri öğretmenlemek ve burada bulunan köylümüzün çocuklarını okutmak üzere tedbir almak mecburiyetindeyiz. Bu gün köylerde fiilî olarak çalışmakta olan okullarımız 4 500 dür. Eğitimli okullarımız da 4 bin ve orada okuttuğumuz çocuklarımız adedi ise 19 bindir. Şu halde köylerimize göndereceğimiz öğretmenleri birinci kademede nasıl hazırlamak lâzım geliyor; evvelâ bunu düşünmek iktiza ediyordu. Onu halle çalıştık.

Şimdiye kadar şehir muallim mekteplerinden köye gitmiş olan ve orada hakikaten idealist bir ruhla çalışmış bulunan öğretmen arkadaşlarımız yok değildir. Onların mühim bir kısmının köylerde duramamış olmaları sadece bir idealizm noksanından ileri gelmemiş; hazırlama hususunda gittikleri muhite intibak edecek melekeli onlara vermemiş olmanızdan doğmuştur. Dava sadece bir vatanperverlik, bir mefkûrecilik davası olarak mütalea edilemez. Bunu fiilî olarak bildiğimiz için o şekilde bu gençleri yetiştirelim ve hayat tarzları o şekilde olsun ki kendilerine köyde vazife verdiğimiz takdirde tabii olarak okul hayatları devam ediyormuş gibi olsun, vazifelerine memnuniyetle gitsinler, bu işleri seve seve görsünler diye düşündük. Onun için köy enstitülerini kurmağı düşündük. Köy enstitülerinin mahiyetlerini anlatmadan evvel burada iki arkadaşımın işaret ettiği bir noktaya parentez içinde cevap ve-

reyim. O da enstitü tâbirine dairedir. Biz bu müesseselere köy öğretmen okulu demedik. Çünkü evvelce bu isimde müesseseler vardı. Bunları ona bağlamak istemedik. Bunlar yepyeni şeylerdir.

Enstitü kelimesini biz frenklerin telâffuz ettiği tarzda aldık ve buna alıştık. Bu isim, bazı memleketlerde büyük, yüksek ameli müesseselere verilmektedir. Meselâ Ziraat Enstitüsü bu manâ ve mahiyette isimlendirilmiştir. Ziraat Enstitüsü bir yüksek okuldur. İçerisinde ameli faaliyetler vardır, ilmî araştırmalar yapılır. Fakat bir kısım memleketlerde bu ismi yalnız böyle yüksek derecedeki okullara veya ilim müesseselerine vermezler. Daha aşağı derecede olanlara da vermektedirler. Fransa'da ve İtalya'da böyledir. Bizde de buna alışılmıştır. Bildiğiniz gibi İsmet Paşa Kız Enstitüsü, niha-yet orta derecede bir okuldur. Buna enstitü denilmesinin sebebi içerisinde talebesini ameli faaliyete sevkedici, tatbikat yaptırıcı ve meleke kazandırıcı bir takım atelyelerin ve faaliyetlerin bulunmasıdır. Biz köy enstitüsünü sadece içerisinde nazari tedrisat yapılan bir müessese olarak almadık. İçerisinde ziraat sanatları, demircilik, basit marangozluk gibi ameli bir takım faaliyetlerde bulunduğu için okul adile anmadık, enstitü diye isimlendirmeyi, muvafık gördük.

Enstitüde yetişecek öğretmenlere umumî ve meslekî kültür bakımından lüzumlu olan bilgiyi vereceğimiz gibi, bunlara köye gittikleri vakit köy hayatında âmil, prestij sahibi, kendisine fikir sorulabilecek, reyî alınabilecek insan olabilmesi için ameli bilgiler de verilecektir. Bunun bel kemiğini, ameli bilgi ve melekelerin esasını, gidecekleri, çalışacakları muhit köy olduğuna göre, ziraatin teşkil edeceği şüphesizdir. Onun için enstitüleri kurarken bunları nelerde açmak lâzım olduğunu iklim bakımından, ziraat şartları bakımından tedkik etmek ve o suretle bunları tesis etmek muvafık olacağı kanaatinde bulunarak Ziraat vekâletinden sormağı muvafık bulduk. Öyle yaptık. Binaenaleyh enstitülerin tesis edileceği mntakalar ihtisas vekâleti olan Ziraat vekilliği tarafından tesbit edilmiştir. Yine parantez içinde ve bu vesile ile bu hususta endişe izhar eden arkadaşşıma cevap vereyim:

Bu işte idarı bir mahiyet mevzubahs değildir. Filân vilâyet büyük, filân vilâyet küçük meselesi yoktur. Arzettiğim gibi ziraî mahiyet ve iklim mevzubahstir. Bilfarz İsparta'da açılacak enstitüde Konyalı çocuklar da okuyacak, bu köy enstitüsünde Konya'nın ilk öğretmen eksikliğini tamamlayacak elemanlar yetişmiş olacaktır. Bu itibarla müessesenin muhakkak büyük vilâyettir diye Konya'da ol-

ması zarurî değildir. Yetiştirdiğimiz elemanlar orada da vazife göreceler ve ziraî şartalara göre iş yapmayı İsparta'da öğrenmiş olacaklardır.

Enstitülere alınacak talebenin seçiminde düşündüğümüz şu olmuştur; şimdiye kadar ilk öğretmen yetiştirmekte uğradığımız hataya şu veya bu mülâhaza ile yeniden düşmemek için katği olarak köyde yaşamış ve köy ilk okullarının her iki devresini bitirmiş çocukları almayı doğru bulduk. Arkadaşlarım biliyorlar ki, bir seneden beri memleketimizde mevcut üç sınıflı köy ilk okullarını beşe çıkarmak yolundayız. Bu sene bunların dördüncü sınıfları tam teşekkül etmiştir. Bir kısmının beşinci sınıfları da açılmıştır. Önümüzdeki sene dördüncü ve beşinci sınıflar tamamen açılmış ve işler bir hale sokulmuş bulunacaktır. Binaenaleyh esasen köyde mevcut olan ve bu seneden evvelki senelere kadar üç sınıflı olan köy okulları beşe çıkmış olacaktır. Oradan gelecek çocukları, şu veya bu şekilde tereddüde mahal vermeksizin, imtihan ederek, karakterlerini yokhıyarak ve bedenî kabiliyetlerine bakarak, seçip enstitülere alacağız.

İçtimai bir sınıf doğurma meselesi mevzubahs değildir. Partimizin programında da yazıldığı veçhile esasen rejimimiz sınıf ve imtiyaz kabul etmez. Yalnız hayat tarzı bakımından meslekî zümreler, biz ister kabul edelim, ister kabul etmiyelim, mevcuddur. Çiftçi vardır, demirci vardır, tüccar vardır, memur vardır. Bunlar bir takım çalışma ve iş zümreleridir. Başka bir siyasî ayrılık ifade eden kümeler değildirler. Böyle olduğuna göre zaten köylü ve çiftçilik etmekle meşgul olan vatandaşlarımızın çocuklarını okutmak için onların hayatından başka bir hayatla ülfet etmemesini istediğimiz ve o bakımdan yetiştirdiğimiz insanları yeni bir sınıfın müvellidi addetmeği bendeniz doğru bulmuyorum. Kaldı ki bizim arzumuz, bir arkadaşımızın da burada izah ettiği gibi, köyün içerisinde bilgili, sıhhatli, memleketine bağlı ve müstahsil vatandaş yetiştirmektir. Yoksa köylüyü, bu arzettiğim bilgi ve melekelerle teçhiz edip onları şehre akın eder vaziyete getirmek değildir. Onları müstahsil, kendi tarlasında ve muhitinde kuvvetli yapmak ve istihsal kabiliyetini arttırıp memleketin sosyal seviyesi kadar ekonomik seviyesini de yükseltmektir. Binaenaleyh sınıf teşekkülü hatıra gelemmez.

Bu suretle köylere sevkedeceğimiz öğretmenleri yetiştirecek bu müesseselerin gayesini tebarüz ettirdikten ve oraya alacağımız çocukları nasıl alacağımızı arzettikten sonra iki noktayı yüksek hu-

zurunuzda tebarüz ettirmek isterim: Bu enstitüden çıkacak öğretmenler ilk tahsil vermek bakımından şehir öğretmen okulundan yetişecek arkadaşlarından aşağı olmayacaktır.

Çünkü bizim köyde vereceğimiz ilk öğretim, şehirde vereceğimiz ilk öğretimden aşağı olmayacaktır. Bunları beş senede yetiştiriyoruz. Köy okullarında da ilk tahsili beş senede veriyoruz. Fakat fark şuradadır : Köy ayrı bir muhittir, tabiat ve ekonomik bakımından. Burada o muhite hazırlıyoruz, şehirdekini de şehir muhiti için hazırlamaktayız, o kadar... Onun içindir ki, enstitülere alacağımız gençleri beş senelik bir tahsile tâbi tutacağız. Şu halde aynı zamanda bir program mahiyetinde bulunan bu kanunun ilk hedefine, bizim hesabımıza göre, 15 senede varacağız demektir. İçinde bulunduğumuz seneyi kaybetmiyoruz. Yeni alacağımız talebe ile kadrosunu 3 bine çıkaracağımız 4 köy öğretmen okulunu bu enstitüler zümresine almak suretile bu sene ve bundan sonraki 4 sene içerisinde ve 5 sene sonra 3 bin mezun vermeğe başlayacağız. 10 sene içerisinde 30 bin hoca elde etmiş olacağız. Elde edeceğimiz, yetiştireceğimiz bu hocaları geçindirme bakımından ayrı bir kaideye, ayrı bir usule tâbi tutmayı zarurî gördük. Çünkü bu gün mevcut olan kanunî mevzuat ve usulleri alırsak köy için bize lâzım olan 30 bin öğretmeni gerek yetiştirmek ve gerek yetiştirdikten sonra maaşlamak, bu günkü bareme göre onların terfih vaziyetlerini tegmin etmek bir defa zaman bakımından asırlara muhtaçtır. Çünkü biz şehir muallim mekteblerinden her sene 500 - 600 mezun almaktayız. Bununla asırlar beklemek lâzımdır. Para itibarile de hiç değilse 70 - 80 milyonluk bir program yapmak icabediyor. Halbuki takdim ettiğimiz kanunun esbabı mucibesinde de izah edildiği gibi, biz 27 milyon liralık bir program yaptık. Bunun 3 milyon lirası bina inşaatı, 24 milyonu da maaş, tahsisat ve yeme, içmedir. Bu itibarla yetiştireceğimiz öğretmenleri maaş bakımından, gidecekleri muhite göre techiz etmeği ve onlara rahat yaşama imkânlarını vermeği düşünüyoruz. Bunun için köylerimizin ve köylümüzün umumî hayatına ve vasatî hayat şartlarına baktık. Gördük ki, köylünün başını sokacak bir yeri, bir evi, çalışacak bir tarla ve tarlada çalışması için iktiza eden vesait elinde bulunursa buna ayda vereceğimiz 20 lira, onu terfih etmekte, seve, seve çalışmakta, kendisini, ailesini ve çocuklarını geçindirmekte kâfi bir maişet medarı olacaktır. Binaenaleyh, 20 lira ücretle enstitü mezunu öğretmenlerimizi çalıştırmayı muvafık bulduk. Bunu şehirde bulunan öğretmen arkadaşlarımızla kıyas etmek doğru değildir. Çünkü şe-

hirde oturan öğretmenlerimize, bizzat mesken verememekteyiz. Hayat vasıtası olmak üzere ellerinden yalnız maaşları bulunmaktadır. Bilhassa büyük şehirlerde almış oldukları maaşla geçimlerini ancak karşılayacak vaziyettedirler. Maaştan maksad geçim olduğuna göre köy öğretmenlerine vereceğimiz 20 lira diğer vesait teğmin edildiği için şehirde oturan muallimlerin maişet medarından aşağı sayılamaz.

Bir arkadaşım da başka bir kaygı izhar ettiler: Bu genç öğretmenler vazife aldıktan sonra başka işlere giderler, Devlet memuriyetine kaçarlar, buna mâni olacak tedbirler almalıdır buyurdular. Bu tedbir işin mahiyetinden çıkmak üzere alınmış demektir. Çünkü biz tarlasını vereceğiz, tarlasını ekmek için her türlü vasıtayı vereceğiz; evini vereceğiz ve bundan ayrı olarak da ücret vereceğiz. Bu yaşama imkânlarını kendi tahsil seviyesine göre bu arkadaş başka yerde bulamıyacaktır ve başka yere gitmeyecektir. Kaldı ki köy öğretmenine biz otuz senelik bir hizmeti mecbure tahmil ediyorduk. Encümendeki arkadaşlar bu otuz seneyi yirmiye indirmeyi muvafık buldular, biz de kabul ettik. Şu halde yirmi senelik bir mecburî hizmetleri var demektir. Bu mecburî hizmet şu düşünce ile konmuştur. Köyden aldığımız, enstitüye getirdiğimiz ve oradan okutub çıkarttığımız bu gençler, kız olsun, erkek olsun iki vazifesi olduğunu ve bu vazifelerinin hayatlarının sonuna kadar devam eder mahiyette bulunduğunu evvelden bilsinler. Vazifelerinden biri memleket müdafaasıdır, ikincisi de köydeki çocukları okutmaktır. Bunun haricinde vazifeleri yoktur. Bunu bilsinler ve böyle yap-sınlar. Onun için kaçmak mevzubahs değildir, gitmek mevzubahs değildir. Esasen cazib noktaları olduğunu kanun mütalea edildiği zaman bütün arkadaşlarımız görecektir.

Fazla söyleyerek başınızı ağrıtmak istemiyorum. Yetiştireceğimiz bu öğretmenlerle, 15 senelik programımız tahakkuk ettiği zaman asgarî bir buçuk milyon köylü çocuğu okuma imkânını kazanacaktır.

Emin Sazak arkadaşım, eğitmenler hakkında bazı endişeler izhar ettiler. Eğitmenlerimiz hakikaten çalışkan, vazifesini sever ve bilâistisna her yerde müfid olmaktadırlar. Kendilerinden memnunuz. Bu teşkilâtı idame etmek faydalıdır. Ve bir müddet için zarurî olacaktır. Bunu şimdi getirdiğimiz kanunla karıştırmamak lâzımdır. Çünkü eğitmenler askerlik vazifesini yapmış ve bir senelik kurstan geçmişlerdir, onlara bu gün de fiilî olarak beş senelik ilk tahsil verdiremiyoruz.

Çünkü bilgileri ve melekeleri bunu yapmaya kâfi değildir. Eğer bu kâfi olsaydı böyle bir tedbire ihtiyaç olmazdı. Eğitimcilerimiz de hizmete devam edeceklerdir. Bilhassa nüfusu az olan ve seneler sonra öğretmen gönderebileceğimiz yerler için kendilerinden azamî istifade edeceğiz. Onun için vaziyetlerinde bir değişme mevzu bahis değildir; çalışacaklar ve çalışmalarına devam edeceklerdir. Bir arkadaşımız bu enstitülerin harb halinde kendilerinden istifade edilmesi için tedbir alınması lâzımgelceğini söylediler. Bu umumî seferberlik hazırlığı içinde - pek tabî - tegafül etmeyeceğimiz bir noktadır. Diğer taraftan da tasarruf tavsiyesinde bulundular. 70 milyon liradan fazla bir para ile ve bir asırda tahakkuk edecek bir işi 27 milyon liraya yapmak için emek çeken bu arkadaşımızın, zaman ve para bakımından tasarrufa ne derece riayet edeceğini takdir buyurur. Beden ve ruh terbiyesi bakımından ne kadar dikkatli olduğumuzu bütün arkadaşlarımız, zannederim, görüyorlar. Beden terbiyesi bakımından aksayan bir cihet olmuşsa, bu mevcut talimatların ve o talimatları hazırlayanların hatasından ziyade tatbikat bakımından bir takım aksaklıklar demektir ki, onları tashih etmek vazifemizdir, tashih etmeğe çalışacağımız şüphesizdir.

Karakter terbiyesi; zaten bu bizatihi terbiyenin esasıdır, kendisidir. Terbiye mefhumunda biz bedeni ayrı, ahlâk ayrı, fikri ayrı telâkki etmemekteyiz. Bedeni terbiye ederken ahlâkı ve fikri, fikri terbiye ederken bedeni ve ahlâkı, ahlâkı terbiye ederken diğer ikisini gözden ayrı tutmak bizce hatadır. Biz bu hatayı yapmamak üzere çalışmaktayız.

Zannediyorum arkadaşlarımın endişe ve tereddüd mevzuu olarak burada söylemiş oldukları noktalara umumî olarak cevap vermiş bulunuyorum. Eğer tatmin edemediğim cihetler varsa emir buyururlar. Tekrar cevap arzetmeğe âmadeyim. (Kâfi sesleri, Allah muvaffak etsin sesleri). Sözlerimi bitirirken vicdanî bir vazifemi yapmak istiyorum. Bu kanun dört encümenden geçti : Maarif, Ziraat, Dahiliye, Bütçe. Bu encümenlerdeki arkadaşlarım en küçük noktalara kadar kanun hakkında fikir sordular, emek verdiler ve tadil ettikleri noktalarda bu kanunu kuvvetlendirici bir netice verdi. Kendilerine huzurunuzda teşekkür etmeği bir borç bilirim. (İstâğfurullah sesleri), (İştirâk ederiz sesleri).

Bu kanun en aşağı 15 sene sonraki bir hakikati bu gün bize tatlı bir hayal olarak düşündürmektedir. Ben kendi hesabıma, mil-

letimin naçız bir irfan hizmetkârı olarak bu hayalin büyük zevki içerisindeyim.

Ruşenî BARKIN (Samsun) – Hepimiz öyleyiz.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Onu tasvib buyurmak suretile Yüksek Heyetinizin bu kanunun tatbıkına imkân vermesini rica ediyorum. (Bravo sesleri, alkışlar).

Halil MENTEŞE (İzmir) – Arkadaşlar; memleketin en esaslı bir derdine bir deva çaresi olmak üzere bu kanun lâyihası teklif edilmiş bulunuyor. Şimdi ben hem çiftçi, hem hukukçu, hem de bir politikacı bir arkadaşınız sıfatile, bu esaslı derde bu kanun hakiki teşhisi koymuş mudur ve devasını verebilecek midir? Onun hakkında mülâhazalarımı arzedeceğim :

Arkadaşlarım; memleketin zirâî vaziyetini umumiyetle nazara alırsak varacağımız müşahede şudur : Bu kadar kısa mesafeler içinde bu kadar muhtelif iklimleri sinesinde toplayan memleket dünyada hemen emsalsiz gibidir. Bu iklim tahavvülleri nisbetinde de çeşidli verimi itibarile gene emsalsiz bir memlekete sahip bulunuyoruz. Toprakları nisbeten bereketli, çiftçi ve çiftçi içinde yaşayan ve çiftçilikle meşgul olan bir arkadaşınız sıfatile şunu söylüyorum ki; Türk çiftçisi dünyanın en çalışkan insanıdır. O güneş doğarken karısı ile, çocuğu ile beraber işinin başına gider ve güneş batıncaya kadar işinin başındadır. Maksad çeşitli ve toprak nisbeten verimli, işleyen bu kadar çalışkan fakat verimi itibarile, işleyene verdiği kıymet itibarile seviye emsali bulunmayacak derecede düşüktür. Vaktile Hükûmet, 1934 de zannediyorum, salâhiyettar büyük bir heyet göndermiş, bu heyet memleketin içinde uzun tedkikler yapmış, onun hazırladığı raporu çok dikkatle okudum. Hakikaten yüksek salâhiyetli bir heyet olduğu yaptığı tedkikden, derdi teşrih ederek davasını göstermekteki muvaffakiyetinden dolayı gördüm ve takdir ettim. Bunlar köye gitmişler, köylünün 60 dönümlük tarlası üzerinde işini tedkik etmişler, dakik hesaplar yapmışlar, evvelâ en çok verimli olan tütün mahsulü üzerinde tedkikat yapmışlar, bundan sonra hububata dönmüşler, hesap yapmışlar. Her cebhesinde, uzun boylu söylemek istemiyorum, tedkikler yaptıktan sonra vardıkları netice şudur; bir Türk çiftçi ailesinin bir senedeki gayri safi hâsılatı 78 - 150 liradan ibarettir. Hükûmet te bu mıntakalarda heyetler gezdirmiş, bir sene kadar mutahassıslar vasıtasile tedkikat yaptırmış köy, köy gezdirmişlerdir.

Onların vardığı netice de 130 lirayı göstermiştir. Şimdi bu kadar çeşidli ve bu kadar verimli aynı zamanda böyle dünyanın en çalışkan insanları tarafından işlenilen bu toprakta neden kâr bu kadar az oluyor? Bunların vardıkları netice şudur : Köylünün çalışma tarzı teknik değildir. Köylünün yaşama tarzı yani sıhhi ve iktisadi emisyon girmemiştir. Şimdi bu lâyiha bu iki derde çare olmak üzere sunulmuştur. Köye, çiftçiliği toprak üzerinde tatbik etmiş, çiftçiliği öğrenmiş öğretmen gönderiyor. Sonra çiftçinin muhtaç olduğu sanatı yine öğrenmiş mürebbi gönderiyoruz. Binaenaleyh oraya varacak olan çiftçinin çalışma şartları üzerinde teknikman ıslâhat yapacaklar demektir. Lâyihanın bir maddesinde gördüm. Kız çocuklarına çocuk doğumu, ev işleri ve saire gibi işleri de bu enstitüler gösterecektir. Arkadaşlar; çiftçinin yarısı kadındır. Köyün, çiftçinin kalkınmasında çare ararken bilhassa bu noktayı ihmal etmemek lâzımdır. Çünkü çiftçinin yarısı kadındır. Kadın çocuğunu sıhhatli yetiştirir, evin idaresini iktisadlı bir şekilde yürütürse çiftçi yarı yarıya kalkınmış demektir. Binaenaleyh maarifimiz bu cihetten tedbir almış demektir. Tebrik ederim. Fakat çiftçinin çalışma vesaitini ıslah, çiftçinin yaşama tarzını ıslah çaresi yalnız maarifimizin alacağı tedbirlerle olamaz. Bunun yanında daha bir çok tedbirler almak ve bunları plânlaştırmak ve programlaştırmak zarureti karşısındayız. Maahaza derdi iyi teşhis ettiğinden ve bu derdin muhtelif sebeplerini en iyi gördüğünden ve onun çaresini esaslı surette düşündüğünden ve kendisine düşen payı yaptığından dolayı Hasan-Âli'yi tebrik ederim. Diğer cephelerde çiftçinin çalışma ve yaşama şartlarında alınacak tedbirler hakkında Başvekil Hazretlerinin nazarı dikkatini celbederim. Asıl salâhiyettar olan vekâleti harekete getirsinler, bu meseleyi esaslı olarak konuşalım. Bendenizin bu hususta geniş bir şekilde grubumuzda konuşulmak üzere bazı hazırlıklarım da vardır. Bu suretle bu meseleyi umumî cepheden görüşmeğe vesile olur. Şimdi bu kanunu getirdiğinden dolayı Hasan-Âli'yi ve Hükûmeti bir çiftçi sıfatile candan tebrik ederim.

(Müzakere kâfi, maddelere geçilsin sesleri).

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Bazı anlaşılamazlıklar var. Ben hiç bir vakit Konya vilâyetine mahsus olmak üzere bir enstitü açılın demedim. Bu kadar dar düşünmem. Hattâ İstanbul mebusu da olsaydım dahi Konya'da bir enstitü açılmasını isterdim.

İkincisi, buyurdular ki köy enstitüleri iklim ve toprak şartları nazarı dikkate alınarak açılacaktır. Konya'nın ve İsparta'nın iklim şartları arasında münasebet değil bilâkis zıddiyet, aykırılığı vardır. Beş senelik istatistiklere nazaran aldığım rakamları arzedeceğim : Bir defa suhnet vasatısı İsparta'da 14,5, Konya'da 11,9. Kapalı günler İsparta'da 99, Konya'da 65, senelik yağmur miktarı İsparta'da 579 milimetre irtifa, Konya'da 300. İsparta'nın benzeri olan yerler Afyon, Ankara, Bilecik, Bolu, Çorum, Eskişehir gibi yerlerdir. Konya ise Kırşehir, Kütahya, Sivas, Sivrihisar, Tosya, Uşak'a benzer. Bu benzerlik düşen yağmur ve kar suyunun senelik miktarlara aiddir ve İsparta oldukça yağmurlu, Konya ise kurak mıntakalardır.

Bunları Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğünün neşretmiş olduğu rakamlardan aldım. Eğer onlar yanlışsa ve Maarif vekilinin söylediği sözler bunları tashih eder mahiyette ise ben de kabul ediyorum. İklim ve ziraî şartlara göre yapılan birliklerde Konya'nın İsparta'ya iştirak etmemesi lâzım gelirdi.

Konya'nın ziraî bir hususiyeti vardır. Konya kuraktır, Konya Türkiye'nin en çok buğday istihsal eden bir memleketidir. Senevî istihsalı 412 645 tondur. Arkadaşlar bu miktarın yarısına dahi yaklaşan bir vilâyetimiz yoktur. En çok buğday yetiştiren vilâyetlerimizden üç tanesini, alıyorum : Ankara 183 bin ton, Adana 151 bin ton, Sivas 147 bin ton. Diyarbakır daha aşağı. En çok buğday yetiştiren bu üç vilâyetin mecmuu kadar buğdayı Konya vilâyeti yalnız başına yetiştirmektedir. Deminki maruzatımda mesahai satıhtyeden bahsederken Konya'nın üç, dört vilâyetin mecmuuna muadil cesamette olduğunu söylerim.

Sonra Klimatoloji noktai nazarından tedkik edilirse İsparta ile Konya'nın hiç alâkası yoktur. Eğer böyle bir münasebet aranırsa Kırşehri'ne nakledelim, daha doğrudur. Daha nasıl mukayese edelim, nasıl buyuruyorsunuz; (Kanun maddelerinde yok sesleri)?

BAŞKAN – Bir takrir vardır okuyacağız.

Yüksek Reisliğe

Müzakere kâfidir, maddelere geçilmesini teklif ederim.

Bingöl

Necmettin Sahir

(Muvafık sesleri).

BAŞKAN – Teklifli reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Köy Enstitüleri Kanunu

MADDE 1. – Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif vekilliğince köy enstitüleri açılır.

BAŞKAN – Madde hakkında mütalaa var mı? Maddeyi yüksek reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Bu enstitülerin 1 numaralı cedvelde gösterilen maaşlı muallim ve memurları 3656 sayılı kanunun ikinci maddesine bağlı cedvelin Maarif vekilliği kısmına ilâve edilmiştir.

BAŞKAN – Maddeyi yüksek reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. – Enstitülere tam devreli köy ilk okullarını bitirmiş sıhhatli ve müstaid köylü çocuklar seçilerek alınır.

Enstitülerin tahsil müddetleri en az beş yıldır.

Öğretmen olamayacağına kanaat getirilen talebenin ayrılacağı mesleklerin tahsil müddetleri Maarif vekilliğince tesbit edilir.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Bu maddede iki noktayı arzedeceğim. Birisi köy hükmü mesabesinde olan bazı vilâyet ve kaza merkezlerimiz vardır. Tamamile agrikol muhit mahiyetindedir. Binaenaleyh bunlar kaza merkezi, vilâyet merkezi ise; meselâ Bingöl'ün merkezi Çapakçur, Tunceli'nin merkezi Hozat ta olduğu gibi. Bunlar hakikati halde kasabadan bile madud değildir, köydür, hattâ zaîf bir köy mahiyetindedir. Binaenaleyh buraların çocuklarının bu nimetten mahrum olmaları caiz olamaz. Böyle vilâyet ve kaza merkezleri olması yüzünden köy mahiyetinde olan bir çok yerlerimiz çocukları bu istifadeden mahrum olacaklardır. Meselâ bu kanuna göre Bingöl'ün hiç bir çocuğu bundan müstefid olamayacaktır. Halbuki bilhassa bu gibi muhitlerin müstefid olması o muhitler için faydalı bir hareket olur. Bu itibarla bendeniz bir takrir takdim ediyorum. O da, esas olmak üzere «orta okulu bulunmayan vilâyet ve kaza ve nahiye merkezlerinde» şeklinde fikrimi izah edebilirim. Meselâ Bingöl vilâyetinin hiç bir kaza ve nahiye merkezinde köy mektebi yoktur. Tunceli vilâyeti de böyledir, Bitlis de böyledir. Buna mümasil vilâyetler halkı katıyen müstefid olamayacaklardır. Bendeniz bu hususun tedkik edilmek üzere nazarı itibare alınmasını rica ederim.

Diğer bir mesele daha vardır : Şehir ve kasabalarda ilk tahsillerini ikmal eden ve kanunî şartları haiz olan köy çocukları dahi bu enstitülere alınabilmelidir. Bazı şehir ve kasabalar vardır ki, kendisine civar köy çocukları gidip ora mekteblerinde okuyorlar. Bina nealeyh kanunun ibaresi mutlakdır. Buna göre memleketin bir çok yerlerinde bir çok çocuklar bu mekteblerden ve bu kanunun teğmin ettiği nimetlerden müstefid olamıyacaklardır. Onun için prensib itibarile bu iş nazarı itibare alınacak olursa encümenle daha esash şekilde meselenin halline imkân olur. Çünkü malûmu âliniz kanun bu şekilde kabul edilecek olursa enstitülere yalnız tam devreli köy ilk okullarını bitirenler girecektir. Halbuki memleketin umumî vaziyeti nazarı itibare alınacak olursa, dediğim şeklin esas itibarile doğru olduğu görülür. Bir kere birinci arzettiğim şekilde, bir çok vilâyetlerimiz katıyen bu kanundan istifade edemeyeceklerdir. İkinci şekilde ise bir çok köylü çocuklarımız bundan asla nasi-bedar olmayacaktır. Çünkü hepimiz takdir ederiz ki, şehir ve kasabalara mücavir köyler vardır ve bu köy çocukları oralara devam etmektedir. Bu çocuklarda kanunun aradığı vasıf mevcuttur. Çiftçi evlâdır.) Kanunun ruhu da budur. Kanunun ibaresindeki rekiklik yüzünden bunlar istifade edemeyeceklerdir. Kanunun esas ruhunun siyaneti noktasından iki tahrir takdim ediyoruz. Birisi bendenize aiddir, diğeri arkadaşlarla müsterektir.

Bunları nazarı itibare alarak encümenlerce daha muadeletli ve kanunun esaslarına daha uygun ve adalet gayesini teğmin eder hükümler vazedilmesini ve bu işin teğmin edilmesini bilhassa ıstırham ederim. Esasen müsabaka ile alınacağı için Maarif vekâleti büyük hakkı takdir sahibidir, biz vekâletin hakkı takdirini takyid değil tezyid ediyoruz.

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Bendeniz de bu maddenin encümenlerde yeniden esaslı surette düşünülmesini rica edeceğim. Bu gün her milletin bütün kültür vasıtalarını kullanarak tesisine çalıştığı bir millî vicdan ve millî şuur vardır. Biz ise, bütün medeniyet âlemi ile temasta bulunan; şehir ve kasabalardaki aynı şartları haiz olan çocukları köylere göndermeyeceğiz, yalnız köy hayatını gören, gözünü köyde açmış, medeniyet âlemi ile hiç bir teması olmayan bu asrın kültürünü taşımayan bir kısım vatandaşları alacağız. Onlara hususî tahsil vererek götürüp köylülerimizde millî vicdan uyandıracağız. Mesele yalnız ziraat yapmak hayatını teğmin etmek değildir. Bu gün bir milletin fikrinin ve vicdanının aynı suretle çarpması lâzımdır. 40 - 50 sene sonrayı tasavvur bu-

yurun. Şehir ve kasabalardaki medeniyet alemi ile, ailelerinin görgüleri ile hiç teması olmayan bir heyeti talimiyenin yetiştirdiği köylü sınıfının taşıdığı ruh ile kasabalılar ve şehirliler arasındaki derin uçurumu tasavvur buyurun. Bilhassa öyle bir vaziyette ki, bütün cihanda herkes birer doktrinle kendisine hazır asker ararken biz kendi devlet hayatımızı tedvir eden şehir ve kasabalıları köylere göndermeyeceğiz. Onlardan köyleri mahrum edeceğiz. Uzun zaman sonra kendi dilimizle onlarla anlaşamayacağız. Halbuki başka alemler onlara tamamı ile el salmış olacaklar. Onun için bendeniz Maarif vekili arkadaşımızın fikrinde bulunmuyorum. Parti programımızda sınıf yok diyoruz. Fakat elimizle tesis ediyoruz kanaatindeyim. Çünkü seneler ilerledikçe köyler ile şehirler arasında dehşetli bir kültür farkı olacaktır. Millî vicdanlar ayrılacak memlekette tamamen ayrı iki tabaka teşekkül edecektir. Aynı şartları haiz, şehirlerde ve kasabalarda ilk mekteplerden çıkan ve köylere gitmeyi arzu eden vatandaşları da bu haktan mahrum etmemeliyiz. Hususile Orta Anadolu'dan Şark'a doğru gittiğimiz zaman şehir denen şeyler köyün biraz büyüğüdür. Bu gün Erzurum'u alınız, Sivas'ı alınız orada memur çocukları ve tüccar çocukları hariç hepsi ziraatle ve köy hayatı ile meşguldurlar. Köylere nazaran onların medenî alemle bir az daha fazla teması vardır. Onun için köylülerimizi böyle kültür sahasında az görgülü yarı münevverlerin nüfuzuna hatta maddî, manevî tahakkümüne bırakmağa bendeniz istikbal için çok tehlikeli görüyorum.

İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – İlk tahsilin mecburiyeti ve meccaniliği hakkındaki kanun zannediyorum ki, 264 tarihinde intişar etmiştir. İmparatorluk zamanında. Demek ki, 100 seneye yakın bir zamandan beri memleket ilk tahsili bütün halk sınıflarına yaymağı istihdaf etti. Fakat o zamandan beri yapılan bütün gayretlere rağmen hiç bir Hükümet muvaffak olmadı. Meşrutiyetin ilânından sonra ilk tahsil hayatında bir kalkınma yapılmak istendi. Fakat yine ilk tahsil ve terbiyeyi köylere göndermek mümkün olmadı. Cumhuriyet inkilâbından sonra yapılmış olan fark hayli barizdir.

İstatistik malûmatını tekrara hacet görmüyorum. fakat ona rağmen yine ilk tahsili köylere göndermek imkânı olmadı. Fakat şu noktayı da nazarı dikkatinize arz etmek isterim : Bütün imparatorluk devrinde, meşrutiyet devrinde acaba köylerde hiç ilk tahsil yok mu idi? Şehir mekteplerini az çok idare eden anasıra mukabil köylerde de yine bir takım anasır vardı. O zamanın idealine göre telki-

natını yapıyordu ve halka yine bir takım şeyler öğretiyordu. Namaz surelerini, dinî telâkkileri öğreten köy hocaları vardı. Bunlar had-di zatinde fena insanlar değildi. Çünkü köylünün içinden çıkmıştı. Tâbi oldukları fikir seviyesi itibarile bütün yurddaşlara müfid ol-mağa çalışırlarken zararlı da oluyorlardı. Demek ki, asırlardan be-ri memleketin köylü halkı bunların terbiyesi altında bulunuyordu. Şimdi huzurunuzda gelen kanun köylere yalnız ilk tahsil ve terbiye-sinin muktazası değil, aynı zamanda meydana gelmiş olan büyük inkilâblarm içtimâî, siyasî değişikliklerin esasını da telkin etmekle vazifedardır. Bu noktayı pek ziyade haizi ehemmiyet telâkki edil-mek icab eden Maarif encümenimiz kanunu mütalea ederken bu hususiyeti bilhassa nazarı dikkate almıştır ve bu noktayı nazarı dikkate aldığımız içindir ki, köyler için yetişecek muallimlerin be-hemehal köylerde yaşayacak ve köylerde yaşamış çocuklardan te-şekkül etmesi esasını mahfuz bulundurmak istedik. Hükûmetin bu teklifi kanunun ruhu için zarurî bir şart olarak görüldü. Maarif vekilinin söylediği gibi hakikaten köy mektebini biz köylü çocuk-lardan intihab edib, onları kendi köylerinde çalışmak üzere yetiştirelim dediğimiz zaman, şehir için ayrı, köy için ayrı sistemler in-tihab etmişiz, ayrı düşünce tarzları yaratmışız, bunun mevzubahs olmaması lâzımgelir. Çünkü köy mekteblerinde yetişmiş çocuklar ayrı bir zihniyete, ayrı bir esasa tâbi olacak değillerdir. O şekilde intihab edilmeleri, köylerde yaşamasını teğmin etmek, köylere merbut kalmasını teğmin etmek içindir.

Şimdiye kadar muallim mekteblerinde, köylerde çalışacak gençler yetişmiyor mu? Demin bir arkadaşımın onların iman ile kâfi derecede mücehhez olmadığını söylediler. Ben muallim mekteblerinde uzun müddet çalışmış bir arkadaşınız sıfatile bu zehabı tashih etmek isterim. Eski muallim mektepleri köylerde çalışacak imanlı gençler yetiştirmiştir. Buna şüphe yoktur ve o gençlerden pek çoğu köylerde de çalıştı. Fakat ne yapalım ki biz o köylerin ih-tiyacına cevap verecek miktarda muallim yetiştirmek imkânına malik değiliz. Bütün köylere gönderdiğimiz gençlere barem kanu-nunun ayırdığı nisbette maaş vermek imkânına sahip değiliz. Bu cihete gidecek olursak iş üç asra mütevakıf olurdu. Demek ki ne ideal itibarile ne mantalite itibarile şehirde çalışacak çocuklarla köylerde çalışacak çocuklar arasında katiyen bir ayrılık mevzu-bahs olamaz. Bu itibarla maddede Hükûmetin getirdiği Maarif en-cümeninin ve diğer encümenlerin tasvib ettiği şekilde köy çocukla-rına hasredilmesi meselesini mahfuz bulundurmasını encümen

namına bilhassa istirham ederim. Feridun Fikri arkadaşımız bir noktaya işaret buyurdular ki zahiren haklı gibi görünüyorlar. Bazı vilâyet merkezlerinin meselâ Bingöl'ün çok küçük bulunmalarından dolayı bu kanuna istinad edilirse o mekteblere talebe göndermek imkânını bulamayacaklardır diyorlar. Bu mütalea zahiren çok haklıdır. Fakat düşünmelidir ki Bingöl gibi bir iki vilâyetin vaziyeti şimdilik istisnai bir vaziyettir ve ancak bu vaziyet bir kaç seneye munhasırdır. O merkezlerde elbette şehirlilere mahsus mekteplerin açılması tehhür etmiyecektir. Bir iki sene sonra nüfusları da artacaktır. Şu halde köy hakkındaki bir lâzimeyi şehirlere de, bir kaç istisnai vaziyet dolayısıyla, teşmil etmekle kanunun esasını bozmağa mahal yoktur. Öyle yaparsak kanunun kuvvetinden ve tatbikatından beklediğimiz faydayı ihlâl ederiz. Bahis buyurdıkları vilâyetlerin vaziyeti istisnaidir, mektebler açılacaktır, nüfus çoğalacaktır. Binaenaleyh bu istisnayı bunu koymyalım.

Encümen noktai nazarından arzedeceğim şeyler bundan ibarettir. Maddenin aynen mahfuziyeti kanunun tatbıkındaki ehemmiyeti teğmin edecektir. Bu ehemmiyeti deminden beri bu hususta söz almış olan bir çok arkadaşlarımızın kanaatleri teyid etmiştir.

Kâzım Namî DURU (Manisa) – Arkadaşlar, ben de takrirler üzerinde söz söyleyeceğim. Bazı vilâyet merkezlerinin köy mesabesinde olduğunu söylediler. Rençberlik itibarıyla bu memlekette şehirlerimiz dahi köy gibidir. Benim dairi intihabiyem olan Manisa şehri, memurları ve bir kaç esnafı çıkarılacak olursa mütebakısı kâmil rençberdir, çiftçidir ve çiftçilikle iştigal ederler. İstanbul, İzmir gibi ticarî şehirlerde dahi civar yerler rençberlik ederler, bahçevanlık ederler. Eğer biz bu köy mekteplerini bu gibi şehirlere de teşmil edersek işin altından kalkamayız. Bingöl merkezi bu gün köy halinde de bulunsan nihayet vilâyettir. Şimdi küçüktür, fakat sonra büyüyen şehir olacaktır. Binaenaleyh şehri şehir, köyü de köy olarak telâkki etmek icab eder. Onun için maddenin burasını değiştirmemelidir.

Sonra gelelim kültür bahsine : Kültür nedir? Millî vicdanın muhtelif tecellileri demektir. Durkhayımcı Sosyoloğ olanlar böyle düşünürler. Bendeniz de sosyoloğ yamaklarından olduğum için böyle düşünüyorum. Kültürü irfan, ilim, teknik manasında alırsanız o zaman değişir, fakat millî kültür hiç bir zaman ayrı değildir, şehir mektebinde de, köy mektebinde de aynıdır, öylece gidecektir. Millî vicdana taallûk eden şeyler köy müesseselerinde dahi aynı süratle ilerliyecektir. Çünkü kültüre taallûk eden dersler ilk mek-

tebde ne ise - ki coğrafya, tarih, yurd bilgisi gibi dersler ki bunlar kültür dersleridir - köy mekteblerinde de aynı olacaktır.

Yalnız teknik değişecektir. Onun için bunlar memlekette ayrı bir vicdan yaratacaktır, iki türlü millî vicdan olacaktır endişesi varid değildir. Bendenizce bu iki takrire lüzum yoktur. Doğrudan doğruya maddenin kabul edilmesi lâzımdır.

Emin SAZAK (Eskişehir) – Bendeniz kasabalara şehirliler giderse ne olur, onun mahzurunun arzedeceğim :

Şimdi köy kâtibi diye bir bid'at çıkardık. Köylerde okumuş, yazmış insanlar varken kasabalarda ne kadar kahveci çırağı, boyacı, serseri varsa köylere kâtib olmuştur. Kasabalılar köylere gitti mi ve bunların adedi çoğaldı mı bunların her birisi köyün sadrazamı, reisicümhuru olur. Fakat kasabalı köye akın edince köylü çeker bayrağı biz de insanız, tahsilimiz de aşağı değildir, bizi niye takyid ediyorsunuz? Hadi bakalım diye Ankara'ya kadar gelirler, Meclisi çevirirler. Köylü bunu yapmaz, hakkına razı olur, zaten aldığı paraya ve işine de razıdır. Bu iş te biter. İlerde bizde de ideal sahibi yüksek tahsil görmüş, köy hayatına, 15, 20, 30 liraya razı olacak gençlerimiz yetişir babası ile geçinir, ille biz de köylü olacağız diye tuttururlarsa...

İnşallah Finliler gibi yüksek ruhlu gençler yetiştirelim, biz de o vakit deriz ki; haydi buyurun. Köylüye haydi çiftini sür demek kolaydır. Kasabalıyı oradan kovduğum gün gelir ve mutlaka bir iş ister. Bütün köy vaziyeti budur.

Terbiye meselesi denince muhterem Paşa Hazretlerinden bunu beklemezdim. Çünkü bütün beraber çalıştıkları köyden yetişen arslanlardır. Onlarla çalışmıştır. Köylünün kasabalı ve şehirliden nesi noksanıdır? Kültür denince mektebde tahsil görecektir, memleket duygusunu vatan sevgisini, milliyetini bütün aşılacaktır. Binaenaleyh hem lisanları ile, hem hareketleriyle memleket sevgisini muhakkak çok fazla aşılacaklardır. Onun için bendenize göre bu maddeyi buradan kaldıracak olursak ben bu kanuna Allah rahmet etsin diyeceğim.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Bu gün yapılmakta olan kanun, memleketin beklediği en esaslı bir kanundur ve bu mahrum yerleri bilhassa istihdaf eden ve bu gibi muhitleri nazarı itibare alan bir kanundur. Bu kanunun takib ettiği gaye, bilhassa köylü muhitinde yetişmiş olan çocukları yine köylü sahasında hizmet etmesi gibi bir vaziyeti esas tutulmuştur. Mazbata muharriri arkadaşımız

bendenizin Bingöl'den bahsettiğimi ileri sürerek mütalea beyan ettiler. Bendeniz yalnız Bingöl'ü kasetmiş değilim. Haşâ böyle bir mantık aslâ hatırımdan geçmez. Yalnız ben iki kaidei adaleti esas tutuyorum. Birincisi; kanunun ruhu nedir? Köylüyü ve köylü çocuğunu bu nimete nail etmek ve köyü umumiyet itibarile tenvir edecek eleman yetiştirmektir. Köy mesabesinde olan bir muhiti her hangi bir teşkilâtı idareye tâbi tutulduğundan, teşkilâtı idaresinin şeklinden dolayı bu haktan mahrum etmek ve kanunun takib ettiği prensibden mahrum bırakmak kaidei madelete sığar mı? Lâyi-hai kanuniye nedir? Şeklen, köy, ruhan ve vaziyeten köy demektir. Bendeniz ondan ayrılmıyorum. Bu gün rica ederim, memleketin bir çok kazaları, vilâyetleri vardır ki, bunlar idarî ve siyâsî bir çok esbab ve mülâhaza ile bir takım idarî vaziyetlere tâbidir. İdarî bir takım kaidelerle vasıflandırılmışlardır. Fakat bunlar köydür ve köyden başka bir şey değildir. Şimdi biz istiyoruz ki oradaki çocuklar da bu mekteplerde okutturulsunlar, muallim olarak köylerine avdet etsinler, köylerinde çalışsınlar. Yani bu kanunun teğmin ettiği nimetlerden müstefid olsunlar. Eğer bu prensib kabul edilmeyecek olursa böyle bir çok yerlerdeki vatandaşlarımız bu kanunun teğmin ettiği nimetlerden müstefid olamayacak ve köyüne gidib hizmet edemeyecektir. Kanunu niçin yapıyoruz? Maksadı aslimiz nedir? Maksadı aslimiz memleketin köy davasını, memleketin mahrum muhitlerine muallim yetiştirmek, onları aydınlatmak, onları yükseltmek, hars itibarile geri kalmış muhitleri Türklük gayet âliyesine ulaştırmaktır. Biz bu suretle bir çok muhitlerimizi bundan mahrum edecek olursak kanunun esas bünyesinin en mühim kısmını feda etmiş oluruz. Onun için bendeniz gayeye aykırı bir teklifte bulunmuyorum. Mademki şehir olacaktır, mazbata muharriri arkadaşım yetişecek de, büyüyecek de, şehir olacak da, (Gülümsemeler) ne zaman olacak? Bu sözlerini hayretle karşılarım. O zamana kadar bunları mahrum mu bırakacağız? Bunu nazarı itibare almak lâzımgelir. Kanunu niçin yapıyoruz. Geri kalmış muhitleri ilerletmek için değil mi?

Sonra ikinci bir nokta daha var. Maarif vekilimiz de çok iyi bilirler, bir çok kasabalarımız köy mesabesinde, onlara devam etmekte olan bir çok köy çocukları vardır, onlar da köy çocuğudur, köy prensibini kabul ediyoruz, o köy çocuğu nerede olursa olsun hangi idarî bünyeye konulmuş olursa olsun bunu esas tutarak o çocukları kanunun teğmin ettiği bu büyük nimetlerden müstefid etmeliyiz.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Evvelâ Gl. Kâzım Karabekir arkadaşımın bir sözüne cevap vermek istiyorum; bu yapılacak köy enstitüleri ayrı bir terbiye prensibine tâbi tutulmayacaktır. Mevcud Tevhidi Tedrisat Kanunu ve onun ruhu icra vaziyetinde olan insanlara emrediyor ki, bu memleket içerisinde bir terbiye esası vardır; köy, kasaba, şehirde ve bunların dışarısında başka bir yer varsa oralarda da ancak bu prensib tatbik olunur. Binaenaleyh, köy enstitülerinde ayrı bir terbiye prensibi, diğer okullarda ayrı bir terbiye prensibi güdülemez. Terbiye prensiblerimiz Parti programında yazılıdır. Onları tahakkuk ettirmek bize düşen vazifedir. Bunun için köy, şehir ayrılığı mevzubahs edilemez. Amma köy hayatı da şehir hayatı değildir. Hatta köye benzer mahiyette kurulan kasabalarımız dahi bünye itibarile köy değildir. Binaenaleyh, terbiye vahdeti bu gün mevcuddur, yarın da mevcut olacaktır. böyle bir ayrılık yoktur.

İkinci noktaya ve itiraza gelince :

Bu maddede «Beş sınıflı köy ilk okullarını bitirmiş köylü çocukları alınır» denilmesinin sebebi bu çocukların esasen başka yerden gelmesine imkân olmamasıdır. Demin maruzatta bulunurken söyledim, bir sene sonra bütün köy ve şehirdeki ilk okullar beş sınıflı olacaktır. Köylerin ilk okullarından çıkmış bulunanlardan şu ve bu evsafa bulunanları seçib alacağız. Dava şudur : Şimdiye kadar şehir öğretmen okullarına, hatta köyden gelmiş çocukları aldığımız halde kaloriferli, fazla konforlu tertibatlarla, bildiğiniz tarzı hayatta yetiştirdiğimiz çocukları (Yine tekrar edeyim idealizm noksanından değil, alışkanlık olmadığından dolayı) köye gönderemedik. çokları bu işi yapamadılar. Aynı hataya düşülmesin diye bu kaydı katği olarak koyduk ve encümenlerdeki arkadaşlarla uzun, uzun münakaşalardan sonra onlar, bu kaydı takviye bile ettiler. Encümenlerde, menşei köy olduğu halde kasaba veya şehire gelmiş, o hayata alışmış olanlar gelib, kuracağımız bu müesseseseye başlarken bir bozgunluk yapmasınlar diye düşünüldü ve esasen biz de böyle düşünmüştük. Esasen kanunun adı köy enstitüsüdür. Burada yetişecekleri, köye göndermek istiyoruz. Köyü, kanun tarif etmiştir. Bu gün köye benzer kasabadır, köye benzer şehirdir diye indi bir tasnif yapmağa hakkımız yoktur. Kanun nazarında nahiye-ler köylere dahildir. Kanun, nüfusa göre bir tasnif yapmıştır. Neresi köy, neresi kasabadır, tayin edilebilir. Binaenaleyh, Heyeti Celenizden istirhamım şudur; belki bir kısım köy çocukları enstitüye senede 3000 çocuk alacağımıza göre bundan mahrum kalacaktır.

Bu mahrum kalacak bir kaç çocuğu biz başka şekilde okutalım, fakat davanın esasını bozmayalım ve bozmamak için maddeyi olduğu gibi bırakalım. (Bravo sesleri, alkışlar).

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Evvelâ şunu arzedeğim ki, bendeniz verilecek tahsilin ayrılığından bahsetmedim. O çatı altında toplanacak olanların saf köylü çocukları olduklarını, binaenaleyh, şehirler medenî âlemin bir çok safahatı ile ilerlerken onların temastan ayrı olarak büsbütün saf vaziyette kalmaları ihtimali nazarı dikkati celbediyor. Halbuki aynı kültür, aynı millî vicdana sahib kılmak lâzımdır. Sorarım : müterakki devletler şöyle dursun Osmanlı camiasından ayrılan Balkan devletleri dahi köylerini çoktan ıslah edib köy çocuklarını okutmuşlardır.

Biz bu usulü müterakki memleketlerden veya her hangi bir yerden, tecrübe edilmiş bir yerden mi alıyoruz, yoksa bir çok işlerimizde olduğu gibi bir çok zan ve tahminlerimiz üzerine onun iyi neticeler vereceğini düşünerek mi alıyoruz?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Derhal arzedeğim ki, bir vatandaş şehirde hayat geçiriyor ve köyü tanımıyorsa o, millî şuur ve vicdan bakımından ayrı bir mahiyet arzeder, köyde oturmuş şehri tanımıyorsa o millî şuur ve vicdan bakımından ayrı bir mevcudiyet arzeder, şeklinde bir dava mevzu bahis olamaz. Şehirde otursun, köyde otursun, ülkümüz birdir. Bu ülkünün duyulmuş tarzı birdir. Belki seviye, tahsil, muhit insanların telâkkilerini değiştirebilir. Fakat bu telâkkilerin esası, belkemiğini teşkil eden şey değişmez. Onun için enstitüleri köy civarında tesis ediyoruz. Onlara şehri hiç göstermiyeceğiz, zannını nereden çıkardılar? Sonra, demin konuşulurken köy öğretmenini için (yarım münevver) demişlerdi. İlk tahsilini bitirmiş, beş sene de enstitüde okutmuşuz, demek bu insan, yarım münevverdir? O halde Türkiye’de yarım münevver olamayan, tam münevver kaç kişidir? Bunun dozu nedir? İlk tahsilini bitirmiş, beş sene de ayrıca tahsil görmüş insan yarım münevver değildir, münevverdir. Yüksek tahsil görmüş insanlar arasında da bir çok farklar olduğu bir çok vesilelerle zâhir ve bâhirdir. Aynı tahsil derecesine ererler amma aralarında yine biniha-yeye farklar olduğu kolayca anlaşılır. Yüksek heyetiniz bu türlü farkları pek iyi farketmektedir.

Arkadaşlar; bu kanunla bizim yaptığımız şey, bir kopya değildir. Fakat indi, uydurma bir iş de değildir. Bizim yaptığımız bu işi Bulgaristan’da başka mahiyette görürsünüz, Meksika’da başka şe-

kilde bulursunuz, ilk öğretim meselesini bundan bir asır evvel halletmiş memleketlerde de başka şekillere tesadüf edersiniz. Biz hiç bir memleketin ilk tahsil meselesini hallederken aldığı tedbirleri aynen almadık. Hepsinin tarihini biliyoruz, cahili değiliz. Bunları kendi memleketimizin fiili hakikatine ve içtimai realitesine uyarak yapmış bulunuyoruz. Bu, bizimdir, kimseden almadık; başkaları bizden alsınlar (Alkışlar).

Bu, muvaffak olacak bir şey midir? Bunu nereden biliyorsunuz? Hayalidir, demek istediler. Emin Sazak arkadaşımın burada gayet güzel söylediği gibi muhterem selefim Arıkan tarafından nüvesi kurulmuş bir şeyin tekâmülüdür. Bu gün İzmir'de, Eskişehir'de, Kastamonu'da ve Trakya'da işlemekte bulunan ve bir çok arkadaşlarımızın gördüğü ve görmeyenlerin de her zaman görebileceği müesseselerimiz vardır. Üç senedenberi köy öğretmen okulu şeklinde işleyen bu müesseselerde bir tek talebe inzibatı bir vaka yapmamıştır (Alkışlar). Yapmamışlardır. Değil ahlâksızlık, en küçük bir terbiyesizlik hareketine Maarif vekilliği şahid olmamıştır. Bunu, sizlerin huzurunuzda söylemekle bu köylü çocuklarımızın kendilerinin ve ailelerinin saffetini bir kere daha millet nazarında tebarüz ettirmiş oluyorum.

Rasih KAPLAN (Antalya) – Irk temizliği, kan temizliği.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Onun için bu neviden bir endişe mevzubahs değildir. Yaptığımız işi, sade kendimizi bilecek değil, dünyayı da bilerek yapmaktayız. Her ikisinin de gafili değiliz. Neşrettiğimiz şeyler de gösteriyor ki bunların farkındayız. Şimdiye kadar yaptığımız işler de gösteriyor ki, bu yolda muvaffak oluyoruz. Evet, yapıyoruz ve muvaffak oluyoruz. Muvaffak olduğumuz şeylere devam edeceğiz. Selefinin bıraktığı yerden alıp ben devam ediyorum; ben bırakırım halefım devam eder. Fakat davamıza devam edilecektir. Söyleyeceğim bundan ibarettir.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Bendenizin arzettiğim nokta memleketin bir çok kısımlarında idarî teşkilâta tâbi olarak mektebler vücuda getirilmiştir. Vücade getirilen mektebler idarî taksimata tâbidir. Bu formül aynen kabul edilirse bu muhitler tamamiyle mahrum kalacaklardır.

Bu kanunun teğmin edeceği nimetten o muhitleri istifade ettirmek. Cümhuriyetin büyük iyiliğini bütün evlâdı millete yaymak lâzımdır. Bendeniz vekâletten soruyorum : Vekâlet bu kanunu tatbik ettiği zaman köy mahiyetinde ne kadar muhite, ne kadar nüfusun

ve ne kadar sahanın bundan mahrum olacağını tesbit etmiş midir? Bir çok vilâyetlerimiz, kaza merkezlerimiz bu nimetten mahrum kalıyor. Bu husus tedkik edilerek arzettiğim yerlere de teşmil edilemez mi? Bunun için Vekâlete bir salâhiyet vermek istiyoruz. Vekâlet böyle bir hakkı takdiri haiz olursa ne gibi mahzurlar hâsıl olur?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Feridun Fikri arkadaşımızın hassasiyetini pek yerinde buluyorum. Fakat köy mahiyetinde kasaba ne demektir, anlamıyorum. Kasaba kasabadır, şehir şehirdir. İdarî mesele mevzubahs değildir. Kanun bunları tarif etmiştir. Yoksa bir sosyoloji mütehassısı gibi şu ekonomik evsafıta bu ekonomik evsafdadır diye bunları ayırmak vaziyetinde bulunmuyoruz. Amma yarın sosyal ve ekonomik bakımdan bu günkü köyler ve şehirler vasıflarını değiştirebilir. Haklı olarak söyledikleri şey bazı vilâyetlerimizde ilk öğretim bakımından daha dikkatli mesaiye lüzum olduğudur. Böyle olan yerlerin hususî bir emeğe mevzu olacağı şüphesizdir. Takdir buyururlar ki, Maarif vekilliği bunun farkındadır. Fakat imkânların nisbetinde, kudreti nisbetinde, yalnız vekilliğin kudreti değil, mevzubahs olan yerlerin ve içtimai muhitin kudreti nisbetinde, gayret edib bu davayı halle çalışacaktır. Bundan şüphe etmesinler. Bu olacaktır diye kanunun tarifi haricine çıkıp, elimizdeki kanunun mahiyetini değiştirecek bir kayıd ko-mağa biz taraftar olmuyoruz, nitekim encümenler de taraftar olmadılar.

Sonra vekâletin daha serbest bulunması meselesine gelince : Ben Maarif vekili sıfatile serbest kalmağa razı değilim. Bu hususta vekilliği serbest bırakmayın diye ben sizden istirham ediyorum. Çünkü şu veya bu vaziyette kanunun mahiyetini bozacak yollara gidilmesi ihtimali düşünülebilir.

Mesele, köylü çocuğunu hayat bakımından köylülük mahiyetini kaybetmeksizin yetiştirmektir, bu davayı hiç bir suretle zayıflatmayalım diyorum. (Doğru sesleri, müzakere kâfi sesleri)

BAŞKAN – Takrirleri okutuyorum.

Millî Müdafaa En. Rs. Kiazım SEVÜKTEKİN (Diyarbakır) – Muhterem Maarif vekilinin güzel ve mukni beyanatından sonra, köy enstitülerinin talebesi beş senelik mektebi ikmal ettikten sonra alınacağı ifade olunduğuna göre enstitü tahsillerinde ziraat ve sanat mehadileri de gösterilecek. Sanat mektepleri orta mekteb olduğuna n rran bunların da orta mekteb seviyesinden yukarı çık-

mamaları zan ve hissini veriyor. O halde Maarif vekâleti bir mektebin tahsil derecesini tayin ve tesbit ettiğine nazaran acaba bunlar orta mektebdan yüksek bir derecede, ihtiyat zabiti olacak bir derecede addedilecekler mi? Bunu soruyorum.

Maarif Vekili Hasan-Âlî YÜCEL (İzmir) – Orta okullar, malûmu âliniz üç senedir. Bu enstitüler en az beş senedir. Binaenaleyh, üç senenin üstünde en az iki sene daha tahsil görüyorlar demektir. Bu, orta okul tahsilinin fevkinde bir meslekî tahsildir ve lise muaddilidir. Onun için General Kâzım arkadaşımın buyurdukları mahzur mevzuubahs değildir.

Gl. Kiazım SEVÜKTEKİN (Diyarbakır) – O halde, müsaade buyurursanız, buraya (1076 numaralı kanun mucibince) ibaresini koyalım.

Bütçe En. M. M. Salâh YARGI (Kocaeli) – Esasen encümenler de buna muvafakat ediyorlar. Kanun numarasının konması muvafıktır.

Fikret ATLI (Giresun) – Muhterem arkadaşlar; bugün huzurunuzda gelen ve şimdiye kadar münakaşasını yaptığımız şu kanunla maarifimizin, daha doğrusu köy maarifimizin yeni bir sistem, yeni bir istikamet aldığı şüphesizdir. Bu istikameti kendi anlayışımıza göre tebarüz ettirerek, kanuna bir maddenin ilâvesini teklif edeceğiz.

Bu güne kadar köy mekteblerinde takib edilen sistem, yalnız köy çocuğunu okur yazar yapmaktan ibaretti. Yani köy çocuğu okur yazar olsun, bu kâfi idi. Fakat yeni girdiğimiz sistem, köy çocuğunun okur yazar olması değil, kendine aid bilgilerle mücehhez olarak okur yazar yapmaktır. Köy çocuğuna okutulması lâzım gelen şeyler nelerdir? Bunları kısaca tedkik edelim; en başta babadan kalma ibtidai ziraat usulünü kaldırarak yeni sistemde bir ziraat usulü kurmak, elinde bulunan hayvanlara bakılmasını öğretmek ve onlardan alınması lâzım gelen randımanı alınmasını teğmin ederek onların hayatında hem gıda itibarile hem sıhhat itibarile bir varlığı teğmin etmektir. Üçüncü olarak da köylünün hayat bilgisini tanzim edici dersler vermektir. Şu başta söylediğim birinci ve ikinci madde ile ki köylünün asıl kalkınmasını teğmin edici dersler vermek lâzım gelir. Ondan sonra üçüncü madde yani köylünün içtimai hayatını kalkındırmak, nihayet onun elindeki ziraî ve hayvanî vasitalara bakımı öğrettikten sonra onun randımanı ile edineceği para veya teğmin edeceği refah ile içtimai hayatını

yavaş yavaş, gittikçe düzeltmektir. Demekki evvelâ köylüye öğretmek istediğimiz ders yalnız okumak yazmak değildir. Ziraate aid hayvatana aid bilgiler itibarile bu öğretmen okullarının derslerini tanzimde Ziraat vekâletinin büyük rolü olacağı kanaatindeyim. Çünkü memleketimizin hepiniz biliyorsunuz ki iklim bakımından çok farklı farklı ve ayrı ayrı karakterde yerleri mevcuddur. Meselâ benim mebus bulunduğum yerde fındık ziraati vardır. Orada muhakkak ki halka ve çocuklara fındıkcılık öğretmek lâzımgelir. (Gülüşmeler). Fakat Adana'da çocukların hiç şüphesiz daha ziyade pamukçuluk öğrenmesi lâzımgelir. Diğer bir yerde de meyvacılık. Memleketin kendi hususî karakterine uygun bir ziraat dersi vermek lâzımgelir. Demekki halk için kendi bulunduğu yerin hususiyet ve karakterine göre dersleri tanzim etmek ve o dersleri mahsus muallimler ve o derslere mahsus kitablara yazmak ve o derslere mahsus tedrisat sistemi takib etmek lâzım gelir. Demek ki tedrisatta Maarif vekâletinin Ziraat vekâleti ile daimî bir elbirliği yaparak beraberce yürümesi lâzım gelir. Bu kanaatlerdir ki şu maddeyi huzurunuzda arz ediyorum. Lûtfen kabulünü rica ederim.

BAŞKAN – Takriri okuyoruz.

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı lâyhaya aşağıdaki maddenin ilâvesini arz ve teklif ederim :

Madde – Köy enstitüleri ders programları Ziraat vekâleti ile beraber hazırlanır.

Giresun

F. Atlı

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Kanun İcra Vekilleri Heyetini tatbika memur ediyor. Yalnız Maarif vekâletini değil. Sadece ziraat meselesi mevzu bahis olduğundan dolayı Ziraat vekâletile beraber ders programlarını yapmak doğru olmaz. Diğer dersler de vardır ki, muhtelif vekâletleri alâkadar eder. Aynî mebdeden hareket edince o vekâletlerle beraber programları halletmemiz icab eder. Bu da mümkün bir şey değildir. onun için bu imkânsızlığı Yüksek Heyete arz ediyorum.

Fikret ATLI (Giresun) – Muhterem arkadaşlar, ders programlarında arzettiğim şey, Maarif vekili Beyin dediği gibi, diğer vekâletleri alâkadar edecek dersleri kanun o kadar şümüllü surette içerisine almış değildir. Ziraat, Ziraat vekâletine aid olan kısım, Maarif vekâletinin hiç bir zaman ihtisası dahilinde değildir. Her hangi bir

verde, öyle zamanlar olacaktır ki, hususî bir ziraat sistemini yaymak lâzım gelecektir. Ziraat vekâletinin elinde en mühim elementler hiç şüphesizdir ki köy öğretmenleri, köy hocalarıdır, onlar vasıtasile bunları yayacaktır. Onun için beraberce hazırlayacakları programda kanunda bir madde olarak kalırsa daima Ziraat vekâletile, Maarif vekâletinin hemfikir olarak yürümesi icab edecektir. Yoksa bu, umum diğer kanunları tatbik edecek olan Heyeti Vekilenin ileri götüreceği ve tatbik edeceği bir iş olması gerektir.

BAŞKAN – Takriri nazarı itibare alanlar... Almayanlar... Takrir nazarı itibare alınmadı.

Köy Enstitüleri Kanununa (278) zarfı rey vermiştir. Nisap mevcuttur. Kanun (278) reyle kabul edilmiştir.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Sayın arkadaşlarım, bizim hazırladığımız, encümenlerin üstünde çalıştığı bu kanun lâ-yihaşını şu anda kabul etmiş bulunuyorsunuz. Bu kanunun memleketimizin istikbali, halkımızın maarif ihtiyacı ve köylümüzün kalkınması bakımından haiz olduğu ehemmiyet, tasvibinizle bir kere daha ve en esash surette tahakkuk etmiştir. Bunu görmekle büyük bir bahtiyarlık duyuyorum ve şahsan, uzun yıllar kalbimde sakladığım bir idealin tahakkukuna şahid oluyorum. Onun için Yüksek Heyetinize bütün samimiyetimle, bütün yüreğimle bu tarihi anda en derin teşekkürlerimi arzederim. (Alkışlar).

KÖY ENSTİTÜLERİ KANUNU'NA VERİLEN REYLERİN LİSTESİ

Köy Enstitüleri Kanununa verilen reylerin neticesi

(Kanun kabul edilmiştir)

Aza adedi	:	429
Reye iştirak edenler	:	278
Kabul edenler	:	278
Reddedenler	:	0
Müstenkifler	:	0
Reye iştirak etmeyenler	:	148
Münhaller	:	3

(Kabul edenler)

Afyon Karahisar

Ali Çetinkaya
Berç Türker
Hamza Erkan
Haydar Çerçel
İzzet Akosman
Mebrure Gönenç

Ağrı

Halid Bayrak

Amasya

Esad Uras
İsmail Hakkı Mumcu

Ankara

Ahmed Ulus
Arif Baytın
Belkıs Baykan
Dr. Taptas
Fevzi Daldal
Mümtaz Ökmen
Rifat Araz

Antalya

Cezmi Erçin
Dr. Cemal Tunca
Dr. Münir Soykam
Numan Aksoy
Rasih Kaplan
Türkân Örs

Aydın

Dr. Hulûsi Alataş

Nazmi Topçuoğlu
Nuri Göktepe

Balıkesir

Fahrettin Tırtoğlu
Hacım Çarıklı
Hayrettin Karan
Hilmi Şeremetli
Memed Emir

Osman Niyazi Burcu
Rahmi Selçuk
Yahya Sezai Uzay

Bingöl

Feridun Fikri
Necmeddin Sahir

Bitlis

Tevfik Temelli

Bolu

Cemil Özçağlar
Dr. Zihni Ülgen
Emin Yerlikaya
Fethi Okyar

Hasan Cemil Çambel
Lütfi Gören

Burdur

Dr. Ahmed Ruhi Yeşilyurt
İbrahim Necmi Dilmen
Memed Sanlı

Bursa

Dr. Galib Kahraman
Dr. Refik Güran

Dr. Sadı Konuk

Fazlı Güleç
Gl. Naci Tınaz
Muhittin Baha Pars
Mustafa Fehmi Gerçeker
Nevzad Ayas
Refet Canitez

Çanakkale

Hilmi Ergeneli
Reşad Nuri Güntekin
Rusuhi Bulayırılı
Ziya Gevher Etili

Çankırı

Dr. Akif Arkan
M. Abdülhalik Renda

Çoruh

Ali Rıza Erem
Asum Us
Atıf Tüzün
Mazhar Müfid Kansu

Çorum

Dr. Mustafa Cantekin
İsmail Kemal Alpars
Münir Çağlı
Nuri Kayaalp
Süleyman Köstekçioğlu
Şakir Baran

Denizli

Dr. Hamdi Berkman
Dr. Kâzım Samanlı

Fahri Akçakoca Akça
Necib Ali Küçüküka
Tahir Berkay
Yusuf Başkaya

Dişarbakır

Cahit Çubukçu
Dr. İbrahim Tali Öngören
Gl. Kâzım Seviktekin
Rüşti Bekit
Veli Necdet Sünkitay
Zeki Mesud Alsan
Zülfü Tıgrel

Edirne

Dr. Fatma Memik
Falk Kaltakkıran
Fuad Balkan
Temel Göksel

Elâzığ

Fethi Altay
Fuad Ziya Çiyiltepe

Erzincan

Abdülhak Fırat
İskender Artun

Erzurum

Aziz Akyürek
Gl. Pertev Demirhan
Münir Hüsrev Göle
Nafiz Dumlu
Nakiye Elgün
Şükrü Koçak

Eskişehir

Emin Sazak
İstamat Özdamar
İzzet Arukan
Osman Işın
Yusuf Ziya Özer

Gaziantep

Ahmed Aksu
Bekir Kaleli
Dr. Abdurrahman Melek
Dr. Memed Ali Ağakay
Nuri Pazarbaşı

Giresun

Dr. Hasan Vasıf Somayürek
Fikret Atlı
Nafı Atuf Kansu

Gümüşane

Durak Sakarya
Edib Servet Tör
Hasan Fehmi Ataç
Yusuf Ziya Zarbun

Hakkâri

İzzet Ulvi Aykurd

Hatay

Bekir Sıtkı Kunt
Hamdi Selçuk

İçel

Ahmed Ovacık
Dr. Muhtar Berker
Gl. Cemal Mersinli
Turhan Cemal Beriker

Isparta

Kemal Ünal
Mükerrem Ünsal
Remzi Ünlü

İstanbul

Abidin Daver
Ahmed Hamdi Denizmen
Ahmed Şükrü Esmer
Ali Kâmi Akyüz
Ali Rana Tarhan
Atıf Bayındır
Dr. Tuğamiral Hakkı

Şinasi Erel
Fakihe Öymen
Gl. Kâzım Karabekir
İbrahim Alâettin Gövsa
Şükrü Âli Ögel
Ziya Karamursal

İzmir

Benal Arıman
Hasan Âli Yücel
Kâmil Dursun
Memed Aldemir
Nazmi İlker

Rahmi Köken
Reşad Mimaroglu
Şehime Yunus
Şükrü Saracoğlu

Kars

Esad Özoğuz
Gl. Muhittin Akyüz
Kahraman Arıklı
Ömer Küntay

Kastamonu

Abidin Binkaya
Dr. Tevfik Aslan
Hacer Dicle
Muharrem Celâl Bayar
Nuri Tamaç
Rıza Saltuğ
Tahsin Coşkan

Kayseri

Ahmed Hilmi Kalaç
Nazmi Tokar
Reşid Özsoy
Sadettin Serim

Kırklareli

Bürhanettin Denker
Hamdi Kuleli
Zühtü Akın

Kırşehir

Dr. Yusuf Ziya Somer
İzzet Özkan
Memed Seyfeli

Kocaeli

Ali Dikmen
İbrahim Dıplan
İbrahim Süreyya Yiğit
İbrahim Tolon
Orgenaral Ali
Said Akbaytuğan
Salâh Yargı

Konya

Ahmed Hamdi Dikmen
Ali Muzaffer Göker
Galip Gültekin
Gl. Ali Fuad Cebesoy
Vehbi Bilgin

Kütahya

Alâettin Tiridoğlu
Besim Atalay
Dr. Ali Süha Delilbaşı
Mustafa Bacak
Receb Peker
Sadri Ertem
Vedit Uzgören

Malatya

Dr. Hilmi Oytâç
Emrullah Barkan
Gl. Osman Koptagel
Memed Şevket
Özpazarbaşı
Mihri Pektaş
Muttalib Öker
Nasuhî Baydar
Osman Taner

Manisa

Asım Tümer
Dr. Saim Uzel
Faik Kurdoğlu
Hikmet Bayur
Hüsnü Yaman
Kâni Karaosman
Kâzım Namî Duru
Kenan Orer
Refik İnce
Rıdvan Nafiz Edgüer
Yaşar Özey

Maraş

Mansur Bozdoğan
Ziya Kayran

Mardin

Edib Ergin
Hasan Menemencioğlu
İrfan Ferid Alpaya
Muhittin Birgen
Rıza Erten

Muğla

Hüsnü Kitabcı
Sadullah Güney

Niğde

Cavit Oral
Dr. Abravaya Marmaralı
Faik Soylu
Halid Mengi
Naim Erem

Ordu

Dr. Vehbi Demir
Hamdi Şarlan
Hamdi Yalman
Hüseyin Ekşi
İsmail Çamaş
Selim Sırrı Tarcan

Rize

Ali Zırh
Dr. Saim Ali Dilemre
Fuad Sirmen
Kemalettin Kamû

Samsun

Amiral Fahri Engin
Hüsnü Çakır
Melîha Ulaş
Naşit Fırat
Ruşeni Barkın

Seyhan

Gl. Naci Eldeniz
Hilmi Uran
İbrahim Mete
Sinan Tekelioğlu
Şemsa İşcen
Tevhik Tarman

Siirt

Naki Bekmen

Sinob

Cemil Atay
Cevdet Kerim İncedayı
Hulûsî Oruçoğlu

Sivas

Abdurrahman Naci
Demirağ
Atıf Esenbel
İsmail Memed Uğur

Remzi Çiner
Şemsettin Günaltay

Tekirdağ

Nazmî Trak

Tokad

Cemal Kovalı
Galib Pekel
Hasip Ahmed Aytuna
Muammer Develi
Nâzım Poroy
Resai Erişken
Sıtkı Atanç

Trabzon

Halil Nihad Boztepe
Raif Karadeniz
Salise Abanozoğlu
Şerif Bilgen

Tunceli

Haydar Rüştü Öktem
Mitat Yenel
Sami Erkman

Urfa

Gl. Ahmed Yazgan
Sami İşbay

Van

Hakkı Ungan
İbrahim Arvas
Münib Boya

Yozgad

Ahmed Sungur
Celâl Arat
Ekrem Pekel
Salım Korkmaz
Sırrı İçöz
Ziya Arkant

Zonguldak

Hasan Karabacak
İbrahim Etem Bozkurt
Mustafa Bozma
Şinasi Devrin
Rifat Vardar

(Reye ısttrak etmeyenler)

Afyon Karahisar

Cemal Akçın

Ağrı

Dr. Hüsamettin Kural

İhsan Tav

Amasya

Nafiz Aktın

Ankara

Aka Gündüz

Eşref Demirel

Falih Rıfki Atay

İsmet İnönü (RS. C.)

Muammer Eriş

Şakir Kınacı

Yahya Galib Kargı

Antalya

Tayfur Sökmen

Aydın

Adnan Menderes

Dr. Mazhar Germen

(Rs. V.)

Dr. Şakir Şener

Balıkesir

Fevzi Sözüner

Gl. Kâzım Özalp

İsmail Hakkı Uzunçarşılı

Muzaffer Akpınar

Bilecik

Dr. Muhlis Suner

Salih Bozok

Bitlis

Süreyya Örgüven

Bolu

Dr. Emin Cemal Suda

(Hasta)

Bursa

Atıf Akgüç

Fatın Güvendiren

Çanakkale

Atıf Karıncı

Avni Yukarıoğlu

Çankırı

Fazıl Nazım Örkün

Hüseyin Cahid Yalçın

Ziya İsfendiyaroğlu

Çorum

Eyüp Sabri Akgöl

İsmet Eker

Denizli

Emin Aslan Tokad

Edirne

Osman Şahinbaş

Elâzığ

Fazıl Ahmed Aykaç

Fuad Ağralı (V.)

Sabit Sağroğlu

Erzincan

Aziz Samih İlter

Saffet Arıkan (V.)

Salih Başotaç

Erzurum

Dr. Ahmed Fikri Tuzer

Gl. Zeki Soydemir

Salım Altuğ

Gaziantep

Memed Şahin

Ömer Asım Aksoy

Giresun

Gl. İhsan Sökmen

İsmail Sabuncu

Münir Akkaya

Talât Onay

Gümüşane

Şevket Erdoğan

Hatay

Abdullah Mursaloğlu

Abdülğani Türkmen

Memed Tecirli

İçel

Emin İnankur

Ferid Celâl Güven

Isparta

Hüsnü Özdamar

İstanbul

Dr. Refik Saydam (Bş. V.)

Galib Bahtiyar Göker

Gl. Refet Bele

Sadettin Uraz

Salâh Cımcıoğlu

İzmir

Celâl Bayar

Dr. Mustafa Bengisu

Halil Menteşe

Mahmud Esad Bozkurd

Sadettin Elikmen

Kars

Fuad Köprülü

Hüsrev Kızıdoğan

Şerafettin Karacan

Zihni Orhon (M.)

Kastamonu

Hilmi Çoruk

Rauf Orbay

Kayseri

Faik Baysal

Ömer Taşcıoğlu

Salih Turgay

Suat Hayri Ürgüblü

Kırklareli

Dr. Fuad Umay

Şevket Ödül

Kırşehir

Hazım Börekçi (M.)

Kocaeli

Dr. Fuad Sorağman

Kemalettin Olpak

Ragıp Akca

Konya

Ali Rıza Türel (Hasta)

Dr. Osman Şevki Uludağ

Fuad Gökbudak

İzzet Erdal

Kâzım Gürel

Kâzım Okay

Mustafa Ulusan

Naim Hazım Onat

Şevki Ergun

Tefik Fikret Silay

Kütahya

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Muhlis Erkmén (V.)

Malatya

Mahmud Nedim Zabcı

Vasıf Çınay

Manisa

Osman Erçin

Maraş

Dr. A. Kemali Bayızit

Hasan Reşit Tankut

Meméd Erten

Mardin

Dr. Rıza Levent

Gl. Seyfi Düzgören

Muğla

Cemal Karamuğla

Or. Gl. İzzeddin Çalışar (M.)

Yunus Nadi

Muş

Hakkı Kılıçoğlu

Şükrü Ataman

Niğde

Dr. Rasım Ferid Talay

Hazım Tepeyran

Ordu

Ahmed İhsan Tokgöz

Ali Canlıb Yöntem

Rize

Hasan Cavid

Raif Dinç

Samsun

Meméd Ali Yörüker

(Mazur)

Süleyman Necmi Selmen

Zühtü Durukan

Seyhan

Ali Münif Yegena (M.)

Damar Arıkoğlu

İsmail Safa Özler

Siiird

Ali Rıza Esen

Hulki Aydın (Hasta)

Şefik Özdemir

Sinob

Cemal Aliş

Yusuf Kemal Tengirşenk

Sivas

Gl. Akıf Öztekin

Erdemğil (M.)

Hikmet Işık

Mergube Gürleyük

Mitat Şükrü Bleda

Necmettin Sadak

Ziya Başara

Tekirdağ

Cemil Uybadin

Faık Öztrak (V.)

Rahmi Apak

Yahya Kemal Beyatlı

Tokad

Gl. Sıtkı Üke

Trabzon

Danış Eyiboğlu

Faık Ahmed Barutcu

Hamdi Ülkümen

Hasan Saka

Mitat Aydın

Sırrı Day

Urfa

Meméd Emin Yurdakul
(M.)

Razı Soyer

Refet Ülgen

Şeref Uluğ

Yozgad

Veled İzbudak

Zonguldağ

Halil Türkmen

Yusuf Ziya Özençi

DEVLET KONSERVATUVARI KANUNU GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Salâh YARGI

(Kocaeli)

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI

(Kütahya)

Rasih KAPLAN

(Antalya)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Süreyya ÖRGEEVREN

(Bitlis)

Necib Ali KÜÇÜKA

(Denizli)

Kâzım Nami DURU

(Manisa)

Şemsettin GÜNALTAY

(Sivas)

Dr. Saim Ali DİLEMRE

(Rize)

İbrahim Alâettin GÖVSA

Maarif Encümeni Mazbata

Muharriri (İstanbul)

Devlet Konservatuvarı Hakkında Kanun

BAŞKAN — Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı?

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Evvelce 1934 senesinde 2541 numaralı kanunla Ankara'da millî musiki ve temsil akademisi kurulmuştu. Bu kanunun filârmonik orkestraya aid kısımları bilâhare esaslı surette değiştirilmiş ve şimdi de Devlet konservatuvarı kurulmak itibarile bu kanunun baştan aşağı lâğvî düşünülerek harekete geçilmiştir. Gerek eski akademi kanununda, gerek şimdi müzakere etmekte olduğumuz Devlet konservatuvarı kanununda, gerek esbabı mucibe ve metinlerinde nazarı dikkati calib bariz farklardan en büyüğü akademi kanununun birinci maddesinde ve A paragrafında yazılı izahatın bu kanunda bulunmamasıdır. Arzettiğim akademi kanununun birinci maddesinde ve A paragrafında yeni kanuna nazaran şu farklar vardır : Memlekette ilmi esaslar dahilinde millî musikiyi işlemek ve yükseltmek ve yaymak. Bu kanunda bu kaydı görmüyoruz. Esaslı farklardan biri bu. İkincisi, gerek daha evvelki musiki hakkındaki kanunlar, gerek akademi kanununda musiki kelimesini kullandığımız halde burada müzik kelimesini kullanıyoruz. Bunlar istisna edilirse her iki kanunda esas olmak üzere hiç bir aykırılık, hiç bir ayrılık yoktur. Yeni kanunun en bariz vasfı eski kanundaki millî musiki tabirini ortadan kaldırıp millî musikiye hiç bir yer vermemesidir. Hatta millî musikinin nazariyat ve tarihi dahi bu yeni Devlet konservatuvarı kanununda yer bulmuş değildir. Türklerde halk arasında halk şarkısı olarak İstanbul konservatuvarının söylediğine göre 15 bin. Ankara akademisinin söylediğine nazaran 20 bin halk şarkısına malikiz. Dünyada bu kadar zengin, bu kadar çok yaşayan halk şarkısına sahip olan milletler az bulunur. Eğer Türklerin musikisi yalnız halk şarkılarından ibaret olsa idi ve eğer münevverler bunu alıp işlemiş ve bir sanat musikisi haline koymamış olsalardı hakikaten bu musikinin biraz da kurunu vustaî biraz da tekniksiz olduğu hakkında kanaatler yürütülebilirdi. Fakat 15-20 bin halk şarkısının karşısında işlenmiş sanat musikisi diyebileceğimiz lâakal bunun iki misli 40-50 bin şarkı vardır ki, gerek halk şarkıları ve gerekse işlenmiş sanat musikisi olarak 60-70 bin musiki esere malik olan Türk milleti bütün bu servetile derin bir musiki kültürüne malik demektir. Böyle mühim bir musiki kültürüne malik olan bir millet için kendi vasıflarından tecerrüd edip başka bir milletin kültürüne imtisal etmesi sözle olsa bile fiilen imkânsızdır. Türk musikisinin yalnız kendi halkı ve münevverleri arasında böy-

le derin ve umumi bir teveccüh kazanmakla değil, hatta Türk olmayan ırkdaşlarımız ve komşularımız üzerinde de büyük bir temessul kabiliyet ve kudreti vardır. Bizim bir kaç asırdan beri vatandaşımız olduğu halde henüz lisanımızı öğrenmeyen bir takım unsurlarımız vardır ki, bunlar ancak musiki sayesinde kültürümüze temessül edebilmişlerdir. Cumartesi günleri Musevi sinagoglarına giderseniz orada Türk musiki üstadlarının eserlerinin İbranî güftelerine uydurulduğunu görürsünüz. Her hangi bir sinagoda İtri'nin, Sadullah Ağa'nın, Dilhayat Kalfa'nın, ve sayabildiğiniz kadar sayınız, bütün Türk bestekârlarının eserleri İbranî dilinde okunur. Yine musevi vatandaşlarımız Türk musikisine bu kadar temessül ettikten sonra hatta kendi aralarında bizim musiki tarihimizde hiç de ihmal edilmeyecek olan büyük üstadlar yetiştirmişlerdir.

Tanburi İsak bu cümledendir.

Salâh YARGI (Kocaeli) — Karakaşı unuttun mu?

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Devamla) — Ermeniler de böyledir. Türkiye'de bulunan ermeni vatandaşlarımız, hatta Türkiye'de bulunup da harice çıkmış vatandaşlarımız, musiki olarak ancak Türk musikisini söylerler. Ermeniler de Türk musikisine o kadar temessül etmişlerdir ki aralarında üstadlar da çıkmış. Kezalik bunların arasında bir Çuhacıyan çıkmış, operet yapmış. Bunların arasından Saim Dilemre hocamızın pek sevdiği Tatyos vardır ki o da henüz hatırimızdan çıkmamıştır. Yalnız hududlarımızdakiler değil, komşularımız eserlerinde de Türk musikisinin tesiri vardır.

Bunlarda yalnız Türk nağmesi değil, Türk motifleri göreceksiniz. Romen musikisini dinleyiniz, orada yalnız Türk nağmesini değil Memo şarkısının romencesini pekalâ dinlersiniz ve tıpkı bizde olduğu gibi. Sonra 3-5 sene evvel Bulgar artistleri Bulgar musikisini dünyaya tanıtmak için seyahat ederlerken çaldıkları şey bundan 50 sene evvel operetimizde motif olarak kullanılan mükemmel bir Türk şarkısıdır. Mısırlılar fasla başlarken mutlaka bizim fasıl sonlarında çaldığımız saz semailerle başlarlar ki mutlak surette bir Türk eseridir. Bizim de bu hususta hariçten müteessir olduğumuz dava olunabilir. Denilir ki, klâsik musiki arabin ve farsın tesiri altında yapılmıştır ve bunun misallerini de sayabilirler. Fakat asırlarca yanyana yaşamış olup da kültür mubadelesi yapmamış olan milletler var mıdır? Yanyana olan milletler Çin seddinin arkasında dahi olsa mutlak surette birbirlerinden müteessir olurlar. Bina-

enaleyh Türk musikisi arabin ve farsın tesiri altında kalmış olabilir. Fakat muhakkak olan bir şey varsa o da Türk bir almışsa 3 vermiştir. Rast makamını, pesendide ile sazkar ve rehavi karşılaşmıştır. Hüzzami almışsa segâhla mukabele etmiştir. Yani hariçten tesiri vardır. Fakat harice olan tesirimiz bize karşı olan tesirin iki, üç misli büyüktür. Türklerin yaptıkları bu büyük musiki içerisinde meselâ hüseyinî makamının Baykaralı Hüseyine aid Türk eseri olduğunu bilmeyen kim vardır? Ferehnâkin Suyollu Şakire aid olduğunu bilmeyen kim vardır? Musikimiz bu kadar geniş olduğu gibi her hissi, her heyecanı terennüme muktedir. Din, harb, kahramanlık, aşk, hicran, neşeye dair her türlü eserler bu musikiden ilham almışlar ve bunları terennüm etmişlerdir. Bu kadar zengin olan Türk musikisini bertaraf ederek onun üzerine bütün Avrupa musikisi ikame edilemez. Biz Garbden Garb musikisinin teknik ve riyaziyesini alabiliriz. Fakat bu riyaziye ve teknik ancak kendi musikimizi ıslah için bir âlet olacaktırlar. Fakat Avrupadan hiç bir vakit nağme alamayız. Türk musikicileri bazı tecrübeler yapmışlardır. Fakat hiç bir resmî teşekkül çıkipta bunları elinden alıp ileriye doğru istikbale doğru gidememiştir. Muhterem Bursa mebusu Muhittin Baha Pars burada olsaydı büyük biraderinin otuz sene evvel ortaya attığı bir tezi, çıkardığı eserleri misal göstererek Türk musikisi için nasıl çalışmış olduğunu izah etmelerini isterdim. Türk nağmesi kullanarak, garb tekniği ile Türk nağmesi kullanarak ortaya çıkan Memed Baha'nın arkasından bir Ali Rifat yetişmiş ve bu gün şark ve garb musikilerini çok iyi anlayanlar tarafından da takdir edilen Hüseyin Sadettin diye bir vatandaşımız Türk şuuruna, Türk tezine, Türk zevkine güzel örnekler vücude getirmiştir. Yine Türk bestekârlarının Türk musikisinde bir hareket yapmakta kendilerinden tasavvur ettikleri bir trio veyahud bir kuarted yapmak için çalışmaları, maalesef bunların elinden kimse tutmamış ve bunlar meyyus olup kalmışlardır.

İşlenmiş sanat musikimize bizim kültürümüzü iyi anlamamış olanlar, Enderun musikisi, dediler ve bu tâbir ile Türk musikisine karşı büyük bir istikrah duydular. Bu, senelerce üzerinde işlenmiş musikiyi bertaraf edelim de bunun yerine şimdiye kadar hiç alışamadığımız garb musikisi ikame edilecek olursa, istikbal çocukları, bu günkü musikiye, enderun musikisi diyenleri yaman bir surette tenkid edeceklerdir. Hepiniz gibi ben de Halk fırkasının bayrağı altında bulunan bir uzvuyum. Halk fırkasının ve onun ileriye fırlat-

tığı sivri oklardan birisi de, hepinizin iftihar ettiğimiz prensiplerden birisi de milliyetçiliğe işaret eder. Böyle kültür esasma istinad etmeyen milliyetçilik şuursuz milliyetçiliktir.

Kanunda kompozisyona, yani bestelemeğe yer verildiği görülmektedir. Besteleme bilirsiniz ki, yalnız musiki işi değildir, bu işi yapan aynı zamanda Türk edebiyatını, Türk lisanını bilmesi lâzımdır. Türk lisanını Türk edebiyatını bilmeden Türk şiirini tahlil edemeyen bir adamın ne kadar büyük musikişinas olursa olsun, Türk ruhuna munis gelecek bir beste yapmasına imkân yoktur. Beste dersi alacak talebe mutlaka lise mezunu, dersi verecek muallimin de niversite mezunu derecesinde edebiyata vukufu olması şarttır. Bu vukufu göstermezlerse hariçten vaki ilhamlarla yapılacak yeni bestelerimiz istikbalde hiç ruhumuza munis gelmeyecek, dejenere, adi, bayağı bir musiki çıkaracaktır. 4541 numaralı kanunda ve bu kanunda opera başta bulunmaktadır. Opera şüphesiz ki, bir millet musikisinin en bariz vasfını tutar, en yüksek mevkiini işgal eder. Fakat operaya girmezden evvel hangi kademelerden ilerleyeceğini mutlaka işaret etmiş bulunmalıdır.) Biz şimdiye kadar gerek Ankara musiki muallim mektebinde, gerek millî musiki ve temsil akademisinde millî karakteri görmüyoruz.! Yapılan eserlerde halk musikisi adı verilen eserleri gya armoni yaparak Avrupakri terennüm etmek yolunu tutmuştur. Halbuki, Avrupanın tanıdığı ve çok hürmet ettiği, münekkid diye tanıdığı şarler ismindeki İsviçrelinin bizim gazetelerimizde intışar eden bir yazıma göre (ahenk ve polifoni bakımından -polifoni çok ses demektir- Türk musikisile Avrupaninkini mezcetmek imkânsızdır. Biz hâlâ akıntıya kürek çekiyoruz, bir müessese ki orada Türk musikisinin tarihi ve nazariyatı okunmaz, bir müessese ki, orada Türklerin asırlardan beri üzerinde çalıştığı musikinın ana hatları dahi olsun bir malûmat vermezse o müessese opera değil bir marş bile yapamaz. Operaya bu kadar ehemmiyet verilirken muhterem arkadaşlarımla ufak bir hasbihalde bulunacağım : Ben Avrupa da bir kaç opera gördüm. Meselâ; Milnonun İskala operasını, Viyana ve Paris operalarını gördüm. Fakat hiç bir vakit radyomu açtığım vakit falan yerlerdeki operayı dinlemek hevesine kapılmadım ve radyosu olan arkadaşlardan işittiğime göre radyosunun düğmesini çevirdikleri vakit bir opera çıkarsa bunu dinlemek lüzumunu hiç hissetmemişlerdir. Bilâkis sesi boğmak için hemen radyonun düğmesini süratle çevirmişlerdir. Ben kendi hesabıma her sene davetnamesini aldığım filârmonik orkestra konserine nadiren icabet ettim. Benim gibi ar-

kadaşların da oranın devamcısı olmadığını çok iyi biliyorum. Bunları düşündükten ve esbabı mucibedeki (sanatkârlarımızın akademik tarzda yetiştirilmesi) tabirini okuduktan sonra bunları karşılaştırdınca yapılacak ve yapılan işler ve akademik tarzda yetiştirme tabiri bana bir şey ilham etmedi. Bu ne demek? Evvelâ anlayamadım, fakat muhakememi derinleştirdince bu kelime mecazî manada kullanılmış olacak dedim. İphama mahal kalmamak üzere mecazî manasında söyleyeyim (gayritabiî ve sunî). Bütün bu sözlerimle Devlet konservatuvarının açılmaması hakkında bir fikir yürütecek değilim. Buna kati olarak ihtiyaç vardır. Fakat burada Türk kültürüne en başlı yer verilmek şartı... Eğer Devlet konservatuvarı açılırken hiç olmazsa bunun başında eski akademi kanununun başında gördüğüm millî musikiyi işlemek ve yaymak kayıtlarını göreydim bununla müteselli olacaktım. Fakat bu kadar bile teselli verecek bir söz yoktur. Netice olarak tek bir cümle daha söyleyeceğim, Türk musikisinin nazariyat ve tarihinin dahi yer almadığı bu müessesenin Türk musikisi kültürüne hizmet edeceğine ve memlekette musiki terbiyesinin arzu edildiği şekilde ıslah edileceğine emniyetim yoktur.

Arkadaşlar; istedikleri şekilde, ciddi olarak münakaşaya hazır bulunuyorum. Fakat sizden rica ediyorum, bana verilecek cevaplardan sonra tatmin edilmezsem tekrar söz almama müsaad buyurunuz.

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) — (Bir doktor daha sesleri). Evet, doktorlar açık söylerler.

Efendim kıymetli memleket adamı, aynı derecede kıymetli ilim, fikir ve kafa adamı Maarif vekilimiz Hasan Âli Yücel pek kısa bir zamanda bize iki kıymetli bahar hediyesi vermiş oldular.

Rasih KAPLAN (Antalya) — İşitmiyoruz.

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Devamla) — Kıymetli memleket adamı, aynı derecede kıymetli ilim, fikir ve kafa adamı değerli Maarif vekili arkadaşımız Hasan Âli Yücel bize 15-20 günlük bir fasıla ile iki kıymetli bahar hediyesi vermiş oldu. Bunun birincisi, hepinizin takdir ve memnuniyetle kabul ettiği köy enstitüleri kanunu idi. Şimdi büsbütün başka bir mevzuda yeni bir kanun getiriyorlar. Bu, tamamen ayrı bir meseledir. Bunu da aynı şükran ve derin memnuniyet hissile telâkki etmekteyim. Bu, ifade ediyor ki, bu kıymetli ilim adamı yalnız memleketin medeniyet sahasında yetiştirilmesi lâzım gelen unsurlarını yetiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda

yüksek medeniyet tezahürleriyle uğraşılıyor. Bunun neticesi olarak bu gün huzurunuzda konservatuvar ve tiyatro kanunu gelmiş bulunuyor. Bunun için bendeniz temiz hislerle kendisine teşekkür etmeği bir borç bilirim. Tiyatronun ve musikinin ehemmiyetini huzurunuzda izaha lüzum görmüyorum. Hepiniz; şüphesiz benim kadar, bunun lüzum ve ehemmiyetini biliyorsunuz.

Esasen musikide, bilhassa mütekâmil musikide, bendenizin telâkkimce, yüksek bir medeniyetin tezahürlerinden biri olduğu için memleketimizin buna tamamen bigâne olması mümkün değildir. Bilâkis her ilim ve medeniyet sahasında olduğu gibi Türk milleti de muhtelif zamanlarda, muhtelif devirlerde musiki denilen sanat şubesinde, medeniyetin bu şubesinde de en yüksek merhalelere varmış bulunuyor. Bir halk musikisi bir de enderun ve divan musikisi diye bunu ikiye tefrik etmenin doğru olup olmadığını tedkik etmek ihtisasımın haricindedir. Yalnız muhakkak olan, bu işle mütevaggil olanların, erbabının rivayetine nazaran, her iki şekilde de, her iki tezahürde de Türk milletinin gayet büyük eserleri vardır ve bunu da tabîî telâkki etmek lâzımdır. Çünkü güzel sanatların, yüksek sanatların bu şubesi de mütekâmil bir medeniyetin yetiştirdiği cemaatlerde tezahur eder.

Uzun medeniyetten bu güne kadar geldiği, daha sonra pek uzun süren bir medeniyetin mümessilliğini vilâdi olarak ruhunda esaslı unsurları ile birlikte taşıyan Türk milletinde elbette güzel sanatların muhtelif şubelerine karşı büyük bir temayül bulunması gayet tebiî telâkki edilmek lâzım gelir. Hakikaten de böyle olmuştur.

Arzettiğim gibi yine bu işlerle mütevaggil zevatın ifadelerine inanmak lâzım gelirse, gerek enderun musikisi dediğimiz divan edebiyatı musikisinde, gerek halk edebiyatı musikisinde bunların da numunelerini Türk milleti vermiş bulunuyor. Tiyatro filhakika bizde daha yeni bir eser gibi gözüküyor. Fakat erbabının tedkikine bakılırsa tiyatronun belli belirsiz eserlerini yakın ve uzak tarihimizin muhtelif devirlerinde tamamen mütebellir şekilde görmek kabil değildir. Aşağı yukarı 70-80 senelik bir mazisi bulunan tiyatro sanatımız ilk günlerden itibaren gayet büyük rağbet görmüştür. Son zamanlarda Romanın Avrupa edebiyatında yeni teessüs ettiği zamandan beri Türk milletinin aktörleri, sanatkârları, romanla hem-zaman olarak, bir tiyatro hayatına başlamışlardır. Meselâ Türk tecdüüd edebiyatında Şinasi ilk tiyatro eserini yazmıştır. Fakat bu tiyatro edebiyatının 70-80 senelik bir mazisi olmaması lâzımdır. Daha derin daha yüksek mazilerde de tiyatro eserleri vardır. Ben-

deniz bunun sebebini, tiyatro sanatına Türklerin intisabile beraber vâsıl oldukları yüksek merhaledeki kabiliyetlerini delil olarak göstermek istiyorum. Aynı zamanda Anadolu'da folklor tedkikatı yapan zevatın kıymetli mahsullerine bakmak lâzımgelirse Anadolu'nun muhtelif mıntıkalarında, Şarkî Anadolu'da, Cenubî Anadolu'da, Orta Anadolu mıntıkalarında bazı küçük kaza merkezlerinde, hatta köylerde muhtelif tiyatro eserlerinin primitif, ibtidaî de olsa vestijlerine, bakiyelerine, tesadüf etmek mümkün oluyor. Esasen tiyatro sanatına, pek yabancı olmayan bu milletin, mazide müstakıl büyük bir medeniyet kuran bu milletin tiyatro sahasında da, bundan sonra dahi büyük istidadlar göstereceğine şübhe etmemek lâzımgelir. Yalnız meşrutiyetten sonra daha büyük bir hız alan sahne tiyatrosu sanatı bu günkü kadar adam akıllı bir disiplin altına alınmış değildi. Şimdiye kadar sanatkârlar hüdayı nabit, kendiliğinden yetişmekte idi. Muhterem arkadaşlar, kıymetli bir ilim ve memleket adamı olan Hasan Âli'nin himmetile ilk defa sahne sanatkârı yetiştirmek cihetine gidildi. Sahne sanatkârı denilince, maatteessüf ekseriyet ve hatta en münevver tabakalar arasında dahi «oyuncu» telâkkisi izhar ediliyordu. Bu telekkiyi bu günden sonra değiştirmek lâzımgelir. Hasan Âli, ifade etmek istiyor ki, «oyuncu» denilen nesne yoktur. Tiyatro sanatkârı vardır. Tiyatro sanatkârı da her hangi bir şubei ilmin müntesibi gibi faziletli ve şayanı ihtiram bir adamdır. Hakikaten bu telâkkiyi bize vermek lâzımdır. Tiyatro sevenlerin hepsi tiyatro sanatkârı olmak için çekilen ıstırapı pek âlâ takdir ederler. İşte bu ıstırapı en müessir şekilde ifade eden Hasan Âli Yücel'e bilhassa teşekkür etmek lâzımdır. Muhtelif halk tabakalarının tiyatroya olan hürmet ve rağbeti umduğumuzdan fazla tecelli ediyor. Hakikaten bundan beş sene evvel Temsil akademisi de Musiki akademisi teşkil edildiği zaman, içlerinde bendeniz de olduğum halde, bir çok kimseler Tiyatro mektebine, bilhassa Temsil akademisine kız, kadın unsur bulmak hususunda müşkülât çekileceğini zannetmişti. Fakat muhterem arkadaşlar, şayanı şükrandır ki bunun tamamen aksi çıkmıştır. Hem de o kadar aksi çıkmıştır ki memleketin muhtelif mıntıklarından, memur çocuklarından değil, memleketin halk tabakasından olan ailelerin kız ve erkek çocukları mektebe müracaat etmişlerdir ve o kadar talib zuhur etmiştir ki bunları sıkı bir imtihana dahi tâbi tutmak lâzımgelmıştır. İşte huzuru âilenize gelen kanun, bu işi daha ziyade zabtu rabt altına almak, bu gün bize sevinçle mahsullerini idrak ettiğimiz Tiyatro ve temsil akademisinden çıkacak olan

gençlerimizin istikbalini teğmin etmek noktasından garanti edecek gayet esaslı bir kanun mahiyetindedir. Bendenizin tam vaktinde takdirden evvel söyleyecek bir tek sözüm var, aleyhinde bulunacak değilim. Mazur görünüz, memleketimiz bilhassa tiyatro sanatkârı gayet nazlı bir mahlûktur. Bizde daha emsali yoktur, bol bol yetişmiş bir şube değildir. Tiyatro sanatkârının her sanatkârdan ziyade her zaman daimi bir reglman halinde bulunması lâzımgelen bir mahlûk telâkki edilmesi icab ediyor.

Onlar nazlı bir çiçeğe benzer. Teklif edilen kanun lâyihasında, bu sene tahsillerini bitirip, tatbikat sahasına intikal edecek temsil kolu sanatkârlarına staj devrelerinde 85 lira gibi küçük bir para verileceğinden bahsedilmektedir. Bendeniz, arkadaşınızın bu kadar basit ve mütevazî bir teklifle gelmesini kendi hesabıma iyi karşılamadım. Bendeniz isterdim ki bu yeni yetişmeğe başlayan nazlı çiçeğin, sernabatının daha fazla itina görmesi lâzımdı. Hiç olmazsa hayatın sefil ıstırableriyle karşı karşıya gelmeyecek açık, çıplak, soğukta odasız hale düşmeyecek kadar müreffeh olması icab ederdi. Ümid ediyorum ki daha başka senelerde bunlar hakkında tedbirler alınacaktır.

Musiki bahsine temas, salâhiyetim haricindedir. Zannediyorum ki musiki bahsine Konservatuvar, temsil bahsinde de Tiyatro akademisi Türk musikisini, Türk tiyatrosunu doğuracağını beklemek biraz fazla iddia olur ve Maarif vekilinin Tiyatro akademisini tesis etmekle oradan Türk tiyatrosunun doğacağını veyahud Türk musikisini tesis etmek yolunda bir düşünce ve iddiada bulunulacağını zannetmiyorum. Böyle, gerek Temsil akademisi, gerekse doğrudan doğruya Musiki akademisi ancak exécution, icraî sanat yapan bir müessesedir; bendeniz böyle biliyorum. Hiç şüphesiz ki Türk musikisi büyük bir ıstırab, anarşi ve şuriş içindedir. Fakat bu gün başlamış dava değildir. Tanzimat edebiyatı başladığı zaman yani, divan edebiyatı bırakıldığı zaman garbden muhtelif nevi edebiyat memlekete girdiği zaman bu şuriş başlamıştır. Mektebler, üniversiteler, temsil akademileri mutlaka sanatkâr yetiştirmez. Mutlaka bu akademilerin musiki dahisi yetiştireceği iddia edilemez. Bu noktadan Maarif vekilinin buna muhatab olacağını zannetmiyorum. Sanatkâr kendi havayı muhitinde kendi yetişen bir mahlûktur. Tabiatile biz bu gün bu şurişten muztarib bulunanlarız. Zannediyorum ekserimiz böyleyiz. Kendi musikimizi kaybediyoruz. Küçük yaştan beri bu musikile büyüdük. Tıpkı sevgilisini kaybetmiş bir adam gibi müteessir olurum, fakat hayat durmaz, yürümektedir. Bize bir cemaat musikisi lâzımdır. O cemaat musikisini Konservatuvar icad edecek değildir. Bunu biz

buluncaya kadar bazı memleketlerin buldukları cemaat musikisini bize öğretecek ve buna bizi alıştırarak olan konservatuvardır.

BAŞKAN — Rey vermeyenler varsa reylerini versinler. Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Arkadaşlar; 1934 senesinde 2541 numaralı ve 25 Haziran tarihli bir kanun çıkmıştı. Bu kanunun adı Dr. Osman Şevki arkadaşımızın dediği gibidir. Bu kanunda, kurulacak müessesenin teşkilâtına dair maddeler vardır. Burada Müzik öğretmen okulu, filârmonik orkestra ve temsil şubesinin teşkil tarzı zikredilmiştir. Temsile aid olan kısım 18 inci maddede üç satırla ifade edilmekle iktifa olunmuştur. Aradan iki sene geçtikten sonra Maarif vekilliği bu arzettiğim numaralı ve tarihli kanunun, tesisini kendisine emrettiği Müzik öğretmen okulunu ve filârmonik orkestrayı kurmuş ve işletmeğe başlamış. Fakat evvelâ filârmonik orkestranın, daha tafsîlâtlı ve daha iyi şekilde idare edici bir kanuna lüzum hâsıl olmuş, 1936 Haziranının 12 sinde de 3045 numaralı kanun çıkmıştır.

Bu gün yüksek huzurunuzda getirdiğimiz konservatuvar kanunu, bu 2541 numaralı kanunun 18 inci maddesinde kısaca zikredilmiş ve dört seneden beri kurulup mevcut teşkilâtını organize etmek ve ilerisi için daha iyi çalışabilecek bir müessese kurmağı tegmin için getirilmiştir. Biz Devlet konservatuvarını iki faaliyet esasına göre tensik etmek istiyoruz. Bu takdim ettiğimiz kanun bunu gösteriyor. Biri müzik, diğeri temsil. Müzik kısmında düşündüğümüz beynelmîlel teknik ve kıymette bizim ruhumuz ve tahassürlerimizi ifade eden sanatkârları hazırlamak, diğeri orkestrada musiki aletlerini çalabilecek, arasından ileride vîrttyöz, büyük sanatkârlar yetişmesini tegmin edecek orkestra kısmıdır. Tek tek üzerinde çalışılıp yetiştirilmesi iktiza eden piyano, org ve harb gibi, bundan sonra yaylı sazlar; keman, viyola ve viyolonsel gibi, sonra da nefesli ve vurma sazlar, bir de teganni. Bu altı şubede musiki me-saisini tertib etmek, tanzim etmek ve bu arzettiğimiz işleri yapıcı memleket gençlerini yetiştirmek istiyoruz.

Temsil kısmında bir taraftan musiki diğerk taraftan temsil kudretini gösterecek opera; söyleyici, ve oynayıcı, sahneye koyucu gençler yetiştirmek istiyoruz.

Sonra tiyatro şubesinde kız ve erkek sanatkârlarımızı yetiştireceğiz. Hattâ balelerde ve diğerk temsillerde baletleri de yetiştirmegi düşündük ve o şubeyi de kanuna koyduk. Bu gün elimizde mev-

cud olan ve işletmekte olduğumuz, 4 senelik müessesenin bazı şubelerinde talebemiz vardır.

Operada, tiyatroda ve müzikteki talebenin kadrosu 170 dir.

Temsil kısmından bu sene 9 mezun veriyoruz. Kanunda sarih surette zikredildiği gibi bu mezunlar, müstakbel Devlet tiyatrosunun ilk ve kıymetli unsurlarıdır. Bunları bir senelik bir staja tâbi tutuyoruz ve bunu muvaffakiyetle bitirenler Devlet tiyatrosunun yüksek tahsil görmüş bir ve mevcut mevzuatı kanuniye ile tayin edilmiş unsurları olarak faaliyete başlayacaklardır. Dr. Ali Süha Delilbaşı arkadaşımızın bu çıkacak gençlerin alacakları ücretler hakkındaki mütaleatını hem bunlar, hem de bütün diğer Devlet işine girecekler için şayanı temenni bir mevzu bulurum. Fakat bunlar Devlet memuru sıfatile işe başlayacaklar ve çalışacaklardır. Şimdi 30 lira maaşın mukabil olan 85 lira ücret verilecektir ve kendileri de bununla geçinmeğe kendilerini alıştırarak haleti ruhiyede, mesleklerini seven ve para düşkünü olmayan gençlerdir. Bu para ile geçinebileceklerdir. Arkadaşım müsterih olsun.

Bu yetiştireceğimiz ve bir sene sonra Devlet tiyatrosunun tabii uzuvları olarak tayin edeceğimiz gençleri müstakil bir sahneye sahib kılmak için 6 aydanberi çalışmaktayız. Bu her şeyden evvel bir mekân, bir bina meselesidir ve bunun modern, güzel bir binası, müstemilâtı ile beraber 3-3,5 milyon liralık bir iştir. Bu 3, 3,5 milyon lirayı bulamadık diye verdiğimiz karardan ve yetiştireceğimiz gençleri daha iyi yetiştirmek imkânından kendimizi mahrum etmek istemek, her türlü vasıttan istifade etmek ve 3,5 milyon lira ile olacak bu işi onun pek cüzî bir kısmı ile yapmak yolunu aradık ve bunu bulduk. Evkaf umum müdürlüğü ile anlaşarak evkaf apatmanının altındaki salonu, konferans salonunu ve onun sahnesini bir tatbikat sahnesi ve salonu haline getirmek için teşebbüsata girmiş bulunuyoruz. Zannediyorum ki eylül ayının sonlarında bu salonu elde etmiş bulunacağız.

Bu gençler orada, bir kısım arkadaşların teşrif edib gördükleri ve lûtfen memnuniyetlerini izhar edib takdirlerine lâîk şekilde, çalışmak imkânını bulacaklardır. Şu halde bu kanun bir taraftan Devlet konservatuvarını tesis etmeği istihdaf ettiği gibi yetiştirilecek gençlerin ileride nasıl iş göreceklerini, nasıl tayin edileceklerini ve talebesinin nasıl alınacağını da gösteriyor. Diğer taraftan bunların muvakkat tatbikat sahnesinde, yapılacak büyük opera binasına in-tizaren, nasıl çalışacaklarını göstermiş ve teğmin etmiş bulunuyor.

Kanunun manası ve ruhu budur. Şimdi 2541 numaralı kanunda zikredilmiş olan millî tabirini ve akademi kelimelerini niçin kullanmadık da konservatuvar dedik, onu izah edeyim :

Biz bir şeyin millî olmasını mutlaka bu sıfatın üstüne yazılması anlamıyoruz. Güzel sanatlar akademimiz var. Elbetteki orada yapılan resimlerin ve ressamların bizim ruhumuza intibak eden, bizim renklerimizi, bizim hayatımızı, bizim ışıklarımızı ifade etmiş olmasını tabîi istiyoruz. Mutlaka bunu istediğimizi göstermek için «Güzel Sanatlar Millî akademisi» mi demek lâzımdır? İstanbul üniversitesi bir millî müessesedir. Bunun tevsikına mı ihtiyaç vardır? İstanbul millî üniversitesi mi demek lâzımdır? Biz tezkiyeye ve tekkide her müessesemizin ve her işimizin (millî) olması bakımından ihtiyacı olmadığı kanaatindeyiz. O zaman her müessesenin başına niçin bir millî kelimesi getirmeliyim? Binaenaleyh Konservatuvar beynelmilel bir isimdir. Nitekim otomobil böyledir, telefon böyledir, enstitü böyledir.

Millî telefon, millî otomobil nasıl demiyorsak öylece konservatuvar da öyle demiyoruz. Bunu tevsike de ihtiyaç görmüyoruz. Bizce bunun tekid tezkiyesine de ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh oradaki millî tabirini burada tekrar etmedik, diye gayri millî bir iş yaptığımız zehabına düşmek bize bühtan olur. Böyle düşünmemiz kabil olmadığını bütün arkadaşlarımız gayet iyi bilirler.

Musiki anlayışımıza gelince; biz ilimde ve sanatta daima en ileri tekniği ve en müterakki olan metodu kendimize mesned almışızdır. Ordu yaptığımız zaman biz en ileri kabul etmişizdir. Biz, şu veya bu sebeble geri kaldığımız zaman da en ileri orduların tekniğini almışızdır. Sanat da, ilim de bunun istisnasını teşkil etmez. Bu demek değildir ki, bizim olan sanat eserlerinden tegâfûl etmekteyiz, onları küçük görmekteyiz, onlara alâkasız durmaktayız, bu demek değildir.. Biz konservatuvarda her sene o işle meşgul olan arkadaşları memleketin dört bucağına gönderiyor, oradan halk türkülerini topluyor, burada gelen saz şairlerini dinliyor ve onların plâklarını alıyoruz. Arzu eden arkadaşlarımız teşrif edib konservatuvarda bunları dinleyebilirler. Bunların diskleri toplanmış, dosyaları yapılmıştır, her zaman dinlenebilir. Sonra bizim büyük müzik sanatkârlarımızdan asla gafil bulunmuyoruz. İtri, Dede efendi, Zaharya, arkadaşımın buyurduğu İshak Efendiyi biliyoruz, bunlardan gafil bulunmuyoruz. Amma bunları bilişimiz, edebiyatımızda Bakiyi bilişimiz, Fuzuliyi bilişimiz. Şeyh Galibî bilişimiz gibidir. Bu gün okullarımızda Baki'den haber veriyoruz, Fuzuli'den haber veri-

yoruz; Şeyh Galib'ten haber veriyoruz; fakat hangi çocuğumuza Fuzuli gibi yaz, Baki gibi yaz, Şeyh Galib gibi yaz diyoruz? Böyle dersek gülünç oluruz. Bu gün İtrî gibi söyle. Şeyh Galib gibi yaz demeğe imkân yoktur. Bunları bilecek, halk musikisini bilecek, fakat bu günün medenî dünyanın kallandığı usulleri kullanarak, medenî dünyanın kullandığı aletleri kullanarak Türk ruhunu, bizim ruhumuzu, bizim daüssılamızı, bizim ıstırablarımızı, bizim zevklerimizi ve iştiyaklarımızı söyleyecek sanatkâr istiyoruz. Bu gün hicazdan marş, nihvendden senfoni, hüseyinî faslından bir opera bestelenebilir mi? Bizim müzik anlayışımız, bütün sahalar da olduğu gibi asla mazımızdan tegafül etmeksizin bu günkü medeniyetin en ileri ve mütekâmil vesaitini alarak kendi ruhumuzu terennüm etmektir. Devlet konservatuvarının da yapacağı şey budur. Sonra bizde asla bir inhisar zihniyeti yoktur. Devlet konservatuvarında böyle olacaktır. Fakat dışarda çifte telli çalmasıdır diye karar verecek zihniyette insanlar değiliz. Ne isterlerse yapsınlar. İsteyen radyosunu çevirdiği zaman opera dinlemek isteyen onu dinler, isteyen Mısır açıp çalınmakta olan herhangi bir peşrevi ve saz semaisini dinler. Hiç kimseye mutlaka bunu dinleyin demiyoruz. Yalnız arkadaşımın buyurduğu gibi bizim konservatuvardaki orkestrada benim pekâlâ aranızda çehrelerini sık sık gördüğüm arkadaşlarım bulunmakta ve dinlemektedir. Bir çoğunuz işiniz var, teşrif edemiyorsunuz. Biz istirahat ediyoruz ve davetname gönderiyoruz. Gelenler vardır. Nitekim Millî Şefimiz, Reisi Cumhur olduktan sonra dahi lûtfen teşrif eder ve orkestramızı dinlerler.

Orada verilmiş olan konserlerin hiç kimse tarafından revaç görmediği zannü zehabına düşmek yanlış olur. Bir gün teşrif buyurursanız görürler ki, gelenlerin beşte biri giriyor, beşte dördü yer olmadığı için geri dönüyor. Revaç görmüyor, böyle bir şey yoktur.

Bendeniz, bu kürsüde ve huzurunuzda bu mevzularda akademik münakaşalara girmekten âcızım. Onun için akademik münakaşalar kabul edecek vaziyette değilim. Çünkü bu ilme vâkıf değilim. Yalnız arzettiğim fikirlerle onlara esas olan kanaatlerin neticesine göre bendenize öyle geliyor ki, akıntıya kürek çekmiyoruz. Çünkü yaptığımız bir eser vardır ve bu yaptığımız eser gerek memleketin içerisinde bu işi anlayanların, gerek memleket dışından gelip de yaptıklarımızı görenlerin, (ıyıdır) takdirini almaktadır. Binaenaleyh doğru bir yol tuttuğumuza kanaatim vardır, buna eminim ve operaya hangi basamaktan çıkmakta olduğumuzu gayet iyi hissediyorum. Yapılan işlerle alâkadar olan arkadaşlar da hangi ba-

samakta olduğumuzu ve nereye doğru yükselmekte bulunduğumuz takdir buyururlar.

Bendenizin gerek kanun, gerek arkadaşlarımın burada serdettikleri mütalealar hakkında söyleyeceklerim bundan ibarettir. Başka bir emredeceğiniz cihet varsa bildiğim kadar maruzatta bulunurum.

Süreyya ÖRGEEVREN (Bitlis) — Arkadaşlar, bu kanun lâyihasının müzakeresi esnasında benim kürsüye gelmekliğime intizar eden ve buna ihtimal veren arkadaşlarımın çok bulunmadığını, ben de takdir ederim. Ancak huzurunuzda, Devlet konservatuvaryı için yapılan bu kanun lâyihası, yani kurulması arzu edilen ve her halde kurulması lüzumuna benim de iştirak ettiğim ve faydalı olacağına inandığım bu müessesenin kurulub kurulmamasına ve kurulursa nasıl kurulması icab edeceğine dair söz söylemek için huzurunuzda gelmedim. Kurulacak bir müessesenin neler yapacağını anlamak ve bu kürsüden onu salâhiyetli ve mesul lisanlardan öğrenmek, milleti daha ziyade tatmin eder bir iş olduğu için bunu ıstirham etmek için söyledim. Sayın Maarif vekilimiz sözleriyle benim gördüğüm bu ihtiyacı kısmen tatmin buyurdular. Amma benim duyduğum ihtiyaca göre ben bu sözlerle tamamen tatmin edilmiş değilim. Onun için bir iki noktayı rica edeceğim, lûtfen o cihetleri de tenvir buyururlarsa çok müteşekkîr ve mütehassıs oluruz.

Soracağım; aydınlatılmasını ve genişletilmesini ıstirham edeceğim noktaları arzetmezden evvel bu kanun lâyihasının ıstihdaf ettiği gayeyi yani kurulacak müesseseden beklediğimiz faydaların ne olduğunu ızah sırasında zannediyorum ki, serdedilen mütaleat içerisinde memleket halkını, halk olarak ve memleketteki milliyet duygularını ve buna alâkalı olan bir iki nokta hakkındaki ehemmiyetli noktalardır, kısaca ışaret edeceğim.

Arkadaşlar, musiki ilmi ve fenni hakkındaki salâhiyetli Türk ve gayri Türk âlimlerin, teknisyenlerin sözlerinden, kitaplarından okuyub ışıttıb öğrendiğimize göre anlıyoruz ki, musiki de hakikakaten ehemmiyetli, resim gibi, edebiyat gibi yüksek sanatları içerisinde bir milletin ruhiyatı ile terbiyesile, tahassüsü ile çok alâkadar olan ve her halde ondan müteessir bulunan ve onları müteessir kılan bir yüksek ilim ve fendir. Binaenaleyh, musikî ve tiyatro dediğimiz zaman ilk önce gözönünde halkın bulundurulacağı bir mevzu karşısındayız demektir. Millet ve milliyet esasları ve onun ruhu ile bu yapacağımız işi manevî sıkı ve samimî olarak bir alâkası ve

bu alâkanın müessese ve onun yapacağı hizmet, vereceği netice ve randımanın mahiyet ve şekli üzerinde elbette büyük rolü olacaktır. Bu hakikatları düşünüb kabul etmez isek zaten böyle bir müesseseye lüzumu olmadığı neticesine varmak lâzımdır. Bu düşüncelerle, ve bu gayeler üzerinde müessir olsun diye bu ihtiyaç karşısında müessese kurulmaktadır. Böyle olunca her halde kurulacak bu konservatuvar müessesesinin Türk halkının halkçılık hüviyetini, varlığını millî hususu tahassüsünü elbette hesaba katacağız. Milleti tesir altına alacak bir şeyde bizzat onu; milleti esas tutmak ilmin, fennin icabıdır. Yoksa meselâ askerlik fenni, mühendislik fenni bizde iyi olmakla beraber dünyada daha iyi daha ileri, daha emniyet verici, daha mütekâmil olarak bu fenni, bu ilmi ileriye götürmüş millet varsa mühendislikte milliyetçilik sevdasıyla hayır onu alamayız demiyorum böyle bir şey var idi hatır olmaz. Doktorluğun, mühendisliğin, askerliğin milliyeti yoktur, fakat resmin, musikinin, edebiyatın muhakkak ki milliyeti vardır. Milliyeti yoksa, hiç değilse bu günkü dünya var. Meydanda işte; bir şark musikisi vardır, bir garb musikisi vardır. Bunlar nasıl birleşir. Şarkta yaşayan milletler var, Garbta yaşayan milletler var. Bunların tarihleri başka, hisleri başka, duygusu başka, itiyadı başkadır. İçtimâî yaşayışları başka, renkleri başkadır. Binaenaleyh, doktorlukta böyledir, askerlikte şöyledir diye resimde, musiki de ve edebiyatta da en ileri bir milletin musikisini edebiyatını almak ben, ne biz Cumhuriyet Halk Partisinin mebusları ve onun Bayrağı altında bulunan bütün vatandaşlar bundan nefsimizi menetmişizdir, milliyetçiliğimiz buna mânidir ve herkez buna inkiyad edecektir. Zarfî olan bu hükümden kimsenin kurtulamayacağı hesaba katılarak bu kanun lâyihasının hazırlandığını çok kıymetli ve hürmet ettiğim Marif vekilimizin lisanından bu kürsüden işitmiş bulunuyoruz.

Yani bu kanun yapılırken bütün bu dediğim felsefî, millî, ilmî, esaslara riayet zihniyetinin bunu hazırlayanlara hâkim olduğu halde yapılmış olduğu anlaşılıyor ve başka türlüşünü zaten beklemeyiz. Biz böyle isek bizimle beraber bizden farksız olan salâhiyet ve mesuliyeti taşıyan arkadaşlar da başka türlü düşünemezler. Bundan evvel bu kaydi onları uyandırmak düşüncesiyle ve tenkid etmek için söylemediğimi tesbit etmiş olayım. Ancak bir noktaya taallük eden izahdır ki bende bu itminais yaratmıştır o da şudur; bu kanun lâyihasının son muvakkat maddelerinin birisile feshedilen bundan evvel yapılmış bilmem kaç numaralı, musiki muallim mektebini orkestrayı yaşatan galiba 2541 numaralı kanun. O ka-

nunun birinci maddesinde kanunun sebep ve hikmeti tesisi, tesis maddesinde şöyle yazılıdır :

«Maarif vekâletine bağlı olmak üzere Ankara'da bir millî musiki ve temsil akademisi kurulmuştur.» ben; akademi şu tabir demektir, konservatuvar şu demektir, onun yerine şu mu olsun, bu mu olsun buna girmiyorum. Şunu da itiraf ediyorum ki ne Enderun musikisini , dümtek usulünü bilirim, ne de şu peşrevi, şu besteyi, şu faslı. Bunların hiç birisini anlamam. Anlamam amma bunların hangisi güzel, denirse benim ruhuma en iyi tesir yapan hangisi ise o güzeldir. Benim zevkim şahsımladır; ilimle, musiki bilgimle değildir. Görüyoruz arkadaşlar, burada ehemmiyetli olan nokta Ankara'da bir millî musiki ve temsil akademisi kurulacaktır. Eski kanun millî kaydını tasrih etmiştir. Hasan Âli Yücel arkadaşım, «millî» kaydının konulmuş olmasına rağmen, yeni tesis edilecek olan yeni konservatuvarı daha geniş ve daha mütekâmil bir şekilde ihdas edeceğiz, millî tabirini kullanmaktan ihtiraz etmemiz, milliyet esaslarından ve milliyet esasına ehemmiyet vermediğimizden, riayet etmediğimizden dolayı değildir, dediler. Söylediklerinden zımnen bu çıkar, bunu anladım. Böyle «millî» etiketini her yere yapıştırmağa lüzum görmüyoruz. Misal olarak da, İstanbul'daki Üniversite millî bir müessesedir, fakat millî Üniversite demiyoruz. Üniversitenin millî olmadığını kabul ediyorum. Üniversiteler içerisinde sırf milliyet esasına müstenid, milliyet çemberi içerisinde bulunan ilim tedris edilen kısımlar vardır. Amma heyeti umumiyesile millî değildir, meselâ Fransa'da, İngiltere'de, Türkiye'de Üniversitelerin millî aksamı vardır. Milliyeti tevlid ederler. O zaman millî tanılır. Bunu kasdediyorlarsa tabiidir. Fakat mahiyet itibarile askerlikte, tıbda, milliyet aranmaz. Hisse, ruha, tahassüse taallûk eden sanatlara gelince her halde milliyet anlaşılır. Kendileri çok veciz, çok güzel, alıcı, sürükleyici tabirler ve cümlelerle resim hakkında söylediler. İstanbul'da ressamalar vardır. Resim akademisi ve saire vardır. Bunlar millîdir. Muhakkak ki bu Türk ressamalarının yaptıkları resimler, bizim arzu ve ihtiyaçlarımızı tatmin edecek bir şekildedir ve renk ve ışıkları millî zevki okşayacak mahiyettedir; rengin de milliyeti olmaz. Fakat her halde Türk hissiyatını okşamaya mecburdur. Onun içindir ki, millî demeğe lüzum yoktur buyurdular. Görülüyor ki, arkadaşlar, nasıl ki güzel sanatlar içinde resim milliyetten gayri kabili tefrik ise, edebiyat ve musiki de aynıdır, bunların hepsi ruha ve hisse taallûk eder. Sözlerim arasında akademi-den bahsettim; musikiden anlamam dediğim halde bu mevzua te-

mas ettiğimden dolayı kendime ihtar yapacağım. Bu noktai nazardan konuşmalarda ve fikirlerde hissiyata yaptığı tesirin, mananın anlaşılmasına yardımı olur diye çok hulâsa olarak bunu arzettikten sonra asıl soracağım şeye geliyorum. Konservatuvar kuruluyor, kurulmasından beklenen hizmeti teğmin edici mahiyete karşınıza geldiği gün çok memnun olacağımı, şimdiden muvaffakiyetlerini dilediğimi ve çok şükran borcu içerisinde bulunduğumu söyleyerek şu müessesenin kuruluş tarzının izahına aid bir iki noktayı soracağım.

Devlet konservatuvarı iki kısma ayrılır. A, müzik kısmı, B, temsil kısmı, demek iki şey vardır; müzik, temsil. Müzik kısmında neler yapılacağını yani tesis maddesidir, kasdı, arzuyu gösteren maddedir. Kompozisyon beste işleri bu bestekârlıkların sahası, hududu nedir? Bizim alafranga dediğimiz ve bir arkadaşın söylediği gibi ekseriya ve çok şükür Türk köylerine dahi gitmiş olan radyoların onları çalarken ekseriya düğmelerini kapadığımız şeylere mi münhasırdır. Yoksa daha geniş sahada millî müzik dediğimiz zaman kafamızda hepsini kaynaşmış bir halde tutarak onu mu yapacağız? Kompozisyonun hududu, rengi ve mahiyeti nedir? Orkestra idaresi, eh. Pişano, güzel. Pişano ile musiki namına ne yapılabilirse, orkestra ile ne yapılabilirse tabî onlar yapılacaktır. Fakat org? Orgu ben bilmiyorum. Benim bildiğim org galiba mezhebî, dinî bir çalgıdır, kiliselerde çalınır. Bir çok arkadaşlarıma sordum, bunlardan birisi, sinemalarda da çalındığını söyledi. Bu ne derece ehemmiyetlidir ve nasıl bir çalgıdır, bunu memleket bilmez. Ben bile memleketin aşağı yukarı tahsili âli görmüş bir adamıym, ben bilmiyorum. Tenvir ederlerse faydalı olur.

Harb, çok geniş tettebbülü, bilgili bir arkadaşımın bana öğrettiğine göre, bazı kör, sağır, topal, ekseriya Rum, Ermeni, yani gayri-türk vatandaşların teseül vasıtası olarak kullanmağı itiyad edindikleri, bizim kanunun dikine tutulan şeklinde bir şeymiş. Öyle midir, değil midir, bilmiyorum. Org hakkındaki malûmatımı söylerken malûmatımın noksan vaziyetini izah ettim zannederim. Fakat obiri hakkında kasdım yoktur ve olmasın, olsun demiyorum. Tenvir buyursunlar, niçin lüzum görüyorlar? Bu memlekette yeni bir şey yapıyoruz, yahud yapılacak Konservatuvarın içerisinde bu olmazsa eksiklik mi olur, millete ne faydası olacaktır?

Yaylı sazlar : Tabî buraya keman da giriyor, kemençe de giriyor.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Kemeñçe girmiyor keman ve viyolonu izah ettiler.

Süreyya ÖRGEEVREN (Devamla) — Yaylı saz tabîî mutlaktır, tambur da yaylı saz sayılır. Şu halde bu da izah edilsin, ne gibi sazlar girebilir? Şimdi, bu yaylı sazlar içine keman, kemeñçe girmiyorsa, kemanların daha büyüğü var, acaba onlar da giriyor mu, girmiyor mu? Bunlar da izah edilsin. Teknik mahiyeti var, herkes bunları kolaylıkla anlayamaz ve anlamadığımız bir kanunu, daire-sini çizmemiş olarak tatbik sahasına verirsek kontrol işleri güçleşir ve istikbalde çok muğlâk vaziyetler ihdas edebilir. Nefesli çalgılarda kaval da var mı? Bu da girecek gibi geliyor amma burada ifade edilmemiştir. Klârnet, saksafon girdiği gibi onun da girmesi lâzımdır. Sonra, zurna girmeli mi, girmemeli mi? Burada hüküm yoktur. İzah isterim.

Sonra, vurma sazlar; davul vurma saz mıdır? Dümbelek, ud, cümbüş dedikleri vurma sazlardan mıdır? Bunlar da tebellür ederse kurulacak müessesenin yapacağı hizmet evvelce de arzettiğim gibi, memleket ihtiyacatı musikisi ile ruhî musiki ihtiyacatına derecei tetabukunu gösterecektir. Bunlar meçhul olunca tatbik ölçümü de eksik olur, takdirimizde isabetsizlik olur. Opera, tiyatro, balet kısımları hakkında hiç bir söyleyeceğim yoktur, istirhamım da bundan ibarettir.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Arkadaşlar, tarihi kadar eski bir medeniyeti olan Türk milletinin elbette dünya milletleri arasında tarihteki millî mevkîine yaraşır bir dili ve bir de musikisi vardır. Arkadaşlar, kendimize aid olanı, işlenmemiş diyerek, hakir görmeğe alışsaksak çok fena bir yola gider. Edebiyatımız, arkadaşlar, Acem istilâsına, Arab istilâsına uğramazdan evvel elbette sırf bir Türk edebiyatı idi.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Doğru.

Rasih KAPLAN (Devamla) — Fakat Acem siyasilerinin siyasî olarak gelib saraylara sokuldukları, Arabların saraylarda mühim mevkiler tuttukları zamanlardan sonra bunlar dilimizin üzerinde çok tahribat yapmışlardır. Arkadaşlar, mütemadi telkinlerle bizi dilimizin aleyhine sevketmişlerdir. Arkadaşlar, onun için biz bu gün Millî Devleti kurduktan ve Türk Cumhuriyetini ilân ettikten sonra her sahadaki yanlış yolları ve hareketleri ıslah ederken, ikinci bir yanlışlığa doğru adımlarımızı atmaktayız. Arkadaşlar, dün Acem siyasilerinin ve Arab siyasilerinin mağduru olan Türk edebiyatı ve

Türk musikisi bu gün de frenk mukallidliğine kurban gidecek gibi görünüyor.

Arkadaşlar, bu tabiri ağır görmeyin, biraz dikkat edin bir millet ki kendi edebiyatını kendi yapmazsa, kendi musikisini kendi yapmazsa ve kendi nağmelerini terennüm etmezse o musiki kütleyi arkasından sürükleyemez, kütlenin hissiyatına tercüman olamaz. Arkadaşlar, bu sözümün saiki çok kıymetli arkadaşımız Maarif Vekilimizin nasılsa zannederim istemeyerek sarfettiği bir sözdür. Biz bu musikiyi yapacağız. Nasıl ki her sahada ilmi nerede bulursak alıyoruz. Vaktile askerlik ilmi bizde idi. Fakat inhitata uğradı. Maamafih bu gün daha ileri bir şekilde başkalarından alıyoruz. Musikide de öyle yapacağız. Daha müterakki tekniği alacağız. Doğru arkadaş, müterakki ilim alınır, fakat his alınmaz. Musiki histir, ilim değildir. Arkadaşlar, Türk dilini tedkik eden bütün ilim erbabı diyorlar ki, Türk dili köstek kabul etmeyen bir dildir. Bunu şöyle izah edeceğim. Şimdiden garb musikisi tekniğini Türkün nağmesine tatbik edin o vakit görürsünüz kelimenin yarım sesi veya çeyrek sesi düşüverir, kösteklenir. İşte onun için garb musikisi tekniğiyle yapılırsa bizim dilin Türkçeden başka bir dil konuşuyormuş gibi bir şekil alır. O teknikle güzel Türkçemiz Türkçeden başka dille konuşan bir insan dili gibi çıkıyor. Onun için garb tekniğiyle, garb musikisini herkes yapar, ona hiç kimsenin bir diyeceği yoktur. Fakat bizim musikiyi çalarken bizim musiki üzerinde çalışmak zarureti vardır. Bizim musiki üzerinde çalışmak veya bizim musikiyi dinlemek ihtiyacı üzerinde, sayın Maarif Vekilimiz Mısırı açarlar dinlerler veya isterlerse kendileri çifte telli çalarlar, dediler. Fakat istediğimiz bu musikiyi dışarıdan, başka yerden, radyodan niçin dinleyelim; biz, heyeti umumiye, hepimiz bunu istiyoruz. İsteddiğimiz bu musikiden niçin ayrılalım da arzu edersek çifte telli çalalım.

Bizim musikimiz öyle bir şekil alsın ki bizim dilimizi ve hissiyatımızı terennüm etsin. Bizim musikimiz çalındığı vakit Alman, Fransız, Romen musikisi çalınıyor zannetmeyelim. Bizim musikimiz çalındığını hissedelim. Bizim musikimiz, bizim nağmeleri ifade etsin. Bunun üzerine işlensin. Amma şimdi iddia olunduğu gibi garb musikisi bugün bu dereceyi bulmuştur, ancak onu taklidle yapacağız dersek, arkadaşlar o vakit bizim musikimiz tamamen ihmal edilir ele alınmayacak, ihmal edilmiş olan bir şey ölür, söner gider. O vakit ayrı bir musiki, tamamen başka bir musiki çıkacak. O vakit bir halk musikisi başka, bir de garb tekniği üzerine kon-

muş ayrıca yüksek cemiyete ve cemaate aid bir musiki mi yapacağız? Böyle bir şey hiç birimizin hatırından geçmez. Onun için tarihi kadar medeniyeti de eski ve şerefli olan Türk milletinin dili de, musikisi de vardır. Bu dil üzerinde ve bu musiki üzerinde bu inkılâb devirlerinde hakikaten yolumuzu bulacağız. Sayın vekilimizin kanunu getirmesinde çok hakkı vardır ve çok yerindedir. Ancak hakikî yola sokmağa Meclisle beraber sayın vekilimiz de el birliği ile çalışırlarsa, bir çok işlerde muvaffak olduğumuz gibi, bunda da daha çabuk muvaffak olacağız. Ama yalnız garb musikisinde çalışacağız, öbürlerini okutamayız, çalamayız diye ısrar ederlerse o vakit bir musiki çıkacaktır ama benim olmaz. Onun için benim musikimi çıkarmak için, benim dilim, benim musikim üzerinde çalışmak zarureti vardır.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Arkadaşlar, sözü yanlış anlaşılan bir hatib kendisini çok bahtsız sayar. Ben iki defa bu bahtsızlığa uğruyorum. Çok müteessir oluyorum. Ben hiç bir zaman millî konservatuvar tabiri kullanılsın; millî kelimesi konsun davasında bulunmadım. Ben isimden hiç bahsetmedim. Bilâkis Devlet Konservatuvarının teşkili lâzımdır dedim. Bunun muhtevası içerisinde millî musikiye mutlaka ayrı bir yer verilmesi davasında bulundum. Muhterem Maarif Vekili verdiği cevabda, bilhassa benim ruhumu okşayan bir tabir sarfettiler, beynelmilel teknikte ve kıymette bizim ruhumuzu okşayan eserler yetiştiren sanatkârlar yetiştireceğiz dediler. Arkadaşlar, benim ifade etmek istediğim ve üzerinde durduğum nokta budur. Keşke Maarif Vekili bu cümleden sonra sarfettiği diğer cümlelerle münakız olub da evvelce söylediği bu cümlelerin tesirini benden silmiş olmasaydı... Sensas isminde büyük bir musiki üstadı (Türk musikisi başka bir sanattır) demiş. Bunu Türk musikisini takdir edici bir lisanla söylemiş. Ben Türk musikisinin Sensas'ın söylediği gibi başka bir sınaat olmasını asla istemem. Türk musikisini de dünyada medenî milletlerin musikisi gibi her yeni tahassüsü, yeni heyecanları ifade edecek kudrette olmasını, yeni şekilde şiirler besleyecek tarzda olmasını isterim. Fakat arkadaşlar, musikinin beynelmilel olduğuna asla inanmıyorum. Musikide beynelmilel olan bir teknik vardır, bir riyaziye vardır. Onu alacağız, bu muhakkak. Fakat musikide beynelmileliyet vardır diye ortaya bir süslü lâf atanlar bu beynelmilel musiki içerisinde meselâ İtalyan rengi diye hususî ve ayrı bir şekil ve karakterin mevcut olduğunu inkâr mı edeceklerdir? Yine bu cümleden olmak üzere başlı başına ayrı karakterde bir Rus ve bir Alman musikisi vardır. Erbabı her hangi bir eser çalındığı zaman bunları anlarlar. Bedbaht o millettir ki kendi musikisi yoktur.

Necib Ali KÜÇÜKA (Denizli) — Rus, Alman musıkisi de aynı teknik içerisinde.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Devamla) — Muhterem arkadaşlarımın söyledikleri esası ben de söylemiştim. Zaten ben bunu ifade etmek istiyorum. Zannedirim arkadaşım dikkat etmemişler veya ben iyi ifade edememişim.

Necib Ali KÜÇÜKA (Denizli) — Maarif Vekili başka türlüünü iddia edemez.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Devamla) — Muhterem Maarif Vekili buyurdular ki, mazinın büyük adamlarından bahsediyoruz. Bakiden bahsediyoruz, dediler. Nabiden bahsediyoruz, İtriden bahsediyoruz dediler. Bahsetmek neye yarar? Bahsetmek eğer kâfi bir şeyse muhterem arkadaşımız, şairimiz Yahya Kemalın son yazdığı şiirler İtriyi bize her zamandan iyi tanıtmış değil midir? Yalnız bu kadarı kafi değildir. Acaba bu bahsedilen İtrinin nevakârını icra edecek kimseler bulacak mıyız? Ben şehnazdan senfoni yapılsın demedim, ben hicazdan marş yapılsın demedim. Ben bir marşın, bir makamın arkasından sürüklenmek davasında değilim. Fakat majörün, minörün mahdud çerçevesine sığmak isteyen bir adam da değilim. Avrupa da majörün, minörün dar çerçevesi içinden sıyrılmak için, bu çemberi patlatmak için namütenahi uğraşılmaktadır. Onların patlatmak istediği çemberin içine ben kendiliğimden giremem.

Plâklarımızdan behsettiler. Gerek Ankarada gerek İstanbulda toplanıp da hifzedilmekte bulunan plâkların hepsini biliyorum. Şüphesiz halk musikisine verilen ehemmiyet itibarile folklörümüüzü erbabına tedkik ettirmek için bunlar güzel vesikalardır. Fakat arkadaşlar Türk musıkisi, demin de arzettiğim gibi, hiç bir vakit yalnız halk şarkılarından ibaret değildir. Bu milletin işlenmiş sanat musikisinde vardır. Bu sanat musıkisi başlıca elemandır.

Kâzım Nami DURU (Manisa) — Arkadaşlar; musiki behsi benim ihtisasıma dahil olmadığı için kürsüye çıkıp da söz söylemek istemiyordum. Fakat söylenen sözler beni de söz söylemeğe sevketti. Çünkü ihtisası olan da olmayan da söyledi. (Gülüşmeler)

İlim, fen, teknik beynelmileldir. Güzel sanatlar millidir ve artık Fransızların Verite Dölepari dedikleri bir hakikattir. Bunu herkes bilir. Fakat ben size bu konservatuvarı edebiyat fakültesile ve güzel sanatlar akademisile mukayese edeceğim. Edebiyat fakültesi edebiyat mı yapar, edebiyatçı mı yetiştirir? Edebiyat fakültesi, edebiyat yapmaz, millî edebiyatla uğraşmaz, edebiyatın kavaldını, zevabatını,

edebî tarihi, muhtelif milletlerde edebiyatın nasıl teşekkül etmiş olduğunu öğretir. Oradan çıkan genç eğer kendisinde millî duygu ve millî heyecan varsa...

Şemsettin GÜNALTAY (Sivas) — Millî kültür nerede öğretilir? Edebiyat fakültesinde verilmez mi?

Rasih KAPLAN (Antalya) — O telkin edilmezse...

Kâzım Nami DURU (Devamla) — Müsaade buyurun.

Millî edebiyat efrad tarafından yapılır, sanatı adam yapar. Duyan yapar, duymayan hiç bir şey yapmaz.

Güzel sanatlar akademisini ele alınız. Güzel sanatlar akademisinde Türk sanatı öğretilmez. Türk sanatı diye bir şey öğretilmez. Muhtelif sanat şubeleri öğretilir, öğrenenlerin içinde Türk ruhunu duymuş; Türklüğünü heyecanla hissetmiş bir ressam çıkar, bir Türk levhası yapar. Bir heykeltraş bir Türk heykeli yapar, bir bilmem ne bir bilmem ne yapar?

Bunun gibi musiki müessesesi de musiki tekniğini, tarihini öğretir. Türk musikisinin usullerini ve tarihin de bütün dünya musiki usul ve tarihleri ile beraber hepsini öğretir. Fakat musiki yapmaz. Musiki yaratmaz. Musiki heyecanın bir neşidesidir. Bunu adamlar yapar, insanlar yapar, duyan, kalbi heyecanla çarpan insanlar yapar. Vekâletten bunu isteyemeyiz. İsteyemezsiniz. Vekâletten yalnız tekniğini, yolunu isteyebilirsiniz. Sizin vereceğiniz vesaitle, programda Türk musikisinin tettebbuu vardır. Türk üstadlarının eserlerini dinletiyor mu, bundaki zevki gençlere anlatıyor mu? Bunun yapılması beklenir. Fakat hocalar Türk musikisi yapacak diye icbar edilemez. Musiki ancak içinde bir aşk ve heyecanı millî duyan ferd tarafından yapılır. Bunun burada yeri yoktur.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Sizin bahsettiğiniz dâhi o ayrı bir şey...

Kâzım Nami DURU (Devamla) — Müsaade buyurunuz, ben nasıl sizi dinledimse ve müdahale etmedimse siz de beni öyle dinleyin. Sonra çıkar söylersiniz.

Arkadaşlar, edebiyatımızı bir misal olarak ele alacağım. Bizim bu günkü edebiyatımız divan edebiyatı değildir. Tanzimat edebiyatını da bir tarafa bıraktık. Bu gün yeni bir edebiyatın sahibi miyiz? Bunu ki-me soracaksınız? Ne istiyoruz? Yeni bir edebiyat yaratmak, Avrupaî kıymette, bütün dünyaca tanınan bir edebiyat yapmak istiyorsak, diğer dillere de tercüme edilecek bir edebiyat yapmak istiyorsak ço-

cuklarımıza kültür, irfan verecek, onları malûmat sahibi yapacağız. Dünya edebiyatlarından tercüme yapacaklar. Diğer memleketler edebiyatı tekniğiyle eserler yapmağa muvaffak olurlarsa olurlar. Yok-sak darülfünunda sen Türk edebiyatı yapacaksın, güzel akademide Türk güzel sanatlarını yapacaksın, konservatuvarda sen Türk musi-kisini yapacaksın diye bir talebde bulunamayız. Bunun haricinde Hükûmet de, sizler de bir şey yapamaz. Böyle bir şey istemek teklifi malâyani olur.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) — (Alkışlar) Halk terbiyesine tesir yapacak sanat adamlarının bir inzibat içine alınması. Böyle bir şey var mazbatada. Buradan daha canlı bir şey yok. «Halk bilgisine tesir yapacak sanat adamlarının umumî seviye ve meslekî bilgi bakımın-dan bir inzibat içinde yetişmiş olmaları». Süreyya Bey arkadaşımı-zın, Rasih Kaplan Beyin söyledikleri, sonra Osman Bey şey dedi, (Gülmeler) çeşni dedi, çeşni. Kâzım Nami Bey de dile benzetti. Musi-ki elbette dildir, şübhe yok. Dil zaten musikiden başlamıştır. Yani herkes demek istedi ki, millî aksan, ha millî aksan (Gülmeler). Kon-servatuvara İtalyanları, Almanları doldurduk, aksan gitti; millî ak-san uçtu. (Gülmeler) Korkumuz buradadır. Zorla kanun çıkmaz bu Meclisten. Burası Türk Meclisidir. Şimdi hissetiğimi hulâsa edeyim. Zaten ben çok söyleyemem. Bizim eski musikimiz yok mu? Biz onun maariften tasfiyesini istiyoruz. Yani bunu fennileştirmek ve bunu ih-mal etmemek. Bu sözünden millî musikiye fenni ve rıyazî bir kıymet vermek ve hiç şübhe yok Necib Alının dediği gibi teknik mukayesesî yapmalı. Teknik topyekûn olmaz. Çünkü herkes söyledi ya, burada musiki bakteriyoloji değildir (Gülüşmeler). Teknik amma, sanayî nefisenin boyları dağıtmak, hani evvelâ yavaş yavaş sürülür, fonlar dağıtılır, açıktan koyuya doğru gidilir. Sulu boya da başka, yağlı bo-ya da ayırdır.

Şimdi Necib Ali Bey dedi ki, Necib Ali Beye söylüyorum (Biz de dinliyoruz sesleri). Bunun affektifitesi vardır, yani hissî ciheti vardır. Meselâ ben bir adama dur derim, sonra duur da derim. Musikide bunun hissî ciheti çok. Sonra Fransız da başka, Türk de başkadır. Süreyya Bey; sazları tadad etmek lâzımdır dedi. Fakat...

Süreyya ÖRGEEVREN (Bitlis) — Kanunda tadadını istemedim, kürsüden izahını istedim. Zabıtlarda vardır.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Devamla) — Kürsüden izahat müeyyide olamaz ki, sonradan ne yapacaklarını bilmezsiniz ki...

Süreyya ÖRGEEVREN (Bitlis) — Zabta geçer...

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Devamla) — Santur yok mu? Kim diyor ki piyanodan fakirdir, sekiz oktavı vardır, mandalları vesairesile mü-kemmel bir şeydir. Rapsodi yok mu? Hani Ungarişe rapsodi. Santur-la çal da bak. Hülâsa edeyim, galiba, bu kadar hisse bağlı bir şeydir, bu müzakere bitmeyecek. Yalnız Devlet konservatuvarını, o Çeklerin stagni konservato dedikleri konservatuvarı mutlaka yapmalıyız. Necib Alinin dediği gibi bütün teferruatını tepsinin üzerine koymalı. Fakat onun yanında Türk musiki mektebi de. İkisini de Maarif Vekâle-tine yükleyeceğiz. Çok para vereceğiz. Amma bu sene veremeyiz, ge-lecek sene veririz, muharebeden sonra vereceğiz. İkisini de burada yapmayalım. Bunun hocaları çok hassastır. Esasen sanatkârlar hassas olurlar. Birbirinden uzak yerde yapmak lâzımdır? Türk kon-servatuvarı İstanbulda olsun, Necib Alinin dediği beynelmîlel kon-servatuvar da burada olsun. Yalnız bu iki teşkilât yapılsın. Türk konservatuvarının yapacağı eserin muhakkak Türkçe olacağını ne biliyorsunuz? Bir gün bir de bakacaksınız Muhlis Sabahattin gibi çalışacak. Tabiatında ne kadar varsa o kadar yapacak. Ancak bize ısınacak kadar Avrupalılaştırmak. Geçenlerde Rasih arkadaşımız bu-rada söylemişti, biz daha çok Tuna halkına benziyoruz. Peştedeki halka benzemiyoruz. İspanyolların Andoloji havalarını çalanlara benzemiyoruz. Her ne ise. Ne var ne yok ise hepsi tezgâha konmalı, musikiyi mukayeseli yapmak, şayet mukayeseli yapmazsanız Meclis karar vermez, bak göreceksiniz (Gülümsemeler). Yarın da görüşü-rüz, o bir gün de... Benim söylediğim tarz daha pratiktir, bunun teh-likesi nedir? Musiki bakımından biz Avrupalı olmak için ne kabılse olur. Fakat zorla olmaz, inzibat altına almak olamaz. Hasan Âli Be-yin dediği gibi kanun, dışarıda musiki komitelerinin teşekkülüne mâni değildir. Hususî konservatuvarlar açılabilir. Kanun buna mâni değildir. Vardır. Bu olabilir, fakat bizim istediğimiz bu değildir. Üç beş kişi bir araya gelir, yine bir Darülelhan açar, her isteyen oraya gidebilir. Amma biz ne istiyoruz? Türk musikisini, Maarif Vekili bey; bunu da sizin yapmanızı istiyoruz.

Bunun için para vermek icab ediyorsa verelim ve Türk musikisi için de bir branş açıp hakikî metodu paralelizm, beraber yürütelim. Hislerimize daha tevafuk edemiyor. Bakteriyolojide ediyor. Çünkü mikrob nasıl boyanır flân... Fakat musikiye gelince herkes ayağa kalkıyor. Binaenaleyh ister istemez iki türlü olacaktır. Bu fikirde ol-mayan arkadaşlar varsa uzatmasınlar, söylesinler. Zannediyorum ki ekseriyet böyle düşünüyor. Lâyiha tekrar encümene gitsin, yegâne engel nihayet para meselesinden ibaret kalıyor. Onun da çaresine

bakarız. Alaturka musiki de sahneye girecek. Onun da operetleri vardır ve başlamıştır. 15 senedir başlamış sayılabilir. Köroğlu şarkısı mükemmel bir ahenk oluyor. Fakat fukaralıktan yapamıyorlar. Çuhacıyanın Leblebici Horhor operetinde alafranga motiflerle alaturka bir araya gelmiştir. Fakat sen tutar da Almanları başa koyarsan, Dr. Protoryüs diye, onların ağzı bize uymuyor, hatta o kadar uymuyor ki arkadaşlar, dinleyin, hepinizin evinde radyo var, aynı alafranga parçaları Necib Aşkın çaldığı zaman daha lezzetle dinliyorum, Protoryüs söylediği zaman hoşuma gitmiyor. Necip Aşkın söylediği zaman galiba yanlışları benim hoşuma gidiyor. (Gülüşmeler, alkışlar). Yanlış değil onlar, bana uyan bir takım şeylerdir.

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) — Efendim, bendeniz bu lâyihanın müzakeresi esnasında Maarif Encümeninin düşündüklerini arzedeceğim.

Lâyihanın maksadı, Devlet konservatuvarının ihtiva ettiği iki şubede yetişecek sanatkârların memleket ve millî terbiye üzerinde daha faydalı insanlar halinde olmasını teğmin etmektedir. Malûmu âliniz şimdiye kadar gerek musikişinaslarımız, gerek sanat artistlerimiz tesadüflerle yetişiyordu. Bundan dört sene kadar evvel kurulmuş olan ve şimdi şekli müttekâmilî ile huzuruza çıkan Devlet konservatuvarı artık bu işin tesadüfe bırakılmasını tecviz etmiyor. Filhakika halk muvacehesinde musiki yapan adamlar, gerek şarkı söylemek, gerek saz çalmak suretile, musiki yapan adamlar ve sahnelerde her hangi bir şekilde aktörlük yapanlar, terbiyei umumiyye belki muallimler kadar müessirdirler. Bu itibarla halk terbiyesine, mektebden sonra olan terbiyeye, bir dereceye kadar çocuklar üzerindeki terbiyeye bu sanatların tekâmülü fevkalâde müessirdir. Maarif Encümenimiz meseleyi bu noktadan ehemmiyetli telâkki etmiştir. Bendeniz musiki ile hiç alâkadar olmadığım içim mesleğe müntesib bir selâhiyet adamı sıfatile değil, yalnız Maarif Encümeninin bir mazbata muharriri sıfatile, talimü terbiye hayatının naçiz bir ferdi olmak sıfatile huzuruza çıktım. Bu mevzua arkadaşlarımın bu kadar ehemmiyet vermeleri elbette yerindedir. Kendilerini teğmin ederim ki, Maarif Vekilinin söylediği gibi, bu ihtiyacı encümenimiz de duymuştur. Fakat hakikaten musiki millî olacaktır diye ayrı bir damga vurmağa lüzum görmemiştir. Bendenizce bunun sebeplerinden birisi, vekilin bahsettiği gibi, böyle bir etikete esasen lüzum olmayışı, bu bir; ikincisi, şayed millî musiki bahsi ayrı kelime ve tabir olarak konulacak olursa belki; tekke musikisi, enderun musikisi, sazların muhtelif nevileri, dümtek ve saire gibi dizini vurarak musi-

ki bestesi yapmak usullerinin okutulup okutulmayacağını mevzu bahis olacağı noktasının hatıra gelmesindendir. Maksud, seviyeli adam yetiştirmektir. Gerek mesleğinde gerek umumî malûmatında bilgili adam yetiştirmektir.

Fakat nefis sanatların muhtelif şubelerinde milliyet ve beynelmilelik hassası da az çok farklıdır. Bunu da nazarı dikkate almak lâzımdır. Meselâ söz sanatları; şiir, edebiyat hattâ aktörlük daha fazla millidir. Çünkü ancak bir millete hitab eder. Bir şair şiirini başka milletlere ıstıttiremez. Tercüme edilince şiir kalmaz. Fakat, bazı sanatlar mevzuu itibarile millî olmakla beraber beynelmileliyet payı da bulunan sanatlardır. Musiki de onlardandır. Çünkü herkes bir musiki parçasının samii olur. Resim, heykeltraşî, mimarî de onlardandır. Onlar da musiki gibi millî olacaktır. Fakat lisanları bütün insaniyete hitab edebilir. Ondan dolayı Rus musikisi, İtalyan musikisi, İspanyol musikisi motifleri itibarile, kendilerini vücade getiren elhan ve negemat itibarile millî olmakla beraber teknik bakımdan beynelmilel olduğu için bütün milletlere hitab ediyor. Çin musikisi ve bizim enderun musikimiz bütün milletlere hitab edemiyor, arkasından sürükleyemiyor. Tanburî Cemil ecnebiler tarafından anlaşılamaz bir hale geliyor. Maksudlardan birisi de Türk musikisini beynelmilel âleme hitab edebilecek bir hale yükseltmektir. Bundan dolayıdır ki arkadaşlarımız pek haklı olarak heyecanlandılar. Müessesenin bu şekilde teessüsü kendiliğinden hâsıl olacaktır. Nasıl olur ki yüksek seviyeli bir sanatkâr muhitinden müteessir olmasın ve oradan duyduklarını terennüm etmesin, buna imkân var mı? O takdirde müessesese vazifesini yapmamış demektir.

İşte bu kanun lâyihasile bendeniz onların heyecanlarını çok takdir etmekle beraber burada bir mesele olarak mevzu bahis edilmesini varid görmüyorum. Bundan dolayı teklif edilen kanunun aynen kabulünü Heyeti Celilenizden rica ederim.

BAŞKAN — Söz Maarif Vekilinizdir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Bu kanun vesilesile hakikaten ve şahsan de hürmet ettiğim bir hissin ifadesi için buraya söz alıp gelen arkadaşlarımla tehalük gösterdiklerini görmek, bana büyük bir haz veriyor. Biz duygumuza ve ruhumuza taallûk eden davalarda kendimizin olmak ve kendimizin olanı söylemek için, demek oluyor ki büyük bir iştîyak duymaktayız. İşte bu iştîyaklardır ki bu arkadaşınız mesul bir Hükûmet adamı sıfatile bu kanun lâyihasını hazırlamış ve onu huzurunuzda takdim etmiştir. Bunun aksine im-

kân var mıdır? Ben sizce malûm bir insanım. Yazdığım yazılarla, muhtelif yerlerde yaptığım konuşmalarla sizce ve memleket efkârı umumîyesince fikir ve kanaatleri tanınmış bir adamım. Benim fikirlerim meçhul değildir, yazılıdır, mazbuttur. Ben yalnız sanat gibi hissî olan beşer bilgisi aksamında değil, ilim gibi beynelmilel olan marifet şubelerinde bile bir milliyet davasının mevzubahs olduğunu iddia ve münakaşa etmişim. Onun için böyle bir dava mevzubahs olduğunda buraya çıkan arkadaşlar bu hissi takviye ederek konuştukları vakit, bilsinler ki bundan en çok haz duyacak benim. Yalnız mesele, bu millî duygumuzu nasıl ifade edelim; sualine verilecek cevabdır. Şimdiye kadar yapılmış tecrübelerden istifade edib en doğru yolu nasıl bulalım? Mesele buradadır. Yoksa davanın, arkadaşlarımla da burada hassasiyetle söyledikleri kısmında hiç bir ihtilâfımız yoktur. Bizim düşündüğümüz yol bu : Biz diyoruz ki garb musikisi, şark musikisi alaturka, alafranga musiki, böyle bir taksim, böyle bir tasnif yapmak doğru değildir. Bunun formülü budur. Nitekim dünya edebiyatının şarkta verilmiş şaheserleri, garbda verilmiş şaheserleri diye bir tasnif yapmağa ihtiyaç yoktur. Edebî şaheser sanat kıymeti, fikir kıymeti bakımından bütün insanların malı olacak hale gelmiş eserdir. Diğer sanatlar da böyledir.

Burada İbrahim Alâeddin arkadaşımızın izah ettiği gibi biz medenî ve müterakki dünyanın kullandığı medenî metodları kullanıyoruz. Bundan 100 sene evvel benim büyük babam böyle mi giyinirdi? Hatta bundan yirmi sene evvel benim babam benim gibi giyinib dışarda gezmezdi? Biz münasebette bulunduğumuz ve icabında medenî eserlerini müdafaa etmeyi vazife bildiğimiz ileri insan camiasının kıymetlerini kabul etmiş bulunuyoruz. Bunu asla Türklüğümüzden ayırıyoruz manasına almamalıdır. Türk olmağa medenî olmak mânî olabilir mi? Böyle düşünmeyeceğiz? Biz Türküz; yalnız musikimiz değil. her şeyimiz millîdir. Çünkü millî ve tepeden turnağa kadar bu cemiyyetin insanı, bu tarihin insanı ve millî istikbalin insanıyız. Amma bunu ifade etmeğe ud kifayet etmezse udu bir tarafa bırakırız, ork lâzım gelirse onu alacağız. O kilisenin değil, medeniyetin âleti olmuştur. Yahud arkadaşımızın buyurduğu gibi bilmem santur şu kadar oktavmış, piyanonun yerini tutarsa onu alacağız. Santura bir düşmanlığımız yoktur. Santur ifade etmiyorsa o zaman Orku alacağız. Yani bizim santura, tanbura, yahud orka ne hususî bir dostluğumuz ve ne de ruhî bir düşmanlığımız vardır. Bizim davamız duygumuzu en iyi ifade edecek vasıtayı almaktır. Şimendiferi biz icat etmedik diye onu almamazlık etmiyorsak, kendi duygumuzu ifade etmek için herhangi bir vasıtaya müracaat etmekten de çekinmiyoruz. Rasih Kaplan ar-

kadaşın aynı fikri söylerlerken bir yanlışlıkla söylediğimi ifade buyurdular. Müzik histir, şüphe yok; edebiyat da histir şüphe yok. Amma biz burada hiç hisle alâkası yokmuş gibi görünen kanunları müzakere ederken de coşuyor, heyecanlanıyoruz; en çok heyecanlanan da arkadaşımıdır. O his ve heyecan bizden gayrilerin yaptıkları vasıtalarla kabili ifade ise hiç mazhur görmeden o vasıtayı kullanabiliriz. Hiç şüphesiz duygu duygudur. Hissimizi mütekâmil vasıtalarla ifade etmek imkânı varsa neden bundan istifade etmeyelim?

Şimdi Dr. Saim Ali arkadaşımın teklifine geliyorum; diyorlar ki; bir konservatuvar yapalım, bu Türk musikisini tedkik etsin. Bir de garp musikisi yapacak bir konservatuvar kuralım. Biz buna asla ihtiyaç görmüyoruz. Çünkü Devlet konservatuarı diye yapmağı düşünüp kanun lâyihasını yüksek huzurunuzda takdim ettiğimiz müesseyi gayri Türk bellemiyoruz. Sonra buyurdıkları ve bozarak tekrar ettikleri isimler... Bunlar muvakkat şeylerdir. Mal bizimdir, biz kendi evlâdlarımızı yetiştirmek istiyoruz. O isimler bu davaya delil olmaz. Bu gün var, yarın yoktur. Biz varız. Kaldı ki, beste yapıcı adam, sanatkâr yetiştirmek için, deminki beyanatımda da arzettiğim gibi peşrev nedir, halk musikisi nedir? Beş sesli mi, üç sesli mi. Bunları elbette bilmelidir. Öğretmeyeceğiz demiyoruz. Bilesiniz ki, bunlar esaslı olarak hallolmuş bir davada değildir. Bakteriyoloji ve mineralojiye benzemez. Bakteriyoloji ve müşabihlerini olduğu gibi zahmet-sizce alıyoruz, öğreniyoruz. Amma sanat öyle değildir. Onu kendimiz yapmak ıztırarındayız, onun için müşkülâta maruz sanat hazır lop bir şey değildir ki, Avrupadan bizim için yapılmış maddeler halinde onları kendimize nakledelim. Fizikte, matematikte bunu yapıyoruz, amma musikide yapamayız. Nitekim edebiyatta da yapamıyoruz.

Devlet imkânları hazırlayan bir uzviyettir. Kâzım Nami arkadaşımın dediğı gibi. Devlet sanatkâr ihtira edemez. Böyle bir kudreti yoktur. Maarif Vekili dediğiniz adam işte bendenizim. (Gülüşmeler) Ben müzik sanatkârı, ben büyük romancı, ben büyük ressam. Bunları ben icad ve ihtira edebilir miyim? Bunu ne eslâfım edebilirdi, ne ahlaflım edebilir. Bunu millet, bunu halk, bunu büyük kütle yaratacaktır ve iman iledir ki, halkın içerisinde bu kudretin tohumunu atmak için çalışıp çabalıyoruz. Dava budur. (Doğru sesleri)

Onun için tanzimatın düştüğü hataya biz asla düşmeyeceğiz. Türk konservatuarı, garb konservatuarı, bizde böyle ikilik olamaz. Bizde her şey birdir ve ancak o zaman millîdir. Çift, millî olamaz. Bilesiniz, biz böyle düşünüyoruz. Arkadaşım endişe etmesin. Daha bu konservatuvar kanunu hazırlanmadan, yüksek huzurunuzda sevke-

dilecek şekli almadan ben bu işle meşgul olan arkadaşlardan rica ettim, onları tanzif ettim. Peşrev nedir, kaç türlü vardır, konserler verdirip çaldırtacağım. Arzettiğim gibi halk musikisini dinleteceğim. Amma bütün bunları ileri memleketlerin sanat tarihlerinde geçirmiş oldukları tecrübelerin dışında yapamayacağım. Meselâ, Çeklerin eski bir halk musikisi vardı. İsmi söylediler, hatırlayamıyorum, Konservatuvarlarını yaptıktan sonra Garb musikisini alıyorlar ve musiki erbabını o yolda yetiştiriyorlar. Çeklerin kendi hissiyatını, Çek olduğunu belli ettirecek surette ifade edecek adamlar böyle yetişiyor. Ruslar böyle yetiştirmişler, başka milletler de böyle yapmışlardır. Bu tecrübeler önümüzde durup dururken bunun üzerinde ve bizim tarihimizdeki bazı tecrübelere benzer şekilde ikilik yapmağı istemiyoruz.

Bütün dava budur. Dört kelime ile tekrar edeyim : Biz millîyiz. Türk olarak, resimde ışığımızı, musıkide sesimizi, edebiyatta duygumuzu ve fikrimizi söylemek istiyoruz ve yaptığımız müesseselerde bunun tohumunu atıyoruz. Sanatkâr yaratmak bizim elimizde değildir. Millî vicdan, millî kudret ve halkımız bunu yapacaktır. Ona da yüzde yüz iman ediyoruz.

(Bravo sesleri, alkışlar)

DEVLET KONSERVATUVARI HAKKINDA KANUN MADDELERİNİN GÖRÜŞÜLMESİ

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Rasih KAPLAN	(Antalya)
Dr. Sadi KONUK	(Bursa)
Nevzad AYAS	(Bursa)
Kâzım Nami DURU	(Manisa)
Necmeddin SAHİR	(Bingöl)
Dr. Osman Şevki ULUDAĞ	(Konya)
Süreyya ÖRGEEVREN	(Bitlis)
Hasan-Âli YÜCEL	Maarif Vekili (İzmir)
Necib Ali KÜÇÜKA	(Denizli)
Reşad Nuri GÜNTEKİN	(Çanakkale)
Cevdet Kerim İNCEDAYI	(Sinob)
Velet İZBUDAK	(Yozgad)
Muhittin Baha PARS	(Bursa)
Ahmet SUNGUR	(Yozgad)
Ali Rıza TÜREL	(Konya)
Cemal AKÇIN	(Afyon Karahisar)
İbrahim Alâettin GÖVSA	Maarif Encümeni Mazbata
	Muharriri (İstanbul)
Dr. Saim Ali DİLEMRE	(Rize)

MADDE 1. — Ankara'da Maarif Vekilliğine bağı bir Devlet konservatuarı kurulmuştur.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Arkadaşlar, sözüme başlamazdan evvel şunu ifade etmek isterim ki, bu kanun, lâzımdır, bu müessesenin kurulması lâzımdır. Yalnız müessese kurulurken noksan kuruluyor. Bütün ifade etmek istediğimiz, bu noksanı ikmalidir. Yanlış anlaşılmasın. Ne irticala alâkamız vardır, ne de şunun la bununla.

Arkadaşlar, bütün dünya milletleri gözümün önünden, bilhasa şu son senelerde adeta sinema şeridi gibi, gelib geçiyor. Arkadaşlar millî bünyesi zayıf olan milletlerin böyle bir ağaç yaprağı gibi ne kadar çabuk, ufak bir rüzgârın önünde düştüğü ve yıkıldığı her gün tarihin sayfalarına geçmektedir.

Arkadaşlar, Türk milleti gibi bir millet kendi milliyeti üzerinde müessir olacak musikisini yaparken kendisinin musikisini inkâr edercesine bir kanunu bu Meclisten çıkarsa inkılâbcı Meclis, bu nokta üzerinde, vazifesini ihmal etmiş olur.

Arkadaşlar; sayın Maarif Vekilimiz heyeti umumiye müzakeresinde; hiç bir vakit sizin hislerinizden ayrılmadım; aynı hislerle mütehasis olarak lâihayı Meclise getirdim, buyurdular. Arkadaşlar, Maarif Vekili bulunan Hasan Âli arkadaşımızdan esasen böyle bir şey beklemeyiz. Ondan her vakit için millî kültürün, millî hislerin takviyesini bekleriz. Esasen vazifesi de odur. Yalnız bu işte nasılsa çok eskiden beri devam eden bir vaziyet var. Bu vaziyet üzerinde çok durmamız lâzımdır.

Arkadaşlar; ta Abdülhamid zamanında, zannedirim, bir İspanyol musikîşinası getirilmiştir.

Bu adam garb musikisinin başına geçmiş senelerce çalışmış hattâ kendisine paşalık verilmiş. Ondan sonra bir İtalyan gelmiş çalışmış; ondan sonra biliyorsunuz, musikî heyeti Ankaraya geldikten sonra Zeki Bey namında bir arkadaş bu işin başına geldi.

Maalesef bu arkadaşlar, gerek iki ecnebi ve gerek Zeki Bey arkadaşımız çalışırken, sayın Maarif Vekilimizin izah buyurdıkları şekilde, bu işi hiç bir vakit tebarüz ettirmediler ve öyle çalışmamışlardır. Alafranga musikîyi telkin ederken, mütemadiyen Türk musikîsi aleyhinde telkinatta bulunmuşlardır. Arkadaşlar, şimdi sayın Maarif Vekili arkadaşımız beyan buyurdular ki biz bu lâiha ile medenî olmak istiyoruz, başka bir şey değil. Arkadaşlar, ecnebî bir tekniği motamo almak demek medenî olmak demek midir? Sonra bir nokta üzerinde duracağız. Hatta medenî olmak olsa dahî millî

olmadığı için; inkılâpçılık noktasından bunun üzerinde durmamız lâzımdır.

Arkadaşlar, Garb musikisini, Garb musikisi ilmini teknik itibarile kuracağımız müesseselerde tedkik edeceğiz. Fakat; yapacağımız Türk musikisidir amma kanunun hedefi bu değildir. Garb musikisi hedef olarak, gaye olarak giriyor. Garb musikisi çok ileri olabilir. Arkadaşlar hiçkimsenin onun ileri olduğunda şüphesi yoktur. Bunu söylemek güneşi inkâr etmektir. Fakat; Garblılar için bir musikidir amma musiki olmak itibarile Türk için, ne kadar ileri olursa olsun, Türk ona benim değildir der. Bir İngiliz darbu meseli hatırıma geldi. Çok yüksek adam fakat İngiliz değil maalesef. Çok yüksek müzik olabilir. Fakat bizim aradığımız, musikinin Türk olmasıdır, oradaki musiki Türk olmayacaktır. Bu günkü vaziyet 50 sene sonra yine devam edecektir. Bu gün radyolar alafranga çaldığı zaman kapatıyoruz. Çünkü beni terennüm etmiyor. Çünkü 40 sene evvelki, o İspanyol havası yine yabancımız olarak kalıyor. Bu güne gelinceye kadar muasır musikiyi yapacağız diye çalışıyoruz. Fakat gelen ustalar yalnız Garb musikisini öğretmişlerdir. Ona çalışırken Türkçeyi öğretmemişlerdir. Türkçe o teknikle nasıl çalışılır, onu da öğretmemişler. Onun için arkadaşlar bu gün memlekette asıl sayın vekilimizin korktuğu ikilik devam ediyor. Mütema-diyen benim müziğim ne zaman çalacaktır diye halktan ve memleketten şikâyet işitiyoruz. Bu itibarla lâyihayı ikmal etmemiz lâzımdır.

Lâyihayı ikmal etmek için Türk musikisini bu günkü inkılâbımız ve prensiplerimiz olan halkçılık, milliyetçilik esasları üzerinde, inkılâbcılık esasları üzerinde çalışarak ikmal etmemiz için kendi dilimizi terennüm eden musiki üzerinde çalışmamız lâzımdır. Kendi dilimizi terennüm eden musiki kendi musikimizdir. Bunu, ileri teknikle meydana çıkarmak lâzımdır. Bunun üzerinde, arkadaşlar, sayın arkadaşımız, Vekil arkadaşımız buyurdular ki; bunda endişeye mahal yoktur, bu okunacaktır. Arkadaşlar, okunmakla okumak arasında fark var. Bunu tebarüz ettirmemiz lâzımgelir. Tarih okunur. Amma musiki denilen şey o ilmi öğretecek derecede okutulamazsa anlaşılmaz. Ondan, okuyub anlamadığı bir şeyi garb tekniğiyle bize vermesini istersek, onun kudreti dahilinde olmayan bir şeyi kendisinden istemiş oluruz. Okusun ki bizim sesleri muasır musiki ile nasıl ifade edeceğini bilsin. Okumadıktan sonra. Arkadaşlar, musiki bahsinde bazı arkadaşlarımız, eh canım, bu gün bilmem şu saz veya şu fasıl, bu da çalınır mı, derler. Bu gibi münakaşanın gerçi yeri burası değildir. Fakat sözüme başlarken ar-

zettiğim gibi, benim olan musikinın üzerinde işlemek için bu gün o musikiyi, çalınan alât iyi değilse onu ıslah için onun üzerinde işlemek lâzımdır. Vaktile ihmal etmişiz, bu gün yine ihmal ediyoruz, yarın da ihmal edersek bu musiki ne suretle teessüs eder, ne suretle kurulur? Vaktile Abidin Özmen arkadaşımızın Maarif Vekilliği sırasında yaptığı bir tebliği var. Bu tebliğde, müessese müdürlüğüne yapılan bu tebliğde ki, tarihi 6-XI-1934 tür, teşkilâtımızda alaturka adı ile anılan enderun musikisile katiyen alâkalanmayacakmış, diyor.

Arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Maarif Vekiline bir kanun lâyihasile bir müessesede şu ilmi okutacaksın, diye salâhiyet verilmiş, o, teşkilâtına bu suretle tamim yapıyor. Bundan böyle alaturka adı ile anılan enderun denilen musiki ile katiyen alâkalanmayacaksınız. Halbuki o vakitki kanunda alaturka musiki ile alâkalanmak yazılmış idi. Bu gün bu kanunda tamamen garb tekniği okunacaktır, deniyor, şu halde ötekinin hiç okunmasına imkân görülmüyor. Okunmadan bizim musikimizi de okuyan yapsın iddiasında bulunulursa bu, teklifi mala yutak olur. Arkadaşlar, buradakiler yalnız konservatuvarda çalışacaklar, muayyen adette değil, çünkü esbabı mucibede kültür ve halk terbiyesinden bahsediliyor, o kültür ve halk terbiyesine müessir olan musikiyi yapacak müesseseden başka bir şeyimiz yoktur. Başka müessesemiz, enstitümüz, akademimiz yoktur. Bu da yalnız garb esası üzerinde tedrisat yapacaksa, o vakit halk terbiyesi ve kültür nasıl olur? Arkadaşlar, Heyeti celilenizin dikkatini bilhassa esbabı mucibedeki bu fıkra üzerine çekmek isterim. Terbiye ve kültürle alâkalı bir iş yalnız mücerred olarak adapte edilebilir mi? Terbiye ve kültürle alâkalı bir işin yalnız başına adapte edileceğine ben kani değilim. Arkadaşlar, o vakit yalnız garb tekniği ile yapılacak musiki belki medeni olur. Sayın arkadaşımın ifadesile, milletimin musikisi belki medeni olur, fakat inkılâbcılık ve milliyetçilik gözetilmemiş olur. Onun için bendeniz Heyeti Celilenizden rica ediyorum; lâyihayı Maarif Encümenimiz bu noktaları tekrar tedkik etmek üzere alsın. Bu bizim esaslı işimizdir. Bunun üzerinde çok esaslı işleyelim. Bu müesseseyi kurmak için sarfettikleri emekten dolayı Maarif Vekilimize teşekkür ederiz. Yalnız bu noktanın ikmalî için müsaade edin, encümene verelim, bu kanunu ittifakla çıkaralım.

Dr. Sadi KONUK (Bursa) — Efendim, bendeniz münakaşanın aldığı şekil ve bazı hisler üzerinde yaptığı tesirler üzerine söz almak cüretinde bulundum. (İşitmiyoruz sesleri)

Münakaşanın geçen celsede ve bu şimdiki başlangıcında almış olduğu hissî şekiller üzerinde söz almak cüretini gösterdiğim için beni affetmenizi rica ederim. Maruzatım her hangi bir ihtisası tatmin edecek şekilde olmayacaktır, yalnız Heyeti Celilenin, Parti programındaki şu iki nokta üzerinde nazarı dikkatini celbedeceğim. Yapılan konservatuvar kanunu Parti programında şu maddelere uygun olarak tesbit edilmiştir. Parti Mebusu bulunan Heyeti Celile, Hükûmetin bu maddelere uyararak tavzif ettiği mutahassıs elere bıraktığı bu işi aynen kabul eder, ümidindeyim.

Parti programı,

Madde 44. — Güzel sanatlara, bilhassa musikiye inkılâbımızın yüksek tecellisile mütenasib bir surette ehemmiyet verilecektir.

Madde 45. — Millî opera ve tiyatro mühim işlerimiz arasındadır.

Şu halde icra vazifesile tavzif ettiğimiz Heyeti Vekilenin, Heyeti Celileye bunu programına dahil ederek getirmiş ve Parti programımıza da arzettiğim gibi bu hüküm konulmuştur. Binaenaleyh, Hükûmet bu programın icrasına girmiştir. Yolunda serbest bırakılırsa hayırlı ve isabetli hareket edilmiş olacaktır. Bunu arzetmek isterim.

BAŞKAN — Nevzad Ayas.

Nevzad AYAS (Bursa) — Sözüm ikinci maddeye taallük ediyor.

Kâzım Nami DURU (Manisa) — Arkadaşlar; görüyorum ki, bu meselede akla ve aklı selime istinad etmekten ziyade hisse istinad ediliyor.

Necmeddin SAHİR (Bingöl) — Heyeti Umumiye müzakeresi mi, birinci madde müzakeresi mi?

Kâzım Nami DURU (Devamla) — Birinci madde müzakeresi. İstirham ederim şayed usule mugayir bir şey söylüyorsam keseyim. Çünkü ben asabî bir adamım, sonra sözümü bırakırım.

Benden daha evvel söz söyleyen muhterem Rasih Kaplan'ın söylediklerine bakılırsa, buraya gelen kanun yalnız alafirangayı istihdaf ediyor, alafiranga müzik terbiyesi verecektir, binaenaleyh, musiki terbiyesinde milletimiz heder olacaktır. Maatteessüf geçen gün burada söylediğim sözlerden sonra da koridorda aynı şekilde bana sözler söylediler. Dediler ki, Maarif Vekâletinin getirmiş olduğu kanundan gaye memlekette alafiranga musikiyi tesis etmektir.

Halbuki kanunda ne alafirangalık ne alaturkalık vardır. Doğrudan doğruya teknik ve usul işinden bahsediyor. Bize program getirmiyor, şu okunacaktır, bu okunacaktır diye bir şey getirmiyor.

Arkadaşlar; alafırangalığı müdafaa etmekle beni itham etmek bana ağır gelir. Hayatımın hemen 30 bu kadar senesini Türkçülük cereyanını takib etmekle geçirdim. Elimden geldiği kadar Türkçülük üzerine bir çok yazılar yazdım. Binaenaleyh, bende alafırangalıktan bir zerre yoktur. Kozmopolit olmadım ve olmayacağım. Ben alafırangalığı değil, ilmî, fennî, tekniği müdafaa etmek istiyorum.

Bize gelen program da ilim, fen ve teknik üzerinedir. Konservatuarda Türk musikisi esasları üzerine bir musiki gösterilebilir mi?. Ders olarak bir şeyin gösterilebilmesi için onun ders mahiyetini haiz olacak esasları ihtiva etmesi lâzımdır. İlmî simya, bu gün gösterilemez, çünkü ilmî simyanın metodları aklın haricindedir. Bu gün ancak yeni metodlarla tedris edilebilecek dersler okutulabilir. Bizim alaturka dediğimiz musikinin tekniği tarih içinde yaşayan bir tekniktir. Bu gün mevcut olan bir teknik değildir. Bu gün bizde teknik ancak Garb tekniğidir. Güzel sanatlar akademisinde eski teknikle resim ve heykel yapılmıyor. Yapılan resimler ve heykeller bu günün tekniği ile yapılır. Bu günün aletleridir, eski aletlerle değil.

Biliriz ki Türkler vaktile çok güzel resimler yaparlardı. Din menettiği halde bile yine insan resimleri ve minyatürler yapılmıştır. Topkapı Sarayını gezmişseniz oradaki müzede bunu görmüşsünüzdür. Bu resimlere avdet ediniz ve onlara göre resim yapınız. Bunlar millî resimdir, diyemeyiz. Hiç kimse bunu söyleyemez. Halbuki resim ile musiki arasında hiç bir fark yoktur. O da güzel sanattır. İkisi de millî heyecanı ifade etmektedir. Niçin bu müziği seviyoruz? Ben alaturka çaldığı zaman mütehassis oluyorum; çünkü çocukluğumdanberi yaşadığım münevver muhitte bu musikiyi dinledim ve onunla istinas ettim. Eğer bu müzik içinde yaşamamış olursa idim tabii hiç bir şey anlamayacaktım. Bu müzik Fransızların plênşan dedikleri ve bütün kiliselerde kullandıkları şeydir. Gerek Ortodoks kiliselerinde gerek Havralarda ve gerek Katolik kiliselerinde kantikleri söylemek için kullanılan müzik bizim müziğin aynıdır.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Daha geçen gün bunları bizden aldıklarını söyledi.

Kâzım Namî DURU (Devamla) — Müsaade buyurun. Şaşırmayayım, sırasıyla söyleyeyim, sınırlı bir adamım. Müteessir olur inerim.

Geçen gün bir Fransızla konuşuyordum. Bana dedi ki; sizin musikiniz bizim kiliselerdeki plênşan musikisinin aynı olduğu için bir defa dinlemek hoşuma gidiyor. Fakat bir Türk müziği konserin-

de sonuna kadar duramam. Çünkü yekahenk oluyor. Aynı şarkılar tevali ediyor ve müteessir oluyoruz, kaçıyoruz dedi. Neden? Çünkü onu kendilerinin kılise musikilerine benzetiyorlar. Ondan dolayı monoton görüyorlar ve bundan zevk almıyorlar. Millî musiki denilen şey münteşir olmalı. Münteşir ne demek? Münteşir demek, yani bir musiki havası çalındığı vakit bütün cemaat ona iştirâk eder. Harbi umumide, hatırlıyorum, Halid Ziya üstad Berline gitmişti. Bir gazeteye Berlin mektupları yazıyordu ve mektupların birinde diyordu ki Berlinin flânca meydanında idi. O meydan ve o meydana açılan caddeler dolu idi, yüz binlerce halk vardı. Derken ortadan bir şarkı yükseldi. Yavaş yavaş o yüzbinlerce halk buna iştirâk etti. Bana bir Türk musikisi gösteriniz ki bu şarkıyı herkes bilsin ve bilenler aynı insicamla söylesin.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Onu öğreteceğiz, onun için çalışıyoruz.

Kâzım Nami DURU (Devamla) — Arkadaşlar, bir haneneden bir şarkı dinlersiniz. Aynı şarkıyı başka bir haneneden dinlersiniz. Biri şu, o biri de flânca üstaddan öğrenmiştir. İki birleştikleri vakit seslerini tevhid edemezler. Musiki bu mudur? Musiki münteşir olmadıkça millî olamaz. Millî olabilmesi için halkın vicdanına hulûl etmeli ve bütün halk onunla kendi elemelerini ve sürurlarını söyleyebilmelidir. Arkadaşlar; müsaade buyurunuz, millî millî deyib geçiyoruz. Fakat millîyi şöyle açık manasile tavzih etmek lâzım gelirse ne diyebiliriz? Millî içtimaî vicdanın teessüsüne taallûk eden şeylere derler.

Ben Türküm, Türk camiasındanım, benim bir içtimaî vicdanım vardır ki Türk vicdanıdır, onu teheyhüc ettiren bir şey varsa, millîdir. Onun için şekiller millî olamaz. Şekiller millî olsaydı fes millî olurdu ve onu atarak yerine Avrupanın şapkasını almazdık. Bu şekilde milliyet yoktur. (Alkışlar) On kişi bir ağızdan hey, hey demekle musiki millî olamaz. (Alkışlar)

Avrupada musiki nasıl zuhur etti ve nasıl terakkî etti? Bunu tedkik edecek olursanız göreceksiniz ki bütün musikiler folklor müziğinden, halk müziğinden çıkmıştır. Halk musikisi olmasaydı hiç bir millette millî musiki teessüs edemezdi. Vaktile burada Rus sefiri olan Karahan; bir akşam müsamerede bana; Kâzım Nami, Rus musikisi denilen musiki Türk musikisidir. Rusların kendisine mahsus bir musikisi yoktu. Ancak kendileri Türk folklorinden aldıkları musikiyi işlediler ve bir Rus musikisi yarattılar, dedi.

Arkadaşlar pek iyi hatırlarım. Bize musikî dinletsin diye Hamdullah Subhi tarafından İstanbul Türk ocağına Komitas Vartabet isminde bir papaz getirilmişti. Komitas Vartabet Kütahyalı bir Ermeni idi. Sonradan papazlığa heves etti, papazlık öğrenmek istedi, İtalyada Venedikte Mehtaris manastırına gitti. Bu manastır, Ermeni milliyetini kuran ve onu yaşatan bir müessesedir. Komitas Vartabet orada papazlık musikisini öğrendikten sonra, Parise gitti. Pariste piyano ve kompozisyonlardan birinci mükâfatı aldı, memlekete döndü, Tekmil Anadoluyu dolaşmış, garb ve şarkı gezdikten ve Türk melodilerini dinledikten sonra bu melodiler üzerine yeni bir musiki vücade getirdi. Aynı zamanda Acmiyazinde diğer bir arkadaşı ile birleşti, bu iki musikîşinas Ermeni musikisi diye Avrupada bile yad edilen ve dinlenen bir musiki vücade getirdiler. Bendeniz bunun şahidiyım. Kulaklarımız dinledi ve Pariste eserlerini bastırdılar, dört cildlik mecmua ve kompozisyonları ihtiva eder.

Bir millet kendi musikisinin kendi vicdanını müteessir edebilmesi, heyecanlandırabilmesi için evvel emirde asrî musiki tekniğini bilmelidir. Müzik tekniğini bildikten sonra yapılacak iş folklor müziğini tedkiktir. Demin de arzettim; Avrupada da müzik, folklor müziğinin tedkik ve işlenmesiyle başlamıştır. Biz de bunu yapacağız. Konservatuvarda müzik yaratmayacağız, muzisyen yetiştireceğiz. Müziği yapacak, yaratacak müzisyendir. Tekniği, metodu orada öğrenecek, ahengi orada anlayacak. O ahenk ile kendi millî vicdanının tahassüsünü ifadeye çalışacaktır. Ondan başka müzik olmaz. Öteki müzik... ondan bana ne bahsediyorsunuz? Eğer lâzımsa camide müezzinler, imam, hatib, vaizler isterse söylesin (camide müzik olmaz sesleri). Nerede isterlerse söylesinler. Fakat bu müzik bu güne kadar heyecanımızı ifade etmemiştir ve etmeyecektir. İşte arkadaşlar bendenizin uzun uzun söylemekten sarfı nazar ederek hulâsatan arz etmek istediğim budur. Eğer Türk müziği o dediğim ise benim müziğim değildir. Benim millî müziğim beni heyecana getiren müziktir, bende tahassüs uyandıran, bana heyecan veren, Türkü oynatan, yerinden kaldıran, coşturan müziktir.

Arkadaşlar, harb zamanında askerî yürüyüşe sevk etmek için önüne koyduğumuz bando yalelli çalmaz, marş çalar. Osmanpaşa marşını, Sivastopol marşını, İzmir marşını çalar. Fakat hiç bir zaman cananım, mananım diye bir şey çalmaz. Benim istediğim musiki tam Türk musikisidir. O da ancak iç heyecanile ve yeni teknikle yaratılabilir. Maarif Vekilinin buraya sevkettiği kanun ancak bunu hazırlayabilecektir. Klâsik bir hale gelmemiş, usul ve tekniği ta-

ayyün etmemiş bir musikiyi öğretmekte mana yoktur. Nasıl ki Di-
van edebiyatı, Üniversitede metin şerhi suretinde, tarih edebiyatı
suretinde gösteriliyor. Fakat çocuklara deniliyor ki, sakın bu ede-
biyata gitmeyiniz, bu ölmüş bir edebiyattır, tarihimizde devrini ge-
çirmiş olan bu edebiyata dönmeyiniz. Nasıl bu böyle deniyorsa En-
derun musikisi denilen musiki de aynı şekilde devrini geçirmiş bir
musikidir, tarihte gömülüdür, onu hortlatmayalım. (Bravo sesleri,
alkışlar). (Müzakere kâfi sesleri).

Süreyya ÖRGEEVREN (Bitlis) — Arkadaşlar, maarif işlerinin
müzakeresinde Meclise kahraman vaziyetinde görünen Kâzım Na-
mî Bey arkadaşım, bu kanun lâyihasının birinci maddesinin mü-
zakeresi vesilesile, Heyeti umumiye müzakeresi sırasında sardedil-
len muhtelif efkâr ve mütaleaların, şahsen ve pek isabetli olarak
anladığım ve gördüğüm, yaratılmak isnetilen bir havanın ya tesiri
altında kalmış veyahud zaten o tesiri kendi kendine almış olacak-
tır. Çünkü ilmî gibi görünen ve bütün Mecliste bu vadide söz söy-
leyen arkadaşlara milletini seven, milliyetini seven ve'onu maale-
sef Kâzım Namî gibi değil, Kâzım Namî kendi noktâi nazarını nasıl
haklı zannediyorsa, söz söyleyen diğer arkadaşları da öyle telâkki
etmelidirler. Halbuki diğer söz söyleyenleri adetâ geriye bakan, ır-
ticaa sapan insanlar gibi gösteriyorlar. Kendilerine akla, şuura is-
tinad eden mütalea serdetmelerini şahsen tavsiye ederim.

Arkadaşlar; şu hakikati belirtmeğe mecburum, ihtilâli yaratan
bu Meclistir, inkılâbı yaratan bu meclistir. Büyük Türk ihtilâli ve
büyük Türk inkılâbı Meclis demektir. Meclis demek, ihtilâl ve inkı-
lâb demektir. Büyük Türk ihtilâli demek, Türkiye Büyük Millet
Meclisi demektir. Kâzım Namî arkadaşımızla beraber bütün dünya
iyi bilmelidir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi hariminde inkılâb ru-
huna münafat teşkil edecek bir zihniyeti kafasında tutan değil, ha-
yalinde yaşatan insanın kafasını ezmek lâzımgelir. (Ne demek ses-
leri.) Ne demek olduğunu anlayamadınızsa tekrar edeyim, Heyeti
umumiye müzakeresi esnasında konuşulan sözlerin, serdedilen
bütün fikir ve mütaleaların samimi olduğuna şüphe yoktu. Millî
kültür, milliyet sevdası, milliyet kaygusu taşıyan ve bunu taşıdığı-
na zerre kadar ıstibaha; vaziyeti, eşkâlî, elfazı, etvarı katğiyen mü-
said olmayan arkadaşlar tarafından söylenen sözler etrafında na-
müsaid bir hava yaratmak teşebbüsünde maalesef bulunduğunu
işitiyorum.

Büyük Millet Meclisinde, evvelâ nefsim, sonra bütün beşeriye-
te bağıriyorum ki, böyle bir şey yoktur. Olmaz ve olamaz (Nereden
çıkarıyorsun sesleri).

Arkadaşlar; düşündüğümü ve istediğimi kısaca söyleyeceğim.

Bu kanunla teessüs edecek olan Devlet konservatuvarının istihdaf ettiği gaye nedir?. Maalesef arkadaşlar, tesis maddesi olan birinci maddenin ifadesi bunu vazih olarak bana bildirmiyor. Belki gösteriyor da ben anlamıyorum. Anlamamak bir kabahat değildir. Anlatmamak ta bir kabahat olmaz, bir eksiklik olur ve ikmal edilir. Onun için kanunlar Büyük Millet Meclisine gelir. Onun için sualler sordum. Sorduğum sualler arasında şu alâti musikiye kili-seden alınmıştır, orkestrada da vardır bunlar lüzumsuzdur demedim. Konservatuvar faydasızdır demedim. Fakat Kâzım Nâmi Bey arkadaşımız, müdafaa eden arkadaşları adeta öyle bir vaziyete sokmak istediler ve dediler ki, millî musiki demek, beni oynatan, beni heyecana getiren musikidir. Sorarım sana dünya ve tarih muvacehesinde, Türk milletinin muvacehesinde sorarım; seni bir zeybek havası mı oynatıyor, bir köroğlu havası mı heyecanlandırıyor, yoksa herhangi bir opera parçası mı? Elini vicdanına koy da söyle. Amma bu o demek değildir ki, alafırangayı güzel bir sanat eseri olarak telâkki etmiyorum. Bu demek değildir ki, köroğlunda kalalım ve yalelli çalım. Türk milleti elbette ki beynelmîlel müziği, teknik mahiyeti ve kıymeti ile, bu gün onu makbul, memduh tutan insanlardan çok sevecek, onlardan çok iyi öğrenecek ve onlardan çok büyük zevkle anlayacaktır ve bu günü getirebilmek için Konservatuvarın tesis edilmesi lâzımdır. Bu kanaatımı bu kadar açık söyledikten sonra bir noktayı ilâve etmek isterim, iş yalnız bununla kalacaksa belki ben de bu Konservatuvarın tesisinin muarız kalacağım. Neden? Eğer, Konservatuvarın yapacağı iş yalnız bundan ibaret ise, garb musikisini, ileri teknikteki bu musikiyi Türkiyede 5, 10, 100, 500 adama öğretmekten ibaretse lüzum yok. Biz Türkiyeden Avrupaya bazı ilimleri öğrenmek için bir çok talebe gönderiyoruz; bunda da bendeniz bu yolu tutalım diyeceğim. Bu da bir fıkırdır. Anlamıyorum, neden suallerimize cevap vermiyorlar ve neden gayri vazih olan maddenin açık manası kastedilmiyor da onun etrafında istidlâlî, isnadkârî bir çok fikirler söyleniyor.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Hangi sualleri sormuşlar ve hangi suallere cevap verilmemiş, hangi kısımlar vazih değildir?

Süreyya ÖRGEEVREN (Bitlis) (Devamla) — Zabıtları okuyoruz, sorduğum sualler zabıtlarda mevcuddur. Şu maddenin ifade etmek istediği manayı hakikiyi ve Konservatuvarla ne yapmak istiyorlar, bunu sordum. Maarif Encümeni Mazbata Muharriri arkadaşımız -zannediyorum ki buradadırlar- bana sorduğunuz şeyler hakkında malûmat aldık, eğer müzakere esnasında sorarsanız size artık cevap verebiliriz, dediler.

Ben bundan anladım ki, o gün hazır değillermiş. Bugün hazırlarsa lütfen cevap versinler. Fakat ben şimdi o cevabı istemiyorum. (Gülümsemeler) Çünkü artık onun zamanı geçmiştir. Artık birinci madde ile tesisi talep edilen Konservatuvarın Türk milletine ne yapacağı anlaşılmıştır. Bilhassa Kâzım Nami arkadaşımızın izahından sonra. Meğer ki, Hükûmet ona cevap vererek tekzib etsin. (Öyle, öyle sesleri) Eğer öyle ise bu olsun, olması lâzımdır. Belki geç kalmışız, çabuk olsun ve çok mükemmel olsun. Ancak bu olurken yalnız böyle kalırsa, Rasih Kaplan arkadaşımızın dedikleri gibi, eksik olacaktır. Bu beynelmîlel musikinin Türkiyede beş, on, elli, yüz adama öğretilmesinden ibarettir. Türkiyenin bir de millî musıkisi olmak lâzımdır. Yani Kâzım Nami arkadaşımızın dedikleri gibi ki, bu hususta çok ilmî malûmatları vardır, kendilerine itimad ederim. Dediler ki, Ruslar millî musikilerini şöyle yapmışlardır. Bunlar herhalde yalel çalmıyorlar. Amma nasıl yapmışlardır. Folklor musikisini etüd etmişler, ileri tekniği haiz olan Avrupa musikisini de iyi bildikleri için tutmuşlar bir millî musiki yapmışlar. Garbın kup kuru musıkisi için, tek bacaklı adam gibi, bu konservatuvarı yapmakta bir fayda olmayacaktır. Bunun yanında Türk folklor musikisini iyi etüd etmek pek lâzımdır. Bunun içinde mi olur? Nasıl olur? Bilmiyorum, bunun mutahassısı değilim, Hükûmetten yalnız bu arzuyu, bu teklifi isteyerek yapıyorum. Nitekim 2541 numaralı kanunun birinci maddesinin (A) fıkrasında, memlekette ilmî esaslar dahilinde millî musikiyi işlemek, yükseltmek ve yaymak gibi kanunî bir vazife kabul edilmiştir. Bu kanun bugün meridir. Müzakere ettiğimiz kanun lâyihası iktisabı meriyet ederse o zaman mefsuh olacaktır. Dün kabul ettiğimiz ve elan merî olan bu kanunda düşünülen bu ihtiyaç millî değilmi idi? Hangi sebeble hangi felsefe veya ruhiyat nazariyesi bu kanunu tedvine saik olmuşta ondan dolayı dünkü nazariyeleri iptal etmek gibi yepyeni bir hâdis karşısında kalıyoruz? Biz bunun cahili de, Kâzım Nami alimi mi oluyor? Bu, lâyiha kanuniye ile hükmü ortadan kalkacak olan eski fıkranın yerine o ihtiyacı millîyi karşılayacak bir teklifle gelebileceğini Hükûmet bu kürsüden bize bahsetsin.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Bir saat söyledim.

Süreyya ÖRGEEVREN (Bitlis) (Devamla) — Müsaade buyurun. Bu noktada beni kısmen müteselli eden bir tek cümle vardır, oda şudur, çok kıymetli arkadaşım Hasan Âli Yücel dediler ki; Türk müziği etütlerini yapacağız.

Arkadaşlar, bu da tesis maddesi kadar insanın içindeki bu kadar heyecanla samimiyetle derin bir iman rengü ifadesile karşılık olan arzusunu tatmin edecek bir ibare değildir. Onun için sorduk, etüt nasıl yapılır? Konservatuvar ders verib musikişinas yetiştirecek, güzel amma etüt yapmak demek boyuna okumak, aramak, toplamaktır, bu da güzel. Fakat onları yapacak kudrette insan yaratacak bir müessese yok. Konservatuvar bunu yapmayacaktır, anladığımız budur. Bize desinler, evet efendim, onu da yapacak, o vakit bir fıkra ilâvesile bu belki kabili tatmin olur. Bunu anlamakta ve yahud anlayamamakta mazur olduğumuz şununla bellidir ki büyük romancıyı büyük edibi, büyük şairi ben yapamam diyorlar; tabii. Biz bir ferdin veya Devletin teşkilâtı umumiyesi içinde bir vekâletten, böyle bütün büyük millet camiasının yaratacağı kendisini de içine alacağı, şeyi bekleyecek saf derunlardan değiliz.

Amma içtimai heyetin millî kabiliyet ve istidadmı Devlet teşkilâtı tenmiye ve tahrik eder. Eğer bu tahrik ve tenmiyeye mazhar olmayan bir millet, bir musiki dahisi, bir edib dahi yetiştirmiyorsa mazur görülür, yetiştiriyorsa daha çok mazur görülür. Bunların kolaylıklara mazhar olarak yetiştirilmesi için Devlet teşkilâtının bu hususu teshil etmesi lâzımdır. Böyle olduğu içindir ki, konservatuvar yapıyoruz. Millet yetiştirecekse, konservatuvarın yapacağı gayeyi millet yapar diyelim, çıkalım. Bundan dolayı tam tenevvür etmemiş bulunuyoruz, dediğimiz gayeye münhasır bir sahada dahi bu müessesenin vücudu teessüsüne kail olmayacak adam yoktur, memleketin musiki sahasında muhtaç olduğu inkılâb ve terakkiyi teğmine kâfi değildir. Bu şekilde eksik kalmış olur. Gerek bundan evvel Heyeti Umumiye müzakeresinde, gerek birinci tesis maddesinin müzakeresi sırasında konuşulanlardan da anlaşıldığına göre, bu kanun lâyihasının encümene gönderilerek orada mühim teknisyenler muvacehesinde ve bu işte kendisini yakından alâkadar addeden ve mutahassis olan arkadaşların yanibaşında müzakere edilip Meclise gelmesi, hakikatte hepimizin ehemmiyetli bir ihtiyacı millî olduğuna kani olduğumuz bu kanun lâyihasının daha iyi çıkmasına hâdim olacaktır. Onun için bir takrir veriyorum.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Konservatuvar kanunu münasebetile tekrar söz aldığımdan dolayı affınızı rica ederim. Bilhassa Kâzım Nami arkadaşımızın, burada yüksek huzurunuzda demin söylediği nutuktan sonra çok müteessir ve müteheyyic bulunuyorum. Ben esasen böyle dünyanın ateşe yandığı bir zamanda sizin yüksek huzurunuzu işgal ederek çok sevdiğim Maarif Vekilile karşı karşıya bir musiki mübahesesi ettiğimden dolayı müte-

essirim. Fakat yaptığım nihayet memleketin kültürüne aid bir mesele olduğundan bu düşünce beni teşvik ediyor. Evvelâ Kâzım Nami beyin, kendisile beraber düşünmeyenleri geri fikirli addetmesine karşı ne diyeyim, teessüf ederim desem kâfidir.

Sadi arkadaşım burada parti nizamnamesinin iki maddesini hatırlattılar. Ben de aynı maddelere istinad edeceğim. Ben de bilhassa Partinin umdelerinden milliyet umdesine dair söyleyeceğim :

Sanatda da milliyet vardır. Bunu evelki gün münakaşa ettiğimiz vakit muhterem Maarif Vekilimiz bize Güzel sanatlar millî akademisi mi diyeceğiz, konservatuvar beynelmîlel bir isimdir, millî konservatuvar mı diyeceğiz. Otomobile, telefona; millî telefon, millî otomobil demiyoruz, dediler. Ben kendisine hatırlatayım; Paris konservatuvarının adı; Konservatuvar nasyonel dö lâ Paris'dir. Keza Güzel sanatlar akademisi de «Akademi nasyonel de bozar»dır. Macarlar ve İtalyanlar da millî kelimesini kullanıyorlar. Yalnız Almanlar Hohşule diyorlar. Binaenaleyh biz de Türkiye millî konservatuvarı demiş olsaydık bundan ne kaybederdik. Gene benim söylediğim sözlere karşı hüseyiniden opera mı yapacağız, hicazdan marş mı yapacağız, dediler. Keşke hüseyinî karakterinde operamızı yapan olsa. İnanınız ki bütün dünya ona minnettar olacaktır. Yapılan marşların ifadesi, bizde makam adıyla söylenir. Biz böyle ifade ediyoruz, daha geniş bir ifade kullanıyoruz. Evet, söyledikleri gibi hicazdan da marş olur.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Yalnız nümunesini gösteriyoruz.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) (Devamla) — Çoktur.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Hicazdan marş nümunesi yoktur.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) (Devamla) — Çoktur, arz ederim.

Dediler ki; biz, konservatuvarda şu istikamette yürüyeceğiz. Dışarda Türk musikisi arzu ettiği gibi yürüyebilir. Evet dünyada böyle teşekküller vardır. Viyole damur, viyole dömagba, klâvisen denen eski çalgılar, bu günkü modern aletlerin yerinde vaktile mevcud olan eski çalgılar bu gün çalınmaktadır. Kusse kardeşlerin, dünyada kendilerine büyük ihtiram mevkii teğminine muvaffakiyetleri, eski musiki aletleri ile olmuştur. Fakat arkadaşlar biz bu hususda cemiyete istinad edemeyiz. Bizde şimdiye kadar bir çok sebebler musikimizi bütün teşkilâtını bertaraf etmiş ve onu yalnız meyhane musikisi haline koymuştur.

Fakat, yine Madam Lankovuska, yetiştirdiği talebe ile bu sayede iştihar etmiştir. Eskilerden bahsedilirken denildi ki, (Bunlar belletilecek, halk musikisi belletilecektir. Fakat bunun için millî musikimizin usullerini Türk ruhunu bizim davamızı, zevkimizi, iştihakımızı söyleyecek sanatkârlar istiyoruz.) Arkadaşlar, en can alacak noktadayız. Biz ondan başka türlü söylemedik. Kendileri musikide geniş malûmatı olmadığını söylediler. Ben bu davanın ana hatlarını bilir bir adam sıfatile söylüyorum. Maamafih kendileri edebiyat sahasını çok iyi bilirler. Oradan misal göstereyim. Türk edebiyatında ilk inkılâbı yapan Şinasıdır. Şinasi şarkı, muhakkak ki çok iyi biliyordu. Fakat garbden de ufacık bir malûmatı olmasaydı şüphesiz o inkılâbı yapamazdı. Sonra, bizim vatan şairimiz Büyük Edib Namık Kemal yalnız Türkiyeyi değil garbı da biraz bilmemiş olsaydı kabil değil bize öyle müheyyic hitablarda bulunamazdı. Tevfik Fikret Avrupayı da, kendi memleketini tanıdığı kadar tanımamış olsaydı emin olunuz ki ismi şimdi yaşamazdı ve eğer bu gün ortada Tevfik Fikret Beyin sayılan ve sevilen bir lisanı mevcudsa bu, onun şarkı ve garbı iyi bilmesinden ileri gelmiştir. Bir misal daha söyleyeceğim. Kendi memleketini gayet iyi bildiği gibi garbı da gayet iyi bilen ve bu gün aramızda bulunan Yahya Kemal eğer bu iki malûmatı aynı zamanda nefsinde cemetmemiş bulunsaydı bu gün her mısraı bir avuç inci değerinde olan edebiyat eserlerini bize veremezdi. Biz bunu istiyoruz arkadaşlar. Konservatuvar kurulacaktır, kurulmalıdır, lâzımdır. Konservatuvarda yapılacak tedris en modern konservatuvarlardaki tedris derecesinde olmalıdır. Bizim istediğimiz, Türk musikisinin yaheyleri, yaleyleri değildir. Bunu evvelâ Kâzım Nami Beyin nazarında tecelli ettirmek isterim. Hiç bir zaman Konservatuvarda Peruz Hanımın kantosunun ve daha bilmem nelerin çalınmasını istemiyoruz. Biz Türk musikisinin, halk ve sanat musikisinin nazariyat ve mukayeseli tarihini okutmak istiyoruz. Benim arzum sarîh olarak budur. İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademimiz vardır. Resim yapar, heykel yapar. Bunları tamamen Avrupa'dan aldık. Burada aynı zamanda Türk tezhibi de yapılır. Güzel Sanatlar Akademisini orada tezhib ve sedef işleri koymakla nasıl baştan çıkaramadıksa Konservatuvara da Türk musikisinin nazariyatını koymakla yeni teşkil edeceğimiz operanın ruhunu katğiyen bozmaya caktık. Size muhtelif büyük üstadların, garb üstadlarının Türk musikisi üzerinde iştirak ettiği bir cümleyi hatırlatacağım : «Türk musikisi kendi vasıflarile yeni musiki için en büyük bir servet kaynağıdır.» Bunu söyleyenler; Öjen Borel, Roğbot Lahmet, Hindemit ve nihayet Çek musikîşinasi Aloiz Haba'dır.

Arkadaşlar; şimdiye kadar söylediğim sözleri tekrar etmeğe lüzum görmüyorum. Burada geri zihniyetleri düşünmüyoruz. Sarıh olarak bir kere daha tekrar edeyim; biz Konservatuvarda Türk musikisinin mukayeseli tarihini ve nazariyatını okutmak istiyoruz. Başka bir şey istemiyoruz. Eğer bunu okutursanız ileride yetişecek olan talebe Türk musikisinin hiç olmazsa ana hatlarını kavrayabilir. Konservatuvardan çıkacak bir talebe en zor Avrupa eserlerini çalar, fakat benim bir şarkımı kolayca çalamazsa bu çok acı olur arkadaşlar. Onun için encümen bunu geri alsın, bunun ruhuna ufak bir madde ilâvesile tadil ederek tekrar getirsin, senelerden beri hâsıl olan dedikoduları, senelerden beri memlekette hâsıl olan manasız ikiliği ortadan kaldırsın.

Alafıranga mı, alaturka mı, hayır ikisi de değil. Medenî Türk musikisi. Alman musikisi gibi beynelmîlîl musiki, Rus musikisi gibi beynelmîlîl musiki, İtalyan musikisi gibi beynelmîlîl musiki. Böyle ifade ediyorum, Beynelmîlîl musiki içinde ona aykırı olmayan Türk musikisi böyle istiyorum. Bunu yapmak medenî vazifemizdir, evet medenî ve millî vazifemiz. Bir millet millî hayatla medenî hayatı telif etmezse o geri bir millet olur. Geri kalmamak için garb tekniği lâzım. Fakat millî renk ve çeşninin unutulmaması şartile. Arkadaşlar.

Necib Ali KÜÇÜKA (Denizli) — Bizde öyle istiyoruz.

Reşad Nuri GÜNTEKİN (Çanakkale) — Meclis iki celseden beri canlı bir sanat ve estetik meselesini konuşmağa başladı. Hemen söylemeliyim ki bunu fevkalâde bir salâhiyetle ve vukufu konuşuyor.

Bu meselede ikilik ve asabiyet havası içindeyiz. Arkadaşlar arasında katği anlaşmazlıklar, görüş farkları var gibi görünüyor. Fakat ilerde bizim zabıtlarımız okunduğu zaman esas fikirlerimizde hiç bir ayrılık olmadığı kendiliğinden meydana çıkacaktır.

Bir kere millî musikimizi kendi ruhumuzun sesini kaybetmekten korkan arkadaşların endişelerini fevkalâde haklı buluyorum. Bu arkadaşların bugün aldığımız yepyeni musikide maziden intikal etmiş güzel sesleri artık bulamamaktan, onda tabirimi mazur görün tilki sesi gibi yabancı bir ahenkle karışmaktan korkmalarına hak veririm. Bunda ben de kendilerile müttefikim.

Ancak şu noktayı arz etmek mecburiyetindeyim ki; insanlar medenî hayatlarında idare ve politika hayatlarında müstakil yaşayabiliyorlar. Fakat kültür, sanat, ilim hayatlarında bu istiklâl tam surette kabil olmuyor; aşağı yukarı hiç bir millet tarafından bu şimdiye kadar tahakkuk ettirilmiş değildir. Yani zamanca, mekânca

birbirine yakın insanlar arasında bir nevi federasyon, bir fikir ve sanat federasyonu vardı.

Biz bir zamanlar Arap, Acem kültürü dairesinde idik. Bunun için tabiatile bu dairenin ideolojisini, sanatını, kanunlarını ve bunların tabii olarak taşıyıp getirdikleri hissiyatı almıştık, sanat tekniklerini almıştık. Edebiyatla müzik iki kardeş sanat oldukları için birinden bahsetmekle tabii ötekinden de bahsetmiş sayılırız.

Bu teknik aruz vezni, kaside, gazel vesaire nevi gibi şeylerdi. Sonra zamanlar değişti ve biz başka bir kültür daresine, garb kültürü daresine girdik, bir kaç günden beri bir frenkleşme tabiri var. Ben bu tabire pek taraftar değilim. Bunun yerine garplaşmak tabirini daha uygun görüyorum. Biz burada söylenmesine lüzum bile olmayan esbattan dolayı artık kendimizi garplaşmış bir millet adettik ve hakikaten de öyleyiz.

Bu cereyan çoktan başlamıştır. Garplıların bir çok müesseselerle beraber güzel sanat tekniğinde olduğu gibi kabul ettik. Bunun öyle olması zaruri idi. Teşkil ettiğimiz konservatuvar ki bir nevi enstitü mahiyetindedir; orada üniversitedeki edebiyat şubesi gibi yalnız kaide ve nazariyeden bahsedilmez aynı zamanda bir muayyen tekniğe göre pratik mümareseler, temrinler yapılır, sanatın tatbikatı ile meşgul olunur.

Maarif vekilinin de çok güzel izah ettiği gibi bu müessesede ancak tek teknik dahilinde tedrisat yaparsak bir netice alabiliriz. Tekniğin tek olması şarttır. İkinci bir tekniğe göre de tedrisat yapmak, alaturka musiki göstermek bu işin kaidesine uygun değildir. Edebiyat ve musikimizde millî duyguların payı nedir, ne olacaktır? Bunu kısaca arz edeyim. Sanat eserlerinde bir enternasyonal daha doğrusu beşerî kısım bir de millî kısım vardır. Şu halde her musiki ve edebiyat eserini elimize aldığımız zaman bunda bir beynelmilel kıymet, ve onun yanında bir de millî kıymet aramak zaruretindeyiz.

Kurduğumuz müessesede talebemiz eski seslerden mahrum kalarak yetiştirilirse âşıkârdır ki, bundan necib ve asil bir musiki çıkamaz. Eski şaheserlerin hatırlarının onların kafalarında ve ruhlarında yer etmiş olması şarttır. Acaba bu seslerden beklediğimiz terbiyeyi neyle teğmin edeceğiz. Cevabı açık. Memleketimizde eski musiki yasak edilmemiştir. Eski musikimizi herkes eskisinden çok daha iyi olarak dinliyor; sonra konserler yapılıyor, plâklar neşrediliyor.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Amma ne kadar fena şekilde,

Reşad Nuri GÜNTEKİN — Hiç te fena şekilde değil. Eskişine nisbetle daha ihtimamlı olarak.

Bu bahsettiğim müziğin tesirine talebemiz daima maruzdur. Nitekim edebiyatımızda da aynı şeyi yapıyoruz. Fuzuliyi Bakiyi çocuklarımıza tattırmazsak; tedrisatımızda bunlara bir yer ayrılmayacak olursa âşikârdır ki, ilerde doğacak sanat eserlerimiz sathi ve dejenere bir edebiyat olarak kalır. Müstakbel edebiyatımızın derinliği bu tahteşşuur tesirlerin zenginliğine tâbidir.

Müzik için de aynı şeyi söyleyeceğim. Yetiştireceğimiz talebenin zengin bir ruha malik olmasını istiyoruz. Kendilerine eski eserlerden nûmuneler göstermeği, onlardaki tesirin içlerine işlemesi esbabını teğmin etmeyi ihmal etmeyeceğiz. Fakat onları bir ders halinde programa koymak teklif edilirse buna, yani ikinci bir tekniğe göre eksersizler yaptıрмаğa hakkımız yoktur. Bu hem kendi esas inkilâb prensibimize, hem aynı zamanda sanat prensibine aykırı olur.

Rasih KAPLAN (Antalya) — İlim memnu olur mu!

Reşad Nuri GÜNTEKİN — Muhakkakki memnudur. Eğer bir başka ilme ve tekniğe zıd olursa. Bu günkü edebiyatı okuturken meselâ aruz vezninde mümareseler yaptıрмаğa kalkarsam elbette Devletçe menedilirim. Talebe Fuzuliyi, Galibi anlasın, tatsın, dursun. Biz de duyduk. Bizden evvelkiler de duydu. Bunlar bizim tarihimizden intikal etmiş ruhi seslerdir. Nesiller arasında aksede ede bu güne kadar gelmeleri de gösteriyor ki bunlar asil ve müessir seslerdir. Rasih Kaplan arkadaşımızın hassasiyetini çok doğru buluyorum. Ancak istedikleri şey Devletin kabul ettiği teknik dışındadır. Bu gün Devlet nasıl aruz şairi yetiştirmeye niçin tavassut edemezse müzikte de eski tekniğe göre adam yetiştirmeye onun için tavassut edemez.

Maarif Vekâletinin elindeki dilsiz kadrosunu ve şemasını canlandırdığım zaman gözümüzün önüne bütün manasile modern bir müessese geliyor. Böyle bir şemanın içerisinde ayrı bir teknikle gösterilen ayrı bir sanat da bulunmuş olsaydı zannederim ki bu tamamîyet, bu birlik, bu medenî manzara kalmayacaktı. Maruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Süreyya Örgüevren arkadaşımız bu kanunun müzakeresi sırasında bir noktaya temas ettiği için sözüme onun ilhamile şu suretle başlayacağım. Nasıl ki Türkiye Devletininki şekli Cumhuriyettir, bunun üzerinde hiç bir suretle bu Devletin hayatı müddetince konuşulamaz ve bunu Türk milletinin vicdanı yasak etmişse. Bunun gibi bütün milletin ruhu-

na sinmiş ve bütün milletçe benimsenmiş olan C.H.P. sinin prensiblerine itaat ve uygunlukla çalışmak vicdanî duygu ve mecburiyetinde isek, bu inkilâbın başından beri inkilâbcı olan bu Meclisde elbette ki daima inkilâbçılıkla muttasıftır ve öyle kalacaktır. Burada bunun dışında hiç kimse düşünemez ve düşünmesi yasaktır. Binaenaleyh bu mevzuda konuşulurken bu kanunu lehinde veya aleyhinde fikirler mütezat olarak tecelli etmekle buraya doğru bir fikir hasıl etmek caiz değildir böyle bir şey yoktur. Bunun yeri de olamaz. Tekrar buraya işaret ederek mevzuuma geçiyorum. Arkadaşlar, Partimizin programı talimü terbiyede (terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak üstün millî ve modern olmalıdır) diyor. Yani Parti bir defa millî talimü terbiyede (bunun içinde Güzel sanatlar da dahildir) hurafeyi itiyor, sonra millî vasfı kaybeden yabancılığı itiyor. Ve bu iki tesirden azade modern bir talimü terbiye istiyor. Bunu programının asıl maddelerine koyuyor ve buna uyarak büyük Kurultayımızın verdiği salâhiyetle Parti genel başkanlık divanının tasdiki ile tatbik mevkiine konan ve gene Büyük Kurultayın verdiği vazife ile bunun tatbikini vazife halinde eda ettirmekte olan Genel Başkanlık divanı Halk evleri talimatnamesinin şu maddesinde şöyle diyor : «Halk evleri müzik çalışma ve müsamerelerinde arsiulusal modern musiki ile halk türkülerimizi esas tutacaktır. (Güzel sesleri) Halk evleri bu gün garb tekniğini çalabilecek esas musiki aletleri ile bu vazifeyi yapar.» Madde bu suretle devam eder. İşte bu gün Maarif Vekâletimizin bir çok mutahassıslarla görüşerek huzunuza getirdiği kanun, bu iki esas prensibin icabının tahakkuku için bizden salâhiyet almaktadır. (Bravo sesleri)

Şimdi arkadaşlar, yalnız şunu evvelâ arzedeyim ki benim maruzatım bu mevzu üzerinde konuşan arkadaşların, bazılarının düşüncelerinin tersine ve diğerlerinin fikirlerine uygun gelebilir. Maksadım kimseye tariz değildir. Hepimizin aradığı, doğru yolu bulmaktır. (Doğru doğru sesleri) Şimdi evvelâ kanunun istihdaf ettiği şeyi söyleyelim. Kanun diyor ki bu, partinin ve buna dayanarak Partinin kültür müesseseleri olan halkevlerinde tatbiki başlanmış olan bu işleri resmîleştireceğim, umumileştireceğim ve bunun için de bir konservatuvar kuracağım diyor. Konservatuvar tabirinin içinde şu vardır, nasıl ki, üniversite sade talim eden, okutan bir müessese değil, aynı zamanda şubelerine göre ilim yapmakla mükellef bir müessese ise konservatuvar tabirinin, ifadesinin içinde de aynı şey vardır. Bu sahada hem öğretir, hem de ilim yapar, esas yapar. Konservatuvar tabirinin zatında bu mana vardır, vazifesi budur.

İkincisi; konservatuvar kanunu Türkiye B. Millet Meclisinin kanunu ve bu kanun Türkiyenin merkezi olan Ankarada bir konservatuvar yapıyor. Buradan çıkacak adam, buradan çıkacak eser dünyanın hangi tarafından kendini gösterirse bu eser Türk konservatuvarının eseridir. Amma bunun yanında bir de millî koyalım koymayalım, bu dava değildir. Bunlar bunun içinde vardır, tamdır istibaha bendenizce lüzum yoktur. Türk musıkisi, Türk musıkisi aman dokanmayalım, kopar. Türk musıkisi nedir ve Türk musıkisi deyince neyi anlıyoruz, hangimiz bunu tam olarak tarif edebiliriz?. Bugün hepimize heyecan veren, surur veren, halk türkülerimiz vardır. Memleketin muhtelif yerlerinde, saz şairlerinin yaptığı, köylülerin vucude getirdiği eserlerle seslendirilmiş halk türkülerı vardır. Bunun yirmisini bir araya getirelim, şehirlerimizde bunlarla ardı ardına 3 gece konser verelim. Daha birinci gece bunlardan üç tanesi çalındımı, hep bu mu denecek ve şehirli sıkılıb çekilir gider. Sevmez, benimsiyememiştir. Ama bir de sizin bildiğiniz hüseyini, nihavend, bayatî faslında, aralarında bir kaçda halk türkülerı olursa elbette hoşadır. Gelin bir de bir saz heyetini memlekette asıl hakikî köylüye götürelim. Birinciye dinlerler. İkincisinde oda sıkılır. Yine dağılır. O halde müşterek millî duygu ve vicdanı ve musıkide aranan duygu birliğini husule getiren Türk musıkisi hangisidir? Yoktur. Birincisi bu, ikincisi arkadaşlar bu musikiyi bu musiki ile ıslah edelim diyorlar güzel (Olamaz sesleri). Hangi ölçü ile bizim müşterek Türk müziği var diye farzedelim. Halk müziğinin vezni mevzunu yoktur. O maşerî vicdanının tahrik ettiği bir takım kahramanlık, felâket duygusu ve saire ile kopar ve yapılır, amma bunu, müzik tekniğine tatbik ettiğiniz zaman geniş ölçülerden ve teknikten bir şeye dayanmaz. Alalım fasıl musikisini; bunun da aslı, nihayet -affedersiniz, hep oraya doğru girdik. Sanki meslektenmişiz gibi teferruattan bahsediyoruz. Bunun nihayet umumî bilgilerimizle içinden çıkacağımız- dayandığı esas, kaide ve tekniği nedir? Dümtektir. Yani şu iki elin darbeleridir, ve bu darbelerin iki, üç, dört, beş ne ise bunun bir kaç şekil içinde tekrarıdır. (Alkışlar). Alâturka musıkide nota çok sonradır.

Velet İZBUDAK (Yozgad) — Rica ederim.

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Küçültmek için söylemiyorum, kendimi böyle bir tarizden ve hafif meşreplikten tenzih ederim. (Devam sesleri) Zaman ilerledikçe Avrupaya bakmışız, notayı almışız. Notamız işte bu esastaki nağmelerin ivicacını, dalgasını ihtiva edecek kadardır. Bunun üzerinde ne söylerseniz kardeşim söyleyin bu, budur. Saatlerce itiraz edip söz söyleyiniz bu, budur.

Türk musikisine bu ölçü ile vicdanlarımızın duygusunu, emellerini verecek kaide, esas koyamazsın. Dobl desimetre ile bir defada bir metrelik kumaşı ölçebilir misin? Bu da aynen riyazî bir iştir. O halde ne yapacağız? Türkün asırlar dolduran kahramanlığının, medeniyetinin, coşkunluğunun musiki sahasında, musiki dilile emellerini tecelli ettirip bu hususta da dünyaya anlatmak için elinden geniş mezrolu âlet olacak. Bu da garb tekniğidir, evvelâ bunu alacağım, bunu alacağım, konservatuvar açacağım. Bu yoldan yüzlerle, binlerle Türk sanatkârı yetiştireceğim, bu Türk sanatkârı bir kere bunu öğretecek, elinde her türlü vasıta ile kendini mücehhez kılacak, ondan sonra dönecek millî sedasına, millî vicdanına, millî tarihine. Oradan topladığı menabii ile bu ölçü içinde garb tekniğine dayanan bir ilim içinde hakiki Türk musikisini yapacak, yaratacak, meydana koyacak. (Bravo sesleri, alkışlar) Hepimizin bütün milletle birlikte vaktinde şuurla koyduğumuz bu esasa bu gün daha kaideli şekilde geçiyor, daha kanunî ve iyi bir surette tatbik yoluna geçiyoruz. Buna bu gün başlarsak 10 sene sonra olur mu? Olmaz. Buna belki yarım asır sonra tam vasil olmuş olacağız.

Şevki Uludağ arkadaşımız bir çok büyük adamların ismini bildirdi. Onlara sorun, bunlar ancak başladıklarından yarım asır, 75 sene sonra bu neticeyi iktitaf etmişlerdir. Amma ne olacaktır? Bu gün başladığımız işle ileri gidilecektir. Nitekim şimdi beş, altı gencimiz var. Bunlar, Türk Konservatuvarı olmadığı zamanlar kendilerinin arzularıyla Avrupaya gitmişler, orada mükemmelen okumuşlar, memleketlerine dönmüşler. Bunlar hiç bir zaman Bethovenin 4 üncü senfonisine uygun bir şey yapalım dememişler ve bir kaç Türk eseri yapmışlar. Bu gün Çiftetelli, Karagöz gibi ve Zeybek, Erzurum havalarımızı bir araya getirip millî oyunlarımızdan mürrekkebe eserler yapmışlardır. Bunlar bu gün Avrupa konserlerinde çalışmakta ve takdirle dinlenmektedir.

Bu gün, Rus musikisi, diğer milletlerin musikileri hepsi umumi vasıflarile birbirine uygundur. Fakat yine Rus radyosunu açtığınız zaman Rustur dersin Macar radyosunu açtığınız zaman Macar, dersin. Hepsi aynı teknik işidir. Millî vicdan, hiç bir zaman bir kaide ile kaybolmaz. Biz de burada adam yetiştireceğiz, millî sadalarla hakikî ve zengin musikiyi bulacağız, milletin elinde inkılâbını yapmış hakikî musikiyi bulacağız. Bu, bununla olacaktır. Şimdi bir yere daha geleyim, bunun tarihini o kadar bilmiyorum, Uludağ belki bilir, bu fasıl musikisi Türk müdür, değil midir? Buraya girince buna da gelmek lâzım, affedersiniz, bir irtica ve saire vaziye-

ti yok, biz Türkler asırlarca fese de alışmış olduğumuz için bazıları bunu atarken millî şeyi atıp ta gâvur şeyini giyer miyiz, diye söylendi. Amma biraz derine girince baktık ki fes de bizim değil imiş. Tabîî, müstevli imişiz, dünyayı dolaşmışız, Devletler, medeniyetler kurmuşuz nerede zevkimize ne gitmişse almışız. Nitekim bendeniz şunu itiraf edeyim ki, vazife olarak bunu arzederken; ben kendim belki içinde fazla kalmadığım için olacak, bir konserde 6 ncıyı dinlediğim zaman bana artık ağır geliyor. Faslı daha çok istiyorum ve seviyorum, amma biz kendimizin adamları değiliz. (Bravo sesleri) Biz bu millet için, istikbalin, tarihin ve âtinin adamlarıyız. (Alkışlar) Bu gibi, ne bileyim, biz neler yapmadık. Hepsini de iyi fikirler ve maksadlarla yaptık hepsi üzerinde de bu gün olduğu gibi samimî olarak konuştuk ve münakaşa ettik. Yıkığımız şeyler asırlarca itiyadımız olan şeylerdir, içimizde sızı duyanlar oldu, teferruatına girmiyeyim. Hepsi malûm Parti programımızın ve Büyük Kurultayımızın verdiği salâhiyete dayanarak Parti Genel Başkanlığı divanının yapıp tatbik sahasında esasen bulundurduğu bir şeyi kanunlaştırıp resmileştirmekten ibarettir. Yeni bir adım değildir. Bendenizce tasvibi âlinize ıktıran ederse, müzakere kâfidir, maddelere geçelim, maddeler üzerinde icab ederse, düğümlü yerler varsa konuşulur. Bu, hakikaten memleketin istikbaline, kültürüne musiki sahasında, bu kanunu müzakereye koymakla bir hizmet daha yapmış oluruz. (Alkışlar)

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Arkadaşlarım, bundan evvelki celsede kanunun heyeti umumiyesini kabul buyurdunuz. Şimdi müzakere mevzuu olan birinci maddesidir. Arkadaşlarımın vaki itirazları bu maddede Devlet konservatuarı maddesine taallûk eden noktaya hatta küçük bir işaret dahi yoktur. Arzu edilen veya tenkid olunan nokta sadece bu müessese içerisinde okutulacak derslere ve tatbik edilecek programlara aiddir. Aşağıdaki maddede müzik ve temsil olmak üzere iki şube mevzubahisdir. Bunların birincisi beş kısımdır. İkincisi ise iki kısımdır. Hiç bir arkadaşın birinci beş değil de altı olsun veya üç olsun, bu iki kısım bir olsun veya beş olsun diye bir söz söylendiğini bendeniz duymadım. Burada mevzubahis olan şey sadece program ve tedrisat meselesidir ki biz onu kanuna koymadık. Şimdi konuşulan birinci maddede vaki itirazlar içerisinde, bu maddeye taallûk eden hiç bir itiraz yoktur. Yalnız temenni vardır. Diyolar ki bizim halk musikimiz ve enderun musikisi denilen bildiğimiz musiki tedrisat mevzuu olsun. Geçen gün yüksek heyetinize uzun uzadıya maruzatta bulunmuş-

tum. Orada Maarif Vekâletinin ve onun mensub olduğu Hükûmetin ve emirlerini yapmakla mükellef olduğumuz Partinin ve programının fikirlerine tercüman olmağa çalıştım. Aynı zamanda sorulmuş suallere yine kudretim nisbetinde cevap vermeğe çalıştım. Binaenaleyh fikirlerimiz malûmdur, sorulmuş suallerde malûmdur. Bunlara cevap verilmiştir. Havadan haberim yoktu. Hava sizin havanız, sizin temsil ettiğiniz milletin havasıdır. Ben başka hava bilmem ve tanımam. (Bravo sesleri, alkışlar) Onun için geçen gün de söylediğim gibi mevzubahis olan musikinin materyalini, maddesini esasen bu gün toplamaktayız. Geçen gün de istirham ettiğim gibi arzu buyuran arkadaşlar Cebecideki konservatuvara teşrif ederler, bizim halk musikisi hakkında topladığımız plak koleksiyonunu görürler ve oradaki alete koyub çaldırır ve dinleyebilirler. Bu sene de bu toplamağa devam edeceğiz.

Diğer taraftan biz musiki tarihimizde, musiki tarihimizin tedkik edilmiş olan, aksamını okutacağız. Çünkü bu zannettiğiniz gibi henüz bir ilim halinde değildir. Varsa kitabı, söylesinler, ben de okuyayım, mektebde de okutayım. Bu daha tedkik mevzuudur. Geçen gün tedkik edilecek dedim. Çünkü kâfi derecede tedkik edilmemiştir. Üstadlarını ben de çok iyi tanırım, çocukluğumdan beri tanırım. Rauf Yekta Beyi, Ali Rifat Beyi tanırım. Hatta Yekta Beyin kütüphanesini satın almak istedim. Kendisi ölürken vasiyet ettiği için vermediler. Biz kendi malımızın her noktasile, her şubesile tepemizden tırnağımıza kadar alâkalıyız. Onun için programını yaptığımız takdirde tedrisatın içine ne kadarı tedvir edilmişse o kadarını okutacağız. Bunu Maarif Vekili sıfatile sarahatla söylüyorum. Binaenaleyh istenilen şey budur. Bu istenilen şeyi bu kadarı ile bu manada, bu ruhta yapacağımıza söz veriyorum.

Birinci madde şekle taallûk ediyor, onun için lûtfen kabulünü yüksek heyetten rica ederim. (Kâfi kâfi sesleri)

Muhittin Baha PARS (Bursa) — Bir sual soracağız; Maarif Vekili muhterem arkadaşımız bu programı bu şekilde tatbik etmekle çocukları her hangi bir Fransız genci gibi yetiştireceğine mi, yoksa bir Türk genci gibi yetiştireceğine mi kanıdır? Ben Cevdet Kerim arkadaşımızın fikrinde değilim, talebenin büyük Avrupa musikişinaslarının bitmez tükenmez birer hazinesi nağamat buldukları yüksek eserlerimizi hissedecek Türk hassasiyeti ile yetişmesini istiyorum, çocukluğundan beri millî musikiyi anlamayan bir gencin bu mektebi bitirdikten sonra bir Fransız, bir İngiliz, bir Alman musikişinasından farkı olacak mıdır, olmayacak mıdır? Yani bu program

bir Türk gencini bir Türk genci olarak, millî musikimizin ruhunu anlayarak yetiştirebilecek midir, Teknik itibarile değil, fakat ruh itibarile.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Ben bu suale bir sualle cevap vereceğim. Türk Cumhuriyetinin Maarif Vekili, sizin itimatınıza lâıyk olan bir arkadaşınız bu suale hayır diye cevap verebilir mi?

Muhittin Baha PARS (Bursa) — Siz vermeyeceksiniz, program cevap verecek.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Bütün terbiye müesseselerinde İngiliz yetiştirmiyor, Fransız yetiştirmiyor, Alman yetiştirmiyoruz (Bravo sesleri ve şiddetli alkışlar). Bunu bilmek lâzımdır. (Müzakere kâfi sesleri)

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Encümenden bir sülal so-racağım. Burada musiki kısmının şubelerini saydıktan sonra 6 ncı maddeye kadar, yani kompozisyon, orkestra, piyano, org, harb, yaylı sazlar, nefesli ve vurma sazlar gibi 6 madde saydıktan sonra 7 ncı madde olarak demin de izah ettiğim veçhile bir kelime ilâvesine lüzum görüyorlar mı, görmüyorlar mı?

Ahmet SUNGUR (Yozgad) — Red, ne söylemeniz red.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Devamla) — Ne söylesem red mi? Kelimeyi henüz söylemedim. Söylemeden reddediyorsunuz, ne düşünce bu? Encümenden rica ediyorum, Türk musikisinin nazariyatını mukayeseli tarihini öğretsinler, bunu teklif ediyorum.

Muhittin Baha PARS (Bursa) — Efendim, konservatuvarın ve bu maddenin aleyhinde söyleyecek değilim. Bir yanlışlığı tashih edeceğim ve düşünülmesi muhtemel bir yanlışlığın da önüne geçmeğe çalışacağım. Herhalde tekniğin lüzumunu burada ona taraf-tar olan arkadaşlar kadar takdir ederim. Musiki içinde büyüdüm, çok dinledim. Deminki sülalimi bu vesile ile izah etmiş oluyorum. Ben biliyorum ki konservatuvar, notaları bilen notayı karşısına aldığı zaman herhangi bir musiki parçasını bir avrupalı gibi çalan kudretli gençler yetiştirecektir. Fakat benim söylemek istediğim şu idi : Fransada herhangi bir konservatuvara gönderdiğimiz genç orada Fransız, İngiliz, Alman çocuklarla aynı parçayı aynı ruhla - Türk ruhile değil- aynı ruhla çalar... Ben istiyorum ki, belki Maarif Vekili ve arkadaşları da bunu düşünmüşlerdir, yahud düşüneceklerdir, buradan çıkan çocuk aynı kudrette avrupalı çocuktan farklı olsun. Yani bizim büyük eserlerimizin tesirleri ruhunda bulun-sun. Dümtektan bahsetmiyorum, o da iki üç şekilden ibaret değil-

dir, ya onun 64 lüsü de vardır. Arkadaşlar, bugün buradaki bütün münakaşaların sebebi nedir, biliyor musunuz?. Beğenmediğimiz o eski bestelerin muazzam, dahî bestekârları gibi bugün bir tek kişinin maatteessüf memleketimizde yaşamamasıdır. Eğer onlardan birisi burada olsa idi burada söz söyleyen arkadaşların bir baba şefkatle ve bir kudretli mutahassis sıfatile kulağından tutar, çocuğum bu iş böyle olur der ve eserlerini çıkarır Maarif vekiline de bize de gösterirdi. Maatteessüf böyle bir adamımız yoktur. Onun acaba konservatuvar yapsak mı bu işde muvaffak oluruz, şu şekilde hareket etsek mi muvafık olur diye çabalayıp durmaktayız.

Arkadaşlar; bir kanarya kuşunun nağmesi sevilir, bir bülbülün nağmesi de sevilir, alafırangada sevilir, alaturkada sevilir. Bu gün bizim memleketimizde bazıları için alaturkayı sevmek bir cürüm mahiyetine gelmiştir. (Asla böyle bir şey yok sesleri) Rica ederim, bunun sürçü lisan olduğunu kabul ediniz. Biraz gerilik, telâkki ediliyor. Alafırangayı severim diyenlerin kaç tanesi Vagneri, Şöpeni anlar o da ayrı bir şeydir. Fakat bu bize aid değildir. Bir Fransız âliminin sözü hatırıma geliyor, ne tuhaf insanlar, bu müslümanlar diyor. İçlerinden tesadüfen bir Muhittini Arabî çıkıyor, gâvur diyorlar, içlerinden tesadüfen çıkmış büyük adamları da kendilerinden addetmiyorlar. Bu ecnebiye hak vermek ister gibi biz de Dedeefendi gibi, İtrî gibi, dünyanın emsaline az rast geldiği adamların yaptığı şeyleri bizden saymıyoruz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Öyle bir telakkimiz yok, bunu söylemedim.

Muhittin Baha PARS (Devamla) — Siz dediniz, bizden değildir, diye isim mi istiyorsunuz?. Cevdet Kerim Bey söyledi.

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Böyle bir şey konuşmadım, böyle demedim.

Muhittin Baha PARS (Devamla) — Eldeki kanunu tamamı ile kabul ediyorum elbette teknik lâzımdır. Demincek Maarif vekili biraz yanlış anladılar, hitabet kudreti gösterdiler, diğer mekteblerimizde, İngiliz, Fransız yetiştirmiyoruz burada da yetiştirmeyiz dediler. Bu diğer mekteblere benzemez, diğer mektebler ilim işleriyle meşguldurlar. Bu mekteb biraz da his mektebidir. Onun için istiyorum ki, bu mektebden yetişecek çocuklar müzik cihetinden dahi Türk hisleri ile mütehassis olsun. Bugün bazı züppelerin bazı şeylerimizle eğlendikleri gibi musikimizle eğlenmesinler garb tekniğini alsınlar, fakat Türk ruhunu da anlasınlar. Ricam budur.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Doğrudur.

Nevzad AYAS (Bursa) — Muhterem arkadaşlar takdir buyurursunuz ki bir mesele, isabetli surette vazedilince yarı yarıya halledilmiş olur. Çok meşkûr bir alâka ile, musikimizin millîliği mevzuu üzerinde Büyük Meclis, heyecanla, kudretle bütün tezahüratını yaptı. Şimdi biraz evvel muhterem Maarif vekilimizin beyanatları sırasında ileriye sürdükleri program mevzuu; musikimizin, konservatuvarda millî musikinin mevki meselesini halle yarayacak bir unsur mahiyetindedir. Bendeniz esasen her tahsil derecesinde okunacak derslerin adlarının bir kanun mevzuu olduğunu kabul ediyorum. Muhterem Maarif vekilimizle ayrıca bu mevzu etrafında görüştük ve esas itibarile mutabıkız. Ben, bunu ileriye sürmekle bu lâyhada konservatuvarda okutulacak derslerin birer birer isimlerini zikrederim demek istemiyorum. Bu, yalnız bu müessesede değil başka tahsil derecelerinde, mekteplerde de halledilmesi lâzım olan bir zaman meselesidir, bu açıkları kapatmak lâzımdır. Bendenizin ricam şudur : Meseleyi tamamen tenvir etmiş olmak ve millî diye ifade olunan musikinin konservatuvardaki mevkiini sarahaten ifade etmiş olmak için bu gün konservatuvarda hangi dersler okutuluyor, mevcut müessesenin devamı demek olan yeni müessesenin programlarında tadilât yapılacak mıdır? Musiki tarihinden bahsediliyor. Musiki tarihinde müdevven olan kısımlar şimdiye kadar, nelerdir? Bunlar hakkında biraz daha izahat lûtuflayın buyururlarsa takib edilecek derslerin az çok, programı ve hedefi üzerinde, bu madde üzerinde zannediyorum ki daha iyi tenevvür etmiş oluruz ve madde daha iyi kavranılmış olur. Bendenizin ricam budur.

Ali Rıza TÜREL (Konya) — Ben Osman Şevki Uludağ arkadaşımızın takririne tarafdar olmadığımı arzedeceğim. Buraya Şark musiki nazariyatı da tedris edilir diye bir fıkra koymak demek, Şark musiki tekniğini Garb musikisile beraber yaşatmak demektir. Bunu yapmak, istediğimiz şeyi akim bırakacak kadar tehlikeli bir şey olur. Bu bizim aşağı yukarı tanzimat haleti ruhiyesinin fikren bir tezahürü olacaktır zannediyorum. O vakit, 1274 tarihli ceza kanunun başında mesaili cezaiyede ahkâmı şeriye hâkim olacaktır diye bir hüküm vardı. Bu, iki tarzın, iki şeyin yan yana yürüyeceğini izhar etmek arzusundan doğmuştur.

Bu takrire göre şimdi Şark musikisi nazariyatı tedris edilir demek, Şark tekniğiyle beraber musiki tedrisatında kullanılır demektir.

Gayet heyecanlı arkadaşım İncedayın dediği gibi, inkilâbcılık ya tam olur ya hiç olmaz. Bizim anladığımız inkilâbcılık tam inkilâbcılıktır. Biz kendimiz için değil yarın için çalışıyoruz. Onun için

bu gün şahsî itiyadlarımız, şahsî zevklerimiz ve taamüllerimiz haizi ehemmiyet değildir. Yarına büyük sanat eserleri hazırlamak imkânlarını verecek bir müessese kurmak istiyoruz. Bu müessese ancak bütün dünyanın kabul ettiği esaslarla kurulabilir. Osman Şevki beye soruyorum; musikide melodinin ehemmiyeti kaçınıcı derecededir?

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Musikide melodi esastır.

Ali Rıza TÜREL (Devamla) — Çok tâli derecede olduğunu tahmin ediyorum.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Tahmin ile olmaz.

Ali Rıza TÜREL (Devamla) — Evvelce bir parça uğraştım. Sonra benim Garbda salâhiyettar bir adamdan dinlediğim bu şey kuşağında iz bırakmıştır. Kafamla muhakeme ile şu neticeye vardım ki musikide melodi şaire verilen mevzu gibidir. Hüsnü aşkı, affedersiniz edebiyata geçiyorum, Leylâ ile Mecnunu kaç kişi yazmıştır. Fakat en nihayet bir adam çıkmış bunu en müttekâmil bir şekilde yazmıştır.

Sanatkâr kendi kudretini, dehasını verir. O; motiftir. Bir sanat eseri haline getirmekte, maddei asliyede melodi çok talî bir derecedir. Biz şahsî itiyadlarımızı mevzubahs etmeden, büyük Türkiye'nin büyük hududların içerisinde büyük musikimizin esaslarını kurmak istiyoruz. Bu gün Garb tekniği esasları bütün dünyada kabul edilmiş bulunuyor. Şark musikisi nedir, Şark musikisi nazariyelerine göre yapılmış İspanyol, Rus musikisi hattâ Romen musikisi, hepsinde çift ses mevcuttur. Armonide vardır. Bunları almadan Şarklı oyunlar bile yapamayız. Opera, operaya büyük imkânlar hazırlayan bir kanun mevzubahstır. Opera kısmı diğer kompozitör balet kısmı...

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Balet de musikiye dahil midir?

Ali Rıza TÜREL (Devamla) — Musikisiz balet olmayacağını biliyorum onunla yürür. Binaenaleyh ikinci derecede haizi ehemmiyet olan müfredat programlarının bu kanuna girmesini doğru bulmadım. Bu teknik iştir. Müfredat programına temenni mahiyetinde Şark musikisi tarihi pekalâ konulabilir. Belki de okutulacaktır.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Okutacağız.

Ali Rıza TÜREL (Devamla) — Kanuna Şark musikisi tarihi okunur diye politik Mecliste bir kayıd konmaz. Bu doğru olmaz. Bu; teknik bir iştir. Fakat şark nazariyatının okutulması mecburiyeti bizim yapabileceğimiz bir işi yamalı bir halde ve nakıs bir eser halinde ortaya çıkaracaktır. Söylediklerimin kabul edilmesi çok yerinde olur.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Arkadaşlar, bütün arkadaşlar mütefık burada yetiştirecekler bizi terennüm edecek, musikişinas olacak, bizi temsillerile tatmin edecek Türk temsilcileri olacak. Biz de bunu istiyoruz, yalnız bir farkla, arkadaşlarımız bu nokta üzerinde ısrarla, hayır, diyorlar. Yetiştirecekler Türk musikisi yapacaklar. Arkadaşlar, bizim de istediğimiz budur. Türk musikisini yapabilmek, Türk sesini okutmamızla kabildir, yani garb tekniği ile bizim musikiyi, bizim sesi o müzikte ifade etmek için müşkülât çekeceğiz. Şimdiye kadar yapamayışımızın sebebi, kendi musikimizi esaslı surette tedris ettirmemeliğimizdir. Garb tekniğini alıyoruz, yalnız orada kullanıyoruz, bizim sesi ifade etmiyor. Kâzım Nami arkadaşım uzun müddet hocalık ta etti. Çocuklarımızı uzun müddet okuttu. Fakat söze başlarken, Türk musikisi yoktur, dedi, sonra Karahan'dan işitmiş ve Karahan'dan işittikten sonra, Türk musikisi vardır, dedi. Demek ki bir Türk musikisi varmış ki, Ruslar dahi bütün dünyaca meşhur olan yüksek musikilerine esas olarak Türk seslerinden almışlar ve Türk halkiyatını toplayarak yapmışlar, Kâzım Nami arkadaşımızın hikâyesine göre. Ondan sonra Türk musikisi yine var oldu. Bir Ermeni vatandaş memleketi dolaşmış, Türk halkiyatını toplamış, onunla bir musiki yapmış, bilmem hangi musiki enstitüsü onu takdir etmiş. Şu halde evvelce, Türk musikisi yok, demekle sonraki iddiası arasında biraz tenakuz oldu. Sonra, mütemadiyen arkadaşlar diyorlar ki, ne Galibdede, ne Fuzuli, ne Baki ve ne İtrî, ne şu, ne bu. Arkadaşlar, bu gün edib olmak için ve Türk edebiyatını okumuş demek için Edebiyat fakültesinde Galibdede'yi okumazsa, Baki'yi bilmeze, İtrî'yi bilmezse Türk edebiyatını bilir mi? Türkün edebiyatını bu günden mi başlatacağız? Türk tarihini bu günden mi başlatacağız? Arkadaşlar, kendi milletimize karşı bu kadar ihtiyatsız kelimeler kullanmak cihetini Kâzım Nami arkadaşımdan hiç ümid etmedim. Hususile uzun müddet hocalık etmiş bir arkadaşından bu kadar ihtiyatsız kelimeleri kullanması. Hiç konuşmasın, burada bulunan arkadaşlardan hiç birisi irticaa gitmez. Böyle bir şey mevzubahs olamaz. Kendini sıkı tutsun. Bu kanun münasebetile böyle yersiz kelimeleri kullanmaktan saçma şey olmaz.

Necmeddin SAHİR (Bingöl) — Yok öyle bir şey.

Rasih KAPLAN (Devamla) — Böyle bir şey mevzubahs dahi olamaz. Arkadaşlar, bu sesleri okutmazsak çok uzun zaman bu müesseseden verim alamayacağız. Onun için Osman Şevki arkadaşın teklifini kabul edelim. Bu sesler okunsun ki, intikali o vakit çabuk yapacağız.

Cemal AKÇIN (Afyon Karahisar) — Usul hakkında maruzatta bulunacağım.

BAŞKAN — Buyurun.

Cemal AKÇIN (Afyon Karahisar) — Zannedirim bir kaç defa kanunun maddelerine geçildiği halde Heyeti umumiye üzerinde söz söylüyoruz.

Rasih KAPLAN (Antalya) — Bu maddenin teferrüatı hakkında söyledik.

Maarif E. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) — Efendim; Bu ikinci maddenin mevzuu; yetişecek mutahassısları ihtisas sahasına ayırmaktan ibarettir. Arkadaşlar; vehîeten tedrisatın bundan ibaret olduğu zannına kapılıyorlar. Arkadaşlarımızın bir kısmının heyecanı bundan mütevelliddir. Zahib oldular ki, Müessesese millî kültürü telkin etmeyen, memleketin tarihi musikisini öğretmiyor. Halbuki o derslerin yeri bu madde değildir. Zahib oldukları gibi değildir. Devlet konservatuvarlarındaki bu günkü tedrisat dahi, arkadaşlarımızın ısrar ve arzu ettikleri tedrisatı yapmaktadır.

Programda musikî nazariyatı ve bilhassa o meyanda Türk musikisinin mevcut nazariyatının tedrisi de vardır. Tedris edilmektedir ve edilmekte devam edecektir. Tarihi musikî de vardır. Türk tarihi musikisi, bu meyanda bittabi en mühim mevkiî işgal eder. Bundan dolayıdır ki, Şevki Uludağ arkadaşımızın ayrıca ilâvesini arzu ettikleri bahsin buraya konmasına mahal yoktur. Çünkü yeri değildir. O, ders programının muhteviyatını teşkil eder. Ayrıca bir ihtisas şubesi teşkil etmiyor. Bütün buradan yetişecek musikîşinaslar hangi branşa aid olurlarsa olsunlar ve branşları icab ettirmişse, yüksek derecede musikî mutahassısı olmağa müteveccih eserleri ve dersleri göreceklidir. Nitekim bu mektebin orta dereceli olan kısmında; meslekî derslerle beraber Türkçe ve lisan tedrisatı da vardır. Yüksek kısmında da bu derslerle beraber edebiyatta vardır. Kompozitör için lâzım olan kısmı, musikîye ayrılmış olan bir gencin muhtaç olduğu edebiyat burada vardır.

Binaenaleyh mevzuu endişe olan bahis hiç varid değildir. O dersleri buraya ayrıca koymağa lüzum yoktur. Bu ihtiyaç hâsıdır. Bizim içtinab ettiğimiz ne idi? Alaturka denilen ayrı ve bu günkü fennî terakkiye göre geri olan, noksan olan metodun da öğretilmesidir. Bunun için alaturka tedrisata lüzum görülmedi. Bunun tedris edilmemesi tedrisatın millî olmamasını icab ettirmez. Bundan 25 sene evvel İstanbul belediyesinin idaresi altında bir darüelhan

teşekkül etti. Bendeniz o zaman Muallim mektebi müdürü idim. Bunu tesis eden ve ilk müdürü olan zatla samimi olduğum için bu safahatını çok iyi bilirim. Şimdi o müessese konservatuvar oldu. Eskiden iki kısmı vardı. Birisi alaturka kısmı, diğeri de alafiranga kısmı idi. Alaturka kısmı müzik alâtını tedris ediyor. Ud, santur ve saire. Ondan sonra bir de fasıl kısmı vardı. Gina yaparlardı. Müessese bir istihale devri geçirdi ve konservatuvar oldu. Konservatuvar olunca bu kısma lüzum kalmadı. Ben o zaman orada yapılan münakaşaları, kavgaları pek iyi bilirim. Ve hem de bu münakaşalar meslekdaşlar arasında geçiyordu. Şimdi isimleri geçen Ali Rifat Beyler ve saire orada çok kavgalar, münakaşalar ettiler. Bir kısmında benideniz de hazır bulundum. Bu münakaşalardan sonra teayyün ettik ki, ilmî musikinin metodu birdir. Ayrılan melodilerdir. Ayrıca bir alaturka musiki tedrisine lüzum yoktur, dediler, konservatuvardan bunu kaldırdılar. İstanbul konservatuvârı; belediye idaresinde olan bu konservatuvar 25 senelik bir tekâmülden sonra bu şekli aldı. Biz şimdi yine bu tecrübeyi mi yapacağız? Tecrübeyi tekrar elbette lâzım bir şey değildi. Esasen İstanbul konservatuvârı alaturka kısım varken yaptığı, iştigal ettiği toplanıp fasıl ve ahenk yapmak ve bir takım gençlere istedikleri aletle musiki öğretmekten ibaretti. Vaktaki konservatuvar haline geldi. O zaman alaturka musiki kaldırıldı. Fakat intibah hâsıl oldu. Memleket melodilerini toplamak düşünüldü?. Bir takım gençler turnelere çıktılar. Anadolu'yu gezdiler, yerli halk musikisini mahallinde iyi bilenlerin ağzından plâklara aldılar. Ve bunun için memleket memleket gezerek musikide tanınmış olanları buldular. Bu musiki şinaslar İtrî gibi, Dede efendi gibi sanat kıymetinde şüphe olmayan büyük musikişinasların eserlerini topladılar. Bunlar yarın yetiyecek gençlere bir örnek olsun diye düşünerek plâklara aldılar. Bunun yapılması 25 senelik tecrübenin verdiği tekâmül eserdir. O tekâmül devresinden sonra hâsıl olan intibahtır. Yani hülâsa olarak arzedeyim ki, şimdiye kadar lâyihayı bombardıman eden sahra topu gibi sesle Rasih Kaplan arkadaşımız, keزالık mitralyöz ateşine tutan Dr. Osman Şevki arkadaşımız müsterih olabilirler.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Bom bom atma.

İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) — Konservatuvar işi ele avuca sığan, formül ile ifade edilen bizim isteğimiz muayyen bir şey vardır. Maarif vekili arkadaşımız tamamile ifade ettiler. Şark musikisi edebiyatı okunacak mı, tarihi okunacak mı, bunu istiyoruz. Bugün tamamile mutmain olabilirler. (Kafi, kafi sesleri)

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Kâfi değil. Zaten sinirli bir adamım, böyle coşturmağa hiç lüzum yoktur. Ben söyleyeyim de isterseniz siz dinlemeyin. Çok kıymetli arkadaşım Ali Rıza Türel tıpkı Cevdet Kerim İncedayı gibi konuştu. Türk musikisinde nota yoktur dediler. 260 seneden beri mevcut olan Türk notası vardır. Ebced hesabı üzerinedir.

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Son yüz seneden sonra nota alındı.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Devamla) — Cevdet Kerim Bey arkadaşımız dümtek üzerinde söylediler. Hiç orkestradan bahsetmediler. Halbuki dümtek ile orkestra şefinin değneği arasında fark yoktur. Dümtek dizleri dövmek ise mayestronun değneği de kahve dövücüsünün hınk deycisine benziyor. Tıpkı Ali Rıza arkadaşımız da böyle konuştu. Nazariyata hiç lüzum yoktur dedi.

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Maddedeyiz.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Devamla) — Madde üzerinde konuşuyoruz. Rıza Türel arkadaşımızda nazariyatın okutulmasını muzur buluyor. Arkadaşlar, biz burada kaçakçılık yapmıyoruz. Türk musikisi nazariyatı konservatuvarda okunmakla Garb musikisi bundan müteessir mi olacak? Esbabı mucibedeki (akademik bir surette sanatkar yetiştirmek) demek, kendi mensub olduğu milletin musikisini bilmemek demek midir?

Yine buyurdular ki, musikide melodi çok tâlidir. Arkadaşlar Türkler yalnız melodi yapmışlar, melodilerinde armoni yoktur diye itham ederlerdi, melodiye bir de ben tarif edeyim, ben insanım, üzerimdeki şu elbise olsa da insanım, olmasa da. İşte melodi budur. Üzerimdeki giydiğim elbiseler de armonidir. Armoni süstür. melodi asıldır. Armoni melodiyi süsler.

Binaenaleyh bunu böylece geçtikten sonra, buyurdıkları gibi politik bir Mecliste yalnız böyle kararlar değil, hatta daha ilmi, daha esaslı kararlar da verilebilir. Mazbata muharriri arkadaşımız kendisinden beklediğimiz cevabı verdiler. Nazariyat ve tarihi okutacaklarını söylüyorlar pek âlâ. Konservatuvar dedikten sonra bunun içinde keman, piyano muhakkak surette çalınacaktır. Bunlar mutlaka yapılacak şeylerdir. Bunları sırasile şube halinde sayıyor da mukayeseli tarih demeyi niçin fazla görüyor. Bunlar öyle hakikatlerdir ki bir konservatuvar mutlak surette bunlarla uğraşır. Fakat mukayeseli tarih okutulmasına niçin lüzum görülmez. Musiki-nin nazariyatını zaten okutacağız diyorlar. Fakat benim maksadım mukayeseli Türk musikisi tarihi dahi okutmaktır. Nihayet teklifim sarih olarak şudur : Bu hususta bir çok arkadaşlarımızın imza et-

tikleri takrir vardır. Fakat müzakere dallanıb budaklanıb bir çok sözler söylendikten sonra bu takrir üzerinde tekrar kendileriyle görüşmek icabettiğinden bu takriri ortaya çıkarmıyorum. Teklifi sarıh olarak kendi namıma yapıyorum. Yedinci fıkra olarak bütün şeyler söylendikten sonra Türk musikisi nazariyatı ve mukayeseli musiki tarihi. Bunların kabulünü rica ediyorum. Şimdiye kadar cereyan eden müzakere ve münakaşalardan bir çok anlaşmamazlıklar oldu. Nihayet ilmî bir mevzu üzerindeyiz. Maarif encümeninin bunun aleyhinde olacağını zannetmiyorum, Maarif vekilinin de aleyhte olacağını zannetmiyorum. Esasen kendileri söylediler. Söylenen bir şeyi burada ifade edelim, bundan ne çıkar?

Ali Rıza TÜREL (Konya) — Darülelhan çıkar.

BAŞKAN — Müzakerenin kifayeti hakkında takrir var.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Efendim (Burs) mukabilidir nedir? Ben bilmiyorum, lûtfen öğretirler mi? Bunun bildiğimiz, anladığımız bir kelime ile ifadesi mümkün değil midir?

BAŞKAN — Encümenden (Burs) kelimesi hakkında ızahat istiyorlar.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Efendim, Maarif encümeni mazbata muharriri arkadaşım burada yok. Orada geçen müzakereyi müsaadenizle ben nakledeyim.

Temsil şubesinde bulunan talebe, muayyen tahsil müddetini mektebde bitirdikten sonra, tatbikat sahnesinde bir sene staj görecektir. Bunların üstünden talebelik sıfatını almak istemiyoruz. Onun için ücret desek memur olması lâzımdır, halbuki memur değildir. Binaenaleyh 30 lira ücret mukabil 85 lira kendilerine aylık vereceğiz. Buna kanunî zarureten dolayı (Burs) dedik.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — İki numaralı cetvelde (ensemble) diye bir şey geçiyor. Bunun türkçesi yok mudur, bu ne demektir?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Bu kelimeye (birlikte) diyebiliriz.

Ali Rıza TÜREL (Konya) — (Birlik) kelimesi (ansamblı) kelimesini ifade etmez. (Topluluk) desek daha iyi olur.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Bu kelime üzerinde ısrarımız yoktur. Nasıl isterseniz olabilir.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) — Beraberlik desek olmaz mı?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Nasıl isterseniz söyleriz, ısrar ettiğimiz nokta değildir. Cedvel şudur :

Baş yarıdirektör, yarıdirektör, mütercim, kâtib ve hesap memuru, kütüpane memuru, folklor arşiv şefi, ansabl sınıflar şefi, konser-vatuvar orkestra şefi, oda müziği sınıfları şefi, opera bölümü şefi..

Burada ansanbl şefi, muhtelif şubelerin beraberce çalışma me-saisini idare edecek adam demektir. Bu beraber çalışmanın işine gelecek insan.

BAŞKAN — Başka mütalea yoktur. Maddeyi cedvellerde birlik-te yüksek reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

DEVLET MEMURLARI AYLIKLARININ TEVHİD VE TEADÜLÜNE DAİR YASA GÖRÜŞMELERİ (1 NO'LU CETVELİN DEĞİŞTİRİLMESİ HAKKINDA)

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Fuad SİRMEN

(Rize)

İbrahim Alâettin GÖVSA

Maarif Encümeni Mazbata

Muharriri (İstanbul)

Hikmet BAYUR

(Manisa)

Salâh YARGI

Bütçe Encümeni Mazbata

Muharriri (Kocaeli)

Nevzad AYAS

(Bursa)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Emin SAZAK

(Eskişehir)

Kâzım Nami DURU

(Manisa)

Cevdet Kerim İNCEDAYI

(Sinob)

Feridun FİKRİ

(Bingöl)

Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Numaralı Cetvelin Maarif Vekâletine Aid Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Fuad SİRMEN (Rize) — Arkadaşlar, şimdi müzakere olunmakta bulunan kanun, orta tahsil müesseselerimizin artması ve burada okuyan çocukların adedinin çoğalması dolayısıyla bu müesseselerde çalışan muallim, müdür ve idare memurları kadrosunda genişlik yapılmasını istihdaf etmektedir. Bendeniz bu değişikliği istilzam eden kadroları tedkik ettim. Bu kadrolarda yapılan değişikliği teadül kanunumuzun ruhuna, muhalif bir hüküm ihtiva etmesi itibarile şahsan doğru bulmadım. Binaenaleyh, bu husustaki mütaleatımı şahsım namına arz ediyorum; malûmu âliniz teadül kanununun esas maksadı, Devletin ana hizmetlerinin ehemmiyetlerine göre sıralanması ve bu vazifelerde çalışanlar hangi vekâlet veya müesseseye mensub olursa olsun yaptıkları hizmetlerin ehemmiyetine ve kendilerinin yetiştirme şekline göre onlara müsavi surette aylık verilmesidir.

Muallim kadrolarının ehemmiyeti ve bunların ifa ettikleri hizmetin çok büyük olduğunu hepimiz takdir ederiz. Yalnız Devlet teşkilâtını ve bu muazzam hizmeti nazara alırsak, orta tedrisat müesseselerinde çalışan muallimin alabileceği aylığın azamî had-dini ona göre tayin etmek lâzım gelir. Bu cedvel tedkik edilecek olursa görülür ki, bir orta tedrisat mualliminin kıdemi ve çalışması müsaid ise Devletin en yüksek derecesi olan 150 liraya kadar aslî maaş verilebilecektir. Bendeniz bunu arzettiğim gibi teadül kanununun ruhuna münafi görmekteyim. Devlet teşkilâtında orta mekteb muallimliğine göre çok yüksek evsafıta eleman isteyen başka müesseselerde hizmet edenler vardır. Orta mekteb muallimlerine bu maaş verilirse onlara ne verilecektir. Bu itibarla yalnız bu noktadan kadrodaki azamî had olan, 100, 125, 150 liralık aslî maaş kadrolarının cedvelden tayyini teklif ediyorum. Bunun tayyi ile bu gün Maarif kadromuz esasen bir şey kaybedecek değildir. Çünkü, gerek Hükûmetin teklifi, gerek Bütçe encümeninin kabul ettiği, tayyini teklif ettiğim kadrolar esasen (L) cetveline alınmıştır. Bu gün tatbik edilmeyecektir. Fakat ana mevzuata ve Maarif ana kanununa, teadül kanunu ruhuna münafi görüyorum. Bu gibi orta mekteb muallimlerine bu kadar yüksek maaş verildiği takdirde bir tenakuza da düşülmüş olacaktır, Çünkü Üniversite profesörlerimiz bu derece maaş alamazlar. Esasen (L) cedveline alınmış olan 100,

125, 150 liralık aslî maaşlı kadroların tayyi hakkında bir takrir veriyor ve bu kadroların tayyini istirham ediyorum.

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) — Bahse mevzu olan lâyiha, orta tedrisat teşkilâtına aid cedvelin değiştirilmesine taallûk ediyor. Bu değişiklik iki suretle hâsıl olacaktır. Birincisi kemiyet itibarile, ikincisi de gayet cüzî bir kısma münhasır olmak şartile, keyfiyet itibarile. Esbabı mucibe lâyihalarında zikredilen rakamlar, istatistik rakamları gösteriyor ki evvelki cedvelin yapıldığı zamandan yani 5 sene evvelden beri orta tedrisat kadrosu, sınıf adedi ve talebe miktarı itibarile iki misline balığ olmuştur. Bundan dolayı bittabi bu mikdardaki muallimle o kadar sınıfın idaresine imkân yoktur. Zaten Fuad Sirmen arkadaşımızın da bu noktaya itirazı yoktur. Bu, erkamın gösterdiği zarurettir. Öteki kısmı da hakkın ve hakikatin gösterdiği bir zaruret olarak telâkki ediyoruz. Yani Maarif encümeni, arzettiğim sebeplerle işi bu suretle telâkki ediyor. Eski cedvelde orta tedrisat muallimlerinin azamî maaş haddi ancak 90 liraya balığ olabiliyordu, bu günkü cedvel barem kanununun müsaid olduğu derecata iblâğ ediliyor. Yani imkân olursa bir muallim ömrünün sonunda birinci derecede maaş alan Devlet memurlarının seviyesine ulaşacaktır. Bunu kabul ettik. Bunu kabul ediş barem kanununun sarahatine muhalif değildir, ruhuna asla. Sarahatine muhalif olmadığı gerek Bütçe encümeninin, gerek diğer encümenlerin tedkikinden ve tasdikinden anlaşıyor. Ruhuna da mugayir değildir.

Bir defa bunların mikdarını da arz edeyim. 90 dereceden mün-tehaya doğru gidebilecek lise muallimlerinin, muallim mektebi muallimlerinin sayısı ancak 18 kişidir. Yani hemen hemen 10 bin kişiye ulaşan kadro mevcudu içinden 18 zabıta bu ümid vadedilmiştir. Adeta uzak ve ulaşılması imkânı olmayan bir yıldız gibi, tırmanılması imkânı olmayan bir şahika gibi. Bir şahikadır, neden? Çünkü muallimler meslek hayatına 25 lira maaşla giriyordu. Tahsilleri itibarile bu teklifte barem kanununa göre 30 lira ile mesleke dahil oluyorlar. Üç senede bir terfi edebilirler. Fakat müteaddid tef-tiş raporlarının terfie müsaid olması şarttır ve üç senede bir muntazaman terfi edebilmiş muallim pek azdır. Fakat farzedelim ki her üç senede bir terfi etmiş ve mesleke girdiği senenin 27 nci yılında ancak 90 liraya geçebilmiştir. Çünkü yaşına göre yüksek tahsil görmüş olması şarttır. Çünkü en yüksek dereceye namzed olan Devlet memurlarının hazırlık şartları bunlar için de mevcuttur. Bunlar içinde mebde 25 olsa demek ki 52, 55 yaş aralarında, mes-

lekî şartlara tamamille riayet ettikleri sabit olunca, 90 liraya geçebileceklerdir. Muntehaya ulaşabilmek için de 33 sene lâzımdır. Çünkü staj müddeti vardır. 30 seneyi ikmal ettikten sonra münhal de bekleyecektir. Zira baremde bu maaş üç tanedir. Demek ki baremde bu ilâve bilkuvve mevcuddur, bilfiil mevcut değildir, denebilir. Şu halde Devlet bütçesine tahmil edeceği yük lâşeydir.

Bir muallımın ifa edeceği hizmet mukabilinde düşünülmeğe bile değmez. Şüphe yok ki, Devlet vazifelerinin hepsi mühimdir. Hepsinin kendine göre ehemmiyeti vardır. En ufak bir müvezziden en büyük bir Devlet âmirine kadar her vazifenin kendine göre ehemmiyeti vardır. Biz demiyoruz ki; maarifin mensubu olmak ve Maarif encümeni namına söz söylemek itibarile bir iddiada bulunmuyoruz ki, muallimlik diğer mesleklerden daha mühimdir. Fakat kabul etmeliyiz ki, muallimlik hiç olmazsa bu mesleklerin derecesinde halzi ehemmiyettir. Muallimliğin şeraiti itibarile bir değişiklik yoktur. Ehemmiyeti itibarile bir fark yoktur. Neden, muntehaya onlardan da bir kaç kişi ulaşmasın, neden bu nimet ve bu ümid onlardan esirgensin? Bu, barem kanununun yalnız sarahatına değil, aynı zamanda maksadı aslîsine de tamamiler muvafıktır. Barem kanunu asıl bunu emreder. Çünkü adı teadül kanunudur. Yani bütün meslekler arasında muadeleti iktiza ediyor. Eskiden muallimliğin ne şekilde telâkki edildiğini biliyoruz. Bu telâkki Yüksek Heyetinizde asla mevcut değildir. Hatta memlekette halk arasında bile kalmadı. Hoca, herkes hoca olabilir, muallım parçası, filân denilirdi. Cumhuriyet muallime lâyük olduğu mevkii verdi. Ve bütün kanunlar onun seviyesini yükseltti. Bu seviyeyi neden diğer Devlet memurlarının kanunen kazanabildikleri hadde kadar isal etmesin. Bir mülkiye mektebinden -Siyasal bilgiler okulu diyoruz- yahud hukuktan çıkan bir genç evvela naahiye müdürü oluyor. Bir müddet sonra kaymakam oluyor. Birinci, ikinci, üçüncü sınıf kaymakam. Ondan sonra valî oluyor. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü sınıf. Bu suretle meslekinde terfi ve tefeyyüz ederek muntehaya vasıl oluyor ve o maaşı alıyor. Tabiatile bu munteha maaşları mahduddur. Kezalik bir genç subay mektebden çıkarak muhtelif rütbeleri ihraz ettikten sonra nihayet general olur ve hatta maraşal olmağa bile o genç namzeddir.

Biz istiyoruz ki; muallım Devletin daha yüksek maaşlarına hak kazanmak için (Ekar) yapmasın, meslekinden sapmasın, başka yerlerde ekmeğini aramak ihtiyacına düşmesin? Bunu istiyoruz.

Bütün maarif mensubları bunu istemekte müttefiktirler. Demek ki, eğer Fuad Sirmen arkadaşımızın düşündüğü gibi muallimliğinin, orta mekteb muallimliğinin, lise muallimliğinin Devlet hizmetleri içinde asla ehemmiyeti az değildir. Onlar, muallimler daha yüksek maaş almak için temyiz azası mı yoksa general mi olmağa çalışsınlar, vali mi olsunlar. Onların meslekinde bu yoktur. Temyiz azalığı da bunun içindedir, her şey de bunun içindedir. Biz istiyoruz ki, muallimlerin bir kaçı temyiz azası, general, vali derecesinde maaş alabilsin. Bu, bu meslekin şerefü izzetini cazibesini korumak için lâzım olan bir teşviktir. Bundan başka bir mahiyeti yoktur, haki-katte. (Doğru doğru sesleri)

Arzediyorum ki, hakikaten çok şayanı şükrandır, Cumhuriyet inkilâbından beri Devlet rejimini muallimlere lâyük olduğu ehem-miyeti verdi. Filhakika memleketin istikbalini yetiştiren ve bilhas-sa memleketin (Elit) zümresini, yani memleketin mümtaz ve müdir zümresini yetiştirmekle uğraşan lise muallimleri, Cumhuriyet in-kilâbının bu telâkkisine elbette şayandırlar. Arkadaşımız umumî mukayeselerden başka bir şey söylemedikleri için daha fazla arzı cevap etmeğe lüzum görmüyorum. Bu herhalde ileri bir adımdır. Maarif encümeninin kemâli hararetle taraftar olduğu bu ileri adı-mı ümid ediyoruz ki, Heyeti Celileniz fazla görmeyecek ve tasvib edecektir.

Fuad SİRMEN (Rize) — Arkadaşlar; bu sözüme başlamadan ev-vel şu noktayı tebarüz ettirmek isterim ki ve bilhassa maarifci ar-kadaşım bilsin ki ben memleketin münevver kütlesini yetiştiren muallimlere verilen bu parayı çok gören bir zat değilim. Keşke büt-çemiz o imkânlarla malik olsa da bu muallimler kadrosunu daha fazla terfih edebilsek. Bu bakımdan kendilerile hemfikirim. Yalnız bütçenin imkânlarına uymak lâzımdır. Devletin umumî teşkilâtın-da çalışan ve adedleri elli bine yaklaşan umum Devlet memurları için Büyük Meclis geçen sene bir teadül kanunu kabul etti. Bu ka-nunun nüvesini teşkil eden esas kanun 1929'da kabul edilmişti; yani 11 sene evvel. O zaman vekâletlere bağlı cetveller tanzim edi-lirken, Devletin umumî hizmetleri arasında ehemmiyetlerine göre birer derece yaratılması ve o derecelerde vazife görenlere o derece-lerin muhdes maaşı verilmesi düşünüldü. Şimdi Devletin umumî faaliyeti göz önünde getirilince, en yüksek derecede hangi makam-lar bulunuyor, ordu kumandanları, müfettişi umumiler, birinci sı-nıf valiler, Temyiz, Şûrayı devlet, Divanı muhasebat birinci reisle-ri. Bunların haiz olması lâzım gelen evsaf ve deruhde ettikleri va-

zifelerin ehemmiyeti göz önüne alınınca, bunlara istemez miyiz ki daha çok maaş verelim. Niçin yapamıyoruz? Bütçemizin vaziyeti ve umumî imkânları azamî bir hatla ancak bu kadar maaş vermek imkân ve müsaadesini vermiştir. Şimdi yalnız umumî Devlet teşkilâtında pek mahdud olan bu hizmetlere biz bu teklifi aynen kabul ettiğimiz takdirde İstanbul'daki, Çankırı'daki orta mekteb türkçe muallimine de vereceğiz. Sonra şu noktayı da düşünmek lâzımdır ki yeni Barem Kanununun verdiği müsaade 150 liranın tutarı olan 600 lirayı vereceğiz ki bu zat ayrıca Maarif vekâletinin emrile o mektebin müdürlük vazifesini de ifa ediyorsa ayrıca 150 lira da bu vazifeden ücret alacaktır. Bunun kanunu da ruznamededir, biraz sonra müzakere edeceğiz. Demek ki orta mektebin bir muallimine aynı zamanda müdürlük vazifesini ifadan dolayı Devletin en yüksek makamlarına verebileceğimiz 600 liranın fevkına çıkarak 750 lira vereceğiz. Kendisine idarî vazife verilmeyip te munzam ders verildiği takdirde -orta tahsil müesseselerinde ders saati haftada 18 dir- yirmi dörde kadar çıkartılabilir deniyor, altı saat munzam ders veriliyor. Saat başına iki veya dört lira veriliyor ki ayda 50-60 lira eder. Bu parayı zamimeten orta mekteb muallimine vereceğiz. Bu imkânlarla malik olsak heb verelim, çok bir şey değildir. Ben sırf umumî bütçemizin ve Devletin bütün teşkilâtında çalışanların vazifelerinin ehemmiyetine göre derecesi, maaşları tayin edilmiş olanlarla mukayese ediyorum. Bir orta mekteb muallimi, orta mekteb mualliminin vazifesi ne kadar yüksek, ne kadar kıymetli olursa olsun, istisgar etmiyorum, böyle ilâveli vazifelerle maaşlarını 750 liraya kadar çıkarmak tenakuza düşmek demektir. Buna mümasıl diğer vekâletlerde vazife görenler vekillerini tazyik edecekler ve her zaman böyle kadrolarla karşılaşmış olacağız. Bu suretle bilûmum Devlet teşkilâtımızda böyle bir takım vazife görenlerin maaşlarını bu hadde kadar çıkarmış olacağız, bunu bendeniz doğru bulmuyorum. Teadül ve barem kanununun ruhuna münafı buluyorum. Muallimlikten başka meslekler de vardır meselâ, zabıta da bir meslektir. Onun oradan ayrılması muvafık görülmediği için yerinde kalabilmesini teğmin maksadile yüksek derecede kadro teklif edilebilir.

Tekrar ediyorum, bendenizin noktai nazarım mahallin kadrosuna verilen parayı çok görmek değildir, mevcut esaslarımıza ve teadül kanunu ruhuna bir yara açması bakımından mahzurlu telâkki ediyorum.

Şunu da arzedeyim ki, bu teklifim kabul edilirse filî Maarif kadrosundan bir şey kaldırılacak değildir. Ana kadroya konmuş olan

18 vazife (L) cedveline alınmış halen tatbik edilmemektedir. Azamî had zaten 90 liradır. Meri kanunla ki, numarasını hatırlamıyorum, azamî had barem kanunundan kaldırılmıştır. Amma barem kanunundan kaldırılmakla bunlar 150 liraya kadar çıkamaz diye bir şey yoktur. Böyle tahdidî kanuna malik olmayan bilûmum Devlet müesseseleri için de öyledir. Yüksek tahsil görerek Devlet hizmetine giren bir memur vazifesinde muayyen dereceleri geçirerek muvaffakiyet gösterdiği takdirde bana da en yüksek maaşı verin diye iddiada bulunabilir. Noktai nazarımı kâfi derecede arzetmiş bulunuyorum. Mahzurlu telâkki ediyorum, takdir Yüksek Heyetinizindir.

Hikmet BAYUR (Manisa) — Teadül demek, herkes mesleğinde kalmak şartile en yüksek mertebeye çıkabilir demektir. Bu bakımdan böyle mahsus bir iki kişiye hasredildikten sora, mevzuubahs olan lise muallimleridir. Orta öğretim muallimleridir. Bunlar için de böyle bir iki tane, İbrahim Alâettin arkadaşımızın dediği gibi, erişilmesi fevkalâde güç bir iki yıldızın bulunması çok iyi olur.

Zabıta memurundan bahsedildi. Zabıta memurunun tabîi seyri, eğer yüksek tahsil görmüşse, idare âmiri, vali ve saire olmaktır. Yani sırası içinde hakikî mesleğinden ayrılmayarak bu derecelere terâkki edebilir. Halbuki muallim için istediğimiz, kendi mesleğini terketmesin ve orada terâkki etsin. Bu işi bir bakımdan tedkik edelim. Muallimlerin muvaffak olanların pek çoğu muallim mesleğinden çıkar; başka mesleğe girer. Buna dair pek çok misaller vardır. Biliyor musunuz ki, başka meslekte muvaffak olmuş, o meslekte aranmış bir adam o mesleği bıraksın da muallim olsun?. Bu ne demektir?. Aynı bilgi, aynı zahmet ve emek mukabilinde en az nimet teğmin eden meslek muallim mesleğidir. Meselâ hiç bir muvaffak kumandan bilir misiniz ki, tekaüdlükten gayri bir sebeble, işini bıraksın ve muallimliğe gitsin? Hiç bir doktor bilir misiniz ki, mesleğini bırakmış ve muallim olmuştur?. İşte size bariz bir örnek ki, en az nimet teğmin eden, en çok külfet yükliyen meslek muallim mesleğidir. Bilmiyorum orta öğretim muallimlerinin adedi ne kadar? 2-3 bin kadar olacaktır. (4000 sesleri) Bunların bir iki tanesi böyle bir dereceye erişecektir diye bir ümid bırakmak hepsi için bir teşviktir. Bir çok muallimlerin de başka yerde iş bulduğu zaman muallimliği bırakıp başka yere gitmemesini teğmin edecektir. Muallimlik, en iyi unsurlarının terkettiği bir meslektir.

Bu meslek daima böyle olmuştur. Burada kaç tane muvaffak olmuş muallim vardır da muallimliği bırakarak başka mesleğe geçmiştir. Öbür tarafta külfet nimet muvazenesi muallimliğe nisbeten çok fazladır.

Bütçe En. M. M. Salâh YARGI (Kocaeli) — Fuad Sirmen Beyefendi arkadaşımızın beyanatı arasında yahud mukaddemesinde; maaşatın tevhid ve teadülü kanunun ruhuna münafidir, buyurdular. Bu kanunu tedkik eden ve tatbikatı için sıra geldikçe lâyihaları gözden geçiren encümen olmak itibarile Bütçe encümeni, Hükûmetin hazırladığı bu lâyihadaki kadroyu bahsettikleri kanuna hiç bir vakit münafi bulmamıştır. Gerçi bu münafatı tasvirlerine göre, ruhuna münafi buluyorlar amma o kanunda 150 liralık maaşa geçmek için konulan vasıf ve şartları ihraz edince bu mevkie geçmemek için hiç bir kayid ve mâni yoktur. Yalnız orta mekteb diyorlar, bunlar orta tedrisat muallimleridir. Bunların içinde lise muallimleri de vardır. Lise öğretmeni yüksek tahsil görmüştür. Kanunda yazılı müddetleri ve kendisinin haiz olması lâzımgelen vasıfları ihraz ettikten sonra ne kadar zaman geçecektir ki, ancak birinci derecedeki maaşa tayin edilebilsin. Zaten şu kadroya göre 7 220 zat içerisinde 6 tane 150 liralık vardır, binaenaleyh birinci derecedeki 150 lira, ikinci derecedeki 125 lira ve üçüncü derecedeki 100 liralık maaşlar bu kanunla kabul ediliyor amma bu kadroda yazılı olan şey; kanunda istikrar aslolduğuna göre derpiş edilmiştir. Yoksa filî tatbikatta, bütçenin istitaatı nazarı itibare alınarak, bunlar 1940 senesi için (L) cedveline alınmıştır. Bu itibarla malî istitaatımızı ve bütçenin imkânsızlığını bu sene için tedkik eden Bütçe encümeni bunu görünce bu paranın verilemeyeceğini anlıyor ve malî usullere, bütçe usullerine göre bunu (L) cedveline naklediyor. Şimdi halen; ne birinci, ne ikinci ve ne üçüncü dereceden önümüzdeki malî sene içinde aylık alacak kimse yoktur. Kendilerinin buyurdıkları gibi bu seneki malî istitaatımız, bu parayı vermeğe müsaid değildir. Sonra, diğer cihetler; gerek Hikmet Bayur arkadaşımız, gerek Maarif encümeni namına mütalea beyan eden mazbata muharriri arkadaşımız, bizim de bu tedkik esnasında verilen izahlardan ve lâyihanın maksadını gösteren mucib sebeplerden takdir ettiğimiz husustur. Bir meslekte daimî olarak çalışacak bir öğretmenin en yüksek dereceli maaşa kesbi istihkak etmesi için ve liyakatle meslekine devam etmesi için oraya hasrı meşgale etmesinde az çok fayda da mülâhaza ettik. Bu itibarla tekliflerinin kabul olunmayacağı kanaatindeyiz.

Nevzad AYAS (Bursa) — Sayın arkadaşlarım, Bütçe encümeni Mazbata muharriri, encümen namına lâyihayı lâyıkı veçhile ve encümenin düşüncelerine tercüman olarak müdafaa ettiler. Bendeniz de bu lâyihanın mazbatasına Bütçe encümeninde imza koymuş

bir arkadaşınız sıfatile mülâhazalarımı arzedeceğim. Evvelâ şu noktayı tesbit etmek lâzımdır ki 10 küsur seneden beri tatbik edilmekte olan maarif teşkilât kanununun bir maddesinde (maarif mesleğinde aslolan muallimlik) denilmektedir. Maarif teşkilâtında en yüksek idarî hizmetler bile bu maddeye göre tâli mahiyettedir ve aslolan hizmet, muallimlik. Şu halde muallimlik merhalelerinde her halde yüksek bir mevki olan lise muallimliğine haddi gaye olarak en yüksek maaş derecesini çok görmemek lâzımdır. Çünkü ister idarî sahada, ister muallimlikte çalışsınlar, bütün maarif memurları için muallimlikte ileri gitmek; bütün maarif hizmetlerine tekabül etmektedir. Bu vaziyete göre muallimlikte tefeyyüz etmek; bütün maarif hidematının tekâmülünü muallimlik mesleğinde görmek demektir. Bu itibarla lise muallimliği için 150 lira maaş haddi azamisini çok görmek; muallimlik mefhumunda kanunun gözettiği gayeyi pek isabetli olarak tazammun etmez. Mülâhazalarım şu da ilâve edeceğim : Biz, liseleri kurarken Fransız liselerini nümune olarak almıştık. Orada lise muallimliğinin karşılığı profesörlüktür. Şimdi biz bu ilmî payeyi yalnız Üniversite için kullanıyoruz. Maarif vekâleti behemehal bu lise muallimliklerini de ileride profesörlük haline getirecektir ve 150 lira haddi azamî maaşı alacak kadar kıdem kazanmış muallimlere, profesörlük payesinin liselerde kullanılacağı zamana rastgelinecektir. Bunun için bendeniz lise muallimliğini biraz hafif görmek temayülünü gösteren arkadaşlara bu muallimliğin bir ilmî payeye tekabül ettiğini ifade etmek isterim. Yüksek heyetinizin de lise muallimliğini bu yolda kabul edeceğini umuyorum.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Arkadaşlarım; mevzu-ubahs olan mesele 1702 numaralı kanunda son haddi 90 olmak üzere tesbit edilmiş olan orta tedrisat muallimlerinin son defa tadil edilen Devlet memurlarının maaşlarının tevhid ve teadülüne dair olan kanunun ruhuna uydurulması dolayısıyla 90 haddinden sonra da 100, 125, 150 hadlerine çıkarılmasından ibarettir. Biz 90 da kalması için mucib bir sebep göremedik. O halde niçin 80 de kalmasın, niçin 70 e inmesin gibi bir sual daima varid olabilir. Halbuki Yüksek Meclisin tasvibine iktiran etmiş olan barem kanunu bu imkânı vermiş bulunuyor. Biz bu imkândan istifade ettik ve orta tedrisat kadrosuna dahil olan muallimlerin azamî terfî haddine 33 senelik bir emek ve muvaffakiyetten sonra nail olmalarını doğru gördük.

Muallimlik mesleği arkadaşlarımın burada pek güzel izah buyurdıkları gibi liyakat gösterdikçe başka bir dereceye geçirecek bir

meslek değildir. Bir fizik muallimi fevkalâde iyi bir fizik muallimi olmas ile başka bir dersin muallimi olamayacağı gibi başka bir yere de geçirilemez. Halbuki, bir mümeyyiz muvaffak olursa şube müdür muavini, orada da muvaffak olursa şube müdürü ve daha sonra müdür olur yürür gider. Fakat bir kimya muallimi muvaffak olduğundan dolayı o işten başka bir işte terfih etmeğe ve kendisini taltif etmeğe imkân yoktur. Bunun en güzel misali Fuad Sirmen arkadaşımızın kendisidir. Yalnız muallimlik yaparak, meselâ 30 yaşında 90 lira maaş almış bir tek kişi Türkiyede mevcut değildir. Amma arkadaşımız Adliye meslekî içinde müddetumumî olmuş ve genç yaşında bu yüksek maaşı almıştır. Bizim kadroda 90 lira almak için 27 sene beklemek lâzımdır. Mesele bundan ibarettir. Onun için talim ve terbiye vazifesini üzerine almış meslekdaşlarımızın terfi ve taltiflerine aid bir kanun geldiği zaman Yüksek Meclisiniz daima onların lehinde karar vermiştir. Zaten bu sene ve ilerdeki seneler için (L) cedveline alınmış ve bir ümid olmak üzere konmuş olan bu maaşları meslekdaşlarımıza, hocalarımıza bir mükâfat olmak üzere kabul edeceğinizden ümidvarım. (Kabul sesleri, alkışlar)

Fuad SİRMEN (Rize) — Efendim, maruzatına bendeniz evvelâ Bütçe encümeninin mazbata muharririne cevap vermekle başlayacağım. Bendeniz, memur aylıklarının tevhid ve teadülüne dair olan kanunun manasını Bütçe encümeninininki gibi anlamamaktayım. Teadül kanunumuz, Devlet memuriyetine intisab şartını ve arada terfi müddetleri esaslarını tesbitle iktifa eden bir kanun değildir. Çünkü şayed öyle bir kanun olsaydı buna bağlı vekâletlerin kadro cetvelleri bulunmazdı. Yalnız ne zaman Devlet memuriyetine intisab edilebileceği, sonra şu maaşı, şu tahsilliler alabileceği ve şu kadar müddetle birer derece terfi edeceği yazılı olurdu. Halbuki teadül kanunu yalnız bunları ihtiva etmemektedir. Devletin muhtelif mahiyet arzeden binbir hizmet derecesini ehemmiyetine göre hazırlayacak ve onlar arasında teadül teğmin edecektir. Kanunun esas maksadı budur. Teadül kanununun maksadı bu olunca ve demin de arzettiğim gibi Devletin umumî faaliyeti içinde orta tahsil müesseselerinde çalışan elemanların ifa ettikleri vazifenin ehemmiyeti göz önüne alınınca ve onları biz Devletin en yüksek makamları için tahsis ettiğimiz aylıklarla mükâfatlandırınca zannediyorum ki, teadül kanunun ruhuna muhalif olur. Bu ciheti arzettiğten sonra, Maarif vekili arkadaşımızı şahsen misal olarak ileriye süreceğim. Kendileri aramıza girmeden ve bugünkü işgal ettikleri

mevkie gelmezden evvel muallimlik mesleğinde bulunan bir arkadaşımızdı. Aramıza gelmezden evvel benim aldığım maaşdan fazla maaş alan mevkide bulunuyorlardı.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Hoca değilim.

Fuad SİRMEN (Devamla) — Muallimlerin ilerlemesi için kendilerine açılmış olan yollar vardır. Bu izahlarla teferruata girmek istememiştım, amma, şimdi lüzum hissediyorum. Orta tahsil müesseselerinde muallim olan bir kimse, kadroların bugün tesbit ettiği azamî 90 lirayı aldıktan sonra, liyakati ve meziyeti varsa üniversiteye profesör olur ve maaşı 125 liraya da çıkar. Hatta liyakati varsa Maarif vekâleti erkânı arasına alınarak daha yüksek makama çıkar. Binaenaleyh, anlayamadığım ve barem kanununa muhalif gördüğüm nokta, Devletin ikinci derece sayılabilecek müesseselerinde hocalık ettiği halde en yüksek dereceye çıkabilmesi teadülü bozar. Ben muallimlere fazla para verilmesin demek istemiyorum. Bütçemiz müsaid olsada keşke bütün irfan ordusunu yetiştirenlere fazla, fazla paralar verebilsek. Sonra ikinci bir sebep olarak Hikmet Bayur arkadaşımız dedi ki, bu meslek müntesiblerinin içinde bir iki kişiye böyle çok cazib dereceler, mevkiler gösterelim, orada kalsınlar. Uzun seneler maarif hizmetinde çalışmış, vелеvki orta bir müessesede hocalık etmiş, muvaffak olmuş 30-40 kişiye yapılacak karşılık bu şekilde değil, mükâfat şeklinde, taltif şeklinde veya diğer şekilde olabilir. Yani mesleğinde hizmet ederek kalmış olana, tâli derecede bir işi gördüğü sırada, Devletin en yüksek makamlarını işgal edenler kadar aylık verilmesi, kanunumuzun ruhuna münafıdır. Takririm kabul edilmese de bu gün için bir şey yapılacak değildir. Madde aynen kabul edilse dahi bugün o makama gelecek muallimler bulunmayacaktır. Çünkü hepsi (L) cedveline alınmıştır. İnşallah karışık zamanlar geçer, malî siamız genişler, bütçede imkânlar hâsıl olursa bu suretle kadroları yeniden elden geçirmek mümkün olur, bu meslekte çalışanların da ayrıca terfi edebileceklerini düşünürüz. (Alkışlar)

Emin SAZAK (Eskişehir) — Efendim, Fuad Sirmen arkadaşımız bir çok şeyleri izah ettiler. Bendeniz bir yere işaret edeceğim. Şimdi Maarif müsteşarı 125 lira alırken orta mekteb muallimi 150 liralık cedvele konabilir mi? Şimdi orta mektebde fevkâlade yararlık gösteren bir arkadaş orada durdurulmaz. Orta mekteb kendine mahsus bir kudret bir kabiliyet ister. Eğer muallimde ondan fazla iktidar varsa o daha yüksek yerlere, Maarifin erkânı harbiyesine alınmalıdır. Orada kendisinden daha fazla istifade edilir. Müsteşar

125 lira alırken muallimlere 150 lira verilmesini akıl almaz. Bunu 90-100 lira olarak yapalım da makul bir şey olsun. Benim maruzatım bundan ibarettir. Kanunda böyle derpiş edilmiş olsa da tayyedilmelidir. Yeni bir usul icad edilecekse onu Maarif erkânı harbiyesine alıb kendisine münasib nakdî bir mükâfat verilmelidir. Arkadaşlarımdan rica ederim, burada ısrar etmesinler, eminim ki, muallimlerimiz de bu yalana inanmaz.

Kâzım Nami DURU (Manisa) — Arkadaşlar, mesele paraya taallûk ettiği için ben lâkırdı söylemek istemiyorum, çünkü para işlerine aklım ermez, şimdiye kadar beş para toplamadım, para ile uğraşmam. Fakat burada söylenmiş bir kaç söz var ki, muallim için ve muallimlik mesleki için hakikaten ağırdır. Bir kere Fuad arkadaşımızın bir noktai nazarını tashih etmek isterim. Bir orta mekteb muallimi Üniversite muallimi olamaz. Üniversite muallimleri, müderrisleri, profesörleri, doçentlerinin şeraiti intihabı bazı kayıdlara tâbidir. Alelâde bir orta mekteb muallimi ne kadar liyakat gösterirse gösterebilir, ne kadar yükseklik gösterirse gösterebilir Üniversiteye müderris olamaz. Müderris olabilmek için şu kadar sene asistanlık, şu kadar sene doçentlik, etmek lâzımdır. Ancak bundan sonra müderris olunabilir. Binaenaleyh, muallim, bulunduğu kadro içerisinde terfi etmek mecburiyetindedir. İlk mekteb muallimi ilk mekteb muallimidir. Onun fevkinde muallim olamaz. Yeter ki, olgunluk imtihanı versin, Üniversiteye girsin, oradan yetişsin, orta tedrisat muallimi olabilsin veyahud kurstan geçsin, kursu bitirdikten sonra orta mekteb muallimi olabilsin. Demek ki, her muallimin kendi kadrosu dahilinde kendi derecesi vardır. Ne için onlar bu derece dahilinde diğer memurlarla kıyas edilerek hizmetlerinde en yüksek maaş alsınlar? Acaba müsteşarlar, valiler, yüksek müdürler kadar bu muallimlerin hattâ köy mektebi muallimlerinin kıymeti yok mudur? Muallimliği bu kadar hakir mi görüyorsunuz? (Böyle şey yok sesleri, gürültüler)

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Bunu nereden çıkarıyorsunuz? Bu Mecliste böyle şey yoktur. Demagoji yapma. Nereden çıkarıyorsunuz?

Kâzım Nami DURU (Devamla) — Hiddetlenmeyiniz, istirham ederim.

Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinob) — Bilâkis siz çok hiddetli söylüyorsunuz da ondan.

Kâzım Nami Duru (Devamla) — Muallimler için biraz daha semih davranmanızı rica ettim. Hiddetlenmedim. (Böyle söylerseniz

iyi sesleri) Ben de muallimim. Onun için biraz müteessir oldum ve biraz hızlı söyledimse bundan dolayı beni affedin ve beni tashih edin. Yoksa bana hiddetlenmeyin. Mesleğime ve yaşıma hürmet edin. Ben bu memlekete hizmet etmiş naciz bir memleket evlâdıyım. (Devam sesleri)

BAŞKAN — Devam ediniz.

Kâzım Nami Duru (Devamla) — Binaenaleyh, bu kadro içinde ilerlemek mecburiyetinde bulunan bir muallim niçin haddi gayeye kadar çıkmasın. Neden, ne kusuru vardır? Benim istirhamım budur. Nisfetçe, adaletçe düşünölsün ve muallimlere de lâıyk oldukları mevki verölsün, benim istediğim budur. Bundan dolayı çok rica ederim, hiddetlenmeyiniz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Efendim, bendeniz bu davada şöyle veya böyle olsun diye ısrar etmek için ikinci defa kürsüye gelmiş değölim. (Bravo sesleri) Nasıl hükmedersiniz, nasıl tasvib ederseniz o şekilde bu mesele hallolunur.

Yalnız bu noktayı tavzih etmek istiyorum. Bu nokta; maarif teşkilâtı ve onun inkişafı bakımından kendimce ehemmiyetlidir. Tedris itibarıle maarif teşkilâtı muhtelif tahsil şubelerine ayrılıyor, bu malümdur. İlk tahsil şubesi, umumî kültür veren orta tahsil şubesi, yüksek mektebler, yüksek tahsil şubeleri vardır. Sonra bir de meslekî ve teknik tahsil şubeleri vardır, bu şubelerde şimdiye kadar bizim büyük ihtisas adamlarını az yetiştirmemizin en büyük saiki ilk tahsil merhalesinden başlayıp yüksek tahsile kadar aralarında bir derece farkı görmüş olmasından ileri gelmiştir. İlk tahsil içinde bir meslekdaş muvaffak olur, işini iyi görür ve o mevzuda kuvvetlenmiş bulunursa o zannı batıl vardır ki ortada yükselir, ortaya gider ve yine o zannı batıl vardır ki yükselen öğretmen meslekî ve teknik tedrisata gider. Halbuki bu tahsil edecekleri ayrı ayrı birer kültür ve bunların aralarında bir silsilei meratib yoktur. İlk tahsil içinde dünyanın en büyük şöhetini iktisab etmiş mürebbiler, âlimler vardır. Umumî kültür verme bakımından Lise öğretmenleri arasında dünyaca meşhur olan insanlar vardır. Onun için bu tahsil kademeleri arasında bu hiyerarşı silsilei meratib yapmış olmamız talim mesleğile ve terbiye mevzularile meşgul olan insanların yetişmesi bakımından muzur olacaktır. Bu itibarla bu gün huzurunuzda getirdiğımız orta tedrisat muallimleri kadrosunda, Barem kanununun haddi azamî olarak koymuş olduğu maaşları bir ümid olmak üzere kendi içinde terfi etmeğe, kendi içinde yetişmeğe bir imkân vermek üzere koyduk. (Bravo sesleri) Dava budur.

Yoksa paramız yoktur, bütçemizin böyle sıkışık zamanında biz zaten gelib para istemezdik. Bu 90 lira nasıl son had olur. Bunun esbabı mucibesini bendeniz bulamadım, eğer bulan arkadaşımız varsa lûtfen söylesin. Bizim vekâletteki müdürü umumiden bahsettiler. Neden dolayı eyi bir fizik hocası bir umum müdüre muadil olsun, bir müdürü umumide aradığımız vasıf başkadır, bir felsefe, bir kimya hocasında aranan vasıf başkadır. Vazifeleri ayrıdır. Bunda nasıl teadül arayalım? Onun için dava, tahsil şubeleri içerisinde öğretmeni zabt etmek ve meslekdaşlara bu azamî terfih ve taltif imkânlarını göstermektedir. Amma 33 senede nail olacaktı, çalışsın, temenni edelim ki çok yaşasın, ihtiyarlasın ve buna nail olsun.

Sonra bendenizin yüksek maaş almış olmasından bahs buyurdular. Ben bu maaşı muallimlikle değil, memur olarak aldım. O zaman Vekil olan arkadaşımız Hikmet Bayur, beni orta tedrisat müdürü yaptı. Bu vazifeye getirilmemiş olsaydım benim bu gün alacağım maaş 55-60 lira idi. İçimizde mebus olan hocalarımız 45 lira alıyorlardı. Bu gün aranızdadır. Benim hocamdır, yaşını bilmiyorum. (85 yaşında sesleri) Ben 90 lirayı, bunu misal diye arzediyorum, bu maaşı muallim olarak almadım, memur oldum, müfettiş oldum, orta tedrisat müdürü umumisi oldum öyle aldım ve aramızda öyle arkadaşlar vardır ki muhtelif vekâletlerde vazife almışlardır, o vekâletlerde müsteşarlığa kadar yükselmişlerdir. Muallim olsaydılar -lûtfen söylesin, burada oturuyor- 60 liradan fazla maaş alabilecek mi idi? Burada toplanmışız da hocalara tevziat yapıyoruz, değiliz. Bir mucib sebep bulamadım, sizi ancak 90 lira maaşı asliye kadar terfi ettireceğiz demek için. Niçin diye sorarlarsa ne diyeceğiz ve bendeniz bilmiyorum. Amma 150 liraya kadar çıkarsa bunun cevabı vardır. Arzettiğim ve arkadaşlarımla söyledikleri gibi. Başta söylediğim gibi bunda ısrar etmiyorum, rey ve hüküm Yüksek Meclisindir. (Alkışlar)

Fuad SİRMEN (Rize) — Bir noktaya cevap vermek istiyorum. (Kürsüye sesleri, kâfi, kâfi sesleri)

Müsaade buyurun, Vekil arkadaşımız esas için bir şey söylemediler, Yüksek Heyetin takdirine bıraktılar. Bendeniz de öyle demiştim. Yalnız 90 lira maaş kelimesini ısrarla iki defa tekrar ettiklerinden bu hususta söyleyeceğim. Arkadaşlar, demin zannediyorum ki bu sordukları hususa cevap arzetmiştim. Yüksek mekteb mezunu olub da Devlet teşkilâtına giren yalnız orta tahsil müesseseleri hocaları değildir. Malûmu alınız Devlet teşkilâtı içinde meslek olarak da kabul edilen yalnız muallimlik değildir. Binaenaleyh böyle mu-

ayyen yüksek hüviyet arzeden yüksek tahsilini ikmal ettikten sonra Devletin her hangi bir meslek şubesi içerisine giren her kimseye 150 lira vermiyorsak bu da öyledir. (Veriyoruz sesleri)

Vermiyoruz. Faraza Devlet teşkîâtı içinde çalışan mutahassıs doktorlarımız var, Sıhhiye vekâletinde ihtisas mevkilerinin azamî maaşı maaş cedvelleri tedkik edilirse görülür ki 80 liradır. Binaenaleyh mutahassıs sıfatile o müessese ve lâboratuvarlarda ihtiyarlayıncaya kadar çalışması lâzımgelen bir kimseye niçin 150 lira vermiyoruz? Sonra, buyurdukları sebep varid telâkki edilirse ilk mekteb muallimlerinin ıstırab ve yükleri ve müşkülâtı orta tahsil müesseselerine nazaran daha ağırdır. Böyle olduğu halde onların alacakları azamî haddi niçin tayin etmemişler? İlk mekteb muallimlerinin tahsilleri orta derece olabilir. Fakat kanunlarımıza nazaran orta mekteb mezunları 4 senede bir terfi etmek suretile 100 lira maaşa kadar çıkabilirler. Niçin ilk mekteb muallimlerine de 100 liraya kadar çıkmak imkânını vermiyorlar? Sordukları için söylemek mecburiyetinde kalıyorum. Devletin ana kadrosu içinde ifa edilen vazifenin ehemmiyetile mütenasib bir aylık vermek zaruretinden doğdu. Arzettiğim gibi, muayyen mesleke intisab etmiş bir hoca 30 sene çalışmıştır, bu kadronun azamî haddine gelmiştir. Sinni müsaidse onun taltifi başka yollarla olur. Yoksa kadroyu yükseltmekle olamaz. Önümüzde uzun yıllar vardır, bunda daha fazla ısrarın manasını anlamıyorum. Esasen kabul edilse de bugün verilecek değildir. Bunu daha fazla tedkik etmek zaruridir. Bu sebeble eski noktai nazarımı muhafaza ediyorum.

Sonra fedakârlık yapan mesleki yalnız muallimlik gibi gösterdiler. Kâzım Nami arkadaşımız duysun, onları asla tahkir etmiyorum, küçükte görmüyorum. Devlet teşkilâtında onlar kadar fedakâr olarak çalışan meselâ hâkimlerimizde vardır. Bendenizi misal getirdikleri için arz ediyorum, benim terfiim o meslekte kolay ve seri terfi imkânlarının bulunmasından değildir. Bendeniz pek kısa zamanda yüksek mevkie geçmişsem bunun sebebi kısa hizmet ettiğimden değildir, Avrupada tahsil gördüğümden dolayı iki derece terfi ettiğimden dolayıdır. (Bu istisnaî bir vaziyettir sesleri) Söylediler bendeniz bu bakımdan arz ediyorum.

Binaenaleyh, arzettiğim gibi sebeblerin kâfi derecede anlaşıldığını zannediyorum ve noktai nazarımı izah etmiş bulunuyorum. (Müzakere kâfi, reye, reye sesleri)

Hikmet BAYUR (Manisa) — Bu meseleyi biraz daha tahlil etmeli. Bir genç mektebe girdiği vakit muhtelif mesleklerden birisini seçeceği zaman bakıyor, hangisi kâr getiriyor, hangisi kâr getirmiyor, hangisi için geniş kapı açıktır, hangisi için değildir.

Şimdi bir genç liseyi bitirmiş, yüksek tahsilini yapacaktır. Muallim olursa istikbalde azami istifadesi ne olacaktır? 90 liraya kadar maaş alabilecek ve isterse hususî ders verecektir. Hususî ders-ten de kaç para alacaktır? Aynı genç Yüksek muallim mektebine gitmeyib de diğer mekteblere meselâ hukuka gider de avukat, doktor veya mühendis olursa ona na mahdud bir kâr verir. Bu itibarla lise mezunlarından en iyilerinin bu meslekleri veren mekteblere gittiklerini görürsünüz. Amma bunlara uzakta bir ışık göstererek teşvik edebilirsiniz. Bu ışığı gösterelim ve onlara diyelim ki; bu meslekte de istikbal vardır. Bunu yapalım, çünkü bu meslek, aynı zahmete mukabil en az nimet veren bir meslektir. Bir kaç bin lise ve orta mekteb muallimi vardır. Bunların içinden 3 tanesi varsın bu parayı alsın. Bu verilen cevapların içinde, aleyhte bulunanların içinde bir teki vardır ki, münakaşa edilebilir. Diğerlerinde hiç münakaşa edilecek bir şey görmüyorum. Yani kanunu cerhetmiyor, bir tek nokta vardır. Denmektedir ki, üniversiteye, yüksek mekteblere geçerler. Fakat Maarif vekilinin dediği gibi, bunlar başka, başka şeylerdir. Bir lise mualliminin muvaffakiyeti demek, talebesini iyi yetiştirmesi demektir. Muayyen bir seviyede malûmat verecektir. Fakat onu olgunlaştıracaktır. Yüksek mekteb muallimi olmak üniversite ve saireye muallim olmak yeni bir şey yapmak demektir. Tedrisat bakımından değil, eser yazmak bir keşif yapmak gibi. Bunlar başka, başka şeylerdir.

Niçin lise muallimlerinden bir ikisine yeni ümid kapısı açılmasın?. Bunu esirgemezseniz göreceksiniz ki muallim mekteblerinden edebiyat ve fen fakültelerinden kaçış azalacaktır, talib çoğalacaktır. Bu ümidi veriniz.

BAŞKAN — Verilen tahriri okutacağım.

Yüksek Reisliğe

Müzakare kâfidir. Maddenin reye konmasını teklif ediyorum.

Burdur

İ. N. Dilmen

Feridun FİKRİ (Bingöl) — Kifayet aleyhinde söyleyeceğim.

BAŞKAN — Buyurunuz.

Feridun FİKRİ (Bingöl) — Şunu söyleyeceğim ki, adaletin icabı olan teadül kanununun ruhuna riayet ederken, bir branşta bu kaidayı tatbik ederken öbür branşlarda tatbik etmemek adalete münafidir, bu itibarla ve 135 sayılı lâyiha ile fevkalâde vaziyet dolayısı ile vergilere zam istenirken ve bu lâyiha bu celsede müzakere olunacakken, muadeletin ortadan kaldırılmasının doğru olmayacağını söyleyeceğim ve müzakere kâfidir diyeceğim.

Bütçe E. M. M. Salâh YARGI (Kocaeli) — Gayet kısa bir şey arzedeceğim. (Müzakere kâfi sesleri) Rica ederim, bu lâyihanın kabulü şeklinde bir şey arzedecek değilim. Maarif vekili de, diğer arkadaşlar da, yüksek Heyetin takdirine bu meseleyi arzetmişlerdir. Şübhesiz ben de bundan başka bir şey yapmayacağım. Yalnız en son söz söyleyen arkadaşımız, bilmem vergilere fevkalâde zam yapılan böyle bir günde bu şekilde bir kanunun gelmesi madelete uymaz şeklinde ifadede bulundular Bendenizin maruzatım, demin ilk söze başlarken dediğim gibi, bu yapılan kadrolar, kanunun devam ve istikrarı nazarı dikkate alınarak konulan kadrolardır. Yoksa bütçeler her sene için malî istitat nazarı dikkate alınarak tertib edilir. Nitekim 1940 bütçesinde birinci, ikinci ve üçüncü dereceler (L) cedveline alınarak hiç kimseye bu derecelerden maaş verilmiyor. Keza 90 liralık maaşlar da ancak 22 kişiye verilmiş ve mütebakısı (L) cedveline alınmıştır. Şu bütçe vaziyetine göre şimdi malî istitaat nazarı itibare alınarak bütçe vaziyetini, tedkik eden encümen memleketin, Hükûmetin, halkımızın zaman icabı olarak malî istitaatını nazarı itibare almıştır. Encümen namına bendeniz bu vazifeyi yaptığımızı şu beyanat vesilesile size arz ediyorum.

(Güzel sesleri).

BAŞKAN — Müzakerenin kifayetini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

**DEVLET KONSERVATUVARI VE RİYASETİ CUMHUR
FİLARMONİ ORKESTRASI TEMSİL VE KONSERLERİNE
GİRİŞ HAKKINDA YASA GÖRÜŞMELERİ**

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Hasan-Âlî YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Ali ZİRH

(Rize)

Ruşenî BARKIN

(Samsun)

Nâzım POROY

(Tokat)

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI

(Kütahya)

İbrahim Alâettin GÖVSA

Maarif Encümeni Mazbata

Muharriri (İstanbul)

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Devlet Konservatuvarı ve Riyaseti Cümhur Filârmoni Orkestrası Tarafından Verilecek Temsil ve Konserlerin Giriş Ücretine Tâbi Tutulması Hakkında Kanun

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Efendim, Maarif vekilimizden bir sual. Bu parasız olan konservatuvarı... (Kürsüye sesleri)

Efendim zaten çıkacaktım. Evvelâ sual sorayım, ondan sonra kürsüye çıkayım dedim.

Bu konservatuvardan ne kadar para almak ümid ediyorlar ki böyle bir teşebbüse girişmişlerdir ve saiki nedir, herkesin bedava istifade edeceği şeyden para almanın saiki nedir?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Efendim; bu kanunu hazırlamağa Maarif vekilliğini sevkeden saik bir varidat temin etmek değildir. Düşündüğümüz şu olmuştur : Şimdiye kadar konservatuvarın gerek temsil şubesi, gerek opera kısmı, gerek filârmonik orkestra tarafından verilen konserlerde para alınmıyordu. Vaki tehacüm -bu tabiri yerinde kullanıyorum- vaki tehacüm, gelmek isteyenlerin çokluğu büyük bir alâkanın mevcudiyetini göstermiş ve isbat etmiştir. Sanat, madde gibi bir ihtiyaç olmağa başlamıştır. Bu, şayanı memnuniyet bir şeydir. İnsanlar ihtiyaçlarını bir takım vasıtalar mukabilinde temin ederler. Dünyanın her tarafında bu gibi manevi ihtiyaçları her zaman bedava tatmin etmek mümkün değildir. Bunu düşündük, dedi ki, bu parayı verebilecek vaziyette bulunan ve bu ihtiyacı duymuş olanlar para vererek gelsinler. Bu ihtiyacı duymuş fakat para vermeğe muktedir değildir onlar için de kanunun bir maddesinde sarahaten zikredilmiştir, umumi konserler ve umumi temsiller verilecektir. Onlar, bu vaziyette olanlar para vermeksizin gelebileceklerdir. Kanunu sevketmekte düşünülmüş olan saikler bunlardır. Yani varidat temin etmek mevzu bahis değildir. Alınacak para bir alıştırma parasıdır. İstedik ki, yalnız elma almak için para veren, konser dinlemek için de para vermeğe alışsın. Düşünülen sebepler budur. (Doğru sesleri)

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Doğru değil de onun için söz söylüyorum.

Ruşeni BARKIN (Samsun) — Doğrudur.

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) — Ruşeni arkadaşım ile beraber değilim. O doğru olduğunu söylüyor amma, ben doğru olmadığını söyleyeceğim. Sanat alanında ve sanat yolunda Cumhuriyetimizin kurduğu ilk ve en muvaffak eserlerden biri de Cebecideki mütevazı binasında, mütevazı kadrosile işlemekte olan Konservatuvarı

mızdır. Burada hatta sinemadan bile mahrum olduğumuz günlerde yetişmekte olan yeni bir neslin bize verdiği sanat eserlerini dinlemekle çok mesut ve çok bahtiyar zamanlarımız geçti.

Ali ZIRH (Rize) — Bedavacılık tadı...

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Efendim.

Ali ZIRH (Rize) — Bedavacılık tadı... (Gülüşmeler)

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) — Arkadaşlar, bazı şeylerin bedava olması lâzımdır, hattâ bizim gibi herşeyi para ile olan bir memlekette biraz da halka bedava...

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Var...

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Müsaade ediniz, ben sizin sözünüzü bozmadım.

Arkadaşlar, musikiden kimler istifade eder? Her sanat gibi musiki de ancak aşık olanların gittiği yerdir. Orası bir eğlence yeri değildir, bir ibadet mahiyetinde olan yüksek bir ruhun yüksek bir dimanın tecelligâhıdır. Binaenaleyh, nasıl ibadetten para alınmazsa -Paracı arkadaş için söylüyorum- böyle bazı ruhî ibadetler vardır ki, onlardan da para alınmaması lâzımdır. Burada Cumhuriyetin tesis ettiği bu ananeyi biz bozmamalıyız. Arkadaşlar, sanatta bu kadar kıt giden işlerimizi genişletmek için bundan daha iyi vesileler olamaz. Sayın vekilimizin gerek şimdi ben söylerken vakı olan ırşadları ve gerekse not ettiğim beyanatları bu lâyihada gösterilen sebeplerle taban, tabana zıttır, arkadaşlar. Eğer esbabı mucibeyi okursanız bu kanunu derhal reddetmeniz lâzımdır.

Ali ZIRH (Rize) — Neyi okursak?

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) — Esbabı mucibeyi. Yahud Refik Şevket'in dediği gibi mucib sebebi.

Şimdi esbabı mucibeyi beraber okuyalım, arkadaşlar; «Bu vaziyetin bir taraftan temsil ve konserleri umuma mahsus olmak mahiyetinden uzaklaştırdığı.» dikkat buyurunuz, bedava olursa... ki, vekilimiz onu reddettiler. Dediler ki, tehacüm olduğundan dolayı buna para koyuyoruz. Bu konser bedava olursa umuma mahsus olmaktan uzaklaşır mı. Yanlış. «... Bir taraftan da temsil ve konser salonlarında yer teminini güçleştirdiği görülmüştür.» Yer temini; arkadaşlar, sanat zevkinin bu kadar inkişaf ettiği bir zamanda Cebecideki mektebin 50 kişilik salonu ile kalmamamız lâzımdır ve hepimiz bundan sevinç duymalıyız. Ve bu konserleri büyük salonlara intikal ettirmemiz lâzımdır. Madem ki, oraya sığmıyoruz. Bu

bizim için doğan o kadar büyük bir güneştir ki, onun sahasını derhal tevsi etmemiz lâzımdır. Bunun için de yer yok değildir, arkadaşlar. Bu konserlerin yerini dört beş misli artıracak müsaid yerlerimiz, Devletin elinde vardır.

Yine esbabı mucibeden; Maarif encümeni esbabı mucibesine gidersek o da benim fikrimi teyid ediyor.

«İntizamın teminine, hatta sanat için daha anlayışlı bir rağbet ve takdirin celbine hizmet edebileceği için yalnız Devlet hazinesine aid...»

Arkadaşlar; «daha anlayışlı bir rağbet» ten maksad nedir? Aca-ba parası olanın mı rağbeti demektir, yani parası olanın mı sanata rağbeti daha çoktur. Para veren adamın her birinin sanatkâr olduğuna inanmam ve sanat ruhu paralı adamdan pek çıkmaz. Binaenaleyh Maarif encümenimizin bu cümlesini benim tezimi tekid eden bir cümle olarak kabul ediyorum. «Aynı zamanda güzel sanatların neşri bakımından dahi kabule şayan görülmüştür» diyorlar. Arkadaşlar; bir işi tamim etmek lâzım gelirse o işi para ile mi tamim etmek lâzımgelir? Bir işi tahdid etmekle mi neşir ve tamim etmiş olursunuz? Bilâkis baltalarsınız. Konserlere gidenler kimlerdir? Ruhunda musikiye bir meyil duyan ve bizim eski tabirimizle, kırkıncıdan sonra saz çalamıyacak olan, yani kırk yaşından aşağı olanlar gider. Binaenaleyh buraya gidecek olan gençliktir. Bundan ilham alacak olan gençliktir, buradan istifade edecek olan gençliktir. Gençliğin paralı olduğunu kim söylüyor. Bu memleketin okuyan talebesinin % 90 ı parasız çocuklardır. Ben sanata meyili burada görüyorum. Bu sanatı biz ilerletmek istiyorsak ancak okuyan insanları oraya götürmekle sanatı elde edebiliriz. Bunların ise parası yoktur arkadaşlar.

Sayın Vekil buyurdular ki; tehacümden dolayı bunu yaptık. Arkadaşlar : tehacüm varsa Maarif vekilliğinin vazifesi oraya bir salon daha ilâve etmektir. Bu suretle bu işi tevsi etmelidir. Para verebilecek insanları oraya celbedebilirim, diyor. Hayır arkadaşlar. para veremeyecek bu insanları oraya bedava getirmelidir. Umumi konserlerden bahsettiler. Umumî konserler o kadar mahdud olacaktır ki buna gidenlerin ekserisi gençlerdir. Umumi konserlerde dünyanın bir çok yerlerinde para alınmaz. Dünyanın her tarafında bilhassa pazar sabahları verilen konserlere bir ibadete gider gibi herkes koşar, bir, iki saatini bilhassa o pazar sabahında ruhunu ferah ve sükûn içinde geçirir. Devletin verdiği konserler bilhassa

parasızdır. Biz de talebelik zamanımızda pazar sabahlarımızı oralarda geçirdiğimiz için biliyorum.

Arkadaşlar, biliyorsunuz bir vakitler burada kanunlar değişti, gitti, geldi. Bir takım ecnebi artistlerin memlekete girmesini menettik. Onu menettiğimiz dakikadan itibaren ki Cebecide yetişen çocuklar bize lokantalarda, otellerde, salonlarda arzu ettiğimiz müzikleri yeniden yapmağa başladılar. Nüvesi, hocası orasıdır. Durup dururken bilmem ne lüzum vardı, aksi bir kanun çıkardık. Sanatı memlekete getirelim diye... Gelenleri elhamdülillâh ben görmedim. Radyolarımızda çalınanlar kendi çocuklarımızın çaldıkları cazlardan başka bir şey değildir. Onun için arkadaşlar, sanatta açtığımız ve resmî ağızdan da dinlediğimiz bu genişlemeyi tahdid edecek bir şey koymayalım, bu fayda değil, muzırdır. Sayın Vekil elmadan bahsettiler. Elma fiatı ucuz değildir. Elli kuruştan aşağı elma alamıyoruz. Bir talebe buraya girmek için elli kuruş verecek. Onun için öyle zannediyorum ki bu ifadelerden sonra sayın Vekil sanat namına, benim sözüm için değil, bilhassa sanatın himayesi için bu kanunu geri alacaktır.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Arkadaşımın endişeli gördükleri noktalara cevap verdikten sonra öyle tahmin ediyorum ki, kanunu geri al diye tekliflerinde ısrar etmeyeceklerdir. Hükûmet talebe için ve parası olmayıp da opera seyretmek veya tiyatro temsilini görmek ve konser dinlemek isteyenlere esasen parasız olduğunu hissettirmeyecek surette bu temsil ve konserlerin, verilmesini düşünmüştür. Kanun da bize bunu emrediyor.

3 üncü maddede icabında Maarif vekilliğince tertib edilecek umumî, hususî, davetiyeli temsil ve konserlere giriş ücrete tâbi değildir deniliyor. Buradaki umumi halk için, hususi; meselâ buraya gelecek izciler ve burada mevcut mektebler vardır, bunların talebeleri içindir. Davetiyeli tabirine gelince; bilfarz sizlere, yaptığımız işleri murakabe etmekle mükellef arkadaşlarımıza konserler, temsiller verilecektir. Gelib göreceksiniz. Binaenaleyh talebeler parasız olarak, halktan olanlar yine parasız olarak gelib görecektir. Bu yurdukları gibi hangi memlekette pazar sabahları bedava bir temsil vardır, veya opera gösterirler. Ben bilmiyorum, hangi Avrupa memleketinde bu vardır? Çünkü gösterilecek şeyler yalnız flârmonik orkestrasının vereceği konserden ibaret değildir. Temsil verilecek, opera oynanacaktır. Ben bilmiyorum başka memleketlerde böyle umumî olarak bedava konser verildiğini... Biz başka memleketlerde olmayan hudud ve şümul içerisinde bunu bedava yaptırı-

yoruz. Onun için endişe ettikleri cihetler bunlardan ibaretse kanun bunları temin etmek vazifesini Maarif vekilliğinize vermiştir. Hatta paraların tesbit ve tayinini de Maliye ile beraber yapmış demıştır. Arzettiğim gibi bu, Hazineye varidat temin etmek değil, manevî bir ihtiyacı parası olana para mukabilinde temin etmek itiyadını kazandırmaktır. Onun için biz sanat namına hareket etmiyor değiliz, bilâkis sanat namına hareket ediyoruz ve bu günkü Türk cemiyeti bunu yapacak, yani bu konsere, parası varsa, 50-60 kuruş verib gelmek ihtiyacını duyacak bir terakki ve tekâmüle ermiştir. Geliniz, bir cumartesi günü saat ikiden itibaren bakınız, mektebin önü dolmuştur. Biz gelenlerin beşte birini bile içeriye alamamaktayız. Arkadaşım diyor ki, salon ufaksa büyük salon yaptırınız. Bunun da teşebbüsüne girişmiş bulunuyoruz. Bütçemize parası konmuş ve Evkaf apartmanının altında evvelce Dil, Tarih, Coğrafya fakültesi tarafından işgal edilmiş bulunan büyük bir salon vardır, bu salonun plânları yapılmıştır ve bir tiyatro, konser ve temsil verilebilecek bir sahne haline getirilmesi tertibatı alınmıştır. Sizin bildiğiniz ve takdir ettiğiniz sebeplerden -ki başlıcası demir meselesidir- teahhur etmiştir. Bu sahne yapıldığı takdirde biz temsillerimizi, konserlerimizi orada vermek imkânını kazanmış olacağız. Demir ise, alelittlak demir değildir. Sahne tertibatı için lâzım olan hususî vasıfta demirdir.

Bir opera binası yapmak için 3 buçuk milyon lira lâzımdır. Biz hesabını yaptık. Onun da zamanı geldiği vakit Hükûmetiniz elbette tertibatını alıp yapacaktır. Nitekim Tarih, Dil fakültesi açıldığı zaman Başvekilimiz açma nutkunu söylemişti. Sarahaten opera, müze diye efkârı umumiyeye bu fikri arzetmiştir. Bu imkân elde edildiği vakit Hükûmet elbette 3,3 buçuk milyon liralık bir bina ile arkadaşımızın söylediği ihtiyacı tatmin edecektir. Bu gün için buna imkân yoktur. Onun için vaziyet arzettiğim gibidir.

Nâzım POROY (Tokad) — Maddedeki icabında kelimesinin anlamasını lûtfen verir misiniz?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — İcabmda kelimesi şunun için konmuştur : Bu tabir olmazsa temsiller ve konserler ya mütevaliyen parasız olur, yahud umumî ve hususî diye veya davetiyeli konserler verilir, temsiller verilir veyahud tam bunun zıddı olur, mütemediyen paralı konserler verirler, piyesler temsil ettirirler, opera temsilleri verirler. Onun için Maarif vekilliğine «icabında» demekle, bunun tertibini sen al, programını yap, paralıasını, parasızını ayr, diyorsunuz.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Bir سوال, «halka açılacak» deniyor. Şimdiye kadar hiç halka açıldı mı?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Şimdiye kadar halktan başka kimseye açılmış değildir. Kapıları açıktır, herkes girer.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Öyle midir? Ben davetiye ile zannediyordum.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Hayır, herkes gider. Zannedirim hiç teşrif buyurmamışsınız? (Gülüşmeler)

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Kulunuz her zaman gider.

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) — Efendim, bendeniz, Maarif vekâletinin yeni teklif ettiği bu kanun lâyihasile konserler ve temsillerden muayyen bir ücret alınmasını gayet muhik görüyorum. Ben, ücret alınmasına taraftar olmayan arkadaşuma, niçin taraftar olmadığının sebebini anlatmak istiyorum. Bunun için de hatıralarıma müracaat etmek mecburiyetinde kalıyorum.

Ankara Halkevinin ilk kuruluşu esnasında sayın arkadaşım uzun müddet, dört, beş sene, Ankara Halkevinin reisliğini yaptılar. Ben de Halkevinin kuruluşundan beri orada çalışan bir arkadaşınızım. Benim gibi orada çalışan arkadaşlar da bilirler ki; her hangi bir zamanda bir konser veya bir temsil verildiğinde, bu konser ve temsiller, tabîî nizamname mucibince, bedava olmasından dolayı, gerek intizamın tesisi noktasından salonlarda, gerekse, hatta muayyen kanunlarla böyle tiyatroya, gece eğlencelerine gelmemesi lâzımgelen küçük çocukların dahi tehacümü karşısında hakikaten tiyatrodan, temsilden istifade etmesi lâzımgelen bu gibi ince sanatlarla alâkası daha çok olması lâzımgelen zevatın bir kısmı bu yüzden açıkta kalmışlardır. Kendileri de bendenizle beraber bu ıstırabı görmüşlerdir. Filhakika bu gibi, Konservatuvarın gerek musiki, gerek temsil şubesinin vereceği umuma mahsus temaslardan, konserlerden daha geniş bir halk kütlesinin, malî bir külfet olmasızın istifade etmesini hepimiz arzu etmekteyiz. Esasen bu bizim Cumhuriyet Hükümetimizin en büyük şiarlarından biridir. Yalnız, tecrübe ile sabit olmuş bir hakikat vardır ki, bu konserlerin mecânî olması bizim istihdaf ettiğimiz gayeyi teminden çok uzaktır. Biz hakikaten hepimiz, Halkevinde çalışanlardan Heyeti celileniz arasında bulunanlar da bilirler ki, bu konserlerin ve temsillerin munhasıran bedava olduğundan dolayı bu konserlerle veyahud müzik ile, temaşa ile alâkaları olmadığı halde sırf bedava olduğu için gelenler vardır. Bu insanlar, asıl dinlemesi lâzımgelenlerin ha-

zır bulunmalarına mâni olmaktadır. Bendeniz Muhterem Vekilden bir şey rica edeceğim; o da kelime tadiline dairdir. (İcabmda) yerine (muntazam zamanlarda). Bu sözün tadilini rica ediyorum.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Efendim; âdetimdir, elimde vesika olmazsa, onu gözümle görmezsem hayatta söz söylemem. Onun için sayın Vekilin; sen gitmezsin, bilmiyorsun, demelerine karşı ben kendisine, sen mekteblerin halini bilmiyorsun, çünkü mekteblere gitmiyorsun, desem böyle bir şey kabul edilmez tabîi.

Burada bu mesele için söz söyleyen adam o konserden zevk duyan ve ona karşı bir bağılılık hisseden, yüksek hissi olan bir insandır.

Binaenaleyh sevimli Maarif vekilinden bize karşı daha az sert olmalarını, yumuşak olmalarını bekleriz. Mekteblerden dayığı kaldırdık, fakat Maarif vekili bizi burada azarlıyorlar. Onun için daha yumuşak konuşalım. Çünkü maarif yumuşaklıkla olur.

Şimdi arkadaşlar, şimdiye kadar halka açık mı idi demekten maksad, hepimize davetiye gelir, fakat hatırlı, gönüllü adamlara. Birisi gelir, aman davetiyeni ver de gideyim, der. Bana aid olan bir şeyi başkasına veremem. Vermesem bu da onun için bir mahrumiyettir, sonra cebimde kalacak bir mevkiin boş kalması bir vicdan azabı olur. Binaenaleyh şuraya buraya dağıtılmış varakalarla oraya girilir, katiyen halka açık değildir sevgili vekilim. İkincisi; bu yurdular kı, Avrupada yoktur. Arkadaşlar, bu kadar içimizde gezmiş insanlar, orada talebelik etmiş arkadaşlar var. Fransada, Almanya, İsviçrede, Coğrafyanın bütün isimlerini sayarım, her yerde vardır. Paralı olan yerler de vardır. Fakat onlar bambaşkadır. Operadan bahsediyorlar, üç milyondan bahsediyorlar. Operadan yana ben ağzımı açmadım. Meğer bu işin yapılması için bir kaç yüz liralık demir lâzımmış.

Arkadaşlar, Evkaf apartmanı yapılabı 17 sene oldu. Salonu bom boş duruyor. Bu kadar senedir bin kilo demir bulamadılar mı? Konservatuvar meselesi açıldığı zaman mı demir gelmez? Bu söylediklerim vekilin şahsına aid değildir.

Vekilden daha evvel onu idare eden Maarif vekâleti namınadır. Maarif vekâleti, konser, müzik, temsil için 17 senedenberi bu bina vardı da ne duruyordu? Maarif vekâleti o zamandan beri demir bulamamışta, demirin tam kriz zamanında mı bu iddiayı ileri sürüyor?. Demekki tenkid kolay. Öyle yapalım arkadaşlar, 3,5 milyon falan değil, ufak bir himmetle bu yapılabilir. Bu, halka karşı bir ce-

miledir. Bu ruhî meseleye Maliye vekili de razıdır, bunu bedava yapalım, gelin buna, siz de razı olun. Bu hususta bir takririm var, bu işi böylece çıkaralım.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Efendim, arkadaşım sertlikten bahsetti. Böyle bir şey mevzubahs değildir. İmkân olub ta daha fazla yumuşak olmak demek bir şey olmamak demektir. Yoksa kendilerinin sözlerine verdiğim cevaplarda yumuşak veya sertlikle hiç alâkası olmadan doğrudan doğruya düşündüklerimi söyledim. Sertlik, yumuşaklık mevzubahs değildir. Sonra davetiye meselesi; Mebus arkadaşlara gönderilen davetiye ihbar mahiyetindedir. Böyle bir konserimiz var tertib ettik. Sizin, murakabe, hakkınız ve vazifenizdir. Bunu size hatırlatmak, nezaketle sizi davet etmektir. Yoksa herkese davetiye gönderib buraya bu davetiye ile girilir gibi bir şey yoktur. Herkese kapılar açıktır, herkes girmektedir. Binaenaleyh, davetiye ile konsere girmek mevzubahs değildir. Ve sizdeki davetiyeler de bu davetiye olmazsa giremezsiniz manasında bir şey değildir. Arkadaşımın buyurduğu gibi, davetiye olsa idi elinde o vesika olmayınca içeriye girilmezdi. Halbuki, sizin mebus olduğunuzu bilmeseler dahi buyurun derler ve içeriye alırlar.

Umumi konserler, halk için konserlerdir. Evet o vardır, umumî yerlerde verilir. Fakat böyle bir müessese, Devlet tarafından idare edilen veya Devletin sübvansiyonunu alan yerler alelittlak böyle bir şey yapmaz. Bu kanunda mevzubahs olan temsildir, konserdir, opera ve tiyatro temsilleridir. Dünyanın her tarafında olduğu gibisini biz de yapmak istiyoruz, iş bundan ibarettir.

Maarif E. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) — Bendeniz teklifime itiraz eden muhterem arkadaşımın Maarif encümeni mazbatasındaki ifadelerini mevzubahs edeceğim. Bizim gösterdiğimiz sebebi gayrivarid ve gayrimantıkî buldular. Fakat onu kendilerini haklı göstermek için tam okumadılar.

Biz diyoruz ki, müzelerde olduğu gibi -arkadaşım bu fıkrayı okumamıştır- umuma mahsus konser ve temsillerde- çünkü konservatuvarda temsil de mevzubahstır -evvelce yalnız musiki vardı- kabul edilen son kanunla tiyatro mektebi ve onun verdiği temsillerde giriş ücreti alınması tedbiri, izdihamın azalmasına intizamın teminine, hatta sanat için daha anlayışlı bir rağbet ve takdirin celbine hizmet edeceği içindir... dedik. Yani bu mülâhazalara müsteniden, yalnız Devlete varidat temini için değil, bilhassa sanatın da terakkisi için ufak bir ücret alınmasını faydalı gördük. Çünkü ora-

ya verilen para bir şuurun ifadesidir, konsere gidiyor, temsile gidiyor, fakat bilerek ve anlıyarak gidiyor, ne yapmak istediğini biliyor. Şuursuz bir izdiham her yerde faydasızdır.

Sonra arkadaşım Avrupada bu işlerin bedava olduğunu ifade etmek ister gibi oldular. Sabahleyin verilen konserlerden bahsettiler. Benim hatırladığım, bunlar kiliselerdir.

Kiliselerde sabahları müzik yapılır. Arkadaşım da belki oraya gitmişlerdir. (Gülüşmeler) Yani muhterem Çanakkale mebusu beyhude münakaşaya çanak tutmuştur. (Gülüşmeler)

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Meğer bizim Maarif encümenini mazbata muharririnin dilinin altında neler varmış.

Arkadaşlar; bir kere yalnız kiliselerin bedava olduğunu söylediler. Benim gâvur olduğumu kim söyledi? Duyuyormusun Alâettin Bey?.. Kiliseden bahsediyorsunuz, kim söyledi ben kilisenin müdavimiyim diye? Beni bilenler, biraz kilisenin düşmanı biliyorlar, anladın mı? Her nevi kilisenin... Yalnız senin kasedettiğin değil... Ne yazık, bir maarif encümeni mazbata muharririnin ağzından böyle lâf çıkıyor. Bu Mecliste teessür duyulması lâzımdır. Benim gibi bir arkadaş, kiliseye müdavim diyebilecek arkadaş teessüf ederim.

İkincisi; Çanakkale mebusu çanak tuttu, dediler. Affedersiniz amma bu, biraz bayat ve kötü bir edebiyattır. Çanak tutmak...

Arkadaşlar, ben sanata çanak tutuyorum.

Haberin yok. Sanata tuttum çanağı. Ziya Gevher çanak tutmaz. Doğruluğa çanak tutar. Yanlış bir kanun olduğu için lâf söylüyorum. Arkadaşlar, Maarif encümeni mazbata muharriri, «Şuursuz kalabalık» diyor. Arkadaşlar, bu söz bu memlekette artık çürüdü. Halk, şuursuz dedikleri halk kalabalığı içindedir ki yarının dahisi yetişir. Senin para vererek giren dediğinin içinden değil, davetiye göndererek çağırdığının içinden değil... Kuru kalabalık dediğin halk tabakasının içindedir ki yarının sanatkârı yetişir. Halkçılığın esası budur, halk hükûmeti böyle olur. Sanatın büyüklüğü, ulviyeti ancak şuursuz zannetiğim o tabakada takdir edilir. Okumadın mı? kimlerin dahi yetiştirdiğini.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) — Yazdı bile.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) — Sen kendin yazdın galiba. Asaletmeaplar içinden dahî yetişmez, halk içinden dahî yetişir diye. Dahî, halkın içinden, senin şuursuz kalabalık dediğin, demir

döven eli kaba ustanın, köylünün içinden yetişir. Onlardan dahi çıkacaktır. Onun için parasız olmasını istiyorum. Bunu kabul edin arkadaşlar.

REİS — Ziya Gevher Etilinin bir takriri var okutayım.

Yüksek Reisliğe

Ücrete tabî olan bu kanunun reddini teklif ederim.

Çanakkale Mebusu

Ziya Gevher Etili

REİS — Takriri yüksek reynize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar... Almayanlar... Takrir nazarı itibare alınmamıştır.

MEMURLARIN TAHSİL MÜESSESELERİNDE ÖĞRENCİ OLAMAYACAKLARINA DAİR YASA

OTURUM BAŞKANI

Refet CANITEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI

(Kütahya)

Mazhar Müfit KANSU

(Çoruh)

Sırrı İÇÖZ

(Yozgad)

Galip GÜLTEKİN

(Konya)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Mükerrem KARAAĞAÇ

(Isparta)

Besim ATALAY

(Kütahya)

Feridun FİKRİ

(Bingöl)

Nevzad AYAS

(Bursa)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Edib ERGİN

Dahiliye Encümeni Mazbata

Muharriri (Mardin)

Rıdvan Nafiz EDGÜER

Maarif Encümeni

Reisi (Manisa)

İbrahim Alâettin GÖVSA

Maarif Encümeni Mazbata

Muharriri (İstanbul)

Ekrem ERGUN

(Ankara)

Memurların Tahsil Müesseselerinde Talebe Olamayacaklarına Dair Kanun

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) – Arkadaşlar, Dahiliye, Millî Müdafaa ve Maarif vekâletlerince müstereken tanzim edilen kanun lâyihası elimizdedir. Bendeniz bu kanun lâyihasını hepimizin takdir buyuracağınız ehemmiyetle tetkik ettim. Bizim memleket için bu kanun lâyihasının ihtiva ettiği hükümleri, bilhassa gençliğin istikbali bakımından haiz olduğu ehemmiyeti, bendeniz hayatî telâkki ediyorum, Memlekette Cumhuriyet teessüs ettiği zaman umumî manzara şu mahiyette idi: Pek mahdud ve az miktarda yetişmiş münevver zümrenin büyük bir kısmı harbi umumide ve istiklâl harbinde kaybolmuş bulunuyor. Onların yerine gerek amme hizmetlerinde gerek Hükûmete ait müteferrik hizmetlerde daha kalite sahibi, daha salâhiyetli ellerde görebilmek, ancak yüksek tahsil müesseselerinin yetiştireceği unsurlara vabeste idi. Fakat memleket büyük bir istilâ, suriş, kargaşalık, harp ve darp geçirdikten sonra, umumî iktisat bakımından Anadolu ve Rumelideki halkın vaziyeti umumiyetle kendi hesaplarına çocuklarını yüksek tahsil müesseselerine gönderip tahsil ettirmeği imkân haricinde bırakıyordu. Ankara'nın 17-18 senelik bir hemşehrîsi bulunmak sıfatıyla yakından gördüm, tabii İstanbul'da aynen böyle olmuştur, Ankara'da yüksek tahsil müesseseleri kurulduğu zaman Hükümet ve Devlet hayırlı tedbirler ittihaz etti. Bu tedbir şu idi: Her hangi bir suretle lisesini bitirdikten sonra... Her hangi bir suretlerden mak-sadım, bunların bir kısmı liselerini bitirir bitirmez harbe gitmişler veya harpten döndükten sonra liselerini bitirmişlerdir. Bu kabil gençler için arzettiğim sebeplerden dolayı kendi hesaplarına, babaları hesabına tahsil yapamayacakları sabit olduğundan Hükümet büyük şefkat gösterdi, bunlar bir kanunu mahsusla değil, bir nizamname ile değil, büyük bir şefkat eseri gösterilerek zımnî bir müsaade ile bir taraftan Devlet hizmetlerinde, belediye müesseselerinde çalışıp ve bir miktar maaş alarak yüksek tahsillerini ikmal etmişlerdir. Bu şefkat eseri gayet güzel neticeler vermiştir. Bunu hepimiz ayrı ayrı bilirsiniz. Bu şefkat ve himaye sayesinde tahsillerini bitirip Devletin en büyük mevkilerini işgal etmiş memurlar ve bilhassa faziletli hâkimler, hocalar, kaymakamlar vardır. Ben tahsillerini bu suretle bitirmiş olanlardan iki vali bile tanırım. Eğer bu yüksek şefkat gösterilmeseydi bu gün bunların hiç biri olmazdı ve bu adamlar metruk, mühmel birer küçük memur olarak kalacak-

lardı. Biz bunları bu sayede kazandık. Takdir buyurursunuz ki yüksek tahsil münhasıran her vatandaşın Devlet Masasına geçmesi için değildir, bizatihi herkesin yüksek tahsil görmesi lazımdır. Bu itibarla biz elimizden geldiği kadar yüksek tahsil müesseselerinden her gencin istifadesini temin etmeliyiz.

Arkadaşlar; bu kanunu kabul edersek bundan bir müddet sonra yüksek tahsil müesseselerinin fecaatını görmekteyim. Bir müddet sonra yüksek tahsil müesseseleri ancak zengin çocuklarının eline girebilecek bir lüks haline gelecektir. Bundan bir müddet sonra yalnız zengin çocuğu yüksek tahsil müessesesine gireceği için oradan çıkan imtiyazlı bir sınıf olacaktır. Muhterem arkadaşlar; bizim umdelerimiz arasında şereften, faziletten, namustan ve bilgiden başka bir imtiyaz farkı olmadığına göre bu şekilde bir imtiyazlı zümre yaratmamakla mükellefiz.

Esbabı mucibede bendenizin üzerinde aynı surette ehemmiyetle durduğum bir nokta var. Elbette Hükümet kendi üzerine aldığı âme hizmetlerini fasılasız ve inkitasız yürütmek yollarına bakar ve bunu ister. Zaten memur onun ecridir. Elbette ondan iş ister, aralarında bir nevi mukavele var demektir. Muayyen bir bedel mukabilinde muayyen saatlerde mesaiyi elbette ister. Bunda Hükümet hiç şüphesiz haklıdır. Niçin kendisinin maaşla ve ücretle tavzif ettiği adamlar bir kısım saatlerini tahsil müesseselerinde geçirsinler. Fakat arkadaşlar bunu alelittak alırsak tamamen menfi yoldan yürümüş oluruz. Bendeniz zannediyorum ki daha müsbet yol bulunabilir ve bulunması da zaruridir. Çünkü bizim memlekette yüksek burslar, hayır cemiyetlerinin temin ettikleri burslar şahsiyeti hükmiyeyi haiz darülfünunların temin ettikleri burslar bazı memleketlerde bulunan üniversite siteleri yoktur. Şu halde bir taraftan Hükümetin bu zaruretiyi takdir etmekle beraber bir taraftan da memleketimizin çok ihtiyacı olduğu yüksek tahsil müesseselerinden zengin olmayan memleket çocuklarını da istifa ettirmek lâzımdır. Bendenizin hatırıma şöyle bir şey geliyor. İmkân varsa tatbik edilebilir. Hatta bazı vekaletlerde tatbik edildiğini bizzat gördüm. Mesela yüksek tahsile devamına müsaade edilen gençler, memurlar, dairenin kendisine müsaade ettiği saatler kadar tatil zamanında çalıştırılmaktadır. Bu kabili tatbik görülmüyorsa Hükümetten çok rica ederiz, temini maişet için çalışmak mecburiyetinde olan bu zavallı, fakir çocukları yüksek tahsilden mahrum bırakmaktansa gece darülfünunları açılın.

Bu itibarla bendeniz bu teklif edilen kanun layihasının tekrar mümkünse geri alınmasını veyahut bir şekil bulunmak için encümene göndererek tekrar tetkik edilmesini rica edeceğim.

Mazhar Müfid KANSU (Çoruh) – Efendim, memurların tahsil müesseselerine devam etmemeleri için gerek Hükümetin ve gerek encümenlerin esbabı mucibe mazbatalarında zikrû beyan ettikleri ve bu kanunun istinat ettiği iki nokta var.

Birincisi, memurun kanununun 51 inci maddesi mucibince memurun sekiz saat çalışmakla mükelleftir. Tahsilde bulundukları müddetçe sekiz saat çalışamayacaklar, amme hizmeti de geri kalacaktır. İkinci sebep te; vazife ile tahsil birleşince bu iki şeyin beraber yürümesine imkân olmadığından, memurları, bu tahsil müesseselerine gitmekten men için bu kanun getirilmiştir.

Bu iki sebebin lehinde ve aleyhinde bir çok şeyler söylenebilir. Memurun sekiz saat çalışması 51 inci madde icabatındadır. Fakat bazan öyle vaziyetler olmuştur ki; memur sekiz saat yerine sabah sekizden ertesi sabahın ikisine kadar çalışmıştır. Tabii bu istisnai vaziyettir. Memur kanuna göre sekiz saatten fazla çalışamaz. Sekiz saat çalışmakla, amme hizmetinin tamamen ifa edildiğine kani olmak biraz tuhaf olur. Bir adamın vazife hissi olmazsa sekiz saatte on saatte iş görülmez. Fakat bu hizmet beş saatte de görülebilir.

Bendeniz bu kanunu ihlâl etmemek şartıyla bir teklifte buluna-
cağımı, bilmem muhterem vekil kabul eder mi? İkisi birleşirse hiç bir müsbet netice vermez deniyor, bunun lehinde, aleyhinde söz söylenebilir. Bir çok zevat vardır ki, ikisini de birleştirdiği halde tahsil müessesesinden aliyülalâ derecede diploma almıştır, vazifesini de ifa etmiştir ve etmektedir. Bunlar mevcuttur. Bunun aksi de vardır, ne oraya, ne oraya nâfi olamamıştır. Bunları koğmalı her iki taraftan da kovmalı. Ben onlar hakkında söylemiyorum. Tahsilde bulunan bir talebenin yaptığı vazifeyi düşününüz nedir? Ufacık bir iştir. Onun âmirinin iki vazifesi varsa o nasıl yapıyor? Bu da mevcuttur. Bugün meselâ falan dairenin müdürü umumisinin iki vazifesi vardır. Falanca yerde, filanca yerde. Günde üç saat vazifesi başında bulunmaz. Demek ki çalıştıktan sonra iki vazife de alabilir. Binaenaleyh benim ricam bunları reddedecek şeylerde söylenebilir... Muhterem Maarif vekilinden bir ricam var. Bu ricamın da saiki, burada bir çok zavalı fakirler vardır. Bunlar aldıkları 25-30 liranın 5 lirasını da anası gönderiyor. 20 lira ile tahsil yapıyorlar. Buna ben bizzat vakıfım. Eğer bundan sonra şimdiye kadar olanlar istisna ediliyor, men edersek, zannederim bu vatandaşların çoğu tahsil edemeyecekler, orta veya lise tahsili derecesine kadar gelebilirlerse orada kalacaklar.

Sırrı İÇÖZ (Yozgad) – Şehirliler, zenginler okuyacak, fakirler okumayacak demektir.

Mazhar Müfid KANSU (Devamla) – Baremin mahdud bir derecesine kadar ancak gelebilecekler. Binaenaleyh, bunlara mahal kalmamak için acaba muhterem Maarif vekili beyefendi bu gibi memurlar için profesörlere biraz maddeten yardım etmek suretiyle saati mesai hitamında bir akşam dersi yaptırılmazlar mı? Kendilerinden istirhamım budur.

Bir akşam dersi yaparlarsa, hem bu gençlerin tahsiline mâni olmayacağız ve hem de ben bir dairei resmîye biliyorum burası beş altı yüz mekâtibi âliye mezununa muhtaç iken bu gün ancak 10 tane vardır - dairelerin işi zarar görmez. Bir akşam dersi açarlarsa zannederim ki, ne bu saati mesaiye hâlele gelecek ve ne de bu çocuklar tahsilden mahrum kalacaklardır. Acaba bu bapta Vekil Beyefendinin fikirleri nedir? Bunu istirham ediyorum.

Galip GÜLTEKİN (Konya) – Arkadaşlar, bu gün cidden mühim bir kanun muvacehesindeyiz. Hepimiz biliriz ki, memleketimizin içtimaî, iktisadî vaziyeti pek çok gençlerimize âli tahsil yapmak imkânını bahşetmemişti, bu gün dahi çoğuna bahşetmemektedir. Onun için evvela böyle kendisinin maddi imkânı olmayanlara âli tahsil imkânının nasıl temin edileceği sualı karşısındayız. Bunun yanında yine memurların hem vazifelerine, hem de tahsile gitmelerine müsaade edilip gidecek midir? Cidden üzerinde durulması icap eden bir sualdir. Bu gün âli tahsil çok güçleşti ve bundan sonra da güçleşecektir. Nitekim şimdiye kadar yüksek mekteplerimizde ve üniversitede, tatbikat seminer yoktu ve bunlar büyük noksandı. Bunlar yeni vazedilmiştir. Bunlar daha ziyade öğleden sonradır. Sabahları 4-5 saat ders okunur, öğleden sonra da bir iki saat seminer ve lisan dersleri yapılırsa, günde 6-7 saat dersleri ile meşgul olan memur, ayrıca vazifesine de devam edemez. Onun için memurlara âli tahsile müsaade edilmemesi yanında Hükümetin leylî meccani talebe adedini hiç olmazsa çoğaltması, yahut da başka surette naktî yardımlarla kıymetli ve çalışkan gençlerin âli tahsilden kısmen mahrum kalmamalarının temini için bununla müzavi yeni tedbirler alınması lazım gelir kanaatindeyim.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Arkadaşlar; bu lâyiha, hakikaten lehinde, aleyhinde çok söz söylenecek bir kanun lâyihasıdır. Bu kanunda bize biraz bir takım hakların alınmış gibi görülmesinin sebebi esasen verilmemesi lazım gelen bir hakkın şimdiye kadar kullanılmış olmasından dolayıdır. Dünyanın hiç bir tarafında bu yoktur. Bir memurun 8-10 saat vazifesinin başında bulunmayıp ta her hangi bir mektep olsun, medrese olsun başka bir yere

giderek, Devletten aldığı para mukabilinde Devlete hasredeceği emeği başka bir yere hasretmesi nerede görülmüştür? Dünyanın hiç bir yerinde görülmemiştir, maalesef bizde görülmüştür. Bunun fena tesirlerini 10 sene, 20 sene sonra, bu kanun sebebiyle de çekeceğiz. Evvelce yaptığımız yanlışlığı acaba bir kanunla düzeltbilecek miyiz? Bu kanunla yeni baştan bazı insanların haklarını alıyoruz, bazı insanlara veriyoruz. Kanunun 3 maddesi, 3 tezadla doludur. Müsaadenizle okuyayım: Birinci madde: «Umumî ve mülhak bütçelerle hususî idare ve belediye bütçelerinden maaş ve ücret alanlar... vazife gördükleri müddetçe her hangi bir tahsil müessesesine talebe olarak devam edemezler.»

Bizde yalnız Devlet bütçesinden, idarei hususiyeden ve belediyeden maaş alan memurlar mı vardır? Bunun dışında kalan bir çok teşekküller de vardır.

Devlet parasile iş yapan bankalar var, şimendifer idareleri var, bilmem neler ve bilmem neler var... Niye veriyorsunuz bu hakkı onlara? Onların zamanı heder değil midir. Onlar millete vazife vermek salâhiyetini haiz insanlar değil midir? Neden bu tezat?

İkincisi: Maliye vekâletinin bir talii vardır, her şeyden muaftır. Memur kadrosu her yerden fazladır, herkesten keser kendisi alır, bu işte de herkese memnu, kendisi muaf. Bakın nasıl?

Üçüncü madde: «kendi memurları için açılmış olan kurslar ve mektepler birinci madde ahkâmından muaftır.»

Maliye meslek mektebi var. Oraya Maliye memuru gider. Hayır arkadaşlar, Maliye meslek memuru olmak için, ilk mektepten mi orta mektepten mi çıkacak, oradan çıkar, ondan sonra meslek mektebine gider, adam olur, kendisine adamsın dendikten sonra memur olur. Yoksa tahsili şüpheli olan memur olamaz. Maarifi, maarif olarak yapacağız arkadaşlar.

Metot diyorum, her zaman, kürsüye çıktığım zaman metot diyorum. Metot metottur arkadaşlar. Metot karşısında akıl ve mantık susar. Prensibi kabul edin metodu kabul edin, her şey yolunda gider. Maliye memuru mektebe gider, tapu memuru mektebe gider. Çünkü hayatta Maliye vekâletinin müstesna bir vaziyeti vardır arkadaşlar. Devlet memurluğu muayyendir.

Daha feci bir şey var arkadaşlar. Orta öğretim müesseselerinin yardımcı öğretmeni ne demektir? Zaten yardımcı öğretmenler elinde çocuklarımızın tahsil seviyesi düşe düşe düştü artık düşemeyecek düşmesi ihtimali olmayan bir dereceye düştü. Neden bunlar

müstesna imiş? Bunlar; çocukların tahsili, terbiyesi ile meşgul olmayacaklar mı; notlarını, vazifelerini tashih etmeyecekler mi? Bunlar neden dolayı istisna ediliyor?

Ya ekalliyet mekteplerine ne dersiniz? Neden Türk çocukları bundan mahrum kalırken, ekalliyete mensup bir genç üniversitede tahsil görsün, niçin arkadaşlar?

Arkadaşlar, evvelâ prensibi kabul edelim. Ben Maarif vekili ile beraberim. Yaptığımız hatadır, hatamızı tashih edelim ve bütün bu tezatları ortadan kaldıralım.

Sonra arkadaşlar, bence bu kanuna lüzum yoktur. Eğer bizim hakikî üniversitelerimiz olursa böyle bir kanuna ihtiyaç kalmaz. Hayat hayattır. Hayatta görülen dehaların ekseriyeti tavan arasından, bin bir mahrumiyet içinde, bulaşıkçılık yaparak, tezini yapar, doktorasını verir, doktor olur çıkar. Evvelâ bu üniversiteyi kuralım. Böyle kayitlerle ne üniversite kurabiliriz ne de tahsil işini. Evvelâ üniversitenin yükselmesini temin edelim, esastan işe girişelim. Böyle kanun kanun... kaç binincidir, bilmiyorum? Kanunlar artık takip edilemeyecek bir yekûna geldi. Bilmem 3600 olmuş. Arkadaşlar; benim başımdan geçti. Kendi hukukuma ait bir işte, beş seneye indirmişiz. Bu yüzden hakkım kayboldu gitti. Kanunla olmaz, kanunla üniversite kurulmaz veya memur fazla çalıştırılmaz. Asıl mesele burada değildir. Memur olacak adam, evvelâ o memuriyetin icap ettirdiği tahsili bitirmiş olmalıdır. Orada müdür beyin teveccüh ve yardımı ile tahsilini bitirip, onu barem kanununun bütün şaşaasından istifade ettirmek elbette Devletin lehine bir hareket değildir. Üniversitede mecburî devam var mıdır? Öyle zannediyorum ki mecburî devam vardır. Mecburî devam olduğuna göre, senenin muayyen günlerinde orada bulunmak mecburiyetindedir. Mecburî devam olursa, kontrol altında bulunan memur, devam edemeyecek, ne numara alabilecek, ne de sınıfı geçebilecektir. Demek ki biz davalarımızı, prensiplerimize hakikî kanunun hükümlerine tevfik edecek olursak, böyle talî ve tadil edici kanunlara zaten ihtiyaç yoktur. Mesele budur. Ondan dolayı hakkı olmayan birçok insanlar üniversiteyi doldurduğu zaman görüyoruz ki, sınıflarda ayakta duruluyor, oturacak yer yoktur. Ondan dolayı ne gelen istifade eder, ne de hakiki istifade edecek olan istifader eder, karma karışık olup gidiyor. Onun için prensip koyalım. Acaba bu kanun çıktıktan sonra bu nasıl kontrol edilecektir bir memurun gidip gitmediği? Öyle demeyin arkadaşlar; bir memur falan saatten falan saate kadar vazifesine devam etmek mecburiyetindedir, gelmezse rapor almak mecburiyetindedir. Bunu takdir ederseniz Kâfidir. Bu kanuna lüzum görmüyorum. Devlet memurunu mu-

ayyen saatlerde dairesinde çalıştırmağa mecburdur. Çalışmadığı zaman; sen bilirsin der, onu kapı dışarı eder.

Neden bir ermeni, bir rum üniversiteye gidecekte Türk gitmeyecektir? O müesseselerde çalıştığından dolayı.

Mükerrem KARAĞAÇ (Isparta) – Öyle değil, ekalliyet mekteplerinde ders alan hocalar...

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) – Daha fena ya... Niçin İstanbul'da Nişantaşında oturan bir adam, bir muallim üniversiteye devam edecekde, Çankırı'daki devam etmeyecek? Eğer kasıt, Türk çocuğu ise -ki katiyen olamaz, çünkü o birileri de Türk tebaasındandır -Onlar ekalliyet mekteplerinde tarih, coğrafya, gibi dersleri şunun bunun teveccühüne mazhar olarak, alıyor, yan gelip oturuyor, üniversiteye devam ediyorda, beri tarafta, Çankırı'da dünyanın en iyi kafasına malik bulunan birisi, neden bundan mahrum bulunsun, niçin? Bu da yanlıştır. Onun için kanun tezadlarla doludur. Binaenaleyh bu kanuna lüzum yoktur.

Ben sayın Maarif vekilinden bunu rica ediyorum. Başvekil de burada, desinler ki, «arkadaşlar, memurluk kanunun emrettiği saatlerde mecburidir, kimse ayrılamaz», bakalım Üniversiteye gidebilir mi? O zaman bu kanuna da lüzum kalmaz.

Besim ATALAY (Kütahya) – Arkadaşlar, böyle bir kanuna ihtiyaç ve lüzum vardır. Memur; hayatını, sayını bir ücret mukabilinde Devlete vermiş adamdır. Onun bir kısmını başka bir işte sarfetmekle, zımnî mukavelei içtimaiyeyi nakzetmiş olur. Bu bir. İkincisi: Talebe, hayatını ilme ve tahsile vakfetmiş kimsedir. Hem bu iş ve hem şu işle meşgul olarak, iki işi bir arada görmek imkânsızdır. Bu günkü ilim telâkkisine göre, her halde bütün vaktini ve olanca zihnini ilme vermelidir ki, ondan istifade edilebilsin. Yoksa memur olabilmek için ele şöyle böyle bir şahadetname geçirmek doğrudur. Ben bir öğretmen sıfatile söylüyorum; bir yerde memur iken talebelik yapanlar muvaffak olamıyor. Devam mecburidir, fakat dersin ortasında gelip giriyor, tenbih ediyorsun, gelmiyor bir müddet. Ondan sonra devamla başlıyor. Hulâsa gerek devamında ve gerek çalışmasında onun fayda verecek bir hali görülüyor. Şu halde hani «iki karpuz bir koltuğa sığmaz» diyenlerin doğru söylediği bu şekilde de tezahür ediyor. Ya talebe ya memurdur. İş ciddi ve esaslî tutmak istiyorsak, talebeyi talebelikten başka bir şeyle meşgul etmemeli. Efendim, bu kadar yoksul kimseler vardır, gelmiş memleketinden, burada tahsili âliye iştirak ediyor siz maarifçi geçiniyorsunuz, maarife karşı bir perde mi çekmek istiyorsunuz?..

Hayır öyle değil bunu esastan halledelim. Bu gün orta halli ve fakir bir kimsenin yüksek tahsil görmesine imkân yoktur, hatta orta ve lise tahsilini görmesine de imkân yoktur. Yalnız mektep kitapları 25-30 Lira tutuyor. Bunu esastan halledelim. İnşaaallah şu başımızdaki badireler ve beşeriyetin içinde çırpındığı felâketler bir kere temizlensin, memleketin deşilecek çok derdleri vardır. Okuyan, memur çocuğudur, zengin çocuğudur. Evet bir miktar leyli meccani için yer ayrılmıştır, fakat bu pek azdır. Bunun için esaslı tedbirler düşünmek vecibe bir vazife haline gelmiştir. Binaenaleyh 2,3 zatın mektebi ikmal ederek memuriyete geçmesi hakikaten insana hoş gibi geliyor, fakat ne oraya faydası oluyor ne de buraya.

2-3 sene evvel, bildiğim bir daire âmiri vardı. Onun anlattığına göre, bir memuru haftada bir, ayda bir daireye gelirmiş. Efendim, mektebe devam ediyor, gelmez oraya. Yalnız ay başlarında maaşını almak için bir kere uğrar. Ben bunları bildiğim gibi, mektebe devam eden ve memur olan talebenin iyi istifade etmediğini de görüyorum. Binaenaleyh bu işe bir son vermenin zamanı gelmiştir.

Bir arkadaş, gece kurslarla yüksek tahsil verilmesi fikrinde bulundu. Bu iyi bir şeydir. Fakat yüksek tahsil, alfabe gibi gece kurslarıyla verilmez. Binaenaleyh bu fikir doğru değildir. Bendeniz bu kanunun kabulüne taraftar değilim.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Besim Atalay arkadaşımız, mevzuu hakikaten çok güzel aydınlattı. Bu kanuna lüzum vardır. Zira görüyoruz ki, bir kere devairde ve bilhassa mahkeme kalemlerinde kâtiplerin Hukuka devam etmeleri yüzünden halk müracaat ettiği zaman ilamını almak ve sair adli işlerini gördürmek için, esaslı müşkülâta uğruyor. Devairde bu vaziyet sıkıntı tevlit ediyor. Bu bakımdan, halk işinin gördürülmesi için esaslı bir mevzua temas edilmiş olması itibarile kanun gayet lüzumludur. Diğer noktai nazardan tahsil meselesinde, kendileri profesör olmak itibariyle meseleyi gayet güzel tenvir ettiler. Bir taraftan iş güç sahibi olmak, diğer taraftan tahsil yapmak, olacak bir şey değildir. Kendilerinin dedikleri gibi iki karpuzu bir koltuğa sığdırmaya imkân yoktur.

Bendeniz de bu kanunu elzem ve şimdiye kadar geç kalmış telâkki etmekteyim.

Kanuna lüzum olup olmadığı hakkındaki Ziya Gevher arkadaşımızın mütaleasına gelince: Kendisi de bu fikre taraftardır. Ancak filhakika buna müsaade edilmemek lazım gelirdi, amma müsaade

edile gelmiş. Onun için gerek halkın işi ve gerekse tahsilin ciddiyeti noktai nazarından bu kanunla bu mevzu kati şekil verilmesi ve artık bunun bir kaide halini alması zaruridir. Ancak kendilerinin bu yurduğu bir nokta vardır ki o da; tatbikat bakımından bazı müesseselere dahi bunun teşmil edilmesi keyfiyettir. Filvaki bunda Ziya Gevher arkadaşımız haklıdır. Devlet parasile kurulmuş iktisadî müesseselerin bu mefhumun haricinde kalması doğru değildir. Bunların işleri, diğer Devlet daireleri gibi, belki iktisadî mahiyet arzetsmeleri dolayısıyla asgarî onlar kadar ağır bir vazifedir, devair işi kadar ağırdır. Onun için birinci maddede Hükümet, Devlete ait müesseseler tâbiri-ni kullanmış, encümen ise bunu değiştirmiştir. Bunu tashih etmek için arkadaşımız bir takrir verirlerse aynı noktaî nazara bendeniz de iştirâk ederim. Yalnız bir diğer nokta daha vardır ki o da; hali hazırda çalışmakta olan gençlerin vaziyetidir. Onu da dördüncü maddede Hükümet kabul etmiş yarı tahsil olarak teklif etmiştir. Diğer encümenlerimiz bunu daha semih bir mülâhaza ile Hükümete bir vazife şeklinde değil takdiri bir vaziyette olarak hali hazırda mektebe girmiş olan arkadaşları kabul etmişlerdir. Kimsenin artık sızlanacak bir şeyi yoktur. Zaten kanunun ruhu bundan sonra mektebe yeniden girecekler hakkındadır. Bunlar vaziyetlerini bilerek o suretle hareket ederler. Bu şekilde kimsenin mağduriyetine de mahal kalmamış olur. Bendeniz bu cihetten bu kanunun çok lüzumlu bir kanun olduğu hakkındaki arkadaşların mütalealarına iştirak ediyorum.

Nevzad AYAS (Bursa) – Muhterem arkadaşlar, Hükümetin bu kanun lâyihasını nasıl bir haleti ruhiye içinde hazırladığını mucip sebeplerin başındaki satırlardan açık bir surette anlıyoruz. Hükümet bu satırlarda mukadder bir suale cevap vermektedir. Esbabı mucibede deniliyor ki:

«Devlet daire ve müesseselerinde çalışanların aynı zamanda tahsil için yüksek okullara devamları bu daire ve müesseselerdeki işlerin intizamına ve süratle görölmesine mâni olmakta ve şef vaziyetindeki memurları tahsil maksadile kendilerinden istenen izinleri terviç edib etmemek hususunda tereddüde düşürmektedir.

Esas itibarile memurların daima vazife başında bulunmaları tabîi ise de şimdiye kadar tahsile devam eden memurlara karşı müsaadekârlık gösterilmiş olması bu kanun teklifini zarurî kılmıştır.»

Bundan anlıyoruz ki, Hükümet şimdiye kadar devam eden vaziyeti, gayri kanuni bulmaktadır, bunda bir müsaadekârlık ve müsamahakârlık eseri görmektedir ve hakikat de budur. Hükümet bu ifadelerle adeta Büyük Millet Meclisinde kanun lâyihası müzakere

edilirken «Şimdiye kadar gayrı kanunî vaziyet nasıl devam etmiştir?» diye bir sorulursa ona cevap vermiş olmaktadır. Bu mucip sebeplerden anlıyoruz ki kanun lâyihası, hakikaten tatmin edici mahiyettedir, isabetli bir görüşün ifadesidir. Esasen kanun lâyihasının muhtelif maddeleri, bir takım istisnaları da tazammun ediyor. Kanun lâyihasının daha birinci maddesinde memuriyet, kayıt ve tahdide uğramaktadır. Sonra ikinci maddede bir takım istisnalar vardır; Üçüncü maddede bu istisnalar genişlemektedir. Dördüncü maddede yine bu istisnalar teyit olunmakta ve başka vaziyetlere teşmil olunmaktadır, bugüne kadar devam edenlerin vaziyeti idame edilmektedir. Şu halde bu kadar müsamahakârlıkla hazırlanmış olan bir kanun lâyihasında ileri sürülmek istenilen prensip namına söz söylemek lâzım gelince, bunları teyit etmekten başka bir şey denemez kanaatindeyim. Bendeniz bu lâyihayı hatta gecikmiş telâkki etmekteyim. Bu bir tasfiyedir: Gayrı kanunî vaziyeti önlemek yolunda gecikmiş te olsa şimdi hazırlanmış ve sevk edilmiş olduğu için Hükümeti takdir ve şükranla karşılamak lazımdır, düşüncesindeyim.

Yüksek tahsil gençliğinin himayesine ve yüksek tahsilin teşvikine gelince; bu mevzuu, bununla karıştırılmamalıdır. Yüksek tahsile rağbet gösterenleri himaye etmek için muhtelif tedbirler alınabilir. Burs yolu, leylî meccanılık... ve sair vardır. O mesele ile bu meseleyi karıştırmak, bir prensibi ve umumî hizmetlerde gözetilmesi lazım gelen bir noktayı ihmâl etmektir. Sonra şunu da arz edeyim ki, Hükümetin her hangi bir vazife deruhte etmiş bir gencin yüksek tahsile devamına müsamaha etmesi, âdeta Devlet bütçesinden maaş namı altında burs vermek demektir. Halbuki bu burs değildir. Bir nevi muvazaayı andıran tarzda bu iki nevi parayı karıştırmak hiç de doğru olamaz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlar; ben bu kanunun mucib sebepleri hakkında söz söyleyecek değilim. Çünkü bu raya gelen arkadaşlarım onun mahiyetini, lüzumunu ifade hatta böyle bir kanunu getirmekte geç kalmış olmakla bizi haklı surette takdir buyurdular. Nihayet geç kalmışız fakat anlaşılıyor ki doğru bir şey getirmişiz. Bu kanunun ileri sürdüğü prensip doğrudur. Çünkü Devlet memuru âmme maslahatını Devlet Hazinesinden aldığı bir geçim vasıtası mukabilinde gören insandır. Bir arkadaşımın burada buyurduğu gibi, talebe olarak tahsilini kendi bilgisi bakımından yükseltmek, hem de amme hizmetini beraber görmek, maalesef, bittecrübe sabit oluyor ki iki taraftan da eksik olarak kalır bir haldedir. Bunun bazı istisnaları olabilir, fakat bu istisnalar

ana kaideyi bozabilecek mahiyette değildir. Kaldı ki bu Devlet memurlarının vaziyeti, memleketin hududu ve şümulü göz önüne alındığı vakit, büyük bir haksızlığa meydan vermiş olunduğunu bariz bir şekilde bize göstermektedir. Yüksek tahsili Ankara'da yaptırıyorsunuz, İstanbul'da yaptırıyorsunuz, ya ben Erzurumdayım? O halde bunun mebdeinde bir musavatsızlık var demektir. Ankara'ya gelirsiniz, yalnız falan vekaletten müsaade edeler, filân vekâletten müsaade etmezler. Falan yerde elinden senet alırlar, biz de bu vaziyeti gördük, dedik ki bu işi tasfiye edelim. Esasen bundan 15 sene evvelki vaziyette değiliz. Liselerimiz, yüksek mekteplerimiz ihtiyaca tam cevap verecek bir halde olmamakla beraber eskisinden 40-50 defa fazla mezun vermektedir. Sonra arkadaşlarımızın buyurduğu gibi yüksek tahsili gençlerimize daha imkân verici, daha kolaylaştırıcı surette temin etmenin yolundayız.

İcra mesuliyetini verdiğiniz bizler, sizden bu verdiğiniz salâhiyetin suistimalinin refini talep ettiğimizde, zannedirim ki hayır demezsiniz. Geç kalınmıştır. Fakat zararın bu noktasından dönmek cesaretini huzurunuzda gelmek suretile göstermiş oluyoruz.

Şimdi bendenize sorulmuş olan suallere cevap arzedeyim:

Mazhar Müfit arkadaşım, akşam kursları yapmak suretiyle yüksek tahsil vermeği teklif buyurdular. Bu hatıra gelen bir tedbirdir. Bazı tedrisat şubeleri için, mesela fen fakülteleri, sonra seminer mesaisini istilzam eden diğer fakültelerde bunlar müşküldür. Nihayet bizim teşkilâtımız, bulunduğumuz derece cümlelizce malûmdur. Bu ileriye matuf bir iştir. Bugün için bu yapılabilir diye yüzde yüz söz verecek vaziyette değilim. İlerde hal müsait olursa, mümkün görülürse bu yapılabilir. Alelittlak reddedilecek, olmaz denilecek bir teklif değildir.

Şimdi Ziya Gevher arkadaşımın buyurduğu noktalara cevap vereyim. Endişelerini zannediyorum ki bu cevaplarımın silmek mümkün olacaktır. Birinci maddede umumî olarak Devlet memurlarının talebelik yapamayacağı prensibi konduktan sonra bunun istisnaları söyleniyor. Niçin bu istisnalar söyleniyor? Bir defa yüksek tahsil görmüş akademik kariyere girecek yani üniversite tahsili içerisinde ileride öğretim vazifesi almak için yetiştirilecek insanlar var. Çıkıyoruz, bunlara asistan diyoruz, ilmî yardımcı diyoruz. Alıyoruz, barem kanunu mucibince 30 mu, 35 mi maaş veriyoruz. Talebelik bitiyor, lisansiye oluyor, bunu alıyoruz seçiyoruz.

Mesela Tarih dil fakültesinde arkeoloji şubesinden, macarca şubesinden bir genç çıkmıştır. Bu diğerlerine nazaran istisnai bir vaziyet göstermiştir. Profesörler meclisi bunun için demiştir ki, bu adam ileride hoca olabilir, kariyer akademiğe girebilir. İşte biz bunu almışız. Adına ilmi yardımcı, asistan diyoruz. Şimdi bunun ilerlemesi, yetişmesi tahsile devamla mümkündür. Meselâ bunun tahsili idame imkânı ona verilsin ve kendisini ne için ayırmış isek o yolda yetiştirebilelim. Bunun için bunları istisna ediyoruz. Bu gibilerin ashâbı mesalih ile alâkası yoktur, kadastro memuru değildir, bir iş sahibi gelip şu kayda bakıver desin. O orada yetişecektir. Fakat tahsilini yapmakla beraber hayatını idame etmek mecburiyetindedir. Bundan dolayı bir maaş alıyor ve işte bundan dolayı onu istisna ediyoruz. Eğer muallim memur addedilmiş olmasaydı böyle bir istisnaiyet yapmak zarureti yoktu. Halbuki muallim de her şekilde mecbur addedilmiştir.

Sonra yardımcı öğretmenler meselesine gelelim : Ne mutlu o Maarif vekiline ki yardımcı öğretmen ihtiyacından Cumhuriyet marifini varesten bir hale getirir. Biz o halde değiliz ve zannederim senelerce bu böyle sürmek ıstırarındadır.

Yardımcı öğretmenlerin büyük ekseriyeti İstanbul'da bulunuyor. Bunun sebebi şudur : Yüksek tahsilini gören gençlerimize, buyurun diyoruz, açık vardır, nerede diyor. Antalya'da, Çorum'da, Erzurum'da. Büyük bir ekseriyet gitmiyor. Mecburi hizmeti varsa onları gönderiyoruz, kanuni müeyyidelerimiz vardır. Mecburi hizmeti yoksa kalıyor.

İstanbul'da yardımcı öğretmen tayin ettiğimiz arkadaşların büyük bir kısmı maaşlı kadrolarımıza alabileceklerimizden mürekkeptir. Binaenaleyh alelittlak tahsil derecesi dün yardımcı öğretmen almış vaziyette değiliz. Bir taraftan kaybettiğimizi diğer taraftan bu arzettiğimiz usulü koymakla telâfi ediyoruz.

Yardımcı öğretmen kanunu mucibince, ki bu kanunu geçen devrede temdit ettik, bunların bir hakkı müktesepi yoktur. Aldıkları ücrettir. Fakat Devlet memurları zümresine dahildirler. Şimdi biz bunları bu istisna maddesinin içine koyuyoruz. Devletin lehinde ve memleket maarif ve terbiyesinin lehinde olmak üzere, para bakımından da, insan bakımından da... Devlet memuru olarak saydığımız o arkadaşlara yardımcı öğretmenlik vazifesi vermek ve bu istisna maddesine bunları koymak faydalıdır, hiç bir zararı yoktur. Burada bir de «munhasıran» kaydı vardır. Munhasıran Türk hususî

mekteplerinde, veyahut ecnebi ve ekalliyet mekteplerinde hocalarımız var. Tahsili müsaittir. 10 saat ders almıştır. Arkadaşımın buyurduğu gibi Boğaziçi lisesinde 8 saat ders almıştır. Diğer Ketrürugan lisesinde ders almıştır. Bu derslerini haftanın içerisinde iyi sıkıştırmış ise ve yüksek tahsile devam etmek arzusunu izar ederse; Devletten para almadığı halde memuriyetini biz tasdik ettiğimiz için memur addedilen bu adam tahsiline devam etmesin mi? Devletten maaş almayan, bu bakımdan bizimle hiç alâkası olmayan, memuriyeti vekâletçe tasdik edilmiş ve bu sebepten memur addettiğimiz memurlar imkân bulurlarsa yüksek tahsile devam etsin diyoruz. Amme hizmetile, Hazine ile mademki alâkası yoktur; gitsin okusun efendim.

Onun için Ziya Gevher arkadaşımızın endişesi burada mevzu-bahs değildir. Yani Devletle bir alâkası var, bizden maaş alıyor, niçin yüksek tahsile gidiyor? Bu mevzubahs değildir.

Yüksek tahsile devam mecburiyetine gelince; bunun bir kısmında bize yeni intikal eden hukuk fakültesi gibi devam mecburiyeti olmayanlar varmış. Bendeniz de bilemezdim. Onun için böyle sühuletler mevzubahs olmuş. Şimdi devam mecburiyeti vardır. Biz orayı da bu umumi kaidemizin içine koyuyoruz. Meselâ bu, mualimlerde Türk hüsusi mekteplerinde veyahut ecnebi akalliyet mekteplerinde ders almış olan ve paralarını o müesseselerden alan arkadaşlar yüksek tahsile bu arzettiğim şerait içinde devam imkânını buluyorlarsa, hayır devam etme, demeyi de doğru bulmadık. Binaenaleyh, istisnâî maddeler bunun için konmuştur.

Kanunun mukabiline şümülû meselesine gelince; şüphesiz ki, bu kanun bir tasfiye kanunudur. Bu tasfiyeyi yaparken katı bir darbe ile işi kesmiyoruz. Yani demiyoruz ki, bu gün memurdur. Devlet memurudur, maaş veya ücretle bir yerde devam ediyor, yüksek tahsil de görmektedir. Demiyoruz ona, bundan birini seç : ya memursun, ya talebesin. Böyle diyebilirdik. Böyle demeyi teşvik eden arkadaşlarımız da olmuştur. Muhtelif encümenlerde Hükûmetiniz böyle katî, zecrî, âni hareket etmeyi doğru bulmadığını ifade etmiştir. Demıştır ki, tahsilini yarıya kadar getirmiş olanlar istisna edilsin.

Sonra Dahiliye encümeninde bu mesele mevzubahs olduğu zaman arkadaşlar dediler ki, tahsilini yarıya kadar getirmiş olmağa lüzum yoktur, Umumî olarak alalım, fakat tembel talebeyi çıkaram. Memur olan talebelerden dönmemek şartile devam edebilenler

bu kanunun şümulünün dışında kalsın. Hükûmetçe de muvafık gördük. Esasen bunun birinci senesi geçiyor, üç senelik bir tasfiye müddeti veriyoruz demektir. Binaenaleyh, bu kanunun heyeti umumiyesi hem bir prensip meselesini hallediyor, hem hazır bir vaziyeti kökünden kesip atmıyor, müddet veriyor, aynı zamanda yaptıрмаğa mecbur olduğumuz Devlet hizmetlerinin Devlete en küçük bir zarar getirmeksizin ve amme hizmetlerini en küçük bir şekilde sarsmaksızın temini meselesini hallediyor. Kanunun istisnai prensipi şundan ibarettir. Onun için Yüksek Heyetinizin tasvibine iktiran etmesini bilhassa istirham ediyorum.

REİS – Müzakerenin kifayeti hakkında takrir var, okutuyorum.

Yüksek Reislîge

Müzakerenin kifayetini; ve Barem kanunlarının şümulüne dahil olan müessese ve teşekküllerde müstahdem olanların da bu kanun hükümlerine tâbi olmalarını maddeye ilâvesinin reye konulmasını teklif eylerim.

Burdur

Dr. Ruhi Yeşilyurt

REİS – Yalnız kifayeti müzakereyi reye arz ediyorum. Diğer kısimlar için maddelerin müzakeresinde ayrıca teklif yapmak lâzımdır. Müzakerenin kifayetini kabul edenler... Etmeyenler... Müzakerenin kifayeti kabul edilmiştir. Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Memurların tahsil müesseselerinde talebe olmayacaklarına dair kanun

MADDE 1. – Umumî ve mühlak bütçelerle hususî idare ve belediye bütçelerinden maaş ve ücret alanlar fiilen vazife gördükleri müddetçe her hangi bir tahsil müessesesine aslî talebe olarak devam edemezler.

Dahiliye En. M. M. Edib ERGİN (Mardin) – Bu maddenin metnini üstünde Dahiliye encümeni bir tadil yaptı, Hükûmetin teklifi üzerine.

Maksat şu idi : Kanunun dairei şümulünü daha genişletmek, âm ve şamil kılmak. Çünkü Hükûmetin lâyihasında, hususî idare bütçeleriyle belediyelerden para alan memurlar kanunun haricinde kalıyordu. Bunun teşmil edilmesi için tadil yaptık. Fakat bu sıra-

da Devlet ıktısadı müesseselerinde olanlar hariç kalmış göründü. Şimdi Dahiliye encümeni namına yeni bir teklif yapıyoruz ve diyoruz ki; Barem kanununa tâbi olan her memur bu kanunun dairei şümulüne dahildir. Bunun Maarif encümeni de kabul ederse madde metninin şu şekilde olması lâzımdır. Tasvibinize arz ediyorum.

MADDE 1. – 3656 ve 3659 numaralı kanunlara tâbi daire ve müesseselerden maaş ve ücret alanlar fiilen vazife gördükleri müddetçe her hangi bir tahsil müessesesine aslî talebe olarak devam edemezler.

Maarif En. R. Rıdvan Nafiz EDGÜER (Manisa) – Dahiliye encümeninin teklifine Maarif encümeni de iştirak eder.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Biz de iştirak ediyoruz.

REİS – Dahiliye ve Maarif encümenleri maddeyi değiştiriyorlar.

Muaddel maddeyi okutuyorum. (Muaddel birinci madde tekrar okundu.)

Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim, birinci maddeye iki kaydı ihtirazî konulmuştur. Şimdi Dahiliye encümeninin Mazbata muharriri arkadaşımızın teklif ettiği yeni şekilde de bu kaydı ihtiraziler mahfuzdur. Bu kaydı ihtirazilerle nelerden çekinilmek istenmiştir, anlıyamadım.

Birinci kaydı ihtirazî «fiilen vazife gördükleri müddetçe» şeklindedir. Bu kaydı koymakla «fiilen vazife görmedikleri müddetçe yüksek mektebe devam edebilirler» manası mı çıkacaktır? Fiilen vazife görmediklerinden kasıt nedir? Memurun mezun olması mıdır, yoksa bir takım başka vaziyetler mi kastedilmiştir?

İkinci kayıt : «Aslî talebe» denince gayri aslî talebenin de bulunduğu varit görülmüş demektir. Böyle bir şey varsa bunlar müstesna mı tutulmak isteniyor? Bu iki kaydı ihtirazinin tavih edilmesini rica ederim.

REİS – İzahat istiyorlar. Vekâlet mi, encümen mi buna cevap verecek?

Edib ERGİN (Mardin) – Efendim, Memurin kanununda ve bazı teşkilât kanunlarında hükümler vardır. Bir vekâletin memurları, ecnebi memleketlerde, ecnebi müesseselerde, maaşlarını almak suretile, tahsil yapabilirler. Bu, Memurin kanununun kendilerine vermiş olduğu bir vaziyettir. Bu kanunla, mevcut vaziyeti bozmuş olmak için, fiilen vazife gördükleri müddetçe, deniliyor. Eğer fiilen vazife görmemekte ise, kendileri ecnebi memleketlerde bir se-

ne müddetle staj yapmak isterlerse, kanunlarla onlara verilmiş olan salâhiyetlerin bozulmamış olması için bu kayıt konulmuştur.

Aslî talebe için de sual sorulmuştu. Aslî talebeden maksat, lisan kurslarına devam etmek gibi, devamlarının bu kanunun hükümleri içerisine alınmamış olması sebebiyle tabiatile bırakmış oluyoruz. Aslî talebe değil de bir ders öğrenmek için devam ediliyorsa ve bu da memuriyetlerinin saatleri haricinde kalıyorsa ona hayır dememek için.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Tashih edilen şekil okunmadı.

REİS – Dahiliye ve Maarif encümenlerinin müştereken hazırladıkları maddeyi okuduk.

Heyeti umumiyesini müzakeresine alt kifayeti müzakere takririnin sonu vardır, onu da okuyalım.

(Burdur mebusu Dr. Ruhi Yeşilyurd'un takririnin ikinci fıkrası tekrar okundu.)

REİS – Encümenin hazırladığı yeni şekil belki kendilerini tatmin eder, takririn reye konulmasına lüzum görülüyor mu? (Hayır sesleri).

O halde encümenin yeni okunan maddesini reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Muhtelif fakültelerde ilmi yardımcı veya asistan olarak vazife görenler ve 2624 numaralı kanun hükmüne tevfikan orta öğretim müesseselerinde yardımcı öğretmenlik edenler ve münhasıran hususî ve yabancı ve akalliyet okullarında öğretmen olanlar birinci maddenin şümulüne girmezler.

Galip GÜLTEKİN (Konya) – Evvelâ Maarif vekili beyefendiye, bu kanunun kabulünden sonra dahi âli tahsil gençliğine mümkün olan muavenetin bahşedileceği hakkındaki beyanatlarından dolayı teşekkür ederim. Vekil beyefendi ve diğer arkadaşlarımız, kanunun kabulünde bilhassa iki karpuzun bir koltuğa sığmayacağı esasını mesnet ittihaz ettiler. İkinci maddede üç karpuzun bir koltuğa sığması ihtimali vardır. Bu şöyle oluyor :

Bir kimse doktorasını yapmamış iken yani henüz doktora talebesi iken asistanlığa kabul olunuyor. Heyeti talimiyenin ilk kademesi sayılan asistan, doktorasını yapmışsa ve sonra da yapamaz ise Üniversite heyeti talimiyesi meyanına giremez. Şimdi asistan doktorasını hazırlamakla meşgul, sonra asistandır, profesöre yardım edecektir ve orada 7-8 saat bulunacaktır. Ondan sonra da

üçüncü bir vazife de, seminer veya ders yapacaktır. Burada iki vazife birden yapılamıyacağından, memurları tahsil müesseselerinden çekmek için kanun yapıyoruz. Onun için asistanlara da fazla vazife vermemelidir. Çünkü asistanın hem hocaya yardım etmesi hemde tahsil yapması güçtür. Amma bunlar 30 lira alıyorlar diyeceksiniz. Efendim, bunu kitab ücreti veya sair suretle temin ediniz. Fakat kendisine başladığı vazifeden alıkoyacak meşgale tahmil etmeyin.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim ben iyi anlata-mamışım. Değil üç karpuz iki karpuz dahi bir koltuğa sığar kana-atını verecek bir söz söylemedim. Asistanın, alehtlak asistanın doktorasını yapması bir kaidei umumiye değildir. Bu, muhtelif fakültelere göre değişir. Meselâ Tıp fakültesinde doktora imtihanı vardır, lisans imtihanı yoktur. Tıp fakültesinden mezun olduktan sonra bu arzettiğim vazifelerden birini alabilir. Mesela fen fakültesinden lisansiye olmuş, biz onu kimya lâboratuarına asistan diye alıyoruz. Arkadaşımızın bendenizin sözlerimden doğru çıkarmadığı mana şudur : Asistana ayrıca Devlet hizmeti veriyoruz. Böyle bir vaziyet yoktur. Bu asistanlık hizmeti doktorasını yapmağa, talebe olmağa imkân veriyor. Onun için koltukta bir tek karpuz vardır, üç tane yoktur.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Efendim, bu asistanlık meselesinde ben de arkadaşım ile beraberim. Eğer çocuklarımızın okumasını istiyorsak hakikaten buna teşekkür edelim. Çocuklarımız asistanla mı okuyacak, profesörle mi okuyacak? Bizde asistanla okuyor. Kusura bakmasınlar amma her yerde asistanlar okutuyor, profesörlerden ziyade asistanlar okutuyor. Arkadaşımın dediği gibi, asistan mademki bir profesör namzedidir, olgun ve bu vasıfları haiz olabilecek bir insan olması elbette şayanı arzudur. Esasen bu maddelere bunların niçin konulduğunu ve neden dolayı Maarif ve-kilimizin şu müdafaalarını yaptığını anlayamadım. Dediler ki; kariyer yapabileceğini sezmiş olan profesörler bunu alırlar ve yetiştirmek için ayırırlar. Hariciye vekâleti de memurlarından birisi için der ki; bu adamda ben büyük diplomat ruhu görüyorum, bunu da gönderelim, halbuki kanun buna müsait değildir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Nereye gönderecektir?

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) – Üniversiteye. Maliye vekâleti der ki; benim şu memurumda en büyük bir maliyeci istidadı var, o

falan bankayı idare edecek veya benim müsteşarım olacak. Neden demesin arkadaşlar? Bunu Maarif vekâleti hakkında da söyleyebilirim. O vakit Maarif vekâleti adam yetiştirmek için herkesten fazla hak almış olur. Halbuki kanunlarımız umumî olmalıdır ve bu, prensipe ve davaya esas olacaktır.

Şimdi buyurdular ki, asistan şudur, budur. Asistanın vazifesi, profesörden çoktur arkadaşlar. Asistan hoca ile beraber derse girecektir, icabında ders verecektir, kendisi de hazırlanacak, doktora verecektir. Bir talebe gibi sabahtan akşama kadar okumak mecburiyetinde olan bir adam demektir ki, aynile bu memurlar için soylenenler onun hakkında da varıddır.

Yardımcı öğretmen meselesinde buyurdular ki; kendi cümlelerini, aynen okuyorum, «Esasen Devlet memuru hukukunu haiz olan yardımcı öğretmen için» bunu söylediler. Nefsinde kendi Devlet memuru hukukunu haiz olan birine bu hak veriliyor. Bu kanunla da; talebe almayacağım diyorlar. Bu, bir prensip midir? bunu anlıyamadım. Kendi hocalarından bir çoklarının akalliyet mekteplerinde çalıştıklarını ve hizmeti mecburiyeleri olmadığından dolayı esasen memur olmadıklarını söylediler. Madem ki memur degillerdir, neden dolayı bu kanun maddesinin içine bunları da dahil ediyoruz? Devletle alâkası yoksa istediği üniversiteye gitsin. Hakikaten Devlet memuru hukukunu haiz ise, bunlar da o hükme tâbi olsunlar. Halbuki bu şekilde bu kanun onların lehine oluyor. Devlet pansiyon onlar da pansiyoner oluyor ve maaşlarını alarak tahsillerine devam ediyorlar. Binaenaleyh ikinci maddenin zaten lüzumu yoktur. Bütün bütün kaldırmak daha doğrudur. Hiç olmazsa akalliyetler hakkındaki maddeleri kaldıralım. Bu kanunla bu hakkı haizsin diyelim, sebebini anlamıyorum. Müdafaa ederken de, Devlet memuru hukukunu haiz memurdur deniliyor. Bu cihetin tekrar izahını rica edeceğim. Devlet memuru hukukunu haiz midir, değil midir? Haiz ise olamaz, Devlet memuru mudur? Bu hukuku haiz midir? Öyle ise olamaz. Öyle değilse, bu kanunun içirisine giremez. İkisinden biri. Çizelim ve kanundan çıkaralım.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Elimden geldiği kadar arkadaşşıma meseleyi anlatmağa çalışacağım. Muvaffak olacak mıyım, olamayacak mıyım? Bilemem.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakakkale) – Arkadaşınız çok mankafa degildir. Muvaffak olursunuz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Öyle demedim. Ben, anlatmağa muvaffak olacak mıyım, olmayacak mıyım, bilmiyorum dedim. Bunu kendim için söylüyorum. Anlamak size aittir, anlatmak ta bana.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Siz de anlatmağı bilin.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Şimdi efendim, asistan herhangi bir vekâlette, buyurdukları gibi Hariciye vekâletinde bir memur, oradaki idare tarafından istidadının inkişafına imkân verilmesi için kendisine talebelik yaptırılan adam değildir. Asistan kendilerinin de buyurdukları gibi günde 7-8 saat profesörle beraber çalışan adamdır.

Şimdi dava şuradadır. Asistan Devletten para aldığı için mevcut mevzuat, kanunlar mucibince memur sayılır, memur talebe olamayacağına göre birinci maddeye göre bu da meselâ doktora sınıfına talebe olarak devam edemez. Bütün mesele buradadır. Tahsilini ilerletmek için hocasının yanında günde sekiz saat çalışırken esasen doktorasını yapmaktadır ve öyle yapar. Profesörünün yanında sekiz dokuz saat çalışmaktadır, doktorasını yapmaktadır. Halbuki Hariciye vekâletinde olursa, vekâlet tarafından istidadı görülmüş ve harice gönderilmiş olursa onun vaziyeti ile bu kabili kıyas olamaz. Buna kıyası maalfarik derler. Çünkü birinin memur olarak yaptığı işin içinde esasen talebeliğinin muktezası vardır. Onun için koyuyoruz. Şimdi bunu yapmadığımızı farzedelim. O takdirde adam yetiştirmek imkânı yoktur, üniversite hocasız kalır. Bir genç tahsilini bitirmiştir, profesörünün yanında çalışacaktır, buna yaşama imkânı vereceksiniz, o zaman hoca yetişir. Halbuki siz beni mütemadiyen tenkit edersiniz. Hoca yoktur dersiniz, üniversite inkişaf etmiyor dersiniz. Nereden yetişecek bu adamlar? Müstakbel hocalar, doktorasını böyle yapacak, ondan sonra yine orada kalacak, çalışacak ve bu suretle yetişecek, 10-15 sene üniversite derecatını anlatacak ve tam hoca olacak. Bu kaydı bunun için koymuş bulunuyoruz.

Ecnebi mekteplerine gelince; bunların memuriyetlerini biz tasdik ederiz, evsafı kanuniyeyi haiz olup olmadıklarına biz bakarız.

Bunu tasdikımızdan dolayı bunlar memur olurlar. Biz bunlara para vermeyiz, ne de memurlarımız gibi sicillerini tutarız, bunlarla alâkamız, demin arzettiğim gibi vazifelerini tasdikten ve sonra murakabeden ibarettir.

Şimdi rica ederim, liseden çıkmış bir genç, bir ecnebi veya bir ekalliyet veyahut ta Türk hususi mekteplerinden birisinde ders al-

miş bu tahsile devam etmeğe mâni mi olmalıdır? Buna imkân vardır. Ona sekiz saat ecnebi veya hususî bir mektepte ders veriyor-sun diye, tahsil yapamazsın mı diyeceksin?

Bunun makuliyeti nerede? İmkânı varsa gitsin okusun. Arkadaşımız zannederim bunları soruyor, şimdi de cevap verirken dinlemiyor. Sorulan şey şudur; bir memur Devlet vazifesi görürken nasıl olupta gidip okur? Ecnebi mektepte veya Türk hususî mektebindedir. Resmî mektepte dersi olursa o başka. Böyle bir mektepte 8-10 saat ders okuttuktan sonra yüksek tahsile filen imkân vardır. Devletten para almaz, diğer Devlet memurları gibi bir hak temin etmez, böyle gençlerimiz mektebe niçin gitmesinler? Gitmesinde ne mülâhaza ediyor ve ne mahzur görüyorsunuz? Bu kayıtlar için konmuştur ve benim düşüncem de budur.

Maarif E. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Bu lâ-yihanın tanzimindeki sebepler tahattur edilirse o zaman, asistanlar, yardımcı muallimler ve diğer ecnebi ekalliyet mekteplerinde bulunan muallimler hakkında düşünülen istisnaların mahiyeti meydana çıkar. Bu lâyiha niçin teklif ediliyor? Şimdiye kadar gayri tabîi bir vaziyet vardı, Devlet memurlarına müsaade ediliyordu, yüksek tahsil müesseselerine devam ediyorlardı.

Halbuki burada defaatle tekrar edildi. Amme hizmeti gören memurların vazifeleri başından ayrılmaları doğru değildir. Bu lâyiha-nın ve ilk maddenin kabulüne sebep olan esbabı mucibe de budur. Heyeti celileniz de tasdik buyurursunuz.

İkincisi; yüksek tahsilin muntazam ve mükemmel yapılabilmesi için iki vazifenin bir arada cemi doğru değildir. Şimdi muallimler için, asistanlar için bu vaziyet mevzubahs midir? Elbette. Asistan, zaten o işle mükellef olan adamdır. Tahsil ederken onu profesörü asistan yapmış ve küçük bir ücret vermiştir. Her tarafta, Avrupa-da yüksek tahsil müessesatını bilenler, böyle yüksek tahsil müesseselerinde asistanların bulunduğunu hatırlarlar. Bunlar ufak bir ücretle tahsil ederler. Şimdi ufak bir ücret verdiğimiz için bunları memur mu addedeceğiz? Memur addederiz amma, onların bundan sonra tahsile devam etmemeleri neticesini çıkarmak, mantıkta, ismini tekrar etmiyeceğim bir kaideye temas eder. Yani doğru bir şey değildir. Yardımcı muallimlerle, diğer ekalliyet mekteplerinde bulunan muallimler denince bunlara, memur oldukları için tahsillerine müsaade edilecek değildir. Esasen onlar talebedir, talebe olan adamlara, ihtiyaç tazyik ettiği için, böyle vazifeler veril-

miştir. Herkesin malûmudur ki; kanun ihtiyaçların neticesidir, ihtiyaçlar tazyik edince kanun yapılır, o kanunun muhtelif maddeleri de o ihtiyaca göre tanzim edilir. Bu kanun da, duyulan bir ihtiyaca göre gelmiştir. İçinde mevzubahs olan hususlar da yine bu icapların neticesidir. Binaenaleyh bu noktalar encümende uzun uzadıya müzakere edildi. Maarif vekili, Dahiliye vekili ve Millî Müdafaa vekâletinin mümessilleri de hazırды. Etraflıca konuşuldu. Tamamile bu hususlarda kanaat hâsıl edildiğine itminan hâsıl olabilir. Encümen de bu maddenin aynen kabulünü istirham ediyor.

Ekrem ERGUN (Ankara) – Efendim, Yüksek Meclisin tadilen kabul eylediği birinci madde, bu kanunun hudut ve şümulünü tayin etmiş olmasına nazaran, ikinci maddedeki istisnalar arasında bulunan ve birinci maddedeki hükme dahil bulunmayan kısımların, bendeniz bu maddeden çıkarılması icap ettiğine kani buluyorum. Burada «munhasıran hususî ve yabancı ve ekalliyet okullarında öğretmen olanlar...» Buraya kadar tayyi lâzımgeliyor. Çünkü birinci madde kanunun hudut ve şümulünü tayin etmiştir. Binaenaleyh bendeniz bu fıkranın kaldırılması için bir de takrir veriyorum.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Arkadaşlarım, affedersiniz anlamak için çok uğraşan bir adam olduğum için bir kere daha anlamak için çıktım, behemehal anlamak istiyorum.

Arkadaşlar, dünyanın hangi fakültesine giderseniz gidiniz asistan denilen zat behemehal tahsilini bitirmiş, doktorasını almış, profesörlük yoluna giren bir adamdır. Lûtfen Maarif vekili de beni dinlerse, demin bana takaza yapıyordu, şu halde iyi dinlemeli. İkimizin anlamadığı bir şey vardır.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Dinliyorum.

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) – Dünyanın her tarafında asistan denilen zat, yüksek tahsilini bitirmiş, doktorasını vermiş-zaten bizde doktora yoktur, lisans kâfi geliyor, lisans diyelim -olan zat, arkadaşlar, Üniversitenin ruhunu teşkil eder ki, iki büyük müessesemiz tababet ve askerlik, bu günkü yüksek mevcudiyetini ancak ilmî metotlar dahilinde yürümek ve garpten aldığı bu ilmî metodu olduğu gibi kabul etmek sayesinde bu vaziyete gelmiştir. Yama yapmıyalım, işi olduğu gibi görerek sağlama bağlıyalım. Mühendis mektebi de öyledir arkadaşlar. Tasavvur eder misiniz ki Mühendis mektebinde bir asistan mühendis olmasın, tasavvur eder misiniz ki tıbbiyede doktor olmıyan bir adam asistan olsun?

Mektebi harbiyede okutulacak olan adam; arkadaşlar bizim bu gün yüksek mektep dediğimiz Harbiye mektebini askerler kâfi görmüyorlar, diyorlar ki; Akademiden çıkacaktır. Mektebi harbiye mezununu dahi kabul etmedikleri halde, tasavvur eder misiniz ki her hangi bir sınıf talebesi gelsin ders versin? Binaenaleyh asistan olan adam, behemehal tahsilini bitirmiş, yüksek tahsilini yapmış adamdır. Her hangi bir yüksekün yüksek mektebimiz var mı ki oraya gönderelim? Ben bunu anlamadım. Çünkü herkes de anlamıyor. Esasen anlaşılacak bir şey yok, buna lüzum yoktur. Eğer öyle ise, talebeden asistan alıyorsanız, derhal bu usüle nihayet vermek lâzımdır. (Yoktur sesleri) Vardır, derhal nihayet vermelidir. Mektebi tıbbiyede asistan denilen kimseler, içinizdeki tabiplere, başını saçını ağartmış olan tabiplere sorun, asistan eskiden muallim idi. Benim bildiğim oraya gelecek yüksek tahsilini ikmal etmiş insandır. Benim anladığım budur, herkes te böyle anlar. Onun için bu cihetin tashih edilmesi lâzımdır. Eğer böyle bir şey yoksa ve benim anlıyamadığım bir şeyse benim yüksek tahsilini yapacak çocuğumu okutacak odur, hattı hareketini, görüşünü, hepsini ancak o kontrol edecektir, böyle bir çocuğa, ben çocuğumu asla bırakamam. Bana bunu anlatınız. Bunun haricindeki hiç bir şeyi de anlamam, bunun haricine çıkamam. Ben burada prensip davası yapıyorum. Ben asistanlarımızın, hocalarımızın terfihini isteyen bir arkadaşını zım. 40 lira, 50 lira gibi bir kapıcı maaş ile ilim müesseselerinde çalışmayı doğru bulmam. Ben bunlara 250 lira vererek terfihini isteyen bir adamım. Fakat yeri burası değildir. Arkadaşların buyurdukları gibi, bunlar üniversiteyi bitirmişler, lisanî ve doktora için çalışıyorlarsa diyorum ki; bizde üniversiteden gayri hangi yüksek yer vardır ki bunlar oraya devam edeceklerdir? İşte kanunun sakat tarafı burasıdır. Zannederim bu cihet anlaşıldı. Diğer şeye gelince : Ekrem arkadaşımız bir takrir vermiştir. Ben verecektim. Tayyını teklif ettiği kısım, lüzumsuz, kanunda manası olmayan bir şey.

Arkadaşlar, bir asistanı kanunen takyit edecek bir şey var mı? Gideceği bir üniversite var mı? diplomasını almış, maaşını alcak. Bazı mekteplerde doktora varmış, bazılarında yokmuş. Doktora yapmak kanunda müstesnadır, deyiniz. Böyle şamil olarak, mevcut olmayan bir şeyi kanuna koymak, kim bilir, ertesi günü ne gibi tefsirlere yol açacaktır. Doktorasını yapmayı niçin menedelim? Menediyorsak, o da doktora yapmak istiyorsa yazık olur. Asistan olmuş tahsilini bitirmiş mi, artık bunun gideceği yer yoktur. Bunun için bir kelime dahi zikri manasızdır. Rica ederim, işlerimizi hallederken, laâkal, benim kadar soğuk kanlı olsunlar. Bir yanlış-

lık olur. Kendileri bir yanlışlık yapabilirler, yahut yapamazlarda maiyetlerinden biri yapar. Burası Büyük Millet Meclisidir, açıkça müzakere edilir. Lûtfen kabul ederler. Ben anlamadım, siz anlıyamadınız meselesi mevzubahs değildir. Kanun elverir ki sağlam olarak çıksın. Ben her kabahatı üzerime alıyorum. Ben anlamıyorum amma bu tashih edilsin. Asistan kelimesinin çıkarılmasını teklif ediyorum.

Galip GÜLTEKİN (Konya) – Fazla tasdi etmiyeceğim, mesele tavazzuh etti. Yalnız vekil Beyefendinin temas ettikleri iki üç karpuz meselesini arzedeceğim. Buna ne isim verilirse verilsin, iki hatta üç vazifeyi bir adam yapamaz. Bir asistan da tahsîlini yapacak, aynı zamanda hocaya yardımcı olacak, sonra da talebeye yardım edecek, güçtür.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Ben böyle bir şey söylemedim.

Galip GÜLTEKİN (Devamla) – Onun için üç vazifenin aynı zamanda içtima etmesi için başka bir çare düşünülmelidir. Bunlara yardım edilecek ise başka şekilde olsun. Başka memleketlerde ve bizde asistanlık ne zaman başlar, vazife ve gayesi nedir hususunda sizleri tasdi etmek istemem. Bunlar malûmdur. Asistanın mutlaka memur olmasına lüzum yoktur. Fahrî olarak asistanlık yapmak isteyenler de olabilir.

Asistanlık, hocalığın ilk kademesi demektir. Doktorasını vermiyenler bilâhara hoca olamaz. Profesör isterse fahrî olarak talebelelerinden asistan alabilir. Bu asistanın memur olmasına ihtiyaç yoktur.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Mutavassıt bir sureti hal bulalım, buradaki müzakere malûmdur. Maddeyi Maarif encümenine alalım, muteavassıt bir şekil bulalım. Bunun için bir takrir veriyorum.

REİS – Takrirler var, okutuyorum.

Yüksek Reislîğe

Maddenin Maarif encümenine iade edilmesini rica ederim.

Çanakkale

Z. G. Etli

Yüksek Reislîğe

Şifahen arzylediğim veçhile ikinci maddenin (ve münhasıran) kelimesile başlayan son fıkranın (kalanlar) kelimesine kadarki kısmının kaldırılmasını teklif eylerim.

Ankara

Ekrem Ergun

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Efen-
dim, asistan kelimesine Ziya Gevher arkadaşımızın verdikleri ma-
na aynen kabul edilirse, hak bir dereceye kadar onun sözlerinde
görülebilir. Fakat asistan, muallim muavini demek değildir, hoca
demek değildir. Muallim muavini dedikleri, bu günkü doçentlerdir.
Bunlar ders verirler, esas itibarile asistanlar ders vermezler, asis-
tanlar yalnız hocaya yardım ederler, asiste ederler. Dünyanın hiç
bir tarafında doktorasını yapmayan asistan olamaz derken, bu gibi
kavaidi külliyeyi ifade ederken, azıcık müteemmil olmak doğru
olur.

Ziya Gevher Etili (Çanakkale) – Emredersiniz.

Ma. En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (Devamla) – Bunun
misalleri de her tarafta vardır. Ben tahsilimi yapalı çok zaman ol-
du. Şimdi söyledikleri bu şey delili katî teşkil edemez. Ben kendi-
leri kadar böyle katî iddialara girişmeği hiç arzu etmem. Esasen
asistan olmak için, işin icabı da gösterirki, doktora tahsilini yap-
mak icap etmez. Talebenin kuvvetleri arasından muallim kendisi-
ne yardımcı alıyor, asiste ediyor. Bir arkadaşımın söylediği gibi,
bunların bir kısmı ücretsizdir. Fakat her asistanlık ta ücretsiz ya-
pılamaz. Ben tahsilde iken, nasılsa Ziya Gevher arkadaşımızın tah-
mini hilâfına olarak, henüz doktorasını yapmamış bir asistan ar-
kadamız vardı. Oradan ufak bir ücret te alır. Neden ücret alırdı?
Çünkü zahmetli iştir, ders alâtü edevatı var. Profesöre yardım ede-
cek, o gittiği zaman da o aletleri temizleyecek, yerlerine koyacak.
Hademelik mi? Hayır. Eğer malûmatı olmazsa o işi yapamaz. Tah-
silinin her hangi bir seviyede olması lâzımdır. Doktor olması zaru-
rî değildir.

Doçentle bunu karıştırmışlardı. Yoksa anlayışlarda hiç fark
yoktur. Amma kelimenin telâkkisinde bir zühul vardır. Binaena-
leyh asistan hakkındaki hükümler asla mevzubahs olamaz. Asis-
tanlık daima lâzımdır, doçentlik değildir. Tabii profesör gibi, doçent
gibi ders verecek değildir. Bu noktayı arzettikten sonra, diğer genç-
ler hakkında yapılan şey, bizim burada tedvin ettiğimiz kanunla
müeyyettir. Yardımcı muallimler vardır, bunlar muvakkattirler, va-
ziyetin ve zaruretin icabatıdır. Bu kanuna koydunuz mu menedi-
lir, fakat elzemdir. (Müzakere kâfi sesleri)

MAARİF VEKÂLETİ 1941 YILI BÜTÇE GORÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Feridun FİKRİ

(Bingöl)

Besim ATALAY

(Kütahya)

Mazhar Müfid KANSU

(Çoruh)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Or. Gl. İzzeddin ÇALIŞLAR

(Muğla)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Ali ZİRH

(Rize)

Naki BEKMEN

(Siird)

Maarif Vekâleti Bütçesi :

REİS – Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı?

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Arkadaşlar; bilhassa bu günkü dünya buhranı daha ziyade göstermiştir ki, milletler için maariflerini esaslı bir sistemle yürütmek, onların doğrudan doğruya hayatlarının mukadderatını tayin eden bir keyfiyettir. Bir millet için gençliğini yetiştirmek hususunda tuttuğu yol, istikbali tayin eden en büyük esastır. Bu bakımdan bizim bu günkü maarif programımızda, yani ilk mektepten başlayarak üniversiteye kadar, bilhassa üniversiteye kadar, olan kısımda ve üniversite programlarımızda takip edilen umumî istikamet, doğrudan doğruya memleketin umumî hizmetleri için eleman yetiştirmek maksadına matuftur, yani açık Türkçesiyle , mekteplerimiz başından sonuna kadar, umumî hatlarla, memur müessesesini takviye etmek ve ona eleman yetiştirmek gayesiyle işler bir makine halindedir. Bu noktai nazardan memleketin umumî istihsalini temin edecek unsurlar yetiştirmek ve memleketin iş hayatında millete nafi olacak bütçeden dışarıda kalarak, bilâkis bütçeyi besleyecek, millî geliri artıracak elemanları yetiştirmek için Maarifimizi bu gaye ile kurmalı ve bu gayeye göre bütün programlarımızı yeni baştan gözden geçirmek icab etmektedir. Bu böyle olmakla beraber, aynı zamanda maarif programlarımızda, bütün programlarımızdan daha ziyade hayat ve hareket hususunu göz önüne getirmek ve onu takip etmek lâzımgelir. Yani dimağa ehemmiyet verildiği kadar ele, vücuda ve harekâta ehemmiyet vererek, atılgan, müteşebbis ve her türlü beden ve el harekâtını yapabilecek, doğrudan doğruya ameli mahiyette yetişecek bir gençlik kütlesi vücuda getirebilmek için bu noktadan programın yeni baştan gözden geçirilmesi icabeder.

Üçüncü bir nokta da; Türk milleti, umumiyet itibarıyla, Dünyanın en son vaziyeti de göstermiştir ki, zaten ananesinde askerlikte büyük bir yer tutan ve mücadil ve muharip vasfı kendisi için en büyük saadet ve iftihar teşkil eden aziz milletimizin. Dünyanın ileride gireceği vaziyetler karşısında da daima mücadil ve muharip ve asker ruhunu tenmiye edici, gayet enerjik mefkûre içinde yetiştirmelidir ve çocukları, her türlü mübareze ve mücadele kabiliyetini son noktaya kadar getirecek bir üslûp ile yetiştirmek ve böyle bir sistem altında büyütölmek icabeder. Bu bakımdan dünyanın ne getireceğini hadiselerden başka kimse bilemiyeceği için, milletimizin, daima bu muhariplik kalitesini, asker vasfını, daima bu dünya durdukça üssülesas kalacak olan bu ruhunu, daha ziyade ran-

dıman verecek bir şekilde takviye etmek için programlarımızı, şöyle ifade etmek isterim ki, eski tabirle "ispartıyat" dedikleri usulde takviye edecek bir tarzda yetiştirmek için programların bu suretle takviye edilmesi iktiza eder. Arkadaşlar, bu gün görüyoruz ki dünyada milletler için üssülesas olan şey, daima, hayat mücadelesi için ateş hattına en aziz evlâtlarını sevkedebilmektir. Daha geçen gün 19 mayıs stadındaki ulvî manzarayı hatırlıyalım. Orada Harbiye mektebi talebesi ateşten çemberler içinden Millî Şefin ve halkın huzurunda, ateşi istihfaf ve istihkar ederek, geçtiler. Hayatı hor görerek, nefislerini vatan mefkûresi uğrunda, kendilerini böyle ateşten çemberlere atmak ve mutlaka muvaffak olmak kudreti ruhiyesini haiz olduklarını orada bize iftiharla gösterdiler. Bendeniz isterim ki, bütün Türk evlâtlarını, kendi yavrum da dahil olduğu halde, milletin kendilerine vazife verdiği anda ateş altında ifayı vazife edecek enerji ve kudrette yetişmeleri için Maarif vekilimizin ihtimam göstermesi icabeder.

Arkadaşlar, ikinci arzedeceğim nokta, sanat müesseseleridir. Bu bakımdan bazı vilâyetlerde sanat mekteplerini gezdim, gördüm. Meselâ Aydındaki sanat mektebini iftiharla tetkik ettim, doğrusu diğer vilâyetler hesabına bunu kıskanıyorum. Yani istiyorum ki memleketin her tarafında sanat mektepleri gittikçe muhtelif kademelerde inkişaf ettirilsin. Memleketin buna pek çok ihtiyacı vardır. Memleketi imar edeceğiz, bunun için çalışmaktayız. Fakat imar hususunda elamanımız azdır. Vakıa yüksek kültürlü elemanlar yetiştirmek hususunda mesaimiz vardır, fakat sanat müesseselerini, en basitinden en mütekâmil kademesine kadar, takviye etmek için Maarif vekâletinden büyük bir gayret beklemekteyim.

Mekteplerin kızlara taallûk eden kısmından bahsedeceğim. Arkadaşlar, bendeniz samimiyetle, bütün kalbimin içindekini söyleyeceğim.

Kızlarımız, umumiyet itibarile, umumî hayatta erkeklerle beraber çalışmak esasına, yani erkekle aynı denkte, aynı aynı vaziyette çalışmak esası üzerinde yetiştiriliyor. Bunu bendeniz kendi evlâdımın yetiştirilme tarzını tetkik ederek anlamaktayım; mümasil vaziyetlerde de görmekteyim. Bendenizce, kızlarımızı yalnız ilk mekteplerde okuttuğumuz aile bilgisile bırakmak doğru değildir. Kızlarımız, bilhassa nüfus siyasetini takip eden bir milletin herhangi bir gün muharip bulunmak vasfı esasısı üzerinde yetiştirmek lâzım gelir. Türk milletin evlâtları ve kızlarının esas vasfı, anne olmak ve ana kuvvete milleti gittikçe kuvvetlendirmek ve

müstakbel mücadelelerde de Türk gücünü arttırmaktır (Bravo sesleri). Bu bakımdan arkadaşlar, ben bir baba sıfatile, bir Türk mebusu sıfatile, bu memleketin evlâdı olmak sıfatile, çok arzu ediyorum ki Maarifimiz bütün gayretile bu işi ele alarak, kızlarımızın ana olmaları için, iyi bir aile anası olmaları için gerek orta mektep ve gerek liselerde bunların bu suretle yetiştirilmelerini temin edecek dersler ilâve etsin.

Bendenizin içtihadımca arkadaşlar, kızlarımızın dimağı çok işleniyor. O kadar büyük bir sıklet biniyor ki, orta mektep ve yüksek kültürlü kızlarımıza, memleketin kendilerinden beklediği analık vazifesini dimağlarına iyice sindirilerek lâzımgelen derslerin verilmesi hesaplanamadığı için, aile teşkili noktasından ileride çok müşkülâta maruz kalacaklardır, intibânı hâsıl ediyorum. Kızlarımızı, aile teşkili noktai nazarımdan en esaslı telkinler altında bulundurmak ve cemiyette ana olmak vasfının, her türlü fikrî ve içtimâî mevki ve vaziyete mütekaddem olduğu noktasına katî bir kanaatla inandırarak yetiştirmek, memleketin istikbali noktasından en mühim ve esaslı bir meseledir. Mektebe giden kız, cemiyette ana olmak vasfına hiç bir vasfın ve hiç bir hizmetin takaddüm etmiyeceği hususunu, beyninin içine yerleştirmiş bir şekilde bulunmalıdır. Geçen sene Bursa mebusu Bayan Şehime arkadaşımız (İzmir mebusu sesleri) Evet İzmir mebusu Bayan Şehime arkadaşımız, burada, gayet yüksek bir ruh ile kendilerinin tecrübi hayattan aldıkları kıymetli müşahedelerini söylediler. Bendeniz, ne zaman memleketin maarif derdini düşünsem, arkadaşımızın bu kürsüde ileri sürdükleri kıymetli düşünceleri derhal dimağımın içinde canlanır. Okur yazar kızlarımıza, tahsil gören kızlarımıza behemehal Türk cemiyetine evlât yetiştirmek vazifesini üzerinde taşıdıklarını, Maarifin zerk ve telkin etmesi lâzımdır. Diyeceksiniz ki, bunu aile yapamaz mı? Bendeniz de sosyoloji okudum. Mütekâmil cemiyetlerde aile, hiç bir zaman cemiyetin yerini tutamaz. Aile ilk kademedir, ilk kademedede müessirdir. Fakat mektebe giden, cemiyetle temas vaziyetine giren bir çocuğa, bu yeni açılan goncaya telkini, cemiyet yapar, aile yapamaz. Cemiyetin yapacağı bu telkini idare edecek ve bunu millî bir vazife halinde temsil edecek olan Maarifin programı ve Maarifin bu hususta tutacağı yoldur. Bu yol, hayatın bekası için tutulacak en esaslı bir yoldur. Kızlarımıza mekteplerde okutacakları aile bilgisi, hayat esasları, aile kurumu, aile idaresi, aile bütçesi, aile hıfzıssıhhası bütün bunlar orta mektepten ve hatta ilk mektepten başlanarak mütekâmil bir hale getirilmelidir. Ve

bilhassa daha ileriye gidelim, kız enstitülerini, şimdi mahdud bazı yerlerde mevcut olan kız enstitülerini, daha esaslı bir bilgi ile, memleketin her tarafına teşmil edelim. İlk mektebi ikmâl etmiş kızlarımızı, iyi bir aile anası olmak için, mekteplere gönderelim. Fakat oraya gidenler, aldıkları bilgiler ve diplomalar, ile, aile teşkil etmemek mefkûresi peşinde koşmamalıdır. Üssülesamız bu olmalıdır. Bu Türk milletinin müstakbel mücadelesi kültürlü ailelerin, çok çocuk yetiştirerek, bugünkü ve yarınki harplerin muhtaç olduğu kültür ve fedakâr elamanları hazırlamak olmalıdır, bendenizce de bunun çaresi budur.

Arkadaşlar; Türk yurdu elbette ki, sanayi itibarile çok daha ileridecektir. Sanayimizin mesûit inkişafını bütün muhabbetimizle takip ederiz ve onun daha ziyade artması, esaslı bir gâyemizdir, fakat şurası unutulmamak lâzımgelir ki, Türk yurdu bir çiftçi yurdu.

Binaenaleyh bizim evlâtlarımız, mekteplerdeki evlâtlarımız, ilk kademedan itibaren, son kademeye kadar, bilhassa âli tahsil noktasına kadar, ziraat dersleriyle, ziraat bilgilerile, ehemmiyetli surette bilgilerinin takviye edilmesi lâzımgelir. Hele ilk mekteplerimizin beş senelik tahsilleri üzerinde ehemmiyetle durmak lâzımdır. İlk mektep programlarımızın bendenizce çok iyi işlenmesi ve yeniden ele alınması lâzımdır. Beş sene diyorum, beş sene büyük bir zamandır. Bilhassa çocuğun inkişaf zamanında ona dersleri, sindire sindire okutmak doğrudur. (İlk mektepleri çoğaltmalı sesleri). Ancak görüyorum ki ilk mekteplerimizin programında ziraat bilgisi kâfi bir derecede yer tutmuyor. Biz çocuklarımıza, hatta kasabadaki çocuklarımıza dahi ziraat malûmatını esaslı bir surette vermeliyiz. Bilhassa maişeti çiftçilikle temin ve istikbalî çiftçilikte olan bizler -ki hakikat de budur- gıdasını köylünün istihsalinde bulan bu memleket evlâdını, ta ilk mekteplerden itibaren ziraat derslerine bilhassa çok ehemmiyet vermek lâzımgeldiği kanaatindeyim. Mektep programlarımızı, baştan sonuna kadar, bu esas üzerinde inkişaf ettirmek zaruridir. Mekteplerde inzibat meselesi... Arkadaşlar, kabul etmek lâzımgelir ki, inzibat daha ziyade arttırılmağa muhtaçtır. Bizim mekteplerde okuduğumuz zaman, muhtelif nesillere mensup arkadaşlarız, bizden evvel veya sonra gelenler muhtelif nesile mensup olmakla beraber cümlemizin birleştiğimiz bir nokta vardır ki, o zamanlar mekteplerimizde inzibat esaslı biraz daha kuvvetli idi. Filhakika bizim zamanımızdaki terbiye bu gün Amerikada tatbik edilen, kendi kendini idare etmek () sistemine müstenit olan bir sistem değildi. Bu doğrudur. Maarifin bu gün-

kü hareketi, yani meslek noktasından hareketi doğrudur. Gençlik Cumhuriyet, hürriyet, asrı maarif icabatına uygun olarak, hür mefkûre ile yetiştirilmektedir. Ancak bunun, inzibat prensipleri mahfuz kalmak şartile yürütülmesi de zaruridir. Binaenaleyh, mekteplerde inzibatı takviye sahasında Maarif vekâletinin esaslı bir takım tedbirler alması icabeder. Bu bakımdan bendeniz kendilerinin bu mevzuda daha esaslı surette, talebeyi daha umumî şekilde disiplin altında tutacak tedbirler hakkında neler düşündüklerini anlamak isterim.

Mekteplerde terbiye meselesi : Bizim Maarif vekâletimizin yaptığı işlerin umumî seyrinden, enstrüksiyon, yani tahsil ve maarif kısmının, daha mütebarız olduğunu görüyorum. Halbuki bazı memleketlerde Maarif vekâletine, "Millî terbiye", "Edükasyon vekâleti" denir. Mektep programlarında umumiyet itibarile terbiye noktai nazarından lâzımgelen elemanı göremiyorum. Demin arzettiğim esbaba binaen, bilhassa cemiyetin böyle umumî terakkiler, hamleler yaptığı hengâmelerde ve cemiyetin terbiyesi hususunda, bu idarenin yerini bir çok noktalarda alması bir zarurettir. Bu bakımdan, yani içtimaî ve ferdî terbiye noktai nazarından, bir takım esasların, daha kuvvetli şekilde, baştan sonuna kadar, göz önünde tutularak dikkatle takip edilmesi de bir zarurettir.

Muhtelif lise kitaplarındaki dil farkları : Arkadaşlar, tetkik ettiğim lise kitapları arasında muhtelif dil farkları gördüm. Meselâ çocukların okudukları coğrafya kitabını ele alalım. Bu kitabın lisanı tamamen Osmanlıca dediğimiz akideli lisandır. Sonra, onun yanında yeni lisanla yazılmış kitaplar vardır. Coğrafya kitabını bir lise talebesi anlıyamamaktadır. Bendeniz biraz eski Türkçeye meraklı olduğum halde bazı cümlelerini kendimde söküp çocuğuma anlatamadım. Bu böyle olmakla beraber bu, işin bir ucudur. O bir ucuna gelince : Osmanlıcadan Türkçeye, Türkçeden Osmanlıcaya olan kamusu getirip bakmak mecburiyetinde kalıyoruz, amma işin içinden yine çıkamıyoruz. Bendenizin müşahedem şudur ki, lise kitaplarında dört tane dil vardır. Meselâ dilin şu şekilde anlaşılması, konsepsiyonu... (O ne demek? Sesleri).

Besim ATALAY (Kütahya) – Fransızca söylenirse günah değildir, Türkçe söylenirse günahıdır.

Feridun FİKRİ (Devamla) – Geri alıyorum... Telâkkisi altında meselâ bir dil sistemi geliyor, kitap yazılıyor, sonra kalıyor. Sonra dil teorisi (gülüşmeler) dil nazariyesi değişiyor, o sebeple de bir kitap yazılıyor, o da kalıyor.

Bendenizin fikrim şudur : ben kendi kızımın bahsedeceğim. Lisenin ikinci sınıfında olan bu çocuk, gelecek sene liseyi ikmal ettikten sonra Hukuka girmek isterse çok müşkülâta maruz kalacaktır. Hâdise üzerinde misal arzedeceğim. Bizim cari olarak bildiğimiz kelimeleri, şayanı hayret derecede, benden sormaktadır. Onun için Maarif vekili beyden çok rica ederim, kitaplardaki dil vaziyetini islâh etsinler. Amma buyuracaklardır ki ekonomi yapalım. Evet amma hiç olmazsa kitapların sonuna bir kamus ilâve etsinler. Yoksa bunun içinden çıkılmaz efendim.

Üniversitedeki kitaplar : Üniversite talebesinin kitap ihtiyacı fazladır. Muallimler ders veriyor, tahrir yapıyor, fakat kitapları henüz çıkmamıştır. Bu da bir derttir.

Maarif vekilimizden bu mesele hakkında bizi tatmin etmelerini, tenvir etmelerini rica ederim, mühim bir meseledir. Biz Fransa'da tahsilde iken öyle müesseseler vardı ki, profesörlerin verdikleri derslerin kopyalarını ertesi gün oradan alırdık ve o suretle işimizi görebilirdik. Aksi takdirde işin içinden çıkılmaz bir derttir. Buna bir çare bulmak lâzımdır.

Sonra orta mekteplerdeki imtihan meselesi; geçenlerde de arzetmiştim. Bu husustaki intibam değişmemiştir. Orta mekteplerin imtihanları, bazı müsbet ve menfi farklarla beraber, umumî heyeti noktai nazarından, bu imtihan meselesinde bir dersten muvaffak olmamış bir çocuğun, bütün derslerden imtihana girmesi esasını çok sert buluyorum. rica ederim, Maarif vekilimiz, bir dersten muvaffak olamayan bir çocuğun bütün derslerden imtihana girmesi esasını hangi memlekette varsa lûtfen söylesinler, ben de göreyim, bileyim. (Gülüşmeler).

Mazhar Müfid KANSU (Çoruh) – Çin'de var Çin'de.

Feridun FİKRİ (Devamla) – Maruzatımı bitiriyorum.

Bir de sanayii nefise akademisinden bahsedildi. Arkadaşlar arasında konuşulurken ben de duydum. Sanayii nefisede bir Fransız (güzel sanatlar sesleri) evet güzel sanatlar da bir Fransız mütehassıs varmış. Bu mütehassıs, fütürist, (gülmeler) buna bir şey diyemezsiniz- yani pek müstakbele müzaf bir şekilde yani klazisimden uzaklaşmış bir şekilde bir takım nazariyelerle bu müessesede bir noktai nazar takip ediyormuş. Vekilimizin bu hususta biraz bizi aydınlatmasını ve bunun mukavelenamesinin yenilenmesinde fayda olup olmadığı hakkında bizi tenvir etmelerini rica edeceğim.

Besim ATALAY (Kütahya) – Arkadaşlar, batı kültürüne yüzümüzü döndüğümüz bir çağda yabancı dilini üstün tutmanın aleyhinde söz söylediğime şaşmayınız.

Ben yabancı dilini çok iyi bilmediğimden her gün acı duymakta olduğum halde acıyarak söyleyeceğim ki, bunun kısmen aleyhindeyim. Siyasal bilgiler okulu yeni talebe aldığı zaman fransızca bilenleri üstün tutuyor. Bu doğru değildir. Biz Cezairi idare edecek değiliz. Fransızca bilsin ondan sonra ne bilirse bilsin. Türkiye'yi idare edeceğiz. Türk milletinin dilini iyi bilmek lâzımdır. Ne oluyor neticede? Parası olan, okuyan, fransızca'yı iyi bilenler giriyor. Taşra liselerinde bin meşakkat içinde okuyan çocuklar giremiyor ve neticede mektepten çıkanlar bin bir müşkülâta katlanacak taşra hayatına dayanamıyor ve oradan kendisini başka yerlere atmak için her çareye baş vuruyor. Bana kalırsa fransızca'yı üstün tutmak doğru değildir. Kaymakam olacaktır, vali olacaktır, Fransızca öğretmeni olacak değildir. Evet idarî kitapları okusun, idarî nazariye'yı bilsin. Güzel fikir. Fakat bunu lisede okuduğu fransızca dersle ve sonra Siyasal bilgilerde okuyacağı fransızca ile kuvvetlendirmiş olmaz mı? Pek âlâ olur. Şu halde müsavvâtı bozmamalı. Belki bana içtimaî bir günah yaptı diye sitem edeceksiniz. Fransızcanın aleyhinde bulundu, demeyiniz. Hayır arkadaşlar ben yabancı dil aleyhinde değilim, lehindeyim. Fakat kimler için? bir Üniversitede ders verecek adam için, anlarım. Üstün tutun. Fakat gidecek. Koçgiri de kaymakam olacak, fransızca'yı üstün bilecek mişiz. Böyle şey olur mu? Rica ederim.

Bundan sonra asıl dil meselesine geçiyorum; arkadaşlar, memlekette okur yazarları sınırlendiren bir şey var, dilimize fransızca girsin ,tümen tümen, ingilizce girsin, alay alay, lâtince girsin, binlerle milyonlarla, yabancı kelime alınız, tüyümüz kıpırdamaz. Kimsenin ağzından bir itiraz kelimesi yükselmez. Arkadaşlar, kontrol, komisyona gibi kelimeleri bırakıyorum.

Numarataj gibi tasrifi ile heyeti ile kelimeler giriyor. Her gün radyo lisanında halka hitap eden Fransızca kelimeleri topladım üç bini buldu. Ne olacak bu memleketin hali sonra? On sene sonrasını tasavvur edin. Bu gün üç bin olan kelime o zaman otuz bin olacak, bir Malta milleti haline gelmiyecek miyiz? Dün nasıl ki Arapça, Acemce'yi zorla Türkçeye sokmak istediler de ne oldu, halkla araları açıldı. Halka o dille söz söylediler ne anlaşıldı? Bu günkülerin de olacağı odur. Bunun önünü almak için başka milletler ne

yaptılar? Söylemeğe hacet yok. Hepiniz bilen, okuyan insarlarsınız. Hangi dili ele alırsanız alınız başka dilden yardım görmüştür. Fakat kendi ahengine uydurarak. Sız Türkçede bir kelime yapmak istediğiniz zaman kıyamet kopuyor. Her kafadan bir ses. Bilen de söylüyor, bilmiyen de. Bu gün şark milletlerini ele alalım, bırakalım garp milletlerini. Efganistan kurslar açarak, gece dersaneleri açarak Pešto dilini öğretmeyi tamim etti, bunlar Farsçayı bıraktılar. Kimseden itiraz yükselmedi. Bizde öyle mi oldu?

İrana gelince; daha esaslı hareket etti. 10 sene sonra karşınızda medenî mefhumların hepsini söyleyebilecek bir farsça yükselecektir. Sadı farsçası çoktan değişmiştir. İstilahlar, coğrafi mevki isimleri değişmiştir. Halâ biz Kalıkratya, Arnavutköyü, Çerkesköyü, diye söyler dururuz. Rica ederim; millet, ancak dille, kültürle, tarihle, heyecanla yaşar. Biz hangi manevî kıymete yer vereceğiz? Bu tutumla dil mi kalır, dili kaldırın, millet mi kalır ortada.

Araplar 6 büyük ciltlik -gelin göstereyim size, Mısır Sefaretinden getirttim- kitap yazmışlardır. Tanka dababe demişlerdir. Mısırdaki hiç kimseden itiraz yükselmemiştir. Bizde ise bakanlık diye levhalar yazdık, otobüslere taktık. Sonra sildik. Bu nasıl irticadır? Rica ederim. Bir arkadaşım çocuğum hukuka girerse hukuk istilahlarını anlıyamaz diyor. Elbette bilemez, ve anlayamaz. Dün kelimeleri araptan, acemden alıyorduk. Bu gün de frenkten alıyorsunuz. Türkçeden alırsak çocuklarımız pekâlâ anlıyacaktır. Evet hukuk kelimelerinde güçlük çekilir, çünkü Türkçeden almıyoruz, alırsak çocuk yavaş yavaş alışacaktır. 4 türlü kitapta 4 türlü dil var diyor. Elbette olacaktır. Bunlar tedricen yapılabilecek şeylerdir. Esasen bir çocuğun kafasına yeni anlamı bağlamak istediği zaman bu anlamın onun kafasında yeri var mıdır, yok mudur bunu bilmen lâzımdır. Müselles dediğin zaman çocuk daha mı iyi anlar? Üçlü, üçken gibi üç kelimesinin bulunduğu bir kelimeyi mi daha iyi anlar? Ben bir hocayım, müsellesi öğretmek için 60 kere tekrar ettiğimi bilirim. Fakat üçken dediğim zaman üç defada öğrenir. Niçin Türk çocuğu bu kolaylıktan mahrum bırakılsın? Evet, dil işinde ifratlar olmuştur. Bu her inkılâpta olur, çok görmemelidir. Fakat işte tabîi haddini buldu ve bulacaktır. Arkadaşlar; şunu biliniz, büyük bir lisansçı âlim söylemiştir : Bir millet siyasî istiklâlini kaybedebilir, herhangi bir millet için en iyi ve emin sığınak onun millî dilidir, o kendi varlığını öz dilile kurtacaktır.

Arkadaşlar, ancak öz dilimizi esaslı surette kurduğumuz zaman Türklüğü yükseltmiş olacağız.

Mazhar Müfid KANSU (Çoruh) – Efendim; muhterem arkadaşımız Besim Atalayın sözlerine iştirak etmemek kabil değildir. Yalnız buyurdular ki -Siyasal bilgiler ismi de doğru değildir. Çünkü evvelce mektebi mülkiye denilen bu mektepte yalnız siyasi ilimler tedris edilmez, malî ilim de vardır - bu mektebe dühul için Fransızca üstün tutuluyor. Böyle dediler. Benim bildiğim, bu mektebe girmek için 7 dersten imtihan edilir. Liseden gelen bir efendi kendi mektebinde ya İngilizce, ya Almanca veyahut da Fransızca öğrenmiştir. Diğer dersler gibi bu dersten de imtihan verir. Zannedirim ki, üstünlüğü şundan çıkardılar: Bu mektebin mülkî idarî kısmı olduğu gibi bir de siyasi kısmı vardır. Buraya girecek olanlar lisan dan ayrıca not alırlar. Diğerleri için üstün bir muamele yapılmaz. Kaymakam olacak zata lisanın ne lüzumu vardır? dediler. Çok lüzumu vardır. O mektepten çıkan yalnız kaymakam olacak değildir. Biz de o mektepten çıktık, fakat kaymakamlıkta kalmadık, mutasarrıf olduk, vali olduk, mebus olduk. O mektepten çıkan 80 sene kaymakam olarak kalacak değildir. Büyüyecektir. Yarın mebus olacaktır, vekil olacaktır belki de Hariciye vekili olacaktır. Elbette lisan bilmesin denemez.

Besim ATALAY (Kütahya) – Bilmesin demedim, üstün tutulmasın dedim.

Mazhar Müfid KANSU (Devamla) – Rica ederim. Zati âlinizi hürmetle dinledim. Besim Atalay Bey. Ben lisan ulemasından değilim. Müttehassıs da değilim. Fakat kendileri de lütfen kabul buyursunlar ki bu ulema bu lisanı o kadar karıştırdılar ki, içinden çıkılmaz hale geldi. (Gülüşmeler, alkışlar) Bazan saylav derler, sonra olmadı mebus derler, daha sonra bilmem ne derler. Bazan bakan derler bazan bakmıyan derler. İllallah. Efendim rica ederim bu dil ulemasından, bizi de şaşırtacak bir halde, karmakarışık bir şey yapmasınlar, bir yol tutsunlar, biz de ona tabi olalım. Biz de bunu inkâr etmiyoruz.

Bir mesele daha var. O da, eyyamı ahirede gazetelerde, radyolarda ecnebi kelimeler çoğalmağa başladı.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Eyyamı ahire Türkçe mi? Ne demektir?

Mazhar Müfid KANSU (Devamla) – Son zamanlar demek. Eğer Türkçe bundan ibaretse, bununla bitecekse vay halimize. (Gülmeler) Son zaman Türkçe mi?

Besim ATALAY (Kütahya) – Son günler.

Mazhar Müfid KANSU (Devamla) – Görüyorsunuz ki, eyyamı ahireye, kimi son zaman, kimi son gün diyor. Bilmiyorum gün de Türkçe midir. Onu da bilen yok. Görüyorsunuz ya bir karma karışıklıktır, gidiyor. Ne ise, son günlerde ecnebi lisanı son derecede fazla kullanılmağa başladı. Mektup yerine bilmem ne, sürülmüş yerine bilmem ne. Demin Feridun arkadaşımızın dediği gibi, biz de bir çok zevatda bu ecnebi kelimeleri anlamak için Türkçeden fransızcaya, fransızcadan Türkçeye lügat almağa mecbur kalıyorlar. Bu da başka bir şey. Amma benim temennim şudur ki, Besim Atalay Bey gibi, hakikaten lisana vakıf olan mütehassıs arkadaşlar, bizi karışıklık içinden kurtarsınlar. Sonra Feridun Fikri arkadaşımız çok haklı bir şey söylediler, buyurdular ki, orta tahsıl ve liselerdeki dil başka dildir. Fakat orta ve lise tahsilini bitirmiş olan bir çocuk âli bir mektebe girdi mi orada başka dille karşılaşılıyor. Meselâ Kanunu ceza. Ceza nedir diyor. Bunlar ne demektir diyor. Sonra bir takım sıyasî ilimlerin takip ettiği hep eski Osmanlı isanı mıdır nedir, ne diyeceğimizi biz de şaşırdık, eski lisanmış, yenisi yok ortada. Lise tahsilini yapan talebemiz yeni lisanla öğreniyor. Fakat âli tahsili takip edemiyor. Bu çok zor bir şeydir. Meselâ çocuk bana soruyor; bu mesele nedir? İki müsellesin iki dili... Fılân zaviyesi. Çocuk müselles nedir, zaviye nedir, bunları başka isimlerde öğreniyor, zaviyeye köşe diyor. Demek ki, biz nasıl onun öğrendiğini bilmiyorsak, çocuk da yüksek mekteplerdeki dili anlamıyor, tahsil edemiyor, dersleri takip edemiyor. Muhterem Maarif vekilimizin bu bapta bizi tenvir buyurmalarını rica ediyorum. Öyle geliyor ki, bendenize; takip edemiyorlar, bunu Hükûmetimizden çok rica ederim, Besim Atalay kardeşimizin fikrine tamamen iştirâk ediyorum. Lisanımıza ecnebi kelimeleri ala, ala eski Osmanlı lisanını da unutuyoruz, lisanımız karma karışık bir şey oluyor, bunu menetsinler.

Or. Gl. İzzeddin ÇALIŞLAR (Muğla) – Arkadaşlar; 29,5 milyon Maarif bütçesi, oldukça geniş ve her halde memleket maarifinin ihtiyaçlarını tatmin edecek bir bütçe olduğu anlaşıyor. Binaenaleyh, muhterem, faal Maarif vekilimizden iki üç nokta üzerinde bazı temenniyatta bulunacağım:

Birincisi; bedenî terbiye meselesidir. Mekteplerimizde ilk okullarda olsun, orta ve liselerde olsun, yüksek mekteplerde olsun, bedenî terbiye yoktur veyahut tamamilе gayri kâfidir. Gençler, çocuklar daha altı yaşından yirmi yaşına kadar Maarif vekâletinin emrindedir, onun mektepleri içindedir. Bütün hayatı orada geçiyor.

Gerçi beden terbiyesi genel direktörlüğü diye umumî bir teşkilâtımız varsa da bunun mektepler içine nüfuzu ve orada faaliyeti olamaz. Genç çocuklar ilk okullarda veya liselerde umumî stad yerlerinde atlet sporları veyahut futbol sporları ile meşgul olamazlar? Bunları bedenî terbiyelerini temin etmek için maarif mektepleri programları içine daha geniş ve ciddî bir şekilde koymak mecburiyetindeyiz. Biz talebe iken çocukluğumuzda mekteplerimizde geniş mikyasta jimnastik talimlerimiz, derslerimiz vardı. Hemen her gün bir, bir buçuk saat jimnastik muallimlerinin terbiyesi altında yetişiyorduk. Bu gün benim ilk mektepte ve liseden yetişmiş çocuklarımda benim kadar bedenî terbiye almış hiç bir vaziyet görmüyorum. Tanıdıklarım da öyledir. Halbuki gençliğe millet çocuklarını daha küçük yaşta bedenî bir terbiye ile vücut kabiliyetlerini yükseltmek, neşvü nemalarını temin etmek, cesaret ve zekâlarını artırmak, yüksek ve cesur bir millet olmak için küçük yaştan itibaren verilecek terbiyeye mekteplerimizde daha çok önem verme ve beden terbiyesi derslerine daha geniş zamanlar ve daha faal hocalar tahsis etmek ihtiyacında olduğumuzdan bunu bilhassa Maarif vekilimizden dilerim.

İkincisi şudur arkadaşlar : Köy mekteplerinde, gezip göreck olursanız, okuyan çocukların çoğu erkek çocuğudur, kız çocuğu pek azdır. Köylerin kalkınması için, köylerde sıhhat, neşe içinde bir yurt vücut bulması için köy kızlarının okutulması lâzımdır. Köy kızı iyi bir bayan öğretmenin yanında okursa, terbiye alırsa o evlendiği zaman kendi mütevazî köy evini neşeli bir yuvaya çevirebilir. Okuyacak ve çocuklarına da o suretle temiz bakacak, evine temiz bakacak, temiz bir bahçesi olacak bahçesinin önünde bir kaç ağaç bulunacak ve nihayet o suretle şimdi gördüğümüz çirkin manzaralar da ortadan kalkacak. Köylerimizi yükseltmek, onlara hayat vermek için bu, bir usuldür. Ben çok gezdim, çok köyler gördüm ve yaptığım tetkikatla şöyle bir neticeye vardım, bunu Maarif vekilimize arz ediyorum, ve bunun iyi netice vereceğini zannediyorum. Yani bir köyde mümkünse bütün kızlar okutulmalıdır. Erkek çocuklar tahsilini bitirdikten sonra hayata atılıyor, ziraate atılıyor. Sonra askere gidiyor, görgüsü artıyor, orada da okuma öğreniyor. Fakat köylerine geldiği zaman bu okumaları, bu görgüleri unutuyor. Ailesine, kendi ananesine intibak ediyor ve bundan hiç bir istifade kabil olmuyor.

Milletin ekseriyeti köylerdedir. Hayatımız oradadır. Servetimiz oradadır. Binaenaleyh köylüyü okutmak hususunda bu maruzatımın nazarı dikkate alınmasını arz ediyorum.

Üçüncü bir nokta da; gençlerimize manevî ve ruhî bir terbiye sistemi vermek lâzımdır. Bilmiyorum, Medenî Kanunumuz manevî terbiyeyi ailelere bırakmıştır. Ana, baba kendi çocuklarını, istediği manevî terbiye ile yetiştirecek amma bu, kâfi gelmez. Bütün aileler çocuklarının bu terbiyesile meşgul olmak için vakit bulmaz. Ana, baba işle meşguldür veyahut birisi başka bir düşünce ile başka bir yol takip eder, diğeri başka bir yol takip eder. Bu suretle bu terbiyenin bir mecraya girmesi lâzım.

Demın bazı arkadaşlar bahsettiler ki, kızlarımız evlenmiyor. Evlenmelidirler. Onların bütün gayesi, bütün mefkûresi hakikaten ana olmak olmalıdır. Bol çocuk yetiştirmek, geniş, zengin ve refah verici bir aile ocağının anası olmak olmalıdır. Bunları görmüyoruz. Niçin görmiyelim? Bunun sebeplerini aramak lâzımdır. Kızlar evleniyor, fakat çocuk yapmıyor veyahut bazıları biraz akıllıdır, aile rabıtasını biraz kuvvetlendirmek için tek bir çocukla iktifa ediyor. Bir milletin yaşaması için her ailenin en az dört çocuğu olması lâzımdır. Bundan aşağısı nüfusça milletlerin istikbalini temin etmiş sayılmaz.

Başka tezahürat ta oluyor. Bilmem bopstil midir, nedir? Gazeteler yazdı. Bunlar hep bu sebepten oluyor. Devletin tabîî lâıykılık vasfı, milletin lâıykılık vasfı devam edecektir. Ne bir Şeyhülislâm, ne de bir Fetva emınıni işimize karıştırarak değılız. Maksadım böyle bir şey değildir. Fakat umumî Türk ahlâkıyatını tevhit etmek mecburiyetindeyiz. Türkün ahlâkı, Türk Cumhuriyeti hududu içerisinde ve hududu haricindeki milyonlarca Türkün de aynıdır. Aynı istikamet almıştır. Yalnız bunu kuvvetlendirmek ve ileride bu milletin çok büyümesi ve çok gelişmesi için -ki bu, millî bir mefkûremiz olmalıdır- ancak bu yolda ahlâk, ruhiyat ve maneviyat birliğı ile olacaktır. Bilmiyorum, Maarif vekâletimizin programlarında bu maruzatımı temin edecek ne yolda tedbirler vardır. Tabîî kendilerinden memnuniyetle dinleyeceğiz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Sayın arkadaşlarım; bendenızden evvel bu kürsüye gelen arkadaşlarımın mevzubahs etmiş olduğı meseleler Maarif vekâletimizin mühim davalarını bir arada toplamış bulunuyor. Bu meseleler hakkında düşünölmüş ve yapılmış hususları tafsilâtile arz etmek pek uzun zamana mütevakkıf olacaktır. Onun için bunlara gayet kısa, mümkün olduğı kadar hulâsa ederek temas edeceğim ve o suretle maruzatta bulunacağım.

Bundan önce Cumhuriyet rejiminin, maarif işlerine verdiği ehemmiyeti tebarüz ettirme bakımından son beş sene içerisinde umumî bütçeden vekilliğimize ayrılmış olan paraların bir mukayesesini ve bu sene de bize ilâve edilmiş bulunan bir buçuk milyon liranın tarzı tevziini arzedeceğim. 1937 senesinde Maarif vekâleti bütçesi 12 229 371 lira imiş.

Bu gün huzurunuzda takdim edilmiş bulunan 1941 bütçesi 19 452 261 liradır. Aradaki fark 7 222 890 liradır. Şu halde beş sene içerisinde Cumhuriyet Hükûmeti % 60 a yakın bir zamla Maarif bütçesini takviye etmiş bulunuyor. Bu sene muhtelif vekâlet bütçeleri burada mevzuubahs olurken ve umumî bütçe lâyihası hakkında arkadaşlarımız umumî mütalealar serdederken söylenildiği veçhile bütün tasarruf itinalarına rağmen Maarif bütçesine Cumhuriyet Hükûmeti encümenler ve yüksek heyetiniz bir ilâve yapmağı doğru görüyor. Bunu şükranla karşılamamak mümkün değildir. Bu bir buçuk milyon lira, geçen seneye nisbetle lehe olan fark, bir sene evvel kabul buyurduğunuz köy enstitüleri kanununun tatbiki için masraf kısmına ayrılmış 500 000 liraya yakın bir yekûndan başka esasen senelerdenberi huzurunuzda münakale mevzuu olarak getirdiğimiz ücretlere ve maaştan açıklarımıza taallûk ediyor. Bunun haricinde zamlar yatılı müesseselerimizde, % 30, hatta 40 yükselmiş bulunan yiyecek ihale bedellerini nazara alarak çocuklarımıza az gıda vermek tehlikesine maruz kalmamak için muhtelif fasıllara yaptığımız ilâveleri ihtiva ediyor. Şu halde aldığımız bir buçuk milyon lira yeniden bir teşkilât olmak üzere köy enstitülerine ve mütebakisini esasen mevcut teşkilâtı bu arzettiğim bakımlardan takviyeye tahsis edilmiş demektir. Bütçemizin mahiyeti ve bu sene aldığımız ilâvesi hakkında maruzatta bulunduktan sonra arkadaşlarımla temas ettikleri meselelere tekrar tekrar geliyorum.

Feridun Fikri arkadaşım, mevcut tahsil kademelerinde programların iş bakımından tanzim edilmemiş bulunduğunu -öyle anladım, yanlış anladıysa tashih buyursunlar- programların ve tedris usullerinin nazarı bulunduğunu bütün bu nazarı olan faaliyeti, tedris ve terbiye tarzını amelî ve pratik bir hale getirmek ve memleket hayatı ile bunları münasabetli kılmak lüzumunu söylediler.

Hiç bir suretle iddia edilemez ki bizim maarifimiz bütün tahsil kademelerinde nazariyatla ameliyatı ve bilhassa memleketin fiili hakikati, realitesi bakımından mesaiyi tam arzu ettiğimiz şekle ge-

tirmiştir. Böyle bir dava serdine hiç kimse tarafından imkân yoktur. Fakat bilmelidir ki konmuş olan esaslar ve yapılmış olan bir takım tatbikat buyurdukları cihetin Cumhuriyet maarifince zamanında düşünöldüğünü ve direktif olarak o müesseselere verildiğini ve hat-ta bunların tatbik edilmekte bulunduğunu sarahaten göstermekte-dir. Meselâ Erzincan ve havalisinde zelzele olur, derhal İstanbul Üniversitesi'nin jeoloji enstitüsü profesörleri ve idaremizde bulunan rasathanenin başındaki değerli âlimimiz giderler, tetkikat yaparlar, raporlarını verirler. Onlar ilim adamlardır, idarî sıfatları yoktur. On-ların verdiği raporlara göre Hükûmet karar alır, iş yapar.

Okullarımızda programların tanzimi mevzubahs olur, derslerin öğleden evvele alınması, öğleden sonra çocukların müzakereye sevk edilmesi suretile çalıştırılması ileri sürölür. Derhal İstanbul Üniversitesi'nin Tıp faköltesi hıfzıssıhha şubesi bununla alâkadar kılınır, noktâ nazarları alınır, bunlar tetkikat yaparlar ve sözleri dinlenir.

Ankara faköltesinde lisans veya doktora tezi olmak üzere burada bulunan mütehasşs profesör, enstitünün şefi, meselâ Türkiyede or-man meselesini ele alır, Türkiyede ormanların bir haritası alınır. Di-ğer taraftan Türkiyenin fizik coğrafyasına ait tetkikat yapılır. Bu söy-lediğim şeylerin hepsi raporlarla, haritalarla mahfuzdur. Alâkadar olan arkadaşlara bunları takdim imkânı her zaman vardır.

Daha nazari şeylere geleyim: Mazbut bir hakkı telif kanunu mevcut değildi. Bunu hazırlatmak lâzımdır. Ankara ve İstanbul Hukuk faköltelerine bir mevzu olarak bu verilir. Bir, bir buçuk se-ne çalışırlar bir kanun projesi hazırlarlar. Orada bulunan bir pro-fesör hakkı telif hakkında Türkçe bir lûgatçe de vücade getirir, ve bu neşredilir. Üniversitemizin sınaî kimya şubesinden verdiğimiz mezunlar bu gün memleketin mühim fabrikaları dahil olmak üze-re sınaî müesseselerde çalışmaktadırlar, müfit olmaktadır. Dış-çı mektebinde yalnız nazariyat okutmaz, dışçılık öğretilir, dış ya-parlar, dış tedavi edilir. Eczacı mektebinden çıkanlar memlekette aranır insanlardır ve pratik iş görürler. Bu her faköltenin kendi mahiyetine yüksek mekteplerimizin hepsinin kendi vasıflarına gö-re böyledir ve tedrisat, programlar hayata mütevecçidir.

Umumî kültür veren yerlere gelince; burada Feridun Fikri arkada-şım ile beraber olmağa imkân yoktur. Çünkü bunların gayesi bütün dünyada müşterek surette taayyün etmiştir. Bu müesseseler umu-mî kültür vermek bakımından pratik bir gaye istihdaf etmezler.

Oradan hayata çıkıp normal bir şekilde bir iş tutmak imkânı mevcut değildir. Bizde orta okul mezunlarının memur olmasına müsaade edilmiş, tahsilin memlekette taammüm etmemesinden ve muhtelif vesilelerle burada mevzu bahis olduğu veçhile memurlarımızın kalitesinin arzu edilen vasatî seviyeye ermemiş olmasındandır. Yoksa orta okuldan çıkmış orada okumuş bir genç hayatın muhtelif safhalarında muayyen bir meslek bakımından kolayca müfit olmaz. Şu halde umumî kültür veren müesseseler yüksek tahsile istihzar edici bir mutavassıttan ibarettir. Kendileri bir bütün değildirler. Umumî kültür veren müesseselerde tatbik edilecek usul ve tarz, düşünme bakımından genci teşkil etmek, forme etmek ve milî terbiye, insanî terbiye, hümanist duygu bakımından takviye etmeği istihdaf eder. Bunların içerisinde kızlarımıza ev idaresi, çocuk bakımı birer fikir olarak bir ders halinde verilmektedir. Fakat okul içerisine bizzat küçük çocuk getirerek bunu böyle kundaklıyacak-sın, böyle meme vereceksin, altını böyle temizliyeceksin diye bir ders dünyanın hiç bir yerinde olmadığı gibi bizde de yoktur. Bu ancak kız sanat okullarında yapılır. Ankarada Kız enstitüsünde bu şekilde çalışılmaktadır. Arkadaşlarım arzu buyurlarsa gidip görebilirler. Orada biz hakikaten küçük çocukları almışızdır. Öğretmen olacak kızlarımıza bunları öğretmekteyiz.

İlk okula ve ilk tahsile gelince : İlk okul programlarında bu arzettiğim pratik, amelî cihet hatta mübalâğa bile edilmiştir. Pek haklı olarak talebe velilerinden bilmem reçel yapmak, turşu kurmak bunlara ne lüzum vardır diye gelip şikâyet edenler olmuştur. İlk okulda ve ilk tahsil içinde pratik hayat mevzu bahis olduğu vakit hakikaten reçel, turşu yapmak ve yemek pişirmek mevzu bahis değildir. Bu pratik itiyatları evde tatbika çocuğu teşviktir. Bu mevzuda bilhassa ziraat cihetini arkadaşlar ileri sürdüler. Bunun her yerde ve istisnasız imkânsızlığı gayet zahir ve bahirdir. Meselâ yine yakından bir misâl alalım. Burada bilfarz Mimarkemal mektebindeki bir kısım arkadaşlarımızın çocukları da vardır, ziraat bakımından verilecek pratik bilgiyi bu çocuklar apartımanlarının hangi odasında tatbik edecektir, evinin hangi bahçesinde yapabileceklerdir? Bu, köy mektepleri için mevzu bahis olabilir. Biz hakikaten köy mekteplerimizde programlarımızı ziraat bakımından; el işleri, tahta işleri ve demir işleri bakımından tanzim etmişizdir. Binaenaleyh, pratik bir terbiye tarzı mevzu bahis olduğu vakit en yüksek tahsil müesseselerinden ilk okula kadar hayatîleşme prensibini götürmekteyiz.

Arkadaşım pek yerinde olarak sanat okullarından bahis buyurdular. Sanat okullarımızı adet itibarile arttırmaya, içinde bulunduğumuz dünya şartları müsait değildir. Fakat, randımanını artırmak bakımından ve aldığımız tedbirlerle talebeyi çoğaltıp, yetişecek talebenin keyfiyetini yükseltme bakımından muvaffak addolunabilecek mesaide bulunmaktayız.

Sanat okullarımızın mezunlarının nerelere verildiğine gelince; şimdi arzedeceklerimle yapılmış olan hizmet kendiliğinden tezahür edecektir. Geçen sene bütün okulları tatil ettiğimiz halde erkek sanat okullarını devam ettirdik. Bu sene diğer okulların 15 mayısta ders ve imtihanlarını bitirip kapadığımız halde, erkek sanat okullarını devam ettiriyoruz, çalıştırıyoruz. Bunun sebebi, bilhassa Millî Müdafaa vekâletinin bu okullardan verdiğimiz mezunlara olan ihtiyacı tatmindir. Geçen ders yılında. Millî Müdafaa vekâleti emrine telsiz makinisti yetiştirilmek üzere mezun verdik. Yine geçen sene mezunlarından büyük bir ekseriyetini tayyare fabrikalarına gönderdik. Tayyare dağı toplarında ve ışıldaklarda makinist olmak üzere bir kısım yetişkin genç verdik. Ordu hizmetinde kamacı ve motorcu olarak kullanılmak üzere bu yıl da seksen kadar genç mezun veriyoruz. Millî Müdafaa vekâleti geçen sene ve bu sene bize yetiştirilmek üzere kendi bütçesinden para ayırıp talebe vermektedir. Bunun adedi beş yüze çıkacaktır. Millî Müdafaa vekâleti bundan evvel avrupa memleketlerine staj için talebe gönderiyordu. Bu gün artık göndermiyor, bize veriyor. Ve bizim yetiştirdiğimiz gençlerden Millî Müdafaa vekâleti olsun, Genel Kurmayımız olsun memnundurlar. Daha fazla izahat vermek istemiyorum. Yalnız bu işte çalışan arkadaşlarım için huzurunuzda, hem yüksek bir iltifat, hem bir teşvik vesilesi olur diye, Sayın Maraşal Fevzi Çakmak'ın şimdi arzettiğim mevzuda Maarif vekâletine yazdıkları bir tezkereyi okuyacağım.

Maarif vekâletine

Ordu hesabına yüksek mühendislik veya mühendislik tahsil edecek subay ve talebe, tahsil plânları mucibince umumî ve meslekî olmak üzere amelî staj yapmak mecburiyetindedirler. Geçen seneden itibaren Maarif vekâleti sanat mekteplerinde yaptırılmasına müsaade buyurulan umumî talebelik stajının tamamen maksada uygun bir şekilde cereyan etmekte ve bu stajdan ecnebi fabrikalarında yaptırılan umumî talebelik stajı derecesinde istifade edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Talebelik stajından bir kısmının

memlekette ve verimli bir şekilde yaptırılmış olmasındaki maddî ve manevî faydalar malûmu devletleridir. Binaenaleyh sanat mektepleri tarafından da ayrıca gösterilen yardım ve alâkadan mütehas-sis ve müteşekkîr olduğumu yüksek saygılarımla arz ederim.

Genel Kurmay Başkanı

Mareşal

Fevzi Çakmak

Sanat mekteplerimizin adedi, arzettiğim gibi, içinde bulunduğumuz şartlar devam ettiği müddetçe yine on kalacaktır ve artamayacaktır. Fakat yine arzettiğim gibi randımanı ve talebe yetiştirmesi hususundaki artış eskisinden daha çok olacaktır. Biz zaten işin bu cephesile iktifa etmemekteyiz. Bilhassa İzzettin Çalışlar arkadaşımı tatmin edecek zannederim, başka noktada mesaide bulunuyoruz. Bu da köy kurslarıdır. Sanat mekteplerinin öğretmen kısmından çıkarttığımız gençleri, kız ve erkek, köylere gönderiyoruz. Erkek sanat mektebinden gidenler köylerde teneke işi, basit demir işi, tahta işi yaptırmaktadır ve oraya yaş kaydı olmaksızın köylüler gelmektedirler. Büyük bir tehalükle bundan istifade etmektedirler. Çünkü beş ay içinde arabasının dingili kırıldığı vakit onu tamir edecek kadar demir ve tahta işini öğreniyorlar.

Kızlara gelince, hanım öğretmenlerle yaptığımız kurslarda bilhassa temizlik, çocuğa bakma, sonra basit dikiş ve bıçkı yama yapma ve köy hayatına göre onların gözünü açıcı tamamen ameli malûmat vermek bakımından çalışmakta bulunuyoruz. Bu bütçede ufak da olsa bir küçük zam vardır. Bununla bu kursları artırmak imkânına sahibiz.

Gerek Feridun Fikri arkadaşımın gerek muhterem Generalin beden terbiyesi mevzuunda söyledikleri çok yerinde ve pek haklı bir temennilerdir. Biz beden terbiyesi işini nazariyatı itibarile organize etmiş sayılabiliriz. Fakat bunun tatbikatında eksiğimiz büyüktür. Bu eksik bilhassa öğretmen cihetindedir. Beden terbiyesi hocalığı ağır bir iştir. 23-24 yaşında Gazi enstitüsünün Beden terbiyesi şubesinden çıkmış olan bir genç beden terbiyesi öğretmenliğinde 35-40 yaşma geldiği zaman büyük bir yorgunlukla vücudunu hakikaten yıpratmış oluyor. Bir kısmında da hastalıklar görülmüyor. Bilhassa kalp hastalıkları. Çünkü kâfi derecede öğretmen olmadığı için haftada haddi azamide 24 saat ders veriyor ve bu 24 saatle de vücutları yıpranıyor. Binaenaleyh, Beden terbiyesi şubesine yedirdiğimiz, içirdiğimiz ve 3 sene bütün ihtiyaçlarını tatmin ettiğimiz halde müsabakaya iştirak edenler azdır, gelmek istemiyor-

lar. Bu gün bu müessesenin mevcudu -beden terbiyesi şubesinin- 64 tür. Bunlar evvelce muallimlik etmiş olarak gelenlerde askere gitmişler. Halbuki, bu kaynak müesseseyi hiç olmazsa 200-300 kişilik bir hale getirmek ve bu suretle beden terbiyesi anasını artırmak lâzımdır. İtiraf etmek gerektir ki, bunu yapmış ve bunda muvaffak olmuş değiliz. Yalnız programlardaki beden terbiyesi saatleri ile beden terbiyesi hususunda iktifa edilmiş olduğu zannına, düşülmemelidir. Memleketin muhtelif yerlerinde okullar arası sporlar, koşular ve müsabakalar yapılmaktadır. Bu müsabakalarda ve spor şenliklerinde bu sene 57 000 den fazla genç vazife almıştır.

Hepsine telkin ettiğimiz nokta şudur ; Şahsan da gidip gördüğüm zaman daima bu noktayı ihtar etmekteyim. Bakıyorsunuz bir çoğunun kulaklarının arkası kır içinde, boynu kır içinde, dişleri sim siyah. Bunı alıpta kolunu bacağını sallatmak veyahut koşturmakta bir fayda yoktur. Beden terbiyesinden bizim anladığımız ve telkin etmek istediğimiz şey uzviyeti iyi muhafaza etmek ve onu iyi kullanmasını öğretmek ve bu arada bunu takviye etmek için, bir vazife olarak spor temrinleri yapmaktır. Bu gün yüz mektebimiz varsa beşinde ancak spor salonumuz mevcuttur. Kış oldu mu zaten tıklım tıklım talebe ile dolu binaların içerisinde talebeyi toplayıpta verimli bir iş yapmak mümkün değildir. Ne bir preo, ne bir beden terbiyesi salonu olmayınca ders senesinin mühim bir kısmında hakikî bir beden terbiyesi yaptırılamamaktadır. Beden terbiyesini yalnız derslerden ibaret zannetmemeye bir de şu noktai nazarla arzemiş bulunuyorum. Askerlik dersleri aynı zamanda beden terbiyesi dersleridir ve biz bedenle ruh arasında, ahlakî terbiye ve millî terbiye arasında sıkı münasebetlerin bulunduğuna kaniiz. İnzibat meselesi dolayısı ile arkadaşımın yaptığı dün ve bu gün mukayesesine iştirak etmeksizin açıktan arz ediyorum, bizlerin ve bizden evvelki nesillerin devirlerinde bu gün hikâyelerini dinlediğimiz bir çok ahlâksızlıklar yok denecek kadar azalmıştır ve bu azalış memlekette beden terbiyesinin gençler arasında yayılmış olmasile de izah olunabilir. Çünkü yaşına göre yaptığı sporla esrar içmek veyahut kötü yerlere gitmek bunlar bu gün gençlerde tesadüf edilmeyen hususlardır. Muhterem arkadaşımın buyunduğu gibi herhangi bir genç altı mantarlı veya lâstikli ayakkabı giymiştir diye ona bir sıfat vermek veyahut yazın sayfiyede yakası olmayan bir ceket giymiştir diye aynı sıfatı izafe etmekte bilmem haklı olabilmiriyiz? Bilhassa bunu bütün memleket gençliğine tamim etmek zannetmiyorum ki doğru olsun.

İnzibat davasında muhterem Meclisin itimat buyurmasını bilhassa istirham ederim, gayet sıkı ve müsamahasız bir usul takip etmekteyiz. Elimizde mevcut anasır bilhassa son sene zarfında askeri vazifelerini yapmak için mühim bir kısmının elimizden çıktıkları halde elde kalan anasırla bir milyonu geçmiş bulunan koskoca talebe kütlesini idare ettiğimizi unutmamak lâzımdır. Bu milyonluk kütle içerisinde, ahlâksızlık hâdisesidir diye bize intikal etmiş ve mukabilinde ceza verdiğimiz vakalar, geçen seneye nazaran yarıya inmiştir. Geçen sene 200 küsur talebe tecziye etmişiz, bu sene 113 talebe tecziye edilmiştir. Milyonluk kütleyle nisbet edersek bunun ne kadar lâşey olduğu meydana çıkar.

Biz bu memleket evlâtlarının hangi vasıflarda olmasını da düşünmüş ve tesbit etmişizdir. Kanunun bize verip, tatbikini emrettiğimiz Maarif şûrasından geçmiş bir talimatname ile bu işi yürütmekteyiz. Orada deniliyor ki : Türk talebesinin şu ahlâk şiarlarını bilip bunların yolunca hareket etmesi istenir :

A – Türk Çocuğu doğru sözlüdür. Yalandan nefret eder.

B – Türk Devletinin kanunlarına, Türk cemiyetinin ahlâk kaidelerine, okulun nizamlarına içinden gelerek ve bunları severek itaat eder.

C – Öğretmeni de ana ve babası gibi aziz ve kutsal tutan Türk ananesine sadık kalır ve minnettarlık duyguları içinde öğretmeni ni sayar.

D – Bütün arkadaşlarının da kendisi gibi aynı büyük varlığın, Türk milletinin ve Cumhuriyetinin evlâdı olduğunu hatırlar ve çıkarmaz; onların haysiyet, şeref, sıhhat ve haklarına riayet eder. Müsterek hayatın icap ettirdiği muâşeret ve nezaket kaidelerine uygun hareket eder. Milletinin malını, kendisinin de içinde yetiştiği mukaddes ocak olan okulunu ve eşyasını korur.

E – Yurt ve millet hizmetine adanmış olan sıhhat ve kuvvetini zehirli ve zararlı maddelerle tahrip etmez.

F – İyi işler başarmak ve bunların yanında da dinlendirici ve neşe verici faaliyetlerde bulunmak için çok vakte muhtaç olduğunu unutmaz. Vakit kazandırmayıp gaybettiren ve insanı kötü aklâflara sürükleyen kumar oyunlarından uzak kalır.

G – Okulda geçecek zaman dışında kalan vakitlerini aile ocağında, spor alanlarında, halk evlerinde, kırdaki bahçede güzel piyaset ve filim seyrinde geçirir. İçki yerleri, sefahetle sefaletin kaynaştığı mahaller, tembellik yuvası olan kahveler onun gidebileceği yerler değildir.

İşte arkadaşlar. Bu suretle ahlâk bakımından yetiştireceğimiz gençlerden neler istediğimiz tesbit edilmiştir, bunu kovalamaktayız. Fakat bunun için maalesef Maarif teşkilâtımız kâfi değildir. Onun içindir ki, vilâyetlerle, bilhassa nüfusu çok olan İstanbul, Ankara, Samsun, Adana, İzmir gibi vilâyetlerle temas etmiş bulunuyoruz. Çocuklarımız fena bir itiyadın sevkile eğer kahveye gitmişlerse polis onları oradan kaldırmaktadır. Bu suretle yalnız mü-lâyim usullerle değil takip etmek suretile ve kendi vasıtamız noksan olduğu için vilâyetlerin emniyet ve ahlâk bakımından muvazaf anasını da bu işe sevk ederek gençlerimizin ahlâkını düzgün tutmak için emek çekmekteyiz.

Arkadaşım imtihan meselesini mevzubahsettiler ve nitekim geçen sene Parti grubunda aynı mevzuda bendenize sual tevcih buyurmuşlardı ve o zaman da cevap arzetmiştim.

Bu sene orta okul ve lise imtihanları geçen seneye nazaran büyük nisbette müsbet bir salâh göstermiştir. Orta okullarda birinci, ikinci sınıfların geçen sene doğrudan doğruya sınıfı geçenleri % 36 olduğu halde bu sene % 45 olmuştur. Geçen sene umum mevcuda göre sınıfta kalanlar % 26 olduğu halde bu nisbet % 19 a inmiştir. Geçen sene orta okulların sınıf geçenleri Devlet imtihanlarında muvaffak olanların nisbeti % 30 olduğu halde bu sene % 56 dir. Bilâkis sınıf dönmeleri geçen sene % 64 olduğu halde bu sene % 44 tür. Liselerde geçen senelerde birinci, ikinci sınıflarda sınıfta kalanlar % 30 olduğu halde bu sene % 17, son sınıf imtihanlarında bütünlemeğe kalanlar geçen sene % 55 olduğu halde bu sene % 50 dir. Liselerin olgunluk imtihanında geçen sene haziran devresinde muvaffak olanlar 897 yani mevcudun % 63 ü olduğu halde bu sene 2084 yani 897 ye mukabil 2084 tür. Şu halde aldığımız tedbirleri kendi evlâtlarımızı iyi yetiştirmek hususunda sıkı tutmanın kendi lehlerine ve kendi iyiliklerine olduğunu görmek ve göstermek vazifemizdir. Arkadaşım bu hususu burada söylerken dediler ki, bir talebe 3 dersten birisinden dönerse bütün derslerden tekrar imtihana girmek başka nerede vardır. Bu usul bir çok memleketlerde vardır. Bunun fransızca tabiri (Eliminatoir) yani eleme imtihanıdır. Bütün derslerden yapılmaz. Esaslı adedilen derslerden yapılır. Onlarda da müsavi ve vasatî derecede kuvvetli olmadıkça talebe diğer derslerden imtihan olamazlar, çünkü yetişmiş sayılmazlar. Bu bizim memlekete mahsus usul değildir. Orta okulun (Eliminatuvar) yani eleme imtihanı ana dil, matematik ve tabiiyedir.

Ali ZIRH (Rize) – Hesap yok mu?

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Hesap, matematik içindedir.

Ali ZIRH (Rize) – Anlamazlar.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Anlarlar. Devam edeyim. Öyle hâdiselere tesadüf ettim ki, bir tanesini size arz edersem, böyle bir eliminatuvar, eleyici imtihanın faydası derhal anlaşılabacaktır, zannediyorum. Geçen sene hazırandaki bir talebe imtihana girmiş, matematikten dönmüş, Türkçe ve tabiiyyeden geçmiş. Eylülde tekrar üçünden girmiş, bu sefer Türkçe ve matematikten geçmiş tabiiyyeden dönmüş, bu sene hazırandaki matematik ve tabiiyyeden geçmiş, Türkçeden dönmüş. Şimdi bunun zahirine bakınca insan zanner ki, gayri tabii, gayri makul bir şeydir. Hiç de öyle değil. Bu çocuk ana dili bakımından, hesap düşüncesi bakımından ve etrafındaki canlı eşyayı tanıma bakımından hiç olmazsa mutavassıt bir seviyede değilmiş. Nerden anlıyorsun bunu? Şuradan. İlk imtihanda matematikten zafiyeti belli olmuş, tatilde ona çalışmış, fakat ötekilere çalışmamış, bu sefer tabiiyyede muvaffak olamamış, en sonunda da türkçeden muvaffak olmamış. Diyeceksiniz ki, türkçe ana dili nesine çalışacak ki onda muvaffak olsun. Bu piyano çalmak gibi zaten elde bulunan bir melekenin imtihanında tezahüründen ibarettir. Bu çocuğun kâğıdını tetkik ettim. Şimdi size soruyorum, vicdanlarınıza bırakıyorum, buna numara verir misiniz? Suali vekâletten gönderiyoruz, türkçe sualı. Suali bu sene okudukları kitabın ilk sayfasının ilk cümlesinden veriyoruz. Bu cümleler Atatürk'ün nutkundan alınmıştır. Çünkü kitabın birinci parçası Atatürk'ün sözleridir ve Onuncu yıl nutkudur. Suali o şekilde tertip etmiş ki, bir şikâyet olduğu takdirde gerek öğretmenleri ve gerekse talebeleri esaslı şekilde murakabe edebilelim. Filân filân şeyi yazarsa şu numara verilecektir diye numaraların bir baremini yapmışız. Bu şekilde 10 numarayı baremlemişiz. Şimdi bu çocuk diyor ki, bu sözler Yusuf Akçora Beyindir ve diğer cevaplar da bunun gibi... Rica ederim bu çocuğu geçirelim mi efendim, orta tahsili yaptı diyelim mi? Bu çocuk tabii dönüyor. Şimdi bakınız bu nasıl olmuş. İki imtihanda evvelce 5 almış, veya 6 almış, geçmiş. Fakat dikkat etmemiş, okuduğu kitabın birinci parçasına. Diğer cevaplar da öyle. Demek ki, bu çocuk evvelâ dikkatsizdir. Dikkatsiz, bilmiyor demektir bizim için, Çünkü tren dikkatsizlikten dolayı çönmeyen adamı, altına düştüğü için çığır. Bilerek kendini trenin altına atan, intihar edenle dikkatsizlik edenin akibeti aynıdır. Onun için bir dersten döndü, her dersten girsin. Aynı zamanda

ve aynı anda anadilinden kuvvetli olacak, hesap zihniyeti hâsıl olmuş olacak, ondan sonra eşya ve tabiyatı bilecek bir kendi nasıl doğar, nasıl büyür, nasıl ölür, bir çiçek nasıl tohumdan intaş eder, bilecek. Bu hususî noktayı geçerse umumiyetle imtihan meselesi, arzettiğim nisbetler gösteriyor ki, büyük bir müsbet nisbette iyileşmektedir. Bilhassa benim için evlatlarımızın yüzde yüz geçmesi şayanı temennidir. Yalnız bu yüzde yüz geçen evlatlarımız elimizdeki bu vesait ile haddi asgaride vermek istediğimiz şeyi iktisap etmiş bulunsunlar. Kitap meselesi ve umumiyetle dil meselesine geliyorum :

Dil meselesi : Kültür davamızın ana safhalarından biridir. Bizim bu gün, dil bakımından meselâ Mazhar Müfit arkadaşımızın söylediği gibi bir teşettüt manzarası göstermektedir. Fakat bundan korkmamalıdır. Çünkü, dilini millileştirmek için, hamle yapmış memleketlerde bu, bizde olduğu gibi böyle bir asrın içerisine değil, dört beş asrın içerisine girmiştir. Yeter ki istinat edilen prensipler, esaslı surette tutulsun. Ve lafla değil, bilgi ile emekle bu prensiplerin tahakkuku için bu memleketin münevverleri, eli kalem tutanları gayret ve hizmet sarfetsinler.

Geçen gün bir mebus arkadaş, bana soruyordu. Rica ederim bu belleten mi, bülten mi? Bu bu günkü halile hem belleten, hem bülten dir. Frenkçe söylerseniz bülten, türkçeye kalbedilmiş şeklini söylerseniz belletendir. Şu halde bülten kelimesi olmasaydı, belleten kelimesini tedai etmiyecektik. Başka bir şey diyecektik. Eskisi gibi risale diyecektik, mecmua diyecektik. Bülten kelimesinin ilhamı ile belleten demişiz. Yoksa ondan evvel belleten diye bir tabir mevcut değildi. Peki bu belleten ise belleten, bülten ise bülten ne zaman olacaktır? Bu ne zaman lûgatımız olursa o zaman olacaktır. O halde bu lûgat, yapacak mısınız? Bendenize teveccüh edecek sual budur. Burada vaziyetten şikâyet eden Besim Atalay arkadaşımın da, diğer arkadaşlarımızın da dahil olduğu bir teşekkül vardır, Dil kurumu; çalışmaktadırlar, bir lûgat hazırlamaktadırlar. Bu lûgatın mahiyeti şudur; bu alehtlak bir terviç lûgatı değildir. Yani falan kelimeyi behemehal kullanacaksınız, falan kelimeyi kullanmayacaksınız, bu iddiada bir lûgat değildir. Ben şahsan böyle bir şeyi doğru bulmam. Bu yalnız terimlerde olabilir. Terimler tesbit edilir ve çocuklarımıza hocalarımıza buna böyle, şuna şöyle diyeceksin deriz. Fakat hiç bir adama hiç bir makam umumî kelimeler için böyle demeyeceksin, şöyle diyeceksin demek salâhiyetinde değildir. Bu ammenin kabul tarzına bağlıdır ve nitekim bir çok kelimeler bulmuşuz, umuma aittirler, siz de görüyorsunuz ki, tutmamıştırlar.

Onun için umumî dile ait olan kelimeler bir sıkı inzibat ve taz-yık mevzuu olamaz. Kendilerini sevimli göstermeleri ve kabul ettir-meleri lâzımdır. Arzettiğim gibi mektep kitabı yazdırıyoruz. Mektep kitabında yazdırdığımız terim meselesi bizim bileceğimiz iştir. Usu-lüne göre terimleri yaparız. Çocuk, hoca kullanmağa mecburdur. Ya sevimli görürsünüz? sevimli görünmezseniz dahi onu öğrenerek yetişmiş bir gence dert anlatmak için siz de onu öğrenmeğe mec-bur olursunuz. Ulus gazetesinde arkadaşlarımızdan birinin iktısa-dî bir meseleye ait makalesi vardı. Orada dörtken kelimesini pekâ-lâ kullanmıştı. Meselâ bu kelimenin murabbadan daha güzel anla-şılır ve daha sevimli olduğunu kabul etmemekte bilmem ne mana var? Dil cemiyeti bu gün konuştuğumuz dildeki kelimeleri tesbit etmektedir. Orada (bağbozumu) bağ, bozum...

Naki BEKMEN (Siird) – Bağbozumu malûmdur.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Tabîî malûmdur sizce. Fakat ben bir imtihanda bulundum, çocuk bu tabiri bilmi-yor, arkadaşım bilebilirler. Alelîtlak bilmiyenlere göre lûgat yapaca-ğız. Bilfarz bir genç bir gazete görüyor, adı ne? İkdâm. İkdâmı bil-miyorsa orada bulacak. Yani bu günkü dilde öz türkçe dediğimiz kelimelerden olsun, osmanlıca dediğimiz kelimelerden olsun, teda-vül etmekte olan neler varsa o lûgatın içerisinde hepsi olacak. Böy-le bir lûgatı Dil cemiyeti hazırlamaktadır ve zannediyorum A harfi-ni de bitirmişler (Gülüşmeler, acele etmişler sesleri). Ha, onu da söylüyeyim, bu işte acele ederseniz; bakınız dil inkılâbı olalı 6-7 se-ne olmuştur, böyle bir şey çıkmadı, 27 sene sonra dahi bir şey çık-maz. Sabredeceğiz, sabırla bu işte çalışılacak, on sene, on beş se-nede esaslı bir şey ortaya çıkacaktır. Oturup Şemsettin Sami lûga-tını al, orayı burayı çevir, bununla lûgat yapılmış sayılamaz. Bunu başka memleketlerde yarım asır ve daha fazla zamanlarda yapmış-lardır. Esasen biz dilde mefhumları tesbit etmek için diğer cihetler-den de mesaide bulunmaktayız. Bir defa bir sanat lûgatı bir sanat kamusu hazırlattık. Senelerdenberi bu mevzuda çalışmış olan bir arkadaşımız, -kendisi Güzel sanatlar akademisinde hocadır- üç bin sayfalık ve 25-30 senelik emekle bu sanat lûgatını yapmıştır. Bunda hem güzel sanatlara hem de el sanatlarına ait bütün keli-meler vardır. Osmanlıcası vardır, halkın içerisinde kullanılan Türkçesi vardır, Fransızcası vardır. Osmanlıca bilen ondan araya-bilir, Türkçesini bilen Türkçesinden arayabilir, Fransızca bilen de Fransızcasından... Mümkün olduğu kadar Türkçeleştirilmiş ve halkın içinde yaşayan kelimeler konulmuştur. Bunun da neşrine

başlamak üzereyiz. Diğer cihetten coğrafi ve tarihî bir lûgat mahiyetinde olan İslâm Ansiklopedisini neşrediyoruz. Görüyorsunuz üçüncü cüzü de çıkmıştır ve zannediyoruz ki 41 sene içerisinde bütün ansiklopedi bitecektir. Diğer cihetten de yalnız tarihî ve coğrafi isimlere inhisar etmeksizin büyük bir ansiklopediye teşebbüs ettik; İnönü Ansiklopedisi. Bunun için de mevcut vesaitle çalışmaya başladık. Bürosu kuruldu. İşin başında daimî surette İbrahim Alâattin arkadaşımız her gün çalışmaktadır. Emrinde bir de büro vardır. Bunun ilk safhası kelimeleri toplamaktır. Kelimeler aşağı yukarı toplanmış ve memlekette tanınmış mütehassislara gönderilerek reyleri sorulmuştur. Şimdi onların süzülme faaliyeti yapılmaktadır. Muhtelif harflerin Türkçeleri tesbit edildikten sonra tercüme edilecekler tefrik edilecek. Yeniden bize ait olan, millî tarihimize, millî hayatımıza ait olan şahıslar yazmak da telif sureti ile alâkadarlara verilecektir.

Arkadaşım lise kitaplarında 4 dilden bahsettiler. 4 dil bilmiyorum. Fakat hakikaten iki dil vardır. Dilin biri, yeni terimlerle yazılmış olan kitaplar, diğeri de böyle olmıyanlardır. Fakat bunların sayısı iki üçü geçmez. Bu hal, meselenin üzerinde durmamak, onu ihmal etmekten mütevellit değildir. Mahiyetinin güçlüğünden mütevellittir. Lisede muhtelif mevzularda 40-50 kitap okunur. Neden bir iki, üçü yeni terimlerle yazılmamıştır. Bunun sebebini bilmek lâzımdır. Bu kitaplardan biri coğrafyadır. Arkadaşım da esasen coğrafya kitabından isim zikrederek bahsettiler. Coğrafya kitabını yazdırmak için bu güne kadar yapılmış olan tedrisatta bilhassa Türkiye coğrafyası bakımından memleketimizi muhtelif noktai nazarlara göre okutmağı doğru bulmadık. Kimi Türkiyeyi fizikî noktadan 10 mmtakaya ayırır, kimi beş mmtakaya ayırır, kimi filan dağlar Torosun imtidadıdır, der; kimi müstakildir, der. Biz bu şekilde kendi memleketimizin coğrafyasını okutmayı doğru bulmadık. Coğrafya malûmu âliniz olduğu veçhile jeoloji, hayvanat, nebatat, fizik, astronomi gibi muhtelif ilimleri içerisine aldığı için, henüz terimleri yapılmamış ilimler de bunların içerisinde olduğu için yeni terimlere göre alelittlak yazılması coğrafyaya ait terimlerin de yapılmasına mütevakıftı. İki seneden beri coğrafya terimlerinin yapılması için çalıştık. Terimler yapılmıştır. Yalnız Ankara Dil, Tarih, Coğrafya fakültesinin bu şimdi arzettiğim esaslar hakkında verdiği raporlarla İstanbuldaki Üniversitenin coğrafya zümresinin mütaleası bir birine tam tetabuk etmiyor. Halbuki Maarif vekâletinizin merkez teşkilâtında bu iki müessesenin noktai nazarlarına

hakem olacak bir teşekkül yoktur. Onun için bütçe müzakeresi bittikten sonra memleketimizde bu mevzuda vazifedar, alâkalı ve bilgili zatlari topliyarak bir komisyon yapıp bir vahdet noktasma varacağız. Terimleri de orada toplayip kitapları arzu ettiğiniz şekilde yazmalarına çalışacağız. Felsefe kitabı da meselâ bunlardan bir tanesidir, aşağı yukarı 18 seneye yakındır mekteplerde okunur biri de benimdir. Ben de bunu yeni terimlere göre yazamamışumdır. Sebebi manevî ilimlerin terimleri konamamıştır. Matematik ve tabiiyede olduğu gibi, coğrafyanın fiziğe ait olan kısımlarında olduğu gibi bunların terimlerini koymak kolay değildir. Çünkü bunlar umumî dilimize de geçmiştir. zekâ, zihin kelimeleri. Bunlar üçgen, dörtgen gibi değildirler. Çünkü dörtgeni, üçgeni mutlaka umumî dilimizde her zaman kullanmağa mahal yoktur. Amma bu manevî ilimlerde geçen bazı kelimeleri hatta konuşurken bile kullanmazsınız ifadei meram etmek güçtür. Meselâ can kelimesi. Can türkçe imiş, ruha filân diyelim. Bunları yapmak müşküldür ve çok cüretkârane olur. Ondan sonra da tutmadı diye geri dönmek lâzımgelir. Binaenaleyh manevî ilimlere ait olan ıstılahları yapmak şimdiye kadar mümkün olamamıştır.

Arkadaşım pek haklı olarak bir noktaya temas ettiler ki, onu temin etmek için hakikaten ben yakından çalışmaktayım. O da şudur :

Orta tahsilde ve lisede bizim verdiğimiz terimlerle çocuk okur, yüksek okullara geldiği vakit bunların tekini işitmemiştir. Geçen sene Maarif vekâletine merbut olan yüksek müesseselere katî surette emir verdim : bu terimlerle yazılmamış herhangi bir makale ve kitabı basmayacaksınız. Bu terimlerle hazırlanmamış dersleri okutmıyacaksınız not vermiyeceksiniz. 55, 60 yaşına gelmiş olan arkadaşlar da emek çekip bunları öğreneceklerdir. Bu sefer İstanbulla gittiğimde Üniversite Rektörü ile görüştüm, rica ettim bir ay mezuniyetten sonra gerek İstanbulda ve gerek buradaki profesör ve doçentlerden yapılmış olan terim komisyonlarında bu uzunca tatil müddetince meşgul olunarak bu iş bir esasa bağlanacaktır. Fakat buna rağmen, yapacağımız şeylerin gayet mükemmel olacağını zannetmeyiniz, bunların eksiklikleri olacaktır, yapıldıktan sonra görülecek, tenkitler olacak ve bu tenkitlerin alâkadarlar tarafından doğru olan tarafları alınacak, bu suretle arkadaşımızın işaret ettiği boşluk doldurulmuş bulunacaktır.

Ecnebi dillerinden, dilimize kelime girme meselesi, hakikaten benim arkadaşlarımla beraber olduğum bir noktadır. Lüzumsuz yere ecnebi dilinden; hangisi olursa olsun, Türkçeden gayri her dil,

bizim için ecnebidir; bunlardan kelime alıp kullanmak yanlış bir şeydir. Biz bunu kendi elimizdeki teşkilâtla, bize merbut olan müessesatta temin etmek için cehdetmekteyiz. Yapılmış tercümelerden bu neviden Türkçeye benzemez şeyleri iade ettirmekteyim, o müesseseleri tenkit etmekte, ikaz etmekteyiz. Amma dışarıda olan şeyleri kanunî salâhiyetim nereye kadarsa oraya kadar yaptığım için, her hangi bir vasıta ve müeyyide ile tashihe muktedir değilim. Yalnız bir kısım noktalar vardır ki, buralarda zaruret onlara ecnebi kelimeleri aldırmaktadır. Onlar için de ayrıca Dil kurumumuzun alâkadar olup emek sarfetmesi ve çalışması lâzımdır. Şoför, bir de fa adı üstünde. Eksoz borusu daha bir çok teknik kelimeler alınmıştır ve kullanılıyor. Bir kısmını Türkçeleştirmişler, kontaklı kundak yapmışlar. Bunlar benim elim altında olan müesseseler ve salâhiyetim dahilinde işler değildir.

Arkadaşım siyasal bilgiler okulunun müsabaka imtihanından bahsettiler. Ve burada ecnebi dili bulunmasını tenkit ettiler. Mazhar Müfid arkadaşım cevap verdi, fazla bir şey söyleyecek değilim. Bu müessese yalnız mülkiye memuru yetiştiren bir yüksek okul değildir. Diplomat yetiştirir, maliyeci yetiştirir ve mülkiye umuru da, arkadaşımın pek haklı söylediği gibi sittin sene nahiye müdürlüğünde, kaymakamlıkta kalmıyacaktır. Kaldığı takdirde dahi bir ecnebi dil bilmesi faydalıdır. Kaldı ki müsabaka yaparken türkçe ve matematik için üs verdiğimiz halde ecnebi dil için böyle bir kayıt yoktur. Mademki liseden geliyor ve mademki orada ecnebi dili okutuyoruz, o halde bunu da soracağız. Arkadaşımızın dediği gibi; Anadolu mektepleri bu bakımdan İstanbul ve Ankaradan aşağı değildir. Ecnebi dil tedrisatı, fakat Erzurumda İstanbuldan aşağı değildir. Suat Hayri arkadaşım anlatıyordu, Kayseri'ye gitmiş, lisede fransızca dersini görmüş, kendilerinin anlattıklarına göre, Ankara ve İstanbul'daki liselerimizde oradan daha fazla fransızca okutmuş değiliz. İstanbul ve Ankara'nın mektepleri ile diğerleri arasında bir fark yoktur. Aynı hoca ve aynı kitaptır. Kitapları tevhit etmişizdir, tek kitap gönderiyoruz. Biz ecnebi dilini bir yabancı dil konuşturmak diye almıyoruz. Nizama girmiş bir dil vasıtasile bir tefekkür temrini yapmak, düşünme inzibatı tesis etmek esasına birinci ehemmiyeti veriyoruz. Yoksa orada okuyacak çocukların mutlaka fransızca konuşmaları, yahut ingilizce konuşmaları bizim için gaye değildir. Bizim için gaye, fikir terbiyesidir. Müntesik bir dile ve onun mantığına intibak etmek bakımından bunu okutuyoruz. Binaenaleyh bir müsabaka yapılırken, ecnebi diline gelen talebeyi seçici bir esas olmak üzere almak, doğru bir şeydir zannediyorum.

İzzettin Çalışlar arkadaşım bizim bütçeden bahsederken 29 milyon lira dediler. Bunu hayra alâmet ve delâlet sayıyorum. İnşallah bütçemiz bir gün huzurunuzda bu rakamla gelir.

Köy okullarında kızlar, istatistiklere bakılacak olursa, aşağı yukarı oğlanlara yaklaşmaktadır. Kız çocuklarını büyük bir nisbette köylülerimiz mekteplere göndermektedirler. Buyurdıkları gibi kız terbiyesi bakımından geniş ölçüde iş yapmak ancak dört sene sonra mezun vereceğimiz Köy enstitülerinin 15 sene sonra memlekete yayımı anında tahakkuk edecek bir şeydir.

Sonra, sözleri arasında muhterem arkadaşım, tam devreli köy okulu yoktur, dediler. Bilâkis, belki ben yanlış anlamışımdır, hem arzedeyim ki tam devreli olmayan köy okulu kalmamıştır. İki senedenberi bütün köy okulları beşe çıkarılmıştır. 3 sınıflı köy okulu yoktur.

Umumî olarak arkadaşlarımın bana emrettiği noktalara dilim döndüğü kadar cevap verdim zannediyorum. Eğer noksan kalmış cihetleri varsa emir buyursunlar onları da izah etmeğe âmadeyim. (Kâfi sesleri).

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Arkadaşlar, Maarif vekili arkadaşımız, bendenizin maruzatımın bazı kısımlarına aynı mütalea ile iştirak ettiler ve sanat müesseselerini arttırmak gibi noktalarda hemfikir olduklarını anladım. Onun için bu cihetlere ilişmiyeceğim. Yalnız müdahalemin esas noktasını teşkil eden program meselesi gayet mühimdir. O nokta hakkında ben maarif müesseselerimizin memur yetiştirmek ve eli işletmemek hususundaki vaziyetleri üzerinde ehemmiyetle duracağım. Üniversitenin bu hususta faaliyet yapması benim temas ettiğim noktayı halletmez. Ben bilhassa Üniversiteye kadar olan kısım üzerinde durdum, dedim ki; bu günkü dünya buhranının bize telkin ettiği dersler vardır, o dersleri almalıyız. Mekteplerimizi ve müesseselerimizi yalnız memur yetiştirecek cihazlar halinde bulundurmamalıyız. Yalnız di- mağı değil, eli ve bünyeyi de işletmeliyiz. Bu maruzatımı tekrar ederim. Bu günkü hâdiselerden ibret alarak, istifade ederek umumî kültürümüzün, bilhassa üniversiteye kadar olan kısmında bu dediğim noktalar üzerinde ehemmiyetle durmalarını rica ederim.

Umumî kültür hakkında dediler ki, Feridun Fikrinin noktai nazarına iştirak etmem. Ben umumî kültürün yani, orta mekteple liselerdeki kültürün ne olduğunu bilirim. Bu malûmatın kısmı azamı müşterektir, beynelmileldir. Bunda hiç şüphe yok, ancak her

millet, nitekim Fransada 1902 de, bilâhare Harbi umumiden sonra bu orta mektepler, Ansöyyeman skonder, orta tahsilin ıslahı hakkında Fransada 1902 de mükemmel bir anket parlamenter, meclis tahkikatı yapılmıştır. Bendeniz Güstav Löponun bu hususta yazdığı eseri daha üniversitede iken okumuştum. Harbi umumi-den sonra da bu mevzu işlenmiştir. Orta mekteplerde humanizmi mi yapalım, yani lâtin ve Yunanca mı okutalım, yeni dil mi okutalım. Bu gibi esaslı mevzular üzerinde işlemler yapılmıştır.

Binaenaleyh her millet nasıl kendi bünyesine göre orta tahsilde bir takım hamleler yapmak lüzumunu hissediyorsa, bu günkü hâdiseler karşısında Türk bünyesinin, türk ihtilâlinin iktiza ettirdiği yeni tahavvülleri orta mekteplerimizde tatbik etmek ve bu günün ihtiyacına uydurmak için de Maarif Vekilimizden mühim ve yeni hamleler beklerim ve beklemekte ısrar ederim.

Kızlar meselesine gelince : Arkadaşlar, hakikatleri olduğu gibi görelim, memleketin hakikî ihtiyacını görelim. Üniversitede ve umumî hayatta kızlarla erkeğin beraber çalışması nazariyesine ben ta üniversiteden beri taraftarım, doğrudur. Ancak hayatın realitesini; hakikatını ve müsbet tarafını görmek lâzım gelir. Bu kızların orta mektepte behemehal yaşadıkları hayatın kendilerinden analık vazifesini beklediğini, cemiyetin esas şekilde kendilerine bu vazifeyi verdiğini öğrenmeleri lâzım gelir. Ben kundaktaki çocuğu alıp dershaneye getirelim demedim. Amma desem ne çıkar? Şimdiye kadar biz aynı usulü takip etmiyor muyuz? laboratuvar da müsbet olarak maddeleri görmüyor mu? Arkadaşlar bir ağaç dalının okutulması için bu sene lisenin ikinci sınıfında çocuğuma ben hakikaten dalı kesip göstermek mecburiyetinde kaldım. Tomurcuk şudur, şöyle olur.. Fazla tafsilâta girmiyeceğim, sonra ziraatçı arkadaşlar sıfır verirler (Gülümsemeler). Böyle bir dal üzerinde bile müsbet olarak, amelî olarak ders görmek lâzım gelirse fena mıdır?

Kız evlâtlarımızın esas vazifesi, evlenmektir, millete çocuk yetiştirmektir. Çocuğa nasıl bakılır, bunlara öğretmek lâzımdır. Bu husustaki kanaatim hiç bir veçhile değişmez. Kızlarımızı müsbet yetiştirmeliyiz. Onun için bu hususta Vekil Beyden bu mütalealarım üzerinde mümkün olduğu kadar durmalarını rica edeceğim.

İmtihan meselesi; arkadaşlar, inatçılık şiarım değildir. Zihnimde muhakemesi de vardır, istinafı da vardır, temyizi de vardır, kafamda daima her kademe ile hâdiseyi yeniden mütalea edecek bir dimağ vardır. Bu bakımdan ısrarım yoktur. Ne yapayım ki kanaat edemiyorum.

Sayın vekil buyurdular ki, dimağ tekemmül etmek için, bir dersten geçemezse, demek dimağ tekemmül edememiştir, aynı devrede aynı dersleri okutmak, bir buçuk ay içerisinde bunu sıkıştırmak, dimağ bütün malûmatı doldurmakla dimağ tekemmül eder mi? Onun umumî bir seviyesi vardır. Zaten umumî seviyeye kıymet veriyoruz. Bir ımtihanda bir sual sorulmuş, menfi cevap alınmış, keyfe mettefak, baht, talih işi gibi bir suale cevap alınamamak yüzünden çocuğun umumî seviyesi hakkında asla kanaat edilemez. Hayatı adliyede, hayatı idariyede bunun bir çok aynı vardır. Bir suale muayyen bir cevap alınamamadı diye o çocuğun kabiliyeti, umumî seviyesi hakkında hüküm vermek mümkün değildir. Bu bakımdan bendeniz yine bu noktada da, vadii istirhama saparak, kendilerinden rica ediyorum; bu ımtihan meselesini, kendileri ihmal etmesinler, acizane arz ediyorum, mümkün olduğu kadar bu işi bir kere daha nazarı tetkikten geçirsinler, şöyle bir bakalım, netice verebilir mi? (Gülmeler) Coğrafya kitabı; efendim, bunu bendeniz pek anlıyamadım doğrusu. Yani terimler taayyün etmemiştir diye çocuklara memleketin coğrafyasını okutmıyacak mıyız? Bu bana tuhaf geliyor. Maarif vekâleti diğer derslerde, terimler şöyle olsun diyor, öyle oluyor. Buna da terim şudur desinler de doğru dürüst memleketin coğrafyasını okutalım bu çocuklara. Bendenizin mazuratım budur; Huz masafa de'ma keder.

**VAKIFLAR UMUM MÜDÜRLÜĞÜ 1941 MALİ YILI
BÜTÇE KANUNU GÖRÜŞÜLÜRKEN
HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN AÇIKLAMALARI**

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Fahri KİPER

Ziya Gevher ETİLİ

Hasan-Âli YÜCEL

Vakıflar Umum Müdürü

(Çanakkale)

Maarif Vekili (İzmir)

Vakıflar Umum Müdürlüğü 1941 Yılı Bütçesi Görüşülürken

Vakıflar Umum Müdürü Fahri KİPER – (1) Bursadaki Yeşil cami ve türbenin tamirinde hata görüldüğünden bahsedilmiştir. Türbeler Maarif vekâleti tarafından tamir ediliyor. Camii biz tamir ettiriyoruz. Bendeniz hatalı bir cihetini bilmiyorum. Türbenin tamirine gelince; Maarif vekâletinin müracaatı üzerine, bizim heyet-i fenniyemizin de iştirâkile yakında oraya bir heyet gitmiş, müştereken tetkik edilerek, ne suretle tamir edilmesi lâzım geleceğini kararlaştırmışlardır. Filhakika üzerinden uzun seneler geçtiği için bunun çinileri pek bozuk bir şekil almıştı, tamir edilmek üzeredir.

Beyazit camii ötedenberi tamir görmüş değildir ve tamirine başlanmamış olan cami yalnız Beyazit camii değil, Şehzadebaşı camii, Fatih camii gibi çok mühim eserlerin tamirine de henüz vakit bulunamamıştır. Mamafih Beyazit camisine bir aydanberi başlanmış, buyurdıkları avlu iyi bir surette tamir edilmektedir.

Edirne'deki Selimiye camisinin de tamirine fırsat bulunduğu ve müsait zaman hulûl ettiği zaman başlanacaktır.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Gelelim Yeşil türbeye; Yeşil türbe Murat devrinde yapılmış en yüksek çinilerin içinde ve dışında bulunduğu bir eserdir. Bunlar öyle çinilerdir ki, bunların top-
rağının nereden getirildiği, nasıl yapıldığı, bu gün bile meçhuldür. Yalnız malûm olan, İznikten getirilen bir hususî topraktan yapıldığından ibarettir. Kütahya çinileri; İznikte yapılan eski çinileri katıyen tutmaz. Tabii yeni baştan ihya edilmesinin imkânı belki vardır. Bu hususta şimdi ihya edilsin demiyorum. Türbeyi muhafaza eden bir memurun anlattığı bir faciayı sizlere, bilhassa Evkaf müdürüne anlatmak ve buna meydan vermemesini rica etmek isterim. Oraya bir mimar gitmiş veya eskiden maarifin bir mimarı varmış, çiniler düşüyor diye, tekmilini yeni baştan sökerek yapıştırmak hülyasına kapılmış. Bir tekini sökmek değil, bir tekine elini sürmek bile cinayettir. Bunların esasen bir çoğu dağılmış, aralıklı kalmış. Şimdi bunları tamir etmek için tekmilini sökmek bir cinayet olmaz mı? Evkaf umum müdürü asla buna muvafakat etmemelidir. Orayı gezerken dediler ki; madem ki bu kadar merak ettiniz, aklınızda olsun, böyle bir cinayete mani olunuz. Onun için Evkaf müdürünün, yahut mademki alâkadardırlar. Maarif vekilinin nazarı dikkatini celbederim, böyle bir şeye meydan vermesinler. Bir kere bunların bir tanesinin yerinden oynatmağa imkân yoktur.

Bunlar eskiden horosan dediğimiz bir nevi harçla yapılmış, fakat bazıları zamanla soğuk, kar ve buzların tesirile yerinden düşmüştür. Bazıları da hakikaten yerinden koparılmış veya sureti mahsusada çalınmış ve ticaret için yerlerinden çıkarılmıştır. Çünkü çekikle kopmayan şeyin karla fırtına ile kopacağına kail değilim, belki ara sıra olur. Şimdi arkadaşlar, bunun ne harcı malûmdur, ne nerede yapıldığı malûmdur, ne de bilen var. Bunların muhakkak yerinde durması lâzımdır. Yapılan tamirdeki çirkinlikler Yeşil türbenin zevk ve sanatını ihlâl edecek mahiyettedir. Bu küçük bir iş değildir, ehemmiyetli bir iştir. Bu, Evkafın her hangi bir meselesi değil, memleketin sanatına ait bir teşebbüstür Evkaf müdürü bey, türbenin maarife âit olduğunu söylüyor. Maarif vekili bey burada yoktur. Mademki müşterek bir heyet vardır, kendilerine söylerler. Arkadaşlar; tamir için, benim zannıma göre, en yüksek eserleri ayırarak ondan başlamalı. Türkün sanat eserleri çok büyüktür. Maatteessüf bunun ihmal tarihi o kadar büyük ve geniştir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim; buradaki Yeşil türbe meselesi üzerinde biz hemen 1,5-2 senedenberi durmaktayız. Bu büyük sanat âbidesi bundan yirmi beş sene evvel Mimar Asım Kömürcü tarafından Evkaf eliyle bir tamir görmüş ve dışına, düşmüş olan çinilerin yerlerine yenisi yapılmak suretile, bir yenilik, bir tamir görme manzarası verilmiş. Bu da devam etmemiş, İstiklâl mücadelesi esnasında Bursaya gelen düşmanlar yenisini, eskisini fark etmeksizin bu çinilerin bir kısmını sökmüşler, götürmüşler. Biz, Ziya Gevher arkadaşımızın buyurduğu gibi, bir restorasyon, yani alelittlak bir çini tamir etmek suretile değil, eski mimarî ve sanat vasıflarını muhafaza suretile, tamir etmek için bir mimarımıza bunu tetkik ettirdik. Yaptığı tetkikat ile iktifa etmedik. Onun üzerine Topkapı sarayı müzesi müdürünün riyasetinde ve evkaf baş mimarı Bay Nihadı da alarak, bir komisyon teşkil ettik; üç mimar ve eski eserleri bilen bir arkadaştan mürekkep bir komisyon... Bunlar da bir rapor hazırladılar. Bu raporu tatmin edici bulduk, fakat bununla da iktifa etmedik. Eski eserleri, bilhassa bizim memleketimizde, tetkik etmiş ve kıymetli iki büyük cilt yazmış, çoğumuzun, bu mesaisinden haberdar olduğumuz Fransız profesörü Gabriyele bu raporu gösterdik. Ondan da ayrıca bir rapor aldık. Bu suretile işin tetkikat safhasını bitirdik. Bu iş bittikten sonra çinilerin, eski çini kullanarak yerlerine konulması imkânsızlığını görünce, Evkafla temas ettik. Arzettiğim gibi, evvelce yapılan tamiratta kullanılmış olan çinilerden istifade ettik. Varmış, Evkaftan

miratta kullanılmış olan çinilerden istifade ettik. Varmış, Evkaftan satın aldık. Şimdi tamirata başlanmıştır. Bu tamirat, arkadaşımın dediği gibi, bozuk bir yeri alelîtlak düzeltmek suretinde değil, tabiri mahsusı ile «Restore» etmek yani ilk yapıldığı zaman, hangi mimari vasfı haiz ise, elimizden geldiği kadar, eldeki mütehassısların fikirlerinden istifade ederek, o tarzda ihya etmek yolundayız. Tamire fiilen başlanmıştır. (Güzel sesleri).

REİS – Reye iştirak etmiyen var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

İSTANBUL YÜKSEK MÜHENDİS OKULU VE TEKNİK OKULUN MAARİF VEKÂLETİNE DEVRİ GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Kiazım SEVÜKTEKİN

Millî Müdafaa Encümeni Reisi

(Diyarbakır)

Feridun FİKRİ

(Bingöl)

Nevzad AYAS

(Bursa)

Ali Rana TARHAN

(İstanbul)

Rasih KAPLAN

(Antalya)

Emin SAZAK

(Eskişehir)

Damar ARIKOĞLU

(Seyhan)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Yüksek Mühendis Okulu ile Teknik Okulunun Maarif Vekâletine Devri Hakkında Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası

M. M. E. Reisi Kiazım SEVÜKTEKİN (Diyarbakır) – Efendim; ben deniz bu kanun lâyihasını yüksek fen mekteplerinin küşadına bir başlangıç telâkki ediyorum. Bunu bir kaç senedenberi kıymetli Maarif vekilimizden rica etmekte idim. Sanayi nasıl bir memleketin iktisadiyatına tesir ederse, harp sanayiinin de harp hizmetlerinin ifasını kolaylaştırmakta çok büyük bir hissesi vardır. Milletimizin varlığının müdafaasında, istiklâlinin muhafazasında mutlaka kahramanlığına harp sanayiini de ilâve etmek mecburiyetindedir. Millî Şefimizin, Büyük Başbuğumuzun sanayile verdiği ehemmiyeti burada, huzuru âlinizde minnet ve şükranla anmağı bir vecibe bilirim. Bu harp sanayiline lâzım olan talebenin, Millî Müdafaâ vekâletince her sene yabancı memleketlere gönderilen gençlerin artık memlekette yetiştirmesinden dolayı iftihar duyuyorum. Evvelâ, Hükûmetimize teşekkür eder ve Maarif vekilimize de muvaffakiyetler dilerim.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Bendeniz de Gl. Kiazım arkadaşımızın mütaleatına candan iştirak ederim. Hakikaten memleketimizin maarif hayatında ve umumî inkişafında esaslı bir tesir yapacak bir hamle karşısındayız. Millî Şefimizin ve muhterem Hükûmetimizin ve Maarif vekilimizin bu gün bu hamleyi biran evvel Meclisi Âliye sunmak hususunda gösterdikleri büyük hareket memleketin tarihinde daima yad olunacak bir vaziyet teşkil edecektir. Cidden memleket, uzun zamandanberi, bu sanayi müesseselerine yetiştirilecek elemanları hazırlamak noktasındaki hamleye muntazırdır. Bu bakımdan kurulmakta olan sanayi mekteplerinin, memleketin büyük bir ihtiyacına cevap vereceğı şüphesizdir. Ancak, ben deniz iki nokta üzerinde durmak lüzumunu hissediyorum. Bunlardan birincisi; programların gayet amelî olması cihetidir. Programlar kabil olduğı kadar nazariyattan uzak ve doğrudan doğruya iş hayatına adam, eleman yetiştirecek şekilde olmalıdır.

İkincisi de; memleketin, bu seneki tetkikatımızda arkadaşlarımız da görmüşlerdir, bir çok yerlerinde bir çok çocuk, başsız, babasız, perişan bir vaziyette dolaşmaktadır, bu çocuklar mümkün olduğı kadar toplanarak, bu sanayi müesseselerinde kendilerinden istifade edilmesi için Hükûmetin acil tedbirler almasını istirham ederim. Bu suretle, çocuk davasında ve memleketin çocuk

işinde, kendilerinin sefil bir hale düşmesini önliyecek bir vaziyet temin edilmiş olur. Bunlar daha ziyade şehir ve kasaba çocukları oldukları için sanayi hayatında bunlardan daha çok istifade mümkün olabilir. Binaenaleyh bu iki sözümü arz ederek yapılmakta olan büyük hamleyi kalbimden gelen en derin tebci hislerle karşılamayı ve bunu huzurunuzda arzetmeyi vazife bilirim.

Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim; bendeniz Yüksek Heyetin kararı üzerine bu kanun lâyihası için teşekkül eden Muvakkat encümenin mazbata muharriri bulunuyorum. Fakat henüz lüzum hâsıl olmadığı için huzurunuzda mazbata muhariri sıfatıyla değil, maarif işleri içinde emeği geçmiş bir arkadaşınız sıfatıyla maruzatta bulunacak Yüksek ve meslekî tedrisat mefhumu içinde, memleketimizde, bilhassa Cumhuriyet devrinde, teknik öğretimin geçirdiği safahat ve bunu yurdun iktisadî hayatı üzerinde yapacağı tesirler üzerinde maruzatta bulunmak istiyorum.

Benden evvel söz olan arkadaşlarımız isabetli ve kıymetli bir kavrayışla bu kanun lâyihasının heyeti umumiyesi üzerinde durdular. Bendeniz bu lâyihanın biraz sonra huzurunuzda takdim edilecek olan diğer iki lâyiha ile bir küll teşkil ettiğini ifade ettikten sonra bu üç lâyiha bir arada tetkik olununca teknik tedrisat mevzuu üzerinde Cumhuriyet devrinde, Hükûmetin ve Maarif vekâletinin yaptığı teşebbüsler ve aldığı neticeler silsilesi içinde Yüksek mühendis okulunun Maarif vekâletine devrinin çok mühim ve müessir bir hata olacağını da kaydetmek isterim. Yüksek mühendis okulunun Maarif vekâletine devri; teknik tedrisatın, maarif hayatımızda artık bir tamamîyet kesbettiğini, bir bütünlük, bir vahdet ifade ettiğinin en belîğ alâmetidir. Heyeti umumiyesi itibarile meselenin ana hattını bu suretle tesbit ettikten sonra maddelere geçildiği zaman icap ederse encümen namına lâzımgelen cevapları arzedeceğimi de bildirerek sözümü bitiririm.

Ali Rana TARHAN (İstanbul) – Efendim, bu lâyihadan ve bu gün müzakeresine karar verilen diğer iki lâyihadan anlaşılıyor ki, Hükûmet teknik öğretim işini ehemmiyetle eline almıştır. Muhtelif şekil ve derecelerde teknik tahsil erbabının azlığından dolayı yurdumuzda çok derin ve boşluklar vardır. Mevcut müesseseleri ıslah ve tevsi etmek, mevcut olmyanlarını kurmak suretile Hükûmet bu boşlukları doldurmak istiyor. Bunun iktisadî bakımdan büyük lüzumu ve faydası ve yurdun müdafaası içinde yüksek ehemmiyeti malûmunuzdur. Köy Enstitülerini kurmak ve teknik öğretimi bu günün ihtiyaçlarını karşılayacak seviyeye çıkarma teşebbüsünü

almakla, Hükûmetimiz Maarifimizin en esaslı iki müessesesinin temelini atmağa bu günkü şerait içinde muvaffak olmuş bulunuyor. Bu bir Hükûmet için ve Maarif vekili için hakikaten büyük şereftir. Grubumuz namına bunu tebarüz ettirmek için söz aldım. Esas lâ-yihayı da biran evvel Meclise getirmelerini Hükûmetten rica etmek isterim.

Rasih KAPLAN (Antalya) – Arkadaşlar; çok esaslı 3 lâyiha He-yeti Celilenizin müzakeresine arzedilmiş bulunuyor.

Türk ordusu bir vakitler aylarca yolluk mesafeleri katederek, karargâhını kurduğu yerde topunu da ordugâhında dökerken son-radan ilme karşı gösterilen ihmal yüzünden son devirlerde ordu-nun ve memleketin en küçük ihtiyacı dahi yurt içinde tedarik edi-lemez olmuş, hariçten tedarik edilir vaziyete gelmiştir. Türkün dar-bı meseli meşhurdur : «Elden gelenle övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz» Harp malzemesini dahi hariçten alan bir Devlet ve mil-let elbette inkiraz bulur. Osmanlı imparatorluğu bu yüzden inkiraz bulmuştur.

Arkadaşlar; bu gün yüksek ihtisas okulunu ve ona bağlı olan teknik küçük sanatlar okullarını, Yüksek mühendis mektebimizi her 3 lâyiha mevzu bahis ediyor. Yüksek ihtisas okulu lâyihasının Meclisi âliye sevkedileceği evvelce de vadedilmişti. Şimdi Cumhuri-yet idaresinde bu işe başlanmasını temin için lâyihanın bugün He-yeti celilenin huzuruna sevkine delâlet eden Hükûmetimiz, Millî Şefimize şükranlarımızı arzetmeği bir borç biliriz. Arkadaşlar, mil-letler idarede gösterecekleri ehliyet nisbetinde vatanlarına sahip olurlar. İdarede ehliyet ise ancak ilimle olur ve bu ilmin seciyeye, yüksek karektere, eyi ahlâka istinat etmesile kabil olur. Arkadaş-lar, bir millet ki yurdunu idare etmek için ilme istinat etmezse, uzağa gitmeğe hacet yoktur, kendi son imparatorluğumuzun son günlerini gözümüzle gören insanlarız, işte o akibete uğrar. Arka-daşlar, yurt her vakit için eyi idare ile elde tutulabilir. İyi idare ise ancak ilme, seciye ve karektere istinat eder, ilimle elde tutulabilir. Onun için bugün tesisine çalıştığımız yüksek ihtisas mektebi bu yurdun en evvel yapacağı işlerdendi. Bu gün Cumhuriyet bu işe el koymakla en yerinde ve en lüzumlu bir işe başlamış oluyor. Yük-sek mühendis mektebimiz bu güne gelinceye kadar bu yolda çok naflı uzuvlar yetiştirmiştir. Bu mektebi, bu müesseseyi bu münasebetle burada şükranla anmağı bir borç bilirim. Nafia vekâletimiz hakikaten bu müessese üzerine son senelerde çok iyi durarak, bu müessesenin durumunu daha ziyade güzelleştirmiştir. Bugün mü-

zakeresine başlayacağımız kanunla bu müessesemizi Maarif vekâletine devrediyoruz. Şimdi Maarif vekâletimizden dileğimiz, müesseseyi daha yükselmiş olarak bize göstermesidir. Sayın Maarif vekilimizin, gerek programlarda, gerekse buradaki tahsil müddetleri üzerine değiştirme yaptırılmalarını bilhassa rica ederiz. Nafia vekâletimiz buradaki tahsil müddetleri için biraz değiştirme tecrübesi yaptı, fakat muvaffak olamadı. Buranın tahsil müddeti iyi teşkilâtı iyidir. Aynı idareyi aynı teşkilâtla idame ettirmesini bilhassa Maarif vekilimizden dileriz.

Arkadaşlar; yurt için her üç müessesenin daha çok verimli olmasını temenni ederek kanunların müzakeresi ve müstacelen kabul edilmesi, en yerinde ve en lüzumlu bir ihtiyacı karşılamak bakımından, çok hayırlı bir harekettir. Yurt için ve millet için kutlu olmasını dileyerek sözüme nihayet veririm.

Emin SAZAK (Eskişehir) – Efendim; mektepleri bir yere toplayarak ilim ordusunun bir elden idare edilmesile her halde bu müesseselerin daha kuvvetli olabileceği kanaati hepimizde vardır. Bendenize bir şüphe gelmişti. Şimdi yetişen mühendislerimizin ne gibi randımanları noksandır. Tatbikat sahasında Maarif vekâleti yabancıdır. Bunu Nafia vekâleti görür ve daha yakından anlar. Şu noksandır, su işleri noksandır, binaenaleyh bu işi kuvvetlendirelim, buradaki hocalarımız kifayet etmez, şunu ilâve edelim der. Bendeniz bilhassa çok mühim olan bu işte acaba bir noksanlık yapar mı dedim. Muhtelit encümünde dinledim, Vekil Beyefendi izahat verdiler amma işi karıştırdılar. Mülkiye mektebini filân misal gösterdiler. Bizim mühendis arkadaşlar da çok itiraz etmeyince belki hak yerindedir dedim, amma yine Heyeti muhteremeyi endişemden haberdar etmekten vaz geçemedim. Efendim, bu umumî olarak yeni yapacağımız ve memleketi hakikaten kurtaracak işle bu aceleliği telif edemiyorum. Bilmiyorum, hepimizin kafasını bu işe yorsak başlangıçta yine az gelir. Nasıl yapacağız; mektepten çıktuktan sonra bir adamın iş üzerinde yürüdüğünü, muvaffak olduğunu hiç görmedik. Bir adama ustabaşı unvanını vermek için, mutlaka on sene bir fabrikada eserile, tecrübesile, randımanı ile kendini tanıtmayı lâzımdır. Bendeniz, bu işe sakat başlarsak diye korkuyorum. Biraz daha tetkikat yapmak lâzımdır. Hiç olmazsa bu kışı tetkikata hasretmeli idik. Nasıl başlamalı, mektep nerede olmalı, nasıl muallimler bulmalı, nasıl teşkilât yapmalı? Bendenize baştan aşağı karanlık geliyor. Gördüm ki müstaceliyeti kabul buyurdunuz, bendeniz de tereddüdümü izhar eder, muvaffakiyetler diler, sözümü burada bitiririm.

REİS – Heyeti umumiyesi hakkında başka mütalea yoktur, maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

İstanbul Yüksek mühendis okulu ile Teknik okulunun Maarif vekilliğine devri hakkında kanun

MADDE 1. – Nafia vekilliğine bağlı İstanbul Yüksek mühendis okulu ile teknik okulu; bina ve müştemilâtı, eşya, makine, alât ve her türlü ders levazımı dahil olmak üzere, bütün hak ve vecibeler ile ve 1275, 2718, 2687, 2984, 3458 ve 3467 sayılı kanunlarla Nafia vekilliğine verilmiş olan vazife ve salâhiyetler Maarif vekilliğine devredilmiştir.

Damar ARIKOĞLU (Seyhan) – Ziraat mekteplerinin devri hakkında Vekil Bey ne düşünüyorlar?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlarımın burada konuşulan ve mevzubahs edilen sözleri hakkında düşünüyordum ki bu kanunların hepsi bittikten sonra mütalealarımı söylileyim ve Yüksek Heyetinize maruzatta bulunayım. Fakat görüyorum ki Damar arkadaşımın suali gibi, daha önce burada konuşmuş olan arkadaşlarımın mütaleaları beni daha evvel söz söylemeye sevketti.

Bugün huzurunuzda takdim edilmiş olan lâyhalar, geçen gün muvakkat encümenin kurulmasını istirham için kürsüye geldiğim zaman arzettiğim gibi esaslı ve büyük bir pogramın tahakkuku için hazırlanma mahiyetinde olan kanun lâyhalarıdır. Nasıl ki biz Türkiye'de ilk öğretim davasını halletmek için ve yüzde yüz halletmek için tesbit ettiğimiz program ve o programı tahakkuk ettirecek kanunu yine böyle hazırlayıcı lâyhalarla huzurunuzda getirmiştik. Bugün de vaziyetimiz aynidir. Bu program, alâkalı vekâletlerce tetkik edilmektedir ve tetkikat yakında bitecektir, şimdilik taslak halindedir; katileştikten sonra prensipleri ve metotları tespit edilmiş olduğu için kanun haline gelebilecektir ve umuyorum, teşrinisani devresinde huzurunuzda sunulabilecektir. Bu hazırlığı yapabilmek için evvelâ Maarif vekâleti teşkilâtı içerisinde bize teknik ve meslekî uzuv olmak üzere verilmiş teşkilâtı genişletmek icabediyordu. Bizim teşkilât kanunumuza bakıldığı zaman Teknik öğretim teşkilâtı bir müdiriumumî, bir muavin, bir mümeyyiz, iki kâtip ile idare olunur. Açıktır, zahirü bahirdir ki, bu kadar dar bir teşkilâtla, hatta bugünkü teknik meslekî öğretim müesseselerini ve ne de bu meseleler üstünde düşünüp tedbir almak mümkündür. Onun için merkez teşkilâtımızı bu esaslı davaya hazırlamak ve bu işi hallet-

mek için genişletmek ıstırarındayız. Kanun lâyhalarından biri bu genişlemeği ihtiva eder. Kanun lâyhalarından ikincisi bu genişlemenin istilzam ettiği kadroları içine alır. Bunun, bütçe kanunı ile ve Devlet memurları maaşlarının tevhit ve teadülüne dair olan kanunlarla alâkalı kısımları vardır. Üçüncü kanun Yüksek Mühendis okulunun ve Teknik okulun Maarif vekâletine devrini; 4 üncü kanun da bu yapılmış olan genişlemenin istilzam ettiği parayı ihtiva eder. Huzurunuzda gelmiş olan bu dört kanundur. Şimdi müzakere edilen Yüksek mühendis ve Teknik okullarının Maarif vekâletine devri kanun lâyihasıdır. Memleketimize çok değerli fen adamları yetiştirmiş olan Yüksek mühendis okulunun ve Teknik okulun Maarif vekâletine devri meselesi, teknik ve mesleki öğretimi bir bütün olarak mütalea eden Hükûmetin bu bütünü bir ele vermesi, ve Maarif vekillığının vazifeleri arasında görmesindendir. Nitekim Tevhidî tedrisat kanununun «Türkiyedeki bütün müessesatı ilmiye ve terbiyeviye Maarif vekâletinin idaresindedir» sureti vekillliğimize verdiği vazifenin bu gün size bir kanun lâyihası şeklinde sunuluyor.

Yüksek Mühendis okulumuz da bir terbiye ve tedris müessesesidir. Teknik okulla beraber. O halde Maarif vekilligince idaresi kanunî bir icaptır. Emin Sazak arkadaşımızın buyurduğu gibi, Muvakkat encümende de aynı endişeyi izhar etmişlerdi, bendeniz de dilim döndüğü kadar kendilerine cevap vermiştim. Yüksek mühendis okulunun bütün şubeleri Nafia vekâletini alâkadar etmez. Meselâ, maden şubesi. Maden şubesi M.T.A. Enstitüsü İktisat vekâletine bağlı olduğundan orayı alâkadar eder. O halde buyurdukları prensipten hareket edersek şöyle olacaktır : Tıp fakültesi Sıhhiyeyi alâkadar ediyor, sıhhiyeye vermeli; Yüksek mühendis maden kısmı İktisat vekâletini alâkadar eder, oraya vermeli, Hukuk Adliyyeyi alâkadar eder oraya vermeli. Yüksek mühendis okulunda tayyarecilik şubesini açtığımız zaman ya Genel kurmaya veya Millî Müdafaaya raptetmeli, veyahut tayyare cemiyetine bağlamalı. O zaman Maarif vekâleti nerede kalır bilemem. Binaenaleyh, prensip olarak medenî bir cemiyet ve bir Devlette bütün terbiye ve tedris müesseseleri bir elde toplanmalıdır. Bu elin de, adı üstünde, Maarif vekâleti olması lâzımdır.

Arkadaşlar soruyorlar, Ziraat enstitülerini ne zaman alacaksınız? Nitekim bir sene evvel bana sordular :

Mühendis yüksek okulunu ne zaman alacaksınız? Bu gün ona cevap veriyoruz. Zamanı geldiği vakit bugün o suale cevap verdiğimiz gibi, Ziraat enstitüleri için de size cevap vereceğim. Burada

Millî Müdafaa encümeni reisimiz; Müstakıl Gurup reisimiz, Feridun Fikri, Rasih Kaplan, Nevzad Ayas ve diğer arkadaşlarımızın Hükûmet ve onun bir cüzü olan Maarif vekilliğine ilk öğretim davasında olduğu gibi teknik öğretim davasında da muvaffakiyet temenni etmelerini bu işle muvazzaf olan benim ve arkadaşlarımın şimdiye kadar çalıştıklarından dört, beş misli fazla çalışmamız temennisi manasına alıyorum. (Bravo sesleri). Bu benim yüreğimden gelen bir anlayıştır. Muvaffak olmak için bütün gayretimizi sarfedeceğiz. (Allah muvaffak etsin sesleri).

İlk öğretim için (Dava) dedim, teknik öğretim için dava diyorum, hakikaten bunlar Türk milletinin halâsı davalarıdır. Türk milleti Millî Şefimin söylediği gibi, gerek umumî terbiye meselesinde ve gerek ihtisas ve meslek davasında daima karşısında kendisine öğretici bir insan bulacaktır, ve bu bir hoca bulacaktır. Biz bir taraftan köy enstitülerimizle Türk milletinin köyünde ve şehrinde ne kadar evlâdı varsa kendisine bu hocayı göndermek azminde ve kararındayız. Bu kanun lâyihası ki, Rana Tarhanın buyurduğu gibi, bir mukaddimedir, bir başlangıçtır, esas kanunu bilâhara huzurunuzla getireceğiz bu başlangıç kanun lâyihasında her iş sahibinin karşısına, marangozluk öğrenmek istiyorsa marangoz öğretici, demircilik öğrenmek istiyorsa demircilik öğretici, hangi ihtisası yapmak istiyorsa onu öğretici bir hoca, yetişmiş bir adam bulup göndermek azmindeyiz. Onun için bunlara dava ediyoruz ve bu davaları kanun olarak huzurunuzla getirmiş bulunuyoruz. Bendeniz Yüksek Heyetinize daha şimdiden, kanunları müzakere etmezden evvel gösterdiğiniz alâkadan dolayı minnetlerimi söylemek isterim. Bu benim için şerefli ve bahtıyarlık verici bir vazifedir. Onu ifa etmek için buraya gelmiş bulunuyorum. (Alkışlar).

REİS – Madde hakkında başka mütalea yoktur; maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

**MAARİF VEKÂLETİ MERKEZ TEŞKİLÂTI VE
VAZİFELERİ HAKKINDAKİ KANUNA EK
KANUN MÜNASEBETİYLE**

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Hasan-ÂLİ YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Gl. Ahmet YAZGAN

(Urfa)

Nevzad AYAS

(Bursa)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Ali ZİRH

(Rize)

Maarif Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanunun 3225 Sayılı Kanunla Tadil Edilen 1 nci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Lâyihası ve Muvakat Encümen Mazbatası (1/686)

REİS – Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı?

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Gerek şimdi müzakere ettiğimiz kanun ve gerek şimdiden sonra müzakere edeceğimiz iki lâyiha, esasen bu teşkilât kanununa merbuttur. Teşkilât kanununun müzakeresine ise şimdi başlamış bulunuyoruz. Ben bu kanun lâyihasının heyeti umumiyesi hakkında söz söylemiyeceğim. Şimdi müzakere ettiğimiz Yüksek mühendis mektebi meselesi de bu-rayaya dahil olduğu için esasen Meclis temayülâtını göstermiştir. Bu teşkilât kanununda maddesi gelince görülecektir ki, çok mühim bir nokta vardır. Maarif vekâletinin mektep doktorları, Sıhhiye teşkilâtı, pravantoryumu vardır. Fakat merkezde bunlara bakacak teşkilâtı yoktur. 26 maddeden mürekkep cetveli okuduğumuz vakit göreceksiniz ki, sıhhi teşkilâta ait bir şey yoktur. Bu gün bunu şekli hazırı ile kabul edebilirsiniz. Fakat ilk fırsatta Maarif vekâletinin bize bu mühim noksanı tamamlaması ve yeni bir madde getirmesi lâzımdır.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşım, hakikaten haklı surette bir noktada bizi ikaz etmiş bulunuyor. Merkez teşkilât kanunumuz ciddi noksandır. Bu gün geçirdiğimiz kısım, yalnız teknik öğretim noktai nazarından düşünülmüştür. Ve diğer noktalarına dokunulmamıştır. Buyurdıkları gibi sıhhat dairesini kurmak ve diğer dairelerin iç teşkilâtını genişletmek lâzımdır. Bunun için vekillliğimiz çalışmaktadır. Ve bir kaç gün evvel arkadaşlarıma takdim ettiğim dışarı memleketler maarif teşkilâtına dair kanunların tercümeleriyle, başka memleketlerde bütün teşkilât kanunları nasıldır bunların tevhit etmiş, tesbit etmiş oluyoruz. Sonra diğer tanzif ettiğimiz arkadaşlar da bizim teşkilât kanunlarımızın tarihini ve bugünkü vaziyetini tetkik etmektedirler. Tahmin ediyorum ki, müsait bir zamanda daha esaslı Maarif vekâleti merkez teşkilâtına dair bir lâyihayı huzurunuza takdim etmek mümkün olacaktır.

REİS — Lâyiha hakkında başka mütalea yoktur. Maddelere geçilmesini reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maarif vekâleti merkez teşkilâtı ve vazifeleri hakkındaki 2287 numaralı kanuna ek kanun

MADDE 1. – Maarif vekâleti merkez teşkilâtı ve vazifeleri hakkındaki 2287 numaralı kanunun 3225 numaralı kanunla tadil edilen birinci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Maarif vekilliği merkez teşkilâtı aşağıda yazılı makam ve dairelerdir :

- 1- Müsteşarlık
- 2- Meslekî ve Teknik öğretim müsteşarlığı
- 3- Talim ve terbiye heyeti
- 4- Teftiş heyeti
- 5- Yüksek öğretim umum müdürlüğü
- 6- Orta öğretim umum müdürlüğü
- 7- İlk öğretim umum müdürlüğü
- 8- Güzel sanatlar umum müdürlüğü
- 9- Meslekî ve teknik öğretim teftiş heyeti
- 10- Erkek teknik öğretim müdürlüğü
- 11- Ticaret öğretim müdürlüğü
- 12- Kız teknik öğretim müdürlüğü
- 13- Meslekî ve teknik öğretim yapı işleri müdürlüğü
- 14- Meslekî ve teknik öğretim teknik büro müdürlüğü
- 15- Hukuk müşavirliği
- 16- Hususî öğretim müdürlüğü
- 17- Beden terbiyesi ve izcilik müdürlüğü
- 18- Neşriyat müdürlüğü
- 19- Antikiteler ve müzeler müdürlüğü
- 20- Kütüphaneler müdürlüğü
- 21- Okul müzesi müdürlüğü
- 22- Zat işleri müdürlüğü
- 23- Hususî kalem müdürlüğü
- 24- Seferberlik müdürlüğü
- 25- Levazım müdürlüğü
- 26- Meslekî ve teknik öğretim muamelât şefliği.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Maksadım ufak bir sual-
dir arkadaşlar. Fakat bu suali bana sorduran sebep geçen defa bu-
rada Yüksek huzurunuzda bütçe müzakeresi esnasında Beden ter-
biyesi genel direktörlüğünün kendi teşkilâtından bahsederken,
mekteplerdeki teşkilâtın kendi kadrosu içinde olmadığını söyleme-
sidir. Burada Beden terbiyesi ve izcilik müdürlüğü diye bir şube
vardır. Anlamak istiyorum; Maarif vekâletinin bu bedenterbiyesin-
den kasdettiği veche nedir? Acaba Beden terbiyesi umum müdür-
lüğünün vasıl olmak isteği netice ile beraber midirler, aralarında it-
tifak var mıdır? Geçen sene, bütçe müzakeresi sırasında, Beden
terbiyesi umum müdürünün söylediği aykırılık ve imtizaçsızlık ha-
lâ devam ediyor mu? Bunları barıştırmak imkânı var mı, yok mu?
Bunları öğrenmek istiyorum.

Gl. Ahmet YAZGAN (Urfa) – Burada «Antikite» tâbiri vardır,
bunun ne demek olduğunu öğrenmek istiyorum, anlayamadım.

Muvakkat En. Na. Nevzad AYAS (Bursa) – Evvelâ Dr. Osman
Şevki Uludağ arkadaşımızın sorduğu sualin cevabını vereceğim;
Maarif vekâleti teşkilâtı arasında görülen Beden terbiyesi ve İzcilik
müdürlüğünün vazifesi; sadece Maarif teşkilâtı dahilinde bulunan
mekteplerdeki izcilik ve beden terbiyesine müteallik işlere bak-
maktır. Beden terbiyesi umum müdürlüğüne gelince : Bu müdür-
lüğün teşkilâtı, bütün memleket gençliğine şamil ve bilhassa mek-
tep haricinde bulunanlarla meşgul olan geniş bir teşkilâttır.

Bu itibarla Maarif vekâleti teşkilâtı içinde Beden terbiyesi
umum müdürlüğüne düşen vazifeleri benimseyecek bir müdürlük
yoktur. Uludağ arkadaşımızın istekleri kâfi derecede vazih olmasa
gerektir; Tavzih ederlerse bu nokta etrafında encümenimizin ne
anladığını arzederim.

İkinci sual, «antikite» tâbirine gelince; bu kelimeyi Türkçeleşmiş
bir kelime olarak kabul edebiliriz. Hatta encümenimizde bir arka-
daşımız; «dilimizde (antikite) tabiri (antika) haline gelmiştir, antika
müdürlüğü diyemez miyiz» dedi.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Eski eserler diyemez miyiz?

Muvakkat E. Na. Nevzad AYAS (Devamla) – Bunun üzerinde
düşünüldü, antikite kelimesi beynelmilel hale geldiği ve bütün
memleketçe anlaşılır vaziyette olduğu için antikite şeklinde kalma-
sına karar verildi. Mamafih, arkadaşımız antikite tabirinin yerine
daha iyi bir tabir bulursa kabul ederiz.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Mazbata muharririnin mü-
dafaası zaiften zaiftir. Daha kuvvetli bir müdafaa için vekili isterim.
Antikite kelimesini kabul etmeyiz.

Ali ZIRH (Rize) – 3-4 senedir kabul ediyorsun da bu gün mü kabul etmiyorsun?

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Atika de.

Ali ZIRH (Rize) – O zaman niye söylemedin?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim müsaade buyurursanız burada evvelâ beden terbiyesi meselesi mevzubahs oldu. Bizim Maarif vekilliğindeki beden terbiyesi müdürlüğünün vazifesi merkez teşkilât kanunumuzun 5 inci maddesinde sarıh olarak vardır.

«Beden eğitimi ve izcilik direktörünün göreceği işler şunlardır : Okulların beden eğitimi ve izcilik işleri, okullar dışındaki beden eğitimi işlerinden Kültür Bakanlığına dayanan işleri...»

Şimdi, umumî halk beden terbiyesi meselesi ve okul dışında kulüp tesisi ve diğer hususlar Yüksek Meclisin kabul buyurduğu bir kanunla Beden terbiyesi Genel direktörlüğüne tevdi edilmiştir. Bizim beden terbiyesi mesuliyetimiz A fıkrasında zikredilmiş olan okullara ait işleri yapmaktır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile vekilliğimiz daima temas halindedir. Ana meseleler üzerine temas etmekteyiz, fakat teferruat hakkında tabîi bir bilgimiz yoktur. Ana meselelerden biri meselâ adam yetiştirmek. Gazi terbiye enstitüsünde beden terbiyesi direktörlüğünün istediği elemanları imkân nisbetine talebe olarak alıp yetiştiriyoruz.

Antikite meselesine gelince : Demin de arzettiğim gibi teşkilât kanununun teknik öğretim dışındaki diğer kısımlarına hiç dokunmadık. Dokununca antikiteler meselesini de ele almak, Osman Şevki arkadaşımın buyurduğu gibi sıhhat müdürlüğüne de, maarif şûrası meselesine de dokunmak lâzımdı. O zaman merkez teşkilât kanununun esaslı surette tadilini icabettirecek bir iş yapmış olurduk. Halbuki bugün biz teknik öğretim meselesini alıp teşkilât kanunumuzda ona dair olan maddeyi değiştirecek huzurunuzda gelmiş bulunuyoruz. Onun için, arkadaşlar, antikiteler meselesi ve diğer mevzuların üzerinde konuşmalıyım. Esasen söz veriyorum, çok yakında bir maarif teşkilât kanununu huzurunuzda getireceğim. Onun için böyle cüzî bir şekilde konuşmamızda fayda mülâhaza etmiyorum. Ben vadimi yapacağım, getireceğim size bu kanunu. (Muvafık, muvafık sesleri).

REİS – Madde hakkında başka söz isteyen yoktur. Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

**DEVLET MEMURLARI AYLIKLARININ TEVHİT VE
TEADÜLÜNE DAİR OLAN KANUNLARA BAĞLI KAD-
RO CETVELLERİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA VE
1941 MALİ YILI MUVAZENEİ UMUMİYE KANUNUNUN
(L VE D) CETVELLERİNİN TADİLİNE DAİR KANUN
MÜNASEBETİYLE**

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ
Nevzad AYAS

(Konya)
Muvakkat Encümeni Mazbata
Muharriri (Bursa)

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI
Hasan-Âli YÜCEL

(Kütahya)
Maarif Vekili (İzmir)

Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 ve 3888 Sayılı Kanunlara Bağlı Kadro Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına ve 1941 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununa Bağlı (L) ve (D) İşaretli Cetvellerin Tadiline Dair Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası (1/685)

REİS – Lâyihanın heyeti umumiyesi hakkında mütalea var mı? Maddelere geçilmesini yüksek reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 ve 3888 sayılı kanunlara bağl kadro cetvellerinde değişiklik yapılmasına ve 1941 malî yılı muvazenei umumiye kanununun (L) ve (D) işaretli cetvellerinin tadiline dair kanun

MADDE 1. – 3656 sayılı kanuna bağli (1) numaralı cetvelin Maarif vekâleti merkez teşkilâtı kısmındaki «Meslekî ve teknik tedrisat umum müdürlüğü» ne ait memuriyet kadroları kaldırılmış ve yerlerine bu kanuna bağli (1) numaralı kadro cetvelinde gösterilen memuriyetler konulmuştur.

REİS – Mütalea var mı? Maddeyi cetvelle beraber reye arz ediyorum : Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. – 3656 sayılı kanuna bağli ve 3901 numaralı kanunla değiştirilmiş olan (I) numaralı cetvelin Maarif vekilliği taşra teşkilâtı kısmındaki «Bölge sanat mektepleriyle, kız enstitüleri ve kız sanat, ticaret ve diğer meslek ve akşam mektepleri» ve »Ticaret mektepleri» başlıkları altında yazılı memuriyetler kaldırılmış ve yerlerine bu kanuna bağli (II) numaralı kadro cetvelinde gösterilen memuriyetler konulmuştur.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – İkinci maddeye bağli bir cetvel vardır, iki numaralı cetvel. Hükûmet teklif ediyor, encümen de aynen kabul etmiştir. Burada ordinaryüs profesörlere 90-125 lira maaş veriliyor. Bir de doçentlerle profesörler arasında yetmiş liralık aynı maaş vardır. Bu doçent profesör olduğu vakit ne gibi terfi kesbetmiş olacaktır. Anlamak mümkün değildir. Yalnız unvan kazanacak. Zannederim araya bir fark vermek lâzım gelir. Sonra yine öğretmen maaşları vardır ki, ordinaryüslerin maaşlarından fazladır. Öğretmenlere az veya çok verilsin diye bir şey söylemiyorum. Bu hususta münakaşa açmak fikrinde değilim. Fakat bu öyle bir vaziyet görülmektedir ki... Öğretmen ile ordinaryüs arasında

bir ücret farkı olmak ıktıza eder. Doçent ile profesörler arasındaki yetmiş lira maaşa nazarı dikkati celbediyorum. Doçent profesör olduğu vakit ne kazanır? Anlaşıyor ki, ehliyet muallime ancak unvan kazandırıyor, kıdem ise yüksek maaş temin ediyor. Ehliyet ile kıdem arasında bir fark olmalıdır ve vekâlet bunu göstermelidir.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Muhterem arkadaşlar; bu kanun lâyihasına bağlı cetvellerde gösterilen hizmetler azamî ihtiyaca göre tesbit edilmiştir. Fîli kadro haricinde kalan hizmetler (L) cetveline alınmıştır. Arkadaşımın temas buyurdukları noktaya gelince : İki numaralı cetveldeki vazifelerden bir çoğu (L) cetveline alınmıştır.

Arkadaşımızın izhar buyurdukları endişe ve tekayyüt tatbikat sahasında elbette nazarı dikkate alınacaktır.

REİS – Başka mütalea yoktur. Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler...Kabul edilmiştir.

MADDE 3. – 3888 sayılı kanunun Maarif vekilliği kısmındaki merkez kadrolarına «Mesleki ve teknik öğretim umum müdürlüğü yapı işleri müdürlüğü» başlığı altında bu kanuna bağlı (III) numaralı cetvelde gösterilen memuriyetler ilâve edilmiştir.

REİS – Maddeyi 3 numaralı cetvelle birlikte kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. – 3888 sayılı kanuna bağlı (I) numaralı cetvelin Maarif vekilliği taşra teşkilâtı kısmındaki «Tecim, kız sanat okulları ve enstitüleri, bölge sanat okulları ve ertik okulları muallim ve idare memurları ve müstahdemleri» başlığı altında yazılı memuriyetlerle 3901 sayılı kanuna bağlı (III) numaralı cetveldeki memuriyetler ve 3921 sayılı kanunla ilâve olunan memuriyetler kaldırılmış ve yerlerine (IV) numaralı cetvelde gösterilen memuriyetler konulmuştur.

REİS – Maddeyi cetvelle birlikte kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

BİRİNCİ MUVAKKAT MADDE – Bu kanuna bağlı (V) numaralı cetvelde gösterilen memuriyetlere iki sene zarfında daha aşağı derecelerden memur tayini caizdir. Bu suretle tayin edilenlere, 3656 sayılı kanuna göre alabilecekleri maaş ile bulundukları kadronun maaşı arasındaki fark müktesep hak teşkil etmemek üzere ücret olarak verilir.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim, bu muvakkat madde ile verilen müsaadenin hangi hizmetlere tahsis edileceğine dair bağlı olan cetvelde ücretler de vardır. Maddenin met-

ninde yalnız teadül kanunun numarası zikredilmiştir. Ücretli memurlar hakkındaki kanunun numarası gösterilmemiş olduğu için maddenin metnile bağlı cetvel arasında tenazuru temin etmek üzere tensip buyurursanız 3888 numaralı kanunun da 3656 numaralı kanundan sonra zikredilmesi muvafık olacaktır. Yüksek heyetinizce tasvip buyurulursa, madde bu yolda tashih edilsin.

REİS – Maddeyi musahhah surette veriniz de okuyalım.

Şimdi encümenin tesbit ettiği şekli okutuyorum efendim :

BİRİNCİ MUVAKKAT MADDE – Bu kanuna bağlı (V) numaralı cetvelde gösterilen memuriyetlere iki sene zarfında daha aşağı derecelerden memur tayini caizdir. Bu suretle tayin edilenlere, 3656 ve 3888 sayılı kanunlara göre alabilecekleri maaş veya ücret ile bulundukları kadronun maaşı veya ücreti arasındaki fark müktesep hak teşkil etmemek üzere ücret olarak verilir.

REİS – Encümen maddesinin bu musahhah şeklini yüksek reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İKİNCİ MUVAKKAT MADDE – 1941 malî yılı Umumî muvazene kanununun 16 ncı maddesine bağlı (L) işaretli cetvelin Maarif ve killiği kısmındaki «Bölge sanat okulları ile kız enstitüleri ve kız sanat ve diğer meslek ve akşam okulları» kadroları çıkarılmış ve yerine bu kanuna bağlı (VI) numaralı cetveldeki memuriyet kadroları konulmuştur.

REİS – Maddeyi cetvelle birlikte reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ MUVAKKAT MADDE – 1941 malî yılı Umumî muvazene kanununun 4 üncü maddesine bağlı (D) işaretli cetvelin Maarif vekâleti vilâyetler kısmındaki «Ticaret, kız sanat okulları ve enstitüleri, bölge sanat okulları meslek ve bilûmum akşam okulları» başlığı altındaki kadrolar kaldırılarak yerine bu kanuna bağlı (VII) numaralı cetvelde gösterilen kadrolar konulmuştur.

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) – Efendim, bu dördüncü maddede ... (Anlaşılmıyor, kürsüye sesleri).

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) – Efendim; Maarif vekâletinin merkez kadroları kısmının 4 üncü maddesinde «Tecim, kız sanat okulları» diyor. Diğer bir madde de «Ticaret, kız sanat okulları...» diyor. Acaba bu tecimle ticaret tabirleri ayrı, ayrı şeyler midir? Değilse bunların birleştirilmesini rica ederim.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Burada zikri geçen ve arkadaşımızın sorduğu tâbir, evvelce yazılmış olan kanundaki tâbiri aynen zikretmekten ibarettir. Tecimle, ticaret arasında fark olmadığı için biz değiştirmedik, yalnız yenisinde ticaret dedik.

REİS – Başka mütalea yoktur, Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 5. – Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

REİS – Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim; bu kanunun 3 ncü maddesinde bir hata olmuştur. Burada «Mesleki ve teknik öğretim umum müdürlüğü yapı işleri müdürlüğü» denmiştir. Halbuki «Mesleki ve teknik öğretim müsteşarlığı yapı işleri müdürlüğü» şeklinde olacaktır. Bu şekilde tashihini rica ederim.

REİS – 3 üncü maddenin bu şekilde tashihini reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 6. – Bu kanunun hükmünü icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS – Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

KAMP MASRAFLARINDA YAPILAN TENZİL ÜZERİNE GÖRÜŞMELER

OTURUM BAŞKANI

Refet CANITEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Or. Gl. İzzettin ÇALIŞLAR
Hüsnü KİTAPCI

(Muğla)
Bütçe Encümeni Mazbata
Muharriri (Muğla)

Mazhar Müfid KANSU
Hasan-Âli YÜCEL
Ziya Gevher ETİLİ
Damar ARIKOĞLU

(Çoruh)
Maarif Vekili (İzmir)
(Çanakkale)
(Seyhan)

Kamp Masraflarında Yapılan Tenzil Üzerine Görüşmeler

Org. İzzettin ÇALIŞLAR (Muğla) – Maarif vekâleti münakalesinde kamp masraflarından 32 700 lira tenzil edilmiştir. Mucip sebeplerde nazarı dikkati celbeden bir kayıt yoktur. Ne sebepten dolayı kamp masrafları kaldırılmış oluyor? Gençlerin tatil zamanlarında kamplarda askerî talim ve terbiye görmeleri için ve daha iyi yetişmeleri için konulmuş olan bu gayet cüzî masrafların, hangi sebepten dolayı olursa olsun, kaldırılması muvafık görülmemelidir. Bilâkis kabil ise Maarif vekâletinin, her sene bütçesinde bu kamp masraflarını çoğaltarak, gençlerin kamp ihtiyaçlarını daha müsait bir surette ikmal etmek suretile, onların gerek askerî, gerek millî talim ve terbiyelerine hizmet etmesi daha muvafık olur. Bu sebeple bu tenzilin kabul edilmemesini rica ederim.

Bütçe E. M. M. Hüsnü KİTABCİ (Muğla) – Efendim, muhterem Generalin nazarlarına çarpan nokta üzerinde encümenimizde de durulmuştu. Fakat bu sene fevkalâde vaziyet dolayısıyla kamplara zaten gidilememiş ve kamp tesis edilememiştir. Bu, daha ziyade mekteplerde yapılmıştır. Bu seneye mahsus ve zarurî olarak yapılamamıştır. Onun için tenzil ediliyor. Hiç bir zaman Maarif vekâleti kamp masraflarını çok görmüş ve lüzum yok dememiştir. Sırf yapılamadığı için tasarrufu kabil olan bir paradır.

Mazhar Müfid KANSU (Çoruh) – Bu tenziller dolayısıyla bütçe müzakeresinde de arzetmiştim, tenziller, yapılmıyacak olan işlere para koydurmaktan ileri gelmektedir. Halbuki yapılamıyacak bir işe para koydurmak demek, masrafı arttırmak demektir.

Bütçede masraf artınca tevazün husule getirmek için, karşılık için, varidat bulmak lâzım geliyor. Yalnız bunun için söylemiyorum. Görüyoruz ki bir çok tenziller yapılmaktadır. Niçin yapılamıyacak işlere varidat koyuyoruz, varidat arıyoruz? Denecektir ki, korsak ne olur? Masraf artar, tevazün husule getirmek için varidat aramağa mecbur oluruz. Binaenaleyh Encümenden ve Vekil arkadaşlarımızdan rica ederim, yapamıyacakları işler için fazla para koydurup da bütçeyi yükseltmesinler, masrafı kabartmasınlar.

REİS (Maarif vekiline) – General tekrar söz aldı. Müsaade ederseniz ikisine birden cevap verirsiniz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Peki.

Orgeneral İzzettin ÇALIŞLAR (Muğla) – Sayın mazbata muharriri ahvali hazıra dolayısıyla kampların işlemediğinden ve bu paranın lüzumsuzluğundan bahsettiler. Bilâkis, ahvali hazıra bu

kampların daha ziyade lüzumunu gösteriyor. Bu lüzumu Maarif vekâletile Millî Müdafaa vekâletinin, zamana uygun bir surette teyit ederek, kampları tekrar açmaları ve buna lâzım olan vesaiti buldurarak gençliği askerliğe bir kat daha hazırlamaları ve heveslendirmeleri lâzımdır. Bu kanaatledir ki bu tenzili kabul buyurmanızı tekrar rica ederim.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Kamplar geçen sene Ankarada yatılı çadırdaki, İstanbulda gündüz olmak üzere yapılmıştır. Biz bütçeyi martta Meclise takdim ediyoruz. Martta takdim ettiğimiz bütçenin masraf itibarile, ihtiyaç itibarile tesbiti bundan hiç olmazsa iki ay evvel oluyor. Halbuki bütçe hazırlandaki çıkınca, marttan iki ay evvel yapılmış olan tahminler bilhassa muvmanlı, hareketli zamanlarda, tahminlerde isabet imkânını azaltıyor. Yiyecek için, giyecek için böyledir ve bizzat işler için de böyledir. Kamplarda da aynı vaziyet olmuştur. Kamplarda ciheti askeriye bize çadır ve diğer levazımı veremediği için eski Yedek subay okulu, Harp okulu binasında kampı yaptık. Yalnız öğle yemeklerini verdik ve o suretle, gece yatması müstesna olmak üzere, kamp programında neler varsa bu gençlere, eski senelerde olduğu gibi, yaptırmışızdır. Binaenaleyh Sayın Generalin buyurdıkları mahzur varit değildir. Yalnız kampta yatmamışlardır, program olduğu gibi tatbik edilmiştir. Gençler evvelce nasıl yetiştiriliyorlarsa, kampın gece yatmaktan mütevellit itiyatları müstesna olmak üzere, bu terbiyeyi almışlardır. Şimdi burada tenzili mevzu bahis olan para, gece yatırmadığımızdan dolayı vermediğimiz akşam yemeklerinin tutarından ibarettir. Yoksa terbiye itibarile kaybolmuş, ihmal edilmiş bir cihet yoktur.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Efendim, ben de sayın generalin fikrindeyim. Ya kamp yapalım, ya kampı kaldıralım. Hepimizin çocukları vardır, biliyoruz. Bu kamp hayatının bir gayesi vardır, Sayın Vekil dediler ki : Bu kampın tahsil ve terbiye üzerine tesiri yoktur. Bilâkis terbiye üzerinde çok müessirdir. Kamp, tamamiyle açık havada, bir küçük asker terbiyesi veren, yaşama tarzı, kalkış tarzı tamamiyle bambaşka olan bir şeydir. Çünkü arkadaşlar bilirsiniz ki mekteplerimizde jimnastik haftada bir keredir. Çocuklar o kapalı ve gayrikâfi olan binaların içinde yedi, sekiz ay oturduktan sonra ellerine geçen böyle bir kamp zevkünden mahrum edilmemelidir. Behemehal çadıra mı çıkacak, nereye çıkacaksa çıkmalıdır. Ben bu fikirdeyim. Onun behemehal bir asker terbiyesi gö-

rerek, bilhassa bu zamanda, açık havada hayatın dürüst safahatına alışmasını bir baba olarak ben istiyorum. Bu, lâzımdır. Bunun katiyen ihmal edilmemesini rica ederim. Kamp teessüs etmelidir, kamp tamamile kamp olarak kalmalıdır.

Askerlik derslerinde de daha ziyade ıslahat yapılması taraftarıyım. Sayın Vekilim de benim fikrime geleceklerdir zannediyorum. Bilhassa yüksek tahsil müesseselerindeki bu işimiz nakâfidir. Çocuklarımızın seviyesine göre elemanlara ihtiyaç vardır. Bunu da nazarı dikkatlerine arz etmek isterim. Her iki Vekilimden de, Millî Müdafaa ve Maarif vekillerimden bunu sureti mahsusada rica ediyorum. Bu kamp ve askerlik terbiyesi tarzımızda ciddi bir ıslahat yapmak lâzım olduğu kanaatindeyim arkadaşlar.

Or. Gl. İzzettin ÇALIŞLAR (Muğla) – Kamp hayatı ile kamptan maksat, gençleri mekteplerde kapatmak değildir. Zaten tatil zamanına tahsis edilmiştir. Gençlerin talim ve terbiyesinin açık arazide ve açık havada, ordugâhlarda yapılması ve askerî bir talim ve terbiye görmesinden ibarettir. Bundan maksat, vücutlarının genişlemesi, fikren ve bedenlen yükselmesi ve sair millî duyguların aşılmasıdır. Maarif vekilimizin, bunları mekteplere kapayarak, bu husus için tahsis edilmiş olan az bir parayı başka bir tarafa sarfetmesi hakikaten garip bir şeydir. Zaten 32 000 lira kadar ufak bir paradır. Bu sene herhangi bir sebeple, o sebebin olmaması kabildi, gençler hatta açık ordugâhlarda, kendi yataklarında, kendi battaniyelerine sarılarak kamp hayatını geçirmeleri kabildi. Bu şekilde askerî hayatlarını geçirirler ve daha ziyade müstefit olurlardı. Bu para ile, zaten noksan olan kamp vesaiti, gelecek sene için lâzımgelen malzeme alınsaydı daha doğru olurdu. Onun için bu paranın tenzil edilmeyerek aynı maksat için sarfedilmesini çok dilerim.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim, bir noktanın yanlış anlaşılmasına gönlüm razı olmadığı için kürsüye çıktım. Kamptaki çocukları çatı altında, mekteplerde hapsedmiş değiliz. Yalnız gece, evvelce çadırlarda yatarlardı, bizim bütçeye koyduğumuz para içinde çadır parası yoktur; bunu, diğer levazımı askeriye gibi, ciheti askeriye verir. Çadır, silâh, kasatura almak Maarif vekâletinin vazifesi değildir. Onu da takdir buyurursunuz ki imkân olduğu zamanlar ciheti askeriye çadırı da, silâhı da, diğer levazımı da veriyor. Burada mevzubahs olan para, çadıra çıktıkları zaman çocukların yiyeceklerine tahsis edilen paradır. Karargâh olmak üzere Harbiye, Yedek subay okulu tesbit edilmiştir. Sabahleyin çocuklar bin müşkülât ile muhtelif yerlerden hem de fire vermeksi-

zin gelmişlerdir. Civarda, Şişli civarında, malûm sırtlarda açık havada talim görmüşlerdir. Onun için kamp masrafından, biz yediremediğimiz akşam yemeğinden ve kahvaltıdan dolayı elimizde kalmış olan bir parayı tenzil ediyoruz. Bu parayı bıraksanız bu sene içinde harcıyacağımız yer yoktur. Çünkü bu sene tekrar kamp yapacak değiliz. Hazirandan sonra yeni bütçe gelince ihtiyacımız olan parayı alacağız, o zaman, Generalin buyurduğu gibi vaziyet müsaait olunca, ciheti askeriye de çadır ve sair malzeme verebilirse çadır, veremezse çadırsız, fakat yüzde yüz muhakkak dam altında olmamak, dışarıda olmak üzere bunlar talim göreceklere. Yani bir bunları bir evin içerisine koyup ta ders vermek suretile değil, dışarıda açık havada, arazi üzerinde ders okutuyor ve talim ettiriyoruz.

Or. Gl. İzzettin ÇALIŞLAR (Muğla) – Bu 32 000 lira gelecek seneki kampların malzeme ve vesaiti için kullanılamaz mı?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Biz bu malzemeyi alamayız. Maarif vekâleti silâh kasatura alan bir müessese değildir. Bunlar askerlik dersi olduğuna göre, tedris malzemesi de askeri şeylerdir. Onları Millî Müdafaa alır ve bize verir. Bu 32 000 liraya ihtiyaç hâsıl olsaydı zaten harcanırdı. Yiyecek parasıdır, harcanılmamıştır.

Damar ARIKOĞLU (Seyhan) – Bu vesile ile Maarif vekâletimizden bendeniz de bir ricada bulunacağım ve muhterem vekilin nazarı dikkatlerini celbedeceğim. Bu kamplar lüzumludur. Çocuklarımız askerlik dersleri görüyor ve hayata alışıyorlar. Fakat bu bina işleri ne gibi mahzurlar tevliid etmiştir; malûmatları var mıdır? Bilmiyorum, yoksa bendeniz arzedeyim. Gündüz yaptıkları talimden sonra serbest bırakılan gençler, meselâ İstanbul'da evleri veya akrabaları olanlar varsa oralara tabiatle gitmişlerdir. Fakat hiç kimsesi olmayanlar dışarıda kalmışlardır. Halbuki böyle genç çocukların otellerde falan bırakılması her halde doğru olmasa gerektir.

Kamp yapılacaksa tam yapılmalıdır, böyle yapılmıyacaksa bırakılmalıdır. Binaenaleyh benim üzerinde durduğum nokta çocukların otel köşelerinde, han köşelerinde kalmalarına Maarif vekâletinin müsaade etmemesi ve bunların yatacakları yerlerin temin edilmesidir.

REİS – Efendim, 697 nci fasıl 32 700 lira tenzili reyinize arzediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ANKARA DİL ve TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ'NE BAĞLI BİR "TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ" KURULMASI HAKKINDA KANUN GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAŞ

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

İbrahim Alâettin GÖVSA

**Maarif Encümeni Mazbata
Muharriri** (İstanbul)

Nevzad AYAS

(Bursa)

Refik İNCE

(Manisa)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Mazhar Müfid KANSU

(Çoruh)

Gı. Kâzım KARABEKİR

(İstanbul)

Hikmet BAYUR

(Manisa)

Besim ATALAY

(Kütahya)

Rasih KAPLAN

(Antalya)

Abidin BİNKAYA

(Kastamonu)

Dr. Saim Ali DİLEMRE

(Rize)

Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Receb PEKER

(Kütahya)

Kemal TURAN

(Isparta)

Dr. Muhtar BERKER

(İçel)

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı bir «Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü» Kurulması Hakkında Kanun

Mf. En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Efendim, takdir buyurulduğu veçhile bu kanununun gayesi Cumhuriyet rejiminin şuurunu gençliğe telkin etmek ve inkılâbı ilmî bir şekilde tedvin eylemektir ki ehemmiyeti üzerinde, arkadaşlarımın ifade buyurdıkları gibi fazla izahat arzına lüzum görmüyorum. Nevzad Ayas arkadaşım Maarif encümeninin yaptığı değişiklikleri esbabı mucibede sayılmadığını beyan ettiler. Bunu esbabı mucibede söylemeğe lüzum yoktu. Çünkü değişiklik Maarif encümeni tarafından resen yapılmış değildir. Hükûmetin esas teklifi kabul edilmiştir. Bu teklif Bütçe encümeninin izhar ettiği arzuya tevfikân dil hususunda mümkün olan bazı değişiklikler yapıldığı için fazla izahat arzına orada lüzum görülmedi. Mamafih sordukları noktalar hakkında encümende geçen müzakeratı arz edeyim :

Birinci maddede bahsettikleri nokta Bütçe Encümeni ile Maarif encümeninin kabul ettiği şekiller arasındaki fark programa aittir. Yani böyle bir enstitünün kurulmasıyla ne gibi işler yapılacaktır. Buraya bütçe encümeni «Türk yenileşme» hareketleri diye bir noktayı koymuştur. Maarif encümeninde bu nokta ehemmiyetle konuşuldu. Bunun ancak programa ait ve tâli bir mesele olduğu kanaatinde bulunuldu. Bunun kaldırılmasındaki sebep budur. Birinci fıkra, aşağıdaki maddelerde bahsedildiği gibi, bir ders silsilesinin özüdür. Programı Maarif vekâletince sureti mahsusada hazırlanacak ve teferruat orada konacaktır.

Eğer programın diğer ehemmiyetli hatlarını, esaslı çizgilerini burada göstermek lâzım gelirse iş bu kadarla kalmaz.

Ondan sonra, bu dersin gayesi inkılâbı ve Cumhuriyet rejimini, arzettiğim gibi, tedvin etmek, telkin etmek olduğuna göre yenileşme hareketleri gibi bütün tarihte, bilhassa asrîhazır tarihinde zaten mevzuubahis olan mesail, tâli meseleler burada ilk esas olarak konulması ders hakkındaki telâkkiyi, hafifletici bir noktai nazardır. Asıl maksadı daha hafif bir surette telâkkiye sebep olur diye düşünüldü. Şimdi arzettiğim sebepler dolayısıyla bu maddenin konulmasına lüzum görülmedi.

Nevzad AYAS (Bursa) – Maarif encümenimizin muhterem mazbata muharriri arkadaşım, bendenizin iki lâyiha arasında gösterdiğim üç farklı noktadan yalnız biri üzerinde durdular ve diğerlerini maddelerin müzakeresine talik ettiler. Olabilir. Bendeniz, lâyi-

hanın heyeti umumiyesi hakkında mütalaa serdederken Maarif encümeni mazbatasında : «Yalnız dile ait farklar yaptık. Başka ci-hetlerde mutabıkı» mealinde idarei kelâm edildiği için, ben farkla-rı layihanın heyeti umumiyesi müzakere edilirken evvelden halle-dilmesi lâzım bir mevzu olarak aldım. Mafih maddelere geçildik-ten sonra da konuşabiliriz.

Verdikleri cevaplara, bendeniz de mukabil cevaplarımı arz ediyorum:

Fılvakı Hükûmetin teklif ettiği lâyhada «Türk yenileşme hare-ketleri» kaydı yoktur. Fakat şunu samimiyetle huzuru âlinizde ar-zedeyim ki, gerek raportör sıfatıyla, Maarif vekilliği ile temas eder-ken, maddeler üzerinde tatbikat yaparken ve gerek Bütçe encüme-ni umumî heyetinde müzakere olunurken, Hükûmeti temsil eden Maarif vekili ile bu lâyihanın raportörü ve Encümen heyeti umu-miyesi bu kaydın ilâvesinde tamamiyle mutabık kalmışlardır. Şu-nu da ilâve edeyim ki, raportör sıfatıyla bu kaydın ilâvesini teklif etmeme zemin hazırlayan da muhterem Maarif vekilimizdir.

Böyle olduğuna göre Maarif vekilimiz de Bütçe encümeninde ilâve olunan bu kayıt etrafındaki mütalâalarla mutabık kaldıkları için bendeniz bu cevabı kâfi görmüyorum. Maarif vekilimiz Maarif encümeninin mülâhazalarını daha kuvvetli bularak bu encümenle mutabık kalmış olabilir. Bendeniz vaziyetin tavazzuhu için arz edi-yorum. Bu noktanın tavazzuhu için Maarif vekili arkadaşımız da mütalâalarını dermeyen ederler.

Refik İNCE (Manisa) – Arkadaşlar; üzerinde hassasiyetle titre-diğimiz esaslı bir dâvaya ilim yönünden kıymet ve şuur vermek yo-lunda tutulan yeni ve cidden yerinde hareketten dolayı Hükûmeti tebrik etmeği vicdani bir borç bilirim. Kudsiyet verdiğimiz herhan-gi bir dâvayı ebedileştirmek istersek, o dâvayı yalnız ağızdan ağıza intikal edecek hikâyelerle değil, onu meydana getiren âmillere, ta-rihi hâdiselere ve bunun tabii neticeleri olarak elimize gelen ve biz-lere emanet olan vesikalara hürmet etmemiz lâzımgelir. İşte inkı-lâp denilen büyük bir dâvayı, şimdiye kadar şu ve bu şekilde yap-mak yolundaki ve tatbik sahasındaki vaziyetimizi, bu kanunla ar-tık milletin ve Devletin esaslı çalışmaları arasına almış olmakla, in-kilâba verdiğimiz kıymetin yüksekliğini göstermiş oluyoruz.

Yalnız hiç bir dâva, hiç bir ilmi müessese kendine ait malzeme-ye malik olmadıkça ne fikir hareketlerine iştirak edebilir, ne de kendi iştirak edebileceği fikirlerin halıkı olabilir. Ben profesörlerle temas ediyorum, genç talebelerle temas ediyorum ve bir çok arka-daşlarla temas ediyorum ellerinde bizim inkılâp tarihimizin anası-nı, esasını, kaynağını teşkil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi bi-rinci devresine ait zabıtlardan haberi olmıyanlara rast geliyorum.

Bunları arayıp bulamadıklarından şikâyet ediyorlar. Maarif vekili arkadaşımıza hatırlatmak isterim ki inkılâp tarihi kürsüsünü işgal edecek profesör, doçent veya asistanın esas kaynağı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mevcut olan zabıtları, hattâ meydanda olmayıp çıkarılması lâzımgelen celsei hafiye zabıtlarıdır. Birinci devreye ait zabıtlar için lâzımı kadar tahsisat alarak, bunu mümkünse her vatandaşın eline inkılâp kuranı halinde muhafaza edebilmesi için vermek, tutulması lâzımgelen esaslı bir yol olmalıdır. O zaman 365 mebus için çıkarılan ve sayısı bini geçmiyen, eski harflerle yazılı olan zabıtlardan ders okutacakların esaslı ilim, fikir ve duygu kaynağı olarak bunlardan çok istifade edecekleri şüphesizdir. Onunla beraber neşrinde mahzur görülmiyen celsei hafiye zabıtlarının da hi üzerinde durmak lâzımdır. Yalnız Büyük Millet Meclisinin meydana çıkardığı zabıtlar hakikaten inkılâp tarihimize kâfi gelmez. Onlar yekdiğerini tamamlayan şeylerdir. Nitekim merhum Atatürk, nutkunun bir kısmını bu zabıtlarla celsei hafiye zabıtları teşkil eder. O nutukta zikredilmiyen ve alâkalılara verilmesi lâzımgelen kısımlar vardır ki bunlar üzerinde tevakkuf etmek zarureti katiyesidir.

Arkadaşlar; Birinci Büyük Millet Meclisine iştirak etmiş bir arkadaşımızın heyecanıyle şurasını söylemek vazifesini duyarım ki bir inkılâbın sahibi olan, bir inkılâbı yürütmek vazifesini üzerine alanlar, onu yaratanlar heyecanlarını bir zincir halinde evlâdü ensaline olduğu gibi kaydetmekle mükelleftirler.

Bir de bu inkılâbın, bu dâvanın istilzam ettiği fedakârlığı gençliğimize zamanında telkin vazifesini geciktirmemiş olmak için yapılacak bu büyük vazifeyi ellerine tevdi ettiğimiz bu profesör ve doçentlerin ve diğer okutucuların şimdiden nazarı dikkatlerini celbederiz. Dâvamızı olduğu gibi saflığıyla, temizliğiyle, kuvvet ve kudretiyle evlâtlarımıza öğrettikleri gün, hakikî inkılâbın hakikî hocalığını yapmış oluruz. Bunun için kıymetli kaynaklarımız vardır. Maarif vekilinden çok rica ederim. Bu kaynaklarımız için millet tahsisat esirgemiyor, bunlara lâayık oldukları ehemmiyet verilsin. Kanunun heyeti umumiyesinin takdirle, tebcille ve ehemmiyeti mahsusa ile nazarı dikkate alınmasını şimdiden tekrar eder ve bu vesile ile şükranlarımı sunarım.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Huzurunuzda getirdiğimiz bu kanun, varlığımızın dayanağı olan istiklâl savaşının ve o tahakkuk edip millî birliğimiz bir Devlet haline geldikten sonra yapılmış büyük inkılâplarımızın ilim gözü ile ve eliyle incelenmesi ve bu ilim gözü ile ve eliyle incelenen büyük hakikatleri bugünün ve yarının Türk gençliğine telkin edilmesini esas olarak almış bir kanundur.

Arkadaşlarımızın burada bu kanunu güzel karşılayışları, bizim de bu hususta düşündüğümüz cihetlerin doğru olduğunu anlattığı için Hükûmete ve onun naçiz bir uzvu olarak bana büyük bir memnuniyet vermektedir. Biz millî terbiyenin ruhunu, temelini, millî mücadele ruhunda bulmaktayız (Bravo sesleri) ve onun heyecanı sıcaklığından, değil, bir zerresini kaybettirmek, her an onları daha çok artırarak müstakbel nesillere nakletmeği vekilliğimiz birinci vazife saymaktadır. Biz, Türk gençliğinin kazandığı bilgilerin ancak Türk menfaatına ve Türk milletinin varlığına fayda verir hale geldiği zaman kıymet olduğuna inanıyoruz. Bilgilerin kendi kendine bir kıymet olmadığı kanaatındayım. Onun için Türklüğe faydası olmayan bilgiler bizim için zararlı olur ve olmuştur. Bu düşüncelerdir ki, senelerdenberi, aramızda mebus olarak bulunan arkadaşlarımızın Türk gençliğine istiklâl savaşının ve inkılâbımızın esasları, umdelerini telkin edebilmek için verdikleri dersleri onların bu derslerden istifa edip ayrılmaları dolayısıyla tertiplemek ve muayyen bir organa vazife olarak vermek suretiyle tedvin etmek istedik. Bunun için evvelâ verilecek derslere esas olacak maddelerin toplanması lâzımgeldiğini gördük. Refik İnce arkadaşımızın du buyurduğu gibi verilecek dersler için o derslere temel olacak maddelerin elimizde bulunması lâzımdır. Öyle bir kurum vücade getirmelidir ki orada istiklâl savaşının ve inkılâbın ve Cumhuriyet devrinin en küçük vesikaları bir yerde bulunabilsin. Çünkü bizim için millî dâvamıza hizmet eder mahiyetteki bir satır yazı, millî dâvamızı gerçekleştirmek için atılmış bir tek kurşunun toprağa gömülmüş bir kartuşu büyük kıymet ve kutsallık taşımaktadır. En küçük vesikalarına kadar bütün bunları toplamak, madde, yazı, hattâ söz olarak neler varsa bunları bir araya getirmek ve bugünün tarih ilmi usulleriyle bunları tetkik etmek neşredilmesi iktiza edenleri neşredip yaymak ve derslerimizi, inkılâp tarihine ait, İstiklâl savaşına ait olan derslerimizi bu toplanmış olan maddelere istinad ettirmek. Kanun lâyihasını hazırlamakta birinci gerekçemiz budur.

İkincisi Cumhuriyet Halk Partisinin makul ve gençlere izah edildiği zaman sağ ve sol düşüncelerin hiç birisine onları götürmeyecek şekilde ilmi ve yalnız bizim millî hayatımız bakımından bir kıymet değil, bütün dünya rejimleri içerisinde rejimimizin mânasını anlatacak, izah edecek ve izah edildiği zaman kolayca anlaşılacak esasları ihtiva eden umdeleri tesbit etmek ve bunların ilmi surette ideolojilerini yapmak... İnkılâp tarihi ve Cumhuriyet rejimi enstitüsü işte bu arzettiğim düşünce ve amaçlarla kurulacaktır. Kısaca bunları arzettikten sonra Sayın Ayas'ın temas ettiği nokta-

ya geliyorum. Bütçe encümeninde Hükûmetin kanun lâyihası müzakere edilirken arkadaşımız birinci maddenin A fıkrasında zikredilmiş olan «Türk İstiklâl savaşı, Türk inkılâbı ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmalarda bulunmak» vazifesinin yanında «yenileşme hareketleri» nin de yazılmasını istediler. Esas İstiklâl savaşı ve onu takibeden devirdeki inkılâp hareketleri olduğuna, fakat bunları izah ederken daha evvel yapılmış olan hareketlerin mukayesesıyla izahı kabil olduğuna göre yenileşme hareketlerinin de, zikredilmesinde bendeniz mahzur görmedim. Bilfarz lâisizm hareketi, yahut devletçilik hareketi, veya inkılâpçılık hareketi anlatılırken daha evvel yapılmış, fakat bizim rejimimizin yüzde yüz halline muvaffak olduğu bu dâvaların nasıl evvelce yarım kalmış, gerçekleşmemiş olduğunu göstermek, hem bir tarihî hakikatı meydana koymak, hem de bu rejimin ve o rejimin başında bulunan büyük insanların nelere muktedir olduğunu göstermek bakımından bir kıymettir, bunda şüphe yok.

Hükûmet lâyihasında bu kayıt yoktu. Çünkü dâva, İstiklâl savaşı ve bizim inkılâp hareketlerimizdi. Gayet tabiidir ki bunları anlatmak için eski zamanlara ve eski zamanlardaki hareketlere temas edilecekti.

Maarif encümeninde aynı müzakere cereyan etti. Burada söylediğim gibi orada da Bütçe encümeninin düşündüğünü arzettim. Bunun üzerinde ısrar edecek değilim. Arzu edilen fikir bu kayıt konularak ta icra edilebilir, konulmıyarak ta... Diğer hususlar için benim söyleyecek bir şeyim yoktur.

Mazhar Müfid KANSU (Çoruh) – A fıkrasında Türk inkılâbı çümlesini aldıktan sonra diğerlerine ne lüzum vardır? İnkılâp deyince hepsi onun içindedir, mukaddemesinde inkılâp deyince tazminatı da diğeri de içindedir, hiç lüzum yoktur.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı?

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Arkadaşlar ben yalnız B fıkrası hakkında mütalâamı arzedeceğim. Fakat ondan evvel gerek encümenlerden ve gerek Hükûmetimizden bir ricada bulunacağım. O da İstiklâl savaşı tâbirinin, İstiklâl harbi olarak kalmasıdır. Çünkü Teşkilâtı esasiyemizin 26 ve 40 ıncı maddesinde harp tâbiri sarıhtır. Geçende bir kanun ona aykırı ifadeler taşıdığı için red dahi edilmiştir. Bundan başka savaş tâbiri harp tâbirini tamamen ifade etmez. Savaş eskiden sefere çıkmak, uğraşmak, çabalamak gibi mânaları ifade ettiği için bugün halkımız, köylere kadar bu kelimeyi böyle uğraşmak yani hayat mücadelesi gibi anlamıştır.

Üçüncüsü de; ordumuz büyük harpler içinde her türlü vukuata muntazır bulunduğu anda böyle harp gibi, muharebe gibi (Ordunun harp cerideleri vardır. Harbe ait hale ve maziye ait hâtıraları vardır). Kelimeleri değiştirmeyi bendeniz muvafık bulmuyorum. Çünkü onun için encümenden rica ediyorum; harp tâbiri aynen kalsın. Nitekim o zamanki zabıt cerideleri açılsın, aynı tâbir bulunacaktır.

(B) fıkrası hakkında ki mütalâam; bu fıkra bütün millete bir vazife vermektedir. Bu vazifeyi lâıkiyle arzede bilmekliğim için her müterakki memleketin kendi tarihi âbidesini nasıl kurduğu hakkında kısaca arzı malûmat etmek istiyorum. Bu gibi ilmî müesseseler araştırmalarını yaparken milletin irfan sahibi olan ferdleri bir taraftan araştırmalar yapmağa mecburdur. Meselâ en ufak bir hâdisede nasıl bir zabıt varakası tutulursa ve o hâdisе, yerinde tesbit edilerek mahkeme huzuruna getirilirse milletin olgun başlı irfan sahibi olan insanları da; işi yalnız resmi müesseseye bırakmayarak, hâdiselerin içinde bulunanlara veya hâdiselerin bulunduğu yerlere sokularak onların iç yüzünü tenvir etmek ve bu suretle bu müesseseye yardım etmek vazifesiyle mükelleftir. Bu suretledir ki, zabıt varakası nasıl ki, bir mahkeme huzuruna gidiyorsa böylece milletin muhtelif şahitleri vasıtasıyla tutulmuş olan büyük zabıt varakası da millet mahkemesinin huzuruna arzediliyor.

İkincisi de o hâdisenin içinde bulunanlar ve bilhassa mesuliyetli iş almış olanların hâtıralarının neşredilmesidir. Arkadaşlar 18 inci asrın başından itibaren müterakki memleketlerde bu hâtıraneşri usulü o kadar yayılmış, o kadar taammüm etmiştir ki; bu kabîl ilim müesseseleri onlardan pek çok istifadeler etmişlerdir.

(B) fıkrasının başında bu kayıt mevcuttur. O halde hâtıralar yazmak ve henüz sağ olanlardan ve vaka mahallerinden inceden inceye her vakayı tetkik etmek için irfan sahiplerimizin iş başına koşması ve yaptıkları işleri daha ziyade genişletmeleri üzerlerine borçtur. Eğer bu millî âbide, hâdiselerin üstlerini örten örtüleri kaldırarak, hattâ en ince tozlarını silerek, yeni nesillerin önüne konulursa işte o zaman hakikî millî şuur ve millî heyecan uyanır ve gençlikte daha büyük fedakârlık feragat ve hakseverlik şüphesiz ki, uyanacaktır. Onun için bu B fıkrasının bu suretle üzerimize bir borç tahmil ettiğini burada ifade ediyorum ve o borcu bütün arkadaşlarımızla ödemeyi bir vazife biliyorum.

Hikmet BAYUR (Manisa) – Bu «savaş» sözü üzerinde bir iki söz söyleyeceğim. Savaş olmasında harp olsun dediler, çünkü savaş, ufaktefek çarpışmalara, şuna buna aittir, harp ise daha büyük bir mâna ifade eder. Şunu iyice bilmeliyiz ki bir kaç yüz yıl Osmanlı İmparatorluğu ve yabancı tesirleri altında kalan diğer Türk Devletleri daima türkçeyi ufak işlere, ufak mânalara hasretmişlerdir. Halbuki arapça ve farsça kelimeleri daha büyük göstermişlerdir. Meselâ «kâtip» yüksek, «yazıcı» alçak. Bu daima böyle olagelmıştır. Biz bu zihniyetle mücadele etmekle mükellefiz. Her ne ki Türktür, biz onu yüksek bilmeliyiz. Varsın köylüler küçük bilsin. Eskiden Arap ve Acem kültürü altında bulunanlar Arap ve Acemi asırlarca büyük göstermeğe çalışmışlardır. Biz de bunlarla mücadeleye geçmeliyiz ki muvaffak bir netice elde edilsin. Her ne ki Türktür, büyüktür, Arap, Acem, şu veya bu küçüktür. Bu zihniyetle hareket etmeliyiz. Türkçeyi yüksek görmeliyiz, arapça, farsça kelimelerin yerine koymalıyız. Türkçeyi hepsinden üstün tutmalıyız. Amma Teşkilâtı esasiye kanunu değişinceye kadar bu değişmemeli imiş. Buna sözüm yok. Fakat prensip olarak her ne ki Türktür, her şeyden üstündür (Bravo sesleri ve alkışlar).

Besim ATALAY (Kütahya) – Sayın general (savaş) kelimesini atalım (harp) kelimesini alalım buyurdular. Bugün alırsak dahi yarın bu Anayasada değişecektir. Anayasada bir kelimenin olması kıyamete kadar o kelimayı saklamağa sebep midir? Hem Anayasada nice nice kelimeler vardı ki türkçe oldu. Hattâ Anayasada terkipler bile vardır, bugün bir tanesi kalmadı. Niçin sayın general o zaman çıkıp da terkipleri niye müdafaa etmediler? Eski Türk kaynaklarında savaşın harp anlamına geldiği yazılıdır. Size burada bir ilim akademisi gibi şu eserde vardır, bu eserde vardır, kökü şudur demeyi yerinde bulmuyorum. Fakat şunu temin ederim ki; eski kaynaklarda bu, harp anlamındadır. Asıl savaş kelimesinin dilimize çok uygun olduğunu şununla söylerim ki İstiklâl savaşı etrafında geçen bütün şeylere halk «İstiklâl harbi» demiyor, «İstiklâl mücadelesi» diyor. Ne güzel şuuru var şu halkın. Çünkü harp silâhla vuruşmak demektir. Vuruşmak başka, mücadele başka. Biz türkçe bir kelime bulduğumuzda kocunabiliriz. Çünkü eskidenberi biz insanların dimağına yerleşmiş olan akideleri bu yeni buluşlar sarsabilir. Benim üzerinde ötedenberi alıştığım bir kelimayı dimağımın hüceylerinden söküp atmak kolay değildir. Bununla beraber yarın benimseyeceğiz ve halk da benimseyecektir. Bulgarlar (Dara) kelimesinin karşılığını dillerinde buldukları gün bayram yaptılar.

Arkadaşlar, bayram bayram... Kültürümüz ne kadar derinmiş, daranın karşılığı varmış diye. Yahu sen, harp kelimesini savaş'a değiştirmek için olmaz diyorsun. Niçin olmaz? Zaten bu mesele  stikl l harbi zamanında halledildi. Yapılan yalnız harp değildi. Biz dışarıda düşmanla harbettik. Fakat yalnız bununla kalmadık, hayır arkadaşlar. Biz içimizde de savaş ederek yer yer isyanlarla uğraştık. Dahası var : Kendimizle, nefsimizle uğraştık. Bunun içindir ki, (Savaş) kelimesi (Harp) kelimesinden daha kutsal ve çok daha yerindedir. (Alkışlar).

Gl. Kâzım KARABEK R ( stanbul) – Efendim, askerî bir  stilahı kabul edebilecek olan yer zannediyorum ki, ancak onun m te-hassısı olan Genelkurmaydır.

Besim ATALAY (Kütahya) – Bu bir  stilah değil, kelimedir.

Gl. Kâzım KARABEK R (Devamla) – Harp kelimesi her yere girmiş ve ordunun ağzında yerleşmiştir. Arkadaşım asker olmadığı için harp kelimesinin askerlere ifade ettiği manayı yanlış anlamışlardır. Savaş mücadele demektir. Harp demek değildir. Mücadele harbin içindeki ufak ufak parçalardır.  nşallah hepsini T rk leştiririz. Benim de bu hususta, hattâ h kimiyeti milliye gazetesinde m cadelelerim vardır. Benim maksadım bir kere anayasa.  kincisi harp halinde bulunan bir ordunun resmî olan bir sözünü burada, onlara müracaat etmeksizin değiştirmenin tehlikesidir. Diğer taraftan bunların ilmî bakımdan m nakaşasının yeri dahi burası değildir. Yalnız kısaca arzedeiyim ki harp, muharebe, mücadele bunlar ayrı ayrı m nadadır.  ster muharebe olsun ister olmasın amma savaş yok, muharebe yok. Biz bugün harpte sayılırız. Çünkü ordu sefer  vaziyettedir. şimdiden fikirlerde yanlış ve sakat bir düşünce yer yapmaması için biz olduğu gibi Teşkilâtı esaseyi kanunundaki kelimeyi bırakalım. Ortalık düzeldikten sonra ilmî ve ondan mesul olan encümenler toplansın kararını versin. Yalnız harp değil, muharebede kalkmalıdır. Bunun gibi bir çok  stilahlar da vardır. Biz Avrupadan  stilah alırken ordunun neferine kadar sinmiş bir kelimeyi kaldırmakta bir fayda değil zarar vardır.

Rasih KAPLAN (Antalya) – Arkadaşlar, Millî mücadelenin tarihini çok ilmî şekilde tesbit edecek olan bu müessesenin kuruluşunu hürmetle sel mlarız. Hakikaten bu müessese bu memlekete, bu millete çok hayırlı eserler verecektir. Kuruluşunda böyle kutsal ve ideal olan müessesede, tabii inkilâb müessesesi kuruyoruz, inkilâbın içinde dil inkil bımız da vardır arkadaşlar.

Onun için kelimeler üzerinde mücadele edecek değiliz. Büyük Erkânı harbiyeyi Genel kurmaya çevirdik. Genel kurmay, savaşı harp yerine kullanıyor. Yüksek generalımız bunu burada kullanıyor muyuz buyurdular da onun için arz ediyorum. Genel kurmay savaşı harp yerine kullanıyor. Bu bir tanesidir. Kelimenin Türkçe olup olmadığı Teşkilâtı esasiye kanunu mevzuu değildir, burada değiştirdiğimiz kelimedir.

Arkadaşlar, bu noktaya bu kadarcık temas ettikten sonra Millî mücadelenin başından bugüne gelinceye kadar Türk inkılâbının hususiyetleri üzerinde etüt yapacak, tetkikat yapacak olan bu müessesese hakikaten çok büyük vazife ile, büyük ödevlerle karşıkarşıya bulunuyor. (Yaşa, varol sesleri).

Zannederim 1337 yılında idi. Birinci B.M. Meclisinin ikinci senesidir. Mecliste bir takrir büyük bir hava uyandırdı. O takrire, Garp veya şarktan, şimal veya cenuptan esmiş rüzgârların belki tesiri altında verilmiştir diyerek çok ehemmiyet verildi. Takrir şu idi : O vakit Hükûmetin adı «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti» idi. Allah rahmet etsin, Atatürk hem Büyük Millet Meclisi Reisi hem de Hükûmetin reisi idi. Bu vaziyet karşısında takriri verenler; bizim Devletin şekli nedir, bu memleketi idare ederken rejim ne olacak? Bunu bir türlü anlıyamamışlar. Bunu soruyorlardı. Dünya milletlerinin hükûmet şekillerinden hangisine benziyor? Dünya milletleri içinde takip ettikleri rejimlerden hangisine benziyor bu rejim? Arkadaşlar, bilhassa işte şu sualı soran takrir, bizim, Türkiye Büyük Millet Meclisini niçin kurmuş olduğumuzu, Türk milletinin o mücadeleye niçin başladığını kavramış bir zihniyetle yazılmış bir takrir olduğu için Atatürk kendisi bu takrir üzerine söz aldı, cevap verdi. Bilhassa sayın Maarif vekilimizden rica ediyorum, o vakit o nutuk bir kitap halinde tabedildi, şimdi arıyoruz bulamıyoruz, Meclis kütüphanesinde veya mahzenlerde buldurabilir-se, herhalde o nutuk, bilhassa inkılâp tarihi müessesemize ilk olarak hediye edilecek bir nutuktur, onu herhalde buldurmaları lâzımdır. Arkadaşlar, orada Büyük Ata sözüne şöyle başlıyordu : «Hükûmet şeklinin ne olduğunu, Devlet idaresinde rejimin ne olduğunu ve bu şeklin hangi milletin ve hangi Hükûmetin şekline uyduğunu ve rejimin hangi milletin rejimine uyduğunu soran şu arkadaşlara şunu duyurmak isterim ki; Türk milleti, mebdei belli olmıyan günden beri, her milletten evvel Devlet kurmuş, milletler idare etmiş bir millettir, bugün de kurduğu Hükûmet kendisinin Hükûmetidir. Şekli kendisinin şekli Hükûmetidir. Rejimi de bize

benziyen rejimdir. Biz, bizim, hiç kimsenin rejimini taklide ihtiyacımız yoktur, Dünya milletleri arasında tarih müsabakası açılacak olursa Türk milletinin tarihi hepsini aşar, görüyorsunuz ki herhangi bir milletin rejimine uymak istemiyoruz diye çok güzel bir izahla maksadı tavzih etmişlerdi.

Arkadaşlar, hakikaten millî mücadelede Türk milletinin inkılâp hayatından evvel, o tarihten evvel inkılâp için teşekküller meydana çıkmış ve çalışmış, 1908 inkılâbı ile, Meşrutiyet inkılâbı ile belki bazı şeyler ifade edilmek istenilmiştir. Fakat arkadaşlar o inkılâbın, Osmanlı Devletinin yıkılmasında âmil olan iki mesele o inkılâbı ile riye götürmemiştir. O iki mesele, hepinizin bildiği, birisi anasır meselesi birisi kapitülâsyonlardır. Bu iki iş Türk milletini kendi tarihini yapmak hususunda da serbest bırakmamış, elini kolunu bağlamıştır. Millî mücadelenin başlangıç tarihine kadar inkılâp için ne düşünülmüşse ferdi kalmış, milletçe semere verememiştir. Türk inkılâp mücadelesinin bariz vasıflarından birisi kendi inkılâbını bizzat kendisinin yapmasıdır. Türk milleti kendisine kendi hâkim olarak, kendi tarihini yapmaya başladığı gün; inkılâbını da kendi eliyle, ne dahilde, ne hariçte hiç bir kayıt ve müdahale kabul etmiyerek kendi inkılâbını yapmaya başladığı gün inkılâbın mebdeldir. Bu itibarla millî mücadelede başlıyan yaratıcı inkılâp, yarattığı inkılâp, doğrudan doğruya Türk milletinin inkılâbıdır.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL – Hükûmetin kanun lâyihasında istiklâl harbi denilmeyip İstiklâl savaşı denmesinin sebebini arz etmek için buraya geldim. Biz, benden evvel kürsüde konuşan arkadaşlarımızın da söylediği gibi, bu enstitüde yalnız İstiklâl mücadelesinin harp kısmını tetkik edecek değiliz. O devir içerisinde söylenen ve bugün dahi söylendiği zaman aynı heyecanı, aynı coşkun duyguları içerimizde bulduğumuz türküler de toplayacağız. Onun notasını alacağız, hattâ plâğa geçireceğiz. O zaman yazılmış bir yazıyı, o zaman söylenmiş bir sözü alacağız. Bunlar harp mevzuuna girer şeyler değildirler sanırım. Bunlar, milletimizin kendi varlığını ve namusunu her şeyden korumak için, varlığının her zerresiyle yaptığı bir savaşın vesikalarıdır. Onları toplayacağız, arkadaşlar. İstanbul'dan çürük bir tekne ile Samsun'a hareket eden aziz ve ölmez Şefimizin o teknenin içinde, bütün bir gece ileride yapacağı işleri düşünürken geçirdiği yaratma ve karar alma anlarının hâtıralarını toplayacağız. Bunlar bir muharebe mevzuu değildir zannederim. Bütün bu neviden, Atatürk'ün maddi ve manevi varlığı gibi aziz ve onun şahsı etrafında toplanan bu dâvanın neleri varsa,

harp olarak veya olmıyarak hepsi toplanacaktır. Onun için dâva harp anlamının içinde değildir, onu da içine alan geniş bir anlamıdır. İstiklâl savaşı derken böyle geniş bir anlam düşündük ve bu kelimeyi öyle koyduk. Onun için bu kelime, bir harp terimi değildir ki Genelkurmaydan soralım. Sonra Teşkilâtı esasiyede bir hükmü tazammun eden herhangi bir fıkrayı buraya geçirmiyoruz ki Anayasada buna temas eden bir hükmü aramak mecburiyetini duyalım. Onun için tâbir, arzettiğim mânada geniş anlamıyla alınmıştır ve türkçe oluşu da bu anlam kadar kıymetli ve güzeldir (Güzel sesleri).

Zabıtlara gelince, Rasih Kaplan ve Refik İnce arkadaşlarımızın buyurdıkları gibi ilk işimiz bu zabıtları almak ve onları yeni harflerimizle bastırmak olacaktır. Bu emirlerini büyük bir iftihar mevzuu olarak telâkki ediyorum. (Alkışlar).

Karabekir arkadaşım hâtıralardan bahsettiler. Bir vesile ile de arzetmiştim; bizim için dâvamızın, İstiklâl savaşının ve inkılâp hareketlerimizin her cihetine taallük eden her şey kıymetlidir. Yazarlar getirirler, kendilerinin hâtıralarını da vesikalar arasında saklarız ve icabettiği anda neşrederiz.

Abidin BİNKAYA (Kastamonu) – İnkılâbın türkçe karşılığı olarak devrim kullanıyoruz. Acaba burada bu kelime niçin kullanılmamış? Bendenizce buna «Türk devrim tarihi enstitüsü» demek daha doğru olur.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşımın hakkı var. Yalnız bu kanun teşkilâtı esasiyeyi türkçeleştirmeye teşebbüsten önce hazırlanmıştır. Onun için encümenlerden geçerken teşkilâtı esasiyenin türkçesi huzurunuzda geleceği için bir değişiklik yapmak istemedik. Teşkilâtı esasiyede değişiklik olduktan sonra bunların hepsi düzelecektir. (Alkışlar)

İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Nevzad Ayas arkadaşım üç madde hakkında سوال sormuşlardı. Bilâhara birinden sarfı nazar ettiklerini görüyorum ki yenileşme hareketleridir. Bu yenileşme hareketi o maddenin içerisinde mündemiç olduğu, hattâ maddele- rin sonuna doğru okunduğu zaman zaten mevcut olduğu görülüyor. Bundan sarfı nazar etmişlerdir.

İkinci şey ilmî incelemeler

İkincisi; ilmî incelemeler ve araştırmalar meselesinde biz ilmî kelimesini kaldırdığımız gibi araştırmalarla iktifa ederek incelemeler kelimesini de kaldırdık. Bunun sebebi aşikârdır. Bir fakültede

bir enstitü kuruluyor. Bu enstitünün profesörleri vardır. Programı Maarif vekâleti tarafından yapılıyor. Bu husustaki vesait burada toplanacak. Şu halde bunlar görülüyor ki indî araştırmalar olmyacaktır ve nihayet bir polis araştırması mahiyetinde de olmyacaktır. İlmî araştırmalardır. İlmî mahiyeti tabiatı meselede mündemiçtir. Yenileşme hareketleri gibi tabiatı meselede mündemiç olduğu için ilmî kelimesini zait gördük.

Keza araştırmalar ve incelemeler aynı kıymettedir. Bunlara eski dilde tezyini kelâm için atıf ve tefsir yapmak denirdi. Buna şimdi ihtiyaç yoktur. Bir kanun ne kadar az kelime ile yazılırsa, kondanse, yani münakkah bulunursa o nisbette kuvvetli olur. O kelimeleri çıkarmakta başka türlü maksadımız olmadığına göre sanırım ki Nevzad Ayas arkadaşım da bizimle beraber olurlar.

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Efendim muhterem Maarif vekilimizin izahından mesele açılıyor demektir. Savaşı harp mukabili almıyoruz. Çünkü savaş arkadaşların iddia ettikleri gibi harbin türkçesi değildir. Ben o zaman da söyledim. Demek ki, biz bu kelimeyi sırf İstiklâl harbine munhasır olmak şartıyla almış oluyoruz. Âtide savaşı Erkânı Harbiyemiz harp mukabili kullanırsa ancak o zaman Maarif vekilimizin verdiği mâna belki o vakit yine düşecektir. Zaten sırf türkçenin hatırı için almadığımız şundan da bellidir ki, istiklâli, inkılâbı değiştirmiyoruz. Onun için bendeniz de bunun üzerinde ısrar etmiyorum, bu kadarla bırakıyorum.

Yalnız mühim bir nokta beyan buyurdular, onu tavzih etmek mecburiyetindeyim. Arkadaşlar, bu İstiklâl mücadelesini omuzlarında taşıyan adamlara hâtıralarınızı bu müesseseye getiriniz dersiniz muvaffak olamazsınız. Müterakki milletlerde 18 inci asırda bile herkes hâtırasını neşretmekte serbest olmuş ve bu ilmî müesseseler bu suretle muvaffak olmuşlardır, her yerde bu serbest neşriyat olmuştur ve olmaktadır. Nitekim (B) fıkrasından da ben bunu anlıyorum ve bundan dolayı çok memnun ve müteşekkik bulunuyorum. Yani komisyon veya enstitü bana gelip de vesikalarını ver derse muvaffak olamaz. Biz bu kötü yolu tuttuğumuz içindir ki, bir çok büyük iş almış olan adamlarımız hâtıralarını mezara soktular. Yine bir çok hâtıralar yabancı memleketlere gitmiştir. Halbuki hâtıralardan bu enstitü istifade etmelidir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Burada mevzuubahis olan cihet, sadece enstitünün çalışmalarıdır. Enstitünün çalışmaları bakımından hâtıralar hakkında mütalâa serdetmiş bulunuyorum. Yoksa Devletin kanunlarının vatandaşlara verdiği yazı yaz-

ma, neşretme hürriyeti hakkında bir şey söylemiş ve söyleyecek değilim. Hâtıralarını istedikleri gibi neşrederler, kitap halinde bastırırlar. Bu, vatandaşın bileceği şeydir. Ve kendi hakkıdır. Bunu sarıh olarak ifade ediyorum. Sarıh olarak ifade ediyorum burada. (Reye sesleri).

Hikmet BAYUR (Manisa) – Bunu soracaktım, hacet kalmadı.

REİS – Madde hakkında başka söz isteyen yoktur. Maddeyi re-yinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Fakültelerde ve yüksek okullardaki İnkılâp tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti rejimi dersleri Maarif vekilliğince hazırlanacak programlara ve tâyin edilecek esaslara göre bu kurumların kendi kadrolarındaki vazifeli profesör, doçent ve öğretmenler tarafından okutulur.

Refik İNCE (Manisa) – Efendim, üzerinde hiç salâhiyetim olmayan meselelerden bir tanesi de dil işidir. Fakat burada Maarif encümeni fakülte ile yüksek okullarda, «Kurum» demiş. Kurum değildir. Bunlar hakikî mânasıyle, gerek Hükûmetin kullandığı ve gerek Bütçe encümeninin kullandığı gibi, müessesedir.

Kurum hakkında bu lâfı söylerken yine Dil encümeninin bizlere dağıtmış olduğu osmanlıcadan türkçeye, türkçeden osmanlıcaya lûgatlerdeki tâbirlerle meşgul oldum. «Müessese» tâbirinin karşısında «Kurum» yazmış «Kuruma» baktım «müessese» demiş, kurula baktım «Heyet» demiş, «Meclis» demiş. Bu kanunda geçen iki kelime var. Kurum karşısında müessese, kurul karşısında Meclis heyet, müessese karşısında kurum, kuruldur. Yani bu noktadan bu mü-talâaları dermeyeran ettikten sonra şunu arzedeceğim. Arkadaşlar, kurum kelimesi, Kızılay, Türk Hava Kurumu ve çocukları himaye kurumu, şu veya bu koruma kurumu. Bütün bunların heyeti mecmuası bizim bildiğimiz cemiyetler mukabilî olarak lisanımıza geçmiştir. Kurum artık budur, bu hususta hiç birimizin tereddüdü yoktur. Nitekim bu kanunun 4 üncü maddesinde «İlmî danışma ve yönetim kurulu» var. Buradaki kurul gayet tabii olarak, bir heyettir. Bana munis geliyor. Fakat «kurum» Bütçe encümeni ile Hükûmetin ifade ettiği müessese değildir. Malûmu âliniz müessese ya maddi olur ya manevî olur. Kurum ise mutlaka maddi olur. Muhtelif insanların cemiyetler kanunlarına göre yaptıkları bir teşekküldür. Meselâ Türkiye'de miras meselesi nedir? bu maddidir. Miras için vakıf müessesesi. Vakıf ise bir testistir. Aile bir müessesedir. Binaenaleyh kurum değildir. Kurum kelimesinin aslı kurmaktır. Kurum için kurmak lâzımdır. Tensip ederseniz bu işlere teknik bakımdan girmiyorum. Yalnız kanunlarımıza girmiştir.

Cemiyet olarak lisanımızda kurum olarak bir çok teşekküller vardır. Buradaki kurumun mânası, mukabilî, fakülte ile yüksek okullar kurum değil müessesesidir. Bütün bu mahzurları şu dakikada izale etmiş olmak için şu teklifi yapacağım : Kurum kelimesi yerine başka bir şey teklif etmeğe salâhiyetim yoktur, şunu rica edeceğim : «Hazırlanacak programlara ve tâyin edilecek esaslara göre bunlar kendi kadrolarındaki vazifeli profesör, doçent ve öğretmenleri tarafından okutulur.» Binaenaleyh kurumların yerine, hem tekrardan kurtulmuş oluruz, hem de onun yerine bir zamir koymak suretiyle bu ihtilâftan kurtulmuş oluruz. Kadroda bu şekilde halledilmiş olur zannederim.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) – Refik İnce arkadaşımız Dil encümeninde yapılan kelimelere itiraz ederek, meselâ kurum, meclis, heyet, kurul gibi bir takım mübayenetler oluyor dediler. Yahut iki kelime aynı şey için kullanılıyor dediler.

Refik İNCE (Manisa) – Anlamadınız mı?

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Devamla) – Anladım, Dil encümeninde tâbirat, terimler, bunlar umumi bakımdan tanzim edilir, defterini, lûgatını yapar, ortaya kor. Hakkınız vardır. Talimatname yapılırken hangisi münasıptır diye ilgili daireye sorulmak lâzımdır. Halbuki Dil encümeni terimleri yaparken böyle şeyleri düşünmez. O encümen için her kelime bir tevettür merkezidir. Yani her kelime, metne göre, kullanılışa göre yanındaki kelimeyi siyaku sibaka göre tanzim eder. Kurum; heyet, meclis yerine kullanılıyor. Herhangi bir komiteden bahsedilirken içtimadan bahsediliyor. Heyet de bazan meclis yerine kullanılıyor. Teşekkülden bahsediliyor. Şu, bu. Orada da şekil değişebilir. Dil encümenince yapılan terimlerde teşettüt var, iltibaslar var demek istediniz. O halde yanıldınız Refik Bey. Çünkü lûgatlar, diksiyoneler yapılırken, müsaade buyurunuz bir kelime söyliyeyim, tesadüfi iş üzerindeki mânalar düşünülmez. Misaller konur amma, okkaziyonel mâna düşünülmez. Bu kelimeler bir tevettür merkezi potansiyonel merkezidir, onlar yapılır, fakat kullanılırken kullanan adamın usta olması lâzımdır.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Hocam, okkaziyonel, potansiyel nedir?

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Devamla) – Ne bileyim (Gülüşmeler).

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Bay Refik İnce'nin (kurum) yerine (bunları) şeklinde yaptığı teklife encümenimiz de muvafakat ediyor. Mânayı değiştirmedigine göre böyle yazılmasında mahzur yoktur.

REİS – Efendim, Refik İnce'nin teklifine encümen de muvafakat ediyor. Maddeyi böylece okutarak reye arzedeceğim.

MADDE 2. – Fakültelerde ve yüksek okullardaki İnkılâp tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti rejimi dersleri Maarif vekilliğince hazırlanacak programlara ve tâyin edilecek esaslara göre bunların kendi kadrolarındaki vazifeli profesör, doçent ve öğretmenleri tarafından okutulur.

REİS – Maddeyi bu şekilde kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. – Bütün resmî ve millî makam ve kurumlar kendi dosya ve arşivlerinde bulunan ve İnkılâp tarihi ile ilgili olan her türlü evrak ve belgelerin asıl veya suretlerini Maarif vekilliği tarafından lüzum gösterildikçe Türk İnkılâp tarihi enstitüsüne verirler.

Receb PEKER (Kütahya) – Arkadaşlar; bu enstitünün toplıyacağı vesikalar ve vasıtalar içerisinde yalnız resmî makamlarda değil, hususi ellerde de o çok değerli ve o devrin bütün kıymetini belirtecek bir takım vasıtalar ve vesikalar vardır. Bu madde, yalnız resmî makamlardan bu gibi vasıta ve vesikaları istemeği Hükûmete bir vazife olarak veriyor. Bendeniz de, o zaman bulunduğum vazife icabı, bir iki mühür vardır. Bütün ordulara Atatürk'ün kumandasını ifade eden; «Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları Başkumandanı Mustafa Kemal» diye. Bunun gibi başı bir kaç şey vardır. Bendeniz, bu ödevi yerinde kullanacak merciler olmadığı içindir ki bunu şimdiye kadar yerine getiremedim. Bir çok vatandaşlar da buna benzer bir çok şeyleri kendileri saklamış olabilirler. Sadece küçük bir ilân yapılmakla Enstitünün bu çalışmalarını hazırlayabilecek vasıtaları sahiplerinden istemekle zannederim ki büyük bir yağın enstitünün eline geçer. Maddede böyle bir kayıt yoktur.

Birinci maddede; Kâzım Karabekir'in, bu vesikaların istenmemesi hakkındaki mütalâasıyle benim şimdiki maruzatım pek karşı karşıya gelmez. Gerçi bazı vesikalar, hattâ bazı eşya parçaları olabilir ki, o mevzu üzerinde tetkikat yaparken istifade edilecek ondan başka tek vasıta, hiç bir şey bulunmaz. Böyle bir vaziyette Hükûmet, salâhiyetini istimal ederek değer pahası ne ise onu verip alma yoluyla hareket etmekte sade serbest değil, vazifeli olmalıdır. Binaenaleyh bu maddeyi sade resmî daireler değil, onun haricinde enstitünün bu yoldaki toplıyacağı eserlerin maksada hizmet edecek kıymette olmasını temin için bu maddenin bu eksikliğini kapatacak bir imkânın teminini encümenden rica ederim.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Sayın Pekere, bizim düşündüğümüz ve encümenlerde üzerinde görüştüğümüz bir ciheti tavzihe fırsat verdiği için pek müteşekkirim.

Enstitü, Dil, tarih fakültesi içerisinde teşekkül ettikten sonra hukuki bir şahsiyet elde edince bir kısmını para ile almak ve teberru kabul etmek salâhayetini elde ediyor. Onun için kanunda istimal kaydını koymağa lüzum görmedik. Bütçe encümeni ile Maarif encümeninde aynı cihetler konuşuldu ve böyle bir kaydın konulmasına lüzum görülmedi. Resmî Devlet vesaikında olduğu gibi, diğer tarihî vesaikta olduğu gibi teberru kabul edebiliriz ve para ile de bunları satın alabiliriz. Nitekim sayın Peker'in kendilerinde bulunduğunu söyledikleri mühürleri bu enstitüye vermelerini oraya ilk koyacağımız armağan olarak huzurunuzda bu sözlerimle rica etmiş olayım.

Receb PEKER (Kütahya) – Muhterem vekilin ifadelerini, bendenizin arzettiğim maksadı tatmin bakımından kifayetli telâkki etmiyorum. Vazı kanun böyle bir tesis vücuda getirirken bunun çalışmağa mecbur olduğu işler içinde dediğim noktayı vazife olarak bu enstitüye vermelidir. Buyurdukları gibi hukukî şahsiyet olarak teşebbüsler yapmak, ele geçen bir maddeyi satın almak gibi salâhiyeti mevcuttur. Fakat bendenizce sade salâhiyet değil, aynı zamanda vazife olarak verilmelidir. Yani herhangi bir tesise, kendi düşüncesine göre böyle yapacak veya yapmayacak mı, onu ihtiyarına bırakmak değil, vazı kanun bu işi kanunlaştırırken diyebilirim ki üçte biri, beşte biri kadar mühim kıymet ve mahiyette bir takım eşya, vesika; maddeler ve unsurlar vardır ki bunlar, Devletin resmî tesisleri dışındadır. Bunları da isteyip bu enstitünün çalışma unsurları arasına koyalım ve dış âlemde bunun yapacağı değerleri zenginleştirmek için bu arzettiklerimin vazife olarak buraya konmasında fayda görüyorum. Sonra şunu da arzedeyim ki, bendenizin elimde böyle kıymetli eşya olupta Türk İnkılap tarihinin en mühim bir karanlık istikametini aydınlatıcı kıymetli eşya, meselâ bendeki mühür gibi kıymetli bir şey, vatandaşta bulunur ve vatandaş da bu kıymetli eşyayı vermezse, onun inkılâp tarihinde yüksek değerde bir şey, bir nesne olduğunu kabul ettikten sonra, onun muayyen kıymetini tesbit etmek ve değer pahasını vererek almak hakkını Maarif vekâletine vermek lâzımdır. Bendenizce bu iki noktanın basit şekillerle değil, tatbikatta hakikî kıymeti olacak ibare ve şekilleriyle kanunun metninde yahut bunu takip edecek ayrı bir maddede tesbit edilmesi lâzımdır ve encümen de lütfeder ve mütalâasını söyler ve iltihak ederse, bununla bu kanunun mühim bir eksikliğini kapatmış oluruz kanaatindeyim.

Kemal TURAN (Isparta) – Kurulacak müessese inkılâp vesikalarını toplayarak şöyle bir tasnif yapıyor. Diyor ki; bütün resmî ve millî makam ve kurumlar kendi dosya ve arşivlerinde ne varsa istenildiği zaman bunu vereceklerdir. Bununla hususi şahıslar elindeki vesikaları bir tarafa bırakmış oluyor. Onun için bendeniz bu kısma ilişeceğim. Yani hususi şahıslar elindeki vesikaların kanun yoluyla mı, yoksa bir bedel ödiyerek mi alınacağı meselesi üzerinde duracak değilim. Yalnız madde bütün resmî ve millî makam ve kurumlar diyor. Resmî müesseseler malûm. Bugün resmî müessese denildiği zaman ne olduğu vazıhan anlaşılır. Fakat bu kanunda millî makam ve kurumlar denmektedir, burada makam kelimesi resmiye atfedilmiş olacaktır. Millî kurum, gayri millî kurum diye bir tasnifin varit olmaması lâzımdır. O halde bu «millî» kelimesi nereden geldi. Bendeniz bunu aradım. Bizim millî inkılâp tarihimizde bir takım millî müesseseler kurulmuştur. Meselâ; Müdafaa-i hukuk cemiyetleri cephe gerilerindeki bir çok heyeti merkeziyeler ki bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşundan evveldir. Bunlarda bir çok kıymetli vesikalar vardır. Zabıtları, kongrelere hattâ cepheleri, kumandanları vardı. Bunlara verilmiş emirler, yapılmış hesaplar, toplanmış vergiler olsun, bunlar Büyük Millet Meclisinin teşekkülünden evvel kurulmuş millî teşekküllere ait vesikalardı. Bunlar millî inkılâbımızın ilk ve zengin safhasını teşkil eder. Burada, Hükûmetin teklifinde aynen böyledir, diğer iki encümen de aynen bu tâbiri muhafaza etmiştir. Hükûmet ve encümenler buradaki, millî kurumlar tâbirinden bugün mevcut olan kurumlardan başka mevcut olan kurumları millî saymağa lüzum yoktur. Vaktiyle kurulmuş olan kurumları kastediyorsa maddeyi daha başka bir şekilde tedvin etmek icabeder. Filvaki kurulların bugün hiç birisinin vücudu yoktur, ve kalmamıştır. Bunların vesaikının da alınması icabeder, inkılâp tarihimiz bakımından. Vekâletin bunları ihmal etmiyeceğini, çok dikkatle üzerinde duracağını hiç şüphesiz hepimiz bekleriz. Vekâlet, eğer o zamanki Millî müdafaa teşkilâtında vazife almış bulunanlardan ve şurada burada el altında kalmış olan vesaiki elde etmek istiyorsa, meselâ Balıkesir heyeti merkeziyesinde çalışmış ve vazife almış olanlardan inkılâp tarihine ait olan bu vesikaları vermelerini mecburiyet altına sokacak bir kayıt, bir mecburiyet kastediyorsa bunu burada tavzih etmek lâzımdır. Yok onu kasdetmiyorsa, onları vücut bulmamış, ki-min elinde bulunursa ona ait şahsi birer vesikadan başka bir şey değildir derse onu da tavzih etmek lâzımdır.

Bendeniz gerek vekâletin, gerek Maarif encümeninin bu noktayı bilhassa tavzih etmesini ve çalışmalarımıza, daha çok bugün mevcut olan kurumlar üzerinde değil, artık mevcudu kalmıyan millî teşekküller üzerinde olacağı için bu maddenin daha iyi ve daha vazih bir şekilde hazırlanması ve yazılması üzerinde duracağım. Bunu temin ederlerse daha aydın olarak konuşabiliriz.

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Muh-terem Receb Peker'in işaret buyurdıkları nokta ehemmiyetli olmakla beraber bu nokta esasen birinci maddenin hükmüne dahil-
dir. Çünkü bu madde müesseseleri, Hükümet devairini, mektep, cemiyet ve saire gibi kurumları ellerindeki vesaiki icabettiği zaman asıllarını veya suretlerini vermek hususunda vazifelendiriyor. Hal-
buki şahısların elinde bulunanlar, inkılâp hizmetinde bulunmuş zevatın elinde bulunan eşya ise icabederse almak vazifesi birinci maddeye aittir. Birinci maddede enstitünün vazifeleri tadad edilir-
ken B fıkrasında (bu konularla ilgili belgeleri ve yayınları toplıya-
rak kütüphane ve müzeler meydana getirmek) deniyor. Demek ki (belgeleri) toplamak ve müzelere koymak vardır. İşte mühür ve sa-
ir eşya da bu gibi belgelerdendir. Bizce zaten bunlardan yapılacaktır. Demekki bu vazife enstitüye esasen verilmiştir. Binaenaleyh, arkadaşlarla da konuştum, encümenin kanaatına göre Receb Pe-
ker arkadaşımızın arzu buyurdıkları nokta burada mündemiçtir ve ayrıca böyle bir ilâve yapmağa ihtiyaç yoktur.

Kemal Turan arkadaşımın bahsettikleri ilmî ve millî kurumlar tâbiri bütün cemiyetler, bütün müesseseler içlerinde mektepler, hayır cemiyetleri ve saire de dahil olduğu halde mümasıl hizmet-
lerde bulunan müesseselerdir. Vaktiyle böyle bir heyete dahil ola-
rak çalışmış bir zatın elinde eşya kaldı ise, bu eşya kendi şahsına haklı olarak intikal ediyorsa şahıslara ait eşyaları almak birinci maddeye aittir. Enstitü bunu toplıyacaktır. İcabederse parasını ve-
recek veya sahibini ikna edecektir. O zevat bunları gaspetmiş de-
ğilki zorla kendilerinden alınsın.

Binaenaleyh bahsedilen cihet vazifeye dair olan birinci madde-
de vardır.

İkinci maddenin hükmü ise ancak resmî dairelere ve teşekkül-
lere taallûk eder.

Refik İNCE (Manisa) – Arkadaşlar, Kemal Turan arkadaşın işa-
ret ettiği noktalar üzerinde tevakkuf edilmek lâzımdır. Bilhassa Müdafaai hukuk cemiyetine taallûk eden evrak ve vesaik elde edil-
medikçe, Milli Mücadele safahatının hususi tarihleri denen bu

dosyalar elde bulunmadıkça inkılâp denen bu dosyalar elde bulunmadıkça inkılâp tarihine ait olan malûmat eksik olur. Bu malûmat da şu veya bu zevatın elindedir. Bence millî makam ve dairei resmiye tâbiri millî kurumlar mânasınadır. Binaenaleyh makamı kaldırıp millî kurumlar desek, şu şu şu diye kurumlar üzerine doğrudan doğruya müessir olacak bir vaziyet ihdas etmiş oluruz. Yani makam kelimesini kaldırmak suretiyle bu meseleyi halledebiliriz. Millî kurumlarda böyle bir vesika kalmıştır. Türk Tarih Kurumu derhal Enstitüye yazacak ve alacaktır. Meselâ Kızılay arşivinde bilmem ne mezalimine ait bir vesika olduğunu haber almıştır. Bunu alabilecektir. Makam tâbirini kaldırırsak zannederim maksat hâsıl olur.

Şimdi asıl şayanı dikkat olan kısım Receb Peker arkadaşımın temas ettiği noktadır. Ben şahsan kendimden misal getireyim. Bana dese ki, senin evinde Millî mücadeleye ait olmak üzere vesika var, ver, ben derim ki, o bana lâzım, ben bu hususta tarih yazacağım ve kendi kanaatımca onu size vermeği faydalı bulmuyorum. Maarif vekâleti ne yapabilir, Devlet ne yapabilir? Üzerime gelip zorla alamaz, evime gelip yoklayamaz. Cebirle benim evimde bulunan vesikanın alınmasına imkân yoktur. Bilâkis böyle bir cebir kullanıldığı takdirde benim tarafımdan basılacak olan kâğıdın büsbütün tehlikeye girmesi ihtimali vardır. En iyi usul, Maarif vekili arkadaşımızın işaret ettiği ve Alâettin Beyin de temas ettiği gibi kendi sahiplerini ikna suretiyle bu vesikaları almaktır. Meselâ diyor ki : Babamdan kalmıştır, babamın el yazısıdır, ben bunu evlâdü ahfâdına hediye edeceğim. Eh çıkarmak kopyasını çıkaralım. Kopyasını çıkarmak için bir pazarlık yapılabilir. İlle aslını isterim dediğimiz zaman işler karışır. Buna Teşkilâtı esasiye kanunu müsait değildir. Menfaati âmme mevzuubahis mi diyeceğiz? Bunu kim takdir edecektir? Takdiri güçtür. Hakkı tasarrufu muhafaza için herhangi bir bakımdan olsa olsa bunlar için hususi tedbirler almak lâzımdır. Bu iş gayet naziktir. Üzerinde herhangi bir şekilde müdahalenin vukuu belki istifade etmek istediğimiz vesikanın zıyanına sebebiyet verir. Bu noktayı Maarif vekili arkadaşımıza bilhassa hatırlatmak isterim.

Benim intihap dairem, millî mücadele sahasında ilk gündenberi, kendi memleketim Ödemiş, bizim Türkiye Büyük Millet Meclisinin teşekkülünden bir sene evvelinden beri halk teşekkülü itibarıyla işe başlamıştır. Muhtelif yerlerde Müdafaai hukuk, Müdafaai vatan diye her mahallin kendine göre, Trabzon'da, Erzurum'da, Balıkesir'de, Alaşehir'de memleketin her tarafında teşekkül eden cemiyetlerin başlarında bulunan adamların hayatları ilerliyor, bu

zevatın elinde bunlara ait evrak durmaktadır. Bunların kimi kumandanlık etmiş, kimisi kâtibi umumidir, kimi reis, kimi reisi sanidir. Elllerinde evrakları, defterleri vardır. Bu defterlerin heyeti mecmuası üzerinde şahsan tasarruf hakları yoktur. Bütün bu tasarruf hakkı yoktur amma, demin dediğimiz gibi teşekkül etmiş bir kurum değildir ki icbar edelim, resmî bir daire değildir ki icbar edelim. Evrak muhafaza edilebilir, saklanabilir. Bunlar hakkında tahmin ediyorum ki sureti mahsusada düşünmek ve bunların heyeti mecmuasını toplamak için, elde etmiş olmak için hususi tedbirler almak lüzumu vardır. Cezai mahiyette mi olacaktır, yoksa takdirle mükâfatla mı olacaktır, bunu yapmalıdır. Bence şahsan bu gibi evrakı satın almağa doğru gitmelidir. Kimin elinde varsa alınmalıdır. Ondan sonra bir ceza tesisine ihtiyaç vardır. Her kim Millî mücadele esnasında ifa ettiği vazife dolayısıyla şu, şu, şu, her ne nam altında olursa olsun bunlara ait evrak, vesaik, tarih, defter ne varsa bunları getirip teslim etmezse şöyle böyle olur demek lâzımdır. Çünkü onlarda şahsi hizmetten ziyade milletin hizmetinden doğmuş haklar vardır. Eğer bu nazarı dikkate alınacak olursa Receb Peker'in esas koyduğu noktanın tatbikatı bakımından müzakere edilmek üzere ve Kemal Ünal arkadaşımızın da mevzuubahıs edip aşağı yukarı üzerinde tevakkuf ettiği noktalardan bu maddenin encümünde bir defa daha görüşülmesinde fayda mülâhaza etmekteyim, bilmiyorum encümen nazarı itibara alır mı, almaz mı, bu fikrimi?

Receb PEKER (Kütahya) – Arkadaşlar, bugünkü Türkiye nasıl şan ve şerefle hayatını yaşıyorsa, istikbalde de onun yüksek şevket ve kudretiyle payidar olması, bu Devletin kuruluşunun temeli olan inkılâp mefhumlarının tamam bir surette ve kuvvetli, itiraz kabul etmez bir eser halinde yaşatılması ve bu temelin behemehal kurulması lâzımdır. Varlığımızda bu kadar tesirli bir unsur olan bu inkılâp tarihi konusu kurulurken bunun temeline konulacak taşların nevilerini, cinslerini intihap ve tedarik etmekte ihtimam ister. Bu mukaddimeyi yapmaktan maksadım şudur : Bu şekle ait gibi görünen, bu mesele için üç defa kürsüye çıkıp taciz edişimin sebebi, bu esasi fikirlerin bende muharrik tesirler yaptığındandır. Muhterem encümen mazbata muharririnin buyurduklarına göre, birinci maddede zikredilen bu fıkra bu maksadı temin ediyormuş. Eğer birinci maddedeki fıkra bunu temin ediyorsa şimdi müzakere ettiğimiz maddeye evlâbittarik lüzum yoktur. Çünkü mevzuubahıs olan madde mevcut resmî dairelerin nihayet yine bir resmî daire olan bu enstitünün bu talepleri karşısında istediği vesikaları ve eş-

yayı vermediği âmiridir. Devletin resmî teşekkülleri içerisinde bulunan bir resmî dairenin ihtiyacı başka bir resmî daire tarafından da-
ima kolaylıkla temin edilebilir. Fakat arkadaşlar; sivil unsurların
yani resmî dairelere bağlı olmıyan unsurların ellerinde bulunan
vesikaları alabilmek için kanunun içine mutlaka bir teyit koymak
lâzımdır. Gövsa arkadaşımın dediği doğru ise, ben bu maddenin
tayyını teklif edeceğim. Bir dairei resmiye, başka bir dairei resmi-
yenin isteğini yerine getirir. Fakat sivil unsurlar böyle değildir.
Onun için üzerinde çok durmak istemiyorum. Benim ve arkadaş-
larımın söylediğimiz sözler içerisinde Devletin bu kurulacak mües-
sesesinin hayati ihtiyacı olan bir vesika veya eşyanın, bu eşya ba-
zan bir altın tabaka gibi dirhemi para eden bir şey olur, bazan ren-
gi solmuş yırtık bir bayrağın bir parçası olabilir, tedariki elzem ol-
duğuna enstitünün salâhiyetli kurumu karar verince bunu alabil-
mek için hususî müessese ve şahıslar üzerinde dahi Devlet nüfu-
zunu kullanabilmeli ve hiç şüphesiz bunlar hakiki kıymet ifade
eden şeylere hakiki pahası verilmek kaydı da bu esasa eklenmeli-
dir. Binaenaleyh encümenin bu esasa vefa edecek şekilde getirmek
üzere maddeyi geri almasında isabet olacağı kanaatini tekrar edi-
yorum.

Gl. Kâzım KARABEKİR (İstanbul) – Arkadaşlar, gerek encüme-
nin, gerek Maarif vekilimizin mütalâaları çok yerindedir. Refik İn-
ce ve Receb Peker arkadaşlarımız bence pek tehlikeli bir yol açıyor-
lar. Yapılan bir millî âbidedir. Her fert ve her teşekkül oraya mal-
zeme taşımak için vicdanen bir vazife yüklenmiş oluyor. Ancak bu
keyfiyettir ki herkese bir gayret verdirebilir. Bugün kuvvei teyidiye-
miz nedir? Nasıl zorla alırsınız? Korkarım şimdiye kadar yapılan
yanlışlıklar devam ederse, demincek arzettiğim gibi ebedi kalması
lâzımgelen bu hâtıralar ya fâni olan insanlarla mezara gömülür,
veya ecnebi diyara gider. Onun için herkese emniyet verelim ve ka-
bilse her vatandaşı buraya malzeme taşımağa teşvik edelim. Fakat
asla böyle ağır kayıtlar koymıyalım. Yoksa yapmak istediğimizi de
yapamayız.

REİS – Bir tahrir vardır, okutacağım :

Yüksek Reisliğe

Arzettiğim sebepler üzerinde tetkikat yapılmak üzere maddenin
encümene havalesini teklif ederim.

İsparta mebusu
Kemal Turan

REİS – Bu takriri yüksek tasvibinize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar... Almiyanlar... Takrir nazarı itibara alınmiştir.

MADDE 4. – Estitünün aşağıda yazılı zatlardan kurulan bir «İlmî danışma ve yönetim kurulu» vardır :

a) Enstitü müdürü;

b) Fakülte ve yüksek okullarda «İnkılâp tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti rejimi» dersi veren profesör ve doçentler;

c) Cumhuriyet Halk Partisinin Türk Tarih ve Dil kurumlarının merkez idare heyetleri âzalarından memur edecekleri birer mümessil;

d) Maarif vekillüğince memur edilecek üç zat;

Kurulun kararları Maarif vekillüğince onaylanır ve yürütülür.

Dr. Muhtar BERKER (İçel) – Bu maddenin (C) fıkrasının yazılışında bir eksiklik vardır, mâna değişiyor. «Cumhuriyet Halk Partisinin Türk Tarih ve Dil kurumlarının» deniliyor. Madde bu şekilde temadi ederse Cumhuriyet Halk Partisine bağlı Türk Tarih kurumu gibi bir mâna çıkıyor. Halbuki vazı kanun Cumhuriyet Halk Partisinin de bulundurulmasını istihdaf ediyor. Onun için «C.H.Partisi» nden sonra bir (Ve) konulmasına lüzum vardır.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Efendim mâruzatım niha yet bir sualdir. Yalnız Mazbata muharririne işittirmek için buraya çıkmış bulunuyorum. Bir ilmî danışma ve yönetim kurulu teşkil olunacaktır. Buna fakülteden başka yüksek mekteplerde inkılâp tarihi ve Türkiye rejimi dersi veren Profesör ve doçentler de dahil olacaktır. Burada bütün proförler bütün doçentler bu hakka malik olacaklar mıdır? Bunlarda dahil olacaklarsa bu İlmî danışma ve yönetim müessesesinin cesameti ne kadar olacaktır? Âdeta bir kurtlay mı olacaktır; bunu anlamak istiyorum?

Nevzad AYAS (Bursa) – Maarif encümenimiz bu maddenin (B) fıkrasının sonuna Bütçe encümeni tarafından ilâve edilen (öğretmenler) kelimesini kaldırmıştır. Bütçe encümeninde bu lâyiha tetkik olunurken Maarif vekâletince, bir yüksek mektepte öğretim vazifesi deruhde etmiş bulunupta, o müessesenin vaziyeti itibariyle profesör veyahut doçentlik payesine erişememiş olanlara da teşmil edilebilmesi için buraya «öğretmenler» kelimesinin ilâvesi münasip görülmüştü. Şimdi bu kalkınca bu vaziyette olanlar fıkranın şümulüne giremeyeceklerdir. Maarif encümeni bu (öğretmenler) kelimesini kaldırırken, bu mülâhazaya muttali olmuş mudur? Yani bilerek, yüksek müesseselerde çalışan öğretmenlerin bu fıkranın şü-

mulü haricinde kalmasını muvafık bularak mı çıkarmıştır. Yoksa bu cihete zihin yürütülmemiş midir; mühmelmi kalmıştır? Bu noktanın aydınlatılmasını dilerim.

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Efen-
dim madde bu teşekkülün esasları hakkında direktif vermektedir.
Mümtaz zevatın toplanmasını mütezem olduğu içindir. Bütün mü-
esseselerdeki aynı ders hocalarının hepsi buraya dahil değildir ve
buna zaruret te yoktur. Maarif encümenince öğretmen kelimesinin
çıkarılması ancak profesör ve doçent gibi zevatın bu hususta ilmi
salâhiyetleri olacakları zannedildiği içindir. Mamafih bunda ısrar
etmiyorum. Tensip buyurulursa öğretmenler de girer.

REİS – Başka mütalâa var mı?..

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Müsaade eder misiniz.
Benim sorduğum suale cevap verdiler. Tekmil profesör ve doçent-
ler burada dahil değildir. Fakat buradaki fıkra bütün profesör ve
bütün doçentlerin buraya girmesi hakkını veriyor. Ben böyle anlı-
yorum. Okuyayım : «Fakülte ve yüksek okullarda inkılâp tarihi ve
Türkiye Cumhuriyet rejimi dersi veren profesörler ve doçentler»...

Daha altında başka şeyler de var. Bütün profesörler, bütün do-
çentler değil bunlar arasından seçilmiş olanları veyahut muayyen
zümreyi ifade edecek tâbirin burada kullanılmasını rica ediyorum.

Maarif En. M. M. İbrahim Alâettin GÖVSA (İstanbul) – Bu
ders yalnız yüksek müesseselere munhasır değildir. Liselerde de
vardır. Muallim mekteplerinde de vardır. Hedef teşkil eden zevat,
yüksek müesseselerin bu dersi idare eden profesörleri ve doçent-
leridir. Maddenin sarahatı gösteriyor ki bunların hepsi dahildir.
Bunlar yüzlere balığ olmaz. Sonra bu ilmi heyet her gün
toplanacak değildir.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Bir سوال soracağım;
doçent olmak kuruma girmek için hak veriyor mu? Vaz geçtim.

REİS – Doktor Muhtar'm teklifine göre orada bir virgül olmak
lâzım geliyor. Maddeyi yüksek reynize arz ediyorum. Kabul buyu-
ranlar... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 5. – Enstitü çalışma esasları Maarif vekilliğince konu-
lur.

REİS – Mütalâa var mı?.. Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul
edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

KÖY OKULLARI VE ENSTİTÜLERİNİ TEŞKİLATLANDIRMA KANUNUNUN MUVAKKAT BİR ENCÜMENDE MÜZAKERESİNİN KARARA BAĞLANMASI

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Hasan-Âli YÜCEL

İsmet EKER

Ziya Gevher ETİLİ

Yaşar ÖZEY

Maarif Vekili (İzmir)

Bütçe Encümeni Reisi (Çorum)
(Çanakkale)

Ziraat Encümeni Mazbata

Muharriri (Manisa)

Osman Şevki ULUDAĞ

Sırrı İÇÖZ

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI

Edib ERGİN

Feridun FİKRİ

Mükerrem KARAAĞAÇ

Rasih KAPLAN

(Konya)

(Yozgat)

(Kütahya)

(Mardin)

(Bingöl)

(Isparta)

(Antalya)

REİS – Celse açılmıştır.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim, bugünkü gelen evrak arasında bulunan kanun lâyiha-ları içinde birinci maddede bizim Köy enstitülerinin teşkilâtlandırılmasına dair kanun lâyihası var. Bu lâyiha Dahiliye, Adliye, Bütçe ve Maarif encümenlerine havale buyurulmuş. Bu sene biz mezun vermeğe başlıyoruz, işin müstaceliyeti vardır. Onun için yüksek Heyetin muvakkat bir encümen teşkili suretiyle, maddeleri de mahdud olan bu kanunun müzakeresine müsaadelerini rica ederim. (Muvafık sesleri).

Bütçe En. R. İsmet EKER (Çorum) – Efendim, Heyeti celilenizden bizim bir ricamız var. Muvakkat ve muhtelit encümenlere Bütçe encümeninin dahil edilmemesi. Bütçe encümeni bu işi ayrıca tetkik etsin, muvakkat encümenden sonra bu işi tetkik etsin. Çünkü Bütçe encümeninin vazifesi müstakildir. (Doğru sesleri).

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Niçin?

Bütçe En. R. İsmet EKER (Devamla) – Sebebi şudur : Bütçe encümeninin bu lâyihadaki alâkası tahsisat ve kadro meselesindendir. Biz encümenden bir kaç arkadaş tefrik edebiliyoruz. Fakat bu kadro ve tahsisat meselelerinin encümen heyeti umumiyesinde tetkik edilmesini, encümen kendi vazifesi noktai nazarından da ve ihzari vazifesi noktasından da faydalı bulmaktadır. Gerek Muvakkat ve Muhtelit encümenler haricinde kalan, gerekse bu gibi encümenlerden çıkan şeyler encümenimizi alâkadar ederse Bütçe encümeni bunları tehhürsüz tetkik edecektir. Bunun faydası olduğuna kani olduğumuz için Heyeti Celileden istirham ediyoruz, bizi hariç bıraksınlar. (Doğru sesleri).

REİS – Köy okulları ve enstitülerini teşkilâtlandırma kanun lâyihası Dahiliye, Adliye, Bütçe ve Maarif encümenlerine havale edilmiştir. Bunun muvakkat bir encümende müzakeresini Heyeti umumiyeden rica ediyorlar. Yalnız Bütçe encümeni namına söz söyleyen arkadaş da Bütçe encümeninin müstakillen, ayrıca müzakere etmesini teklif ediyor. (Gürültüler).

Ziraat En. M. M. Yaşar ÖZEY (Manisa) – Bu köy enstitüleri Ziraat encümenini de ilgilendiren bir mevzudur. Binaenaleyh Ziraat encümeninin de iştiraki lâzımdır.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Efendim, şimdiye kadar böyle muhtelit encümenler teşkil ediyorduk. Gayet tabii bir şeydir. Burada da Maarif, Adliye, Dahiliye ve Bütçe encümenlerinden müteşekkil olmak üzere, dört encümenden müteşekkil olmak üzere bir

muvakkat encümen isteniyor. Şimdiye kadar muvakkat encümenler böyle teşekkül edip müzakere edilip dururken, acaba neden dolayı bugün Bütçe encümeni kendisini bundan hariç tutmak istiyor, ayrıca tetkik etmek istiyor? Muvakkat encümen ya vardır, ya yoktur. Muvakkat encümen varsa nizamnameye gayet muvafıktır. Bütçe encümeni de buna dahildir. Bütçe encümeni buradan çıkarsa muvakkat encümen hiç olmaz. Muvakkat encümenden maksat işi çabuk bitirmek içindir. Encümenlerden seçilip muvakkat encümene gelen âzaların salâhiyetleri vardır. Encümenlerden fikir alıp hep beraber yaparlar. Esasen her encümen, milletin parasını Bütçe encümeni kadar aramak mecburiyetindendir ve arar da. Binaenaleyh ayrıca Bütçe encümenine gitsin... Böyle bir teklif kabul edilemez... Şimdiye kadar da vâkı değildi. Nizamnameye de muga-yırdır. Ayrı ayrı tetkik edelim, bu güzel. Bütçe encümeni muvakkat encümenden ayrıldığı zaman, muvakkat encümenin lüzum ve faydası kalmaz arkadaşlar.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Arkadaşım Etili benim noktaı nazarımdan bir kısmını söylediler. Esas itibariyle Köy enstitüleri Maarif encümenimizi alâkadar eder. O , kendi encümeninden bir kaç âza ayırıp muvakkat encümen teşkiline razı oluyor. Acaba Bütçe encümeni kendi bünyesinden bir kaç âza ayırmakla kuvvetinin dağılacığını mı zannediyor?.. Her encümenden muvakkat encümenlere mütehassıs âzalar toplanır, müzakere ederler. Bütçe encümeninin ayrı bir dâva halinde ortaya çıkmasının sebebi nedir ve hangi mevzuata uymaktadır? Bence hiç bir mevzuata uymaz. Tamamiyle başka bir haleti ruhiyenin tesiridir.

Sırrı İÇÖZ (Yozgad) – Arkadaşlar, maddesini hatırlayamadım; Bütçe encümeninde bulunan âza başka encümenlere giremez diye Nizamnamemizde hüküm vardır. Bütçe encümeni âzası madem ki başka encümene giremez, Muvakkat encümene de giremez, mânası çıkar.

Dr. Ali Süha DELİLBAŞI (Kütahya) – Efendim, mevzuubahis olan lâyiha Heyeti Umumiyenin tasvibiyle Muvakkat encümene havale buyurulursa bu encümene Sıhhat encümeninden de bir heyetin iltihakını rica edeceğim. Çünkü köy mektep ve enstitüleri Sıhhat vekâleti ve encümenini yakından alâkadar eder. Binaenaleyh heyeti âliyenizden bunu rica etmekteyim.

Edib ERGİN (Mardin) – Efendim, Dahilî nizamnamemizin maddesi mucibince üç türlü encümen vardır. Biri daimî encümenler,

diğeri muvakkat encümen, üçüncüsü muhtelit encümendir. Maarif vekili Beyefendinin teklifleri bir muvakkat encümen teşkiline aittir.

Muvakkat encümen demek, ait olduğu encümenlerden alınacak birden fazla âzanın toplanmasıyla vücuda gelen bir encümendir. Nihayet üçüncü encümen de Muhtelit encümendir ki bu da, birden fazla encümenin heyeti umumiyelerinin bir araya gelerek, meselâ üç encümenin bir araya toplanarak müzakere edecekleri maddeyi tetkik etmelerini âmirdir. Binaenaleyh Bütçe encümeninin şimdiki teklifinin Dahilî nizamnamemizde hiç bir yeri yoktur. Ne muvakkattır, ne de daimidir. Binaenaleyh muvakkat encümen şeklinde teşekkül etmesi Dahilî nizamnamemiz icabındandır. (Bravo sesleri).

Bütçe En. Reisi İsmet EKER (Çorum) – Efendim, biz ne muvakkat encümenin nizamnamei dahilideki bünyesine ve vaziyetine ve ne de Muhtelit encümenin şekline ait bir şey konuşmuyoruz. Bir defa Muhtelit encümen teşkili, muvakkat encümen teşkili bir teklifle olduğu gibi bunun teşkilini tensip edip etmemekte Heyeti Celilenizin hakkıdır. Onun içindir ki teşkilât kanunu olması itibarıyla Bütçe encümeninin nizamnamei dahilideki vazifesi müstakıl bulunması itibarıyla, Muvakkat encümen teşkili tasvip buyulursa, alâkadar encümenlerin teknik vazifelerini ifadan sonra teşkilât kadro ve tahsisat meselesi üzerinde Bütçe encümeninizi serbest bırakmanızı rica ettik. Bunun Nizamnamei dahiliye mugayir bir vaziyeti yoktur.

Feridun FİKRİ (Bingöl) – Efendim, şimdiye kadar, Büyük Millet Meclisinin teşekkülündenberi ve Nizamnamemizin mer'iyete konduğundan beri yapılan Muvakkat encümenler kararlarının Bütçe encümeninden geçirilmesi usulü var mıdır?

Mükerrem KARAĞAÇ (İsparta) – Vardır.

Feridun FİKRİ (Devamla) – Bir kere Muvakkat encümenden geçmiş bir şeyin Bütçe encümeninden de geçtiğine dair bir teamül varsa lûtfen beyan buyursunlar.

Bütçe En. Reisi İsmet EKER (Çorum) – Vekâletlerle mütenazır encümenlerinki geçiyor da bu neden geçmesin?

Feridun FİKRİ (Devamla) – Öyle bir cevap istemiyorum. Vâzih, katî cevap veriniz. 20 senelik teamülümüz içinde Muvakkat encümenden çıkan bir iş Bütçe encümeninin istinafindan geçirilmiş midir, böyle bir şey var mıdır? Buna sarîh cevap veriniz.

Mükerrem KARAĞAÇ (İsparta) – Feridun Fikri Beyin sorduğu şeyin bir çok misali vardır.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Arkadaşlar, bu işi Muvakkat encümene havale etmek bir noktai nazardan daha doğrudur ki, kanunun aslı esasen bu dört encümenden müteşekkil Muvakkat bir encümende yapılmıştır. Teamülümüz de budur. Yeniden bir madde gelirse eskiden nasıl olmuş ise o yolu takip ediyoruz.

İkincisi; kitabımıza meraklı olan Sırrı İçöz arkadaşımızın, Bütçe encümen âzası diğer encümende çalışamaz sözü de doğru değildir, Bütçe encümeni...

Sırrı İÇÖZ (Yozgad) – Yanlış anlamışsın.

Ziya Gevher ETİLİ (Devamla) – Ben yanlış anlamam. Müsaade buyurun, efendim, Bütçe encümeni âzası ikinci bir encümende niçin çalışamaz? Bunun sebepleri vardır. Her encümen için, bir encümende çalışan arkadaş diğer bir encümene gidebilir. Fakat Bütçe encümeninde çalışan bir arkadaş diğer bir encümene gidemez, çünkü o encümenin meşguliyeti fazladır. Esasen böyle bir şey olmasın diye bu madde konulmuştur. Yoksa Bütçe encümeninde çalışan bir arkadaş Muvakkat bir encümene gitmesin diye bir sara-hat yoktur. Ben Maarif encümenindeyim, fakat İktisat encümeninde de çalışabilirim. Nitekim nizamnamemiz mevcut olmadığı zamanlarda adedimiz 401 di. Bundan dolayı encümenlerin mesaisi çoktu. İki arkadaşla bunu yaptırmak için konulmuş bir maddedir. Tabii Bütçe encümeninin işi çoktur, fazladır. Bütçe encümeninin mesaisini biliyoruz. İşleri fazladır. İşler çok olduğu için Bütçe encümeninin işleri tehhüre uğramasın diye bu hüküm konmuştur. Yoksa onun yapması ne günahıdır, ne ayıptır. Sebebi yegâne budur. İllâ biz ayrı muameleye tabi tutulacağız. Böyle şey yoktur. Meclisin istemediği bir şeydir bu. Bütçe encümeni diye bir âyan encümeni kabul etmiyoruz. Bütçe encümeninin her şeyine temenna yoktur. Efendim bir iş gelir, Muhtelit encümen teşkili icabeder. Mademki encümenler muhtelittir ve bu işi beraber yapacaklardır. O halde beraber çalışırlar, beraber yaparlar. İllâ Bütçe encümenini ayrı tutamayız. Bunu istemiyoruz. Bundan vaz geçsinler. Bakınız yarım saatimiz boş yere geçti. Daiyei istiklâl yoktur arkadaşlar.

Bütçe En. Reisi İsmet EKER (Çorum) – Efendim, arkadaşımız yanlış anlamışlardır. Bir Muvakkat encümende bu lâyihanın tetkikini Vekil Bey teklif etti. Müstaceliyet hakkında esbabı mucibeye istinat etmek lâzımdır. Binaenaleyh Vekil Bey bu teklifi yaptıklarında müstaceliyet hakkında esbabı mucibe zikretmediler. Teşkilât kanunudur, tahsisat kanunudur. Binaenaleyh Heyeti Celileye biz

demek istiyoruz ki; bu lâyiha ile alâkadar encümenlerden müzakereyi müştereken yapmak isteyenler varsa yapsınlar, yoksa havaleleri mucibince bütün alâkalı encümenlerden geçsin, sonra Bütçe encümenine de gelsin. Bu, nizamnameye mugayir bir teklif de değildir. Biz, Heyeti Celileyi tenvir için ve Bütçe encümeninin vazifesinde muvaffak olması için bu ricayı yapıyoruz. Ne imtiyaz istiyoruz, ne bir şey.

REİS – Esas itibariyle daimî encümenlere havale edilmiş olan bu lâyihanın Muvakkat encümende müzakeresine muvafakat buyuruluyor mu, buyurulmuyor mu? Evvelâ bunu halledelim. (Muvafık sesleri).

Lâyihanın Muvakkat encümende müzakeresini kabul buyuranlar... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bütçe encümeni, kendisinin bu Muvakkat encümenden hariç tutulmasını istiyor. Reye koyacağım; kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir. Şu halde Bütçe encümeni Muvakkat encüme ne dahil olacaktır.

Sonra bazı arkadaşlar, Ziraat ve Sıhhiye encümenlerinin de Muvakkat encümene ithalini istiyorlar, muvafık görülüyor mu? (Kabul sesleri).

Sonra Riyaset burada ahkâmı maliye gördüğünden Maliye encümeninin de Muvakkat encümene ithalini muvafık görüyor (Muvafık sesleri). Şu halde Dahiliye, Adliye, Bütçe, Maarif, Ziraat, Maliye ve Sıhhiye encümenlerinden müteşekkil olmak üzere bir Muvakkat encümenin teşkilini kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Rasih KAPLAN (Antalya) – Kaçar kişi olacak?

REİS – Her encümenden üçer âza muvafık mıdır efendim? (Muvafık sesleri). Bu encümenlerden üçer âza seçilmesini kabul edenler.. Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MAARİF VEKÂLETİ 1942 YILI BÜTÇESİ GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Şemsettin GÜNALTAY

TBMM Başkanvekili (Sivas)

KONUŞMACILAR

Fazıl Ahmed AYKAÇ

(Elazığ)

Ziya KARAMURSAL

(İstanbul)

Belkis BAYKAN

(Ankara)

Dr. Saim Ali DİLEMRE

(Rize)

İsmail Memed UĞUR

(Sivas)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Kasım GÜLEK

(Bilecik)

Necmeddin SAHİR

(Bingöl)

Maarif Vekâleti Bütçesi :

REİS – Heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı?

Fazıl Ahmed AYKAÇ (Elazığ) – Arkadaşlar, iptidaen çok tees-süf duyarak itiraf edeceğim. Bugün muhterem huzurunuzda arz-etmek istediğim şeyler, bu kürsüden birinci defa olarak mevzuuba-his ettiğim meseleler değildir. Yalnız huzurunuzda maalesef birta-kım bayat lâkırdılar getirmiş olmaktan yine esef duyarak itiraf edeyim ki yalnız kabahatli kendim değilim. Çünkü senelerden beri bu kürsüde mevzuubahis ettiğimiz muhtelif meseleler, dâvalar, çok zaman daha mevzuubahis olması lâzımgelen meselelerdir. Bunda doğrudan doğruya bir şikâyet mevzuu da yoktur. Bir memleket ilerledikçe, irfan dâvası büyüdükçe o memleketin güreşmeğe mecbur olduğu, yenmeğe mecbur olduğu meseleler de artar. Biz bu vaziyetler karşısındayız. Maarif vekâletine, bugünkü telâkkiler dahi-linde, bir «Millî terbiye vekâleti» mânayı umumisini vermek çok daha doğru olur ve esasen gerek Partimizin prensipleri, gerek bugün cihandaki irfan anlaşmaları bu lüzum ve vucubu ortaya koymuş-tur. Böyle olduğuna göre demek ki Maarif vekâletinin vâkı faaliyet-leri, bizim istikbal için istihdaf ettiğimiz, istihdaf ettiğimizi iddia ettiğimiz dâvaları tahakkuk ettirebilmek içindir. Binaenaleyh şimdi mevcut teşkilâtımız, mevcut faaliyetlerimiz bir yanda dururken el-de etmekte olduğumuz neticeleri birer birer, fakat mümkün oldu-ğu kadar ufak bir kadro dahilinde mütalâa etmek istiyorum. Ma-arif vekâleti, bedeni terbiyemizle, fikri terbiyemizle ahlâki terbiye-mizle, iktisadi, zirai, bedii binnetice bütün medeni dünyaya şâmil mefhumata ait umumî terbiyemizle meşgul olan, bu büyük şerefli faaliyeti üzerine almış bulunan makamdır ve dün Maliye vekilimiz umumî nutkunu söylerken gönlümü çok hoşnut eden bir cümleye rastladım. Millî Müdafaa vekâleti bütçesinden sonra muhterem Heyetinizin huzurunuzda en fazla zamla takdim ettiğimiz bütçe Ma-arif vekâleti bütçesidir dediler. Şu halde Maarif vekâleti, bugün millete ait terbiye dâvalarının önünde en açık dille konuştuğumuz bir vekâlettir ve böyle konuşmamız kendi lehinde ve millet lehine en büyük bir alâmettir. Böyle olmasaydı bu unvana gayri lâyük ol-duğu görülürdü. Onun için ilk defa sözlerime bedeni terbiye vazi-yetinden başlayorum.

Arkadaşlar, Türkiye'de 1908 den beri, Heyeti muhteremeniz arasında şahsiyeti muhteremesini, hürmetle selâmladığım Selim Sırrı Tarcan'ın Avrupa'dan ilk gelmesiyle memleketimizde terbiyei bedeniye başlamıştır. Yine Türkiye,bedeni terbiye mefhumu kendi marif kadrosu içine almak faaliyetini göstermiştir. O zamandan beri bir çok teşekküllerin, gerek hususi gerek resmî sahalarda faaliyetler sarfettikleri hiç meçhulümüz değildir. Bütün bunları şükranla yadettikten sonra bunların daha ileri gitmesi, vazifesini daha iyi yapması için bugünkü vaziyeti nazarı ibretinize arz etmek isterim.

Arkadaşlar, şimdi söylüyorum, ekseriyeti muhteremeniz itibariyle, bazı genç arkadaşları istisna ederim, bizler, bizim toprağımızda cismanî terbiye mefhumunun hiç revaçta olmadığı bir devrin çocuklarıyız. 30 bu kadar seneden beri, 34 seneden beri cismani terbiyelerine kıymet ve ehemmiyet vererek yetiştirmekte olduğumuz evlâtlarımızın hıfzısıhaya riayeti, bedeni kuvvetlerinin inkişafı, akli muvazenelerinin, kudretinin bize faikiyeti, sıhhi muvazenelerinin, asabi muvazenelerinin, çocukta, orta yaşlıda, kadında ve sairede bize faikiyetine ait bir alâmet mevcut mudur? Sual ehemmiyetli olduğu kadar cevap verilmesi güç bir sualdir; Bendeniz on seneden beri yaptığı tetkikatın hulâsasını Heyeti muhteremeniz muvacehesinde arzederken, bugün Üniversitemizde adını hürmetle andığımız,tababet âleminde en üstat şahsiyetler diye tanıdığımız ve bir kısmını Heyeti muhteremeniz arasında bulmakla müftehir olduğumuz arkadaşlara bu suali sorarım. Dün öğle yemeğinde yine bir muhterem arkadaşımıza aynı suali irat ettim.

Biz aziz gençlerimizin hakikaten büyük bir faikiyeti cismaniye göstermelerine bu kadar çalışıyoruz, bu unsurlar üzerindeki mücadelemizin ve faaliyetlerimizin bizim arzu ettiğimiz verimi verdiğine şahit misiniz? Arkadaşlar, mademki heyeti umumiyenizin huzurunda size karşı izhar edilmiş olan en hakiki hürmet samimiyettir. Hemen arzedeğim ki şimdiye kadar aldığımız cevaplar menfidir. Hattâ şimdi karşımda gülmekte olan mühendis İzzet arkadaşım bundan bir kaç ay evvel bana Sivas'ta olmuş bir hâdiseyi anlatmıştı : Şimendifer hizmetlerinde istihdam edilmek üzere orta tahsil görmüş gençleri şimendifer idaresi davet ediyor. Bunların içerisinde kabiliyeti bedeniyesi kâfi olan gençleri, istenilen malûmata da sahip olurlarsa, bunları şimendifer işlerinin istediği hususi bir kursa tabi tutarak yetiştirmek üzere almak istiyor. Bunun için 100 kişi müracaat ediyor. İçinden ancak 30 kişinin kabiliyeti bedeniyesi bu işi görmeğe kâfi gözükmüştür. Şu halde bütün bunlardan ge-

ne zerre kadar bir yesin alâmetini görmüyoruz. Yalnız Türkiye'de pek haklı olarak ve çok önemle tutmuş olduğumuz bedeni terbiye faaliyetinin, lâzım olduğu kadar verim seneleri husule getirmediği veyahut bunun için lâzımgelen tertibatta büyük hatalar yaptığımız veyahut, buna mümasil şeyleri düşünmemekliğimiz ihtimal dahilinde olduğu hatıra gelmek lâzımgelir. Bir.

Arkadaşlar, bir memleketin cismani faaliyetinden, cismani terbiyesinden, sıhhat, kuvvet ve akıl muvazenesi, cisim muvazenesi gibi bunlardan yüksek mikyasta, fevkalâde işler beklendiği unutulmamalıdır. Binaenaleyh, terbiyei cismaniye mefhumu ilmi hazır kadrosu içinde mütalâa edildiği zaman, yalnız onun içinde hapis edilemez, onu sıkar, içinde kalmaz. Yani bunu bir bodrum telâkki ederek onun içinde hapis edilemez. Son bedeni terbiye, ahlâkî terbiyenin, manevi terbiyenin bazı anasırı ile elele vermezse, yanyana yürümezse, memleketin içinde yürütülmesi ve başarılması lâzımgelen davalar görülemez. Eğer bedeni kuvvetli olarak, kudretli olarak yetiştirdiğimiz genç adam, yanındaki insanı himaye sahasında, merhamet sahasında kendi kudretini suistimal değil, başkasına karşı inayet ve himaye suretiyle kullanmasını istiyecek bir meziyet sahibi olmazsa heyeti umumiye arasında, arzettiğim gibi, memlekete teslit edilmiş bir zorbalar sınıfı vücade gelir. Arkadaşlar, teesüf ederek ve yine hakikate hürmetkâr olarak şunu söyleyeyim : Bu müessif hâlin alâmetlerini siz de benim gibi çok sık olarak görmektesiniz. Kabalık, nezaketsizlik, zaif insana, âciz insana, kadına, biçareye ve çocuğa karşı duygusuz kalmaktan gelen hiç bir fakîyet, cemiyet için faydalı ve makul değildir. Hele Türk milleti için asla yakışmıyacak bir şeydir. Binaenaleyh şu nokta üzerinde muhterem Vekâletin büyük hassasiyetini enzarı âimme önünde, Millet Meclisi huzurunda ve millet muvacehesinde tekrar celbediyor ve bunun üzerinde çok büyük dikkatlerini kendilerinden ricada buluyorum.

Fikrî terbiyeye gelince : Arkadaşlar, fikrî terbiyenin umum millet efradı arasında intişar etmesi lâzımgelen bir haddi zarurisi, bunun üstünde orta tahsil, teknik tahsil, ihtisas tahsili ve yüksek tahsil seviyelerini de câmi olması lâzımgelen bazı umumî vasıfları vardır. Ben kendi kendime bütün tafsilât ve teferruatla vaktinizi almış olmamak için yine ihtisara müracaat ederek şunları arzedeceğim : Bu sınıfa mensup meseleleri, kendi gözümün terbiyeci adesesinden baktığım zaman, mütalâa ettiğim zaman gördüğüm vasıf burada şayanı dikkat olan noktanın menfi tarafları şunlardır : Mu-

vazenesiz baş, dikkatsiz baş. Bir dirhem delile bir ton karara varan, beş batman delille 2,5 dirhem bir hüküm veremiyen baş, öğreneneğini tam öğrenmek için dikkatinin heyeti mecmuasını, gerek iradi, gerek gayriiradi surette sarfedemiyen, binaenaleyh gerek iradi ve gerek gayriiradi dikkatinin terbiyesi, tahsil ve tedrisi esnasında çok eksik kalmış bulunan, binaenaleyh bütün ömrü boyunca aldığı bu hazin ve müessif istidattan dolayı hiç bir şeyi tam kavraması ve kavratması için lâzım evsafı zihniyeyi iktisap edememek vaziyetinde bulunan maalesef birhayli kalabalık görmekteyim. Bunun dışında görüyorum ki, bizim büyük prensiplerimizin, büyük dâvalarımızın istihdaf ettiği gayelere varabilmek için yani lâyük, bununla beraber yüksek ahlâklı, fedakâr ahlâklı, idealist adam. İkincisi; doğruyu sırf doğru için yapar ve doğruyu bir güzellik unsuru olduğu için yapar. Kendi kafasının şerefi namına varmayı, kendi elini yüzünü yıkadığı gibi, temiz giyindiği gibi, kendini yıkmayı ve buna göre temayülü kâfi derecede kitaplarımızın ,tedrisatımızın, konferanslarımızın, neşriyatımızın, irfaniyatımızın temin etmediğini görüyorum. Bunlar öyle meselelerdir ki, doğrudan doğruya hututu umumiyesiyle arzederken resmî bir makamın bunlar üzerinde ne dereceye kadar müessir olabilmesinin kabil olduğu vaziyetini unutupuyor değilim. Bununla beraber derhal hatırlıyorum ki, biz idealleri tamamen taayyün etmiş bir cemiyetiz. Devletçi bir idareye malikiz. Hattâ en ince iktisadi mesaile varıncaya kadar heyeti içtimaiye üzerinde en kuvvetli tasarrufata kendimizi salâhiyetli telâkki ederiz ve böyle olduğuna göre bu dâva da ekseriyeti itibariyle muvazenei ciddiyeden mahrum ve ekseriyeti itibariyle ciddi mesaiye gayrisalık ve bir kalabalık cemiyete girecek olursak ne olacağız? Bunun bir vaziyeti şudur ki, bu efendiler bir şahadetname yağmakerliğine çıkacaklardır. Bu yağmakerlikle bir şahadetname koparanlar yüzünden bu teşkilâtın başına, bin türlü eksiklik içinde bulunduğu dün Başvekilimiz tarafından bu kürsüden beyan edilen ve binaenaleyh en esash ıslahata muhtaç olduğu resmî itirafata uğrıyan bu bünyeye, bu haleti 30 senelik bir atiye sirayet ettirebilecek bir kalabalık gelecektir. Arzedebildim mi bilmem. Binaenaleyh meselenin ciddiyeti karşısında ben de sizin ciddiyet ve dikkatinize kemali hürmetle hitabediyorum. Bu genç kızda, muasır kızda, kadımda, çocukta, orta yaşlı insanda ve sairede bir takım şeyler görüyoruz. Bunların ahlakî terbiye bakımından bize gösterdiği müessif bazı vasıflar-kazançlarımızı unutmuyorum-bu sırada bütün bu inkılâpları yapmakla içine girdiğimiz merhalenin terakkisini unutmuyorum.

Bütün bu müterakki merhalenin içinde karşımıza çıkan güçlükler içinde yenmeğe mecbur olduğumuz müşküller diye bunları huzurunuzda arzettim. Bunun içinde göz boyacılık değil, benim arzettiğim ciddiyetten kaçmam, yalnız maddi ve cismanî huzuza fazla meyl zâfî arzedeabiliyor muyum? Binaenaleyh fazilet sahibi insanın manzarai mâneviyetine karşı maalesef fazla hassasiyet sahibi olmamak körlüğü ki bütün bunlar ayrı ayrı şayanı mütalâa vaziyetlerdir.

Arkadaşlar, burada, muhterem huzurunuzda şu noktayı arzetmek isterim ki; böyle bütün dünyanın ateşler içinde yandığı ve memleketin çok ıstıraplı zamanlar geçirdiği ve aziz evlatlarımızın bir kısmı bu kadar zamandanberi hudutlarımızda, bu memleket içinde çalışan gençliği vikaye için soğuğa, sıcağa tahammül ettiği bir sırada, gerek orta ve gerekse yüksek tahsil müesseseleri içinde bulunup o tahsil müesseselerinin bir nevi marifet mezbehası halinde farz edip çalışmayan, tenbel kimseleri, gençleri, onları türk genci addetmem. Eğer bunlar çalışmamakta mazur değilse, makul bir sebebe dayanmıyorsa onları bir de zaman katili addederim, kendilerini gasıp telakki ederim. Çünkü eğer memleket ahvali fevkalade içinde olmasaydı, eğer tahsil kürsüsüne girmiş olan bir adam yeni bir zenginlik, yeni bir nimet verebilmek vaziyetinde ol saydı vaziyeti böyle düşünmemek icabederdi. Dünya içinde böyle bir takım liberal davalar var, enstitüleri var, bunların içinde yeni tali undeler için çalışan bir takım cemiyetler var. Binaenaleyh bunları bu prensip içinde mütalaa ettiğimiz zaman, benim gencim, behemehal bu heyeti içtimaiyede yarın fiili bir faaliyete geçtiği gün o, bir kimse olarak mevcuttur. Binaenaleyh bu vazifeyi ifa için lâzım gelen kuvveti, kudreti hiç mâkul sebep olmadığı zaman ifa etmiyen kimse, zamanın da gasıbidir, mevkiin de gasıbidir. Onların karşısında sâkit duran varsa hoca varsa, Üniversite varsa onlar da aynı suretle mesuldür. Çünkü vazifei umumiyelerini iktiza ettiren kâfi derecede kudreti ve kuvveti gösteremiyorlarsa cesaret göstermediler demektir. Eğer bütün bu kudret ve cesareti gösteremiyenlere karşı biz de aynı zâfla bağlanacak olursak aynı suretle bize de mesuliyet terettüp ettiğine biran şüphe edilemez.

Arkadaşlar, bu bakımdan terbiyei umumiyesi bilhassa ileri bir heyeti içtimaiye içinde biliyorsunuz ki bir çok vasıf istiyor. Estetik faaliyetiyle, iktisadi terbiyesiyle, zirai malûmatı ile yurdunu, ananesini, lisanını, mazisini vesaireyi bilmek buna bağlı olmak itibarıyla... Binaenaleyh bunların heyeti mecmuası üzerine çıkan kitap-

larımızın, mevcut edebiyatımızın, tercüme edilen eserlerin, eski eserlerin, hepsinin ayrı ayrı rollerinin muhakeme edilmesi mevzu-ubahıstır. Çünkü bütün bu müessiratın husule getirdiği hâsılâdır ki istikbal nesillerini vücade getirecektir ve şüphe yoktur ki o, umumî faaliyetin zaruri anasırından, eczasından birtakım şeylerdir; fakat nihai tesirleri bu arzettiğim noktaya vâsıl olduğu zaman o sistemin her tarafa anasır ve jenerasyonu mevcuttur, vardır ki bunların tesiratına varamıyorsa o vakit bu neslin nereye gideceğini, onu takdir edemediğimiz müessiratın muhtelif şartları içinde nasıl bırakabileceğimizi bilmiyorum. Halbuki bizim için böyle bir mazaret yoktur. Dünyada birtakım parlâmentolar vardır. O parlâmentolar içinde biliyorsunuz ki o memleketlerin birtakım makasât takibeden siyâsî iddiaları mevcuttur. Onlar içinde birtakım sosyalist, komünist ve saire vardır. Biz öyle değiliz. Biz milletin istikbalı hakkındaki dilekleri tahakkuk ve taayyün etmiş bir milletiz. Binaenaleyh maarifimizin istihdaf ettiği de vatani, insani, içtimai, ahlâkî velhasıl bütün anasır bakımından taayyün ve temerküz etmiş olması lâzımgelen şeylerdir. Binaenaleyh bu dâvalar üzerinde Maarif vekâletinin mevcut hassasiyeti pek ziyade arttırılmak lâzımgeliyor, bu bir.

Demin de arzettiğim gibi tekrar söylüyorum, çalışmıyan, zaman öldüren başka birisinin de gelip çalışmasına mâni olanlar hakkında çok zayıf, çelimsiz bir terbiyeyi teşvik etmemesini rica ediyorum, iki.

Arkadaşlar, bu disiplinli kafa ve disiplinli ruh insanı, necabeti ulviyeye, hulkıyete, fütuhâtı medeniyeye götüren hasletlerdendir. Binaenaleyh bunları tecelli ettirmek üzere neticeye en kısa yoldan varmak lâzımdır.

Millî büyük dâvalarımızdan bir tanesinin içinde inkılâpçılık anasırından biri addedilen asıl dâva, dil dâvası gelir. Biz bu dâvadaki sadakatımızın bir noktasından ayrılmış değiliz. Yalnız Maarif vekilinin açıkça nazarı dikkatini celbetmek istiyorum. Kendi evlât-larından, kendi talebelerinden, bugün Üniversitenin muhtelif fakültelerindeki talebelere vâkı suallerim üzerine aldığım cevaplar ve kendimin gayri haddin imtihan ettiğim çocuklardan aldığım neticeler beni düşündürmüştür. Millî edebiyatımızın garip bir hususiyeti vardır. Böyle bir vesile ile huzurunuzda konferansa benzer bir harekette bulunuyorum, affımı rica ederim. (Devam, devam sesleri). Maarif vekâleti güçlük içindedir. Çünkü bizim klâsik edebiyat

adını verdiğimiz eserlerimiz, gerek ihtiva ettikleri efkâr, gerek takip ettikleri gayeler, gerek onları idare eden lisan ve saire itibariyle bizim bugün güttüğümüz gayeler, insanların, gençlerin ve bilhassa tahsil çağında bulunan çocukların ruhunda kuvvetlendirici mahiyette eserler değildir, garabetimiz vardır. Abdülhak Hâmit Bey en büyük şairimizdir, fakat onun gibi yazma. Fuzuli gayet lirik ve büyük bir şairimiz, fakat taklit edeyim deme filân deriz. Ya kim gibi yazacağız derse cevap yoktur. Böyle olmakla beraber bir milletin diline, şuuruna, mazisine olan alâkası; onun nehir gibi akan bir dilin, kaynaklarından geçirdiği safhalar üzerinde bütün tarihin akislerini içine ala ala erişmiş olduğu manzaralara yeni neslin ittila peyda etmesiyle kabildir. Demek oluyor ki bir dilin anası olması itibariyle gayri kâfi, halbuki bilinmesi zaruri olan bir vaziyeti vardır. Şu halde Maarif vekâletinin bu dâvayı ayrıca nazarı mütalâaya alması ve bunların içinde ne mikyasta ve ne nisbette yeni yetişen neslin zenginleştirilmesi lâzımgeleceğini fevkalâde ciddi bir mesele olarak ele alması lâzımdır.

Arkadaşlar, çok mühim bir dâvanın karşısındayız : Bir müellifi anlamamakla, yani o müellifin dili, kıyafeti değişmiş olduğundan dolayı onun dil kılığını ve yalnız dilini anlamamakla değil, onun geçirdiği hayat, fikir, mütalâa, his, dil ve duyguyu da anlamamaktır. Binaenaleyh dâva yalnız bundan ibaret değildir. Çünkü tabiat size her gün bir Fuzuli hediye etmez. Bir tanesini atıyye olarak görüyoruz. Bir dağın şahikasına çıkarsanız manzarayı bütün güzelliğiyle görürsünüz. Çıkmadığınız zaman o dağın dibinde kalırsınız.

Binaenaleyh dikkat buyurursanız, bütün bunlar ne kadar güçtür. Fakat bütün bunlarla meşgul olmağa umumiyet itibariyle kadirdir arkadaşların da bulunduğu inandığımdan dolayı söylüyorum. Binaenaleyh artık bunların üzerinde durmak zamanı gelmiştir. Çünkü âli tahsile sevkettiğimiz birkimsenin irfan seviyesi, tahsilin hangi sahasında olursa olsun, onu tamamen, hüsnü suretle belletmesine müsait görünmüyor. İçimizde tabiatın fevkalâde atıftine mazhar olarak yetişmiş olan kimseler bulunabilir. Bunlar tabiatın armağanlarıdır, hediyeleridir. Amma bizim fabrikamızın imalatı olarak vasatı olarak ortaya konacak kıymeti arzetmiştim. Bunlar behemehal üzerinde kemali cesaretle durmaklığımız lâzım gelen meselelerdir. Üniversitemizin bu defa arzedeceği vaziyet benice meçhuldür. Çünkü diğer memleketlerin asırlardanberi terbiye ve ilmî bir ananesi olan garp memleketlerindeki üniversitelerin aynı bir vaziyeti vardır. Bunlar ilim ve fikirlerini âdeta ibda eden bir

fabrika halindedir. Maarif vekâletleri, birer resmî daireden ibaret Devlet'in umumî siyasetinin icaplarını bu hususi faaliyetlerin içinde tanzim etmeğe müekkel bir uzviyettir. Halbuki Türkiye'de vaziyet böyle değildir vaziyet böyle olmadığı için bu vazifeyi kendisi görecektir.

Arkadaşlar, bunu, Maarif vekâleti kendi teşkilâtıyla, ihtisasıyle vücuda getirmesi iktiza eder. Çünkü arkadaşlar, açık konuşalım, biz buralarda yazılanları okuduğumuz zaman, konuşulanları dinlediğimiz zaman, birbirimizle karşı karşıya geldiğimiz zaman görüyoruz ki, hiç birimiz birbirimizden müstağni olacak vaziyette değiliz. Bu hususta ne böyle fevkalâde irtifai zekâmız ne de böyle bir irtifai idarımız vardır. Demek oluyor ki, hakikaten Türkiye bilhassa bu kadar iyi birleşmiş, bu kadar iyi bir şekilde dahilî vahdetiyle kendisini, vatanperverliğini, münevver ve hayırkâr anasını bir yerde toplamağa muvaffak olmuştur. O halde bunların heyeti mecmuasından behemehal istifade etmeği zamanın müsaadesi nisbetinde mümkün olduğu suretle yerine getirmek mecburiyeti katiyesi içindedir. Hülâsa bir çok teferruatla vaktinizi izaa ettiğimden dolayı tekrar affımı rica edeceğim.

Netice; bence gerçekciliğe gtmek. Gerçek tahsil, gerçek terbiye vesaire. Gerçek, gösteriş değil. Arzedebiyor muyum? Malûmat furuşluktan uzak, gerçekci. Kadınında, kızında, ihtiyarında, gencinde, hocasında, profesöründe gerçeğin güzelliğini, gerçeğin doğruluğunu anlamaktır. Zaten dikkat buyurursanız bizim kavanin unsuru ve tabiatı esasıyesinin en muhterem ve en muhkem tarafı bu olmuştur. Bütün bu işler içinde senelerdenberi süren, bir maarif dâvasıdır, benim maarif prensibi kelimesinden anladığım mâna budur. Türkiye'ye ne kadar hukukçu, ne kadar doktor, ne kadar siyâsî, ne kadar ziraatçı, lâzımdır? Şimdi, dün Falih Rıfkı arkadaşım kendi bir müşahedesini söyledi mesut bir hâdiseyi dinledim. Hususi bir teşekkül olan köy enstitüleri. Sayahatlerinden duyduğu bir takım ferahlı şeyler anlattılar. Senelerce muhtelif vesilelerle aynı dâvayı huzurunuzda güden bir kimseyim, bunun muvaffakiyetle tahakkukundan çok saadet duyuyorum. Bunun da aynı gerçeklik dahilinde tekemmül ettirilmesini temenni ederim.

Sözlerime nihayet vermezden evvel arkadaşlar, tekrar söylüyorum ki, bütün bu ifademde ne bir yesin ve korkunun istikbale ait tesiri vardır, böyle bir tesir altında olsaydım bu meseleyi huzurunuzda mevzuubahis etmekten çekinirdim. Bütün bunları mevzuubahis ederek bir çoklarını vaktiyle halletmiş olan bir Heyeti Muhteremenin huzurundayım. Binaenaleyh bu Heyeti Muhteremeye yine aynı itminanla bunları da arzetmiş oluyorum. Maruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar).

Ziya KARAMURSAL (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, ben de hemen hemen aynı mevzua temas etmek üzere söz almış bulundum. Takdir buyurursunuz ki bu mesele müşterek bir dâva mevzuudur. Gördüğüm manzara ve hâdiselerin ruhumda hâsıl ettiği endişelerin bir inikâsıdır. Daha doğrusu içtimai bir marazdır. Buna behemehal bir çare bulmak üzere meseleyi burada tebarüz ettirmek zaruretinde kaldım. Uzun mukaddemelerle tasdiden içtinap ederek esase giriyorum.

Arkadaşlar, bahsetmek istediğim mesele tahsil hayatında bulunan çocuklarımızın doğrudan doğruya içtimai terbiyelerine taallûk ediyor. Yurdumuzun bir çok yerlerini gezdim. Aynı manzaralar ve aynı teessürü calıp hâdiseler karşısında kaldım. Çocuklarımızda gördüğüm bu lâubaliyane hareketlerle, lâkaydilere ait bir çok müşahadelerim vardır. Fakat bunlara temas edeek değilim. Çünkü hepiniz az çok bunlara vâkıfsınız. Belki, bunlar münferit birer vakadır diye iddiada bulunanlar olur. Fakat her camia ve her külfertlerden teşekkül eder. Belki yine bu gibi vakalar evvelki devirlerde yok mu idi de şimdi nazara çarpıyor diyenler de bulunacaktır.

Arkadaşlar, ben 3 devri idrâk etmiş bir arkadaşınızım, fakat bu kadar lâubali hareketleri hatırlamıyorum. Malûmdur ki zamanla hâdiseler hafifler, hacımleri küçülür. Belki ben de buna tabi olmuşumdur. Fakat bunlar o vakitlerde vâkı olmuş olsa bile o nahoş şeyleri bu devirde görmek istemem. Eminim ki bunu kimse de arzu etmez. Çocuklarımızın iyi bir terbiye sahibi olmasını talep etmek hakkımızdır. Çünkü bu devir, tekâmül ve terakki devridir. Bu devirde bütün aksaklıkları ıslah etmek elzemdır. Arkadaşlar, hepimiz evlât babasıyız. Tabii bu hallerden hiç biriniz bigâne kalmak istemezsiniz. Benim asıl endişemi mucip olan nokta budur. Çocuklarımızda aile rabıtası, büyüklere hürmet hissi azalıyor. Bunun yerine kendilerinde hodgâmlık, âvarelik, şahsi ihtiras yer almağa başlıyor. Asıl Türk çocuğunun mümtaz vasıfları yavaş yavaş tedeniye uğrıyor. İşte benim asıl endişem budur. Bittabi bunlar arasında istisnalar da çoktur. Fakat istisnalar ekseriyet arasında bir mâna ifade etmez ve bu istisnalar benim de burada, bu mesele üzerinde endişe izhar ederek söz söylemekliğime bir mâni teşkil etmez. Teessürle arzederim ki vaziyet ıslaha muhtaçtır ve buna bir çare bulmak zamanı gelmiştir, bunu da geciktirmiyelim. Muallimlerle temasta bulundum, onlar aile reislerine kabahat buluyorlar. Aile velileriyle konuştum, onlar da muallimlerin bu hususta lüzumu kadar hassas ve asabi davranmadıklarını ileri sürüyorlar. Bence

bu meseleyi şuna buna atfı hasretmek doğru değildir. Bu, başta aile velileri olduğu halde muallimlere, Hükûmet âmirlerine, hattâ emniyet memurlarına velhasıl hepimize taallûk eden müşterek bir dâvadır, hepimizi alâkadar etmeğe lâıyk bir meseledir. Bu hususta âcilen esaslı tedbirler almak zamanı gelmiştir. Çünkü bu çocuklarımız, takdir buyurursunuz ki, istikbalin ümidı, müstakbel ordularımızın komutanları, gelecek irfan teşekküllerinin pışıvaları, velhasıl mahkemelerin hâkımları ve Millet Vekilleri olacaklardır. Yine takdir buyurursunuz ki küçük yaşta temel tutmıyan terbiye sistemi üzerinde arzu edildiğı gibi metın bir seciye binası kurulamaz. Sonra ne olacak? Düşünmek bile insanın ruhunu sarsıyor. Tekrar ederim : Bu içtimaı derde biran evvel bir deva bulmalıyız. Necip Türk milletinin, necip vasıflarını daha bu yaşta iken çocuklarımızda kuvvetlendirmeliyiz. Aile rabıtası nedir, büyüklere hürmet nedir, vatandaşları rencide etmek, halkın hürriyetine riayet etmemek nedir, bunları canlı levhalarla kendilerine öğretmeliyiz, aşılmalıyız ve binnetice asıl milletimizin bu fidanlarını lâıyk olduğu mertebede yetiştirmeğe el birliğı ile çalışmalıyız. Bu vazifenin hiç şüphe yok ki bir kısmı Maarif vekilimizin himmetine isabet ediyor. Düşü irfan ve ihtimamına yükleniyor. Bir çok mühim işlerde olduğu gibi muhterem vekil arkadaşımızın bunda da muvaffak olacağında şüphem yoktur. Fakat muvaffakiyetin tamamıyla tecellisi için hepimiz kendisine âzami yardımda bulunmamız lâzımdır. Çünkü bizlerin de bu hususta oldukça mühim bir hissemiz vardır.

Belkis BAYKAN (Ankara) – Muhterem arkadaşlar, Parti kongrelerinde dinlediğim maarif ile ilgili bir dilek hakkında maruzatta bulunacağım. Bu dilek çalışan kadınların 2-7 yaş arasındaki çocuklarının şehirlerde bakımsız bir halde kaldığından bahsile çocuk yuvaları açılmasını istiyordu. Benim Ankara'da dinlediğim bu dilek, İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerimizin de hiç şüphesiz mühim bir ihtiyacıdır.

Bu ihtiyacı doğuran âmiller tetkik edilirse : Kadının evinin dışında çalışmak mecburiyetinde kalması bunun en mühim sebebinı teşkil eder. Hayat şartlarının günden güne güçleşmesi büyük şehirlerde daha çok hissedilmektedir. Bunun için kadın da müstahsil mevkie geçerek ailenin malî durumuna yardım etmek mecburiyetinde kalıyor.

Memleketimizde kadını hayata atan ilk âmil umumî harbin zâretleridir. O zamandanberi kadın fabrikalarda, tezgâhlarda, hatyatın hemen her sahasında çalışarak, memleket işinde hissesine düşen vazifeyi yapmaktadır.

Bilhassa sanayileşmek yolunda olan memleketimizde bu faaliyet sahası gün geçtikçe artmaktadır ve artacaktır. Çünkü ticaret, sanayi hayatımızda yalnız kadının faaliyetini istilzam eden şubeler vardır. Üzüm, incir, tütün işliyen kadınlar buna birer misaldır.

Bu faaliyet kadının annelik vazifesine halel getirmiyor. Çünkü fabrikaların, imalâthanelerin yanı başında bir de çocuk bakım evlerinin yükseldiğini görüyoruz. Ankara'da Mamak'taki Gaz maske fabrikasının çocuk bakım evi buna bir misaldir.

Ancak bu bakım evlerinde çocuklar iki yaşına kadar olan bebeklik devrelerini geçirebiliyorlar.

İki yaşından sonra çocuklar, çalışmak mecburiyetinde olan annelerinin bütün gün himayesinden mahrum kalıyor.

Ta mektep çağına gelinceye kadar sokakta başıboş olarak dolaşıyor. Bedeni, ruhi, ahlâkî her türlü fena tesir ve tehlikelere mâruz kalıyor. Bu körpe varlık buna kendi kendine mukavemet edecektir. Tütün, kumar, buna benzer fena tesirler ilk tohumlarını bu zamanda kolaylıkla bırakıyor ve onun bütün hayatı müddetince izlerini taşıyor.

Bu çocuklara kucağını açacak ve onları koruyacak yer, ana mektepleridir.

Umumi harp senelerinde hissedilen böyle bir ihtiyaçla memleketimizde ilk defa Çapa kız muallim mektebinde bir ana muallimi sınıfı açılmıştı. Buradan ve diğer hususî mekteplerden yetişen ana muallimleri, ana sınıfları açarak bu vazifede çalıştılar.

1919 a kadar bu faaliyet devam etti. Ondan sonra bu mekteplerin kapandığını görüyoruz.

Cumhuriyet Hükümetimizin himmetiyle 1927-1928 senelerinde Ankara'da açılan Ana muallim mektebi de bilahara İstanbul'a Çapaya nakledilmiş, 1932-1933 senelerinde lağvedilmiştir. Bundan sonra da resmi ana okulları kapandı.

Şimdi bazı hususî mekteplerle azınlık yani ekalliyet mekteplerinde ve ecnebi mekteplerinde ana sınıfları mevcuttur. Bu mekteplerin, istatistik umum müdürlüğünün son neşrettiği öğretmenler istatistiğine nazaran durumu şöyledir :

Hususî Türk ana okullarının mecmuu 17 dir. Bunların öğretmenleri de ana muallim mektebi mezunu değildir.

Memleketimizdeki azınlık okullarında çalışan ana öğretmeni sayısı ise 37 dir. Ecnebi okullarla beraber 42 sayısına varır. Bu gün ancak hususî şekilde idare edilen bu mekteplerin mühim bir kısmı İstanbul'da, sonra İzmir, Konya, Mersin gibi büyük şehirlerimizdedir.

Bu istatistik 1934-1938 seneleri arasındaki müddeti hesap ettiği için bu mekteplerin umumî harp senelerindeki faal safhasını ihtiva etmiyor. Vaktiyle ana muallim mektebinden yetişmiş olan bir talebenin Ankara'da kendi başına böyle bir mektep açarak çalıştığını biliyorum. Bu da gösteriyor ki, geçim şartları güç olan büyük şehirlerde kadınlara çalışma sahası müsait olan sanayi merkezlerimizin bu mekteplere ihtiyacı vardır. Vekâletimizin bu gün her tarafta ana mektepleri açması belki mümkün değildir. Fakat ilerinin büyüyen ihtiyaçlarını düşünerek ana muallimi yetiştirmek kabilirdir. Bu sayede bu gün de olduğu gibi hususi mektepler, hayır müesseseleri sanayi merkezlerimizde çocuk ana bakım sınıfı açabilirler. Bu şekilde çocuk bakım evi ile ilk mektep arasındaki boş mesafeyi de doldurmuş oluruz.

Memleketin ilk tahsil dâvasını büyük bir başarı ile programlaştırmış olan vekâletimizin, onun, yanı başında, onun temelini teşkil eden bu dâvayı da dikkat nazarına alacağını ümit ederim. Çocuk, her yaşta üzerinde duracağımız bir mevzudur.

Vekâletimizden ikinci bir temennim de; intihap dairem olan Ankara vilâyetinin 12 kazasından hiç birinde orta mektep yoktur. Maarif Şûrasının tesbit ettiği A ve B serisinde olan kazalarımızda bile henüz açılmadı. Hattâ bu kazalar arasında binalarını, malzemesini de temin edenler mevcuttur. Vekâlete, bunun için inüraaat ettiğim zaman vaziyeti hazırı dolayısıyla muallim bulmakta çektikleri müşkülâtı bahis buyurdular. Muallim yetiştirmek yolunda yeni tedbirler alınmış olduğunu tahmin ederim. Vekâletimiz şimdi geniş bir teknik tedrisat programıyla, memlekette bir çok yeni okullar açarak, sanat erbabı yetiştirmek yoluna girmiştir. Başşehirimizin orta tahsil ihtiyacını şiddetle hisseden kazalarında da bu mekteplerin yer almasını beklemekteyiz.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) – (Alkışlar). Ne bu iltifat?

Efendim, Fazıl Ahmed Beyi dinledim, yeis geldi bana. Yeis geldi diyorsam, iddialarını doğru bulmadım, doğrusu bu. (Bravo sesleri, gülmeler).

Şimdi Maarif Vekili Bey de not ediyor, cevap vermek için. Hacet yok, cevabımı ben vereyim. Bir kere Vekil Bey epeyce gençtir, ben ise bundan yarım asır evvel 10-15 yaşında idim. Benimle beraber bir çok arkadaşlar da eski mekteplerin halini bilirler. Okuduğumuz, ilk mektepte, rüşdiyede, idadide kan gövdeyi götürürdü. Hepsinin belinde kama, bıçak, teneffüşhanelerde destan okurlar, sa-

bahtan akşama kadar. Neydi o yarısı tulumbacı olan, sınıflarda öyle kavgalar olurdu ki söylemeğe haya ederim huzurunuzda. Fakat Fazıl Bey arkadaşımın ve Ziya Bey kardeşimin söyledikleri lâfları birden bire baltalamak da doğru değildir. Çünkü terbiye lâzımdır, terbiye lâzımdır diye mütemadiyen söylemeli, bu faideli birşeydir (Gülüşmeler). Bunu baltalamak doğru değildir amma bizim gençliğimiz zamanında, aman efendim... Şimdi elhamdülillâh kadın, erkek sokaklarda çorapsız ayaklarıyla... (Gülüşmeler). İnsaf lâzımdır, ne demek istediğimi anlıyorsunuz tabii. (Anlıyoruz sesleri, devam, devam sesleri). Ben çok memnunum yine bu vaziyetten. Şimdi futbol oynuyorlar, eskiden tulumbacılık ediyorlardı. Koşu yerlerinde kadın, erkek bahse giriyorlar. Sonra aralarında terbiyesizler çıkabilir, eskiden yüz bin talebemiz varken bugün bir milyon talebemiz vardır. Ahlâkı umumiye adetâ bir denizin dalgası gibidir, iner çıkar, iner çıkar. Aynı şeydir bu. Yani yüzde bakımından hesapliyak olursak bir fark yoktur. Sonra çocukların dersleri kaç mislidir bugün? Ondan dolayı biraz felsefe mebadisi yok mu? Gülistanlı filân, yani şark humanizması. Vakit bulamıyor ki düşünmek için tahtesşuurunu. Matematik ve saireden vakit bulamıyor. Hepsisi maddidir. Hiç şüphe yok ki yüzde bakımından bendeniz umumî maariften çok memnunum. Çünkü elli senedenberi mektepler içerisindeyim. Görüyorum; ahvalı yakından biliyorum. Bu kadar yeter (Gülüşmeler). Geçmiş düşünmek lâzım. Hattâ bendeniz bundan 20-25 sene evvel Darümualliminin hekimi bulunuyordum. Vekil Bey bilirler, kendisi de orada idi. O mektepte yedi yüz, sekiz yüz talebe vardı. Merhum Servet Efendi zamanında onları ayıklayıncaya kadar neler çektik. Amma nasıl, bilâ sual attık. Geriye 250 kişi kaldı. Binaenaleyh şimdikinden memnun olmayacağımız hiç bir cihet yoktur. Nerede Fazıl Ahmed Bey? (Burada sesleri). Kendileri bir çok teknik derslerin bırakılıp edebiyata kudret verilmesini istiyorlar. Biz vaktiyle bütün acemce, arapça ile uğraştık. Bugün diğer maddi dersler yanında edebiyata bu kadar kudret vermeğe imkân yoktur. Fakat ben biliyorum ki maarif çok çalışıyor, yeni humanizma için. Bizim zamanımızda işportalarda romanlar satılırdı, biz onları okurduk. Halbuki şimdi kütüphaneler yepyeni kitaplarla doludur. Hayret ettim. Eskiden tercümelerini aklımıza getirmediğimiz kitaplar. Kitaplar satılmıyor dediler. Satılmıyorsa niye basılıyor? Okunmuyor dediler, okunmuyorsa bu kitaplar çıkarılır mı? ben hayretteyim doğrusu, kütüphanelerdeki kitapları gördükçe.

Bendenizin asıl Maarif bütçesi için hazırladığım başka şeyler var. Onu söylemeği daha faydalı buluyorum (Dinliyelim sesleri).

Efendim hekimlikte, Üniversitede bazı dersler var. Meselâ jeoloji, nebatat, teşrih gibi bir takım şubeler vardır ki okutanlar için hâsis derslerdir. Fakat memleketi için çok faydalıdır. Yaşar Hocayla da geçen gün konuştuk. Bunlara başka bir muamele yapılmak lâzımdır ki, bu hocalar oradan ayrılmasın. (Doğru sesleri). Ben yalnız Tıp fakültesi için demiyorum, Maarif vekâletinin bunu düşünmemesine imkân yok. Her vakit aklındadır. Amma malûm ya bütçe mümkinat ile yapılıyor. Onlara istisnai muamele yapmak, baram dururken belki de mümkün de değildir. Hem kıskançlık da çıkar. 10-15 derstir. Nankör derslerdir. Ölünceye kadar adam onunla meşgul olacaktır. Amma oradan çıkar da Ziraat vekili olur. Onu hoca görür. Elinde baston yukarı çıkarken, elini öper. Bilmem Maadin umum müdürü olmuş. Bunlar için ne yapmalı? Ne bileyim ben ne yapmalı. Bu gibi bilgilerin hocalarını himaye cihetine gitmeli. Avrupa'da kaydi hayat şartıyla bu gibi bilginler maaş alır. Amma Avrupa deyince bütün Avrupa'yı kasdetmiyorum. Orta Avrupa'dadır. Şimdi bunlar ne yapıyorlar bilmiyorum. Çünkü Naziler istilâsı onları ne yaptı bilmiyorum. Türk icadı olarak bizde de böyle idi. Eski müderrisler nasıl ki ölünceye kadar maaş alırlardı. 15 sene okur yetişir, 15 sene hocalık yapar, ondan sonra gider oturur. Ben tabii bunlardan bahsetmek istemiyorum.

Sonra terbiye meselesi mevzuubahis olurken Fazıl Ahmed arkadaşımız Selim Sırrı Bey hakkında konuştu. Bu sırada aklıma gelen, geçen de söylemiştim, daima da söylemek lâzım olan bir şey vardır. İstatistik diye bir küçük kitap var, ona baktım, memlekette 300 bin toplam varmış. Topal, çolak, kanbur falan gibi kaza ve belâlardan hâsıl olan şeylerin tedavisi için bizde bir şey yoktur. Hekimliğin bu şubesi bizde mühmel kalmıştır. Harp dolayısıyla (Realite) diye bir propaganda mecmuası çıkıyor. (Ne demek o sesleri) Temp gazetesi ne demektir, Taymis nedir. İşte bunun ismi de «Realite». Bunun içinde propaganda mahiyetinde saçma sapan şeyler var amma içinde faydalı tek bir sayfa var. Burada «Tayyare cerrahisi» diye bir şeyden bahsediyor. Tayyare hekimliğini biliyoruz, bizde de bir kaç mütehassıs var, fakat bu tayyare cerrahisi büsbütün başka. Resimlerin içinde gördüm, ayağını alçıya koymuşlar, velosipete bindiriyorlar. Bizim bildiğimiz alçıya koyunca hasta put gibi yatar. Bel kemiği kırılmış, alçıya koymuşlar, tenis oynuyor. Ayağı kırık alçı içinde futbol oynuyor. Paraşütle kazara gökten düşüp topuk kemiği kırılanların derhal faaliyete geçmesini temin edecek bir hekimlik vardır. Bunlara biraz bakmalı.

Bu iş biraz da Millî Müdafaa vekâletine düşer. Yeni yetişen hekimleri göndersin. İngilterede 8 yerde merkez açılmıştır; büyük enstitüler kurulmuştur. Onların yaptıkları da cerrahlıktır. Fakat ne sarmak ve kesmektir; bambaşka bir şeydir. Bunu arzetmek istiyorum. Ben cerrahım, elimde bıçak var, nereye soksam, kan çıkarırım dememelidir. Onların yaptığı ortopedi yani tasnii uzuvdur. Bir kemik çıkarmak için Avrupa kitaplarını dinlemeli, yalnız bizim mütehassısların kanaatleriyle iktifa etmemelidir. Çünkü Amerikalılar, İngilizler 3 ayda bir kitap çıkartıyorlar yeni yeni metod icat ediyorlar. Bunu arzetmek istiyorum (Alkışlar).

Fazıl Ahmed AYKAÇ (Elâzığ) – Aziz arkadaşlar, sizi bir çok tafsilâtla rahatsız ettikten sonra huzurunuzda tekrar çıktığım için affımızı rica ederim. Lâtif, Aziz üstat arkadaşım Saim arada sırada beni iltifatlarıyla mahzuz ederler, kendilerine bu vesile ile teşekkür etmek için kürsüye çıktım.

Arkadaşlar, mâziye vefanın en iyi çaresi, istikbale borcumuzu iyi ödemekle olur. Hakikaten geçmişi hatırlama zamanında bunu yapmalıyız. İffet-i fikriye ve namusu zekânın emrettiği şey budur. İstikbale karşı borcumuzu daha iyi ödemek lâzımdır. Bendenizin de dâvam yalnız bundan ibarettir. Nitekim mâruzatımın başında buna temas etmiştim arkadaşlar. İleri bir cemiyetin ileri dâvaları olacaktır. Bizim bugün iddia ettiğimiz şeyler, bizim maarifte katedeceğimiz merhaleler daha ileri gidecektir. Ve memleket daha büyük daha mütekâmil merhalelere vardığı zaman daha büyük dâvalarla karşılaşacaktır, onların karşısında daha keskin bir ciddiyetle çalışmak mecburiyetinde kalacağız. Binaenaleyh arkadaşımın lâtif ve nükteli sözleri hakikaten bize mâziyi hatırlatmak noktasından çok faydalıdır. Fakat şunu da söylemek isterim ki bu sözler kanaatimde hiç bir noktayı değiştirmiş değildir. Onu tekrar huzurunuzda teyit ettiğimden dolayı bahtiyarlık hissediyorum.

İsmail Memed UĞUR (Sivas) – Efendim, ben de sayın Maarif vekilimizden bir ricada bulunacağım. Köylerde tedrisat yürümüyor. Bunun sebebini izah edeyim. Meselâ bir misal. Bizde kazalarımızın ekseriyeti sekiz yüz ile bin nüfus arasındadır. Bunlarda tam teşkilâtli mektep vardır. Hepsinde de beş öğretmen bulunur. Bunu hesap edersek bin nüfusta yüzde on talebe alırsak, yüz talebeye beş hoca isabet eder. Yüz talebeyi beş hocaya taksim edersek bir hocaya yirmi talebe düşer. Halbuki ise köyler meselâ bendenizin köyüm 2000 nüfusludur, bu rakamın % 10 unu alırsak 200 tale-

be eder. Rica ederim, iki yüz talebeyi bir hoca nasıl okutur ve buna nasıl mektep denir? Sayın vekilimizden rica ediyorum. Böyle nüfusu fazla olan köylere bir yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen verilsin. Bu kürsüden köylü namına bunu rica ediyorum.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlarım, bu, dördüncü bütçedir ki, huzurunuzda Maarif vekiliniz olarak bendeniz getirmiş bulunuyorum. Bu dört bütçenin birincisi 14 küsur milyondur. Bu yılki bütçemiz 28, 5 milyon liradır. Dün masraf bütçesini anlatırken Maliye vekili arkadaşımın buyurduğu gibi hepinize ve ancak o kadar ve o nisbette olmak üzere bana da iftihar veren bu rakamın mânası, Cumhuriyet devrinde terbiye ve maarif meselesinin hakikaten ilk safta tutulur bir dâva olduğunu ispat eder olmasıdır. Bu yıl ve yakın yılların maarif için ayrılmış paraları, bütçenin umumuna nisbet edilirse arzettiğim ehemmiyet rakamla kendisini gösterir. 1935 yılı bütçesi içerisinde Maarif vekâletine ayrılmış olan miktar o yekûna nisbetle % 4.6 dır. 1942 yılının Maarif tahsisatının bütçeye nisbeti, % 7.2 dir. Takdim ettiğimiz bu yıl bütçesinde maaşlar, maaş zamları, ücret açıkları dışında maarif işlerinin iki esaslı noktada temerküz ettiği derhal tebarüz eder. Biri ilk öğretim dâvamızın ruhunu teşkil eden köy enstitüleri, diğeri teknik öğretimdir. Bununla diğer öğretim, kültür ve maarif şubelerine ehemmiyet verildiği zannı asla hâsıl olmamalıdır. Onlarda da inkişafa imkân verici tedbirler, hepimizin takdir ettiğimiz imkânlar hudedu içinde düşünülmüş bulunmaktadır. İlk öğretim dâvamız köy enstitülerinin hali ve istikbaliyle şiddetle alâkalı bulunmaktadır. Bugün 9 000 talebesi bulunan ve önümüzdeki yılın başında 12 000 ve bu yıldan sonra 15 000'e çıkacak olan köy enstitüleri demek ki, iki sene sonra tam mevcutla mezun vermeye başlayacaktır. Yine bu sene evvelce köy muallim mektebi olarak yapılmış bulunan müesseselerin köy enstitülerine ilâvesi suretiyle elimize geçen talebeler mezun olacaklardır. Demek ki, bu yıldan itibaren mezun vereceğiz demektir.

Dün bütçenin heyeti umumiyesi hakkında konuşan arkadaşlarımızdan Halil Menteşe'nin köy enstitülerinden mezun olacak gençlerin Ziraat vekilliğince ziraatin makineleştirilmesi mevzuunda yapılacak emekler içerisinde takviye ve teşhiz edilmesi hususundaki fikirlerine aynen iştirak ediyorum. Arkadaşımın çok ehemmiyetli bir noktaya parmağını koymuş olduğunu bu kürsüden size ifade etmek isterim. Hemen söyleyeyim ki, bu cihet Hükûmetçe düşünülmüştür. Muvakkat encümende müzakeresi bitmiş

ve bütçelerden sonra huzurunuzda gelip görüşülecek olan Köy Enstitüleri Kanunda diğer vekâletler gibi Ziraat Vekâletinin de bu mevzuda alâkası Kanunî hükme bağlanmıştır. Kuvvetle ümit ediyorum ki, Köy enstitülerinden mezun kıldığımız gençler, o kanunda gösterilen usul ve tertip dahilinde memleketin her yanına yayılmağa başladıktan sonra Ziraat vekilliğinin, Sıhhat vekilliğinin ve diğer alâkalı vekilliklerin yapacakları fiili yardımlar, bu genç öğretmenlerin, bu gayretli mürebbilerin çalışmalarındaki verimi artıracak vaziyette olacaktır.

Arkadaşlarım; Biz, üç sınıflı köy okullarının yedi yaşında çocukları alıp nihayet köylü çocuğudur, biraz daha geç kalmış bulunsun 12-13 yaşından sonra dış hayata bıraktığı bu çocukların okuldan sonraki yakın yıllarda hemen bütün okuduklarını unuttuklarını görmekte idik. Üç yıllık tahsilden, çekilen emekle müte nasip verim hâsıl olmadığını anlamış bulunuyorduk. Bunun içindir ki, üç sene evvel toplanmış olan Maarif şûrasında bu mesele konuşuldu ve üç sınıflı okulları yavaş, yavaş beş sınıfa çıkarılması temin edildi. Köylerimizin yayılış şekli nüfuslarının kesafeti itibariyle az çocuk verdiği ve büyük ekseriyet bu halde bulunduğu için bir öğretmene, diğer ileri memleketlerde ileri oldukları zamanda dahi yapılan bu usulü tatbik ederek birinci sınıftan 10, ikinci sınıftan 8, üçüncü sınıftan 5 çocuk, dört ve beşten de böyle az nisbette talebe vererek bunları okutturmak mümkün olduğunu düşündük ve bunu tatbik ettik. Bu suretle elde ettiğimiz netice son iki sene içerisinde 5 sınıflı ilk okul mezunlarını şehirde ve köyde 70 bine kadar yükseltti. Evvelce bu rakam, nitekim bu kürsüden o zaman Başvekil olan Millî Şefimizin de şikâyetini mucip olacak kadar az bir durumda idi. Bu tedbirin fiili faydalarını görmüş bulunuyoruz. Bunun başlıcası eskiden beş sınıflı ilk okuldan çıkmış köylü çocuğu 1922-23'de üç bin iken şimdi bu 29 bine varmaktadır.

İlk öğretim dâvasını söylerken bu cihete temas etmeliğim İsmail Uğur arkadaşımı tatmin etmek içindir. Buyurdıkları gibi kendilerinin köyünde ve tanıdıkları köylerde, söylerken dikkat edemedim, eğer hakikaten tek öğretmenli 200 mevcutlu bir okul varsa orayı mahallen öğretmence takviye etmek icabederdi. Oranın ilk tedrisat müfettişinin, Maarif müdürünün, valisinin bununla alâkadar olması lâzımdı. Öğretmenin, başöğretmenin, Maarif müdürü ve valinin halletmedikleri söylenen bu işle ben alâkadar olacağım ve tashih edeceğim. Esasen ilk öğretim dâvasında bizim düşündüğümüz biraz önce arzettiğim kanunun tasvibinize iktiran ettikten sonra bu neviden okulları Köy enstitüsünden çıkardığımız mezun-

larla takviye etmek, bu suretle talebe adedi çok olan yerlerde mütaaddit sınıflar açmaktır. Diğer yerlerde de böyle aksıyan cihetler var mı anlamak ve bunları tashih etmek için umumî bir tarama yaptıracağım.

İsmail Memed UĞUR (Sivas) – Teşekkür ederim.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Bütçenin heyeti umumiyesi mevzuubahis olurken burada maarife taallûk eden bir cihet daha vardı ki o da İzzeddin Çalışlar arkadaşımız tarafından söylenmiştir : Teknik öğretim meselesi. Teknik öğretim dâvasına bilhas- sa son üç sene içerisinde büyük bir dikkatle el koymuş bulunuyoruz. Yaptığımız program ve geçen sene bütçesine konup da geçen sene içerisinde gerçekleştirilmiş bulunan program aksamı' o düşüncenin fiili birer delilidir. Şimdi, daha geniş bir programın kendisine esas olduğu bir büyük kanunla huzurunuzda gelmek üzereyiz. Bu kanun dokuz senelik bir müddet içerisinde günün, zamanın şartlarına en geniş imkânda uyularak gerçekleştirilmek için yapılmış bir kanundur. Seksen bir milyon liralık portesi vardır ve her sene dokuz milyon lira sarfolunmak suretiyle tahakkuk ettirilecektir. Bu kanun geçen senedenberi başlayan, mevcut erkek sanat okullarını genişlettirmek, akşam sanat okullarını çoğaltmak, kız sanat okullarını arttırmak ve (erkek-kız) köy kurslarının bugünkü mevcudunun on, on beş misline çıkarmak, bu suretle ta köylere kadar gitmek ve tekniği, makineyi götürmek, Ankara'da yapacağımız, yerini aldığımız, projelerini hazırladığımız büyük politeknikten, yüksek mühendis okulundan İstanbul'daki Mühendis okulumuzun teşkilâtını genişletmekten başlayıp da halka kadar makineyi Türkün zihnini ve elini alıştırıcı kılmak için ana programı ihtiva etmektedir. Sanat okullarına hoca yetiştirecek öğretmen kısımlarını geçen seneden itibaren arttırmış bulunuyoruz; kız, erkek Yapı usta okullarımızı üçe çıkarmıştık. Bu, gelecek sene içinde beşe çıkıyor. Adana, Bursa, Malatya ve diğer vilâyetlerde Sanat okulları açıyoruz. Millî Müdafaa ile anlaşarak bir de Motör usta okulu kuruyoruz yapısı ilerliyor. Makineler için teşebbüse girilmiştir, geleceğini umuyorum. Demek iki senelik bir gayretle tayyare motör okulunu tesis etmiş ve faaliyete başlatmış bulunacağız. Gazi terbiye enstitüsünün arkasındaki sahaya gitmiş olan arkadaşlarım görmüşlerdir ki orada bir teknik mahalle kurulmaktadır.

Erkek sanat okulumuzun gelişmesi için günün bütün güçlüklerini yenerek bina yapmak, makine yapmak ve fazla talebe almak-tayız. İzzeddin Çalışlar arkadaşına şunu arz etmek istiyorum ki

maarif işleri içinde teknik öğretim asla geri bir kademede, geri bir safta değildir, öndedir ve bunun büyük delilleri huzurunuzda getirdiğimiz, tasvip ettiğiniz ve daha lûtfedeceğiniz kanunlar ve onların her zaman dışarıda görülebilir tatbiklerdir.

Bu suretle bütçemizin umumî heyeti görüşülürken arkadaşlarımızın işaret buyurdıkları noktalara temas ettikten sonra, Fazıl Ahmed Aykaç arkadaşımın beyanatına geleceğim. Fazıl Ahmed arkadaşımın daima güzelliğini, zarafetini severek dinlediğimiz sözleri; bu gün aynı güzelliği, aynı zarafeti muhafaza etmekle beraber edasında fazla kötümserlik, pesimizm gösteriyor. Nitekim Sayın Karamursal'ın konuşmasında da aynı kötümserliği aynı pesimizmi görmüş sezmiş bulunuyoruz. Bunu çok tabii bulmaktayım. Bu memleket çocuklarına baba şefkatiyle bakan insanların onların bulundukları vaziyetten daha iyi olmalarını istemesinden daha tabii bir şey olmaz. Onun için her iki arkadaşımın sözlerindeki samimiyeti kendi samimiyetimle karşı karşıya koyduğum zaman, Fazıl Ahmed'in demin söylediği veçhile, ilimde, bilgide birbirimizden fazla farklar olmadığı gibi samimiyette de aynı farksızlık ve müsavâtı buluyorum. Bu sözlerin menşei, şikâyet mi diyeyim, tenkit mi diyeyim, temenni mi diyeyim bilmiyorum. Her ne olursa olsun bu ruhca rahatsız olmuş bulunmanın ifadesini; aynı baba duygusu ve üstelik bütün memleket çocuklarının terbiye mesuliyetini üzerine almış ve bunu vicdanının en küçük zerrelere kadar duymuş bir insan sıfatıyla düşünmemek ve bunlar hakkında aynı samimiyet ve aynı cüretle konuşmamak benim de elimden gelmiyecektir.

Bir defa iki arkadaşımın da sözlerine dikkat ettim, onlarda şu iki esas mevcut : Türk milleti temiz ahlâklı, yüksek seciyeli, yüksek duyguludur, amma bu milletin çocukları olan gençlik bu bakımlardan çok terbiyeye muhtaçtır; Bu husustaki tehlikeleri hissederek bu noksanı derhal telâfi edelim. Bendeniz bunda tezat görüyorum. Türk milleti büyük ve güzel ahlâklı telâkkî olunuyor da bir milyonu geçmiş aynı memleket çocukları sanki bu milletin özünden çıkmamış, ayrı mahluklar zümresi imiş gibi, ahlâken, fikren, cismen dun telâkki ediliyor. Bendeniz bu noktada bir tezat görüyorum. Öyle tahmin ediyorum ki, arkadaşlarımızın söylemek istedikleri şudur : «Sâim Ali arkadaşımızın da burada söylediği gibi, tarihimizin hiç bir devrinde varamadığımız bir talebe kütlesini, bugün okul dediğimiz yerlerde ilkinden en yükseğine kadar, toplamış bulunuyoruz; bu en küçük yaşlılarımızı alsanız, bunların bulundukları devirdeki talebe adedini bugünün talebe adedine nisbet etsek,

kimbilir, kaçta kaç çıkar? Bunların içerisinde bir kısım talebenin şu veya bu bakımdan noksanı var, bunları düzeltelim.» Eğer böyle değil de bütün gençliğine bu fikri tamim ediyorsa bendeniz, Fazıl Ahmed arkadaşımın tavsiye ettiği gerçekçilik ahlâkına bu tamimde uygunsuzluk buluyorum. Bu, asla realist olmak değildir. Gerçekçilik böyledir : Bir hüküm vermek için, yine kendilerinin buyurdıkları gibi, miktarını tâyin ederek, müşahedelerle bu müşahedelerin tamim sahasını ölçmek ve o suretle hüküm vermek. Biz, son senelerin içerisinde, hepinizin bütün ailelerin, ana ve babaların ve bütün memleket çocuklarının yakından hissettikleri çok ciddi, çetin ve sert bir terbiye usulü tatbik etmekteyiz. Bu sert ve çetin terbiye usulü, dayağa dayanmamaktadır. Müsbet ve menfi takdire dayanmaktadır. Bunu tam yapabiliyor muyuz? Herhalde bunu tam yapmak, bize idealdir. Bunun azimle yolundayız.

Son üç senenin inzibat vakalarını aded olarak mülâhaza ederseniz; bundan üç sene evvel 205 vaka bize gelmiştir. Kovulmak gibi sert vakalar. Geçen sene 113 vaka gelmiştir. Bu sene şimdiye kadar gelen 60 küsur vakadır. Demek ki bizim münasebette bulunduğumuz okul içerisinde hâdiseler olarak mevcut olan ve bizim de istemediğimiz olaylar azalmaktadır. Bir zamanlar gazeteleri kirleten bir takım kötü haberler duyardık : Bugün onları duymuyoruz. Falan yerde falan öğretmen öldürülmüş, bir kere daha burada söylemiştim, şeytan kulağına kurşun, böyle bir şey işitmiyoruz. Bunlar yoktur. Bendeniz bugünü eski ile asla mukayese etmiyorum, Fazıl Ahmed'le orada beraberim. Eskiden ben Vefa'da okumuştum. Ben nasıl sigara, esrar içilir, Acem'in kahvesine nasıl gidilir, kumar oynanır, bunları biliyorum; unutmadım. Yalnız talebe değil, eski muallim ahlâksızlıklarını da asla hafızamdan silmedim. Amma onunla bugünü mukayese etmiyorum. Çünkü bizim idealimiz geride değil, ileridedir. Biz daima iyiye doğru, ileriye doğru gidiyoruz. (Bravo sesleri). Onun için memleket gençliği, muhtelif cephelerden imtihan edildiği zaman, teşkilâtımız içinde değil, sosyal hâdiseler içinde imtihan edildiği zaman, bu gençlik, bana inanınız arkadaşlarım size kendini inandıracak kıymettedir. Bunu hiç bir zümreye hoş görünmek için, yaranmak için söylemiyorum. Bir memleket dâvası mevzuubahis olduğu zaman bu gençlerin istisnasız, şu kadarcık boylusundan tutunuz da boyumuzu geçmiş olanlara kadar büyük duygu ile, büyük hassasiyet ile hareket ettiklerini görürsünüz. Öyle hâdiseler olmuştur ki bunları hakikaten iftihar vesilesi ve arkadaşlarımın da dediği gibi büyük olan Türk milletinin büyük

ruhtaki çocuklarına lâıyk hâdiseler olmak üzere sıralıyabilirim. Fakir bir balıkçının çocuğu kaybolmuş bir parayı bulup vermiştir ve bu bir örnek değildir. Herhangi bir mesele olmuştur, çocuğa sorulmuştur, yalan söylememiştir, söylemiştir doğruyu. Türlü, türlü hâdiseler gördüm, bu hâdiselerde yetişmiş insanların, yaşlı başlı insanların kemalini ufacık çocuklar göstermişlerdir. İçinden üç tane, beş tane, kim bilir nasıl bir terbiye ile, nasıl bir zaruretle ve nasıl bir mahiyette olarak hakikaten kötü görünmüş evlâtlarımız varsa bunları da aynı seven ruhla, daha ihtimamlı, daha dikkatli, bütün teşkilâtımız, bendeniz de bütün öğretmen arkadaşlarım kadar vazifedar olarak düzeltmek vazifesindeyiz. Amma büyük bir kütleyi ezici bir ruhla, kötü görüşle ve onlara emniyetimizi kırııcı bir bakışla bakmak, bendenizin daima seven, daima düzeltmiye çalışan görüşüme uymamaktadır (Bravo sesleri, alkışlar).

Arkadaşım Aykaç, terbiyenin üç safhasından bahis buyurdular : Beden terbiyesi, fikir terbiyesi, ahlâk terbiyesi. Bunları söylerken, Cumhuriyet maarifinin bu mevzuda diğer memleketlerde olduğu gibi bir prensip ve bir usulü yok olduğunu bendenize ihsas eder beyanatta bulundular veya bendenize öyle geldi. İfade etmeliyim ki Cumhuriyet maarifinin bu mevzuda da prensip ve usulü vardır. Biz bir defa realist olmayı, gerçekçi olmayı müspet olan ilme intibakla anlıyoruz. Müspet ilme intibak demek, hepimizin bildiği gibi, olanı ancak olduğu gibi görmek demektir. Şu elektrik nasıl yanıyor, bunu olduğu gibi bilmek, müspet bir bilgidir. Hayata ve olaylara kâinata, öğretimin derecesi nerede ise o seviyede olmak üzere, böyle bir bakışla bakan her vatandaş, asırlarca milletimizin kafasına musallat olmuş yanlış düşüncelerden dimağını kurtaracaktır. Bunu şu veya bu şekilde izah etmiyeceğim.

Elektriğin kanununu bilecek, kaç mumdur, kaç voltur, öğrenecek ve uzun esrarengiz bir şey olmadığını anlayacaktır. Birinci dâvamız budur. Başımızı ağrıtmamak için tafsil etmiyorum. Bunun üniversitede ve üniversiteden sonraki tahsilde dereceleri olduğu gibi, ilk okulda da kendi seviyesinde, fakat aynı prensip ve aynı metodu gösterici tarafı vardır. Müsbet ilimde memleket çocuklarının dimağını teçhiz etmek esasen hayata ve kâinata bakışta bir muvazeneyi tesise başlamak demektir. Bu muvazene iki şeyle durabilir. Biri arkadaşımın da buyurduğu gibi beden kuvvetidir, diğeri karakter kudreti. Biz her şeyimizin ideali, gayesi olmak üzere (Türk milleti) ni almaktayız. Ben, varım, niçin? Türk milleti için. Çalışıyorum, kimin için? Türk milleti için! Prensibimiz budur. Ve bu an-

layıştır ki, bizi, geniş insanî anlayışa götürür. Bu olmadan insanlık muhabbeti, geniş beşer muhabbeti sağlam bir insan ruhunda olamaz kanaatindeyiz. Böyle olduğuna göre mademki ben varım ve Türk milleti için varım, bu prensibi ahlâkımızın esası olarak alıyoruz. O halde bedeni zaafa düşürücü kötü şeylerden kendini vika-ye ediş, bu prensibin bedende tecellisidir; zihinde de bu türlü tecelli ettiği gibi. Biz bedeni, fikri, ahlâkî aralarında divar konmuş birer meleke gibi de almıyoruz. Birini yaparken diğerini ihmal etmeyeyi, biriyle meşgul olurken diğerini bir kenara bırakmamayı esaslı dâvalarımızdan biri telâkki ediyoruz.

Okul hıfzısıhhası ve beden terbiyesi dâvası hakikaten lâzımı veçhile ve gereği gibi ele alınmış bulunmamaktadır. Yalnız bilmelidir ki, bunun peşindeyiz. Bir kaç seneden beri Başvekâlete bağlı olarak faaliyette bulunan Beden terbiyesi umum müdürlüğü bu bütçede, buna ait olan kanunun birinci maddesinde tâdil yapmak suretiyle huzurunuzda gelecek ve tasvibinize arz edilecek, bu teşkilâtta Maarif vekâletine raptolunacaktır. (Çok güzel sesleri) Maarif vekâletini Refik Saydam Hükûmeti ve Cumhuriyet rejimi bütün terbiye hareketlerinin mesul makamı addetmektedir. Bu itibarla organizmasını yeni alacağımız bu teşkilâtla, beden terbiyesi işini de daha geniş ölçüde el koymak imkânı hâsıl olacaktır. Yalnız şunu söylüyeyim ki, çocuklarımız açık havaya çıktıkları zaman sırtlarına gömlek dahi giymiyecek, güneşin karşısında yanmış vücutlarıyla hareket yapacak hale gelmişlerdir. İzçilerle yakından uğraşmaktayız. Devletçe, fertçe, ailece umumî yoksulluğumuzun müessir olduğu cihetler dışında bu memlet çocukları bedence de kuvvetlenmektedir. Bu, yapılmış olan istatistiklerle, talebe arasında verem ve diğer hastalık miktarının azalmış ve azalmakta bulunmasıyla sabittir. Yani memleket gençliği meyus olacağımız şekilde kambur, müteverrim, öksürüklü, yün fanılâsını ağustosta bile çıkarmaz bir vaziyette değildir. Şimdi böyle bir nesil Türkiye'de yoktur. Sonra bunlar yabancımız değildir ki, hepinizin evlâdınız var, torunlarınız var. Evlerinizdedir. Baktığınız zaman görürsünüz. Onun için Türk gençliğinin terbiyesinde noksanlık, fizyolojik sefalet, sosyolojik düşüklük böyle bir şey yoktur. (Dr. Osman Şevki Uludağ'ın söz istemesi üzerine). Arkadaşım söz istiyor, görüyorum. Kendileri sormadan bendeniz cevap vereyim : Geçen sene Maarif teşkilâtı içerisinde hıfzısıhha şubesinin yapılmasını istemişlerdi. Kendileriyle konuştum.

Merkez teşkilâtımız için hazırlık yapmaktayız. Henüz neticelenmedi. Bu sene, görüyorsunuz, bir çok yeni işlerimiz oldu, yetiştiremedik. Bu, esaslı mevzularımızdan biridir. İstanbul Tıp fakültesi-ne okul hıfzıssıhhası için talebe alıp bu hususta ayrı bir branş yapmağı karar altına almışızdır. Bu hususta Tıp fakültesiyle temas ettik ve lâzım gelen direktifleri verdik.

Şunu hemen söyleyeyim ki, arkadaşımızın sizin adınıza ve vekiliniz olarak başında bulunduğu teşkilâtın çalışması hususunda Fazıl Ahmed'in bir noktadaki hükmü, kendi hesabıma ve onların hesabına beni cidden kırmıştır. O da gösterişçilik ithamıdır. Eğer yapılmış da görülmüş bir şey varsa bunun gösterilmek için yapılmamış olduğunu burada ifade etmeğı kendim için bir vazife bilirim. Eh, yapmışız, görülmüş, o zaman tabii bendeniz de memnun olurum. Kim yaptığı bir işin görüldüğünü görür de memnun olmaz? Amma bu, inanmalıdır ki sadece memlekete hizmet içi yapılmıştır; bir şeyi göstermek için değil! Biz vazifemizi yapıyoruz ve bütün arkadaşlarımız vazifelerini yapıyorlar. Asla gösteriş yapmıyoruz. Bilmiyorum, belki yanlış anlamışumdur; öyleyse bu sözlerinden dolayı itiraz ederim. Yetiştirdiğimiz gençlerin vazife aldıkları yerlerde muvaffak olamadıklarını burada resmî ağızdan hiç kimsenin söylediğini bendeniz duymadım. Dün Sayın Başvekilin beyanatı içerisinde Devlet teşkilâtı için söylemiş olduğu şeyleri yetiştirdiğimiz insanların Devlet teşkilâtı içerisinde muvaffak olmaması mânasında alınmasını bendeniz doğru bulmuyorum. Onun için bu yetiştirdiğimiz insanlar nereye gidiyorsa oralara sormak lâzımdır. Bendeniz sormaktayım, aldığım cevaplar müsbettir. Fiilen müesseseye otuz orta okul mezunu gitmiştir ve bunlar bedence müsait değildir denmiş olabilir. Bunu nasıl Türk gençliğinin sıska, cılız olduğu mânasına almıyorsak şurada burada bir iki tane fena çıktı diye hepsinin fena olduğu zehabma kapılmayı doğru bulmuyorum. Dahiliyeye veriyoruz, Hariciyeye veriyoruz, askere veriyoruz. Mesul arkadaşlarımız buradadırlar, lûtfen çıksınlar, siz millet vekillerisiniz ve siz Türk milletini temsil ediyorsunuz, hurunuzda «verdiğiniz mezunlar için yaramıyor.» desinler. Böyle birşey mevzuubahis değildir. Amma yetiştirdiğiniz gençler daha iyi yetişemez mi? Biz de onun için çalışıyoruz. Yalnız o gençler değil, meselâ bendeniz de daha çok çalışırsam, daha çok seneler tecrübe görürsem daha çok yetişkin insan olarak huzurunuzda çıkarım. Bu, onun gibi bir şeydir. (Gülüşmeler). Onun için terbiye, ahlâk, beden... Bütün bu dâvalarda biz, memleketin hizmetçisiyiz, arkadaşlar!.. Hayatımızın her anında bu memleket bize hangi vazifeyi verdiyse, birini diğerinden asla küçük

veya büyük saymıyarak hepsine evet dedik peki dedik, ve yapıyoruz. Başında bulunduğum bu teşkilâtın her uzvu da bu haleti ruhiyededir, buna emin olunuz. Onun için memleket çocuklarını ve memleket çocuklarını terbiye eden insanları bütün mevcudiyetimle size öğretmekten haz duyuyorum, gurur duyuyorum, iftihar duyuyorum. (Bravo sesleri, alkışlar).

Arkadaşım dil meselesinden de bahsettiler. Başınızı ağrıyorum, affınızı dilerim. (Estağfurullah sesleri) Söylemeğe mecburum.

Dil meselesinde hakikaten bir kopma olmuştur. Esasen inkılâp, bu neviden kopmalardır. Ve biz de Anayasamıza kadar bu sıfatı koymuşuz, inkılâpcıyız demişiz ve ipi koparmışız...

Şimdi bu ip koparılmasında sarsıntı olmasın demek, olmayacak bir şeyi istemektir. Böyle şey olamaz. Biz bu sarsıntıyı kudretimizin âzamisiyle, en aza indirmeğe çalışmaktayız ve bunu ayarlamaktayız. Nasıl yapıyoruz? Buna, bir defa terimlerden başladık. Bugünkü gençliğe öğretmek mümkün olmıyan ve hepinizin de imkânsızlığını takdir buyurduğu Züşerafetüsselâse nevinden şeyleri attık.

Şimdi biz ne istiyoruz? Bunları öğretmiyelim. Müselleşi müte-saviyün sakayn demiyelim, öyle söylemiyelim, bazı beynelmilel olmuş sözler var, onları da almiyalım. Sonra yeni türkçesi var, kulağımıza iye gelmiyor. Bunları da koymıyalım. Ne söyliyelim arkadaşlar ve ne söyletelim? Eskisi fena, olmaz. Yenisine alışmadık, söylemiyelim, beynelmileli kabul etmiyelim, O halde susalım. Şimdi biz bunu, bu üç muhalif düşüncenin, herbiri kendi başına alındığı vakitte haklı tarafı olan, amma üçü bir araya geldiği zaman telif imkânı bulunmıyan bu üç cereyanın içerisinde bu işi yürütmeğe çalışıyoruz. Tuttuğumuz metot budur ve çocuklarımız bunlara alışmışlardır, korkacak bir şeyimiz yoktur. Esasen bu dâvada da, bize haklı itiraz sevkeden artık kalmadı. Böylece yürüyoruz. Şimdi kültür dâvamız olarak arkadaşımın işaret ettiği cihet kalıyor. bizim için Fuzulî'yle Fikret arasında, mânaya nüfuz etmek için onların lâfını anlamak hususunda hiç bir fark yoktur. Hattâ bizzat arkadaşımın bazı yazılarının, öğretme hususunda meselâ Bâki ile hiç farkı yoktur. O kadar yabancı, o kadar bize uzaktır. Biz bunu nasıl ayırıyoruz? Şöyle ayırıyoruz. Lise onuncu sınıfının muntahebat kitabı bir tarafta metin bir taraftan tercümeleri ve altında da basit gramer kaideleri gösterilmiştir. Hoca bu metni okutuyor, çocuğun bilmediği kelimeleri izah ediyor, çocuk Bâki ne düşünüyormuş, estetiği ne imiş, bunun dünya telâkkisi ne haldeymiş anlıyor. Amma

gel burayı oku bakalım : (Ey pây bendi dâm gehî kaydü namünenk). Bunu, hepiniz haberdar olasınız ki, öğretmiyoruz ve öğretmiyeceğiz. İleri tahsilde, yüksek tahsilde bunları okuyacak insanlara ihtiyacımız vardır. Orada arapça, farsça okutuyoruz. Gramerlerini yaptırдық. Ondan sonra (Jan Döni'nin) gramerini tercüme ettirdik. Bu eski Osmanlıca grameridir. İki fasikülü çıktı. Evet umumiyet itibarıyla çocuk eski edebiyat ve kültürümüzden haberdar oluyor. Fuzuli diye bir adam var. Fuzuli'nin bugün onun da anlıyacağı sözleri yok değildir. Amma eski ilmi nücuma taallûk eden herbiri bir şeye telmih olan sözlerle çocukların zekâsını yormamak için cehdediyoruz. Eski öğretmenler, bunlara alışmıştır okutmak ister. Hattâ bu yüzden talebeyi döndürmek cihetine giden olur. Bunlar bugünün edebî kültürünü verecek şeyler değildir. Bunu nasıl telâfi edelim? Sayfa, sayfa tercümeler basıp çıkarıyoruz. Dünyanın en büyük insanları ile Türk çocuğunun, Türk gencinin diماغını temas ettiriyoruz. Fakat buna Türk olanları hariç tutarak başlamış değiliz. Onun içinde bir taraftan Göte ve bir taraftan da Mevlâna var. Bir tarafta Fuzuli var, bir tarafta Racine'i var. Onun için bizim yetiştirmiş olduğumuz çocuklar Gülistanım dokuzuncu babını okumuş çocuklar gibi olmayacaktır. Başka çapta olacaklardır. Çünkü biz, arkadaşımın da buyurduğu gibi, maziye bakmıyoruz, istikbale bakıyoruz, onları istikbal için yetiştiriyoruz. Dil ve kültür dâvasında kısaca tuttuğumuz yol, ayarlama ve onun dozu bundan ibarettir.

Karamursal arkadaşımın, bilmiyorum, benden sordukları ayrıca birşey var mı? Temennilerine tamamen iştirak ediyorum, vazifemizdir. Buyurdıkları mevzuda daha alâkalı, daha ihtimamlı olacağız.

Belkis arkadaşımızın buyurduğu cihet ilk okuldan önce çocuğun Devlet elinde korunması ve terbiye görmesi dâvasıdır. Maarif vekilliği Devlet organı olarak, anayasasına konmuş bir dâvayı halletmeden, yani ilk tahsil çağında bulunan çocuklarını okutmadan, başka bir dâvaya geçmeği doğru bulmamaktadır. Bir defa anayasamız Devlete, vermiş olduğu vazife ifa edilmedikçe onun dışında vazife yapmak esas vazifeyi de zayıflatıcı bir şeydir. Ana ve esas telâkkimiz budur. Amma bu cihet Maarif vekâletinin ihmal ettiği bir noktadır diye düşünülmemelidir. Çünkü hususi müesseselerle daima temastayız, Çocuk esirgeme kurumunun olsun, Maarif cemiyetinin olsun, arkadaşımın haklı olarak işaret ettiği mevzudaki çalışmalarıyla yakından alâkadarız. Fakat Devlet işi olarak anayasasının emrini yapmadıkça, ilk tahsilin öncesi olan bu terbiye ve tahsil teşebbüsünde bulunmağı bendeniz mümkün görmüyorum.

Saim Ali arkadaşımın, ortopedi dolayısıyla söyledikleri şeyler haklı ve yerindedir. Biz Tıp fakültesinde bilhassa son iki senede bütün güçlüklerle rağmen inkişaf imkânını temin edici işleri yapmış bulunuyoruz. Vasıta bulmak, alet bulmak cidden müşküldür. Esasen çocuk hastanesinde Üniversite yataklarını beri tarafa almak suretiyle bunu bir parça daha arttırmak tasavvurundayız. Fakat burada şimdiden söz verecek ve yapacak bir halde değilim.

Arkadaşlarım, maarif meselesi hakkında ne tenkitler, ne de cevaplar bitmez ve bitmemesi de lâzımdır. Çünkü terbiye o mevzudur ve o iştir ki onun bitmesi demek terbiye edenler ve edilenlerin bitmesi demektir. Terbiye edenler ve terbiye edilenler bu memlekette her zaman varolacaktır ve onun için bu mevzu da bitmiyecektir. Ben size ancak dilimin döndüğü kadarını söyledim ve arkadaşlarımı tatmin edebilmek için elimden geldiği kadarını ifadeye çalıştım. (Alkışlar).

Fazıl Ahmed AYKAÇ (Elâzığ) – Azız arkadaşlar, vaziyet zaten tenevvür etmiştir, tavazzuh etmiştir. Uzun tafsilâtla başınızı ağrıtmaya lüzum yoktur. İyi bilirsiniz ki bizim buradaki münakaşalarımızın en mümtaz vasfı, hiç bir politikacı vasfını taşımamasıdır. Memleketin hayrı noktasından birbirimize karşı hürmet ve muhabbete dayanarak ve birbirimizin samimiyetine gerçekten emin olarak nokta-i nazarlarımızı mevzuubahis ederiz. Bendenizin bunu bildiğim halde tekrar huzurunuzda çıktığının sebebi, arkadaşımın yanlış anladığını zannettiğim bir noktayı tenvir etmek içindir.

Bir kere bir gösterişçilik kelimesinden bahsettiler. Bu kelimeyi ben şu mânada kullandım. Bir memleketin gençliğinin yetişmesi, irfan sermayesinin inkişafı esnasında kendisine müspet, menfi, cismanî hayatında olduğu gibi fikir hayatında da vasıflar aramak lâzım olduğu kanaatindeyim. Orada tesadüf ettiğim anasırdan kendileri de bilhassa mücadele eden bir unsur diyeceğim, binaenaleyh yaşıyan, aynı telâkki itibarıyla arzetmiştim, bir defa daha tekrar edeceğim, kendilerinin bu vasıfla bir an için mâlûl olduğu tasavvur edilecek olsa dahi bu meseleler mevzuubahis olmaz. Binaenaleyh bu hususta hiç bir şüpheyi mahal yoktur, bu bir.

İkincisi; bütün Türk gençliğine teşmil ettiğimi iddia ettiler, halbuki ben masumane ifademi bütün Türk gençliğini muhabbet, itimat ve emniyetten doğan bir duygu içinde arzettim. Zaten böyle de değil midir? Sözlerimi Türk gençliğine, Türk gençliğinin âtisine tevcih edilmiş böyle itimatsızlık, emniyetsizlik, duygusuzluk şeklinde göstermek, suiniyet demiyeceğim, çünkü ona tenezzül etmezler, fakat sarîh bir hatadır, bu kürsüden müsaadeleriyle o hatayı tashih edeyim.

Bedeni terbiye hakkında, dil mesaili hakkında, irfan hayatımın inkişafına dair lûtfetmiş oldukları güzel ızahat, endişelerimin ne kadar çok yerinde olduğunu ve kendilerinde de aynı endişelerin mevcut olduğunu gösterdi ve bunları karşılamak için çalışıldığını söylediler ve bunu bize aziz bir müjde olarak verdiler. Ben de arkadaşlarımı kemali minnetle dinledim.

Arkadaşlarım; sözümü bitirmeden evvel küçük bir nokta üzerinde duracağım ve şükran borcunu ödiyeceğim. Ortopedi dâvası. Arkadaşlar; Maarif vekili Hasan-Âlî'nin temas ettiği ve diğer arkadaşların da dokunduğu bu ortopedi dâvası Türkiye'de hattâ meçhul denecek bir vaziyette idi. Profesör Şakir Akif'in adını burada hürmetle anarım. Çünkü bu dâvayı memleketin terbiyei cismaniyesi ve binnetici terbiyei mâneviyesi hususunu evvelâ o idrak etmiş, bu bapta küçücük hastanesinde mesaisiyle bunu mümkün olduğu kadar başarmağa çalışmıştır.

Maarif vekâletiyle Sıhhiye vekâleti de imkân bulup daha buna çok ehemmiyet verirlerse, Türkiye'de mâlûl, hasta ve saire diye faaliyetlerinden istifade edilemeyecek, adetâ parazit halde yaşayan, istatistiklerle miktarları tesbit edilmiş olan 300-400 bin evlâdı vatan istifade edecek vaziyete gelir.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Efendim, bu fasıl içerisinde «Estamp ve gravürler» tâbiri var. Maarif vekili arkadaşımız beyanatları arasında «Züsselâsetüşşerafe» tâbirini kullanamayacağız buyurmuşlardı. Acaba şimdi de başka bir yola mı gidiyoruz? «Züsselâtüşşerafe» tâbirini kullanamayacağız, anladık. Buradaki «Estamp ve gravürler» ne demektir?

Maarif V. Hasan-Âlî YÜCEL (İzmir) – Bu tâbirler, mütehassıslarınca konulduğu için değiştirmekte kendimizi salâliyetli görmüyoruz. Arkadaşımızın hakkı vardır. İstampa desek, biliyorsunuz kanaviçe işlerinde istampa var. Bunun için istamp demişler, gravür demişler. İhtarlarını hatırımdan tutarım ve bununla meşgul arkadaşlara söylerim. Türkçeleştirmek imkânını bulursak öbür bütçede düzeltir, getiririz.

Kasım GÜLEK (Bilecik) – Muhterem arkadaşlar, ecnebi memleketlere staj için gönderilecek memurlar münasebetiyle Gümrük ve inhisarlar vekâleti bütçesinde maruzatta bulunmuştum. O mesele hakkındaki maruzatımı itmam için burada da söz almış bulunuyorum. Burada ecnebi memleketlere gönderilecek talebe mevzuubahistir. Memleketimizin Avrupa'da iyi yetişmiş insanlardan çok istifade etmiştir. Hiç şüphesiz bunun devamı lâzımdır. Harp içinde

bulunuyoruz ve harp içindeki memleketlere talebe göndermenin müşkülâtı hepimizin malûmudur. Fakat Avrupa'da tahsilini ikmal edip bilgilerini, görgülerini ikmal edip memlekete bir sel gibi bu gençlerin gelmesi ve bunun sene besene devam etmesi mutlaka lâzımdır. Bu talebeyi, bazı fedakârlıklar pahasına da olsa, bilhassa teknik mevzuu üzerinde, ecnebi memleketlere göndermek ve bunlardan istifade etmek çok lâzımdır kanaatindeyim. Bazı içtimai ilimler için bu, o kadar mühim olmayabilir. Fakat teknik terakkinin çok seri olduğu bu zamanda bu gençliği Avrupa ve Amerika'nın da-imî tahavvülâtından istifade ettirmek ve memlekete avdet ettikleri zaman vatandaşların bunlardan istifade etmesi çok lâzımdır. Bu fasılda filhakika konmuş bir tahsisat olmakla beraber, bendeniz, eski senelerde olduğu gibi bu işin ehemmiyetle ele alınmasını ve kabilse aynı miktarda talebe gönderilmesini temenni ederim. Maruzatım bundan ibarettir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlarımın emirleri vesilesiyle şunu arzedeyim ki biz gençleri teşkil ettikten sonra yabancı memleketlerde tahsil etmelerini veya tahsilini tamamlamak esasını doğru buluyoruz. Bu bizim prensibimizdir. Fakat orta tahsil görmüş gönder, lise tahsili görmüş gönder, bunun zararlarını görmekteyiz. (Bravo sesleri). Yabancı memleketlerde tahsilin yüzde yüz faydalı olduğunu da kani değiliz, bunun zararlı tarafları olduğunu da görüyoruz. (Bravo sesleri).

Şimdi bu tarafı ifade ettikten sonra içinde bulunduğumuz harp müşküllerine rağmen arkadaşımın arzu ettikleri cihazları da tatmin etmeye çalışmaktayız. Meselâ harp endüstrisi için talebe gönderiyoruz. Demiryolları tekniği için talebe gönderiyoruz. Demin arkadaşlarımın bir vesile ile söyledikleri bu (siyans pür) sırf ilim adamlarını daha geniş imkân içinde yetiştirmek için, meselâ üniversitenin bu sene anatomi, fizyoloji ve buna benzer lâboratuvar işleri için doktora yapmış, doktor olmuş gençlerden talebe göndereceğiz. Bunlar ileride profesör olacaklardır. Sonra ne bileyim, tekniğin bizim memlekette mukabili bulunmıyan kısımları vardır, onlar için gönderiyoruz.

Sonra matbaacılık tekniği için de bir talebe gönderiyoruz. Bunun haricinde bugünkü imkânsızlıkları da gözönüne alıp fazla açılmıyoruz. Vaziyetimiz budur. (Güzel, doğru, muvafık sesleri).

Kasım GÜLEK (Bilecik) – Arkadaşlar, bundan bir müddet evvel, yine bu kürsüden, kütüphane ve kütüphanecilik mevzuuna te-

mas etmiştim. Bugün aynı şeyleri tekrar edecek değilim. Yalnız hü-lâsa olarak şunu arz edeyim ki, o gün kütüphaneciliğin bir ilim olduğuna ve bunun muhtelif memleketlerde esaslı surette tedric edildiğini yüksek tahsilin esaslı ve modern bir kütüphane olmadaki kabil olamayacağını ve bunun için de şimdiden kütüphaneci yetiş tirerek, kütüphaneciliğin esaslarını kurmak suretiyle hazırlıkla yapılmasının lâzım geldiğini tebarüz ettirmiştim. Memleketimizde kütüphanecilik ve kütüphanenin iki cephesi vardır. Bir kere dedelerimizden kalmış gayet kıymetli ve çok âdetde eski kitaplarımız vardır. Bunlar dünyanın büyük kütüphanelerine ve müzelerine kıymet verecek derecede ehemmiyeti haiz mükemmel kitaplardır. Fakat asıl modern mânada kütüphanede maalesef çok fakırız. Biz İstanbul'da üniversiteyi kurarken bu nokta üzerinde kâfi derecede durmuş değiliz. İstanbul Üniversitesinde ve Ankara'daki yüksek tahsil müesseselerimizde birer kütüphane vardır. Fakat memleketimizde tam mânasıyla modern, bütün teşkilâtı havi ve Dünya il-mîneşriyatını muntazaman takibeder bir kütüphane maalesef henüz mevcut değildir. Bizim kütüphanecilik mevzuunda en evvel yapmamız lâzımgelen işler en eski kitaplarla başlar. Çünkü eski kitapların her şeyden evvel harabiden kurtarılması lâzımdır. Bunları tasnif etmek, tertibetmek, rutubet içinde kalmış; cildi bozulmuş olanları yavaş, yavaş tamir etmek, tamir edilirken de onların eski kıymetlerine halel getirmeksizin kurtarmak lâzımdır. Bundan sonra asıl iş olan modern kütüphanelerin kurulması gelir. Bugün bu, maalesef mümkün değildir. Fakat dünya düzelirse o zamana kadar esasların hazır olması lâzımdır, Modern kütüphanecilerin, tettebbuatta bulunmak isteyenlere yardım edecek, yol gösterecek ilmi ehliyeti haiz kütüphanecilerin şimdiden yetiştirilmesi lâzımdır. Bunun için Maarif vekâletinin esaslı teşebbüsâtı olduğunu biliyorum. Fakat bu husustaki tahsisatın az olduğunu görüyorum. Buraya biraz daha fazla para konarak bu iş üzerinde biraz daha fazla durulmasını temenni ederim.

Tahsisat koyarak üzerinde daha ehemmiyetle durulmasını temenni ederim.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Kütüphane meselesi, hakikaten bir memleketin ana kültür meselelerinden biridir. Arkadaşım gayet haklı ve yerinde mütalâalar dermeyeran etti. Bizim yüksek okullarda ve üniversitede mevcut kütüphanelerimiz dışında 50 umumî bütçeden idare edilen, 29 vilâyetler bütçesinden idare edilen 79 kütüphanemiz vardır. Bu kütüphanelerin bir kısım idare

unsurlarını, hele şimdi, çok yaşlanmış olarak devralmış bulunuyoruz. Bunları gençleştirmek için tedbir almaktayız. Demek ki, bir kısım kütüphaneler tamamıyla üniversiter kütüphaneler, diğerleri daha ziyade umumî mahiyette kütüphaneler olmak üzere elimizde iki cins kütüphane bulunmaktadır. Üniversiter kütüphaneler için geçen sene Almanya'da tanınmış Doktor Gottschalk'ı İstanbul Üniversitesine getirdik. Bu zat İstanbul kütüphanelerini gezdi. Üniversite kütüphanelerini gezdi ve kütüphane işiyle meşgul mevcut arkadaşları gördü. İstanbul vilâyetiyle yaptığımız temasta eski Harbiye nezareti, şimdiki Üniversite merkez binasının civarında olan Âli paşa konağını ve onun bulunduğu sahayı istimlâk etmek ve oraya bir kütüphane yapılması İstanbul vilâyetiyle vekâletimiz arasında takarrür etmiştir. Ankara için de müsait zamanlar geldiği vakit büyük bir millî kütüphane yapılması takarrür etmiştir. Kütüphanelerin idaresi, arkadaşımın da buyurduğu gibi, hakikaten ilme, bilgiye ve melekeye ihtiyaç göstermektedir. Bunun için bir nevi filoloji tahsili yaptıktan sonra iki senelik bir tahsil olmak üzere kütüphanecilik için yeni teşkilât yapılmak üzere bir kanun hazırlamaktayız. Bundan önce de Ankara Dil ve Tarih fakültesinde talebesi elli olmak ve bir sene sürmek üzere bir kütüphanecilik kursu açılmıştır, devam ediyor. Burada ders veren arkadaşımız şimdi Maarif vekilliği yayım müdürlüğünü yapan ve Almanya'da kütüphanecilik tahsil etmiş bulunan mütehassıs bir arkadaşımızdır. Bunun haricinde arkadaşımın da işaret ettiği gibi, atalardan bize kalmış kıymetli eserleri tasnif ederek, tasvir ederek fişlerini yaptırmak, bunların kayıtlarını vücuda getirmek işiyle meşgul bulunmaktayız. Yalnız umumî kataloglar yapılması imkânı olmadı. Çünkü bir kısım mühim kitapları kütüphanelerden, bulundukları yerlerden almak zaruretinde kaldık. Onun için bunlar hariç olmak üzere bütün kataloglar yeniden işlenmekte ve yapılmaktadır.

İstanbul'da bir reis, beş âzası olan kütüphaneler tasnif komisyonu tarih yazmalarını bitirmişler. Bunları tıpkı Britiş Müzeum'un katologu gibi müellifi hakkında ve eser hakkında geniş tafsilâtla neşre başlamış bulunuyoruz. Şimdiye kadar bu neviden tetkikatı yapılmış ve yazılmış otuz yedi bini geçmiş kitap mevcuttur. Bütün bunların dışında bir kısmı yapılmakta bulunan, bir kısmı tasavvur halinde kanuna bağlanılması düşünülmüş olan bu işlerin dışında bir esaslı teşebbüsümüz daha var, o da muhtelif seyahatleri esnasında Reısicumhurumuzun bu meseleye, kütüphane meselesine el koyması ve Halkevleriyle Maarif vekilliğinin bu mevzuda iş birliği

yapıp geniş bir kütüphanecilik hareketi vücade getirilmesi hususundaki arzuları ve emirleri oldu. Cümhuriyet Halk Partisi ile Maarif vekilliği bu hususta temasa geçmiştir. Bizim kütüphanemiz olmayan yerlerde Halkevi kütüphanesi var ise onlardan, bizim yok olduğumuz yerlerde onların varlığından istifade edip, Halkevi teşkilâtıyla tevhit ederek önümüzdeki sene ve seneler içerisinde memlekette geniş bir kütüphanecilik hareketi yapılacaktır. Hattâ halk için kütüphanelerde mevcut olan kitaplar dışında bu günkü ihtiyaçlara cevap verecek eserler neşretmeği ve bunları programlamayı hesaba katmış bulunuyoruz. Onun için Halkevi kütüphaneleri, umumî kütüphaneler, büyük merkezlerdeki büyük millî kütüphaneler halk için Halkevleriyle beraber yapacağımız kütüphaneler bu suretle programlanmıştır. Her imkân tahassül ettikçe gerek bina ve gerek adam yetiştirmek hususunda bu programın gerçekleştirilmesine geçilecektir. Arkadaşımın tahsisatı az görmüş olması bizim tabii usulümüzün neticesidir. Hiç bir zaman huzurunuzla başlamadığımız bir iş için para almağa gelmedik. (Bravo sesleri). Evvelâ parasız tarafını yapıyoruz, ondan sonra bize kolay kolay para veriyorsunuz. Bu hususta da işin parasız görülecek tarafını tertipliyoruz. Ondan sonra da bir gün para istemeğe geleceğimden emin olabilirsiniz.

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) – Efendim, bu 727 nci fasılda, «kitap, mecmua, tercüme, telif ve tabiye masrafları» faslında azıcık durmak lâzımdır. Bunu vâkıa her vakit Maarifte sureti hususiyede konuşuruz amma, Heyeti Umumiyenin yardımı lâzım, onun için arz ediyorum. Buraya 15 bin lira konmuş. Acaba bu, müelliflere mi verilecek? Anlaşılan telif, tercüme, hakkı telif, kitabın basılması v.s. hepsi 15 bin lira... Az gibi geldi bendenize. Az mıdır, çok mudur bunu Vekil Beyefendi söylerler.

Yalnız bir şey arzedeceğim : Kitap, mecmua, telif, tercüme masrafları derken, ben bir de musahhîh masrafı istiyorum. Kitap yazan bütün arkadaşlar bilirler, bu nasıl bir derttir. İnsan kendi yazısını tashih edemez. Çünkü yazdığı şeyin ruhiyle meşguldür, imlâsıyla değil. Kendisi dört kere de tashih yapsa yine muvaffak olamaz. Benim yazdığım kitaptaki kaba hataları cahil bir daktilo okurken, bu nasıl şeydir diye bana gösteriyor. Şimdi bizde âdet nasıldır? Her kitap basılırken, meselâ bir coğrafya kitabı yazılıyor, onu yazan adam sonuna kadar tashihini yapacaktır. Bir felsefe kitabı yazan, bir edebiyat kitabı yazan adam da böyledir. Kendisinden evvel birisi tashihini yapsın hiç olmazsa, o eseri yazan adam

en son tashihi yapsın, bizde böyle şey yoktur. Fakat Avrupa'da ufak veya büyük bir eser, bir taravay bastırmak istediğiniz zaman böyle değildir. En ufak bir hatasına kadar tashih edilir. Meselâ ben beş sene evvel Almanya'da kanser hakkında bir yazımı bastırmıştım. Tashihini bana göndermişlerdi, bir de baktım hiç hata yoktu, sanki hatır için göndermişler gibi bir şey. Çünkü Avrupa'da matbaalarda dehşetli maaş alan musahhihler vardır. Bu, umumî bir derttir. Bu vesile ile bütün yazı yazan arkadaşlarım şunu bilmelidir ki bir kanun yaparak bütün matbaaları yüksek maaşlı musahhih çalıştırmağa mecbur etmek lâzımdır. 5 kuruş yerine 105 kuruş kazanmak için hizmet eden matbaalar bu suretle ortadan kalksın. Gazetelerde böyle yanlış yoktur. Gazetelerde kıyamet gibi yazı çıkar, fakat yanlış yok. Çünkü musahhih yanlış yaparsa derhal kovarlar. Biliyorsunuz gazeteciler gayet hassastırlar. O makaleleri yazan arkadaşlar gece yarılarında kadar orada beklerler. Mürettepler bakarlar, musahhihler bakarlar, velhasıl nadir yanlış çıkıyor. Fakat kitaplar öyle değildir ki. Geçenlerde bir kitap çıkardım bendeniz, üç yüz sayfa. Üç yüz sayfada 65 hata çıktı. Bu benim gözümünden kaçtı, musahhihin gözünden kaçtı. Sonra efendim, nedir o yeni linotip makineleri? Pişano çalar gibi makineler. Bu makinelerle yazarken, bir virgülü tashih ederken, gözü virgölde oluyor, fakat o bir taraftan bir virgülü düzeltiyim derken iki yanlış daha yapıyor.

Bir arkadaş söyledi, Temps matbaasının musahhihi bir akademisyen imiş, yani akademi âzası imiş. Bilmiyorum, fakat Vekâlet Devlet matbaası için ayrıca yüksek maaşlı bir şey tutabilir. Demiyorum ki yüksek maaşlı demekle, okumuş. Darülfünun mezunu, her şeyi bilir olsun. Ne kadar olsa tezgâhtan yetişmiş sermüretteplerin eline kalmaktan daha iyidir. Ondan dolayı olmaz. Bir darülfünun mezununa, bir doçente verilen aylık kadar verirse Vekâlet iyi olur, zannetmem ki bunu vermem desin, nihayet bu bir kişi, iki kişidir. Entertip makineleri nihayet yirmi beş, yirmi sekiz harften ibarettir, eskisi gibi öyle dört yüz seksen kasa yoktur, ne Allahın belâsı şeydi o, öyle değildir şimdi. Bununla beraber arkadaşlar formanın birinci tashihinde seksen yanlış, ikinci tashihinde kırk yanlış, üçüncü tashihinde beş yanlış, dördüncü tashihinde yine on yanlış oluyor. Zannederim Vekâletçe kanunu yapılmıştır, maddesi yapılmıştır amma önümüzde bir yıl vardır. Kıyamet gibi kitap çıkıyor, bunun bir çaresini bulup hileî şeriye ile yapmalı (Gülüşmeler).

Necmeddin SAHİR (Bingöl) – Şimdi öyle şey yok.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşım yalnız faslın numarasına bakmışlar zannediyorum. Halbuki o kısım...

Dr. Saim Ali DİLEMRE (Rize) – Mekanik kısım.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Sekizinci kısım Yüksek mühendis okuludur. Buradaki kitap, mecmua tabi masrafları yalnız Yüksek mühendis okuluna aittir. Fakat bunu söylemekle ihtarlarına alâkasız kaldığım zehabı hâsıl olmasın. Bu tashih işiyle biz de meşgul olmaktadır. Fakat meselenin ehemmiyeti seviye dâvası oluşundadır. Yüksek tahsil görmüş bir zat matbaaya gelip sabahtan akşama kadar tashih edecek. Daha yüksek tahsil görmüşlerimizin adedi o hale gelmemiştir. Buna rağmen biz elimizden geldiği kadar yüksek tahsil gençleri, o vazifeye gelebilecek olanları çekip getirmeğe çalışıyoruz. Bunun hususi yetiştirmesi de vardır. Bunları yetiştirmeye çalışıyoruz. Tashih usullerinde müelliflerden de şikâyet edilmektedir. Arkadaşım da zannederim müellif olarak konuşuyor. Biz onlara şöyle tashih edeceksiniz diyoruz. Onlar büyük babasından gördüğü gibi şöyle bir çizgi çekiyor, kenarından çiziyor. Onun için müellif bakımından da bu alışkanlığı bozup düzeltmeğe ihtiyaç var. (Gülmeler). Binaenaleyh gerek musahhîh ve gerek müellif, gerek mürettip seviyemiz yükselince mesele hallolunacaktır. (Gülüşmeler, alkışlar).

REİS – Fasil kabul edilmiştir.

**BEDEN TERBİYESİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
1942 YILI BÜTÇE KANUNU GÖRÜŞMELERİ**

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUSMACILAR

Necmeddin SAHİR

(Bingöl)

Abidin DAVER

(İstanbul)

İbrahim DIBLAN

(Kocaeli)

Hamza ERKAN

(Afyon Karahisar)

Fazıl Ahmed AYKAÇ

(Elazığ)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1942 Mali Yılı Bütçe Kanunu

Necmeddin SAHİR (Bingöl) – Sayın arkadaşlar, Beden terbiyesi genel direktörlüğü bütçesinde geçen yıl, Büyük Millet Meclisinin izhar etmiş olduğu temennilere göre, spor faaliyeti ve malzemesi ile bölge bütçelerine yardıma ait olan kısmının maddi rakamlarla ayrı ayrı gösterilmesi, tasnif edilmiş olması bize spor Federasyonlarının çalışma imkânları hakkında bir fikir vermektedir ve benim arzım da 9 uncu faslın 12 nci maddesine taallük etmektedir. Bu 12 nci madde ile Bölge bütçelerine yardım olarak 212 144 liralık tahsisat verilmesi Bütçe encümenince kabul edilmiştir.

Arkadaşlar, Doğu bölgemizin birçok mahrumiyet içinde bulunduğu hepimizce malûmdur. Mebusu bulunduğum Bingöl vilâyetinin bir kazasına, Karlıova kazasına, yol bulunmadığı için, ancak Muş - Varto yolu ile gidilebildiği için geçen yıl Karlı ova kazasına geçerken Muş vilâyet merkezine de uğradım. Orada bulunduğum sırada diğer yapıcı hareket hamleleri arasında, Beden terbiyesine ait faaliyetleri de ilerletmek mülâhazasıyle, daha doğrusu esaslı bir şekilde başarmak mülâhazasıyle başlanılmış olan çalışmaları, tesisleri gördüm.

Şarkın, Elâzığ - Van demiryolu ile bağlandığı devirde bize çok verimli bir manzara arzedecek olan Bingöl çevresinde, Muş vilâyet merkezinde bu gibi umran hareketleri görebilmek insanın göğsünü kabartıcı ve gelecek yıllar için ümit verecektir. İşte bu bakımdan Muş'ta yapılmakta olan stadyumu aynı suretle ümit verici vaziyette telâkki ettim. Muş'ta yapılan statyum, oradakilerin söylediğine göre, o çevrede hudutsuz bir spor hareketi yaratacak vaziyettedir. Benim gördüğüme göre tribün kısmı bitirilmiştir. Bölge binası da inşa edilmiştir. Yalnız sahanın toprak işleri hemen tamamlanacak vaziyetten çok uzaktır. Bu sahanın toprak tesviye işlerini yapabilmek, başarabilmek için yardıma ihtiyaç vardır ve bölge tarafından Beden terbiyesi genel direktörlüğüne baş vurulmuş ve yardım istenilmiştir. Çok temenni etmek istiyorum ki, demin kabul ettiğiniz kanunla Maarif vekâletine intikal eden Beden terbiyesi genel direktörlüğü Çapakçur, Muş gibi uzak yerlerdeki spor hareketlerini kamçılatabilmek ve başlanmış olan spor hamlelerini ileri götürmek, spor ilgisini zevkini gerek aşılayabilmek ve gereken tesisleri sahaları kurabilmek ve verilen emekleri heder etmemek için

kedisinin mevzuatı dahilinde bölge bütçelerine yardımda bulunacaktır. Bu arada şunu arz etmek istiyorum; Beden terbiyesi genel direktörlüğü kendi bütçesine konulmuş olan bu yardım tahsisatından yardımda bulunurken inşasına başlanılmış olan sahalarda ki, işleri biran evvel bitirmek için acaba bir tercihte bulunamaz mı? Ümit etmek isterim ki, Beden terbiyesi genel direktörlüğü bu paraların, bu yardımların tevziinde bu esası kendi mevzuatıyla telif edecek ve Çapakcur gibi yerlerde de bu spor hamlelerini sağlamak için yardımda bulunacaktır. Maarif vekilimizden bunun teminini rica ediyorum.

Abidin DAVER (İstanbul) – Muhterem arkadaşlar, Beden terbiyesi işleri hakkında eski bir sporcu sıfatıyla bir kaç söz söylememe müsaadenizi rica ederim. Son günlerde İstanbul'da iki spor bayramında bulundum. İkisinde de yüzümüzü ağartan yalnız mektepliler oldu. Beden terbiyesi mükellefleri kendilerinden beklenen varlığı maatteesüf göstermediler. Birer gösterişten ibaret olan ve nihayet bir hafta on gün zarfında daha muntazam bir hale konulması mümkün bulunan hareketlerde bile bütün oradaki seyircileri güldürecek kadar zayıf bir halde idiler. Mekteplerde daha iyi spor yapıldığının en büyük delili, benim spor sahasında gördüğümünden ziyade, Trabzon lisesinin, futbol takımının bir çok beden terbiyesi mükellefleri ve gençlik kulüplerini yenerek tâ Ankara'ya kadar iyi bir şekilde gelmesidir. Bu sözlerimle Beden terbiyesi umum müdürlüğünün bir şey yapmadığını söylemek istemiyorum. Fakat umum müdürlüğün teşekkülünden beri bu kadar zaman geçtiğine ve ona verilen paralara nazaran verimi çok az olmuştur. Umum müdürlük, arkadaşımız Adnan Menderes'in zamanındaki spor teşkilâtına nazaran bilhassa bu işin spor kısmında muvaffak olmuştur denilemez. Spor zorla değil, sevgi ve hevesle yapılır. Umum müdürlük sporu zorla yaptırabilir bir şey telakki etmiştir ve sporcuları, kendi düşüncelerine göre bir nevi tazyika tabi tutmuştur. Bu zor hareketi de bir takım gençleri spordan uzaklaştırmıştır. Umum müdürlüğün kendi çalışma vasıtaları olan, spor kulüpleriyle iyi iş birliği yaparak kendi çalışmalarını onların çalışmalarıyla ahenktar kılması lazımdı. Fakat Umum müdürlük spor kulüpleriyle hiç bir zaman anlaşılamamıştır. Orada çalışan amatör idarecilerle bir türlü sevgiye, anlaşmaya müstenit bir iş birliği yapamamıştır. Bu yüzden de kulüplerle umum müdürlük arasında mütemadi çekişmeler olmuştur. Bundan da yalnız spor zarar görmüştür. Umum müdürlük, futbolda bazı vakalar oluyor diye futbola karşı bir husumet

duymuştur. Halbuki ekmek bıçağıyla de adam öldürülebiliyor, diye bütün ekmek bıçaklarını ortadan kaldıracak değiliz ya. Futbolda çıkan hâdiseleri önlemek, futbol gibi memlekette çok rağbet görmüş ve gençler arasında iş birliği temin eden, cesareti artıran, sürati kararı çoğaltan bu sporu baltalamağa lüzum yoktu. Sporcuların kulüplere tescili işinde Beden terbiyesi genel direktörlüğü hayret edilecek tenakuzlara düşmüştür. Bir kulüpten çıkan bir genç eskiden, dokuz ay müsabakalardan hariç tutulurdu. Bu müddet günün birinde bir haftaya indirildi. Bir ay sonra bir seneye çıkarıldı. Şimdi de iki seneden fazla olmuştur. Bir sporcunun iki sene spordan menedilmesi demek sen artık sporu bırak; göbeğini şişir demekten başka bir şey değildir. Böyle daha bir çok misaller zikredilebilir, fakat teferruata ait işlerle başınızı ağrıtmak istemiyorum.

Esasen Beden terbiyesi umum müdürlüğü şimdi Maarif vekâletine bağlanıyor. Maarif vekâleti terbiye işlerimizin hepsinde olduğu gibi spor ve beden terbiyesi işini deruhte etmek üzeredir. Şimdiye kadar Beden terbiyesi umum müdürlüğünün programsız denilebilecek bir manzara arzeden faaliyetlerin Maarif vekâletinden artık programlı bir şekle konmasını isteriz. Bu arada Beden terbiyesi umum müdürlüğünün kurmadığı bir de Beden terbiyesi yüksek okulu vardır. Buna enstitü de denilmiştir. Şimdiye kadar açılammıştır. Bina ve milyonlar düşünüldüğü için yapılamamıştır. Mesele binada ve milyonlarda değildir. Gazi terbiye enstitüsündeki beden terbiyesi şubesini genişletmek suretiyle bunu da tahakkuk ettirmek mümkündür. Bu işler bu sahada uzun müddet çalışarak yetişmemiş adamların başaracakları işler değildir. Almanya'da, Berlin'de birçok hususî mektepler olduğu gibi ayrıca yüksek jimnastik mektebi ve onun yanında da yüksek spor mektepleri vardır. Yüzlerce genç orada yetişir, muallim olurlar. Bizde de mutlaka bu işi mektepli şekle sokmak ve mütehassıs spor öğretmenleri, antrenörler yetiştirmek ve bunları çalıştırmak zamanı gelmiş ve geçmiş tir. Büyük Şefimizin istediği sporcu ancak bilgili ve mütehassıs insanlar elinde ve Maarifin idaresi altında yetişebilir. Bu iş teşkilâtıtan ziyade, kanundan ziyade hakiki mütehassıs işidir. Eğer beden terbiyesi, şimdiye kadar mütehassısların idaresi altında olsaydı, yani bu mütehassıslar bol bol bulunsaydı şimdiye kadar alınan neticeler daha çok iyi olurdu. Maarif vekâletinin bu vadide mekteplerde gösterdiği muvafaakiyeti beden terbiyesi işlerinde de göstermesini dilerim.

İbrahim DIBLAN (Kocaeli) – Muhterem arkadaşım Abidin Daver bir çok fikirlerimi söylemiş bulunduklarından dolayı hem fikirlerine iştirak eder, hem kendilerine teşekkür ederim. Beden terbiyesi umum müdürlüğü mühim, hakikaten sarfedilecek yerlerden kısımış ve hiç masraf gösterilmeyecek yerlere bol bol sarfetmiştir. Meselâ : «Kitap, mecmua, gazete mubayaa, abone, neşir, tercüme belleri ve propaganda masrafları» diye 27 850 lira gösteriliyor. Buna emin ve kanım ki arkadaşlar, bu paranın beş bin lirası hakikaten mecmua ve kitaplara sarfedilmiştir kanaati yoktur bende. Bu paralar belki, arada sırada, radyolarımızı dinlerken işittiğimiz spor propagandası diye spor hakkında yapılan neşriyata sarfediliyor.

Hamza ERKAN (Afyon Karahisar) – O da lâzım.

İbrahim DIBLAN (Kocaeli) – Bu neşriyat arasında sporla alâkadar olan ve hakikaten sporcu olan arkadaşlar bu gibi meseleleri bol bol gazetelerde neşir ve ilân etmektedirler. Spor faaliyetleri meyanında 11 inci madde olarak «beden terbiyesi ve spor malzemesi için 214 142» lira masraf gösteriliyor arkadaşlar.

Bu parayı, ben kendi kendime soruyorum, az çok spor idareciliği yaptığım için kendi kendimden soruyorum, bu parayı acaba Umum müdürlük nereye sarfedebilir? Bilhassa Türk gençliğinin sporda terakkisi için bir madde vardır, o da maalesef geçen seneki bütçede konmuş olan tahsisat, hakikaten mahalline sarfedilmediği için, Bütçe encümenimiz haklı olarak bütçeden kaldırmıştı. O da 300 000 liralık bir meblâğ tutuyordu. Arkadaşlar, bu sene yine varıdat meyanmda, büyük bir teessürle görüyorum, 250 000 lira yine geçen sene bütçesinden bu önümüzdeki sene bütçesine nakit olarak devrediliyor. Madem ki bu paraların mahalli sarfı yokmuş, neden bütçeye konuyor? Ben buna hayret ediyorum. Bölgelere yardım faslı kaldırılıyor, ki asıl faaliyet gösteren bölgelerdir. Bölge gençliğini spordan menederken böyle bol bol, bilhassa merkez tarafından paraların sarfını ben doğrusu hiç bir suretle müsamaha gözü ile görmüyorum.

Abidin Daver arkadaşımın buyurdıkları gibi; futbol aleyhinde Umum müdürlükte müthiş bir cereyan var. Fakat bu cereyanın neden neşet ettiğine de akıl erdiremiyorum. Arkadaşlar, futbol demek, yalnız sahada gördüğümüz gibi topu kovalamak değildir. Futbola başlarken atletizmden bir çok lüzumlu spor hareketleri yapılır. Bilhassa hakikaten beden terbiyesi ve atletizmi futboldan evvel yapmak şart ve elzemdir.

İkinci mesele, Umum müdürlük böyle bölgelere hiç bir suretle yardım etmezken ve bölge kulüplerini yaşatabilecek yegâne spor, futbol iken ve bu yüzden temin ettikleri gelirle diğer sporları yürütmeğe çalışırken, bu sporu baltalamağa kalkmak ve bu spora hiç bir suretle yardım göstermemek, bütün sporları baltalamak demektir. Arkadaşlar biraz evvel büyük bir memnuniyetle kaydettiğim, teşkilâtın Maarif vekâletine geçmesini alkışladığımı tekrar ediyor ve Maarif vekilimizden bu hususta doğrudan doğruya alâka göstererek sporun Türk gençliği arasında terakkisi için lüzumlu işlerin ve mevcut kanunda yapılması icabeden tadilâtın biran evvel Yüksek Meclise arzını rica ediyorum. .

Fazıl Ahmed AYKAÇ (Elazığ) – Aziz arkadaşlarım, gerek gençliğimizi ve gerek memleketimizin cismani ve ruhani istikbalini çok yakından alâkadar eden esaslı bir mesele üzerindeyiz. Binaenaleyh gerek Hükümetin bu bapta gösterdiği dikkat ve gerek muhterem heyetimizin izhar ettiği hassasiyet çok yerindedir. Bendenizin bu bapta huzurunuzda çıkışının sebebi küçük bir şey içindir. Ekseriya dikkatle görüyoruz ki bizim aramızda bedeni terbiye mefhumunun şu veya bu parçasına muarız veya muhalif bir takım kimseler varmış zahabı ortaya sürülmektedir. Öyle bir şey yoktur arkadaşlar. 1908'de Meşrutiyet ilan edildiği tarihte bu hürmetkâr arkadaşınız, memleketimizin bir terbiye müessesesinde acizane çalışmağa başlamış ve o zamandanberi âciz kalemikle memlekette bedeni terbiye mefhumunu, diğer terbiye mefhumlarının başında tutmak için çalışanların arkasındadır.

Bunlar arasında biliyorum ki, oyunlar vardır, jimnastik vardır, spor vardır. Terbiyei bedeniye mefhumu, herşeyden evvel bir sıhhi terbiye mefhumudur. Bizatihi tababet ilminin kadroları içinde mütalâa edilmektedir ve bir memleket gençliğini sıhhatli olarak ve ruhunu kuvvetlendirerek yetiştirmek sporun ancak bu usuller dahilinde tatbik edilmesiyle kabildir. Böyle olduğuna göre bizim bugün izhar ettiğimiz temenniler de spor böyledir veya şöyledir demekliğimiz bir indiyattır, maruzatım bu iş Maarif vekaletine, memleketin irfanıyla, her şeyle meşgul olan bir müesseseye intikal ettiğine göre, bunun fen ve sıhhat kadrosu içinde mütalâsım temenniden ibarettir. Bizzat benim kendi evlâtlarım sporcudurlar. Bunlar içinde mingayrı haddin memleketimizin spor hayatında başta gelecek kadar faaliyet gösterebilen naçiz vücudlar vardır. Sebebi kendileri de babaları gibi fennin, ilmin dediğine dikkat etmişlerdir de onun için. Böyle olmasaydı bugün işgal ettikleri mevkie gelemezlerdi. Temennimiz, aynı dikkatin bu sahada şimdiden sonra da cereyan et-

mesidir. Geçen gün Maarif vekili arkadaşım çok mesut edici bir şey söylüyordu: Faaliyetimizin esas düsturu, hâdisatı ilimci gözüyle görmek ve o mütalâanın verdiği işlere göre hareket etmektir. İşte benim şahsen istediğim. Öyle zannediyorum ki muhterem Heyetinizin şu bu beyanatla ortaya sürmek istediği arzu da bundan ibarettir. Şimdiden sonra daha muvaffakiyetli çalışmalar ve onun neticelerinden hepimizin mesut olmamızı temenni ederim. Mâruza-tım bundan ibarettir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlarım, biraz önce kabul buyurduğunuz muaddel kanunla Başvekâlete bağlı olan Beden terbiyesi umum müdürlüğü Maarif vekilliğine vazife olarak verilmiş bulunuyor. Bendeniz için kanununun ifade ettiği mânâ; «bu teşekkülü al, tetkik et ve şimdi burada arkadaşlarımın söylediği, tenkit ettiği cihetleri nazara al ve daha diğerlerini de gözünün önünde tut ve işi tenkit edilmeyecek şekilde ve âzami kudretle idare et» mânâsındadır. Çünkü Maarif vekilliğine intikal eden bu teşkilâtı intikal etmeden önce bendenizin bilip malûmat arzetmeme fiilen imkân yoktur. Burada arkadaşlarımın bütçenin muhtelif maddeleri hakkında söyledikleri hususları hemen şurada şimdiye kadar idare eden arkadaşına sorup aldığım cevapla iktifa ederek kendimi vazifemi ifa etmiş sayamam. Onun için kanunun Yüksek Heyetiniz tarafından kabulünü bu mânâda anlıyorum.

Abidin Daver arkadaşımın iki, üç seneden beri, daha önceden yapılmış faaliyetlerin hızını arttırmak suretiyle bugünkü iyi hale geldiğini söylediği okulları yetiştiren arkadaşlarımın, bu işte uğraşan, emek veren insanların muvaffakiyetlerine işaret etmek; Abidin Daver arkadaşıma teşekkür ederken bu teşekkürün zımında onlara da şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

Beden terbiyesi davası, bütçemizin heyeti umumiyesi müzakere edilirken, burada arzettiğim gibi, terbiye meselesinin belkemiğini teşkil etmektedir. Biraz önce kabul buyurdunuz kanunla bu terbiye dâvasının halli Maarif vekâletine intikal etmiş bulunuyor. Arkadaşlarımın arzularına uyarak bu mesele üzerinde de dikkatle durmak, mütehassısların düşüncelerini öğrenmek, başka memleketlerde bu işler için neler yapıldığını anlamak gerek Parti ve gerek bu teşekkül tarafından yapılmış tetkiklere muttali olmak, bu işten anlayanları dinlemek ve bu suretle sevimli, sempatik, her bakımdan, Devlet bakımından, hususî teşekküller bakımından memleket gençliğinin teşkilâtı için, okul içinde ve dışında, büyük, sıhhatli ve canlı bir teşkilât kurmak emelimizdir. Bunun haricinde Beden terbiyesi umum müdürlüğü bütçesi için bilip size söyleyebileceğim başka bir söz yoktur, bendenizi mazur görürsünüz (Kâfi, kâfi sesleri).

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Arkadaşlarım, evvelce kabul edilen kanun, vekilimizin beyan ettiği gibi, ikiliği ortadan kaldırarak umumî beden terbiyesine yeni bir şekil vermeğe, Maarif vekâletini memur ettik. Ben tabiatıyla ne bütçe hakkında ne de bunun üzerinde söz söylemiyeceğim. Yalnız her sene gerek Maarif bütçesinde, gerek beden terbiyesinde daima söylediğim lafı burada tekrar edeceğim:

Arkadaşlar, çocuklarımızın bir çokları için, yaşadıkları hayat şartı ve evlerinin şartı nazarı itibara alınarak, nasıl diğer feyizleri mektepten bekliyorsak beden terbiyesini de mektepten beklemek mecburiyetindeyiz. Yani bir Türk çocuğu mektebe gittiği zaman, bir vakitler vardı, bilhassa leyli hayatı yaşayanlarımız pekâlâ bilirler, mektebe gittiği vakit behemehal jimnastik yapmalıdır. Yarım saat mi, çeyrek saat mi, on dakika mı, her ne ise, mektep mutlaka her sabah beden terbiyesi ile başlamalıdır. Birinci kampana beden terbiyesi olmalıdır. Sonra mektepte ders bitti mi, çocuk evine gitmeden evvel, mutlaka sonuncu kampana yine beden terbiyesi için olmalıdır. (Kampana değil sesleri). Pekâlâ çan diyelim. Çünkü hepimiz bu yaşta, ben dahi, beden terbiyesinden mahrumuz. Eğer ben sabahları kalktığım zaman, hayatî vazife olarak diğer işlerimi ifa etmeden evvel, beden terbiyesi vazifesini ifa etmiş olsaydım elbette huzurunuzda daha yüksek söylemek kudretini kazanabilirdim. Onun için hayatta daima beden terbiyesine ehemmiyet verelim.

Şimdi söylemek istediğim şudur ki, evvelâ teknisyenleri, sonra gençlikle uğraşanların mutlaka genç anasır olması nazariyesini buraya da koyacaklar mı? Maarif vekilinden onu soruyorum.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim, arkadaşımın sualı bence mukadder bir sualdir. Biraz önceki beyanatımda bu noktalara cevap vermiştim sanıyorum. Şimdi sarahaten söyleyeyim: Henüz ne şahısları, ne mevzuatı bilmemekteyim. Tetkik edeceğim ve verdiğiniz mesuliyeti, her zaman olduğu gibi duyarak ona göre hareket edeceğim. (Güzel, kâfi, maddelere sesleri).

REİS – Başka söz isteyen yoktur. Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KÖY OKULLARI VE ENSTİTÜLERİNİ TEŞKİLÂTLANDIRMA KANUNU GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Zeki Mesud ALSAN

(Diyarbakır)

Berç TÜRKER

(Afyon Karahisar)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Nevzad AYAS

Muvakkat Encümeni Mazbata

Muharriri (Bursa)

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ

(Sivas)

Salâh YARGI

Muvakkat Encümen

Reisi (Kocaeli)

Emin SAZAK

(Eskişehir)

Besim ATALAY

(Kütahya)

Dr. Saim Ali DİLEMRE

(Rize)

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

(Konya)

Köy Okulları ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlarım; Yüksek Heyetinizin şimdi müzakere mevzuunu teşkil eden bu kanun lâyihası Köy okulları ve köy enstitüleri kanununu tamamlamak ve bu suretle içtimai bünyemizin ve dolayısıyla Devlet hayatımızın müstakbel gelişmesini sağlamak bakımından çok ehemmiyetli hükümleri ihtiva etmektedir. Kanun lâyihası gerek Hükümetin, gerek Muvakkat encümeninin esbabı mucibe mazbatasında izah edildiği veçhile başlıca şu hedefleri gütmektedir.

1. Köylerde ilk öğretimi süratle yaymak;
2. Köylü çocuklarına, onları köylerinden ayırmayarak ilk tahsili vermekle beraber kendi hayat şartlarına uygun meslekî malûmat vermek;
3. Bu terbiye ve tahsil şekliyle köylerimizin maddi ve manevi seviyelerini yükselterek köy kalkınmasına hizmet etmek;
4. Bu yüksek hedeflere biran evvel varmak için lüzumlu görülen en müessir ve pratik tedbirleri tespit etmek.

Köylerde tatbiki düşünülen bu terbiye ve tahsil sisteminin köylerimizin ve dolayısıyla yurdumuzun kalkınması ve yükselmesi bakımından hakikaten çok güzel düşünülmüş ve çok esaslı bir terbiye ve tahsil sistemi olduğuna şüphe yoktur. Onun için köy okulları ve köy enstitülerini en verimli bir şekilde faaliyete sevk etmek maksadiyle onları teşkilâtlandıran bu kanun lâyihasını şükranla karşılar ve bunu hazırlayıp yüksek Heyetinize tevdi eden Maarif ve kâletimizi tebrik etmeği ilk vazife telâkki ederim. Ve hatta bu vesileden istifade ederek iş esasına ve iş disiplinine müstenit terbiye ve tahsil sisteminin, tabî kendi hayat şartları gözönünde tutulmak şartıyla, şehirli çocuklarına da teşmilini temenni etmekten kendimi alamam. Yüksek Heyetinizin malûmudur ki Devlet hayatının çok muğlak bir şekil aldığı bu devirde terbiye ve tahsil mefhumu eski basitliğini kaybetmiştir. İyi vatandaş, vatandaşlık hak ve vazifelerini bilen ve bir istihsal kudretiyle memlekete faydalı olan; ve içinde yaşadığı içtimai bünyenin ideallerine uygun olarak hizmet ve hareket eden insandır. İşte terbiye ve tahsil sisteminin ilk gayesi bu üç vasfı birleştiren vatandaş yetiştirmektir. Bu bakımdan okumak yazmak bir gaye değildir. Okuyup yazma nihayet bir vası-

tadır. Eskiden olduğu gibi kendisiyle iktifa edilecek bir gaye değildir ve hatta kanaatıma göre bir memleket içinde okur yazar işsizlerin mefkûresizlerin çoğalması o memleketin içtimâî nizamını, ah-lâki nizamını bozması bakımından zararlıdır bile. Bu sebepten bu tahsil sisteminin kendi hayat şartları gözönünde tutulmak şartıyla, diğer okullarımıza da teşmili zarurî olduğu kanaatındayım. Bundan başka tahsil ve terbiyenin esaslı bir gayesi de hiç şüphesiz memleket iş ahenk ve muvazenesini düzenlemektir. Bu mutlaka mevcut sınıfları çerçevesiyle birinden diğerine geçilmeyecek surette sınırlandırmak manasına gelmez. Tahsil ve terbiyede şehirli ve köylü farkı ancak iş bölümü noktasından gözönünde tutulabilir. Benim kanaatıma göre nasıl ziraat aleyhinde köylerimizin boşalmasına meydan vermemek lâzım ise köy çocukları arasında yetiştirilecek müstesna ve zeki şahsiyetlerin de ileride memleketin idare ve fikir faaliyetlerine iştirâk edebilmelerini temin edecek imkânları hazırlamak bizim halkçı rejimimizin ruhi icablarındanır.

Muhterem arkadaşlarım kanun lâyihasının istihdaf ettiği en büyük hedef köylerimizin kalkınmasına hizmet etmektir. Malûmu âlileridir ki köy kalkınması davası bizim ana davalarımızdan birisidir. Şimdi Maarif vekaleti kendi cephesinden bu dâvayı ele almış bulunuyor. Fakat dava o kadar büyük ve o kadar muhtelif cepheli olan bir davadır ki eğer bütün Devlet teşkilâtı Devlet organları, Devlet kuvvetleri bu meselede el birliği yaparak biri birini tamamlayacak şekilde çalışmazlarsa muvaffakiyetin beklenen ve istenilen derecede olmaması ihtimali vardır. Bu kanun lâyihası ifade ettiği arzu ve fikir itibarıyla, hakikaten çok kuvvetlidir. Fakat bu arzettiğim muhtelif vekâletler arasındaki iş birliği bakımından biraz zayıf görüyorum. Çünkü bu lâyiha ile eğitmen ve öğretmenlere çok büyük ve çeşitli vazifeler tahmil edilmektedir. Bu vazifeler başlıca iki sahaya ayrılıyor. Birisi köy çocukları ve köy okulu, diğerleri de köy ve köylüye ait vazifeler. Bunlar maddî, manevî köylünün hayatı ile alâkadar çok mühim işlerdir ki, kendi başlarına eğitmenlerin ve öğretmenlerin bunları bilmeleri, bilseler bile yalnız başına başarmaları ve öğretmenleri düşünülecek bir meseledir. Vakıa lâyiha da köy eğitmen ve öğretmenlerine bir takım yardımlar temin edilmiştir. Bilhassa Maarif vekâleti kendi cephesinden bu yardımların âzami olmasına sarfı gayret etmiştir. Köy enstitüleri, köylüler köy okulu yardım kolu gibi teşekküller köy öğretmen ve eğitmenlerinin vazifelerinde yardım edeceklerdir. Bunları teşvik etmek ve kuvvet-

lerini daha yükseltmek için vazifelerinde muvaffakiyetleri görülen köy eğitmen ve öğretmenlerine üst başarılı, ülkü eri gibi bir takım unvanlar da verilmektedir. Bunlar hiç şüphesiz idealist olarak yetiştirileceklerini tahmin ve ümit ettiğimiz gençler üzerinde büyük teşvikler yapacak ve kendileri için mânevi bir kuvvet ve müzaheret vesilesi teşkil edecekti. Fakat bendenizin üzerinde durduğum nokta muhtelif vekâletler arasındaki işbirliğidir. Fihakika lâyiha bu işbirliğinde bazı maddelerde derpiş etmiştir. Tabî köy kalkınması gibi bir dava ile alâkadar diğer vekâletler vardır. Dahiliye vekâleti, Sıhhat vekâleti, Ziraat vekâleti bilhassa bu hususta mühim vazifeler almışlardır ve mühim roller oynayabilirler. Tabî bu noktadan Maarif vekâletiyle bu vekâletler arasında sıkı bir işbirliğinin temin edilmesi lâzım gelir. Maddelerin müzakeresi sırasında kendi kanaatime göre buna nerede lüzum gördüğümü arzedeceğim. Burada teferruata girmeyeceğim. Fakat heyeti umumiyesi ile şunu arzetmek isterim ki lâyiha çok kuvvetlidir ve memleketimizin, bilhassa köylülerin kalkınması davasında büyük bir rol oynayacaktır. Bu başarısından dolayı Maarif vekâletini tekrar tebrik eder ve maruzatıma nihayet veririm.

Berç TÜRKER (Afyon Karahisar) – Sayın arkadaşlar; ben de sayın arkadaşımızı Zeki Mesud Alsan'ın sözlerine iştirak ederek bir iki söz söylemek istiyorum.

Maarif vekili vekâletin başma geldiklerindenberi çok işler başardılar. Fakat bugün getirdikleri bu kanun kendilerinin şaheserlerinden biridir, tebrik ederim.

Çünkü memleketimizin temeli köy ve köylü çocuklarıdır. Bendeniz buna pek ehemmiyet veririm. Bu köylü çocukları devri sabıkta baskı altında tutulmuştu. Bunların Türk'e has olan meziyet, evsaf ve zekâsı vardır. Bir İngiliz şairinin dediği gibi «bazı güzel çiçekler vardır ki dağlarda biter ve nefis kokuları havada sarfolup gider.» İşte bu köy çocuklarının da zekâsı böyle sarfolup gidiyordu. Bu gün, muhterem Maarif vekilimiz bu kanunu getirerek bunların meziyetini, evsafını, kahramanlığını meydana çıkaracaktır. Yalnız bunu yapmak için muhterem Maarif vekilimizin elinde bu çocukların temelini kuracak öğretmenler var mıdır? Çünkü bu öğretmenler yalnız çocuklara okuyup yazmak öğretmeyecekler, temelini gayet güzel esaslar üzerine hazırlayacaklardır. Bu gibi öğretmenler Maarif vekâletinin elinde mevcut mudur değil midir? Bendeniz bunu sormak istiyorum. Sonra vekilden soruyorum, bu okullarda sıhhat dâir işler de köylü çocuklarına söylenecek midir? Sağlık iş-

leri Anadolu için önemli bir meseledir. Bunları yine çocuklar bu mekteplerde öğrenecekler midir? Şimdi bu sualımdan sonra başka bir soru da sormak istiyorum. Muhterem Maarif vekili görecektir ki, Mekteplere giden çocuklar belki birgün bir Barbaros Hayrettin olacaktır, yahut bir Mimar Sinan olacaktır, yahut bir Abdülhak Hâmit olacaktır. Eğer bu çocuklar isterlerse ki mühendis olsun, doktor olsun, başka bir sanat öğrenmek için yüksek mekteplere gitmek isterlerse, bunlara acaba diyecek miyiz ki, siz köylüsünüz, mahdud mekteplere gideceksiniz (Öyle şey yok sesleri). Öyle mi? Yoksa bunları liselere, büyük mekteplere gönderecek miyiz? Bu kürsüden Maarif vekilinin bu hususta teminatını istiyorum ki, ben deniz de müsterih olayım. Bu kanundan dolayı hem muhterem vekili tebrik ediyor, hem de Muvvakkat encümeninin yaptığı gayet sarıh, gayet güzel ve gayet fasih kanundan dolayı encümen arkadaşlarımızı candan tebrik ediyorum.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlarım; huzurunuzda getirilmiş olan kanun, Partimizin ilk öğretim için Hükümete vermiş olduğu direktifi tam, yüzde yüz yerine getirmek üzere aldığı tedbirlerin mütemmimlerinden olan bir hüküm ve teşkilât mecmuasıdır. Bundan iki sene iki ay önce Köy için kurulması hakkında hazırlanmış ve yüksek takdirinize, tasvibinize mazhar olmuş bulunan kanun iki seneden beri hayırlı verimini maddi olarak göstermiştir. Bugün Türkiye toprakları üstünde on yedi yerde iki yıl içerisinde dokuz bin çocuğu, köylü çocuğunu içerisine almış olan bu müesseseler, iyi çalışmakta ve muvaffak çalışmaktadır. Bu çocuklar ders okuyacak dershanelerini kendileri yaparlar, yatacakları yatakhaneleri kendileri yaparlar, çalışacakları atelyelerin duvarını, damını kendileri yaparlar ve kendi yaptıkları bu binaların içerisinde düşünücü ve yapıcı olarak memleketin yarınki evlâtlarını yetiştirmek için terbiye görürler, ders görürler ve iş öğrenirler. Yine bahsettiğim kanun iki sene önce müzakere edilirken burada, yüksek huzurunuzda söylediğim rakamları bir kere daha tekrar edeceğim. Tahsil çağında bulunan ve okula giden çocuklarından % 61 şehirlerde, % 19 ancak köylerde. Bir defa bu muvazenesizliği, izale etmeksizin ilk öğretim davasını halletmek mümkün değildir. Şu halde ilk öğretim davasını halletmek için tahsil çağındaki çocuklarını bu aşağı nisbette okuttuğumuz köylere bizim gitmemiz icabederdi ve işe oradan başlamak lâzımgelirdi. Onun için burada hocalık edecekleri yetiştirecek enstitülere Köy enstitüsü dedik ve o ruhla bunları kurduk. O kanunun çıktığı tarihten beri ancak ikinci se-

ne bittiği halde çocuklar üçüncü sınıftadırlar. Kanun çıkmadan önce elimizdeki bütün imkânlardan istifade ettiğimiz ve kabul buyurduğunuz bir münakale ile hazırlayıcı tedbirleri aldığımız için bir sene kazanmış bulunduk. Onun için Köy enstitüleri bugün üç yaşmda bulunuyor ve iki sene sonra mezunlarını vermeğe başlayacak. Her sene bin olarak hesapladığımız takdirde verecekleri mezunlarla sekiz senede 24 000 öğretmen elde edeceğiz. Bugün elimizde mevcut olan eğitmenleri de 8 000'e çıkarmak suretiyle demek ki 32 000 talim unsuru elde etmiş bulunacağız. Bugün elimizde şehirlerde ve köylerde vilâyet hususî idareleri tarafından bütçelerine konulup vazife gördürülen 14 bin öğretmen de yakında huzurunuzla getireceğimiz ve Partinin bir içtimamda kabul ettiğimiz esaslara göre hazırlamış olduğunuz kanuna göre 15 bine çıkacaktır. Şu halde 24 bin, 32 bin, yuvarlak bir hesapla 49, 50 binlik bir ilk öğretim ekibi âzami 10 sene içinde vücade getirilecektir. Bu bizim idealimizdir. Bunu tahakkuk ettirmek için bugüne kadar yaptığımız işler, aldığımız tedbirler, yapanlara ve yapılanları görenlere ümit vermektedir. Şu halde ilk öğretim dâvasını bir bütün olarak almış ve onu günden güne ve seneden seneye eksik taraflarını tamamlayarak gerçekleştirmek için ölkümüze yürütmekte bulunmuşuzdur. Şimdi tasvibinize arzedilen kanun, bu adımlardan birisidir. Bundan önceki 3803 numaralı kanunla Köy enstitülerini ve oradan çıkacak öğretmenlerin alacakları ücretleri, yaşama tarzlarını, talim usullerini tespit etmiştik. Şimdi buradan çıktıktan sonra nasıl bir teşkilât içine girecekler; nasıl çalışacaklar, onu da bu kanunla huzurunuzla getirmiş bulunuyoruz. Bu kanunun teşkilâta taallük eden bir kısmı var ki onunla hedef tuttuğumuz amaç şudur; Köy enstitülerinden vereceğimiz mezunlar tek, tek dağıtılmasınlar ve görecekleri iş bakımından tek kalma dolayısıyla yardımsız, soracakları, öğrenecekleri, müracaat edecekleri kimselerden ve kendileri gibi mezun olmuş arkadaşlarıyla iş birliği yapabilecekleri sahadan ve insanlardan mahrum olmasınlar. Hakikaten bizim için tam gaye, diğer ırfan sahalarında olduğu gibi bunda da sade adam yetiştirmek değil, yetiştirdiğimiz bu insanları müsait muhitlerin içerisinde ve lüzumsuz mücadelelerle yıpranmadan, yapıcı olarak verimlerini âzami surette memleketin hayrına dökebilmelelerini temin etmektir. Bunun için her köylünün karşısına, ilk öğretim sahasında salâhiyetli olduğu kadar köylünün teknik işlerinde de melekeli insanı götürmektir. Bu gaye ve esası Millî Şefimiz yüksek huzurunuzdaki açık nutuklarından birinde ifade buyurmuş-

lardı. Bu direktif, bizim için ana düsturdur. Onu yerine getirmek için şu teşkilâtı koyduk. Köylerde eğitimli okullarda üç sınıfta eğitimci tedrisatta bulunacak. Öğretmenli okullar olacak; köy enstitülerinden yetiştirdiklerimizle bugün köylerde çalışan öğretmenler arzettiğim bu öğretmenli okullarda vazife görecekler.

Üç sınıfta eğitimci, iki sınıfta öğretmen bulunan okullarımız da olacak. Birbirine uzak köylerin hepsinde okul açıncaya kadar o uzak köylerdeki çocukları ilk eğitimden mahrum bırakmamak için pansiyonlu, pansiyonsuz bölge ilkokulları yapılacak. Tahsil çağını geçirmiş veyahut tahsil çağının içerisinde, mevcut kanunlarımızın verdiği salâhiyetle okul talebesi olma kursları olacak. Bunlar dışında da demircilik gibi erkeklere ve ev çalışmalarında lâzım olan hususları öğretici olmak üzere kadınlara tahsis edeceğimiz meslek kursları olacak. Şu halde bütün bu arzettiğim cinste okullarla ve arzettiğim vasıfta insanlarla ilk tahsili köy şartlarına uyar, köy muhitine tetabuk eder şekilde başarmağa gidiyoruz demektir. Bu teşkilât bir takım bölgelere ayrılmak suretiyle gerçekleştirilecektir. Başında öğretmenlerin ve eğitimcilerin bulunduğu bu okullar merkezleri nahiye merkezleri olmak üzere bölgelere taksim olunacaktır. Bu bölgelerde bölge gezici öğretmenleri ve baş öğretmenler bulunacaktır. Binaenaleyh, gönderdiğimiz genç hoca bu bölgenin içerisinde kendisiyle beraber çalışan diğer arkadaşları olduğunu ve başlarında kendilerinden daha tecrübeli bir baş bulunduğunu her zaman hissedecektir. Bu bölgeleri birleştirilip daha geniş bir mıntaka vücuda getirmeyi düşündük. Onun başında ilk tedrisat müfettişleri bulunacak. Bu bölgelerin münasebette bulunduğu ve kendisinin mezun verdiği köy enstitüleri eğitim bakımından, tedris usulü bakımından bu köy öğretmenlerine birer merci olacaktır. Herhangi bir mevzuda, herhangi bir dersin veya işin okutulması veya yapılması hususunda bir müşküle uğrayacak olursa bölge Köy enstitüsü ile münasebette bulundukları için bu eksiklikleri tamamlayacaklardır ve bilmedikleri şeyleri anlamak, öğrenmek imkânına sahip olacaklardır. Ondan sonra kazalarda Maarif memurları, vilâyetlerde maarif müdürleri ve hepsinin başında, her işimizin başında olduğu gibi idare bütünlerinin âmiri olan valiler bulunacaktır.

Arkadaşlar bu mevzuda hemen söyleyeyim ki, Devlet işlerini yürütürken idare âmirlerinin hayırlı hizmetleri, hayırlı müdahaleleri muvaffakiyet için birinci şarttır. Maarif vekilliğiniz, Maarif meselelerinde bu düşünüşü fiilen yapmış bulunmaktadır ve bunun

hayırlı neticelerini görmektedir. Bu vesile ile de arz ediyorum, Köy enstitülerinin ve ilk öğretim dâvasının büyük yapıcıları valilerimiz olacaktır. Herhangi bir vilâyette bu iş yürüyorsa; bendenizce işler iyi yapıldığı zaman en büyük şeref nasıl valiye ait ise, yapılmadığı zaman da bu hususta en büyük kusur valiye raci olacaktır. Bunu yapabilmek için, Zeki Mesut arkadaşımızın buyurdıkları gibi sıkı, müessir bir merkez işbirliğine ihtiyaç vardır. Vekâletler arasında, bilhassa Dahiliye, Sıhhiye ve Ziraat vekâletleriyle Maarif vekâletinin merkezde sıkı bir işbirliği yapmasına ihtiyaç vardır. Hükûmetiniz onu düşünerek Sıhhiyenin ve Ziraatın memurlarına, Dahiliyeniz için valiler, kaymakamlar, nahiye müdürlerine bir takım salâhiyetler vermiştir. Bu güne kadar bir kültür müessesesine, Hıfzısıhhaî umumiye kanununun verdiği salâhiyet dışında giremeyen Hükûmet tabibine ve Sıhhiye vekâletinin diğer mümessillerine kapılarımızı açıyoruz ve onları sevgiyle içimize alıyoruz. Ziraat öğretmenleri, ziraat müfettişleri, ziraat müdürleri tabîi surette bu müesseselerin ziraat bakımından murakıpları oluyor. Öğretmenlerimiz Köy enstitülerinden çıkardığımız zamanda onların gidecekleri köylerde sıhhat bakımından yapacakları işleri takviye etmek için Sıhhat vekâleti hattâ bütçesine para koymak suretiyle bize yardım etmek vazifesiyle tavzif ediliyor. Ümit ederim, hatta emniyet ederim ki kanunun ruhunda mevcut olan ve maddelere serpiştirilmiş olan bu duyuş ve bu düşünüş hakikatte de kendisini meydana koyacaktır. Bu olmadıkça Maarif vekâletinin tek başına bu davayı sırtlayıp dağın öbür tarafına götürmesi nihayet Ferhat'ın «bırakın, yolunda öleyim» demesi gibi bir mânaya gelebilecektir. Fakat tekrar edeyim ki muhtelif vekâletlerin bu kanunun hazırlanmasında bize gösterdiği geniş yardım zihniyeti, hatta ikinci, üçüncü, dördüncü derecede bulunan memur arkadaşlarımızın gösterdiği güzel niyet, bu emniyetimi takviye etmektedir.

Kanunun bütün davası, ilk öğretim meselesini yüzde yüz halletmek olduğuna göre bunun halline vasıta kılacağımız ve bu maksada kendisini memur edeceğimiz insanın nasıl bir insan olduğunu ve olacağını, köyde öğretmen olarak ne iş göreceğini huzurunuzda belirtmek isterim. Köye göndereceğimiz bu Köy enstitüsü mezunu öğretmen, şimdi elimizde mevcut 9 000 talebenin bize verdiği intıba ile söylüyorum, istisnasız çalışkandır. Tatile bile gitmek istemez, kendisine verilecek işi bekler ve o işi yapar; ahlâklıdır, yalan söylemez, hırsızlık etmez, civarında bulunan kız arkadaşları-

nın şeref ve haysiyetini kendi kardeşi olarak muhafaza etmek şuurunda, liyakatında ve iktidarındadır. Okula gelir, okuldan kaçmaz. Kaçmak vakası ancak kendisine öğretilen bir dersi beceremeyeceği endişesiyle olmuştur. Bu onun yüksek onurunu gösterir. Bu çocukların zekâ bakımından, elyordamı bakımından ve işe intibak bakımından, ahlâk bakımından Türk milletinin büyük zümresinin hakikaten mümessili olduğunda zerre kadar şüphe etmek benim için bir günah olur ve bu hakikatı ifade etmemek vicdanımca vazife bilmemezlik sayılır. (Alkışlar)

Çalışan, öğrenen ve köye köydeki kardeşlerine faydalı olmak için çırpınan bu çocuklar, mezun olup hoca oldukları zaman yalnız okul binası içerisinde vazifelerini hasredecek değillerdir. Birinci işleri gittikleri muhitte içtimai bir kıymete müsbet olarak sahip olmaktır. Bir insan, öğretici sıfatıyla bir köye gider, bunda da müsbet bir kıymet sahibi olursa bunun için şu lâzımdır: Bir defa ahlâklı olmalıdır, doğru sözlü, doğru özlü olmalıdır, memleketini sevmelidir, memleketine hizmet etmek bütün hareketlerinin miyarı olmalıdır. Biz ahlâkı bu mânada anlıyoruz. Ahlâklılık böyle olacaktır diyoruz. O zaman köy halkı ahlâkı bakımından, karakteri bakımından, mânevi mevcudiyeti bakımından ona müsbet bir kıymet verecektir. Bu mânevi vasıflardan sonra köy hayatının maddi tarafında, ikaz edici, söyleyici ve söylediği yapıldığı vakit hayır getirici tarafları olmalıdır. Meselâ, bir köylünün hayvanı hasta olmuştur. Takdir buyurursunuz ki biz bunları bir veteriner olarak yetiştirmiyoruz. Amma o hayvana evvel müdavat olarak ne yapmak mümkündür, bilecek. Bunu yapmağa imkân yoksa bir baytara götürmek lâzımdır, onu söyleyecektir. Bir anne, başı yarılmış çocuğunu getiriyor. Köy enstitüsünden mezun ettiğimiz bu genç öğretmen, bir operatör değildir. Otursun da uzun, ince ameliyat yap-sın, buna imkân yoktur. Amma usulü dairesinde oksijenli suyla yarayı ykasın, tendürdiyotu sürsün, üstüne temiz pamuk koysun. Daha mühimse, müdahaleyi icabettirecek bir vaziyet var ise kazasına, vilâyet merkezine göndersin, çocuğu muhakkak bir tehlike-den kurtarsın. Bunu yapabilsin. Sonra tohumu muhafaza etmek ve tarlaya en iyi şekilde serpmek için, öğüt verebilsin. Ziraat Enstitüsünde olduğu gibi toprağı ince tutan tahlil ve tohumu tetkik etmeyl tabii öğretmiyoruz ve bunları da istemiyoruz. Amma umumî olarak ziraat bilgisinde fikrî olsun ve köylüye rehberlik edebilsin. Öğretmen, bu şekilde köye hayati bakımdan, maddî ve manevî yar-

dımcı bir unsur olunca esasen böyle olanı takdir eden köylünün evlâtlarına terbiye vermek için de hak kazanmıştır. Bizim için hareket noktası çocuğu okutmak değil, yaşadığı muhitte önder olmaktır. Bu olunca çocuğu okutmak keyfiyeti de kendiliğinden hasıl olacaktır. Birinci nokta köydeki öğretmen, Cumhuriyetin ve inkılâbın yayıcısı, bekçisi ve öğreticisidir. Kutsal bildiğimiz ve bu memleketin, milletin hayatı için canımızı vermeye hazır bulunduğumuz ana kıymetleri bu unsurlar vasıtasıyla halkımıza, merkezden uzak köylere götürmek imkânı hâsıl olacaktır. Köyünün mad-di hayatında rehber olacak ve köylünün çocuğunu bizim düşündüğümüz ve istediğimiz gibi yetiştirmeye çalışacaktır. Öğretmenin umumî olarak düşündüğümüz vasıfları bunlardır. Bu kanunda bu vasıflara götürücü imkânları hazırlayan hükümleri bulacaksınız.

Bu kanunda bu gün elimizde mevcut ilk tedrisat kanunu muvakkatının mühim bir kısmının zail olmuş hükümleriyle tatbık ve müessiriyet sıfatlarını kaybetmiş olan maddelerinin yerini tutacak hükümler de vardır. Bunu şunun için düşündük: Memleket ve millet, ilk öğretim davasını tahakkuk ettirmek için elden gelen bütün fedakârlığı yapacaktır. yapıyorda... Millet, bu fedakârlığı hazmetmek ve iyi karşılamak için en iyi bir durumdadır. Herhangi bir vaziyette okulunu açtığımız, öğretmenini gönderdiğimiz bir yerde çocuğunu göndermez bir vatandaş veya kendisi gelmez bir çocukla karşı karşıya gelirsek, bu güç tesadüf edilir bir istisna dahi olsa, şiddetli hükümlerle bunu önlemeyi düşündük. Evvelâ ana yasamızca, ilk öğretimin meccanı olduğu gibi mecburi olduğu, ruhuna uymak ve bu esası tahakkuk ettirmek için bu kanuna hükümler koyduk. Talebinin ders vasıtalarını, ziraat işleri için kullanacağı aletlere kadar her şey düşünülmüştür, bunlara ait kanunda hükümler vardır. Yetiştirdiğimiz öğretmenler için bu gün mevcut mevzuata göre taltif ve tecziyeleri hakikate, gerçeğe kâfi derecede uygun bulmadık. Onun için bu gençlere verdiğimiz vazifelerin nevine ve mahiyetine uyar taltifler ve cezalar koyduk. Bu mükâfatlar esas itibarıyla güzel ve yüksek sıfatlardır. İş eri olmak, ülkü eri olmak gibi. Maddi mâna ve mahiyeti olmadığı halde Türklerin mâneviyata eskiden beri vermiş olduğu kıymetleri tebarüz ettirecek, onların inkişafına imkân verici vasıflar vermeği düşündük, bir çeşme yapmıştır, üstüne adını koymak Türkler için o çeşmenin hayatından daha uzun yaşamak saadetini vericidir. Bir öğretmen bir köyde devam edici bir iş yapmıştır. O öğretmenin admı o işe koymak, dediğim gibi, onu ülkü eri saymak, ona mükâfatların en büyüğünü vermektir. Maddî bir şey vermeksizin, onun zaten beklediği, aradığı

mânevî vasıfları ona bağışlamak ve öldükten sonra da içinde bulunduğu muhitte adını hayır ile yadettirmek, türkün asıl varlığına uygun taltif usulüdür. Cezalar da aşağı yukarı bunlara tekabül eden şeylerdir.

Kanunun maddeleri müzakere edilirken görülecektir ki, biz bu davayı gerçekleştirmek için hangi iş yapıyorsak ve hangi iş için hüküm istiyorsak mutlaka onun müeyyidesini de oraya koymuşuzdur. Çünkü müeyyidesiz bir iş yapmağa imkân olmadığı kanaatindeyiz. Bunun için cezaî bir takım hükümler görülecektir. Köylünün okula, öğretmene ve umumiyetle kültüre, iyi ve güzel faydalı şeye iştiyakı bu hükümlerin nadiren tatbik edileceğine bizi inandırıyor. Fakat öyle de olsa biz bu hükümleri koymakta fayda mülâhaza ettik. Kanunun esaslarının dayandığı temeller bunlardır. Bunları böyle hülâsa ettikten sonra Zeki Mesud arkadaşımın, bu kanunun ruhunu tebarüz ettiren ve o vesile ile, o kanunu hazırlayanlara karşı gösterdiği güzel duygulara, aynı içten duygularla mukabele ederim.

Kanunlar, düşüncelerdir. Fakat iyi kanunlar o düşüncelerdir ki, nasıl tahakkuk edeceği evvelden hesaplanmış, en ince noktalarına kadar tasarlanmış, uzak ihtimalleri bile elden geldiği kadar tetkikden geçirilmiş olsun. Eğer Zeki Mesud arkadaşımın intibai, Yüksek Heyetinizde de hâsıl ise bu, bu kanunu hazırlayanlar için en büyük mükâfattır ve onlar için en büyük bahtiyarlıktır.

Köylü çocuklarımızın, köyler içinde kalması ve bir çok memleketlerde gördüğümüz sosyal bir dava olarak ele alınmış olan, köyden şehre akının bizde başlamamasına çalışılması esastır. Fakat gerek Zeki Mesud arkadaşımın, gerek Berç Türker arkadaşımızın istifayı durdurma bakımından endişelerinin yeri olmadığını burada gür sesle ifade etmek isterim. Esas, köydeki çocuk köyde kalmalıdır. Fakat bunlar içinde bir büyük müzik yaratıcısı çıkacaksa, bir büyük matematik bilgini çıkacaksa, bir büyük mimar çıkacaksa, bunlara mâni olma değil, bunları teşvik etmek tabiidir. (Tabii sesleri.) Biz Türk milletinin bir bütün olduğuna inanıyoruz. Onu köylü ve şehirli diye ayırmıyoruz. Köylü vatandaşımız köyde oturmakla şehirlerden başka, şehirli vatandaşımız kasaba ve şehirde oturakla köylüden gayri değildir. Her türk, istidat itibariyle, verim itibariyle, ruh ve zekâ itibariyle aynı yaratma hakkına, aynı ilerleme ve yükselme hakkına sahiptir. (Bravo sesleri) Onun için çok temenni ederim ki, bu Köy enstitülerinde okuttuğumuz öğretmenler ve onların yetiştirecekleri çocuklarımız arasında, arkadaşımızın söylediği gibi, Mimar Sinan'lar, Barbaros'lar, Fatih'ler, Atatürk'ler yetişsin.

Arkadaşımın buyurduğu bir mevzua daha temas etmek istiyorum. O da iş terbiyesidir. Zeki Mesud arkadaşım haklı olarak Köy enstitülerinde tatbıkına başladığımız, kimseyi taklit etmeyerek, kendi ihtiyaçlarımıza göre kendimizin olarak, belki de başkalarına numune olacak şekilde kurduğumuz bu müesseselerdeki iş ruhunu bugün mevcut olan müesseselerimize de sirayet ettirilmesini istiyor. Bu temenninin halisliği kadar müşküllüğünü de arkadaşım benim gibi pek iyi bilir. Temennilerine iştirak ediyorum. Tahakkuku için daha uzun senelere ihtiyaç olduğunu söylemek vazifemizdir.

Sözlerime son verirken Berç Türker arkadaşımın bir İngiliz şairinden naklen söylediği çiçek misaline döneceğim. Arkadaşlarım; artık hep beraber emniyet edebiliriz ki, el koyduğumuz ilk öğretim davasını gerçekleştirerek Türk vatanının dağlarında, bayırlarında ve kırlarında, hatta en ücra yerlerinde kendi kendine açıp solan çiçek bırakmayacağız. (Bravo sesleri, alkışlar)

Köy okulları ve enstitüleri teşkilât kanunu

Birinci bölüm

Teşkilât

A) Okullar ve idareleri:

MADDE 1. – Köylerde resmî, mecburi ve parasız ilk öğrenim okulları ve kursları şunlardır:

1. Eğitimci köy okulları;
2. Öğretmenli köy okulları;
3. Öğretmenli ve eğitimci köy okulları;
4. Pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge köy okulları. (Bu okulların durumu ve arazisi maksada elverişli olduğu takdirde, nahiye merkezlerinde açılmaları tercih olunur.)

5. Akşam okulları;

6. Köy ve bölge meslek kursları,

Bu okullar ve kurslar idare, öğretim, eğitim, ziraat, sanat, sağlık korunması, çocuk bakımı ve köy halkını yetiştirme yönünden sırasıyla aşağıda yazılı mercilere bağlıdır:

- a) Bölge gezici öğretmenliklerine ve gezici başöğretmenliklerine;
- b) Bölge ilk öğretim müfettişliklerine;
- c) Bölge köy enstitüsü müdürlüklerine;
- d) Kaza Maarif memurluklarına;
- e) Vilâyet maarif müdürlüklerine.

REİS – Mütalââ var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Öğitmenler ve Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, Maarif vekilliğince tespit edilecek olan gezici öğretmenlik veya gezici baş öğretmenlik bölgelerindeki köylerde kurulan okullara tayin edilirler.

Bu bölgelerdeki eğitmen ve öğretmenlerin vazife ile ilgili her türlü işlerini görmek üzere, her bölgeye Köy enstitülerinden mezun ve köylerde başarı göstermiş öğretmenlerden 3238 sayılı kanuna göre bir gezici öğretmen veya gezici başöğretmen tayin edilir.

Gezici öğretmen ve gezici başöğretmenler kaza merkezlerinde görülecek işler bakımından kaza Maarif memurluklarına;

Eğitmeni, öğretmeni ve köy halkını yetiştirmekle ilgili işler yönünden bölge ilk öğretim müfettişliklerine bağlıdır.

Bunlar, ziraat işlerinin gelişmesi için Ziraat vekâleti mütehasıslarıyla işbirliği yaparlar.

REİS – Madde hakkında mütalââ var mı?

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlar, demin arzettiğim işbirliği meselesi bu maddenin sonuncu fıkrasında derpiş edilmiştir. Burada şu şekilde denilmiştir: «Bunlar, ziraat işlerinin gelişmesi için Ziraat vekâleti mütehasıslarıyla valilik ziraat müdürleri ve ziraat muallimleriyle işbirliği yaparlar.» Yaparlar, ne şekilde yaparlar? Bu şekilde yaparlar. Bizde yalnız işbirliği yapar demek hakikaten vekâletlerin arasında ötedenberi işbirliği ve koordinasyon bakımından görülen noksanlar, zafiyetler nazarı itibare alınunca bunun da nazarı sahada kalmasından hakikaten endişe edilebilir. Bu gibi meselelerde işbirliği yapacak olanlara bu işbirliğinin mahiyeti, şekli sarahaten tespit edilmelidir ki vazifeler ve mesuliyetler de sarahaten anlaşılsın ve o şekilde işbirliği yapılsın.

Şimdi acaba encümen muvafakat eder mi bilmiyorum, bu hususta, bu fıkranın sonuna hiç olmazsa şu şekilde bir şey ilave etsek:

«Bu işbirliğinin mahiyet ve şekli Maarif vekâletiyle Ziraat vekâleti arasında kararlaştırılıp ilgililere bildirilir.»

Bununla hiç olmazsa Maarif vekâleti ile Ziraat vekâleti bir talimatname hazırlayarak bu, işbirliği yapacak elemanlarının teknik bir şekilde nasıl işbirliği yapacakları tespit edilir ve bu daha mües-sirdir, pratiktir. Bu suretle kanunun ruhuna da hizmet etmiş olur.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Muhterem arkadaşımız Zeki Mesut'un işbirliğini takviye etmek için ileriye sürdükleri noktalar esas itibarıyla çok yerindedir. Ancak okudukları fıkranın sonundaki «yaparlar» ifadesi, zaten bu kanun lâyihasını baştanbaşa ve hemen her maddesinde kaplayan «işbirliği» mefhumunu zâfa uğratacak bir iphamda değildir. Muahhar maddeler okunduğu zaman orada görülecektir ki eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmenlere verilen salâhiyetler ve bunlara müteallik vazifeler ayrı ayrı tasrih edilmiştir. Ziraat mütehassısları, ziraat muallimleri, ziraat müdürleri, vilâyetlerdeki ziraat teşkilâtı, eğitmene, öğretmene işbirliğinde zâhir olacaklardır ve bu kendileri için bir vazife teşkil edecektir. Bu itibarla «yaparlar» kaydında bir ipham ve zâf yoktur. Arkadaşımın böyle bir iphan tasavvuruyla ilâvesini muvafık gördükleri fıkraya gelince: Esasen Ziraat vekâletiyile, Maarif vekâleti bu teşriki mesaide, kanun lâyihasının gerek ruhiyle, gerek şekliyle tamamen mutabık bir halde bulundukları için bu hususta muhaberelede bulunmalarına aralarında mukarrerat ittihazına hiç bir mâni yoktur. Encümenimizce böyle bir fıkra ilâve edilmese dahi kanun lâyihası arkadaşımızın ileriye sürdükleri mütalââyı, tamamen derpiş etmiş bulunmaktadır. Hem böyle bir kayıt ilavesi şüpheye düşüreceği için zafa sebep olabilir. Zaten kanun layihasının ruhunda bu işbirliği baştanbaşa hâkimdir.

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Mazbata muharriri arkadaşımız buyurdular ki, lâyihanın diğer maddelerinde bu iş birliği teferrüatıyla tespit edilmiştir. Halbuki, bendeniz lâyhada ziraat mütehassıslarına, ziraat müdürlerine ve ziraat memurlarına verilmiş vazifeler olduğuna dair bir kayde tesadüf etmedim. Filhakika ziraat mütehassısları ve ziraat müdürleri ve memurları, köy eğitimci ve köy öğretmenleriyle işbirliği yapacaklardır, bunlara göre vazifeler tespit edilmiştir. Fakat ötekilere verilen vazifeler tespit edilmemiştir. Eğer tespit edilmiş olsaydı hakikaten dedikleri yerinde olurdu. Tespit edilmemiş olduğu için asıl diğer vekâletlere bağlı olan mütehassısları, ziraat müdürlerinin vazifelerinin, hiç olmazsa bir dereceye kadar, tespit edilmesi muvafık olur kanaatindeyim. Değil diyorlarsa ısrar etmiyorum.

Abdurrahman Naci DEMİRAG (Sivas) – Noktai nazarınız doğrudur.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim; muhterem arkadaşım, cevaplarımı dikkatle ve alâka ile takip buyurmuşlardır. Bendeniz ifadelerim arasında «Eğitimci, öğretmenlerin

ziraate müteallik vazifeleri tasrih edilmiştir» dedim. Ziraat vekâletinin vilâyetlerdeki teşkilâtına ait vazifelere gelince: Onların işi, eğitimcilerle. öğretmenlere ziraate müteallik vazifelerde zahir olmak ve yardım etmektir. Amma bu yardımın şekli nasıl olmalıdır? Bunu tayin etmek için kanunda teferrüatıyla saymağa lüzum yoktur. Vazifeleri zaten sayılmıştır. Mamevî bir «Faidei zaide» kabilinden saymak kaydıyla. -arkadaşım böyle bir fıkranın ilavesinde musır iseler- Encümen bunda bir mahzur görmez. Fakat zarurî telâkki etmeğe de mahal yoktur. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

REİS – Bu hususta teklif var mı?

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Encümence de kabul ediliyor.

Muvakkat En. Rs. Salâh YARGI (Kocaeli) – Zeki Mesud arkadaşımızın, maddenin sonunda bir fıkra ilavesi hakkındaki teklifleri Vekillikçe de, Encümence de muvafık görülüyor. Mazbata muharriri arkadaşımızın da şimdi izah ettikleri gibi, esas itibariyle bunda bir ipham ve zâf yoktur. Fakat bu fıkranın eklenmesini daha kuvvetlendirecek mahiyette görüyoruz. Müsaade buyurursanız, bunu maddenin sonuna ekleyelim.

REİS – Teklif edilen fıkrayı okutuyorum: «Bu iş birliğinin mahiyet ve şekli Maarif ve Ziraat vekillikleri arasında kararlaştırılır.»

Encümen bunu teklif ediyor, muvafık mı efendim? (Muvafık sesleri)

Maddeyi bu ilâve olunan fıkra ile beraber reyinize arz ediyorum: Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. – İkinci madde hükümlerine göre teşkil edilecek gezici öğretmenlik veya gezici başöğretmenlik bölgelerinden lüzumlu kadarı birleştirilerek bir teftiş bölgesi kurulur. Bu bölgeye giren okul, eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin her türlü işleri bir ilk öğretim müfettişi tarafından teftiş, mura-kabe ve idare edilir.

Müfettişlik merkezi, teftiş bölgesi içindeki kaza veya nahiyelerden birinin merkezidir.

Bölge ilk öğretim müfettişleri, bölgelerindeki okulları ilgilendiren idare işleri bakımından Maarif müdürlüklerine bağlıdır. Bölgelerinde çalışan eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin, köy enstitülerini ilgilendiren işleri yönünden o kesimdeki köy enstitüsü müdürlükleriyle işbirliği yaparlar.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 4. – Köy enstitüsü müdürlükleri, kendi kesimlerine giren valiliklerin köylerinde çalışan eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmen ve ilk öğretim müfettişlerine bu kanunda yazılı esaslara göre her türlü yardımlarda bulunurlar. Köy okullarının gelişme ve yükselmesiyle ilgili işleri plânlaştırırlar.

REİS – Mütalâa varmı? Maddeyi kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 5. – Kaza Maarif memurları; kazalarında bulunan diğer ilk okullar ve Maarif vekilliğinin idarelerine vereceği Maarif kurumları gibi birinci maddede yazılı bütün köy okullarını ilgilendiren idare işlerini de görürler.

REİS – Mütalâa var mı? Maddeyi kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 6. – Maarif müdürleri, vilayetleri içinde bulunan bütün diğer okullar ve Maarif kurumları gibi, birinci maddede yazılı köy okullarını da idare, teftiş ve murakabe ederler. Valilik ziraat müdürleri birinci maddeye yazılı okulların ziraat işlerini teftiş edebilirler. Teftiş neticelerini valilik yoluyla Maarif vekilliğine bildirirler.

Vekillik sıhhat müfettişleri, valilik sıhhat müdürleri ve Hükûmet tabipleri birinci maddede yazılı köy okullarının sağlık durumlarını teftiş edebilirler. Teftiş sonunda yazacakları raporları, müfettişleri doğrudan doğruya, sıhhat müdürleriyle Hükümet tabipleri valilik yoluyla Maarif vekilliğine gönderirler.

REİS – Mütalâa var mı?

Zeki Mesud ALSAN (Erzurum) – Efendim, bu şimdi okunan altıncı maddede gerek Ziraat müdürleri, gerek Sıhhat müdürleri bu okulları teftiş edebilirler, şeklinde yazılmıştır. Teftiş edebilirler demek, bunun muhalif mefhumu etmeyebilirlerdir. Yani bu kendilerine bir vazife olarak verilmiyor demektir. Ancak bu iş birliğini kuvvetlendirmek bakımından «teftiş ederler» desek daha iyi olmaz mı? Çünkü burada teftişin hakikaten bu köy okullarında alındığı mânâ ile haniya bizdeki terhib manasında değil, bilakis köy öğretmenleriyle, eğitmenleriyle Sıhhat müdürlerinin ve Ziraat mutahasssıslarının daha fazla temas etmeleri ve onları tenvir ve irşat etmeleri lazımdır. Bendeniz teftişten bunu anlıyorum. Bunu daha ziyade kuvvetlendirmek için «edebilirler» yerine «ederler» dersek daha iyi olur kanaatındayım.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim; bu «teftiş edebilirler» ifadesinin «teftiş ederler» şekline girmesini, encümemiz de memnuniyetle kabul etmek temayülündedir. Hatta müzakere sırasında biz bu tarzı ifadeyi tercih etmiş olduğumuz halde Sıhhat vekâletini temsil etmek üzere encümenimizde hazır bulunan arkadaş, bunun bir bütçe işi olduğunu ve Sıhhat müfettişlerinin bu teftişi yapabilmeleri için tahsisatlarının müemmen bulunması icabettiğini ileri sürdü. Biz de bunu bütçe imkânlarına talik etmek suretiyle böyle «edebilirler» ifadesini tercih ettik. Onun için Yüksek Heyetiniz «teftiş edebilirler» hükmünü «teftiş ederler» şekline korsa, bunu kabul buyurursanız bütçe imkânları da aynı zamanda bunun zımnında kabul edilmiş olur, ve Sıhhat vekâleti bu teftişin ifası için bütçesine tahsisat talep etmek mevkinde kalır. Bunları arzettikten sonra encümenin «teftiş ederler» tarzı ifadesini tamamen muvafık bulduğunu tekrarlarım.

REİS – Başka mütalâa var mı?

Teklif yoktur, maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler. Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

B. Disiplin kurulları

MADDE 7. – Valilik merkez kazasıyla diğer kazalara bağlı köylerin öğretmenleriyle köy enstitülerinden mezun öğretmenlerin disiplin işlerine bakmak üzere, teftiş bölgesi müfettişinin - bulunmadığı takdirde - Maarif memurunun başkanlığında her kaza merkezinde beşer üyeli birer (Kaza, köy öğretmenleri ve öğretmenleri disiplin kurulu) teşkil edilir. Bu kurulun üyeleri şunlardır:

1. Merkez kazası başöğretmenlerinden bölge ilk öğretim müfettişinin göstereceği üç namzet arasından Maarif müdürünün seçeceği bir başöğretmen;

2. Kaza içindeki bölgelerde çalışan gezici öğretmenlerle gezici başöğretmenler arasından Maarif müdürlüklerince seçilecek bir gezici öğretmen veya gezici başöğretmen;

3. Kaza köylerinde çalışan eğitmen ve öğretmenlerin aralarından seçecekleri bir eğitmen ve bir öğretmen.

REİS – Mütalâa var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 8. – Her valilik merkezinde Maarif müdürünün veya muavininin başkanlığında gezici öğretmenlerle gezici başöğretmenlerin disiplin işlerine bakmak ve yedinci maddedeki kurulun

kararları için ikinci derecede tetkik mercii olmak üzere beşer üyeli bir (Valilik köy öğretmen ve eğitmenleri disiplin kurulu) teşkil edilir. Bu kurulun üyeleri şunlardır:

1. Merkez kazası bölge ilk öğretim müfettişi;

2. Valiliğin bütün kazalarında vazife gören gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin kendi aralarından seçecekleri iki namzetten Vekillikçe seçilecek bir gezici öğretmen veya gezici başöğretmen;

3. Merkez kazası köy eğitmen ve öğretmenlerinin kendi aralarından seçecekleri ikişer namzetten Maarif müdürünün seçeceği bir eğitmen, bir öğretmen.

REİS – Mütalâa var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 9. – Yedinci ve sekizinci maddelerde yazılı disiplin kurulları üyeleri iki yıl için seçilir. Bu kurullara seçim yoluyla girecek üyelerin ne suretle seçilecekleri Maarif vekillüğince tespit edilir. (Kaza ve valilik köy öğretmen ve eğitmenleri disiplin kurulları) kararlarını mürettep âzanın çokluk reyile verirler. Bu kurullar rey nı sabı mahfuz kalmak üzere âzanın çokluk sayısı ile da toplanabilirler.

REİS – Mütalâa varmı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İkinci bölüm

Köy eğitmen ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri

MADDE 10. – Köy eğitmen ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri ikiye bölünür:

a) Okul ve kurslarla ilgili işler;

b) Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler;

A) Köy eğitmen ve öğretmenlerinin okul ve kurslarla ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy okulu binasının, işbirliğinin yapılışında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak; 3803 sayılı kanunun on birinci, 3238 sayılı kanunun beşinci maddelerine göre bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek; hayvanlara bakmak ve onları üretmek;

2. Okula mahsus araziye örnek olabilecek şekilde işlemek, boz bırakmamak;

3. Köy okulu işbirliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;

4. Köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldirtmak;

5. Talebenin sağlık durumlarını tehdit edici vakaları önlemeğe ve gidermeye çalışmak ve bunun icabettirdiği tedbirleri almak ve aldirtmak;

6. Teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıkalarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak.

B) Köy eğitmen ve öğretmenlerinin köy halkını yetiştirmekle ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müsbet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak; millî bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahallî ve millî âdetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları; halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri esas tutulmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan âzami derecede faydalandırmak;

2. Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve diğer münasip yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek; istihsalın arttırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak, gidip gelinmesi mümkün yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve talebeyi ilgilendirmek; onların buraları ziyaret etmelerine kılavuzluk etmek, ormancılığa ait bilgilerin arttırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarını ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının bakımıyla korunmasında ve yeniden kurulacakların kurulmasında yardım etmek;

3. Köyde ve yakın muhitlerde bulunan tarih eserleriyle memleket güzelliklerini teşkil eden tabii ve teknik kıymeti haiz eser ve anıtların onarılması; neslinin tükenmemesi ve körelmemesi lazımgelen hayvan ve bitki cinslerinin tespit ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarlar, köylülerle ve ilgili diğer teşkilatlarla beraber çalışmak;

4. Köy halkının saadet ve felaketiyle ilgili bütün işlerde elden gelen her türlü yardımı yapmak, gerekli koruyucu tedbirleri almak ve bu gibi hallerde Hükümet teşkilâtını ilgilendiren işleri zamanında ilgililere yazı ile bildirmek veya gidip haber vermek;

5. Devletin ve köy halkının umumî menfaatleri ve mukaddera-tıyla ilgili Millî Müdafaa, imece, asker ailelerine yardım, orman ve köy yangınlarını söndürme, ortaklama ziraat ve nakil vasıtaları edinme, her türlü kooperatifleri kurma ve işletme gibi hususlarda köylülerle işbirliği yapmak ve bu işlerin icaplarına göre çalışmak;

6. Muhite ve temin edilecek vasıtalara göre köy gençlerinin; yüzücü, kayıkçı, güreşçi, binici, atıcı, avcı, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcı gibi hareketli ve canlı vasıflarda yetiştirilmeleri için gereken her türlü teşebbüslerde bulunmak, mümkün olan tedbirleri almak ve bu hususların gerçekleşmesi için çalışmak.

Ziraat işleri için mümkün olan yerlerde Vekâlet ziraat mütehas-sıslarıyla valilik ziraat müdür ve muallimlerinin mütaâları alınır.

Emin SAZAK (Eskişehir) – Bu madde muallimlere o kadar sa-lâhiyet veriyor ki, hekim, hâkim, ne bileyim mürşit, Peygamber, hepsi. Yani bunlar köyün ziraatını temin edecek, askerî işlerde akıl verecek, hulâsa her şey yapacak. Ben, hakikaten bu yeni köy mu-allimlerinin yetiştirme tarzı itibarıyla çok emniyet duydum. Bu çocuklar bu sahada çok iyi çalışacaklardır. Hoşuma giden cihet, bu çocukların her şeyi öğrenerek köye gitmeleridir. Çocuk bu suretle yetişirse hakikaten bir inkılâp olacak diye bir fahir ve sevinç duydum. Fakat bunu böyle yaptığımız vakit köye gidecek bir muallim, ben köyde muhtarım diyecek, o zaman da köy kalkınması yerine herkes dağa kaçacak. Mazhar Müfid Beyin bir hikâyesi vardı, onun dediği gibi, halkı köyden dışarıya çıkaracağız. Kanun çok güzeldir, fakat bu maddesi tamamen yanlışır. Böyle yaparsak yarın bütün emeklerimiz boşa gidecektir. Sonra öğretmen hangi bir işi yapacak? İçtimâî işe bakacak... Su işine bakacak, şu işine bakacak, bu işine bakacak. Fakat mektepte ne vakit çalışacak? Onun için ben rica ederim bu maddeyi baştan aşağı lâğvedelim. Bilmiyorum, bu kanunun diğer maddelerinde de böyle birer hayale kapılarak ileri gidilmiş kısımları var mıdır? Ben bu madde ile bu güzel eseri çok geri bırakacağımızdan korkarım. Hakikaten Türk köylüsü şehirde yetişmiş muallimden istifade edemiyordu. Bu çok fantazi olmuş, bunu kaldıralım ve çok güzel olan bu eseri bozmayalım. Bunu rica ediyorum. Eğer kanunun diğer yerlerinde, maddelerinde de böyle şeyler varsa, hatta bendeniz rica edeceğim, biraz dursun da dü-

şünelim diyeceğim. Bu madde çok hatalıdır, çocuğa ders imkânını vermez. Oğlum, senin vazifen bunlardır, yardım et, amma müdahale değil, diyebiliriz. Fakat, muallim köylülere, gelin bakalım, konferans vereceğim, sizi adam edeceğim, has dur, selâm dur derse, o muallime ısınmanın imkânı yoktur. Köylüyü mektebe ısındırmaya imkân yoktur. Bendeniz bu itibarla böyle bir salâhiyetin verilmesine taraftar değilim. Bir taraftan hanı köylüyü büsbütün herşeyden uzak tutuyoruz, Ziraat enstitüsünden daha dün çıkmış bir genç bütün nazarı şeyleri alıyor, köye vardığı zaman tatbikatta büsbütün cahil oluyor. Sen iki gün okut, gönder köye, köylüyü onun emrine ver, bir de genç bir kaymakam geldi mi hapı yuttu. Şunu şöyle yapacaksınız, bunu böyle yapacaksınız. Bana böyle geliyor. İyi bir yeri varsa arkadaşlardan tenevvür edelim. Bunu böyle çok fantaziye boğarak öldürmeyelim. Eser büyüktür. Bu eserin selâmeti namına bunu yapmayalım.

Besim ATALAY (Kütahya) – Arkadaşlar, ben bu maddeye ufak bir fıkra katılmasını teklif ettim, takririmle. Fıkra şudur: «Köylerde eğitimci ve öğretmenler din terbiyesine, mânevî terbiyeye önem vereceklerdir.»

Dört kelimedenden ibaret bir şey. Arkadaşlar, içinize bir şüphe gelmesin, mutaassıp bir adam değilim. Vaktiyle beni bu kürsüden öbür binada dinsizlikle ittiham etmişlerdi, zabıt cerideleri meydana dadır. Memleketimden dinsiz diye kovaladılar, gece kaçmaya mecbur oldum. Arkadaşlar, ben dinsiz değilim, inanan bir adamım. Fakat benim inancım onların inandığı gibi bir şey değildir. Talim hayatımda aynı şeyleri yapmışımdır, hayatım aynı mücadele ile geçmiştir. Bir çok yerlerde, burada, aynı mücadeleyi yaptım. Birçok müteassıplarla karşılaştım. Azlıme sebep oldular, felâkete maruz kaldım. Arkadaşlar, halk karanlıkta kalırsa bir şeye inanmazsa felâkettir, bomboş kalan yere başka bir şey dolar. Korkum budur. Bir çok gençleri yetiştireceksin, eline sanat vereceksin. Her halde bunlar refah içinde yaşayan insanlar kadar refah içinde yaşamayacaklardır. Bunlara bir de manevî gıda vermezsen, kalplerini manevî kıymetlerle doldurmazsan karanlıkta kalırlar. Bu bizim lâiklik prensibimize de muhalif değildir. Lâiklik din işini dünya işine karıştırmamak demektir. Burada kanun yaparken eski Babı vâlâyı fetva penahiden fetva istemek, işte o, lâikliğe muhaliftir, acaba fetvahane ne demiş diye düşünmek lâikliğe muhalif olur. Fakat halkın ve bilhassa köylü kısmının mânevî terbiyesine kıymet vermek lâikliğe zarar verir birşey değildir ve katiyen lâikliğe muhalif değil-

dir. Arkadaşlar; bu cıvık lâiklikten Fransa dönmüştür. Dünyada harikalar yaratan kuvvet ancak mânevi terbiye ve mânevi inanıştır. Bir kavmin elinden bu kıymet alındığı gün o kavim ortada yoktur. Bir sürüden ibaret kalır. Her hangi bir kavmin mânevi ve ananevi kıymetlerine hürmet edilmelidir. Tekrar ediyorum, ben bunları bir müteassıp olarak söylemiyorum. Ben çok mücadele ettim. Birgün Atatürk'ün sofrasında iken rahmetli şu sözleri söyledi, burada bulunan bazı arkadaşlar da orada idi, Mahmud Esad ve Şahin Beyler de vardı. Atatürk'ün söylediği şudur: «Atalay sık sık ilk Mecliste kelrikallerle çarpıştırdı, benim istediğim fikirleri ortaya atardı. Fakat bu, erkendi. Bunun bir faydası oldu, alıştırmış bulunduk.»

Arkadaşlar; ben ancak şuna inanıyorum ki, bir millet mânevi kıymete inanmalıdır. Evet, çocuklarımızı okutalım, yazdıralım, Amma, içi bomboş kaldıktan sonra onu yıkmak kolay olur. Rica ederim, bu meseleye önem verelim, dikkat edelim, bu işi ihmal etmeyelim.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Efendim; bendeniz evvela bir kelimenin tavihini rica edeceğim, Çünkü manasını anlamadım. Maddede (Köy okulu binasının, işliğinin yapılmasında...) deniyor. Bu işlik ne demektir?

Salah YARGI (Kocaeli) – Atölye mukabilidir.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Şimdiye kadar «işlik» diye hiç bir yerde kullanmadık, bunun yerine başka bir kelime bulalım. İşlik, deyince Anadolu'da içe giyilen şeye derler. Ben Anadolu çocuğuyum ve bu kadar da okudum, bunun mânasını anlayamadım.

Besim ATALAY (Kütahya) – Zararı yok şimdi öğrendik. Kelime Türkçe'dir.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – İş yeri yahut, işevi diyelim.

Dr. Salim Ali DİLEMRE (Rize) – Kışlık deyince on tane mânası vardır, Yazlık deyince keza. Üste başa, eve barka kadar gider.

Besim ATALAY (Kütahya) – İşlik değil, sizin dediğiniz içliktir, içeri giyilir şey demektir.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Ben anlamadım, bir arkadaşşıma sordum, o da; inşaattır, dedi. Mamefih mademki ekseriyet anlamıştır, ben de cehlime verir, ısrar etmem.

İkincisi Emin Sazak arkadaşım hakikaten çok güzel bir şekilde ifade ettiler. Bu köy öğretmenlerinin vazifesi o kadar çok oldu ki; bu kadar salâhiyetin altında nasıl vazife ifa edeceklerine ben de

şüpheye düştüm. Herkesin bir kudreti tahammüliyesi vardır. Kudreti tahammüliyenin fevkinde iş görmek demek, onların bu işleri yapamaması demektir. O kadar muazzam bir işi bir adam nasıl başaracaktır, bunda mütehayyirim. Onun için bunun biraz daha sadeleştirilmesini istiyorum.

Ahlâki ve manevî din terbiyesine gelince; Ben de Rasîh Kaplan'la hemfikirim. Maneviyatsız hiç bir millet yaşayamaz. Lâiklik, dinsizlik demek değildir. Asla bunu böyle anlamıyorum. Maksat; dünya işleriyle din işlerini karıştırmamaktır. Fakat çocuklarımızın maneviyat sahibi olması, memleketimizin yaşaması itibariyle fevkalâde lâzımdır. Binaenaleyh mekteplerimizde bunu temin edecek esasları koymak mecburiyetindeyiz. Biz lâikliği kabul etmek mecburiyetinde idik. Fakat bugün artık yavaş yavaş bu işi ıslah etmek zamanı gelmiştir. Çünkü millet, din işinin, dünya işinden ayrılmasına iman etmiştir. Artık mekteplerde din ve iman dersleri veriliyor diye bunu dünya işleriyle, Hükümet işleriyle karıştıracak adam kalmamıştır zannediyorum. Binaenaleyh bu cihetin de tedrisat işlerimizde nazarı dikkate alınmasını ben de temenni ediyorum.

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ (Konya) – Reis bey, söz istiyorum.

REİS – Sizden evvel başka söz alan arkadaşlar olduğu gibi Hükümet'de söz almıştır. Mevzu da mühimdir. Ekseriyetimiz de kalmamıştır.

Gelecek celsede müzakereye devam ederiz.

Cuma günü saat 15.00'de toplanılmak üzere celseye nihayet veriyorum.

KÖY OKULLARINI VE ENSTİTÜLERİNİ TEŞKİLÂTLANDIRMA KANUNU GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Yahya Sezal UZAY

Salâh YARGI

Emin SAZAK

Kiazım SEVÜKTEKİN

Zeki Mesud ALSAN

Faik Ahmed BARUTCU

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ

Rasih KAPLAN

Sırrı İÇÖZ

Nevzad AYAS

Hasan-Âli YÜCEL

Nâzım POROY

Ali Rıza TÜREL

Abidin BİNKAYA

Ziya Gevher ETİLİ

İzzet ARUKAN

Kahraman ARIKLI

(Balıkesir)

Muvakkat Encümeni

Reisi (Kocaeli)

(Eskişehir)

(Diyarbakır)

(Diyarbakır)

(Trabzon)

(Sivas)

(Antalya)

(Yozgat)

Muvakkat Encümeni Mazbata

Muharriri (Bursa)

Maarif Vekili (İzmir)

(Tokat)

(Konya)

(Kastamonu)

(Çanakkale)

(Eskişehir)

(Kars)

Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu

Köy okulları ve enstitüleri kanun lâyihasının müzakeresine devam edeceğiz. 10 uncu maddede kalınmıştı, müzakereye oradan başlıyoruz.

Köy eğitmen ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri

MADDE 10. – Köy eğitmen ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri ikiye bölünür:

a) Okul ve kurslarla ilgili işler;

b) Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler;

A) Köy eğitmen ve öğretmenlerinin okul ve kurslarla ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy okulu binasının, işliğin yapılışında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak; 3803 sayılı kanunun on birinci, 3238 sayılı kanunun beşinci maddelerine göre bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek; hayvanlara bakmak ve onları üretmek;

2. Okula mahsus araziyi örnek olabilecek şekilde işlemek, boz bırakmamak;

3. Köy okulu işliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;

4. Köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldirtmak;

5. Talebenin sağlık durumlarını tehdit edici vakaları önlemeğe ve gidermeye çalışmak ve bunun icabettirdiği tedbirleri almak ve aldirtmak;

6. Teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak.

B) Köy eğitmen ve öğretmenlerinin köy halkını yetiştirmekle ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müsbet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için

gereken tedbirleri almak; millî bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahallî ve millî âdetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları; halk türküleri oyunları, marşları ve müzik aletleri eses tutulmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan âzami derecede faydalandırmak;

2. Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve diğer münasip yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek; istihsalın arttırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak, gidip gelinmesi mümkün yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve talebeyi ilgilendirmek; onların buraları ziyaret etmelerine kılavuzluk etmek; ormancılığa ait bilgilerin arttırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarını ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının bakımıyla korunmasında ve yeniden kurulacaklara kurulmasında yardım etmek.

3. Köyde ve yakın muhitlerde bulunan tarih eserleriyle memleket güzelliklerini teşkil eden tabiî ve teknik kıymeti haiz eser ve anıtların onarılması; neslinin tükenmemesi ve körelmemesi lazımgelen hayvan ve bitki cinslerinin tespiti ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarla, köylülerle ve ilgili diğer teşkilleri beraber çalışmak;

4. Köy halkının saadet ve felâketiyle ilgili bütün işlerde elden gelen her türlü yardımı yapmak, gerekli koruyucu tedbirleri almak ve bu gibi hallerde Hükümet teşkilâtını ilgilendiren işleri zamanında ilgililere yazı ile bildirmek veya gidip haber vermek;

5. Devletin ve köy halkının umumî menfaatları ve mukadderaatıyla ilgili Millî Müdafaa, imece, asker ailelerine yardım, orman ve köy yangınlarını söndürme, ortaklama ziraat ve nakil vasıtaları edinme, her türlü kooperatifleri kurma ve işletme gibi hususlarda köylülerle işbirliği yapmak ve bu işlerin icaplarına göre çalışmak;

6. Muhite ve temin edilecek vasıtalarla göre köy gençlerinin; yüzücü, kayıkçı, güreşçi, binici, atıcı, avcı, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcı gibi hareketli ve canlı vasıflarda yetiştirilmeleri için gereken her türlü teşebbüslerde bulunmak mümkün olan tedbirleri almak ve bu hususların gerçekleşmesi için çalışmak.

Ziraat işleri için mümkün olan yerlerde Vekâlet Ziraat mütehasıslarıyla valilik Ziraat müdür ve muallimlerinin mütalâaları alınır.

Yahya Sezai UZAY (Balıkesir) – Arkadaşlar; bu kanunun 10 uncu maddesinde öğretmen ve eğitimciler bazı vazife ve salâhiyetlerin bir kısmı okul içerisinde yapılacak işlerdir ki, onlar doğrudan doğruya öğretmen ve eğitimcilerin kendi vazife ve salâhiyetleri öne-rildiği yazılıdır. Bu vazife ve salâhiyetleri olarak kalıyor ve kendisi tamamen bunu yapabilecek bir salâhiyet almış oluyor ki, zaten onun vazifesi de budur.

İkinci kısım, köylerin kalkındırılması için bazı vazife ve salâhiyetler verildiğini gösteriyor. Bunları sayarken şu işleri yapmakta yardım eder, bu hususta köylüleri tenvir eder, bu hususta icabeden ilgiyle yol gösterir. Yani hep yardımcı şekilde kalacağını gösteriyor. Mesela okullarda sergi açmak ve diğer münasip yerlerde panayrlar açılmasına yardım etmek. Köylerde gereken yardımlarda bulunmak. Hep böyle yapmak, yardımlarda bulunmak vesaire. Devletin köy kalkınma umumî menfaatlarına uygun hususlarda köylere yardım etmek, bunu Hükümet amillerine yazı ile haber vermek. Yani hep yardımlardan bahsetmektedir. Bu böyle olursa mesele yoktur. Evvelki içtimada bazı arkadaşlarımızın öğretmenlerin bu kadar çok işleri, kendi vazifelerinden başka köylülerin bu kadar işleriyle nasıl meşgul olacakları endişesine mahal kalmaz. Çünkü onların vazifesi irşat etmekten ibaret kalıyor. O vakit 10 uncu maddenin başındaki vazife ve salâhiyet meselesi, köylülere ait olan işlere şâmil değil demek oluyor. Demek ki, bir salâhiyet yok, yardım edecek, gösterecek irşat edecek, yazacak, Hükümet âmirine söyleyecek. Bu kadar salâhiyetin mektebin içindeki vazifelere ait olması lâzımdır. Bunu tasrih etmek icabeder. Aşağıda 11 inci madde var ki şöyle der:

«Onuncu maddede yazılı işlerin gerçekleştirilmesi için ilgili köylüler, bu kanunda yazılı esaslara göre ve diğer kanunlarda tespit edilen hükümlere uygun olmak şartıyla eğitimci ve öğretmenlere yardım etmek ve onlarla işbirliği yapmak vazifesiyle mükelleftirler.

Bu mükellefiyetlerden kaçanlarla işleri aksatanlar ve bu işlere fesat karıştıranlar sulh mahkemelerince üç günden on beş güne kadar hafif hapis veya beş liradan yirmi beş liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar. Bu cezalar tecil edilmez.»

Şimdi başka bir salâhiyeti olmayan yalnız yardımcı sıfatında kalacağı kastedilen bir kimseye yardımcılıkta beraber olmadı diye, meselâ yazıyla şu iş lazımdır diye kaymakama giderken köylüler de

beraber gidecek veya onlar da mı imza edecekler ki, yardımdan kaçmış olsunlar ve yardımdan kaçtığından dolayı ceza görsünler. Bunda mâna yoktur. Yani onuncu madde ile 11 inci madde işbirliği yapmamıştır. Bu böyle ise 11 inci maddenin kaldırılması lazımdır.

İkincisi, eğer bu altı fıkradaki işleri muallimler köylülere yaptıracak, yapmasını emredecek, gelin, benimle beraber çalışın diyecekse o vakit ceza koymak lazımgelir. Kasıt bu ise 10 uncu maddenin bu şekilde yazılışı doğru olmaz. Ben zannediyorum ki kasıt budur. Muvakkat encümenin çalışmalarında bir kaç defa bulundum, onun için biliyorum. Muallim diyecek ki buraya mektep kuracağız, orman tesis edeceğiz, gelin bakalım, bunu yapacağız, nasıl yapılacaktır? Çalışacaksınız, para vereceksiniz, şunu yapacaksınız, bunu yapacaksınız. Bunu yapmayanlara da şu ceza verilecektir. Eğer kasıt bu ise o vakit bu 10 uncu maddenin tatbiki güçleşir, belki de tatbiki gayri kabil olur. Çünkü bu gibi köy kalkınmasına ait esaslar daha geniş şekilde köy kanununda vardır. Bunlar köy muhtarlarına, köy ihtiyar heyetlerine vazife olarak verilmiştir. Bunlar malûmu âliniz olduğu üzere Köy kanununun 13 ve 14 üncü maddelerinde elli, altmış fıkra teşkil eder. Fakat bunları yapmak için köy muhtarına, köy meclislerine, Köy kanunu ile salâhiyet verilmiştir. Ancak köy ihtiyar meclisi karar verirse bu işler yapılır. Yani karar vermekle onlar mükelleftir. Bakınız Köy kanununun 44 üncü maddesinde ne deniliyor: İhtiyar meclisi köylüye ait işleri konuşur. Hangi işler köylü tarafından, doğrudan doğruya çalışarak yapılır, bunlar hakkında karar verir. Bu iş nasıl yapılacaktır? Bu işin ne suretle tesviye edileceğine dair köy meclisi karar verir der. Köy kanununun dokuzuncu maddesinde:

«İşbu kanunla köye verilen işleri görmek, köy muhtarının ve ihtiyar meclisinin vazifesidir.»

Onuncu maddesinde de: «Muhtar, köyün başıdır.»

Diye vazife ve salâhiyetleri tayin ve tespit edilmiştir.

Müzakere ettiğimiz kanunun onuncu maddesindeki vazifeleri yaptırmak salâhiyeti de eğitmen ve öğretmenlere verilecekse, o vakit köyde iki âmir olacaktır. Bir işi yaptırmak için bir yerde iki amirin bulunması, o yerde hiç bir işin yapılamaması demektir. O köyde değil iş yapmak, bilakis münazaasız adım atmak bile mümkün olmaz. Muallim ne yapacak? Yarın mektep yapacağız, orman yapacağız diye halkı çağırması lazımgelirse kimi kiminle çağıracak? Köy

korucusu ile çağıracaksa, köy korucusu muhtarın emrindedir. Yahut öğretmen kendi hademesiyle çağırarak, işi gücü yokmuş gibi adam mı toplayacak? Çağırdığı zaman köylü diyecek ki «köy meclisi bize böyle bir tebligat yapmadı, gelmeyeceğiz.» O zaman öğretmen ne yapacak? 11 inci madde mucibince sulh mahkemesine gidecek. İşini, gücünü bırakıp mahkemelere giderek köylüleri mahkûm ettireceğim diye uğraşacak. Pekala, mektep ne olacak, çocukları kim okutacak? Eğer maksat bu ise hakikaten bendenizin anladığım şekilde ise, ondan dolayı bu madde yazılmışsa bu iş yürümez. Yok şimdiki yazılış şeklinde kalacaksa, mürşit, muavin şeklinde kalacaksa o zaman 11 inci maddeyi kaldırmak lazımdır. Köy kanunu ile bu kanunu telif etmek lazımdır. Burada köylüye öğretmeni dinlemediğinden dolayı ceza verilir diye yazıldığı halde daha aşağıda başka bir maddede bu sefer köy ihtiyar heyetlerinin öğretmene ceza vereceğinden bahsedilmektedir. Onlar ona, o da onlara ceza verecektir. Köyde eğitimci iyilik yapayım derken bu iş anarşiye kadar gidecek. Encümen lütfeder, bu noktaları anlatırsa bu 10 uncu maddeden maksat yalnız ırşat ve tenvirden ibaretse böyle kalsın. O vakit 11 inci maddenin çıkarılmasına muvafakat buyursunlar.

Böyle değil de 10 uncu maddede yazılı olan işler; öğretmen emredecek köylülere yaptırtacak kendini dinlettirecek emir verecek. Bu şekilde ise o vakit başka şekilde olmak lazımgelir. Nasıl olması lazımgелеceğini kendilerini dinledikten sonra arzedeceğim.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Müsaade ederseniz, Encümen namına bir noktayı arzedeğim. Bu suretle diğer arkadaşlarımızın mütalâatını da kolaylaştırmış olurum.

Efendim; 11 inci maddenin ikinci fıkrasını Encümen değiştirmeye lüzum görmüştür ve onu takdim ettik. Okunurken de arzedecektim. Arkadaşlarımızdan birisi müzakereye başlamadan evvel bir noktaî nazar ileri sürdü, bizi ırşat etti. Şimdi Yahya Sezai arkadaşımız 10 uncu maddenin müeyyidesi olan 11 inci maddeyi okurken, bu işbirliğini yapmayanlar, işi aksatanlar ve işe fesat karıştıranların sulh mahkemesince hafif veya 5 liradan 25 liraya kadar para cezasıyla cezalandırılacağına dair olan maddeyi okudular. Arkadaşlarımızın bizi ikaz ettiği nokta bu halde eğitimci ve öğretmenler her hangi bir müzekkere vererek, davacı gibi sulh hakimine müracaat ederek, bu hareketlerde bulunanların cezalandırılmasını isteyecek midir? Sulh hâkimini, mahkemeyi tahrik edecek bir yol göstermek lazım dediler. Onun üzerine Encümen tekrar toplandı ve ikinci fıkrayı şimdiki şekle soktu. Dedik ki; Böyle bir vaziyet,

eğitmen veya öğretmen tarafından görülürse, ilk öğretim müfettişi tarafından tahkikat yapılacak kaymakam veya valiliğe verilecek, idare âmiri bunu takibe lüzum görürse müzekkere ile Cumhuriyet müddeiumumiliğine verecek, müddeiumumi de, sulh davalarından evvel derkenar kılıklı bir iddianame yazmak mecburiyetindedir. Bununla işi sulh hâkimine havale edecek. Müfettiş tahkikat yapacak, evrakı vali veya kaymakama verecek. «Onuncu maddede yazılı işlerin gerçekleştirilmesi için ilgili köylüler, bu kanunda yazılı esaslara göre» kaydı vardır. Bu mükellefiyetten kaçanlara, işleri aksatanlar ve işlere fesat karıştıranların bir müeyyide ile cezaya çarptırılması icabedip etmeyeceği hususları bir tetkikten geçmek suretiyle köylü hakkında teminat yolları kurulmuş olmaktadır. Eğer yalnız Sezai Beyin buyurdukları gibi, bir tavsiye ve irşattan ibaret kalırsa, bir müeyyideye bağlanmazsa, onuncu maddenin istihdaf ettiği makasat, hatta bütün kanun bir faide temin etmiş olmaz. Kendilerinin buyurdukları gibi, Encümende iki, üç müzakereye iştirak buyurmuşlardı. Bunun üzerinde uzun uzadıya tevekkuf ettik. Bize verilen izahat; halen 17 enstitünün, bu kanun olmadığı halde dahi büyük semereler verdiği merkezindedir. Artık Emin Sazak arkadaşımızın «Fantazi» diye tarif ettiği şeylerin böyle olmayıp çok yerinde olduğu anlaşılmıştır. Bu köylerdeki eğitmen ve öğretmenlerin yalnız çocuklarının tahsili ile mektep içerisinde kalan mesaisinden ibaret değildir.

Emin SAZAK (Eskişehir) – Ben içinden gördüm, işittiğimi söylemedim.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Devamla) – O köyün kalkınması hususunda mürşitlik yapacak. Tabir caiz ise, komşu Balkan Devletlerinde görülen misyonerlik gibi vazife ifa etmesi esastır. Binaenaleyh, bu işin sarsıntıya uğramaması için, kanunu esasından sarsmamak için konulan bu müeyyidei kanuniye yerindedir. Şimdi arzettiğim yeni ilavelerimizle köylü için teminat yolları da konmuştur. Bu itibarla mütalaatın böyle olduğuna göre arkadaşlarımız arzu ederlerse cevaplarını veririz.

Kıazım SEVÜKTEKİN (Diyarbakır) – Öğretmenlerle eğitmenler köy halkını yetiştirmek gibi vazifeler alıyorlar. Bendeniz anlıyamadım. Bu maddenin beşinci fıkrasında «Devletin ve köy halkının umumî menfaatleri ve mukadderatıyla ilgili Millî Müdafaa imece,... vesair suretlerle işbirliği yapmak...» deniyor. Bu ne demektir? Millî Müdafaa işleri ne gibi işlerdir? Bunu izah etmelerini rica edeceğim.

Salâh YARGI (Kocaeli) – Müsaade edin de Mazbata muharriri arkadaşımız misal getirerek izah etsinler.

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlar; lâyi-hanın onuncu maddesi hakikaten bu lâyihanın ana maddesi mahiyetindedir. Yani en mühim, en kuvvetli hükümleri bu madde ihtiva etmektedir. Bendeniz geçen gün layihanın heyeti umumiyesi hakkındaki maruzatımda buna da temas etmiş ve ben başka bir noktai nazardan ufak bir endişe izhar etmiştim. Bu endişem de asıl köy eğitmen ve öğretmenleri tarafından bu vazifenin hüsnü ifa edilip edilmeyeceği noktasına inhisar ediyordu. Çünkü hakikaten Köy öğretmen ve eğitmenlerine bu madde ile iki nevi vazife verilmektedir. Birisi, okul ve kurslarla ilgili işler, diğeri de köy halkını yetiştirmek ile ilgili işlerdir. Yani köy öğretmen ve eğitmenleri yalnız çocuklar için öğretmen ve eğitmen olarak kalmayacak, köyün de aynı zamanda büyük bir mürebbisi vaziyetine girecektir. Ona köy hayatının maddi ve manevi ve burada izah edildiği veçhile hemen her cebhesine şamil işlerde büyük vazifeler tahmil edilmiştir. Bu endişemi izhar ettikten sonra Maarif vekili arkadaşımız buradan verdikleri izahatta köy enstitülerinde köy eğitmenlerinin köy öğretmenlerinin ne şekilde yetiştirildiklerini maddî ve manevî bakımdan ne suretle teçhiz edildiklerini izah buyurdular. Bu izahattan sonra bendenizin endişem kısmen zail oldu. Bu madde esaslı bir surette tetkik edilince görülür ki daha ziyade öğretmen ve eğitmenlere vazife ve külfetler tahmil edilmektedir. Köylüler bakımından hükümler yalnız bir yardım ve müzaheret ve irşat mahiyetindedir. Onun için diğer bazı arkadaşlarımızın izhar ettikleri endişelere bendeniz iştirak etmiyorum. Onlar maddenin köylüleri korkutacak ve âdeta köylerden kaçırabilecek bir mahiyette olduğu endişesini izhar ettiler. Bu endişe asla varit değildir. Hangi köylü bir köy öğretmeni bir köy eğitmeni bu vazifeleri ifa ettikten sonra bunları istemez, memnun olmaz. Yani köylüleri korkutacak hiç bir şey yoktur, burada. Elverir ki öğretmenler ve eğitmenler vazifelerini bi-hakkın ifa etsinler. Bence köy kalkınması davasının en büyük sırrı, köylü ile onlara rehberlik edecek elemanlar arasında sevgi, tesanüt ve karşılıklı yardıma müstenit bir iş birliğinin kurulmasındandır. Bu madde bu iş birliğini kurmaktadır.

Vakıa maddede yazılı bir çok vazifelerin bir talimatname ile tespit edilip öğretmenlere bildirilmesi de hatıra gelebilirdi. Bence bu şekilde olması daha muvafıktır. Vazifeler kanunda zikredilince, köylüler icabında sen bizim işimize ne karışyorsun gibi evvelden

alışılmış, yanlış bir zihniyetin tahtı tesirinde böyle bir müdahaleye karşı menfi bir vaziyet alamazlar. Köylülerin kalkınması bakımından konulan bu hükümler hakikaten köylülerimizi memnun edecektir. Onun için ana madde mahiyetinde olan bu maddenin tamamen yerinde olduğunu ve olduğu gibi kabulünü Heyeti celilenizden rica ediyorum.

Emin SAZAK (Eskişehir) – Efendim, köy ihtiyacını yakından görerek ve köye faydalı olarak yetiştirilen bir ilk mektep mualliminin artık çok faydalı olduğunda tereddüt etmek yerinde değildir. Bunun müteşebbisine daima müteşekkirimiz. Ancak işi o kadar ileri götürmüşüz ki o güzel eseri yok etmek için elimizden gelen herşeyi yapmaktayız. Bunlara verdiğimiz salahiyet Başvekilde yoktur. Bunlardan köylü ne öğrenecek? Büyük mekteplerden çıkan ziraat memurlarımızın hâlâ köylüye faydalı olamadığını görüp dururken, nihayet bilgisi bir aşî aşlamaya, ağaç dikmeye ve tohum temizlemeye münhasır olan bir genç tasavvur ediniz ki oraya vardı; biz ona diyoruz ki; sen öyle bir şahıssın ki Allah tarafından köyleri ıslaha memur edilmişsin, şu şu salâhiyetlerin var. Kaç kişi bu vazifeleri yapabilir? Böyle şeylerin zihninden geçmesi bile onu vazifei asliyesinden uzaklaştırır. Hata sonra meydana çıkar ve dönülür. Fakat benim korktuğum şey, o muallim genç nesli yetiştirmek vazifesine vakit bulamayacaktır. Kendisi bahçesinde bir numune olur ve hulûlü müstahsene ile onlara gösterir. Bundan şimdi ne hayır bekleniyor bilmiyorum. Okunan maddelere bir bakın. Yarın o zat o kadar müdahale edecek ki; pamuk olmadıysa «arkasından yün ekin» diyecek. Şimdi bunun doğuracağı âkibet: Genç bir adama, tecrübesiz bir adama herşeyi yap, şu tarlaya şunu ektir diyeceğiz. Biz bile bunu yapamadık. Biz bile merkezden bu direktifi memlekete veremedik. Ben Maarif vekilinden bir şey rica ettim, dedim ki, «ben tıbbiyeli, harbiyeli muhtelif mekteplilere şöyle müşterek bir türkû söyleyin, müşterek bir oyun oynayın» dedim, fakat hiç de müşterek bir duygu ile, müşterek sevgi ile birleşemediler. «Acaba imkânı yok mu, kültür birliğine doğru götürecek bir müşterek türkû, bir müşterek oyun öğretiniz.» «Üzerindeyiz, fakat şimdilik yok» dedi. Demek ki, böyle bir toplantı olsa, kimi orada zeybek oynayacak, kimi hora tepecek, kimi de kendi bildiği şarkıyı söyleyecek. Ben bunu baştan ayağa kadar sakat görüyorum. Eğer tatbikattaki fenalığı dolayısıyla bunu huzurunuzda arzetmezsem kendimi günahkâr görürüm. Bu kadar külfeti nasıl yüklenecek? Bir taraftan bilgisini genç nesle aşılayacak, diğer taraftan büyük insanlarla uğraşacak. Büyük insanların şusu var, busu var, Parti

teşkilâtı var, Halkodaları var. Onları o vasıtalarla ırşat ve ikaz etmek mümkündür. Bu kanun muallimlerin, genç nesli herşeyi yapacak surette hazırlamalarına mâni olacak gibi geliyor bana. Bunun muhakkak fena olduğuna Allah'ın birliği kadar kaniim.

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Efendim, bendeniz bir iki noktanın tavihini rica etmek maksadıyla söz aldım. Hakikaten bu onuncu madde kanunun en esaslı ve ruhlu maddesini teşkil etmektedir. Köy eğitmen ve öğretmenlerine verilen vazife ve salâhiyetleri tayin ediyor. Bir, köy okulları ile, kursları ile alâkalı işler, bir de köy halkını yetiştirmeğe müteallik işler. Bu husustaki vazife ve salâhiyetlerin hakikaten maksada göre gayet iyi çerçevenmesi ve vuzuhla tebarüz ettirilmesi lâzım ki arkadaşların temas ettikleri endişeler tatbikatta kendini göstermesin, maksadı aşacak tatbikatla herhangi bir vaziyet meydana gelmesin. Onun için bendeniz bazı noktalara vuzuh vermesini Muvakkat encümenden rica edeceğim.

Bir defa A bölümünün dördüncü fıkrasında «Köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimi ile ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldırmaq»

Beşinci fıkrasında «Talebenin sağlık durumlarını tehdit edici vakaları önlemeye ve gidermeğe çalışmak ve bunun icabettirdiği tedbirleri almak ve aldırmaq» deniyor.

Mektedir dahilindeki vazifeleri alâkalandıran tedbirleri almak şüphesiz kendi cümlel vezaifindendir. Fakat bir de aldırmaq var.

Sonra yine talebenin sıhhi durumu ile ilgili olan mektep dahilindeki tedbirleri almak, bu da olur. Fakat burada da bir aldırmaq vardır. Aldırmaq tâbiri bendenizce mübhemdir. Buna vuzuh vermek, hududunu tayin etmek lazımdır. Aldırmaq, salâhiyetli merciler nezdinde teşebbüsler yaparak icabeden tedbirleri aldırmaq mânasına geleceği gibi, onu şu şekilde imal etmek de mümkündür. Maddenin aşağısında bilhassa 11 inci maddede esasen köy halkı bu eğitmen ve öğretmenlere yardım etmekle, işbirliği yapmakla mükelleftir. Bu bakımdan şöyle de imal edilebilir; talebenin sıhhi durumu ile alâkalı tedbirleri velisine aldırabilir, köy halkına aldırabilir; heyeti ihtiyariyeye aldırabilir. Aldırmaq bu manada imal edilebilir. Bu mânada imal edersek onun hudut ve şümulü vüsat kesbeder. Nihayet bir takım mükellefiyetler tahmiline kadar gidebilir. Onun için bu aldırma kelimesine maksada göre vuzuhlandırıp mânâ vermek lazımdır.

Sonra ikinci bölümde, köy halkını yetiştirmekle alâkalı işler sayılmaktadır. Bunların bir kısmı doğrudan doğruya kendisinin vazîfesi ve yapacağı işlerdir, alacağı tedbirlerdir. Bir kısmı da bazı ar-

kadaşların temas buyurdıkları veçhile irşada, rehberliğe taallûk eden işlerdir. Mesela B bölümünün birinci fıkrasında «Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartları ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak.»

Bu, doğrudan doğruya kendisinin vazifedar olarak yapacağı işleri tâyin eden bir hükümdür. Bu kısımda sayılan vazifelerin bir kısmı, bir arkadaşımın da temas buyurduğu veçhile, Köy kanunu hükümlerini de alâkadar etmektedir. Nahiye kanunu hükümlerini de alâkadar etmektedir. Köy kanununu arkadaşımız Yahya Sezai etraflı izah ettiler. Köylünün mecburi olan hizmetleri, vazifeleri vardır, bir de isteğine tabi olan işler vardır. Burada yazılan vazifelerin bir kısmı, köylünün mecburi hizmetlerine taallûk etmektedir. Bir kısmı da ihtiyari işlerine taallûk etmektedir. Mesela bir tanesini arz edeyim. Köy kanunu mucibince, köyün bilgisini arttıracak kitapları getirtmek köylünün isteğine dahil olan işlerdendir. Köylünün mecburi vazifesini ifa etmemesi halinde Köy kanununda ceza müeyyidesi vardır. Bir de ihtiyari ve arzularına tabi olan işler vardır. Onların mecburiyet ifade edebilmesi için vali ve kaza kaymakamının yazılı emrine dayanması lazımdır. Köy halkının arzusu inzimam edecek, kaymakam veya valinin yazılı emrine dayanacak. O takdirde o iş yapılmazsa köylü ceza görecektir. Halbuki burada mesela kanun mucibince köylünün ihtiyari vazifelerinden olan köyün bilgisini artırmak için kitab getirmek meselesi arzettiğim ikinci bölümün birinci fıkrasında köylünün kültürel seviyesini yükseltmek için alınması lazım gelen tedbirler meyanında da mutalâa edilebilir. Böyle olunca aşağıdaki on birinci maddede, yani teyid maddesinde olduğu gibi köylü yardım etmezse bu on birinci madde mucibince ceza göreceğine nazaran bu kanun mucibince bu iş mecburi hizmet mahiyetini alır. Demek ki köy kanununda ihtiyari olan iş bu kanunla mecburi hizmet mahiyetini taşıyacak vasıf taşıyabilir.

Kezalı köy kanununda köylünün yol yapması mecburiyeti, belediye vezaifinin köyde tatbikatı, köyün sıhhi durumunu alâkadar eden tedbirleri almak, nüfusa müteallik işler... bir çok hususlar mevcuttur. Burada da kezalık bu hususlara müteallik vazifeler gösterilmektedir. Ancak oradaki ceza daha başka, daha az bir ceza buradaki ceza başka bir cezadır. Oradaki nakdî ceza buradaki Nahiye kanununda da aynı hükümler mevcuttur. Nahiye meclisinin vezaifi meyanında bunlar da var. Köylerin şenliğine, esenliğine, sıhhatine, nahiye bilgisinin yükseltilmesine müteallik bir çok vazifeler gösterilmektedir. Ve tedbirler alınacağı ilave edilmektedir.

Şimdi bendenizin muhtelif kanunları alâkadar eden bu muhtasar izahatımdan sonra anlamak istediğim şudur: Bu muhtelif kanunların aynı mevzua taallûk eden hükümleri üzerinde bir ahenk vücuda getirmesek o zaman bu kanunlar kendilerinden beklenen neticeleri vermemek endişesiyle bizi karşı karşıya getirebilir. Bunun için mutlaka ahenkleştirilmesi lâzımdır. Hepsî aynı gayeye müteveccihdir. Biri şu yoldan gidilecektir diyor, diğeri bu yoldan gidilecektir diyor. İhtiyar heyeti böyle gideceksiniz diye karar verebilir. Mesela şöyle bir kütüphane tesis edeceksiniz ve şu şu kitapları koyacaksınız, bunu yapmazsanız, köylünün mecburî hizmetleri meyanına alındığına göre, bunun cezası vardır derler. Eğitimci, şöyle bir kütüphane vücade getireceksiniz, şu kitapları bulunduracaksınız, yapmazsanız şöyle cezası var, der. Nahiye meclisi de bu mevzuda daha başka karar verebilir. Lâzımdır ki, bunları nihayet ahenkli bir şekilde bir noktaya bağlamalıdır. Köylü de artık bu yoldan mı gideyim, ihtiyar heyetinin dediğini mi yapayım, eğitimci böyle söyledi, onu mu yapayım, nahiye meclisinin emrini mi yerine getireyim diye tereddüde düşmez.

Onun için bu muhtelif kanunlardaki muhtelif hükümleri birleştirerek bir ahenk temini lâzımgelir. Bunu temin de pekâlâ mümkün bir şeydir.

Şimdi eğitimci yardım isteyecektir, diyoruz. Köy halkının yapmak mecburiyetinde bulunduğu bu yardımı hangi vasıta ile isteyecektir? Nahiye müdürü vasıtasıyla mı, ihtiyar heyeti vasıtasıyla mı? Elbette kendisi ilân yapacak değildir. Nihayet halktan isteyeceği bu yardımın bir kanaldan geçmesi ve halka bildirilmesi lazımgolecektir. Alınacak olan tedbirler üzerinde aynı şekilde yürümek lazımgolecektir. O halde hatıra gelebilir ki köy kanununun hükmü dahilinde bu işler sağlanacaktır. Acaba böyle midir? Nitekim Salâh Yargı arkadaşımız 11 inci maddeye temas ettiler, kendilerine teşekkür ederim. Elimizdeki metne nazaran 11 inci maddenin hükmü şu idi; eğer öğretmen istediği yardımı köylü yapmayacak olursa, yani istinkâf ederse mahkemeye verilecektir. Bendeniz rica ettim, lûtfetmişler. Bu hususta Muvakkat encümenine müteşekkirim. Hiç olmazsa bunu vilâyet kanalından geçirerek valinin takdirine bırakmışlar, böylece bir süzgeç vücade getirmişlerdir. Diğer hususlar da Köy kanunu hükümleri dahilinde sağlanacaksa o vakit bu kanunun muhtelif hükümlerini ahenkleştirmek imkânı hâsıl olabilir. Bu hususta encümenin verecek olduğu izahat hem mevzuu hem de bizleri tenvir edecektir.

Yahya Sezal UZAY (Balıkesir) – Muvakkat encümen reisi arkadaşımızın verdiği izahatı dinledim. Anladık ki, bu onuncu maddede yazılı olan işler yardım, irşad için değil, yaptırmak, icra ettirmek kastiyle yazılmıştır. Yani öğretmen, bunu yapacaksınız, geliniz burada çalışacağız diyecek, çalışmayanlar, gitmek istemeyenler veya daha şâmil tabirle fesat karıştıranları geri bırakmak isteyenleri, sen sol tarafa baktın, sonra da bu işe fesat karıştırmak istedin diyecek, mahkemeye gönderecek, cezalandırılmalarını isteyecek, olduğu anlaşılıyor. Şu halde bu işleri yapmak lâzım ve iyi bir şeydir. Fakat bu işler köy kanununun 13 üncü 14 üncü maddelerinde mecburî ve ihtiyarî hizmetler meyanında sayılmıştır.

İmece suretiyle tarlaları sürmek, asker ailelerinin tarlalarını sürmek, mektep yapmak, yol kenarlarını ağaçlandırmak, ağaç dikmek, orman yerini hazırlamak, orman dikmek bunları onuncu maddenin fıkralarında yazılı olan şeylerdir. Bunların hemen hepsi köy kanununun 13 ve 14 üncü maddelerinde vardır. Bunları yapmazlarsa ihtiyar heyetine ve köylülere de ceza vardır. Müeyyidesiz de değildir.

Zeki Mesut arkadaşımız buyurdular ki, bunlar çok güzel şeylerdir, köylülerin menfaatlerini gözeten, yükselten şeylerdir. Zannederim ki, köylüler bunları istemeyiz demezler. Demezler amma bu işin yapılışını ve yapılış tarzını istemek meselesidir. Bu bir taraftan arzettiğim gibi köy muhtarı köyün amiridir. Köy meclisi köyün her hususuna karar vermek salâhiyeti kanuniyesini haiz bir teşekküldür. Bunlar, köyün iyiliğine, yükselmesine karar vereceklerdir. Bir taraftan da eğitmen gelecek, bir arkadaşımızın dediği gibi, şuraya bir kütüphane yapalım diyecek. Köy meclisi bu bizim vazifemiz meyanımdadır. Bunu biz de isteriz daha karar vermedik. Yahut biz bunu şuraya yapacağız ve şu kitapları getireceğiz, diyecek. Öğretmen diyecek ki, şu dağa orman yapacağım. Köy meclisi diyecek ki o bizim vazifemiz dahilindedir, biz karar vereceğiz. Binaenaleyh bu kanun köy ihtiyar heyetleriyle köy eğitime ve öğretmeni arasında bir iş birliği değil bir boğuşma husule getirecektir. Yani bu maddeyi bu şekilde tasvip buyurursanız katiyen bir fayda hâsıl olmaz, bilâkis zararı olur. Onun için köy kanuniyle bu 10 uncu maddeyi telif etmek ve bu işleri yapmak lâzımdır. Bunu yapmak için bendenizin bulduğum şekil arzettiğim gibi muhtelif yazılış şekilleri köy kanununda vardır. Bu 6 fıkranın altına bir fıkra ilave ederek bu vazifeleri köyün mecburi vazifeleri meyanına almak lazımdır. Mecburi vazifeleri meyanına alınca bunu eğitmen ve öğretmen isteyince

köy muhtarı veya köy meclisi yapmam diyemez. Çünkü bu köy kanununun emrettiği hizmetler meyanına girmiştir. Halk da yapmam diyemez; Çünkü cezası vardır. Onun için köy eğitmen ve öğretmenlerinin de istediği olur, köy muhtar ve meclisinin istediği de olur, zaten köy eğitimi köy meclisinin âzayı tabiiyesindendir. Ondan ayrılıp da ayrı bir karar almak muhtarlara karşı başka bir cephe almak için bir çalışma olursa bunun adına çalışma denmeyecek, boğuşma denecektir.

Onun için bendeniz şöyle bir tahrir takdim ediyorum. Lütfen kabul ederseniz, zannederim bu iki kanun telif edilmiş olacaktır.

Yüksek Reisliğe

«7. – Bu maddede yazılı işler, Köy kanununun 13 üncü maddesinde yazılı mecburi işlerden sayılır. Köylülerin yardımını icabettiren kısımları hakkında köy eğitmen veya öğretmenlerinin teklifi üzerine bu işlerin ne suretle yapılacağı Köy kanununun 4 üncü maddesinde yazılı olduğu veçhile köy ihtiyar meclisince karar altına alınır ve icra edilir.»

Bir de Emin Sazak arkadaşımın endişesine zannederim bu maddelerin tatbıkında mahal yoktur. Çünkü bu maddelerde yazılı olan işleri eğitmenler ve öğretmenler hepsi aynı yerde, aynı suretle, aynı zamanda tatbik edecek değillerdir. Mesela Adana'da kayakçılık, Erzurum'da kayıkçılık yapalım diyecek değillerdir. Köy meclisi ile tevhidî mesai edilirse iş görülür zannederim.

Abdurrahman Naci DEMİRAG (Sivas) – Bu kanunun ruhunu teşkil eden bu madde hakkında çok sözler söylendi. Benim söyleyeceğim sözlerin bir çoğunu arkadaşlarım izah ettiler. Ben yalnız bir kaç kelime ile sözlerimi nihayetlendireceğim.

Köy öğretmen ve eğitmenlerine iki vazife veriliyor. Birisi köy okul ve kurslarını idare etmek, birisi de köylüyü yetiştirmek vazifesi. Bunların herbiri kanunda tasrih edilmiştir. Bunların herbiri başlıbaşına bir şeydir. Bunu yapmak ve mevkiî fiile çıkarmak hepimizin gayemiz ve emelimizdir. Bu tahakkuk ettiği gün, en büyük zevkü süruru duyacağız. Yalnız, bir işin tahakkuku için kendisine vazife tevdi edilen kimsenin kuvvet ve kudretli olması kâfi değildir. Aynı zamanda onun vaktü zamanında olması lazımdır. Öyle tahmin ediyorum ki, Köy enstitülerimiz bu işi başaracak eğitmen ve öğretmenleri yetiştirecektir. Bu faaliyete ümitle bakılabilir. Yalnız bendeniz kabiliyet ve ehliyetin bu işi başarmaya kâfi geleceğini zannetmiyorum. Çünkü bir de zamanın müsaadesi lazımdır. Bun-

lar öyle mühim ve mudil vazifelerdir ki bir eğitimci ve öğretmenin bu işlerin hepsini başarmasına asla imkân yoktur. Denilebilir ki, başardıklarını başarsınlar, başaramadıkları kalsın, bu hiç başaramamaktan daha iyidir. Bunlara iki vazife tevdi ederken birisi ehem, diğeri mühimdir diye, yahut birinci derece, ikinci derece vazife diye bir tefrikımız yoktur. O halde bunların içerisinde yapılabilircekleri kendileri intihap edeceklerdir. Ben o endişedeyim ki, Emin Sazak arkadaşımızın dediği gibi, bu öğretmen, bu eğitimci bir çok vazifesinin içerisinde asıl eğitimcilik ve öğretmenlik vazifesi asliyesinde bazı ihmaller gösterecektir. İşte benim endişem ve ıstırabım budur. Nihayet köyün mezruatına şu veya bu işine karışmak mecburiyetini duyarken, beri taraftan asıl okutması lazımgelen köy çocuklarının tahsillerinde eksiklik olacağı kanaatindeyim. Bir adamın bu kanunda yazılı bütün iyi işlerin hepsini yapmasına imkân yoktur. Elbette bir kısmını ihmal edecek yahut da bir öğretmenin zevki hangisinde ise o cihetle meyledecektir. Diğerlerini ikinci plâna bırakacaktır. Onun için benim kaatımca, çok kıymetli ve çok esaslı olan birinci vazife -ki köy okullarını, kurslarını idare etmektir -bunu kendisine doğrudan doğruya esaslı vazife olarak verelim. Diğerlerini de irşat vazifesi olarak verelim. Yani esas vazifesini yaparken köylüleri de irşat hususunda çalışsın. Eğer bunun hepsini yapmağa imkânı maddi görmüş olsaydım, bu öğretmenlerin bu işleri tamamen yapacaklarına ıyman etmiş olsaydım, fenimelmatlup kabul ederdim. İstenilen şekilde, en iyi bir şekilde bu işin tamamını başarmasına imkân yok ise, yani kendisinin başaramayacağı kadar ağır bir yük tahmil edilirse o vakit asıl kendi vazifesi olan çocukları yetiştirme hususunda ihmaller olur kanaatındayım. Onun için bendenizin ıstırhamım, vazife olarak birinci kısmı verelim, vakit buldukları zaman şu veya bu hususta irşat vazifelerini de görür diyelim.

Rasih KAPLAN (Antalya) – Arkadaşlar, memleket idaresinde temel olan köyü, Büyük Meclis ele aldı, Köy kanunu yaptı. Bu kürsüde söz söyleyen bir çok hukukçu arkadaşlar, bu Meclisi Âliden çıkan Köy kanununun mükemmeliyeti üzerinde o kadar yüksek vasıflarla ifadelere bulundular ki, bu kanun, köyü şimdiye kadar diriltecek zannettik. Geçenlerde Nahiye kanununu konuşurken, Köy kanununun köy ihtiyar heyetine verdiği, on liraya kadar alacak davalarını görmek salihiyetini bırakmıyalım diye bir çok arkadaşlar ısrarla üzerinde durdular. İhtiyar heyetinden bu salâhiyeti alalım, niçin? Çünkü o vazifeyi görüyor. Halbuki kanun, Meclisi

âliden tatbik edilmek üzere çıkarılmıştır. Tatbik edilmedi. Binaenaleyh bu salâhiyeti ihtiyar heyetinde bırakmanın bir faidesi yoktur, nahiye meclisine alalım. Bu, şunu gösteriyor ki, arkadaşlar, Köy kanununun memleketin bütün köylerinde tatbik itibarıyla manzarası bize şunu gösteriyor ki; bir kısım yerlerde köylerde tatbik görüldü, iyi neticeler alındı, bir kısım yerlerde tatbik değil el dahi sürülmedi. Neden? Ne nahiye müdürümüz tatbik etti, ne de bu Köy kanununu ihtiyar heyetleri tatbik ediyor mu diye kaymakam takip etti, ne de bir kısım valilerimiz takibetti. Şu halde arkadaşlar biz köyü kendi haline bırakacak mıyız? (Hayır sesleri) Buna imkân yoktur. Köyü herhalde ele alacağız ve köyün dertlerine deva bulacağız. Yaptığımız en güzel Kanunla köyün derdine şifa vereceğiz zannettik Kanunu köyde tatbik etmediler. Şu halde tatbik çaresini arıyoruz arkadaşlar ve her halde köyde tatbik edeceğiz. Onun için eğitmen tatbik edecek, öğretmen tatbik edecek. Ruznamemizde bulunan Nahiye kanunu arkadaşlar, bu eğitmen ve öğretmen kanununun mütemmimidir. Ondan sonra mütemadiyen rica ettiğimiz İdarei umumiye kanunu gelecek arkadaşlar. Cumhuriyetin istekleri Cumhuriyet rejiminin çalışma vazifesi ve mesuliyet ifadelelerini taşıyan İdarei umumiye kanunu gelecek. Kaymakam, nahiye müdürü ve valiler bu kanunlar üzerinde mütemadiyen çalışacaklardır. Yalnız yoldan görünen yerde çalışmak kolaydır. Yoldan görünebilecek her hangi bir yerde çalışma devrinde yaşamıyoruz. Bu yurdu kurtarmak lazımdır. Dünya milletlerini gözümüzün önüne getirelim arkadaşlar? Dünyanın üzerinde yaşayan milletlerin yurtları vatanları ne vaziyettedir. Ona bakalım. Bir de kendi vaziyetimizi gözönüne getirelim. Ya bu deveyi güdeceğiz, ya bu diyardan gideceğiz arkadaşlar. Bunu da yapmak için köylere gitmek lazımdır. Köyde vazife göreceğiz. Eğitmen görecek, öğretmen görecek, nahiye müdürü görecek, kaymakam görecek, vali görecek. İhtiyar heyeti yapmamazlık edemez, kanun çıkardık onu eğitmen tatbik edecek, öğretmen tatbik edecek, nahiye müdürü teyit edecek, kaymakam teyit edecek.

Vazifeler arasında tearuz olurmuş. Nasıl olur? Kanunla eğitmen ve öğretmenlere vazife veriyoruz. Arkadaşlar, eğitmenleri, öğretmenleri şuurla yetiştiriyoruz. Bunların hepsi, aklını, zekâsını, şuurunu, mantığını, bilgisini bir yerde bırakarak, bir banka kasasında saklayarak köye gidecek değildir. Bilgiyle ve bilerek köye gidecektir. Yapacaklar işe ancak Mecliste karar verilecek, ondan sonra başlayacaklar. Bütün arkadaşlarımızı deminden beri dinliyorum.

Onları korkutan şey, yapamayacakları, başaramayacakları bir çok işlere başlarlar, hepsine başlanır, kalır. Arkadaşlar, bir iş vardır köyde. Bunların hepsini birden yapamayız diye, hepsini birden terk mi edeceğiz? Bu sene yapılabilecekleri bu sene yapacaktır, diğerlerini gelecek sene, diğerlerini de o bir sene yapılacaktır. Hepsine birden başlayacaktır kanatımız nereden geliyor? Tedricen işe başlayacağız, köyü kalkındıracağımıza neden inanımız olmasın? Okuttuğumuz, yetiştirdiğimiz, bu iş için ilgilendirdiğimiz bu yurt çocukları -ki zaten kendilerini köyden alıyoruz -köyün derdi içinde yetişmiş olan bu çocuklar her halde köyün derdi üzerinde duracaklardır. Tatbik edemediğimiz köy kanununu bunlar tatbik etsinler. İhtiyar heyetleriyle aralarında hiç bir şey çıkmayacaktır. Köyler hizmete mütehassır, aşık vaziyettedirler. Kendilerine iyi bir rehber ve köyün hayrına çalışan birisi önlerine çıktı mı onun peşinde ve onunla beraberdirler. Hatıranızı yoklayın. Gittiğiniz yerlerde yüz senelik hikâyeler dinlersiniz. 100 sene evvel bir kaymakam geldi, Allah ondan razı olsun, şu suyu getirdiydi, filan sene şu bataklıkta kurutulmasına sebep oldu gibi hatıralarla köyde yapılan işlerden bahsederler. Biz köye gideceğiz arkadaşlar, köye gideceğiz. eğer ihtiyar heyetlerinin vazifeleri ile bunların vazifeleri arasında tearuz olursa, Meclisi Âli, Türk ebet müddet oldukça buradadır, onun yapacağı tearuzları izale etmek, kanunu tadil etmek yine bu Meclisin vazifesidir. Bir defa bu kanunların tatbıkına imkân verelim.

Arkadaşlar, köylerimizi bir kere gözümüzün önüne getirelim: okuyanı az, yazanı az, işini bilen az, ev diye nasılsa bir damın altına girmiştir. Arkadaşlar; Dünyanın en yüksek, dünyanın en ileri, tarih itibarıyla kıyas kabul etmeyen Türk milletini bugünkü vaziyetiyle köyde bırakmak reva mıdır? (Değil sesleri) Onun için bugün her çareye tevessül edeceğiz, her tedbire başvuracağız.

Arkadaşlar, Dünyanın vaziyetini görüyorsunuz, biran evvel kalkınmak, dirilmek şarttır arkadaşlar. Onun için, hatta bu kanundan daha serti icabederse, hepimizin köylere giderek çalışması lazımsa, bunu da yapalım. Başka çare yoktur arkadaşlar, köyün dirilmesi lazımdır. Nüfusumuzun yüzde seksen beşini kurtarıp diriltmek bu Meclisin vazifesidir. Önümüzdeki kanun bu kalkınmaya dirilmeye doğru atılan en büyük adımdır. Onun için arkadaşlar, korkmayalım, ne muhtarın vazifesiyle tearuz hasıl olacaktır. Ne nahiye müdürünün, ne kaymakamın ne valinin... esasen bizim onlardan istediğimiz; muhtarından da, nahiye müdüründen de, kay-

makamından da, valisinden de istediğimiz, bu kanunun tatbıkında öğretmenlerle ve eğitmenlerle birlikte çalışmaktır, yol göstermektir. Her halde bundan sonra çalışmayanlara karşı sakit kalmamak lazımdır, Kanunun tatbıkını istemek lazımdır. Kanunun tatbıkı ise köylerin kurtulmasını temin edecektir. Onun için arkadaşlarımın duyduğu endişeye ben mahal görmüyorum. Bu kanunun tatbık edilmesi zarureti vardır. En güzel köy kanununun tatbık edilmemesi yüzünden köylerin 3-5 sene, bir sene dahi geri kalması zararımızdır ve bu zarara Türk milleti razı değildir.

Sırrı İÇÖZ (Yozgad) – Muhterem arkadaşlar, bu kanun, köylüyü yetiştirecek, köylüyü uyaracak bir kanundur. Bu kanunun istihdaf ettiği eğitmen ve öğretmenlerdir. İlk Mecliste köy kanunu müzakere edilirken bendeniz salondan dışarıya çıkmıştım. Dışarıda, Allah rahmet eylesin, Beypazarlı Çayroğlu Hilmi Bey vardı. İçeride ne konuşuyorsunuz diye sordu. Köy kanununu konuşuyoruz dedim. Maksat nedir, dedi. Latife olsun diye maksat senin gibi mütegalibenin elinden köylüyü kurtarmaktır dedim.

Bana cevap verdi, dedi ki, kurtaramazsınız değil mi ki, köylü çuvalını alıp benim ambara geliyor, değil mi ki, bana akıl danışıyor, kurtaramazsınız. Köylü çuvalını alıp ambarıma gelmezse, bana akıl danışmazsa o zaman mütegalibenin elinden kurtulur. Bu kanun köylüyü kurtaracaktır, ne çuvalımı alıp mütegalibenin ambarına gidecek, ne de onlardan akıl danışacak. Bu eğitmen ve öğretmenler, köylüleri irşat edecektir, onları kalkındıracaktır. Binaenaleyh, maddede tearuz, mearuz yoktur. Bendeniz maddenin aynen kabulünü teklif ediyorum.

Mu. En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Sayın arkadaşlarım; onuncu maddenin yüksek Heyetinizde bu kadar alâka uyandırması, muvakkat encümeninizi çok müteşekkik kılmıştır. Çünkü onuncu madde üzerinde, şu veya bu noktası üzerinde durmak lüzumunu hisseden arkadaşlarımız bize bu maddenin ehemmiyetini ve köy kalkınması davasındaki yüksek tesirini arz etmek fırsatını vermiş oluyorlar.

Hemen mevzua geçiyorum: Bu maddede sayılan vazifeleri bir veya bir kaç köy eğitmeni veya öğretmeni başarabilir mi, başaramaz mı? Encümeniniz bu mevzu etrafında çok dikkatle durmuş ve uzun münakaşalar yapmıştır. Nihayet meselenin en vâzih bir şekilde tesbiti için tuttuğumuz yol şudur: Bu vazifeler zamana nasıl tevzi olunacaktır? Öğretmenin gerek mektep dışında ve gerek mektep içinde yapacağı vazifeleri zamana, bir seneye nasıl sığdıracak-

sınız? İşte bunu Maarif vekâletinden sorduk. Maarif vekâleti de bize işlerin zaman içinde tevzi tarzını gösterir bir plân verdi. Şimdi o plâna göre bu işlerin zaman içinde nasıl bir taksime tabi tutulacağını arz edeyim. Yalnız evvela şunu arzetmeliyim ki bu kanun lâyihası bir sistemdir ve onuncu madde bu sistemin merkez noktasıdır. Bu madde layıkıyla anlaşılmasın veya her hangi bir sarsıntıya uğrarsa bütün bu lâyiha sistem bakımından çok şey kaybeder. Bunu hareket noktası yaptıktan sonra vazifelerin zaman içinde nasıl bir taksime tabi tutulacağını arza geçiyorum: Evvelâ karşımızda 12 aylık bir devre yani bir senelik zaman var. Bu zamanın asgari yedi ayı, okul içinde köy çocuklarının öğretim ve eğitim işleri için ayrılıyor. Bu yedi aylık devre 210 gün edeceğine göre, tatil günleri de çıkarıldıktan sonra elde 172 gün kalacaktır. Bu 172 günde öğretmenler (2580) ve öğretmenler (4300) saat ders okutacaklar. Şimdi yedi aydan geriye kalan üç ay var. Bu da maddenin (B) fıkrasında sayılan hizmetlerin ifasına tahsis olunacak yani üç ayda köy halkını yetiştirmek ve buna mümasıl vazifelere taallük eden işlere tahsis edilecek. Geriye kalan iki aylık bir tatil zamanında da öğretmen ve öğretmenler tabii boş durmayacaklar. Köyün amelî hayatıyla ilgili işlerde çalışanlara rehberlik edeceklerdir. Bu iki aylık devreyi de bir iş devresi diye kabul etmek kabildir.

Şimdi bu plâna göre bu vazifeler nasıl ifa edilecek? Yedi aylık devre, üç aylık ve iki aylık devre bu plânda nasıl yer alabilecek? Evvelâ bu vazifeleri heyeti umumiyesi itibariyle bir tasnife tabi tutmak lazımdır: Bunlardan bir kısmı bir defa yapılan işlerdir. Mektep binası kurmak, bahçeyi tesis etmek, fidanlık kurmak gibi. Bunlar bir defaya mahsustur. Bazı vazifeler de vardır ki bunları devrî olarak kabul edebiliriz: Bunlar, bir senede, iki senede, üç senede bir defa yapılacak vazifelerdir. Bir kısmı da senede bir kaç defa yapılan vazifelerdir. Görülüyor ki bütün bu vazifeler 10 uncu maddenin müteaddit fıkralarına ayrılan işlerdir. Bunların heyeti umumiyesini böyle bir tasnife tabi tutmak lâzımgelince işin mahiyeti daha vâzıh bir surette anlaşılmış olur. Yani sathî bir bakışla zannedildiği gibi bunlar yapılamayacak, Emin Sazak arkadaşımızın tâbiri gibi hayalî mahiyette işler değildir. İşin hacmi bundan ibarettir ve işin zamana taksimi de böyledir. (A) ve (B) fıkrasındaki işler işte bu tasnife göre yedi, üç ve iki aylık devrelerde yerlerini alabileceklerdir. Şimdi, Emin Sazak arkadaşımızın beyanatını esas tutarak bu işleri yapacak öğretmen ve öğretmenlerin ehliyet ve kıfayetlerine geçiyorum: Emin Sazak arkadaşımızın evvelki celsedeki

beyanatını, maruzatıma ve cevaplarıma esas tutacağım. Arkadaşımız şöyle buyurmuşlardı: «Bu madde muallimlere o kadar salâhiyet veriyor ki, hekim, hâkim, ne bileyim mürşit, Peygamber, hepsi...» Arkadaşımızın bütün görüş tarzı bu fıkranın içine yerleşmiş bulunmaktadır. Arkadaşlar, Köy enstitüsünde yetişecek öğretmen, hekim değildir. Çünkü Tıp Fakültesinden mezun değildir. Hâkim de değildir. Hukuk Fakültesinden mezun olmadığı için, peygamber hiç değildir. Arkadaşımız bu tâbiri zannederim, hakiki mânada değil, mecazi mânada kullandı. Çünkü Peygamberler devrinde yaşamıyoruz. Mürşit kelimesine gelince; bu yerinde olabilir: İlim mürşidi fen mürşidi, fazilet mürşidi...

Bu mânaya alarak, bu kayıtlarla bu öğretmenler ve eğitmenler hakikaten mürşitlik vazifesini yapacaklardır. Bu ırşat vazifesini hangi kabiliyetle, hangi kifayetle ve hangi hazırlıklarla yapacaklardır? Buna Emin Sazak arkadaşımız, yine kendi müşahedeleriyle cevap veriyorlar; Diyorlar ki «Ben bu yeni köy muallimlerinin yetişme tarzı itibarıyla çok emniyet duydum. Bu çocuklar, bu sahada çok iyi çalışacaklardır. Hoşuma giden şeyleri, bu çocukların her şeyi öğrenerek köye götmeleridir. Çocuk bu suretle yetişirse hakikaten bir inkılâp olacak diye bir fahır ve sevinç duydum.» Demek ki, bu yetişen çocukların kifayet ve ehliyetleri noktasında kendileriyle aramızda bir görüş farkı yoktur. Yalnız bir şey vardır. Bu arkadaşımız, «Onlar, bu ağır yüklerin altından kalkamazlar» diyor. İşlerin arzettiğim tasnif tarzına göre, tertip tarzına göre altından kalkılabilecek bir yük teşkil etmeyeceği artık tavazzuh etmiştir. Şunu da ilave edeyim ki, eğitmenlere ve öğretmenlere bu vazifelerin verilmesi şu iki noktâ nazardan pek lâzımdır: Köy okullarında yetişenler ne olacak? Elbette müstesna kabiliyetler, dehalar köy muhitinden fırlayarak memleketin muhtelif sahalarında çalışabilirler. Bunlar müstesnadır. Fakat biz köylü çocuğun köyde kalmasını ve köyde müfit olmasını, köyün elinden tutarak onu ilerletmesini istiyoruz. Çocuk köy okulunda yetiştikten sonra, eğer kendinden az çok farklı bir muhit içinde kalacak olursa öğrendikleri neye yarayacaktır? Köyle nasıl anlaşılabilecektir? Hatta eviyle, ana babasıyla nasıl anlaşılacaktır? Hatta korkulur ki, onlar bu çocuğun köyün içinde hâşşâ bir âmil olmasına engel olabilirler. Bunun içindir ki, öğretmenin bir taraftan köyün çocuğunu yetiştirirken, diğer taraftan, onunla teşriki mesai edebilecek, hemhal olabilecek köy halkını da onun seviyesine erdirmeye çalışması lazımdır. Aksi takdirde şimdiye kadar olduğu gibi ya köylü çocuk köyünü beğenmeyecektir, anlaşılabilecektir, köyünden çıkıp gidecektir; yahut daha acı bir

netice olmak üzere, bütün öğrendiklerini unutacaktır. Bütün maddi, manevi emekler hüsrarla neticelenmektedir. İşte bu maddenin istihdaf ettiği maksat, bir taraftan köylü çocuğunun müfit olabileceği bir muhit içine yerleştirmek ve o köy içinde zihniyet itibarıyla, terbiye itibarıyla yabancı bir muhit içinde bulunmamasını temin etmektir. Diğer taraftan köylümüzün, yani yetişmiş köylü halkımızın bir an evvel kalkınması bizim için acil bir ihtiyaçtır. Çocukların yetişmesi, yeni bir neslin köyde türemesi uzun bir zamana mütevakıftır. Fakat mevcut neslin elinden tutarak onu da mümkün olduğu kadar kalkınma yolunda ileri götürmek vazifelerimizdendir. Bunun ne kadar acil bir zaruret olduğunu rakamlara istinaden teyit etmek isterim.

Arkadaşlar; 1935 istatistiklerine göre bizim faal nüfusumuzun yekûnu (7 921 000) dir. Bu nüfusun mesleklerine tevzii şöyledir: Toprak mahsulleri ve avcılıkla meşgul olanlar (6 480 000), Sanayi ve madenlerle meşgul olanlar (656 000), Ticaret ve muvasala ile meşgul olanlar (340 000), Umumi idare ve hizmetler serbest mesleklerle meşgul olanlar (398 000), Ev iktisadiyatı ve şahsi hizmetlerle meşgul olanlar (47 000) dir. Görülüyor ki faal nüfusumuzun (6 480 000)'i toprak mahsulleriyle çalışan ve geçinenlerdir ki, bunlar hemen umumiyetle köylülerimiz demektir.

Bu (6 480 000) halkı, kütleyi bir anevvel elinden tutarak yürütmek, memleket için istihsal davasında, istihsal meselesinde âzami derecede müessir bir kıymet haline getirmek; ancak köylünün onuncu maddedeki mükellefiyetlerle, vazifelerle aydınlatılması, işini bilmesi sayesinde kabil olacaktır. Rakamların belâğatı onun madde de sayılan ve öğretmenlere tahmil edilen vazifelerin bizim için ne kadar acil bir iş olduğunu apaçık göstermektedir. Bazı arkadaşlarımız bu enstitülerde yetişen eğitmen ve öğretmenlerin seviyeleri üzerinde durdukları için o nokta hakkında da maruzatta bulunacağım:

Köy enstitülerinin tahsil müddetleri beş senedir. Bu mekteplerde iki türlü ders okutulmaktadır. Birinci nevi dersler umumî kültür dersleridir. Bu dersler orta okullarla öğretmen okullarının müfredat programına göre gösterilmektedir: Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat ve sağlık bilgisi, yabancı dil, el yazısı, resim, jimnastik, müzik, askerlik, edebiyat. Bu dersler, «malûmatı umumiye» dediğimiz müşterek bilgi dersleridir.

İkinci kısım dersler, meslekî derslerdir: Bunlar da psikolojiden başlayarak pedagoji, tedris usulü ve tatbikat, terbiye tarihi, sosyoloji, okul sağlık bilgisi, iş dersi, çocuk bakımı, kooperatifçilik dersleri. Beş senenin üç senesi malûmatı umumiye derslerine aittir;

son iki senesinde de meslekî dersler okutulur. Bundan başka bir de köy hayatı noktaî nazarından, ziraat noktaî nazarından, sıhhat noktaî nazarından, köyün inşaat işleri noktaî nazarından enstitü talebesini köye hazırlayacak dersler vardır. Bunlar bir kaç grupta mütalâa olunur: 1) Ziraat dersleri; ziraat, zootekni, ziraat sanatları, 2) İnşaat dersleri; -inşaat dersleri içinde, marangozluk, demircilik, dülgerlik, dokumacılık... gibi bir takım dersler vardır. -Programda millî oyunlar da var. Fılvakî bu mekteplerin tahsil müddeti, şehirler için, kasabalar için öğretmen yetiştiren öğretmen mekteplerinden bir sene farklıdır. Fakat aldığımız izahata göre, bunların tatil devreleri de faaliyetle geçtiği için aralarında bir muadelet mevzuubahis olursa, öğretmen okulları ile köy enstitülerinin tedris ve terbiye sistemi karşılaştırılmak icabederse neticenin her halde köy enstitülerinin lehinde olacağı anlaşılıyor. Çünkü bunlar, tatil zamanlarını boş yere geçirmeyerek bilhassa ziraate taallûk eden derslerin tatbikatını görmektedirler. Bunların diğer mekteplerde olduğu gibi iki aylık tatil devreleri bir istirahat devresi değildir. Muahhar maddelerle göreceksiniz ki, enstitü muallimleri tatillerde surreti mahsusada mezuniyetle mektepten ayrılabilirler. İzinleri de münavebeye tutulmakta imiş.

(B) fıkrasında bahis mevzuu olan vazifeler, idarî makamların salâhiyetleriyle bir tearuza ve bir tedahüle sebebiyet verebilir mi? Yani bir salâhiyetler çarpışması, kargaşalığı vücut bulabilir mi? Bazı arkadaşlar bu nokta üzerinde durdular. Arkadaşlar, Emin Sazak arkadaşımızın buyurduğu tabirle bu öğretmenler, köylerde mürşitlik vazifesini yapacakları için bunların köye müteallik işlerde müessir olması, sırf gönül hoşluğuna ve gönüle hitap etmeye istinat edecektir. Yani cezrî, tedbirlere, zorlamalara ve mücadelelere istinat etmeyecektir. Köylü seve seve ve isteye isteye bu vazifelere rağbet gösterecek ve öğretmenler de kanunun hududu dahilinde kendilerine yardım vazifesini ifa edeceklerdir. Prensip budur. Bununla beraber, yardım bir vazife, bir mükellefiyet tarzında tespit edilmiş olmakla beraber hukukî cepheden herhangi bir ihtilâfa mahal vermemek için on birinci maddede bir kaydı ihtirazî vardır. Bu kaydı ihtirazî, bütün ihtilâfları ve bazı arkadaşlarımız tarafından ileri sürülen bütün endişeleri önlemeye kifayet edecek derecede sarîh ve vazıhtır.

On birinci maddenin birinci fıkrası şöyledir. «Onuncu maddede yazılı işlerin gerçekleştirilmesi için ilgili köylüler, bu kanunda yazılı esaslara göre ve diğer kanunlarda tespit edilen hükümlere uygun olmak şartıyla, (tekrarlıyorum) (diğer kanunlarda tespit edilen hükümlere uygun olmak şartıyla) eğitmen ve öğretmenlere yardım etmek ve onlarla işbirliği yapmak vazifesiyle mükelleftirler.»

Görülüyor ki köylünün, işbirliği yapmasını, öğretmenler ve eğitimciler, kendilerinden isteyecekler. Fakat vazifeler, diğer kanunlarda tesbit edilen hükümlere uygun olmakla mukayyet ve meşruttur. Bu «diğer kanunlarda» tâbiri o kadar geniştir ki, bunun içine Köy kanunu girdiği gibi bundan sona intişar edecek kanunlar da girebilecektir. Çünkü son günler içinde Köy kanunuyla ilgili bir kanun layihasıyla meşgul bulunduğumuzu yüksek Heyetiniz hatırlar. Belki bu kanun layihası, Nahiye teşkilâtına müteallik kanun lâyihası, köy kanununda bazı tadilâta sebep olacaktır. Bütün bunları derpiş ederek bu kaydı ihtiraziylı koyduk ve bu arkadaşların ileriye sürdükleri endişeyi tamamen bertaraf edecek bir sarahat ve vuzuhtadır. Bundan emin olabilirler.

Yahya Sezai arkadaşımız, «bir yardımdan ibaret ise, bu işlere diyecek yok, fakat bir salâhiyet ifade ediyorsa, o zaman ihtilâflara sebep olabilir» dediler. Verdiğim cevaplar zannederim ki, vaziyeti, iliştikleri noktayı kâfi derecede tenvir etmiştir. Yardımlar, sadece ihtiyari bir iş mahiyetinde ve manasında alınmamıştır. Kanun lâyihası bu yardımı yapacak öğretmen için de, köylüler için de bir vazife mahiyetinde almıştır. Vazife olunca müeyyidesi de lâzımdır. Onu da on birinci madde mucibince temin etmiş, ancak idarî makamlarla, idare heyetleriyle her hangi bir tedahüle ve tearuza da mahal bırakmamış oluruz.

Arkadaşlar, köy okulunun yetiştireceği köylü çocuklarının, seviye itibarıyla şehir ve kasaba ilk okullarından yetişecek talebeden farklı olup olmadıklarını açıkça ifade edebilmek için biz bu okulların programları mevzuu üzerinde de tevakkuf etmeye lüzum gördük. Aldığımız izahata göre, köy okulları içinde üç sınıflı olanlarının «köy okulları programı» diye ayrıca bir programı vardır. Fakat beş sınıflı köy okullarında tatbik edilen program, şehir ve kasabalarda tatbik edilen programın aynıdır. Eğitimcilerin tatbik edecekleri üç sınıflı okulların programlarındaki fark da, bünye itibarıyla değil, derslerin sayısı itibarıyla değil, bir muallimin üç sınıfta çalışması noktai nazarından alınacak bazı teknik tedbirlerden sonra köyün mahallî şartlarına ve eğitimcinin seviyesine göre gözetilmesi icabeden bazı noktalardan ibarettir. Yani teadül noktai nazarından üç sınıflı köy okullarında yapılan tedrisat programının beş sınıflı okulların ilk üç sınıfına ait tedrisat programlarından esas itibarıyla farklı olmadığı tespit ediliyor.

Muhterem arkadaşım General Kiazım Sevüktekin, yine onuncu maddenin (B) fıkrasına dahil olan hizmetlerden birinin herhangi bir vazife tedahülüne sebep olup olmayacağını sorarak, « Burada-ki Millî Müdafaadan maksat nedir?» dediler.

«Millî Müdafaa» hizmetinin arkasında da «İşbirliği» kaydı vardır. Öğretmen köyde Millî müdafaa işlerinde çalışacak ve asker alma işlerinde bir vazife deruhde edecek değildir, herhangi bir müdahale ihdas edecek değildir. Öğretmenin yapacağı askerlik işleri ne olabilir? Asker toplama mevzuubahis olduğu zaman, kendine taallûk eden, muhaberata, tenvire taallûk eden bir hizmet varsa onu seve seve yapacaktır. Köylüyü askerlik hizmetine teşvik edecek, bilhassa gençliği askerliğe hazırlamaya çalışacak ve sonra köylünün, hepimizin millî vazifelerimizin başında olan hamaset duygularını mütemediye tahrir edecek. Hâsılı köylünün fitrî olan askerlik kabiliyet ve meziyetlerini daima canlı bir halde bulundurmak için elinden geleni yapacaktır. Yani askerî kültür verecektir. Bu, muallimin elinde köylüyü mütemediye uyanık bir halde bulundurmak için kullanacağı bir salâhiyetten ibarettir.

Faîk Ahmed arkadaşımızın endişelerine, öyle zannediyorum ki, on birinci maddede biraz evvel okuduğum kaydı ihtirazi kâfi bir cevap teşkil edecektir. O kayıt o kadar açıktır ki, herhangi bir kanunla, mevcut veyahut ileride tedvin olunacak herhangi bir kanunla bir tedahüle imkân bırakmaz.

Geçen celsede bir arkadaş «Köy enstitüsü» tabirindeki «Enstitü» kelimesine iliştiler. Arkadaşlar; bu tabir, bundan evvel kanuniyet kesbetmiştir. Köy enstitüsü kanununda bu kelime yerleşmiştir. Fakat mukaddem bir kanunda yerleşmiş olması, bu kelime üzerinde durulmasına bir mani teşkil etmeyeceği için Encümen namına cevap vermeği faydalı buluyorum:

Encümenimiz enstitü kelimesi üzerinde tekrar durmaya lüzum görmemiştir. Fakat bu kanun lahiyasında geçen bazı tabirler üzerinde durmuş ve bazılarını değiştirmiştir. En çok Türkçe kelimeleri tercih etmiştir. (Enstitü) kelimesine ilişkin arkadaşımız, buna «En üstü» desek olmaz mı dediler. Evet, bu suretle kelimeyi türkçeleştirmiş oluruz. Halk, köylü, belki «Enüstü» demektir, böyle olursa daha kolay anlaşılır. Fakat ıstılâh olarak kullanılan bir kelimenin lügât manasıyla ıstılâh manası arasında bir münasebet bulunursa o ıstılâhın anlaşılması daha kolay olacağı için «Enstitü» kelimesinin bu müesseselere «Enüstü» şeklinde verilmesi pek isabetli bir şey olmaz. Çünkü tahsil müesseseleri arasında böyle bir üstlük mevzuubahis olsaydı bu tabir ancak en yüksek mertebede bulunana sadık bir tâbir olabilirdi. Mesela, üniversiteye bu tabir verilebilir. Fakat köy enstitüleri en yüksek, enstitü bir tahsil derecesi değildir. Köy enstitüsü yüksek tahsil vaziyetinde değildir.

Sonra bir arkadaşımız, «İşlik» kelimesine temas buyurdular. İşlik, Hükümetin teklifidir, biz de ıpkı ettik. «Atölye, demektense, yabancı bir kelime koymaktansa Hükümetin bulduğu bu kelimeyi beğendik, tasvip ettik. Bu kelimenin sarfı kıymeti üzerinde herhangi bir mülahaza ileri sürülebilir, bundan daha elverişli, daha kullanışlı bir tabir ileri sürülürse Yüksek Heyetinizin takdiriyle bu kelimenin yerine o konabilir. Encümenin bu tabir üzerinde başka mütalâası yoktur. Zannediyorum ki, bu maruzatımla arkadaşlarıma cevap vermiş oldum. (Kâfi, kâfi sesleri).

Maarif V. Hasan Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlarım, bu onuncu madde hakkında zannediyorum Yüksek Heyetiniz lehinde ve aleyhinde söylenen sözlerle tenevvür etmiş bulunuyor. Bu madde belki uzun yazılmıştır. Bir arkadaşımızın buyurduğu gibi madde içinde yazılmış olan bu hükümleri yirmi maddeye sığdırmak ve dağıtmak mümkündü. Böyle yazılmasının sebeplerini size bir dil âliminin başka bir vesile ile söylediği mucip sebepleri anlatarak arz etmek istiyorum. Bundan on, on iki sene evvel bu âlim buraya, Ankara'ya gelmişti. Dil cemiyetinde bize nazariyesi hakkında izahat verirken bir kitabını gösterdi, üç büyük sahife bir cümleden ibaret. Sordum ben, bunun anlaşılması güç oluyor niçin böyle üç sahifelik bir cümle yaptınız? Adam dedi ki; şimdiye kadar birçok kitaplar yazdım. Benim yazdığım kitaplardan bir cümleyi alırlar, üstünü almazlar, altını almazlar. Ondan sonra da beni kendi sözümle ilzam etmek isterler. Bunun için fikirlerimi bir cümlede toparlamığa mecbur oldum ki; almak lazım gelirse hepsini birden alsınlar ve sözümün bir tarafını koparmasınlar. Bu sayede de beni sözümle ilzam etmeğe kalkmasınlar. İşte maddenin uzunluğu böyle bir duygu, böyle bir düşünceden gelmiştir. Bu maddede, kanunun heyeti umumiyesi görüşülürken arzettiğim gibi, öğretmenin okul içinde ve dışında vazifelerini tespit etmiş bulunuyoruz. Bu vazifeleri ona verdiğimiz zamanda, meselâ demin Kiazım Sevüktekin arkadaşımızın dediği gibi, Millî Müdafaa vazifesi dediğimiz zaman, o hususta büyük bir kurmay tertibat alır, askerî projeler ve plânlar yapar. Bir insanın vazifesi saymıyoruz, öyle şey mevzuubahis değildir. Emir veriyoruz, Her ihtimale karşı paraşütle inilirse, ben askerim, yahut değilim demeğe imkân var mı? Vatandaş olarak şöyle veya böyle demeden müdafaa mecburdur.

Sonra diğer işlerde mesela bir bataklık kurutulacak. Filân kanunda bu, vazife olarak geçiyor. Bataklığı kurutmak için yüksek mühendis aramağa ve olmağa lüzum ve imkân var mı? Bunu yap-

tırıyoruz. Nitekim köy kanununda, kanun burada, önümdedir, okuyup başınızı ağrıtmak istemiyorum. Madde madde, sayfa sayfa köylüye iş vermiştir. O sayfa sayfa işlerin sanki bir anda, bir günde yapılacağı mülahazasıyla o kanunu çıkarmış değiliz. Bütün o işler kabul edilmiştir amma sırasında ve zamanında, kudret ve imkânla mütenasip olarak yapılacaktır. Onun için bu maddenin o fıkrasının uzun görünmesi endişe vermemelidir ve öğretmenin yapacağı iş zannedildiği gibi beşer kudretinin dışında bir iş de değildir. Büyük iştir, güç iştir fakat çalışan insan bunu yapabilir. Biz o vaziyetteyiz ki, köydeki nüfusumuzun % 15,6 sı okuyup yazmaktadır. Bunu normal şartlar ve normal usullerle daha sittin sene okutup yazdıramayız. Onun için bizim davamız büyüktür ve aceledir. Geçirecek vaktimiz yoktur.

Rasih Kaplan arkadaşımızın dediği gibi, ya bu deveyi gütmeli, fakat Büyük Şefimizin tashih ettiği gibi, ya bu deveyi gütmeli, ya bu deveyi gütmeli. Bu diyardan gitmek yoktur. Zannederim ki kâfi derecede tenevvür ettik, bu madde bu kanunun ruhudur, esasıdır, olduğu gibi kabul edilmesini istirham ederim. (Muvafık sesleri).

REİS – Bir tadil teklifi vardır, okutuyorum:

Yüksek Reisliğe

Köy okulları ve enstitülerini teşkilâtlandırma kanunun 10 uncu maddesinin sonuna, şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı aşağıdaki fıkranın ilave edilmesini teklif ederim:

7. – Bu maddede yazılı işler, Köy kanununun 13 üncü maddesinde yazılı mecburi işlerden sayılır. Köylülerin yardımını icabettiren kısımları hakkında köy eğitmen veya öğretmenin teklifi üzerine bu işlerin ne suretle yapılacağı Köy kanununun 44 üncü maddesinde yazılı olduğu veçhile köy ihtiyar meclisince karar altına alınır ve rica edilir.

Balıkesir Mebusu

Yahya Sezai Uzay

REİS – Takriri reynize arz ediyorum. Nazarı dikkate alanlar... almayanlar... Nazarı itibare alınmamıştır. Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 11. – Onuncu maddede yazılı işlerin gerçekleştirilmesi için ilgili köylüler, bu kanunda yazılı esaslara göre ve diğer kanunlarda tespit edilen hükümlere uygun olmak şartıyla eğitmen ve öğretmenlere yardım etmek ve onlarla işbirliği yapmak vazifesiyle mükelleftirler.

Bu mükellefiyetlerden kaçanlarla işleri aksatanlar ve bu işlere fesat karıştıranlar hakkında eğitim ve öğretmenlerin ihbarı üzerine ilk öğretim müfettişi tarafından yapılacak tahkikat evrakı tetkik olunarak takibe lüzum görüldüğü takdirde köyün bağlılığına göre kaymakam veya valinin yazacağı bir müzekkere ile Cumhuriyet Müddeiumumiliğine gönderilir. Müddeiumumilik tahkikat evrakını sulh mahkemesine tevdi eder ve mahkemece de bu hareketleri sabit görülenler üç günden on beş güne kadar hafif hapis veya beş liradan yirmi beş liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır. Bu cezalar tecil edilmez.

REİS – Elimizdeki maddede encümen bazı değişiklikler yapmıştır. Onun için bir daha okutuyorum:

(On birinci madde tekrar okundu)

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Burada iki noktaya temas edeceğim.

Birisi, salâhiyetli mercilerden verilen emirlere, yapılan tebliğlere riayet edilmediği takdirde o iş nihayet kazai bir safhaya intikal edecektir. Şimdi burada meselâ yardım ve işbirliğine muhalefet edilirse, o zaman ilk öğretim müfettişi tarafından tahkikatın yapılacağı söyleniyor. Bendenize kalırsa bu tahkikatı artık zabita vazifesini görenlere vermek daha yerinde olur. Nihayet tahkikatı yapmak kendi teftişine memur olduğu kimseler hakkında ise yerinde olur. Fakat hiç alâkadar olmadığı, halkı alâkadar eden bir mevzu da tahkikata girişmektedir. Alâkalıyı davet edecek, alâkalının ifadesini alacak. Nihayet bunlar bir jandarmanın bir zabita memurunun mevzuunu alâkadar ettiğine nazaran böyle umumî sistemlere istisna teşkil edecek bir surette tahkikatı ilk öğretim müfettişlerine vermek pek yerinde olmayacaktır kanaatındayım. Sonra efendim, ikinci bir nokta, tahkikat yapacak evrakı tahkikiyeyi valiliğe verecek, valinin bu iş üzerinde bir takdir hakkı olacak mı, olmayacak mı? Bu cihetin tanzihini rica ediyorum. Bilmiyorum metinde var mı?

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Vardır.

Faik Ahmed BARUTCU (Devamla) – Güzel. Yalnız bu tahkikatın zabita veya jandarma yardımıyla yapılacağı tâbii olduğuna göre oraya verilmesi muvafık olacağı kanaatindeyim.

İkinci nokta: Maddenin sonunda bu cezalar tecil edilemez deniyor. Esasen verilecek olan ceza 3 günden başlıyor. 15 güne kadar hapistir. Burada da umumî esaslardan ayrılmaya sebep yoktur.

Mahkemelerde bu tecil hakkı, umumî esaslara göre, mevcuttur. Fakat tecil hakkının mahkemelerde mevcut olması hâkimin mutlaka tecil kararı vereceğini tazammun etmez. Vaziyete göre hâkim huzuruna sevk edilen kimsenin haline şanına veyahut masebaktaki vaziyetine göre o cezanın tecilinde bir fayda görürse tecil etmesinde bir mahzur yoktur. Nihayet burada maksat bu cezanın çektilirilmesi değildir. Farz buyurun ki tahkikat yapılmış, o tahkikat hakikaten o kimsenin mahkemeye sevkini istilzam ediyor. Amma nihayet o kimsenin mutlaka bu cezayı çekmesi için hâkimce kati lüzum görülmeyecek olursa ve onda içtimai bir fayda mülâhaza etmezse hâkimin tecil hakkını istimal etmesinden bir mahzur tevellüt etmez. Çünkü nihayet hâkim bir defa tecil eder. Bu fil bir daha tekerrür ederse her iki cezayı birden çekecektir. Bu itibarla cezanın tecil edilmiş olması, kendisini mutlaka yapmış olduğu bu fiilin tekerrürüne sevk etmesi varit olması gerektir. Çünkü bu filî yapan adam hakikaten nâdim ve ahlâkî da uygun olursa, hâkim de buna kanaat ederse niçin tecil edilmesin? Mesela bir iş birliği yapmaktan istinkâf etmiş, işi varmış, o gün tarladan gelememiş. Vakıa bu gibi ufak tefek işler mahkemeye sevk edilmez amma bir an için böyle bir vaziyeti tasavvur edersek bu adam mahkemeye gitmiş, orada mazeret serdetmiş, mazereti vaktiyle tahkikat yapana bildirmesi lazımdı, bu mazereti belki o tahkikat yapana karşı ispat edememiş. Şimdi diyor mahkemede, benim bu mazeretimi tevsik edemediğinden dolayı, huzurunuzda sevk ettiler, ben bu gibi işlerden istinkâf edecek adam değilim, şöyle oldu, böyle oldu, derse hâkim de mutlaka, madem ki istinkâf etmişsin, gitmemişsin, kanun da benim elimi, kolumu bağlamış bulunuyor, seni üç gün hapse mahkûm ediyorum demesinde hiç bir içtimai faide mülâhaza edilmez gibi geliyor, bendenize. Onun için hâkimin tecil hakkını kabul etmekte ve umumî esaslardan ayrılmamakta daha çok faide vardır. Benzenize göre, Encümen de bunu kabul ederse yerinde bir iş olur.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Efendim, on birinci madde hakkında, demin arzettiğim gibi, Faik Ahmed arkadaşımızın ikazı üzerinde ikinci fıkrada yaptığımız tadilât bütün düşünlülen mahzurları ve köylüler için teminat yollarını ihtiva etmektedir. Şimdi bu tadil de okunduktan sonra arkadaşımız, ilk öğretim müfettişinin tahkikat yapmasını doğru bulmuyorlar. Bunun adli vazifeyi ifa edecek zabıta tarafından yapılmasının daha muvafık olacağı şeklinde mütalâa beyan ediyorlar. Bir kere kanun bu işi cezaî müeyyide altına alıyor, köyün kalkınması bakımından, halkın

yapacağı işbirliğine aykırı hareketle onu aksatacak vaziyette bulunacaklara karşı. Bu itibarla bu işde adli zabıta vazifesini gören köyde nihayet jandarmadır. Jandarmanın bu iş hakkında işi tahkike girişmesini, umumî suçlar hakkındaki muamelelere kıyasta hiç bir faydalı netice vermez. İlk öğretim müfettişleri zaten, kanunun teşkilâta ait geçen maddelerinde görüldüğü gibi, ilk öğretim müfettişi, gezici öğretmenler, gezici başöğretmenler, hepsi bu işlerin, köy arasında dolaşarak, yürütülmesini daima tetkik ve murakabe eden uzuvlardır. Binaenaleyh ilk öğretim müfettişi, bu cezaî müeyyidenin tatbiki lazımgelip gelmeyeceği noktasında eğitmen ve öğretmenlerin ihbarı üzerine hangi köylünün hareketi cezayı istilzam edeceğini daha iyi tahkik eder ve iyi takdirlerde bulunabilir. Filhakika jandarma adli zabıta vazifesini ifa ediyor. Yalnız umumî suçlar hakkındaki muamelenin burada tatbikında hiç fayda yoktur ve bu kanunun istihdaf ettiği maksada hiç te uymaz mahiyettedir. Binaenaleyh bu noktaî nazardan encümen iştirak edemez.

Tecil meselesine gelince: Muvakkat encümen, malûmunuz 7 encümenin üçer âzasından teşekkül etti ve bu encümende tecilin tatbik edilmeyeceği hakkındaki hükmün sebebi sorulduğu zaman, Hükümetin teklifinde bütün cezai maddelerde aynı hükmün konduğunu gördük. Buna daha ziyade kuvvet vermek için bu lâyiha-ya dercini Hükümet tensip etmiştir, dendi ve Encümen ekseriyeti bu noktaî nazarı kabul etti, takdir Yüksek Heyetinizindir. Binaenaleyh encümen ekseriyetinin, vâkı olan istizahla, Hükümet teklifinin kuvvetlendirici bir kaydolması üzerine koyduğu bu hükmün encümence kabul edilmesine karşı, encümen namına bendenizin, Faik Ahmed arkadaşımızın Umumî hükümlere dayanan mütalâasına iştirak ettiğime dair beyanatına iştirak edemeyiz.

Nâzım POROY (Tokad) – Efendim; tahkikatın müfettiş tarafından yapılması hususunda Muvakkat encümen reisinin beyanatını hakikate ve tabiatı eşyaya daha muvafık bulurum, o kanaattayım.

Tecile gelince, tecil modern ceza kanununun en güzel bir tesisidir. Bilhassa böyle bir meselede yani köylüye bir takım vazifeler veriyoruz. Umumî müzakerede söylediğim veçhile, bu işi seve seve ve içten gelerek yapmasını istiyoruz. Biri bir hata etmiş olabilir, değil mi efendim?

Böyle bir halde cezai müeyyide vermek ve seni asla affetmeyeceğim demek, bu reva değildir. Eğer o köylü bu gibi vazifelere karşı temerrüt halinde bulunuyorsa, ikinci filî işlediği zaman, zaten

evelki cezasını da çekecektir. Bu itibarla son fıkranın maddeden tayy çok muvafık olur kanaatındayım. Böyle güzel bir kanunda böyle bir tesisi bozmayalım. (Doğru sesleri).

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Efendim, Yargı arkadaşımın verdiği izahat bendenizi tatmin etmedi. Buyurdular ki, mevzu öğreticiliktir. Binaenaleyh, bu işin tahkikatını ilk öğretim müfettişinin yapması daha doğru olur. Çünkü daha iyi takdir eder buyurdular. Efendim, işin tahkikata tevdiine kadar o mevzu hakikaten ilk tedrisat müfettişini alâkadar eden bir mevzudur. Oraya kadar onun takdirinde isabet vardır. Neden gelmemiştir? Muallim bir tedbir almış ta buna karşı köylüden istediği yardıma Ahmet ve Mehmet mutavaat göstermemiştir. Bunu bir muallimin takdir etmesi doğru olabilir. Fakat iş büyürse onların salâhiyeti hududundan çıkar. İş artık zabıtâi adliye işidir. Çünkü o kanunlara muhalefet mahiyetini almıştır. Tahkikat mahiyetini almıştır. Artık orada müfettişin vazifesi yoktur. Müfettiş sadece memurlar hakkında emir almak suretiyle tahkikat yapar. Vazifei memuriyetine taalûk etmeyen bir işten dolayı cürüm işlenmişse zabıtâi adliye tahkikat yapar.

Salâh YARGI (Kocaeli) – O umumî suçtur.

Faik Ahmed BARUTCU (Devamla) – Tabî umumî suçtur. Burada Ahmet ve Mehmet hakkında tahkikata lüzum görülmesi sırf kanunlara muhalefet bakımından bir cürüm mevzuu olduğu içindir. Yani ilk öğretim müfettişinin artık kendisine alâkadar etmeyen, onun hududu haricinde çıkan bir tahkik mevzuu karşısındayız. Zannediyorum, Salâh Yargı arkadaşım bizim mevzuatımızda ikinci bir misalini gösteremez. Bir sıhhiye müfettişi gider, teftişle meşguldür. Eh, hakikaten kanunlara muhalefet bakımından bir cürüm mevzuu üzerinde kendini görececek olursa yapacağı iş nedir? Ahmed'in ve Mehmed'in hakkında o, tahkikata salâhiyetli olamaz. Hiç bir müfettiş salâhiyetli değildir. Müfettiş ancak kendi memurunun suçuyla alâkadar olursa tahkikat yapabilir. Yeni bir çığır açıyoruz. Şimdiye kadar mevzuatımızda böyle bir şey yoktur. Ne lüzum vardır? Mevzuatımıza yeni bir hüküm koyarak, umumî sistemlerin haricine çıkarak böyle istisnalar yaratmakta fayda yoktur. Sonra Ahmed'e tebligat yapacak, Mehmed'e tebligat yapacak, kendisi bunu yapamaz, kimin yardımına müracaat edecektir? Bir katil hadisesi hakkında tahkikat yapan jandarma ve zabıtâi adliye öğretmenin davetine icabet etmeyen kimse hakkında neden tahkikat yapmasın? Katil hâdisesi hakkında dahi tahkikat yaptıktan sonra nihayet bütün suçların tahkiki vazifesi zabıtaya tevdi edildiğine göre

burada böyle bir istisna yaratmak için muhterem arkadaşımın sebep olarak ileriye sürdüğü, öğretmenin işini zabıta memuru takdir edemez, müfettiş daha iyi takdir eder esbabı mucibesi bendenizce kâfi ve yerinde değildir. Arzettiğim gibi o müfettişin, iş nihayet tahkikata havale edilinceye kadar hakikaten takdirine mevzu olması yerinde görülebilir. Fakat mucibi tahkik gördükten sonra onun mutlaka zabıta memuruna gitmesinde zaruret vardır. Bütün mevzuatımızdaki esaslarla tenazurü temin etmek için ve umumî esaslardan ayrılmamak için.

İkinci nokta: Tecil noktası. Arkadaşım işi, Heyeti umumiyenin takdirine bıraktılar. Bendeniz bu hususta maruzatıma yeniden bir şey ilave edecek değilim. Nâzım Bey arkadaşımız da güzelce izah buyurdular. Hakikaten bu esastan ayrılmak için hiç bir sebep yoktur. 3 günlük bir cezavi lüzumu halinde tecil edilebilmek hakkının mahfuz bulundurulmasını, bendenizce çok faydalı telâkki buyuracağınıza şüphe görmemekteyim, takdir Yüksek Heyetinizindir. Bendeniz bir takrir takdim ediyorum.

Ali Rıza TÜREL (Konya) – Efendim, tecil müessesesi hakikaten modern ceza hukukunun cemiyete kazandırdığı kıymetli bir müessesedir. Fakat bu müessesenin iyi netice verebilmesi için birtakım şartların beraber yürütülmesi zarureti vardır. Bu şartlar bilhassa iki tanedir. Biri suç işlemiş olan adamın geçmişteki halinin istikbalde yeniden suç işlemeyeceği kanaatini vermesi, ikincisi de: suçun müstelzim olacağı cezanın muayyen bir ağırlık derecesinden fazla bulunmaması. Bizim kanunumuzun kabul ettiği sistem budur. Fakat uzun tecrübeler göstermiştir ki; muayyen bir derecede hafif olan cezaların tecili; beklenen gaye ve maksadın aksini tevhit eder. Ondan dolayıdır ki bazı ecnebi mevzuat pek hafif cezaların tecil edilemeyeceğini, kabahat cezalarının tecilini kabul etmemiştir. Bu hakikaten mantıkidir. Tecrübeler de bunu göstermiştir. İşlenen bir suçun tekabül ettiği ceza gayet hafiftir. Bunlar ekseriya dikkatsizlikten ihmalden doğan suçlardır ki bunun tecili, teşvik edici veya fazla dikkat ve basireti göstermeye sevketmekte faili menedici bir mahiyet vardır. Cezanın tatbıkında buna bir de tecil imkânı ilave edilince bu suçların artmakta olduğu görülmüş ve bundan dolayı bazı ecnebi devletler hafif suçların tecili müeyyidesini kabul etmemişlerdir. Bizim kanunumuz bunu ifade etmemiş, fakat hiç şüphesiz tatbikatta verecekleri hükümlerin adalete uygun olmasını temin için nazariyetle uğraşan hâkimlerimiz tatbikatta buna riayet etmektedir. Asgarî haddi tayin etmemiş olmakla beraber, ka-

nunumuz altı aydan fazla cezaların tecil edilemeyeceğini göstermekle beraber, hafif cezaların da tecil edilip edilmemesini hâkimin takdirine bırakmıştır. Bizim burada yaptığımız şey, işin hususiyetini de nazarı dikkate alarak kanunen hükmedilen bu cezanın tecil edilemeyeceğini ifade etmektedir. Üç günden başlayan bir hafif hapis cezası veya hafif bir para cezası mevzuubahistir. Bendenizce kanunun hükmü umumî nazarıyata ve müessesenin icaplarına da uygundur. Bu itibarla tadiline de bir zaruret yoktur. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Efendim; Faik Ahmed Barutçu arkadaşım tahkik noktasında umumî esasattan ayrılmamızı muvafık bulmuyorlar ve ifadelerine tenkitkârane bir vaziyet vererek söylüyorlar. Çok rica ederim, uzun müzakereye mevzu olan bu on birinci maddenin, Köy okulları ve Köy enstitüleri teşkilât kanununun bir müeyyidesi olduğunu lütfen bir kere unutmasınlar.

Katil fiili gibi veya ceraimi umumiye namına verdiğimiz meseleler gibi; suç eseri ortada, meçhul faili aramak veya kendisine faillik isnat olunan şahsın hakikî fail olup olmadığının esbap ve delâilini taharri etmek gibi bir vazifei adliye karşısında değiliz. Bu öğretmen ve eğitmenin köy kalkınması bakımından bu kanunla onlar hakkında kabul ettiğimiz salâhiyet ve vazifeleri aksatanlar, fesat karıştıranlar, buna mâni olmak gibi halleri görülenlerin cezalanması için yapılacak bir muameledir. Bu ne jandarma. ne müddetumumî ve ne de böyle adli zabıta vazifesi görenlerin uzun boy-lu şunun şahadetine müracaat ederek, şu malûmatını toplayıp bir evrakı tahkikiye meydana getirilerek sevkolunacak bir iş değildir. Kendilerini beyanat üzerine eğitmen ve öğretmenlerin doğrudan doğruya sulh mahkemesini tahrik eder gibi bir vaziyet ve noksanlık olduğunu hakikaten anladık ve ilk maruzatımda işaretlerini teşekkürle karşıladım. İlk defa okunan son fıkra hakkında encümen yeni bir tadili Heyeti Celilenize arz ediyor. Eğitmen ve öğretmenin fevkinde bulunan ilk tedrisat müfettişleri bu kanunun hükümleri ve bu kanunla kastettiğimiz vazifeleri yapmağa mani olanları işbirliği yapmamak gibi hareket edenleri cezalandırmaya tavassut etmesi lazım mıdır? Eğitmen ve öğretmenlerin köylüye yaptırmak istediği iş, maddenin birinci fıkrasında geçen- demin mazbata muharriri arkadaşımızın söylediği gibi ve gerek bu kanunda, gerekse diğer kanunlarda tespit edilen hükümlere uygun gelen bir iş midir, vaziyeti tamamen ilk öğretim müfettişi daha iyi idrak eder. Sonra

yapacağı tahkik, tetkik üzerine neticeyi, köyün bağlılığına göre, ya kaza kaymakamına veyahut vilâyet merkezine bağlı bir köy ise, merkez kaza kaymakamı makamında olan valiye bildirecektir. Şimdi kaymakam ve kazanın merkez kazası olması dolayısıyla kaymakamın vazifesini ifa eden vali, vaziyeti bir kere daha takdir edecek, yani Köy kanununa ve sair kanunlara göre bu adamın cezasını icabettiren şey, kendilerine tahmil edilebilir işlerden midir? Yapmamasının sebeplerini de araştırarak, tahkikat kâğıdını da görecektir, cezalandırılması müstelzem bir iş olup olmadığını bir kere daha tetkik edecek, bir daha o süzgeçten geçecek. Keyfiyet bir müzekkere ile müddei umumîliğe ve o yoldan sulh mahkemesine gidecek. Umumî mahiyette suç telâkki edilerek köylerde müddei umumî namına iş görebilecek jandarmadır, jandarmaya vermek, tahkikat açtırmak, esbap ve delail aramak gibi işi o noktaya sevk etmek bu kanuna tamamiyle aykırı bir meseledir. O itibarla ilk öğretim müfettişlerine bu salâhiyetin verilmesi, bu kanunun teşkilâta ait maddelerinde görüldüğü üzere, enstitüleri olan köylerde müfettişlerin murakabeler yapmaları itibariyle kanunun vaziyetini daha iyi anlamalarına iptinaendir. Eğitim ve öğretmenlerin şikâyetleri üzerine müfettişlerin yapacakları tahkikat kaymakam ve valilere de aksedeceği için zannederim daha iyi yapılır. Bunun haricinde umumî hükümlerle meselenin münasebetlendirilmesinde hiç bir isabet yoktur.

Tecil meselesi, arzettiğim gibi, Hükümetin teklifi kabul edilmiştir. Binaenaleyh bu meselede de tecilin kabul edilip edilmemesi hususunun takdiri Heyeti Celileye aittir. Bu mütalâaya iştirak ederim. Çünkü tecile ait fıkra kaldırılсын diye encümen namına bir mütalâa arzedemem buna salâhiyetim yoktur. Nitekim Ali Rıza Türrel arkadaşım da tecilin aleyhinde bir mütalâada bulundular. Keyfiyeti takdir Heyeti Âliyenizindir.

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Efendim, Salâh Yargı arkadaşımız buyurdular ki, buradaki tahkikat işini diğer ceraimin tahkikatına benzetmemek lazımdır. Eğer bu iş bir tahkik mevzuu değilse ve tahkik işi ve mevzuu haline getirilmeğe layık değilse tahkikata lüzum yoktur. Madem ki böyle bir hâdise vakidir, vilayete ihbar ederler, vilayet makamı lüzum görürse müddei umumîliğe tevdi eder. Yok, tahkikat mevzuu ise tahkikat adli bir iştir, adli bir mevzudur. O halde bunun bütün icabatına uymak zarureti vardır. Uymak zarureti şu bakımdan vardır ki, nihayet kanuna muhalif hareket eden köylü hakkında tahkikat mevzuu yapıldığına göre,

tahkikatın bitaraf bir kimse tarafından yapılması köylü için de bir teminat mevzuudur. Emri veren muallım, işbirliği yapmadı diyen muallım tahkikatı yapan muallimin bağlı olduğu müfettiş. Nihayet böyle tahkik mevzuu halinde getirilen işler, tahkikata tabi tutulan işler bitaraf kimseler tarafından yapılmalıdır. İddia edenler ve aleyhinde tahkikat yapılan kimse için üçüncü bir şahıs tarafından, tam bitaraf olur. O adamın bazı delilleri olur. Bunları gerçi müfettişe söylediği takdirde müfettişin nazara almaması için sebep olmamak iktiza eder. Eder amma nihayet tahkikat yapılan köylü hakkında teminat ifade eden bir mahiyet arzedeabilmek için, elbette o vazifeyi zabıta memurunun yapması daha doğrudur. Çünkü tahkikat işidir, çünkü adli mevzudur. Eğer arkadaşım hakikaten orta yerde cürüm mü var, kaçıyor mu, delil mi var, tevsik mi arıyoruz, neden böyle muazzam bir tahkikat mevzuu imiş gibi bu işi zabıtaya tevdi edelim derlerse, o zaviyeden mütalâa etmek lazımgelirse, nihayet muallım yardım istemiştir, köylü mükellef olduğu yardımı yapmamıştır, işbirliğinden istinkâf etmiştir. Tahkikata ne lüzum var? O zaman ihbar etsin, valiliğe bildirsın. Vali lüzum görürse mahkemeye versin. Arzettiğim gibi emsali olmayan bir şeyi vücade getirerek Ahmed, Mehmed hakkında bir tahkikat mevzuu yapmağa ne lüzum var? Sanki orta yerde kaçan bir mücrim mi var? Aynı esbabı mucibeyi muhterem Salâh Yargı arkadaşşıma tevcih ediyorum, kaçan bir mücrim mi var, deliller mi kayboluyor? Müfettişler ve saire diyoruz. Lazımsa doğrudan doğruya mahkemeye verelim. Eğer tahkikat mevzuu olacaksa arkadaşlar, bu adli mevzuda istisna yaratmağa lüzum yoktur. Bendenizce istisna yaratmanın faydadan ziyade zarar vereceğine kaniim. Memurla alâkalı bir suç tahkikat mevzuu olursa bunu müfettiş yapabilir. Fakat bir vatandaş hakkında doğrudan doğruya şu kanuna muhalif hareket ettin diye bir müfettişin tahkikat yapması için mevzuatımızda bir mîsal gösterilemez. Onun için rica ediyorum, bir takrir takdim ediyorum. Bu mevzu adli mevzu olduğuna göre gerek bu tahkikatın ve gerekse tecil keyfiyetinin Adliye encümeninden geçmesinde fayda vardır, müsaade buyurun, Adliye encümenine verilsin. Maksadımızı temin edecek süratte yine vilâyet makamına gitsin, mahkemeye gitsin. Olabilir, fakat umumî sisteme uygun bir sistem kabul edilsin. Bu hususta bir de takrir veriyorum.

Muvakkat En. Rs. Salâh YARGI (Kocaeli) – Reis Bey, müsaade buyurun, mesele biraz da şahsa intikal eder gibi oldu.

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Şahsi bir şey yoktur, fikir beyan ettim.

Muvakkat En. Rs. Salâh YARGI (Kocaeli) – Şimdi efendim, tahkikat evrakı diye iki kelime vardır. O iki kelimenin i'lâlü idgamına maruz kaldık. Bu i'lâlü idgam ile muhterem arkadaşım, umumî adlî vazife olan şu işte yeni bir hüküm çıkarıyorlar dediler. Hayır efendim, şimdi kendiniz söylüyordunuz; bizi ikinci fıkranın tadili-ne sevkeden ihtarınız, irşadınız, lütfunuz diyelim; zannederim onu bu hale koydu. Ortada tahkik edilecek, iş nedir? Şahit dinlenecek, evrakı tahkikiye vücade getirilecek, cezaya maruz bırakılacak adamın ifadesi alınacak bir mesele yoktur. Neden bunu hazırlık tahkikatı veyahut bir sorgu hâkiminin ilk tahkikatı gibi bir şekle getirmeğe kalkıyorsunuz efendim?

Mesele o değil, mesele şurada. 10 uncu maddenin B fıkrasının altıncı bendinde sayılan işlere aksaklık verenler, mani olmağa çalışanlar hakkında şöyle bir cezai müeyyide mevcuttur. Buradaki hükmün o cezaya çarptırılma vaziyetinin takdirinden ibarettir. Şimdi köy kanunundan bahsedildi, diğer bazı kanunlardan bahsedildi. Biz de, kendilerinin istedikleri gibi bu kanun onlarla hema-henk olsun dedik. Bu 11 inci maddenin 2 nci fıkrasına göre eğitmen ve öğretmenlerden daha yüksek mevkide bulunan aynı vazifeden ve aynı sınıftan olan ilk öğretim müfettişi vaziyete bakacak, bunların cezalanması icabeder bir şey olup olmadığı hakkında işi tetkik ederek, tahkikatı neticesini kaymakama veya valiye bildirecek. Eğer «tahkikat» sözünden siz demin arzettiğim gibi, bir adlî muamele mevzuu olan hazırlık tahkikatı veya bir sorgu hâkiminin yaptığı tahkikat mânasını anlıyorsanız, o kelimeyi oradan kaldıralım. Niçin böyle kelime üzerinde bağlanıyorsunuz? Her kelimenin bir ıstılah mânası olduğu gibi bir de lûgat mânası vardır. Bir kelimenin yazılı olduğu ibare arasında ne maksatla kullanıldığı anlaşılabilir. Tahkikat der demez, ben açıkça söylüyorum, ne hazırlık tahkikatıdır; ne de sorgu hâkiminin yaptığı gibi bir tahkikattır; ne de bir adlî muameleye mevzu olacak bir tahkikattır. Bu hükme göre, öğretmen ve eğitmen; filân adam bana engel oluyor, buna mâni olmağa çalışıyor, iş birliğinden uzak kalıyor. Dediği zaman, bu şikâyet üzerine, ondan daha yüksek bir mevkide olan, aynı vazifenin daha yükseği olan ilk öğretim müfettişi meseleyi mevzuatı hazırlaya ve bu kanunun ruhuna göre tetkik edecek, neticesinde eğitmen veya öğretmenin noktaî nazarını yerinde görüyorsa kaymakam veya köyün bağılılığı itibariyle valiye gönderecek. Vali ve kaymakam da bunun doğru olduğunu görürse müddeiumumiye verecek. Mevzuatta misal var mı dediler. Kaç tane sayayım. Belediye

cezalarında mahkemeye tutulan zabıt varakası üzerine itirazen girilir. Her cezai müstelzim hareketi, Faik Beyin noktai nazarı kabul edilse, umumî suç saymak lâzımdır. Hayır umumî suç başkadır. Bu kabil hususi suçlar başkadır. Bu, kabahat derecesinde, hafif bir para cezasını ve hafif hapsi istilzam ediyor. O vatandaşı 5 liraya mahkûm etmek için hâkim huzuruna gönderiyoruz.

Hâkim meseleyi tetkik ettiği takdirde, para cezasıyla hapis cezası ayrılmamış olduğu halde biz «veya» kaydıyla hâkimin daha geniş hakkı takdirini encümünde değiştirmek suretiyle hüküm koyduk. Şu halde, tekrar ediyorum, eğer «tahkikat üzerine» denilmesinden, sorgu hâkiminin yapacağı tahkikat mânası anlaşılır denirse, «tetkik üzerine» diyelim, mesele hallolunur. Bunda tahkikatı adliye yoktur. O adlî hususatta bendenizin hassasiyetim kendilerinden aşağı kalmaz. 15 senelik teşriî hayatım buna şahittir.

Faik Ahmet BARUTCU (Trabzon) – Bir noktayı tavrîh edeceğim. Bendeniz herhangi bir mevzu üzerinde herhangi bir arkadaşımın şahsını istihdaf ederek konuşmağı seven ve böyle şeylere tenezzül eden bir arkadaşınız değilim. Salâh Yargı arkadaşımın şahsı bence maksut değildir. Fakat arkadaşlar, kendileri benimle eğlenir gibi konuştular. «Lûtfettiler de, ikaz ettiler de, hatta bir bu maddeyi onun lûtfu ikaziyle....» falan. Arkadaşıma bu tarzı ifadesinden dolayı teessürümü ifade etmeme müsaadenizi rica ederim. Başka söz söylemem. Yalnız duyduğum teessürü ifade etmekle iktifa ederim.

Salâh YARGI (Kocaeli) – Ben o maksatla söylemedim. Teessür yerinde değildir.

Faik Ahmet BARUTCU (Devamla) – Nihayet kudretim erdiği kadar müfit olmağa çalışır bir arkadaşınızım belki düşüncemde hata ederim. Mutlaka her düşüncemde isabet olduğunu iddia edecek kadar davalı bir arkadaşınız değilim. Fakat aklımın erdiği her mevzuda konuşmasını bilen bir arkadaşınızım.

Buyurdular ki misal mi istiyorlar, işte zabıtai belediye memurları dediler. Aflarına mağduren söyleyeyim; zabıtai belediye memurları yalnız zabıt varakası tutarlar ve onu da zabıtai hususiye sifatiyle tutarlar ve mahkemeye tevdi edilir.

Salâh YARGI (Kocaeli) – Mahkemeye tevdi etmez.

Faik Ahmet BARUTCU (Devamla) – Buyurdular ki tahkikat kelimesinde neden öyle düşünüyorlar, tahkikat demek mutlaka adli mevzu demek midir dediler. Bendenizin bildiğim doğrusu budur.

Tahkikat adlı bir ıstılahtır. Tahkikata tabi tutulacaktır dendiikten sonra o zabıta işidir. Adli mevzudur amma lüzumsuzdur, bırakalım tahkikatı denirse beraberim, lüzum yoktur, hay hay. Kaldırıl-sın, tahkikat yapılmasın. Başöğretmen veya öğretmenin aldığı bir karara bir muhalefet karşısında nasıl tahkikat yapıldığı zaman ev-rakı tahkikiye vilayet makamına arz ediliyorsa yalnız ihbar edilsin, vilâyet makamı da lüzum görürse doğrudan doğruya mahkemeye versin. Yani bunu tahkikat mevzuu yapmağa lüzum yoksa, haki-katen bu işi muazzam bir tahrikat mevzuu imiş gibi ele alarak hiç vazifesi olmayan bir müfettişe tahkik ettirmekte bendeniz bir fay-da görmediğim gibi esaslardan uzaklaşmak bakımından da mah-zur görürüm. Bir misal; müfettiş her köyde bulunmadığına göre bir yerde faraza bir afet olmuş, öğretmen tedbir almak için ileri atılmış, işbirliği teklif etmiştir. Buna iştirak etmeyen olursa müfet-tişi mi bekleyip te tahkikat yapılacaktır? Beklemeye ne lüzum var? Haber versinler jandarmaya. Jandarma valiyi haberdar etsin köy-lü işbirliği yapmıyor diye. Ondan sonra mahkemeye verilebilsin. Bekle ki, ilk tedrisat müfettişi gelecek, o mevzuu ele alacak, tahki-kat yapacak, mahkemeye gitmesine lüzum var mı yok mu diye. Lü-zum yok efendim. Bu misal gösteriyor ki, bu iş ne etrafılı bir tahki-kat yapmağa layık bir mevzudur. Layıktır deniyorsa o takdirde za-bitaya vermek zarureti vardır. Yok böyle bir tahkikat mevzuu olma-ğa layık değilse arzettiğim misal de gösterir ki, bazı müstacel ah-valde hakikaten öğretmenin alınmasına lüzum gördüğü tedbirlerin yanı başında ıcabında jandarma vasıtasıyla vilâyete haber vermek-te isabet vardır. O takdirde tahkikat evrakının tutulmasına lüzum yoktur.

Neticei maruzatım belki düşüncelerimde tam isabet yoktur, bel-kı Salâh Yargı arkadaşımızın düşüncesi kendi noktaı nazarlarına göre isabetli olabilir. Bu nihayet Heyeti Celilenizin takdirine mual-lak bir iştir. Bu iş Adliye encümeninin tetkikinden geçecek olursa Heyeti Celilenizin huzuruna getirilecek şekil de daha tatminkâr olacaktır, kanaatindeyim. Onun için bir tahrir takdim ediyorum. Takdir Yüksek Heyetindir.

Abidin BİNKAYA (Kastamonu) – Arkadaşlar, bu iki arkadaşımız arasında bir yanlış anlaşılma vaziyeti hissettim. Salâh Yargı arka-daşımızın Faik Ahmed Barutcu arkadaşımıza karşı bir şeyi olduğu intibanı sözlerinden katıyen anlamadım. Hususiyle bendeniz Mu-vakkat Encümende bulunuyorum. Faik Ahmed arkadaşımız bu maddenin şu cihetine iliştiriyor; Bunu mahkemeye hangi yolla ver-

mek lazımdır? Bu, hakikaten maddede müphem kalmıştır. Binaenaleyh bu ciheti müzakere edelim dedi ve o yolda müzakere edilmiştir, madde bu hali almıştır. Bu sebeple Salâh Yargı arkadaşımızın, Barutcu arkadaşımız için «İrşat etti» yolundaki sözlerinin bendeniz Muvakkat encümünde bulunduğumdan dolayı, samimi olarak söylediğine kaniim. Bu cihetin tasrih edilmesi çok yerinde olur. Çünkü her iki arkadaşın da birbirlerine karşı bir iğbirarları yoktur.

Asıl maddeye gelince; bu madde şu şekilde görüşülmüştür. Evet kanunumuzda bir istisna teşkil ediyor. Fakat bu, Salâh Yargı arkadaşımızın izah ettiği veçhile, ilk öğretim müfettişinin iştigali dairesinde olan bir iştir ki, zabıtaya intikal ederse, zabıta kendisine intikal eden her işi müddeiumumiliğe vermek mecburiyetindedir. Müddeiumumî de ona bakar, tevkife veya ademi tevkife karar verir. Halbuki bu iş başka bir hususiyet arz ediyor. Çünkü öğretmen belki vaziyeti iyi izah etmemiştir. Belki verdiği emir yolundadır, belki değildir. Köylünün hareketi belki bu kanuna göre bir suç teşkil eder, belki etmez. Gelecek müfettiş te tabii öğretmen tarafını iltizam edecek değildir. Çünkü bir müfettiştir icabında öğretmenin bir kusurunu görürse aleyhinde rapor vermekle mükelleftir. Bitaraf bir şahsiyettir. Vaziyeti tetkik etsin, takdir etsin lüzum görmezse vermesin diye yapılmış istisnai bir şeydir. Bunun içindir ki, zabıtaya lüzum görülmemiştir. Çünkü iş adli tahkikat mahiyetini alırsa mutlaka müddeiumumiliğe verilmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh iş burada kesmek ve kaymakamlık veya vilâyet kanallarından geçmek suretiyle takdire bağlanmıştır. Onun için maddeyi yerinde buluyorum. Bununla beraber tecil hususuna gelince; hakikaten istisnai bir şeydir. Fakat arkadaşlar takdir buyurursunuz ki, köylümüz beraatle tecili kolay kolay ayırt edemez.

Nâzım POROY (Tokad) – İki defa mahkûm olursa o zaman öğrenir.

Abidin BİNKAYA (Kastamonu) – O başka. Fakat mahkeme beni bıraktı, beraat ettim der. Onun için madem ki köy okullarına ve köy enstitülerine çok ehemmiyet veriyoruz, böyle mufassal bir kanun vücuda getirilmiştir, tecil edilmemesi hususu Encümenimizce kabul edilmiştir. Bittabi takdir Yüksek Heyetinizindir.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim, bendeniz hukukî bir münakaşaya girecek bilgiye sahip değilim. Mesleklere hürmet ediyoruz. Bendeniz hukuk okumadım, bilmiyorum. Bir iki noktayı tavzih edeceğim. Demin söylemiştim, vatanımızın üstünde

oturan vatandaşlarımızın okuma, yazma nisbeti 1935 nüfus kaydına göre %15,6'dır. Bunu telâfi etmek için kanun getiriyoruz ve müeyyidelerini düşünüyoruz. Bizim bugünkü halimizde seneler önce bulunan milletlerden mütevazı bir ruhla söylüyorm, Almanya'dan, Fransa'dan veya İngiltere'den bahsetmiyorum, sadece komşumuz Bulgaristan'dan bahsediyorum, orada okuma, yazma nisbeti % 93'tür. Bu % 93 okur yazar olan milletin bu kanunda valie, kaymakama, müddeimumiye, hepsine verdiğimiz salâhiyetleri onlar ilk tedrisat müfettişine vermiştir. Bunu hukukî nazariyata vurunuz, adalet mefhumuna vurunuz, nereye vurursanız vurunuz vakıa budur. Bir.

Şimdi tahkik meselesi: Arkadaşlar diyorlar, işte rapor densin, tahkikat densin. Ne isterseniz öyle densin, ehemmiyeti yoktur. Yalınız ilk tedrisat müfettişi yüksek tahsil görmüş bir adamdır. Gazi terbiye enstitüsünden çıkar. Gene kabul buyurduğunuz kanunların verdiği salâhiyetler içerisinde kademelerden geçer, ondan sonra ilk tedrisat müfettişi olur. Yani yüksek tahsil görmüş bir adamdır. Köylerde bulunur mu? Köylerde bulunur bu. Çünkü bundan evvel kabul buyurduğunuz maddelerde teşkilâtı ihtiva eden hükümler bu kanunda mezun edeceğimiz öğretmenlere, eğitimciler, o teşkilât içerisinde vazife verdiğimiz zaman esasen ilk tedrisat müfettişi başında bulunacaktır. Binaenaleyh, ilk tedrisat müfettişi bunların bulunduğu yerde bulunur. Sonra valinin ve kaymakamın takdirine bırakalım. Şimdi düşününüz: Bir ucu herhangi bir Devletin arazisine nisbetle hududunun bir tarafında, bir ucu günler ve günlerle gidilmekle varılabilir bir yerde bir vilâyet düşününüz. O kadar küçülttüğümüz halde vilâyetlerimiz böyledir. Şimdi oradan kalkacak vali, kaza kaymakamı nasıl takdir edecek? O da tahkikat yaptıрмаğa mecburdur. demek oluyor ki bu tahkikata göre kaymakam takdir edecektir. Takdiri ona verdiğimiz halde tahkiki birine yaptırmalıyız. Tahkik diyorum, bendeniz tabiri iyi bilmiyorum, tetkik diyeyim. Şimdi yüksek tahsil görmüş bir adama bu tetkikati yaptırmaktan mı korkuyoruz? Sonra istisna yaratıyoruz buyuyorlar. Burada kanun duruyor. Askerî ceza kanununda var, tecil edilmemek hükümleri. İstisna yaratmıyoruz. Bu burada yazılıdır. İşte 47 nci maddesi bunu zikrediyor, başınızı ağrıtmıyayım, hukukçu arkadaşlarımız daha iyi bilirler. İşin hakikatine geliyorum. Biz de o istisnaya istinaden yapalım, böyle bir şey de düşünmüş değiliz. Biz bugün yapacağımız işi düşünüyoruz. Bu işi kurmak için Yüksek Heyetinizden hükümler ve esaslar istiyoruz, bir istisna vardır diye bunu istemiyoruz.

Nâzım POROY (Tokad) – Bu istisnayı söylemenin manası kalmaz.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Söylemenin mânası vardır. Çünkü istisna yaratılıyor dediler. Yaratmadığımızı anlatmak için söylüyorum.

Şimdi mesele şurada biz bu kanunu yaparken köylülerle temas ettik, gerek talebemizde, gerek köylümüzde şu kanaat vardır. Hukukçu olarak söylemiyorum. Hukukçu arkadaşlarım dinlesin, çocukları dinlesin ve köylülerimizi dinlesin. Sert ceza daima iyi karşılanmıştır. Müsamaha etmeyen hükümler muvacehesinde insan daima uyanık olur. Şuurunu ve vicdanını uyanık tutar. Esasen buraya konmuş olan cezalar hafif cezalardır, küçük cezalardır. Şimdi tecil yapılmazsa, zaten köylüyü okutmak istiyoruz, köylü kanunu tamamen biliyor değil. Bu cezayı kendisine verdiğimiz zaman tecil edilmiş, bu tecilin mânasını anlıyor. O ceza verildiği vakit bunun manasını anlıyor. Mahkemelerde cereyan etmiştir, idam hükmü okunduğu zaman adam gülüyor, farkında bile değil. Adam böyle kelime bilmiyor. Onun için küçük cezanın tecili, bendeniz hukukçu olmayarak söylüyorum, zararlıdır, faydalı değildir. Çünkü uyanıcı değildir. Biz şimdi köylere gitmek istiyoruz, 10 hanelisine gitmek istiyoruz. Orada herhangi bir mesele çıkmış. Kanunun heyeti umumiyesi konuşulurken arzettiğim gibi bu hâdiselerin çıkacağına kani değilim. Belki böyle bir, iki, üç, beş hadise çıkacak. Çünkü köylümüz bekliyor, o halî bekliyor. Yani biz konstrüktif yapıcı bir kanun içerisinde bunu muhtemel hâdiseleri, halâtı karşılamak için bu hükümleri koyuyoruz. Ormana gidip ağaçları kesmeyin, bilmem ağaç kömürü yakmayın da maden kömürü yakın.

Bu neviden verdiğimiz emirleri yani hayati ihtiyaçlarını temin etmek için yapacağı işlere karşı koyduğumuz cezai hükümler nevinden bir şey koymuyoruz. Hastalığı yenecek diye eksikliğini tamamlayacak diye gelen adama karşı binde bir ihtimal ile vâkı olacak halâtı düşünerek koyuyoruz. Vaziyet budur. Tecil edelim diyorlar. Üç gün verelim. Tecil ettik mi, hiç ceza vermemişiz gibi oluyor. Benim umumî olarak söyleyeceğim budur. Esasen bu kanun vekâletimizce hazırlandıktan sonra diğer vekâletlere de gönderildi. Nitekim Adliye vekâletine de gönderdik. Adliye vekilimiz imzasıyla bu kanunun muvafık olduğunu yazmıştır. Eğer adalet ve hukuk noktai nazarından eksik bir nokta olsaydı, endişeyi mucip bir cihet olsaydı, kendileri buradadır, imzalarını atıp bunu tasvip etmezlerdi. Onun için mesul vekâletimiz de bu kanunu tetkik etmiş ve muva-

fık görmüştür. Binaenaleyh, Muvakkat encümende, Adliye encümeninin üç azası bulundu. Bendeniz bunda bir yanlış cihet görmüyorum. Yani bu maddede, adalet ve hukuk bakımından, Yüksek Heyetinizin endişesini ve kanunun bu maddesinin tekrar Adliye encümenine iadesini mucip olacak bir şey görmüyorum. Takdir Heyeti Celilenizindir.

Nâzım POROY (Tokad) – Söz istiyorum.

REİS – Tahririniz münasebetiyle zati âlinizin söz söylemeniz imkânı vardır.

Şimdi müsaade buyurursanız kıfayeti müzakere tahriri vardır, onu reye arzedeceğim.

Yüksek Reisliğe

Konuşma yeter, maddenin reye konmasını teklif ederim.

Bingöl

Necmeddin Sahir

REİS – Tahriri reyinize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar... Almayanlar... Müzakere kâfi görülmüştür.

Yüksek Reisliğe

On birinci maddeden, «bu cezalar tecil edilmez» cümlesinin kaldırılmasını teklif ederim.

Tokad Mebusu

N. Poroy

Nâzım POROY (Tokad) – Efendim, muhterem Maarif vekili bir hukukçu gibi konuşmayacağım dedi amma, söylediği sözler tamamen hukukî idi. Tabii kendi zekâsından, başka bir şey beklemezdik.

Ceza nazariyat kitaplarında tecilin faydası veya zararı hakkında mevcut olan mütalâaya pek iyi temas ettiler. Tecil iyi midir, fena mıdır, ızahı uzun iş. Burada ayrı ayrı arz etmekte ve kendileriyle münakaşada fayda görmüyorum. Yalnız mesele meydanda; Tecil her halde iyi bir tesis ve tatbiki ceza kanunlarına girmiş bir iştir. Bizim daima bir âdetimiz var, bu âdet çok fena ve beni daima müteessir eden bir âdettir. Böyle aldığımız iyi şeyleri bir müddet sonra birtakım kanunlarla bozmağı kendimize hususî bir zevk biliyoruz. Askerî Ceza kanununda da vardır, istisnai bir şey olmak üzere söylüyorum, dediler. Pekâlâ iyi bir misal. Askerî ceza kanunu bu Köy kanunıyla kabili kıyas mıdır? Orada olabilir.

Bütün hatiplerin burada istediği; mülâyemet ve köylüye neşe vererek, onu çalıştıracak bir kanun meydana getirmektir. Ruh budur. Böyle bir kanunda, küçük bir hata etmiş olan köylüyü, üç

gün diyorlar, hayır 15 gün hapse koyacağız. Maddede cezanın 15 gün olabileceği de yazılıdır. Bir köylünün 15 gün hapse girmesi ne demektir? Eğer cürüm tekerrür ederse iki misli ceza görecektir. Rica ederim böyle güzel bir kanunda böyle güzel bir tesisi bozmayalım.

Yüksek Reisliğe

Şifahen arzettiğim sebeplere binaen 11 inci maddede yazılı tahkikatın mahallî zabıta marifetiyle icrası ve cezaların tecil edilmesinin hakkındaki fıkranın kaldırılması için maddenin bir kere de Adliye encümenine tevdiine arz ve teklif ederim.

Trabzon Mebusu
Faik Ahmed Barutçu

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Demin takdim ettiğim tadilde biz encümen, «tahkikat» kelimesini kaldırıyoruz. «İlk öğretim müfettişinin yapacağı tetkik üzerine verilecek rapor» diyoruz. Binaenaleyh tahkikatın mutlaka adli bir tahkikat mevzuu olduğundan ısrara dair olan mütalâa da bu şekilde ortadan kalkmış olabilir.

(Trabzon mebusu Faik Ahmed Barutçu'nun takriri tekrar okundu.)

REİS – Şimdi en cezri hükmü ihtiva eden Faik Ahmed Beyin takriridir. Evvelâ onu reyinize arzedeceğim.

Faik Ahmet BARUTCU (Trabzon) –Eğer encümen tahkikattan vaz geçiyorsa takririmin o kısmının sebebi ortadan kalkar. Yalnız maddede. «bu tahkikat evrakını...» diye bir şey geçiyor, onu da kaldırsınlar. O zaman mesele yoktur.

REİS – Bu takdirde takririnizin birinci kısmından vaz geçiyorsunuz, ikinci kısımda Nâzım Poroy'un teklifine iştirak ediyorsunuz.

Faik Ahmet BARUTCU (Trabzon) – Evet.

REİS – O halde Nâzım Poroy'un teklifini reyinize arzedeceğim. Teklif, tecil fıkrasının kaldırılması hakkındadır. Takriri nazarı itibara alanlar... Almayanlar...

Şüpheyi izale için lütfen ayağa kalkılmasını rica ediyorum. Takriri nazarı itibara alanlar lütfen ayağa kalksınlar... Nazarı itibara almayanlar... Takrir nazarı itibara alınmıştır efendim.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Efendim, Encümene gitmesine lüzum yoktur. Zaten Heyeti Celilenin takdirine arz etmiştik. Yeniden esbabı mucibe ile uzun boylu bir şey yapacak değiliz. O fıkra kaldırılırsa mesele hallolunur.

REİS – Şu halde maddede son fıkra olan «Bu cezalar tecil edilmez» fıkrası tayyedilmiştir. Tahkikat, kelimesi, tetkike kalbedilmiştir. Bu şekilde maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Üçüncü Bölüm

Okullara kabul ve devam

MADDE 12. – Köy okullarının çalışma zamanları, eğitmen ve öğretmenlerle bölge gezici öğretmen veya gezici başöğretmenleri ve ilk öğretim müfettişleri tarafından, köylülerin iş durumlarına, mevsimlerin ve köylerin hususiyetlerine göre birlikte tespit edilir ve Maarif müdürlüğünce tetkik olunarak Valiliğe tasdik ettirildikten sonra ilgililere bildirilir. Köy okullarının çalışma müddetleri bir yıl içinde yedi aydan az olamaz.

Bu okullarda açılacak meslek kurslarının devam müddetleri ve çalışma usulleri Maarif vekilliğince tespit edilir.

REİS – Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 13. – Köylerde her yıl eylül ayının sonuna kadar altı yaşını bitirmiş olanlar, ilk okula ve ilk okulu bitirdikten sonra, daha yüksek okullara devam etmeyenlerden on altı yaşını tamamlamamış bulunanlar varsa bunlar da birinci maddede yazılı meslek kurslarına devama mecburdurlar.

Eğitmen veya öğretmeni bulunan her köyün muhtarı, her yıl okul açılmadan on beş gün evvel; eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenle birlikte bu esasa göre köyün mecburi öğrenim yaşında olan çocuklarının bir cetvelini tanzim ederek mühürler. Bu cetvelde adları yazılı çocuklardan okula devama mecbur olanlar, bu müddet içinde velilerine bildirilir.

Henüz nüfus hüviyet cüzdanı alınmamış çocuklar varsa bunların yaşları bu kurullarca çocukları görmek suretiyle tayin ve tesbit edilerek içlerinden mecburi öğrenim çağında olanların adları cetvele yazılır.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 14. – Bölge pansiyonlu köy okullarına; bölgeye giren köylerden bu köylerin nüfus durumlarına göre en müsait çocuklar alınır. Bunlar bölge ilk öğretim müfettişinin veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmen başkanlığında; bölge okulu başöğretmeniyle

çocuk alınacak köyün eğitimci veya öğretmeni ve muhtarının gireceği bir (Bölge okulu kurulu) tarafından seçilir. Seçimde gözetilecek şartlar ve esaslar Maarif vekilliğince tesbit olunur. Bu çocuklar bölge okulunda pansiyonlu olarak köyü hesabına okutulur. Yiyecekleriyle yatak takımları kendi köylerinin ihtiyar meclislerince temin edilir.

Bu hususta köylüye tahmil olunacak mükellefiyetlerin nevi ve miktarının tayin ve tahsilinde Köy kanunu hükümleri tatbik olunur.

Bu mükellefiyetlere karşı yapılacak itirazlarda ve bunların tetkik edilmesinde ve karara bağlanmasında 3664 sayılı kanun hükümlerine uyulur.

Pansiyonlu bölge köy okullarına bu okulların bulundukları köylerle yakınlarındaki köylerin çocukları gündüzlü olarak da devam edebilirler.

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Bu maddede «Bu köylerin nüfus durumlarına göre en müsait çocuklar alınır.» deniyor. Burada geçen «Müsait» kelimesi «Müstait» olacak.

Muvakkat En. M. M. Nevzat AYAS (Bursa) – Evet, o müsait değil «Müstait» olacaktır.

REİS – Maddeyi bu tashihle kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 15. – Okula devam edemeyecek derecede hasta olan çocuğun velisi keyfiyeti gününde eğitimci veya öğretmene bildirir. Hastalığına kanaat getirilen çocuk, hasta olduğu günler için devamsız sayılmaz ve hakkında takibat yapılmaz. Çocuğa zaruri sebeplerle eğitimci, eğitimci veya başöğretmen tarafından bir ders yılı içinde on günü geçmemek üzere verilen izinlere müstenit okula gelmeyişler de takibat bakımından devamsızlık sayılmaz.

Henüz on altı yaşını bitirmedikleri halde ilk okula devamları Maarif vekilliğince Medeni Kanun bakımından şahsî halleri itibarıyla mahzurlu görülenler akşam okullarına veya meslek kurslarına devama mecbur tutulurlar.

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Efendim, bu maddede okula devam etmeyenler için ne gibi hallerin mazeret sayılabileceği tasrih edilmektedir. Bendeniz Muhterem encümeninden ve Sayın Vekil arkadaşımından bir noktayı anlamak istiyorum. Bunu takip eden bir 16 ncı madde var. 16 ncı madde velilere mesuliyet tahmil etmektedir. Gerek ilk okula ve gerek akşam kurslarına çocuğunu

göndermeyen, devamını temin etmeyen veliler için ceza müeyyidesi kabul edilmiştir. Bendeniz şu noktayı öğrenmek istiyorum: Özür sayılacak bazı haller vardır. İlk tedrisat kanununda da bu derpiş edilmiştir. Meselâ; çocuğu üzerinde hakikaten nüfuzunu yürütmeyecek vaziyette olur veya orada bulunmaz, köyde değildir, ameledir, başka bir yere gitmiştir. Bu gibi mazeretlere müstenit hallerde veliler için elbette bir cezanın derpiş edilmesi asla yerinde olmayacağı tabiidir. Bu mukalata ve mantika uygun bir haldir. Bendeniz 16 ncı maddeyi okudum, mutlak buldum. İlk tedrisat kanunun derpiş ettiği özürlerin buraya da dercedilmesi yerinde olur. O takdirde bunun yeri bu madde olacaktır. Lûtfen encümen bizi tenvir ederse isabetli bir iş olur zannederim.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim; arkadaşımızın ifadelerini lâıkiyle anlayabilmişsem, on beşinci madde hükmünün katiyetini biraz gevşetebilecek, müsamaha yolunu açabilecek bir şekilde tadile müteveccih beyanatta bulundular. İlk okullarda devam mecburiyeti, mecburi tahsilin en esaslı müeyyidelerinden biri olduğu için işaret buyurdıkları şekilde müsamahaya müncer olabilecek her hangi bir mazeret takdirini ima edebilecek şekilde bir kayıt ilavesine encümenimiz muvafakat edemez. Kaldı ki on altıncı maddede devamsızlıktan mütevellit şikâyetler için o kadar geniş merhaleler ve tetkik safhaları sıralanmıştır ki on altıncı madde hükmüne göre yapılacak tetkikler, tahkikler sırasında elbette kabul edilebilecek herhangi bir mazeret de tetkik ve tahkik mevkiinde bulunan heyetler tarafından nazırı dikkate alınacaktır.

Binaenaleyh izhar edilen endişeye encümenimizce mahal görülmemektedir. Mecburi tahsilin en esaslı müeyyidelerinden biri olan bu hükmü encümenimiz tadile taraftar olamaz.

REİS – Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 16. – On üçüncü ve on beşinci maddelerde yazılı olan sebeplerden gayri bir sebeple çocuğunu mecburi öğrenim kurumlarına hiç göndermeyen veya gönderdikten sonra devamını temin etmeyen veliler hakkında aşağıda yazılı hükümler tatbik olunur.

1. Devam etmeyen çocuğun velisine eğitmen veya öğretmen tarafından en çok üç gün içinde muhtar vasıtasıyla çocuğun okula gönderilmemesi sebebinin bildirilmesi veya bir mazereti yoksa devamının temini yazılı olarak tebliğ edilir.

2. Bu tebliğ üzerine çocuk yine mazeretsiz olarak gelmezse öğretmen veya eğitmen tarafından en çok beş gün içinde keyfiyet muhtara ihbar edilir.

3. Bu ihbar üzerine muhtar ihtiyar meclisini hemen toplar ve bu meclisçe okula devam etmeyen veya gönderilmeyen çocuğun velisi hakkında her gelmediği gün için yirmi beş kuruştan yüz kuruşa kadar para cezası alınmasına en çok bir hafta içinde karar verilir ve çocuğun velisiyle muhtara ve ilgili eğitmen veya öğretmene tebliğ olunur.

4. Çocuğun okula gönderilmemesinden veya devamsızlığından dolayı eğitmen veya öğretmen tarafından birinci ve ikinci fıkrada yazılı tebliğ ve ihbar muamelesi, müddetleri içinde yapılmaz veya muhtara ihbar edildikten sonra da ihtiyar meclisi toplanıp müddeti içinde keyfiyeti bir karara bağlamazsa cezai takip düşer. Bu hallerde vaktinde tebliğ ve ihbarı yapmıyan eğitmen ve öğretmenlere bu kanunda yazılı disiplin cezası ve muhtarla ihtiyar meclisi âzaları hakkında da Köy kanununun 27 nci maddesinde yazılı ceza tatbik olunur.

5. İhtiyar meclisleri tarafından verilecek kararlara karşı beş gün içinde veli, eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmen nahiye müdürlüğüne itirazda bulunabilirler. İtiraz yazı ile yapılır. Veliler ihtiyar meclislerine şifahi beyanda bulunarak zabıt tutulmak suretiyle de itiraz edebilirler. Gezici öğretmen ve gezici başöğretmenin itirazına eğitmen veya öğretmene yapılan tebliğ başlangıç sayılır.

Vilayet merkez kazasına veya doğrudan doğruya diğer bir kazaya bağlı köylerde bu itiraz vali veya kaymakama yapılır.

Bu makamlarca verilen kararlar kesin olup başka hiç bir kazai veya idarî mercie başvurulamaz.

6. İki defa para cezasına mahkûm edildikten sonra çocuğunu okula göndermeyen veya devamını temin etmeyen veliler sulh mahkemelerince bir haftadan bir aya kadar hafif hapis cezasına mahkûm edilirler. Tekerrürü halinde evvelce verilen ceza iki kat olarak hükmolunur ve yarıca beş liradan elli liraya kadar da hafif para cezasına mahkûm edilirler.

7. Çocukların okula gönderilmemesinden veya devamlarının temin edilmemesinden dolayı girişilecek takip, çocuğun velisi olan baba veya anası ve bunlar hayatta bulunmadıkları veya köyde olmadıkları takdirde okula karşı veliliği üstlerine alanlarla köyde oturan kanunî mümessilleri hakkında yapılır.

8. Kesinleşen para cezalarının tahsili Köy kanununun 66 ncı maddesine göre yapılır.

9. Bu maddeye göre tertip edilecek cezalar tecil edilmez.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı?

Salâh YARGI (Kocaeli) – Müsaade buyurursanız şahsım namına arz edeyim: Adaletsizlik, müsavaksızlık olur. Geçen maddeden tecil edilmez fıkrası kalkınca buradan da kalkması lâzımdır.

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Efendim; tecil müessesesinin mahfuziyeti esası Yüksek Heyetinizce kabul buyurulduktan sonra artık bu maddenin bünyesinde istisna teşkil edecek bir hükmü muhafaza etmek aykırılık ifade eder. Bir tarafta hakikaten tecil müessesesinin faydası vardır. Öteki tarafta yoktur. Meselâ arkadaşımın verdiği izahat üzerine arz edeyim:

Hakikaten veli çocuğu kursa veya mektebe göndermekle mükelleftir, devamını da temin edecektir. Eh nebileyim, orada bulunmamış veya başka sebeplerle, özür teşkil edecek sebeplerle bu maddenin hükmünü yerine getirememişse, böyle bir adam mahkemeye tevdi edildiği takdirde hakim o adamın hakikaten hüsnü niyet sahibi olduğunu çocuğunu mektebe devam ettiremeyecek vaziyette olduğunu görürse niçin cezayı tecil etmesin.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – O takdirde mahkûm etmez tecile de lüzum kalmaz.

Faik Ahmed BARUTCU (Devamla) – Müsaade buyurun, maddede alâstikiyet yoktur. Cezayı verecektir. Maahaza tecil esasının kabul edilmesi dolayısıyla muhterem encümenin burada da bunu kabul etmesi lazımdır. Çünkü Yüksek Heyetiniz diğer maddede de kabul ettiniz.

Salâh YARGI (Kocaeli) – Efendim; encümen arkadaşları burada, kabul ediyorlar.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Dokuz fıkralık bir madde. Esas itibariyle şurada derhal kabul veya reddediyoruz denmesi doğru değildir. Encümene gitmesi lâzımdır. Dokuz fıkradan hangisi?

Salâh YARGI (Kocaeli) – Rica ederim, iki kelimelik bir cümle.

REİS – Daha evvel başka bir maddenin son fıkrasındaki «tecil edilmez» fıkrasının tayyını Heyeti Celile kabul etti, Encümen de filhal kabul etti.

Şimdi kabul edilmiş şekilde Heyeti Celilenize arzettim. Kabul buyurdunuz. Onun için bu da aynı hükmüdür. Encümen kendisi teklif etti. Bu itibarla on altıncı maddenin dokuzuncu fıkrasının tayyını Encümen teklif ediyor. Reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddenin sonundaki fıkranın tayyî ile maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 17. – On altıncı madde hükmüne göre karar verilen para cezalarının tahsili imkânı olmadığı anlaşılırsa kesinleşen kararın bir örneği vali veya kaymakamlık yoluyla Cumhuriyet müddetumumiliğine gönderilir. İhtiyar meclisince verilen karar müddetumumilikçe bir lira için bir gün olmak üzere hapse çevrilerek infaz olunur. İnfaz sırasında karar altına alınan para cezası ödendiği takdirde umumî hükümlere göre hapsedildiği müddetin para cezasıyla mahsubu yapılarak mahkûm saliverilir.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Dördüncü Bölüm

Talebenin ders araçları

MADDE 18. – Mecburi öğrenim okullarına devam eden çocukların Maarif vekilliğince tesbit olunacak ders ve iş araçlarıyla sanat ve ziraat âletlerini çocukların velileri temin etmiye mecburdurlar. Bunu yapmıyan çocuk velilerinden, eğitmen ve öğretmenlerle başöğretmenlerin, gezici öğretmenler veya gezici başöğretmenlerin, yazılı teklifi üzerine bu araçları ve âletleri temine yetecek para üç gün içinde Köy kanununun altmış altıncı maddesine göre ihtiyar meclisi kararıyla velilerinden tahsil olunur. Tahsil olunan paralarla ihtiyar meclisleri çocuğun ihtiyaclarını temin ederler.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı?

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Bu madde mucibince «ders ve iş araçlarıyla sanat ve ziraat âletlerini çocukların velileri temin etmeye mecburdurlar.» Böyle bir mecburiyet tahmil edilmiştir. Tabî bunların listesi öğretmenler tarafından verilecektir. Bir çok köylerimiz şehirlerden saatlarca uzak mesafelerde bulunmaktadır. Bunlar köyde tedariki kolay şeyler değildir. Acaba bunları ne şekilde tedarik edeceklerdir?

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Mutaakıp maddelerde bunlar için hüküm vardır. Köy mekteplerinde çocukların ders vasıtalarını temin edecek teşekkülden bahsedilmektedir.

Zeki Mesud ALSAN (Diyarbakır) – Kooperatiflerden bahsediyorsunuz değil mi? Bunlar teşekkül edinceye kadar ne olacaktır?

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Biz de anlasak çok iyi olur Reisim.

REİS – Nevzad Bey kürsüye geliniz.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Efendim, arkadaşımızın buyurdukları gibi, çocuğunun ders vasıtalarını temin etmek veliler için bir mükellefiyet ve bir mecburiyet halinde tesbit edilmektedir. Vakıa bu hükmün altında: «Bunu yapmayan çocuk velilerinden...» diye başlayan ikinci bir hükümle müeyyide vaz olunmaktadır. Ancak buyurdukları gibi vasıtaların temini hususunda her hangi bir teehhürün nazarı dikkate alınmayacağı yolunda bir kaydı kanuni de yoktur. Artık bunu takdir bunu haber verecek vaziyette bulunan öğretmene aittir. Küçük teehhürler elbette nazarı dikkate alınır. Bu kanun mevzuu olmaktan ziyade talimat mevzuudur. «Hemen liste tertip edilir edilmez, mutlaka günü gününe bu ders vasıtalarını çocuk velileri temin edecektir» diye bir mükellefiyet, sıkı bir mecburiyet vazedildiği yoktur. Yalnız veli, behemehal ders senesi içinde bunu temin edecektir. Ve çocuk için bunların temini fazla gecikmeyecektir. Amma işaret buyurdukları gibi herhangi bir mazeret yüzünden teehhür, kasaba ile köy arasındaki mesafenin nazarı dikkate alınması elbette derpiş edilir. Fakat bunu kanun mevzuu görmüyoruz.

REİS – Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 19. – Ders ve iş araçlarıyla sanat ve ziraat âletlerini tedarik edemeyecek kadar fakir olan ailelerin çocuklarının bu ihtiyaçlarını temin etmek maksadıyla köy bütçelerine tahsisat konulur.

Fakir ailelerin çocuk sayısı ve çocukların ihtiyaçlarına karşılık olmak üzere köy bütçelerine konacak tahsisat miktarı eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenin teklifi üzerine köy ihtiyar meclislerince kararlaştırılır.

REİS – Mütalâa var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 20. – 3803 sayılı kanunun 16 ncı maddesine göre okulun, sıra, masa, yazıtahtası, harita, tebeşir, soba, odun, kömür, lamba, petrol, süpürge gibi daimi ihtiyaçlarını temin etmek üzere köy bütçelerine köyün gelir kaynaklarıyla uygun olarak tahsisat konur.

Okulun bu ihtiyaçlarını bütçenin tanziminden bir ay evvel köy muhtar ve ihtiyar meclisine eğitmen ve öğretmenler yazı ile bildirirler.

Köyün geliri müsait olduğu halde bu tahsisatı bütçelerine koymayan muhtar ve ihtiyar meclisi âzaları hakkında köyün bağlı bulunduğu vilayet veya kaza idare heyetleri kararıyle Köy kanununun yirmi yedinci maddesinde yazılı ceza tatbik olunur. Hükmolunan para cezasını vermiyenlerden bu para Tahsili emval kanununa göre tahsil edilir. İdare heyetlerinin bu husustaki kararları kesin olup bunlar aleyhine hiç bir mercie başvurulamaz.

Bu maddeye göre tahsil olunan paralarla ve ihtiyar meclisi kararıyle okulun birinci fıkrada yazılı ihtiyaçları temin olunur.

REİS – Mütalâa var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 21. – On dokuz, yirmi, yirmi iki ve yirmi üçüncü maddelerde yazılı işlerin karşılığı olan tahsisatı zamanında bütçelerine koymayan köyler için bu tahsisat, bütçeleri tasdika salâhiyetli idare âmirleri tarafından doğrudan doğruya konulur.

REİS – Mütalâa var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Beşinci Bölüm

Okul yapımı ve onarımı

MADDE 22. – 3803 sayılı kanunun 16 ncı maddesine göre yapılacak köy okul binalarının yapılması ve onarılması için gereken tahsisatı gelirleri elverişli iken bütçelerine koymayan veya koyup da karşılığı bulunduğu halde sebepsiz sarfetmeyen ve bu iş için lüzumlu arsa ile araç ve gereci zamanında sağlamıyan muhtar ve ihtiyar meclisi âzaları hakkında yirminci maddenin üçüncü fıkrası hükmü tatbik olunur.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) – Efendim; bir sual soracağım. Malûmunuz 3803 numaralı Enstitüler kanununda köy mekteplerinin ve köy muallimleri konaklarının, evlerinin yapılması doğrudan doğruya köylülere tahmil edilmektedir. Şimdi orada bir kayıt vardır. Maarif vekâleti üç sene evvel haber verecek, ondan sonra bunlar yapılacak. Yapılmazsa bunun hakkında hiç bir ceza yoktur. Şimdi burada ona ceza konuyor. Yani bu kanun onun eksikliğini tamamlıyor. Lâkin malûmu âliniz köylülerin bir çok vazifeleri vardır. Nahiye kanunu mucibince arazi sulama, bataklık kurutma, nahiye müdürlerine konak yapma gibi külfetler tahmil etmişizdir. Bunlar düşünülürse köy gelirinin kıfayet etmiyeceği anlaşılır. Hatta köy mekteplerinin yapılamaması bundan ileri geliyor. Bunları tahmil edebilmek için köy gelirinin elverişli olup olmadığını düşünmek

lâzımdır. Bendenizce bu gelir hiç bir zaman kifayet etmeyecektir. Çünkü mütemadiyen külfet tahmil ediyoruz. Bir mektep bugün 15 bin liraya çıkar. Onun kiremidi var, çivisi var, kapısı var, tuğlası var. Bunları nasıl tedarik edeceklerdir? Burada enstitü yapılmasını da tahmil ediyoruz. Mektepler yapılamazken bu enstitüyü nasıl yapacaklardır ve yapamazlarsa vaziyet ne olacaktır? Encümenin bizi tenvir buyurmalarını rica ediyorum.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Efendim; köy okullarını biz tecrübe ediyoruz. Bir defa yapıyoruz ve yapmak için fazla tahallük gösteriyoruz. Sonra arkadaşımın buyurduğu gibi 10-15 bin liralık bir bina yapmıyoruz. Yaptığımız binalar burada, yakında var. Alınacak malzeme için iki bin, iki bin beş yüz lira bir masraf olacaktır, onun haricinde olan şey, bizzat köylünün emeğidir. Binaenaleyh, ilerideki bir vaziyetten değil, bugün için bulunduğumuz bir vaziyetten bahsediyorum, bugün için bizim sıkıntımız yoktur. Arzettiğim gibi yapıyorlar, çok masraf olmuyor. Basit, dört duvardan ibarettir. Bu şekilde dâvayı hallediyoruz, bir sakıntımız yoktur.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) – Elverişli olmazsa, köy bütçesi.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (Devamla) – Elverişli olmazsa, esasen görüyorsunuz son çıkan bütçede; ilk tahsil için şimdiye kadar umumî bütçede; para görmezken beş milyon lira paramız vardır. Para hakkında ayrıca bir kayıt koydurmadık, zâf olur diye, onu Maarif bütçesi telafi edecektir.

REİS – Maddeyi reynize arz ediyorum: Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 23. – Bölge köy okulları binalarının veya bu binalara eklenecek derslane, yatakhane, yemekhane, hamam, çamaşırılık, ahır, depo ve işlik gibi yapıların ve bunlarla ilgili yolların, su yollarının yapılması ve onarılmasıyla bölge köylerinin ortak malları olarak tesis edilecek fidanlık, dutluk, kavaklık, çayırılık gibi kuruluşlar, bölgeye giren köylerde oturan köylülerin birlikte çalışmalarıyla ve gelir kaynaklarına uygun olarak bu köylerin bütçelerine her yıl için bu maksatla konulacak tahsisatla meydana getirilir.

Yirmi ikinci madde ile bu maddede yazılı işler için para ve imce olarak gerekli karşılık miktarı on dördüncü maddede adı geçen bölge okulu kurulunca tesbit edilir ve bölgeye giren köylerin bağlı bulundukları valiliğe veya kaymakamlığa veya nahiye müdürlüğüne bildirilir.

Vali, kaymakam ve nahiye müdürleri, bu mükellefiyetlerden be-
dence ve malca yeterlik gözönünde bulundurularak her köye dü-
şen miktarı programa göre tesbit ederler ve her sene bütçelerin
tanzimi sırasında ilgili köy muhtar ve ihtiyar meclislerine yazı ile
bildirirler.

Vali, kaymakam ve nahiye müdürleri tarafından bildirilen ime-
ce ve paraya ait tahsisatı bütçeye koymayan veya koyupta karşılı-
ğı bulunduğu halde bu işlere sebepsiz sarfetmiyen muhtar ve ihti-
yar meclisi âzaları hakkında yirminci maddenin üçüncü fıkrası
tatbik olunur.

Bölge okulundaki kurumlardan bölge içindeki köyler halkı be-
raberce faydalanırlar. Bu okullardan köylülere üretilmek üzere ve-
rilen tohumlar, fidanlar ve damızlıklar için hiç bir para alınmaz.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı? Maddeyi reynize arze-
diyorum: Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 24. – 3116 sayılı Orman kanununun 19 uncu madde-
sinde yazılı mektebe ait hüküm, öğretmenli veya eğitmenli, yatılı
veya yatısız, pansiyonlu veya pansiyonsuz her tıp köy ve bölge
okullarıyla köy enstitüleri için de tatbik olunur.

Bu okullar için Devlet orman işletmesi bulunmayan yerlerde ve-
rilecek dikili ağaçlardan Devlet orman tarife bedeli alınmaz. İşlet-
me açılan yerlerde verilecek kerestelik tomruklardan tarife bedeli
hariç olmak üzere diğer bütün masraflar alınır.

REİS – Mütalâa var mı?

Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 25. – Köy halkından olan veyahut altı aydanberi köyde
yerleşmiş bulunan ve geçimini köyde oturmak suretiyle temin
eden on sekiz yaşını bitirmiş ve altmış yaşını geçmemiş olanlardan
iş görmeğe elverişli kadın ve erkeklerin hepsi köy ve bölge okulu bi-
nalarının yapılması, onarılması ve bunlara su getirilmesi veya ku-
yu açılması, yol yapılması ve okul bahçesinin kurulması işlerinde
yilda yirmi günü geçmemek üzere çalışmaya mecbur tutulurlar.

Köy bütçelerinin tanzimi sırasında eğitmen veya öğretmen veya
gezici öğretmen ve gezici başöğretmenin de iştirakiyle köy muhtar
ve ihtiyar meclisi tarafından bu mükellefiyete tabi tutulacakların
bir defteri yapılır ve köyde mahallî âdete göre ilân olunur.

Köy bütçesini tasdik edecek makam tarafından bu defter de bir-
likte tetkik ve tasdik edilir.

Yerlerine başkalarını çalıştırmak isteyenler çalışmaya mecbur oldukları beher gün için iki kişi çalıştırır. Arabasıyla beraber iş görmeye ayrılacak olanların bir günlük hizmetleri üç gün sayılır.

Bu işler eğitmen, öğretmen veya gezici öğrenen ve gezici başöğretmenlerin nezaretleri altında mahallî iklim ve halkın iş mevsimi gözönünde bulundurularak yukarıda yazılı mükellefiyet defterine göre bir çalışma plânı dahilinde yapılır. Mükelleflerin bu maddeye göre iş gördükleri günleri ve mütaaddit yıllardaki çalışmalarıyla ilgili mahsuplarını gösteren defterler de bunlar tarafından tutulur.

Köylerde arazi ve bahçeleri olan ve bunlardan yarıcılık veya işçi çalıştırmak şeklinde faydalanarak köy dışında oturanlar, bu maddede yazılı yirmi günlük mükellefiyetli, mahallî rayice göre işçi ücretini köy sandığına yatırmak suretiyle ifa ederler.

REİS – Mütalâa var mı?

Kahraman ARIKLI (Kars) – Bu maddede bir şey var. 18 yaşından 60 yaşına kadar kadın ve erkeklere böyle bir mükellefiyet tahmil ediliyor. Kadınlara böyle bir yükü yüklemek kanaatimce doğru değildir. Zaten bunu köylüler yapacaktır. Farzediniz ki kocası askere gitmiş bir kadın, çocuklu veyahut dul kalmış, iki üç çocuğu olan bir kadın, genç kadınları da düşününüz. Başka erkeklerle nasıl gidip bir arada çalışırlar? Bu çok güç olur. İmkânı varsa bu kaydı kaldıralım.

İkincisi encümen ne maksatla bizzat çalışamayıp da yerine adam gönderenlerin iki günlüğünü bir gün sayıyor? Bu adam hasta olabilir, köydür, doktor yoktur ki rapor alsın nihayet mühim bir işi de çıkabilir. Onun için yerine başka birisini gönderirse niçin iki gün çalışsın da bir gün sayılsın? İmkânı varsa bu kaydı da kaldıralım.

Üçüncü bir şey kadın meselesi. Bir adam karısının yerine kendisi çalışırsa, çünkü evde çocukları vardır, karısının yerine çalışırsa veyahut bir adam çalıştırırsa bunun ne mahzuru olabilir? Bilmem encümen bunu ne diye yapmış? Bu suali sormak icabetti. Herkes amele yazılır köyde para veren olmaz. Madem ki parası vardır o para versin. Halbuki bu böyle değildir. Köy bütçeleri iki şeyden teşekkül eder. Biri imece usulü, birisi de para. Hali vakti iyi olan zaten para veriyor. Ayrıca bir de iş görmek için 18 yaşından 60 yaşına kadar diye bir hüküm konmuş. Rica ederim, bu bir az güç olabilir. Ayrıca bu işlerde herkes müsavi olarak çalışır. Fakat parayı müsavi vermezler. Zengin olan zaten para verir, çekilir. Köylünün hepsi de zengin değildir ki para versin. Bu biraz zararlıdır. Bu noktanın izahını rica ediyorum. Sonra bir de araba meselesi

vardır. Arabasıyla birlikte çalışanlar üç gün hizmet eder. Ben hesap ettim; aşağı yukarı yüz milyon tutan bu işte böyle bir madde ile iş halledilmiş, Halbuki araba işinde teferruata geçilmiştir. İnşallah köylerimizin bütün işleri bu yüz milyonla hallolur. Fakat burada araba işi de düşünülecek mühim bir meseledir. Rica ediyorum, Hükümetten de rica etmek istiyorum. Bu gün mektepler vergisi diye bir kanun gelse ve bu kanunla vergi muntazam surette tesbit edilse, yani uzunboylu ve sarahatlı olursa daha iyi olur. Çünkü bu işlerde köylüler birbirlerini çok gücendiriyor. Çok haksızlık oluyor. Köylünün en büyük azabı budur. Böyle büyük bir parayı toplamak, sarfetmek, muhtara ve küçük memurlara bırakmak köylüyü çok gücendiriyor, üzüyor ve hakikaten de çok haksızlık ve yolsuzluklar oluyor. Bunu düşünmemişlerde araba meselesini koymuşlar. Ustası gelecek ustanın alâtı olacak yapacak. Arabayı sokmuşlar bu da katî olmuş. Malûmya çift tekerlekli araba olur, dört tekerlekli araba olur kağıdı olur. At arabası olur, öküz arabası olur. Bunların hepsi olur. Şüphesiz iyi araba gelip burada çalışmaz. onun için imkân varsa bunun kaldırılmasını teklif ediyorum. Bu fıkra kalkarsa daha iyi olur kanaatındayım.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) – Benim söyleyeceğim bir kısmını Kahraman arkadaşım söyledi. Bir defa kadınları çalıştırmayı ben muvafık görmüyorum. Bunu tashih etmek lâzımdır.

İkincisi; 20 gün meselesi, malûmu âliniz inşaat zamanı tamamen yazdır. Hasat zamanına tesadüf eder. Hasadda bunlar kendileri çalışırlar, bu zamana tesadüf ettiği için doğru olmaz ve zaten 20 gün pek fazla bir şeydir. Bir yol için bile bunun yarısından daha az bir şey alıyoruz. Onun için bu 20 günü de azaltmak lâzımdır. Yani yol parası altı liradır ve her sene bir defadır.

Salâh YARGI (Kocaeli) – Bina bitince iş bitecek.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) – Yılda bir deniyor ki, yılda bir denince her yıl mânası anlaşılır.

Faik Ahmed BARUTCU (Trabzon) – Efendim; bu madde nimet mukabilindeki külfeti gösteren bir maddedir. Köy okulundan istifade eden köylünün o köy için kurulan bu müesseselere yardımla mükellef olması gayet tabii bir şeydir. Yalnız bendeniz şu noktaya temas edeceğim. Bütçesi müsait olmıyan köyler için mükellefiyet derpiş etmek yerinde olur. Bütçesi müsait ise ve bütçesiyle köy okulunu yaptırmak imkânı mevcutsa yine mükellefiyete sokmak doğru olmaz. Encümen kabul ederse maddeye böyle bir fıkranın ilâvesi yerinde olur.

İkincisi, üçüncü fıkrada köy bütçesini tasdik edecek makam tarafından bu defter de birlikte tetkik ve tasdik edilir deniyor. Tabii itiraz üzerine düzeltmek hakkı da kabul edilmek lâzımdır. Haksız surette defter tanzim edilmişse, itiraz üzerine tetkik etmekde pek tabiidir. İtiraz olursa ve bu itirazın veçhi makuliyeti bulunursa nazara alınacak demektir. Her halde mazbata muharriri arkadaşımız bunu tavzih ederse yerinde olur.

Sonra galiba Kahraman arkadaşım temas etti, 4 üncü fıkradaki yerlerine başkalarını çalıştırmak isteyenler çalışmaya mecbur oldukları günler için iki kişiyi çalıştırlar, kaydı var. Halbuki bunu da bir kişi olarak kabul etmek yerinde olur. Meselâ malî mükellefiyete tâbi tutulanlar var. Nihayet 20 günü geçmemek üzere deniyor. O halde şu demektir ki kendi gelmezse bir amele gönderecektir ve bu amelenin ücretini verecektir. Ötekinin de bu şekilde kabulü lazımdır. Hakikaten karısını gönderemeyecek olursa ya bir başkasını göndermelidir veyahutta o kimsenin ücretini vermelidir.

Diğer bir nokta da; maddenin son fıkrasıdır. «Köylerde arazi ve bahçesi olan ve bunlardan yarıcılık veya işçi çalıştırmak suretiyle faydalanarak köyün dışında oturanlar, bu maddede yazılı 20 günlük mükellefiyeti, mahalli rayice göre işçi ücretini köy sandığına yatırmak suretiyle ifa ederler.»

Şimdi köyde arazisi vardır. Fakat kendisi köy dışında oturmaktadır. Evvelce Çiftçi mallarını koruma kanununu kabul ettiğimiz zaman görmüştük ki, şehir kenarlarında köy karakterlerini taşıyan yerler vardır. Orada oturan köylü halkın diğer köyün hududu dahilinde arazisi bulunabilir. Bu köylü farzedin başka bir köyden evlenmiştir. Veya kendisi başka bir köyde yerleşmiştir, yarıcılık yapmaktadır ve başka bir köyden de mal tevarüs etmiştir, amcasından, karısından mal kalmıştır. Bir köylünün müteaddit köylerde böyle arazisi varsa onun için öyle bir mükellefiyet kabul ediyor ki, bu son fıkra haddide yoktur, diğerleri için yirmi günü geçmemek üzere çalışma mükellefiyeti olduğu halde kasaba kenarında oturan ve ziraatle meşgul olan ve arzettiğim sebeplerle başka köylerde arazisi bulunanlar, her köy için her köyün mektebi için yirmi gün çalışacaktır. Zannedirim ki, buna maddeten de imkân yoktur. O halde para verecektir. Halbuki oralardaki okullardan kendisi için bir istifade bir nimet mevzuubahis olmadığına göre o muhtelif köylerdeki külfete bunu iştirak ettirmek bir had tâyin ettirmeksizin iştirak ettirmek bir maadelet ifade eder bir netice vermiyebilir, kanaatime göre, onun için bendenizce buna bir had koymak yerinde olur. Gerçi denebilir madem ki şehirde oturuyor, veyahut o köy dışı

şında oturuyor, zaten o köyde arazisi varsa o köyün bütçesine yardımla mükellef bulunuyor. Bütçe kanalıyla yardımda bulunuyor köy mektebine yapılacak olan yardımlara bilvasıta iştirak ediyor demektir. Ayrıca köyde yapılacak bir bina için bir mektep bahçesi için şunun için, bunun için bir mükellefiyete tabi tutulması yerinde olmayacağı esası da ileriye sürülmez değil, fakat hakikaten bazı köylerde büyük arazisi bulunup da köyde oturmayanlar bulunabilir. Oradaki mektep binasının yapılmasında onun da yardımını istemek yerinde görülebilir. Bir de şu mahzur mühimdir. Mesela şehirde oturan bir kimsenin büyük bir çiftliği vardır. Bunun mükellefiyeti yirmi günlük amele ücreti yani faraza birer liradan yirmi lira. Sonra yine şehirde oturan ufak bir memur vardır, tahsildardır, şehirde çalışır, köyde bir küçük yeri vardır, bir çiftlik sahibi kadar mükellefiyete tabi olacaktır.

Sonra müteaddit köylerde azettiğim gibi arazisi bulunan bir köylü varsa o hudutsuz bir mükellefiyete tabi tutulacaktır. Dört köyde ise yirmişerden 80 lira verecektir. Muhterem Encümen iştirak ederlerse böyle müteaddit köylerde yeri bulunanlar için bir fıkra konulsun. Şehirde oturanlar için de bir mislini tecavüz etmez diye bir şey konsun. Köylü için derecei istifadesi itibariyle hangi köyün mektebi ile daha ziyade alâkalı ise, hangisinden istifade edebilecekse oraya yardım etsin.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Kahraman arkadaşımız maddenin birinci fıkrasında bahis mevzuu olan iş mükellefleri arasındaki kadınlar hakkında istisnai bir kayıt konulması yolunda bir mütalâada bulundular. Esasen hem kadına hem de erkeğe şâmil olmak üzere «iş görmeğe elverişli» kaydı vardır ve bu kayıt kadın ve erkeğe teşmil edilmektedir. Kadın bu mükellefiyete tabi tutulurken onun iş görmeğe elverişli olması bir kere şarttır. Sonra bu fıkroda sayılan işlerin nevilerine göre elbette kadına yaptırılacak işle erkeğe yaptırılacak iş arasında, bu işi yaptıracak olanlar bir fark gözetmeği takdir edeceklerdir. (Köy ve bölge okulları binalarının yapılması onarılması ve bunlara su getirilmesi: kuyu açılması yol yapılması ve okul bahçesinin kurulması) Yapılacak iş bunlardır. Bu işler içinde kadınların yapması münasip olanları kadınlara, erkeklerin yapması münasip olan işleri de erkeklere yaptıracaklardır. Binaenaleyh kadınlar için takatlarının haricinde bir iş yaptırmak bahis mevzuu değildir. Kaldığı aynı maddede «yerlerine başkalarını çalıştırmak isteyenler, çalışmağa mecbur oldukları beher gün için iki kişi çalıştırırlar» diye kadınlar için de, erkekler için de tatbik olunabilecek ayrı bir hüküm de vardır. Bir erkek veya kadın şu veya bu sebeple bizzat çalışamayacak vaziyette olursa

bu madde hükmünden istifade ederek yapacağı bir işi başkasına yaptırabilir. Bu mülâhazalarla Encümenimiz, iş mükellefiyetinde kadınla erkek arasında, arzettiğim kayıtlar haricinde esaslı bir fark gözetilmesine mahal bulmaz.

Arkadaşım, arabasıyle iş görenler hakkında da bir mütalâa dermeyan buyurdular. Pek iyi kavrayamadım. Arabasıyle iş görenler için bir günlük hizmet üç gün sayılmasın mı diyorlar hiç fark olmasın mı diyorlar? Maksatları bu ise Encümenimiz iştirak edemeyecektir. Arabasıyla çalışanlarla arabasız kendi uzvi, bedenî vasıtalarıyla çalışanlar arasında fark olacaktır. Encümenimiz bu farkı derpiş etmiş olduğu içindir ki, bunlar arasında takdiri bir fark gözetmeyi tercih etmiştir.

İzzet arkadaşımız yirmi günlük müddeti fazla buluyorlar. Bu yirmi günlük müddet, çalışma müddeti her sene tekerrür edecek değildir. Esasen maddede bahis mevzuu olan işler bir defaya mahsus olan işlerdir. Yılda yirmi gün deniyor.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) – Her yıl su gelir, yol gelir, bu işler tekerrür eder. Onun için bir defaya mahsus diyelim.

Muvakkat En. M. M. Nevzad AYAS (Bursa) – Arzedeyim. Bunlar öyle işlerdir ki, toptan mekteple beraber yapılabilir. Çünkü mektebin suyu, yolu, bahçesi ve sairesi bir defada yapılabilir. Zaten bir yıl içinde yapılması esastır. Bir yıl içinde yapılamadığı takdirde ikinci ve üçüncü yıllara sırayet edebilir.

Onun için bu yirmi günlük müddetin istiksar edilmesine mükellefler için zatî işlerine engel mahiyette telâkki edilmesine bir sebep görmemekteyiz.

Kaldı ki esasen mükelleflerin kendi meşgaleleri noktai nazarından da ayrı bir mülâhaza ileriye sürülebilir. Onuncu madde hakkında yüksek Heyetinize maruzatta bulunurken, köy okullarında öğretmen ve eğitmenin gerek okul içinde gerek okul dışında köy menfaatıyla alâkalı olarak yapacağı işlerin bir plâna bağlanacağını ve bu plâna göre işler tevzi olunurken mahallî hususiyetlerin ve köy halkının meşgul oldukları işlerin tamamıyla nazarı dikkate alınacağını da arz etmiştim, sanırım. Eğer o noktayı arzetmemişsem burada arz ediyorum.

Şimdi bu esasa göre bir sene zarfında mükelleflerden istenilen yirmi günlük meşgalenin zamanı o şekilde intihap olunacaktır ki, iş mükellefleri yirmi gün çalışırken kendi işlerini de ihmal etmiş olmayacaklardır. Yani bunların tevzii ona göre yapılacaktır.

Faik Ahmed arkadaşımızın mütalâalarına geçiyorum: Faik arkadaşımız maddede bulunan «Köy bütçesini tasdik edecek makam tarafından, bu defterde birlikte tetkik ve tasdik edilir» hükmünün ifade ettiği mana üzerinde durdular. Şüphesiz bütçeyi tasdik edecek makama tetkik vazifesi de verildiğine göre «tasdik» salâhiyetinin zımnında ayrıca bir takdir hakkı da vardır. Yani kendisine gönderilen bütçeyi ve defteri, kayıtsız, şartsız, herhangi bir mütalâa dermeyeran etmeden, mekanik bir şekilde tasdik edecek değildir. Esasen tetkikin, tasdikın zımnında bu da mündemiçtir..

Yine Faik Barutcu arkadaşımız, maddenin son fıkrası hakkında bir mütalâa ileriye sürdüler. Buyurdular ki, «Kasabada oturan bir vatandaşın yalnız bir köyde değil, mütaaddit köylerde emlâk ve arazisi bulunabilir. Bu vatandaş bu köylerden yalnız birinin mektebi yapıldığı zaman bu iş mükellefiyetine tabi tutulsun. Alâkalı bulunduğu her köyde bu yirmi günlük mükellefiyet bahiz mevzuu olmasın.»

Encümenimiz bu hükmü kabul ederken «intifa» esasına dayanmıştır. Madem ki kasabada oturan ve köydeki arazi ve emlâkinden müteneffi olan vatandaş, derecesi farklı olmakla beraber, şu veya bu şekilde bu köylerden ayrı ayrı intifa etmektedir; bu intifaa mukabil her köyün okul binası yapılırken iş mükellefiyetlerine de, zaten yirmi günden ibaret bir mükellefiyettir, hatta seve seve iştirak etmesi esas teşkil eder. Yani bu intifa esassından ayrılmamak hem adalete hem de maslahata uygundur. Hatta böyle bir çok köylerde intifaları ve alâkaları bulunup da kasabada oturan bir vatandaşın menfaat ve alâka sahası daha genişlemiş demektir. Böyle olunca onun müteneffi bulunduğu bütün köylerdeki yardım işine de iştirak etmesi lazımgelir. Yapacağı yardım esasen yirmi günün içindedir. Bu yirmi günlük yardım da bedeni değil, nakdî bir yardım mahiyetinde olacaktır. Bunu vatandaş için iktiham edilmeyecek bir müşkül veyahut adalet esaslarına uymayacak bir külfet mahiyetinde telâkki etmek taraftarı değiliz. Onun için muhterem arkadaşımızın bu maddenin bu hükmünde bizden ayrılmamalarını bilhassa okul binalarının yapılmasındaki sürat ihtiyacı noktasından rica ediyoruz. Zannederim ki bu vaziyette bulunan köylüler, bu vazifelere seve seve iştirak ederler. Kendilerinin de bu işlere yardım etmelerini elbette isterler.

REİS – Efendim rey nıسابı kalmadığı için müzakereye devam edemeyeceğiz. Pazartesi günü saat 15.00’de toplanmak üzere celseye nihayet veriyorum.

KÖY OKULLARINI VE ENSTİTÜLERİNİ TEŞKİLÂTLANDIRMA KANUNU GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Salâh YARGI

Muvakkat Encümeni

Reisi (Kocaeli)

Abdülhak FIRAT

(Erzincan)

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ

(Sivas)

Sinan TEKELİOĞLU

(Seyhan)

Atıf BAYINDIR

(İstanbul)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Ziya Gevher ETİLİ

(Çanakkale)

Ekrem ERGUN

(Ankara)

Nâzım POROY

(Tokat)

Rasih KAPLAN

(Antalya)

Kahraman ARIKLI

(Kars)

İsmail Kemal ALPSAR

(Çorum)

Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Efendim, pazar-tesi günü Heyeti Celilenizde müzakeresi icra edilen Köy okulları ve köy enstitülerini teşkilâtlandırma kanunu lâyihasının 25 inci maddesinin müzakeresi sırasında muhterem arkadaşlardan bir çok hatipler söz aldılar, mütalâalar serdettiler ve on kadar da takrir verildi. Bu madde hakkındaki noktai nazarlarını izah ve mütalâa beyan eden arkadaşlara karşı cevap vermek üzere Encümen mazbata muharriri arkadaşımız kürsüden beyanatta bulunduğu sırada, bu serdedilen mütalâalara ve o mütalâaları ihtiva ettiği anlaşılan takrirlerle göre bu maddenin bir daha Encümende tetkiki lüzumu Encümene mensup olan arkadaşlar tarafından söylenmesi üzerine, Mazbata muharriri arkadaşımız kürsüden inerken, bendeniz de, encümen namına maddenin encümene tevdiini rica etmiştim. Bu, Heyeti Âliyenin tasvip sadalarıyla karşılandığı için takrirlerle beraber dosya Makamı Riyasetçe encümenimize verildi. Dün sabah, öğleden sonra iki celse aktederek encümenimiz tetkikatta bulundu. Bu maddenin yeniden müzakeresine ve tetkikma imkân bulduğumuzdan dolayı, hakikaten, netice itibariyle bu arkadaşlarımızın mütalâalarından istifade ettik. Mütalâalarına nazaran anlayışta bazı farklar ve metinden maksadın lâıkiyle istidlâl edilememesi gibi şeyler mevcut olduğunu da anladık, ona göre maddeyi yeni baştan yazdık.

Bu maksadı ihtiva eder şekilde bir metin tertip ederek bu gün huzuru âlinize arz ediyoruz. Takrirlerin mütalâasında gördüğümüz esaslı noktalardan iki hususu encümeniniz kabul etmedi. Bu hususlarda takrir sahiplerinin mütalâalarına iştirak de etmiyoruz ve umuyoruz ki, Heyeti Celilenizin ekseriyeti de encümenimizin bu düşüncesini tasvip buyurur. O da, çalışma mükellefiyetinin bir arkadaşımızın takririnde işaret edildiği üzere, angariye telâkki edilmesi ve bunun Teşkilâtı esasiyeye mugayir olduğunu ileriye sürmesidir. Bu bahis üzerinde uzun uzadıya izahata da lüzum görmeyiz. Bu şahsi çalışma mükellefiyetleri, askerlik, ziraat, sıhhat ve nafiaya müteallik birçok işlerde muhtelif kanunlarla kabul edilmiştir. Hatta 1939'daki Askerî mükellefiyet kanununda bu şahsi mükellefiyet, kadın, erkek 65 yaşına kadar olan bütün vatandaşlar için kabul edildi. Bu kanun layihasının heyeti umumiyesi müzakere edilirken gösterilen alâkadan ve lâyihanın hazırlanmasından dolayı Hükûmeti takdir yollu vâkı olan muhtelif hatiplerin be-

yanatından ve mükellefiyetin çok ehemmiyetli olan bir kısmını ihtiva eden onuncu madde üzerinde uzun uzadıya cereyan eden müzakerelerden ve onun aynen kabulü suretiyle tezahür eden vaziyetten sonra, bu çalışma mükellefiyetinin kanunda yer almasını angariye telâkki etmek ve onu Teşkilâtı esasiyeye mugayir bulmak gibi çok ağır anlayış ve bu mütalâalara istinad ederek o kaydın maddeden kaldırılmasını istemek her halde haklı görünen mahiyette telâkki olunamazdı.

Nihayet bu yapılacak hizmetin muvakkat bir zamanda bitmesi lâzımdır ve bu hizmetin ifasıyla vücuda gelecek eser, o köyün en mühim ihtiyacı olan mektep olacaktır. Zaten eldeki mevzuatta buna benzer mükellefiyetler olduğu gibi, bu kanunla istenilen şeyler pek çok yerlerde halkın gösterdiği tehalük ve kendilerinin candan arzusu ile fiilen vücut bulmaktadır. O itibarla mükellefiyetin kanundan çıkarılması yolundaki noktai nazar encümenimizce kabul edilmemiştir.

İkincisi bu meselede kadınların bu mükellefiyetten mutlak surette varestede tutulmaları keyfiyettir. Bir cemiyet farkının kanunda yer almasını muvafık bulmadık ve bu işler köylülere tevzi edilirken, şimdi maddeye koyduğumuz daha sarih hükümler, kadınların mahzurlu telâkki edilen işlerde çalıştırılmamalarına ve mazeretlerinin nazarı dikkate alınmasına her zaman müsaittir. O itibarla kadınların bulunmasının doğru olmayacağı yolundaki mütalâyayı dermeyeran eden ve takrir veren arkadaşlarımızın gösterdikleri mucip sebeplerin mahzurların meydana çıkmasına imkân ve ihtimal yoktur. Yapılan tadil bunları tamamiyle gözönüne almış ve arzettiğim gibi, bu mahzurların tevellüdüne katiyen mâni olmuştur.

Encümende maddede yaptığımız değişiklikler, bazı arkadaşların takrirlerinde istediklerini kabul mahiyetindedir. Bir defa yaş haddini 50'ye indirdik. Bundan evvelki lâyhada 60'tı. Encümenimiz, dermeyeran edilen mütalâalara göre bunu 50'ye indirmiş bulunmaktadır.

Sonra yılda yirmi gün çalışma meselesinde görülüyor ki, verilen takrirlere ve burada dermeyeran edilen mütalâalara göre, devamlı olarak her yıl için iş mecburiyeti şeklinde anlaşılmıştır. Halbuki hangi işler için ne suretle çalışılacağını Maddenin metni gösteriyor. Bütün o işler tamamlanıncaya kadar yılda yirmi günden fazla olmamak üzere bir çalışma mecburiyeti koymuş olduğumuz madde-

de tasrih ediliyor; çalışma mükellefiyetine tabi tutulacakların defterlerini ihtiyar heyetleri tanzim edeceklerdir ve orada bulunan eğitimci ve öğretmenler de tanzime iştirak edeceklerdir. Bu defter de tanzim edilirken mükelleflerin hepsinin kabiliyetleri ve bu işte çalışmaya mani halleri olup olmadığı göz önünde tutulacaktır. Binaenaleyh çok geniş ve şümüllü bir şekilde bu ibarenin mevcudiyeti, evvelce de arzedildiği gibi, kadın veya erkek bütün şahsî mükellefiyete tabi olanların her türlü mazeretleri nazarı dikkate alınacaktır ve maddenin bunu derpiş ettiğine encümenimiz kanaat etmiştir.

Bu defterler tanzim edildikten sonra köy bütçelerinin tasdikına salâhiyetli olan makama gönderilecektir bu safhaya ilânla köy halkınca ittila hâsıl olduktan sonra, maddede gösterdiğimiz gibi on gün içinde buna karşı itirazı olanlar defteri tasdik eden makama itiraz edeceklerdir. O makamların, gerek resen kanuna uygun olup olmak bakımından, gerek herhangi bir itirazın vârit olup olmadığına göre, defteri tadil veya tasdik edecekleri de maddede gösterilmiştir.

Çalışmaya mecbur olanların yerlerine başkalarını ikame meselesi de geçen günkü mütalâalar arasında hayli itirazı ve bazı noktai nazarlar serdini istilzam etmişti. Geçen metindeki bu vaziyetin köyün menfaatine hadım olan bu tesisleri vücuda getirirken çalışacak olanların şahsen bunu iftihar edilecek bir hizmet sayarak herhangi bir iştiraki temin gibi bazı manevi ve ruhi mülâhazalardan ileri geldiği iddia edilmiş ve o zaman kabul edilmiştir.

Şimdi vakı itirazları yerinde bulduk. Çalışmayanlar kendi yerlerine başkalarını çalıştırırlar. Başkasını çalıştıranlar için iki misli gibi bir artırımağa lüzum olmadığı neticesine vardık. Binaenaleyh bu teklifi yerinde bulduk ve onun için maddede bu sarahati verdik.

Abdülhak FIRAT (Erzincan) – Araba işi ne oldu?

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Devamlı) – Hayvanlarıyla arabasıyla gelenlerin bir günlük çalışmalarının üç gün sayıldığı fıkrasına, zirai alât ve edevatiyle gelenlerin de katılmasını ve aynı suretle çalışma günlerinin hesabı hususunu maddede tasrih ettik.

Çalışma esnasında bu çalışanların başında bulunanlar, yine kendi ihtiyar heyetleri ve kendi muhtarlarıdır. Eğitimci ve öğretmenlerin nezaretlerinin yalnız teknik bakımdan olmasını, asıl idarî nezaretin ihtiyar meclislerine ait olduğunu da, yine burada dermeyan edilen mütalâalardan mülhem olarak, bu mütalâaları bu şekilde karşılayıcı hükümler olarak maddede tasrihini muvafık gördük.

İtiraz hususlarından biri de köyde sakin olmayıpta köyde yeri olanların yarıcılık ve amele çalıştırmak suretiyle onu işletip istifade edenlerden o köyde tesis edilecek mektep için kendilerine bir mükellefiyet tahmilî meselesidir. Bunun muvafık olacağı hakkındaki noktai nazarın da musip olduğuna Encümenimiz, gene bu defaki müzekeresinde kail olmuştur. Ancak burada verilen izahattan anlaşıldı ki bir şahsın küçük, büyük mikyasta muhtelif köylerde yerleri olabilir. Bunların her biri için 20 günlük amele ücreti verilmesi mükellefiyeti çok ağır telâkki olunabileceği için buna bir had bir kıstas tayin etmenin muvafık olacağına Encümen de kani oldu. Bunu tesbit için de «verilecek para bir yıllık arazi vergisinden fazla olamaz» diye bir kayıtla tahdit ettik ve bundan başka bir şeklin bir takım muameleleri tevlit ve müşkülâtın tekevvün ettireceğini nazara alacak en kısa bir had olmak üzere bu şeklin kabulünü muvafık bulduk.

26 ncı madde, 25 inci maddenin müeyyidei cezaiyesidir. Bu maddede Faik Ahmed arkadaşımızın, mazeretsiz gelmeyenlerin cezaya uğratılması hakkındaki mütalâaları varit görülmüş ve bu kayıt maddeye konmuştur. Sonra verilecek para cezalarının adli bakımdan alâkalılar için bir taminat altına alınması hakkındaki noktai pazar da tamamen varit görülmüş ve verilecek para cezaları hakkında alâkalının Sulh mahkemelerine itiraz etmek hakkı kabul edilmiştir, diğer mevzuatımızda da buna benzer hükümler vardır. Bu itiraz üzerine sulh mahkemelerinin vereceği kararlar katî olacak, Temyize tabi olmayacaktır. Bu şekilde kabul edilmiştir. Zaten netice itibariyle 25 lira para cezasıdır. Bu şekilde kabul edilmesiyle diğer kanunlarımızla bir ahenk ve tecanüs temin edilmiştir. Basılıp tevzi edilen madde metinleri arasında daha müzakere edilmeyen 28 inci maddede de, evvelce tevzi olunan layihadaki maddeye nazaran ufak bir değişiklik vardır. O değişiklik olan nokta da istimlâke dairdir. Bu istimlâke ait hükümler arasında istimlâk bedelini kabul etmeyenlerin, evvelki proje, idare heyetlerine müracaat etmeleri esasına göre yazılmıştır. Yine bu bapta bir arkadaşımızın dermeyan ettiği mütalâa varit görülmüştür, umumî hükümlerden bunu ayırmağa lüzum yoktur. İstimlâk bedelini kabul etmeyenler emsali gibi usulü dairesinde mahkemelere müracaat edebilirler. Zaten bedel takdir edildikten ve bu bedel bankaya, Ziraat bankalarına bu olmayan yerlerde mal sandıklarına yatırıldıktan sonra istimlâk edilecek yerlere el konulduğu için mahkemeye müracaatla dâvanın neticesine kadar vakit geçmesi ve işin uzaması gibi bir

mesele de olmayacağına göre mahkemeye müracaata dair olan umumî hükümler o şekilde mahfuz tutulmuştur. Maruzatım bundan ibarettir.

Abdülhak FIRAT (Erzincan) – Reis Yargı arkadaşım bize araba mevzuu üzerinde izahat verdiler. Zannedirim ki, ismini hatırlayamadığım bir arkadaş geçen gün, köy demek, köy muhiti demek, ziraatle meşgul insanlar demektir, hepsinin hayvanı, arabası, kağınsı vardır. Bunların hepsi birden arabasıyla gelirse ne olacaktır? Çünkü bir gün araba ile hizmetin üç gün addedilmesi gibi bir sual açmışlardı. Şimdi benim anladığım alâtı ziraiesiyle de gelip çalışanın hizmeti aynı olacaktır. Fakat bunların hepsi birden gelirse köyün zirai işleri ne olacaktır, bir münavebeye mi tabi tutulacaklardır?

Hakikaten sual açan bu arkadaşımızın bu suali varit görülmüştür. Binaenaleyh bu ciheti bir az daha tenvir buyururlar ve tenkit ederlerse çok iyi olacaktır.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Maddede bir ke-re yapılacak işlerin ne olduğu tasrih ediliyor. Köy okulu veyahut bölge okulu binalarını yapmak, bu binalara su temin etmek, okul yollarıyla bahçelerini tesis etmek ve bunların onarılmasıdır. Bir defa yapılacak işler bundan ibarettir. Yani o maddenin sonunda bir evvelki fıkrasında «bu işler eğitmen, öğretmen veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin teknik, köy muhtar ve ihtiyar meclisinin idarî nezaretleri altında mahallî iklim ve halkın iş mevsimi gözönünde bulundurularak yukarıda yazılı mükellefiyet defterine göre bir çalışma plânı dahilinde yapılır» demekle beraber bu işlerin bir plân dahilinde ve ne yapılacaksa ona göre zaten amelenin tesbiti ve çalışmak için gelen mükelleflerin bu şekilde çalıştırılacağıdır.

Buyurdıkları gibi sırf kanunda böyle bir kayıt vardır diye araba işi olmadığı halde her arabasını sürüp gelenin bir gün çalışmasını üç gün saymayı kabul edemeyiz. Eğer araba ile görülecek bir iş olur da çalıştırılırsa o vakit bir gün, üç gün sayılacaktır. Kezalik nümune fidanlığı veya nümune tarlasının hazırlanmasına ihtiyaç varsa o vakit ziraat alâtı ile ve sairesiyle gelenler orada çalıştırılacak ve yukarıda olduğu gibi bir gün, üç gün sayılacak. Yoksa meselâ su yolu yapılacak kağınsını, sabanını alıp gelmiş, bu su işinde bunların kullanılmasına lüzum olmadığı halde, ille ben bu aletlerimle burada çalışacağım demesi onun bir gününün üç gün sayılmasını icabettirmez. Çalışma vasıtaları daima kendilerine bildirilecektir.

Abdülhak FIRAT (Erzincan) – Yani tâyin ve tahdit edilmiştir.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Evet kanunda tayin ve tahdit edilmiştir ve ona göre kendilerinden iş bekleyeceğiz.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – 25 inci maddede «Bu işlerde çalışma mükellefiyetine tabi tutulacak köylülerin defteri eğitmen ve öğretmen veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin de iştirakiyle ihtiyar meclisleri tarafından tanzim olunur» diyor. Bu defter bir defa mı tanzim edilecektir, yoksa her sene için ayrı ayrı mı tanzim edilecektir? Bir işe başlanır bu işin bitmesi için dört sene devam ederse, her sene mi tanzim edilecektir. Buna dair sarahat yoktur. Bir defa tanzim edilecekse bunun mahzuzları vardır. Meselâ bu müddet zarfında 50 yaşını geçebilir. Bunun defterden çıkarılması lazımdır, bunun tasrih edilmesi icabeder.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Bir defa «işler tamamlanıncaya kadar» denmesinden bunun muvakkat olduğu gösterilmektedir. Yapılacak işte okul binasıdır, su tesisatıdır, bahçedir, yoldur, yani hepsi yapıp tamamlanacak işlerdendir, onarma gibi işlerde defterler her sene için yeniden açılacaktır.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Bunu münasip şekilde ifade etsek, o şekilde bir şey yapsak.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – 20 günlük çalışma defterlerinin tanzim edileceğini okuduğunuz fıkra gösteriyor. Ondan başka şekilde bir mâna çıkarmak veya tatbika geçilmek ihtimali olmasa gerektir.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Aşağıda her sene defterlerin yeniden tanzim edileceğine dair bir kayıt yoktur.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Bu işin üç yıl devam edeceğini farz buyurun. Birinci yıl defter tanzim edilirken 17 yaşındaki köy sekenesi dahil değildir. Fakat ikinci sene bir tevellüt daha dahil olacağına göre defter ona göre yeniden tanzim edilecektir. Onun için defterin her sene tesbiti gayet tabiidir.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Eğer mahzur görmezseniz, zapta geçmesinde fayda vardır, her yıl diye bir kayıt koyarsak daha sarıh olur.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Her yıl diye kayıt koymağa Encümenimiz lüzum görmektedir. Mamafih arzu ederseniz teklifte bulunursunuz, Heyeti Celile kabul ederlerse o şekilde konur.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Köyde oturmayıpta yalnız orada alâkası olanlardan alınacak bu ücretin tutarı köydeki tarlaları vergisinden fazla olamaz diye bir kayıt konsa onu da rica edeceğim.

Muvakkat En. Reisi Salâh YARGI (Kocaeli) – Mevzuubahis olan, arazi vergisidir. Öyle ilâveler, kesri munzamlar hatırdan geçemez. Zaten usulden değildir. Arazi vergisi ne şekilde ise ondan fazla olmayacaktır.

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) – Bu cihetin tasrih edilmesi iyi olur zannındayım.

REİS – Efendim reye arzetmeden evvel müsaade ederseniz usule daha uygun olması için muaddel maddeyi bir kere okuyalım. (Hay hay sesleri)

MADDE 25. – Köy halkından olan veya en az altı aydanberi köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve elli yaşını geçmeyen kadın, erkek vatandaşlar köy ve bölge okulları binalarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılmasına münhasır işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok yirmi gün çalışmaya mecbur tutulurlar.

Bu işlerde çalışma mükellefiyetine tabi tutulacak köylülerin defteri eğitmen ve öğretmen veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin de iştirakiyle ihtiyar meclisleri tarafından tanzim olunur.

Bu defter tanzim edilirken mükelleflerin bedeni kudretleri ve bu işlerde çalışmaya mani halleri gözönünde tutulur.

Tanzim edilen defter köyde mahallî âdete göre ilan olunur. İlan-
dan on gün sonra bu defter köy bütçelerini tasdik edecek makama gönderilir. Bu makam, on gün içinde defterin bu kanun hükümlerine uygun bir surette tanzim edilip edilmediğine bakar. Ve alâkâlılar tarafından itiraz vakı olmuş ise bu itirazları tetkik ve icabına göre tadil veya tasdik eder.

Çalışmaya mecbur olanlar yerlerine başkalarını çalıştırabilecekleri gibi çalışacakları günler için mahallî rayice göre amele ücretini vermek suretiyle de bu mükellefiyeti ifa edebilirler.

İşin nevine göre hayvanlı arabasıyla veya saban ve pulluk gibi ziraat aletleriyle birlikte çalışanların bir günlük hizmetleri üç gün sayılır.

Bu işler eğitmen, öğretmen veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin teknik, köy muhtar ve ihtiyar meclisinin idarî nezaretleri altında mahallî iklim ve halkın iş mevsimi gözönünde bulundurulur. Yukarıda yazılı mükellefiyet defterine göre bir çalışma plânı dahilinde yapılır. Mükelleflerin bu maddeye göre iş gördükleri günlerin mahsuplarını gösteren defterler de bunlar tarafından tutulur.

Köylerde arazi veya bahçeleri olanlar ve bunlardan yarıyacak veya işçi çalıştırmak şeklinde faydalanmakla beraber köy dışında oturanlar bu maddede yazılı yirmi günlük mükellefiyeti mahallî raiye göre işçi ücretini köy sandığına yatırmak suretiyle ifa ederler. Şu kadar ki, bu ücretin tutarı köydeki arazi veya bahçelerinin bir yıllık vergisinden fazla olamaz.

Sinan TEKELİOĞLU (Seyhan) – Bendeniz köylere mektep yapılması hususunda en fazla tahalük gösteren arkadaşlarımızdanım. Dairei intihabiyemin bilhassa bir nahiyesinde, 45 köyden mürekkep olduğu halde, tek bir mektep yoktur. Bu mekteplerin biran evvel yapılmasını ve biran evvel bu arzettiğim halkın mekteplere kavuşmasını görmek, bizim gibi memleketi düşünen arkadaşların hepsinin en büyük gayesidir. Yalnız Salâh Yargı arkadaşımız bu maddenin Teşkilâtı esasiye kanununa aykırı olmadığını söylediler. Bendeniz Teşkilâtı esasiye kanununun o maddesini okuyarak aykırı olduğunu kendilerine arzedeceğim:

74 üncü maddenin 3 üncü fıkrası «Fevkalâde hallerde kanuna göre tahmil olunacak para ve mal ve çalışmaya dair mükellefiyetler müstesna olmak üzere hiç bir kimse hiç bir fedakârlık yapmağa zorlanamaz.»

Şimdi malûmu âliniz elimize gelen her kanun lâyhasının evvelâ Teşkilâtı esasiye kanununa aykırı olup olmadığı tetkik edildikten sonra encümenlerce bunun müzakeresine geçilir. İşte burada görüyoruz ki, ana kanununuz bize kimlere ve ne zaman böyle kanun haricinde, yani Teşkilâtı esasiye kanunu haricinde iş verebileceğimizi tayin ve tesbit ediyor. Biz bu kanunu nazarı itibara alarak bu maddeyi tetkik edecek olursak, 25 inci maddede bilhassa köylüler - kadın ve erkek istisna edilmeksizin - yol parasını vermiş, Maarife ait olan mükellefiyetini yapmış ve verdiği para vilayet veya kazalara kadar gitmiştir. Şimdi bunun verdiği bu paralar nazarı dikkate alınmıyor, ikinci bir defa deniliyor ki, siz mektep yapacaksınız. Malûmu âliniz Büyük Meclis alettakrip bundan 15-20 sene evvel Köy kanunu çıkarmış ve o kanunda halka bir takım vazifeler vermiş ve onların haricinde de bir takım vazifeleri, halkı kendi arasında imece suretiyle, yapmağa mecbur tutmuştur. Meselâ memleketimizi imar, ihya etmek bakımından bu Köy kanununun değerini, bilhassa idare âmirliği yapmış arkadaşlar pek iyi bilirler. Köyler ile nahiyeler; nahiyeler ile kazalar, kazalar ile şehirler arasında, velevki bir tesviyei turabiyeden ibaret dahi olsa, işte bu Köy kanunu mucibince yapmış olduğumuz yollarla köylüler şehirlere, kasa-

balara gitmek fırsatını elde etmişlerdir. Tabii yine hepimiz biliyoruz ki, köylerin orta yerinde gayet güzel, büyük ve modern binalar yapılmıştır. Bunlar köy halkının kendi paralarıyla vücuda gelmiştir. Maarif vekâletinin yapmış olduğu mekteplerdir. Bu da muhteşem, muazzam bir mekteptir. Bendeniz idare âmirliği yaptığım sıralarda görmüştüm ufak bir nahiyede yirmi bin liralık bir mektep yapmıştı. Bunu Konya mensubu arkadaşlarım çok iyi bilirler. Doğanhisar mektebidir. Tabii demin de arzettiğim gibi Teşkilâtı esasiye kanununa aykırı olacak bu işlerde köy halkı bir dernek yapıyorlar, Köy kanunu esasen bunları mükellef tutmuştur, fakat mükellef olmadıkları işleri de yapmak için bir dernek yapıyorlar, burada bu işleri mecburi bir safhaya sokuyorlar. Orada kararlaştırıyorlar, imza ediyorlar, kaymakam ve valiye gönderiyorlar. Kaymakam ve vali bunları tasdik ettikten sonra bu defa bir kanun şeklini alıyor ve işe başlıyorlar. Arkadaşlar, bendeniz teklif ediyorum ve diyorum ki: Bu bizim elimizde devamlı bir kanun olacak olan bir kanuna niçin böyle bir kayıt ilave edelim ve hattâ, Teşkilâtı esasiye kanunumuzun hükümlerine aykırı bir madde koymayalım. Binaenaleyh mademki bizim elimizde böyle çok güzel ihtiyacı karşılayacak bir kanun vardır ve o kanunda bir çok köyleri bir araya getirerek muhtelif köylerin aralarında birleşmesini icabettiren hükümler vardır, bu işi de bunu köy halkına değil, köy ihtiyar heyetine bırakalım. Onlar toplansınlar, kaymakamlar ve valilerin rıyasetinde bu iş tanzim edilsin. Biz bu köy halkına 20 şer gün gibi ağır bir iş veriyoruz. O halde bu işi heyeti umumiyeye tatbik etsek olmaz mı? Hizmet bizindir bu hizmeti bizim kendi kadınlarımıza da tatbik edelim. Onlar da şehirde, köyde olduğu gibi kazmasını küreğini alsın vursun. Taş kırsın, Bunu bizim kadınlarımıza da yaptıralım. Netice itibarıyla bu umumî olur Mademki umumî yapmıyoruz, bir an evvel köylerin mektebe kavuşmasını istiyoruz, zaten köylülerimiz bunu seve seve yaparlar.

Hepimiz biliyoruz. Dairel intihabiyemize gittiğimiz zaman görüyoruz. Şimdiye kadar köylerde bir çok resmî binalar yaptık. Bu mektepleri de yine o kanuna göre yapamaz mıyız? Yapabiliriz, çok iyi yaparız ve yapacağız. Binaenaleyh kendi elimizde maşa varken niçin elimizi yakıyoruz? Köy halkını neden dağıtalım? Bunları yapmak için behemehal halka yük olmayalım. Mektepler açmak için her tarafa koşuyoruz. Fakat yapılmış bir çok mektepler vardır ki, hocasızlıktan kapalıdır. Bugünkü teşkilâtımıza göre hoca yok, hususi muhasebelerin varidatları yok; onların varidatı olacak ki köy-

lere birer muallim gidebilsin. Köylerimizin noksanı daha ziyade parasızlık dolayısıyledir. Geçen gün çıkan Köy enstitüleri kanununa göre bunun masrafını köy bütçeleri temin edecektir. Bundan evvel Çiftçi mallarının korunması kanunu ile de halkın sırtına yeni bir yük koyduk. Hep beraber köy bütçelerini tetkik edelim. Ne kadar acı hakikatlarla karşılaşacağız. Halk bunu yaparken sen sağa bastın, sola bastın diye ceza olur mu?

Binaenaleyh çok rica ediyorum, biz bunu kaymakamların, valilerin idaresine bırakalım. Nasıl ki bugüne kadar bizim bütün köy mekteplerimizi yapan o idare âmirleridir. Yoksa iki sene okumakla bu işin başına gelecek gençler, muhtarların başma geçerek onları yürütemezler. Bunun için idare mekanizması duracak işler kalacaktır. Orta yerde valilerin, kaymakamların, nüfus müdürleriyle tahrirat kâtiplerinden maadasma kumanda edecek vaziyetleri, salâhiyetleri kalmamıştır. Bir çok işler ve mesuliyetler verdiğimiz idare âmirlerine bu işlerin yapılabilmesi için biraz da salâhiyet verelim. Bir takrîr takdim ediyorum. Eğer 25 inci madde buna göre tanzim edilecek olursa hiç şüphe yoktur ki vali ve kaymakamların yardımcısı olan heyeti ihtiyariyenin, bu Yüksek Meclisin ve Maarif vekilinin arzu ettiklerini yerine getireceğine katiyetle eminim. Fakat diğer şekilde olursa zannetmiyorum ki muvaffakiyet temin edilsin. Bu kitap içinde kalacak ve biz bir çok insanları mahbus-haneler içine tıkmak mecburiyetinde kalacağız.

Atıf BAYINDIR (İstanbul) – Kıymetli hukukşinasımız Salâh Yargı tarafından müdafaa edilen... (İşitmiyoruz sesleri) Kıymetli hukukşinasımız Salâh Yargı arkadaşımız tarafından müdafaa edilen bir tezi reddetmek zaruretinde olduğumdan dolayı teessür duyuyorum. Fakat vazife vazifedir.

Arkadaşlar, bu teklif doğrudan doğruya teşkilâtı esasiyeye muhaliftir. Ben teşkilâtı esasiyenin 72 nci maddesini okuduğum zaman bunlara yanı angaryanın men'ine ne lüzum vardır diye kendi kendime düşündüm. Teşkilâtı esasiye kanununun 72 nci maddesi diyor ki, «Türkiye'de işkence, eziyet ve angarya memnudur.» Kendi kendime düşündüm. Acaba bundan maksat ne olabilir? Sonra dedimki bu ihtimal ki tarihî bir bakayadır. Meselâ insan vücudunda apandist vardır, bunu bir vazifesi yoktur fakat fizyolojik bir bakaya olarak kalmıştır. Biliyorsunuz ki dünyada işkence, angarya kalkalı lâakal iki asır olmuştur. Hukuku beşer beyanname-sinden mülhem olarak Teşkilâtı esasiye kanununda bunun bir tarihi hâdise olarak tekrar edildiğini zannederdim. Fakat bugün gö-

rüyorum ki bunda lüzum ve zaruret varmış. Teşkilâtı esasiyenin bahsettiği angaryeden maksat nedir? Bütün dünyanın hukuk lûgatlerini bir araya getirerek bakınız, angarya demek, ferdin bedelsiz, ücretsiz olarak Devlete ve Derebeyine ödediği, verdiği bir iştir. Görüyoruz ki Devletle Derebeyi bir arada geliyor. Binaenaleyh feodalite, Derebeylik kalkmıştır. Teşkilâtı esasiyenin 102 nci maddesi der ki; Teşkilâtı esasiyenin hiç bir maddesi ihmal edilemez. Taddil edilemez, hiç bir kanun buna aykırı olamaz. Maddenin bu kadar sarahati karşısında başka bir kanuna nasıl olur da buna aykırı bir hüküm koyabiliriz? Teşkilâtı esasiye kanunu bir Ceza kanunu değildir. Burada menedilen iş herhangi bir valinin herhangi bir memurun angarya yaptırmaması için konulmuş bir hüküm değildir. Bu, doğrudan doğruya vazu kanunun vicdanına hitap eden bir hükümdür. Diyor ki: Ey millet vekilleri, siz bu kanuna muhalif angarya ve işkence vazedemezsiniz. Bunu vazedenden kanunlar yapamazsınız. Bu doğrudan doğruya Heyeti Celilenize hitap eden bir hükümdür. Eğer Ceza kanunlarımız angarya memnuiyetine karşı bunu yapana cezai hüküm koymamış olsaydı buna aykırı hareket eden bir polis müdürü, Teşkilâtı esasiyenin bu men'i hasebiyle, tecziye edilemezdi. Vakia bu maddenin arkasından gelen 74 üncü maddeye istinaden fevkalâde hallerde bir mükellefiyet konabilir. Eğer fevkalâde haller varsa konsun. Fakat o da mutlak değildir. Yani angarya memnudur, angaryayı ortadan kaldırmanın, yani bu karakteristik hareketi ortadan kaldırmanın imkânı ücret verilmek suretiyle olur. Fevkalâde hallerde bu fikre iştirak edilebilir. Aksi hallerde bu da yapılamaz. Bu usulün kabulü doğrudan doğruya angarya vazı demektir. Angarye, ücret verilmeden yaptırılan iştir. Maksadı takdir ediyorum, çok yüksektir, çok ulvidir. Bu işlerin yapılması halinde geçireceğimiz heyecanın büyüklüğü karşısında yerlere eğiliyorum. Fakat bu demek değildir ki, sellehemüsselân hareket edelim, iş ne kadar büyük olursa olsun, iş ne kadar güzel olursa olsun, bizim yine kanuna uygun olarak hareket etmemiz şarttır. Güzel iştir bunlar. Yapalım, yaptıralım, fakat bir yolunu bulalım. Bir yol bulduktan sonradır ki ancak o halledilir. Birde Köylere şu veya bu şekilde, şu yaştaki insanlara bir mükellefiyet tahmil etmek, milletimiz arasında bir sınıf yaratmak demektir. Şehirlerde tamamen mektep ihtiyacı tamamlanmış mıdır?

Millet arasında bir sınıf yaratmak doğru mudur? Şehirlerin de mektebe ihtiyaçları bertaraf olmuş değildir. Köylüye mektep için şu veya bu mükellefiyet vazettiğimiz vaziyette neden şehirliyi ayırıyoruz?

Teşkilâtı esasiyenin böyle sarahati karşısında maksat, tekrar edeyim, ne kadar müsbet olursa olsun, kendimizi Teşkilâtı esasiyeye sarahaten bağlamış olduğu vaziyette biz buna muhalif hareket edemeyiz. Hatırlarsınız bu angarya işin de 1789 senesinin 4 Ağustos'unda meşhur hatip Mirabo bu angarya refedilirken demiştir ki: Millet Meclisi köylülere sevincin ve ümidin zevkini veriyor. Bendeniz Heyeti umumiyeden istirahat ediyorum, on dokuz sene-den beri milletin gönlünde köylünün gönlünde yer almış olan sevincin heyecanını ve ümidi inşirahını bu kanunla kıldırmayalım.

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Arkadaşlar, huzurunuzda getirdiğimiz kanun Teşkilâtı esasiyenin, ana yasamızın mecburî kaydıyla ifade ettiği ilk tahsili ki, şimdiye kadar tam olarak ifa edememiştir. Teşkilâtı esasiye kanununun Hükümete ve millete göstermiş olduğu bu vazifeyi yerine getirmek ve hakkıyla ifa etmek içindir. Şu halde bu kanunun şu maddesinin gayesi esasen Teşkilâtı esasiye de mecburidir diye tasrih edilmiş olan ilk tahsili yapmaktır. Denilecek ki, bu gerçekleştirilirken, angarya gibi işkence gibi vatandaşa iş tahmil ediyoruz. Eğer bu böyle ise burada gelip konuşan arkadaşlarımız idarî vazifeleri esnasında demek ki kendileri bizzat işkence yapmışlar ve angarya yaptırmışlardır. Çünkü vali olupta vergi alarak veyahut başka bir usul ile mektep yaptırmak zaten mevcut bir tarzıdır. Biz bu madde ile ötedenberi yapılagelmekte olan bir usulü halkımızın isteyerek yapmakta olduğu bir usulü kanunlaştırmak istiyoruz. Kaldı ki vatandaşa Teşkilâtı esasiye ile tanınmış olan haklar muvacehesinde her hakkı mukabilinde bir vazife kendiliğinden tahaddüs ettiği gibi bundan dolayı da bir takım vazifeler tahaddüs etmiştir. Biz bunu kanunlaştırmakla mevcut bir içtimai müesseseyi yazı ile Yüksek Heyetinizin yani millet vekillerinin tasdikına arz ediyoruz. Ne icadediyoruz, ne ihtira ediyoruz, ne de yeni bir usul vazediyoruz.

Kaldı ki, vatandaşlarımız taş getirerek tuğla dökerek, damını çatarak okul binasını, evlâtlarımız yetişecektir diye yapmakta tehalük göstermektedir. Bu salim yollarda yürüdüğümüzün kendilerine işkence yapmadığınızın fiili bir delilidir. Onun için arkadaşlarımız bu dâvayı daha fazla huzurunuzda teşrih edebilirler. Ben vâkıaları istîshadederek bunu bu kadarcık size arz etmekle iktifa edeceğim. Vâkıaya gelince; Sinan Tekelioğlu arkadaşım diyor ki, şimdiye kadar yaptık. Bu şimdiye kadar yapılmış olanı ben size söyleyeceğim:

18.X.1939'a kadar üç bin küsur mektep yapmışız. Burada bütün vilâyetlerin ayrı ayrı rakamları var. Halbuki, buna 30 bin köy muhtaçtır. Her mektep asgari üç bin liraya mal olsa 3X3 9, yani hepsi için 90 milyon lira ister. Bu 90 milyon liranın üçte ikisi emektir. Vatandaşımızı zaten yapmakta olduğu bu emeğe davet ediyoruz. Bu anayasamıza muvafıktır, istikbalimizin emniyetine muvafıktır, halimize muvafıktır, mazimize muvafıktır ve bütün hayatımıza muvafıktır. Eğer Cumhuriyetin başından itibaren 9 000 küsur mektep yapabilmişsek bu mektepleri yapmak için tuttuğumuz usulün daha geniş daha başka bir ruhla bir seferberlik manası ifade eder şekilde kuvvetlendirilmesi lazımdır.

Bu madde işte onu kuvvetlendirecek ruhun yazılı hale gelmiş şeklidir. Bu itibarla bendeniz gerek ana yasamızın esas ruhu, gerek vâkıaların bize telkin ettiği hakikat bakımından bunda aykırı bir şey görmüyorum. Vatandaşlarımıza yeni bir yük tahmil ettiğimiz asla hayalimden geçmiyor. Biz, küçük bir ihtimamın nasıl yapılacağını bilmediği için evlâtlarını kaybeden Türk ana ve babalarına, tarlasında daha iyi ziraat yapılmasını bilmediği için bütün gayretine rağmen az verim alan Türk çiftçisinin daha bilmediği neler varsa onları öğretip verimini artırmak istiyoruz ve elimizden geldiği kadar onları mesut kılmak istiyoruz. Bunda işkence angarya nasıl mevzuubahis olur? Bunu benim aklım almıyor.

Sonra arkadaşım şehirli köylü meselesini mevzuubahis ettiler. Bu kanun huzurunuzda ilk defa geldiği vakit bendeniz kısaca bu kanunun esaslarını huzurunuzda izah ettim. O zaman şehir ve kasaba mektep davasının %80 halledilmiş olduğunu söyledim. Ve yeni hazırladığımız bir kanunla şehir ve kasabalar içinde bazı mükellefiyetler düşünmekteyiz. Çünkü onu da yüzde yüz halletmeğe mecburuz. Amma arzettiğim rakamlar gibi, o kadar yapmışız. Bununla kalamayız. Çünkü dünyanın birbirine girdiği bir zamanda ve mücadelelerin en küçük bir acımağa meydan vermeyecek şekilde sağımızda, solumuzda cereyan ettiği bir sırada her saniye yeni bir manzara gördüğümüz bir zamanda artık acımağa mahal kalmamıştır.

Arkadaşlarımın bundan evvelki celsede taktir vererek veya şifahen arzettikleri noktaları Muvakkat encümende görüştük. Bu meseleyi mevzuubahis eden arkadaşlar da oraya geldi. Müteakabil, güzel niyetlerle görüştük. Yargı arkadaşımız da bunu izah ettiler. Onun için artık bu maddenin fazla uzamasından bilmiyorum, ne fayda mülâhaza ediyorsunuz? Yüksek tasvibinizin tecelli etmesini istirham ediyorum.

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Bu kanunun herhangi bir maddesinin müzakere edildiği zaman bir Teşkilâtı esasiye meselesinin ortaya çıkmış olmasını ben kabul etmem. Belki maddelerde, ufak tefek, bir takım pürüzler vardır ki, şu veya bu kanuna muhalif olabilir. Ben bunun üzerinde uzun uzadıya duracak değilim. Yalnız benim bildiğim, Teşkilâtı esasiyede bahsedilen angarya ve işkence, milletleri ihtilâle sevkeden ve bu suretle tarihi vesika olarak meydana çıkan ve kanunlara konulan angarye, bir şahsın bir derebeyinin şahsi menfaatini husule getirmek için yapılan cebir demektir. Angaryenin manası budur. (Bravo sesleri). Yoksa umumî hizmet, millet hizmetini yapmak için cemaatin bu mükellefiyeti üzerine almasını kabul etmemiz angarye değil, bir vazife, bir vecibedir. Benim anladığım budur. (İyi anlamışsın sesleri) Benim anladığım, tarihlerde gördüğüm, okuduğum bu şeyler hukuku beşer beyannamesinin esasını teşkil eden prensip buradan gelir. Eğer angarye kanuna geçmişse, kanuna girmişse, Teşkilâtı esasiyeye girmişse bu şahsi menfaatleri için milletleri kemiren insanlara karşı alınmış tedbirlerden ibarettir. Yoksa Teşkilâtı esasiyenin tasrih ettiği her şey kanun olarak gelir. Siz onu kabul edersiniz. Yani bu kanun müzekere edilirken Teşkilâtı esasiyenin ortaya atılmasını ben muvafık görmem. Yalnız diyebiliriz ki; efendim, şu madde ana kanunlarımıza muhalif midir, değil midir? Bunu müzakere ve münakaşa edebiliriz amma bunu prensip olarak, Teşkilâtı esasiyeye muhaliftir demek ve bilhassa kutsiyetinden asla şüphe etmediğimiz bu kanun vesilesiyle bu tarzda konuşmağı hatıru hayale getirmem. Biz C.H.Partisine merbut mebuslarız. C.H.P. ve bu Büyük Meclis halk prensiplerine göre kurulmuştur. Bütün kanunlarımız bu prensip üzerindedir. Diyebiliriz ki, hayatta halkın dileğine ilk defa olarak bu kanunla cevap veriyoruz. Bir münasebetle de yine arzetmiştim. Dünyanın en son ve en büyük müverrihi olan bir adam derki: Bir millet ki köye doğru giderse muhakkak medeniyete doğru gider, bir millet ki, köyden şehire doğru giderse o millet zevale doğru gider.

Arkadaşlar, bizim en şayanı şükran cephemiz, işte kanunu ortaya atan bu yüksek prensibi daha uzun müddet evvel görerek köye doğru gitmek için aradığımız çarelerdir. Köye doğru gitmişizdir. Bu kanunla medeniyeti ve tekâmülü köye götürmekteyiz. Milletimizi terakkinin en yüksek noktalarına götürecek kanunlarımızdan birisi de budur.

Bu kanun hakkında, arkadaşlarım cephesinden değil, fakat benim de bazı maruzatım vardır. Bu mülâhazalarımı serdetmeden evvel şunu söylemek isterim ki: Geçen seferki müzakerelerimizden mülhem olan encümenimiz hakikaten bu maddeyi bize yeni baştan değiştirerek getirmiştir. İçtimizde mevcut olan endişelerimizi bertaraf edecek bir çok hükümler mevcuttur, ve bundan dolayı, sabahleyin toplanıp bize bunu seri bir surette getiren arkadaşlarımıza teşekkür etmekliğimiz lazımdır. Yalnız ilişmek istediğim bir iki nokta vardır. O da şudur: Evvelâ 50 yaşı muvafık bulmam. Biz askerî mükellefiyeti 45 yaş olarak kabul ederken, herhangi bir bedeni çalışma için 50 yaşı kabul etmek prensiplere aykırı olur. Bilhassa köylerde bu yaş çok ileri bir yaştır. Köylüler, siz şehirliler toprakla çalışırken görürse, efendi, bu toprak insanı çabuk ihtiyarlatır der. Hakikaten toprak insanı çabuk ihtiyarlatır. Köylünün mesaisi köyde çok ağırdır. Esasen köyde her sene mektep yapılacak değildir. Bir kere yapılacaktır, harap; olursa 20 sene sonra da tamir edilecektir. Bundan başka mektebin yolu vardır, bahçesi vardır, hoca'nın evi, bir çok şeyleri var. Binaenaleyh takdim ettiğim takririmde arzettiğim gibi 20-45 yaş, çalışacak en iyi yaştır. 20-45 hakkındaki kaydının kabul edilmesi lazımdır. Bilhassa kadınların çalıştırılması doğru değildir. O kadın ki köye memlekete çok şey vermiştir. 50 yaş artık istirahat yaşıdır. Bunu erkekler için de 45 yaştan fazla koymamak lazımdır.

İkincisi: Verilecek arazi miktarının behemehal zikredilmesi lazımdır. Deniyor ki yetişecek miktarda arazinin okul binası için verilmesi. Bu miktar ne olmalıdır? Bu maddeye girmelidir.

(Bu madde değil sesleri) Evet, affedersiniz, onu diğer maddede söylemek lazımdır.

Yol nedir arkadaşlar? Mektep yolu diyoruz. Nereden nereye gider? Köyün neresindedir? Öyle bir mektep vardır ki köyün dört kilometre uzağını alınız, oradadır. 4 Km. yol yapılması kolay iş değildir. Maksat bu mudur? Yoksa köyün içerisinden geçerek mektebe gidecek bir yol mudur? Bölge mektepleri olacaktır. Bölge mekteplerine gidecek yollar uzun yollardır. Devlet bile bu kadar yolu yaparken bu işi köylünün sırtına tahmil etmek doğru değildir. Mikyas nereden alınacaktır? Rasgele yol yapacağız dersek bunun altından çıkamayız. İnsanların eline açık bono veriyoruz. Oraya gidecek nihayet orta tahsil görmüş bir öğretmendir. Onun takdirinin nereye kadar gideceğini düşünmek lâzımdır. Binaenaleyh bu yol meselesi de mühim bir noktadır. Bu maddede benim söyleyeceğim budur. Asıl söyleyeceklerim 28 inci maddededir.

Ekrem ERGUN (Ankara) – Efendim, bendenizden evvel burada söyleyen iki arkadaşım köy mekteplerini yapmak için köylülerin çalışmasını Teşkilâtı esasiye kanunumuzun 74 üncü maddesine muhalif bir angarya suretinde kabul buyurdular ve tavsif ettiler. Bendeniz de arkadaşlarımın istinat buyurdıkları aynı maddeye istinaden bunun angarya olmadığını arzetmek istiyorum. 74 üncü maddenin son fıkrası diyor ki «Fevkalâde hallerde kanuna göre tahmil olunacak para ve mal ve çalışmaya dair mükellefiyetler müstesna olmak üzere hiç bir kimse hiç bir fedakârlık yapmağa zorlanamaz.»

Muhterem arkadaşlarım, bu lâyihanın esbabı mucibesini okuduğumuz zaman bu işde hakikaten memleketimizin ve bilhassa köylümüzün menfaatının yerinde olarak düşünüldüğünü görüyoruz. Bilhassa Maarif vekilimiz kanunun heyeti umumiyesi hakkında burada söz söylediği zaman, memleketimizde okur yazar adedinin şehirlerde %61, köylerde %19 olduğunu tasrih ettiler ve köyün böyle % 81 gibi muazzam bir kütlesinin cahil ve bilgisiz kaldığının, Teşkilâtı esasiye kanunumuzun ilk tahsil mecburiyetini katî surette emretmiş olması muvacehesinde Hükümetin bunu mukaddes bir vazife olarak ele aldığını, bu hususta esaslı tedbirle almakta olduklarını ve bu meyanda, bu köylerdeki çocukları okutmak için köy muallimi yetiştirecek köy enstitülerini teşkil ettiğimizi- ki bu kanun bundan iki sene evvel çıkmıştır - bu kanunun tatbiki neticesinde dokuz bin muallimin bir sene sonra vazifeye başlayacağını ve bir kaç sene sonra bunun on beş bine balığ olacağını ifade ettiler. Bendenizce bu vaziyet karşısında, artık Teşkilâtı esasiye kanunumuzun 74 üncü maddesinin üçüncü fıkrasındaki fevkalâde halin mevcudiyetinin çok tebarüz ettiğine ve sabit olduğuna, zannetmem ki başka bir delil aranabilsin. Bu husus muhterem arkadaşım Sinan Tekelioğlu iki şey buyurdular ki, bunları bilhassa fevkalâde halin bulunduğu bir delil olmak üzere arzetmek istiyorum. Köy halkı mektebini yapıyor, muallim istiyor, bulamıyor dediler. Mademki bulunamıyor ve Hükümet de bu köye düne kadar muallim göndermek imkânını bulamıyordu, binaenaleyh bu imkânı bulmak için yapılan iş fevkalâde bir hal değil midir? Pek tabii olarak fevkalâde bir haldir.

Bu itibarla köylerin kalkınması ve köylerimize bu kanunda geçen maddelerde yazılı olan şeylerin, muallim vesairenin, temini ve bu suretle köylünün öğretilmesi, hakikaten, cidden üzerinde durulacak fevkalâde bir haldir. Bu hal fevkalâde bir hal olduğuna naza-

ran, bu kanun Yüksek Meclisce kabul edildiği takdirde bu kanuna göre köylüye tahmil edilecek işler, Teşkilâtı esasiyemizin 74 üncü maddesine göre fevkalâde hallerde tahmil edilmiş bir iş olacağından bu suretle arkadaşlarımızın tevehhüm buyurdıkları angarye korkusu burada mevzuubahis olmamak lazımgelir. Binaenaleyh bendeniz Encümenin maddesinin kabul edilmesini rica ve teklif ederim.

Nâzım POROY (Tokad) – Muhterem arkadaşlar, Teşkilâtı esasiyemizin bu işkence ve angarye tâbirleri üzerinde zannederim ki bu kadar geniş bir mânada ve telâkkide durmak lazımgelmez. Zamanımızın ileri memleketlerinin teşkilâtı esasiye kanunlarında görülen bu gibi kayıdların tarihin ne gibi tesiratının neticesi olduğunu muhterem Atıf Beyin çok iyi bilmesi icabeder. Angarye işkence muzlim ve korkunç devirlerin silâhıdır ve onlardan kalmış mütebaki eserlerdir. Yoksa bir memlekette en mühim bir terakki adımının atılması için halkın bir kısmına verilecek vazifeye karşı angariye kelimesini kullanmak bence günahıdır. (Doğru sesleri) Bunu arkadaşlarımız çok iyi tebarüz ettirdikleri için bu hususta fazla söz söylemek istemem. Yalnız yine Atıf Bey, köylümüzün, Fransa inkılâbı kebirinden bahsederek ve ismini anlıyamadığım bir hatipten bahsederek, (Mirabo sesleri) benim 1789 zannettiğim fakat kendilerinin 1894 dedikleri tarihi, yani feodalite devrinin hukukan ilgası anında söylediği bir sözü hatırlattılar. Fransa köylüsünün halini ifade eden Mirabo böyle bir söz söylemiş olabilir. Fakat feodalite devrinde Fransa köylüsü ne halde idi? Yani bugün bizim köylümüzle kabili kıyas bir halde miydi? (Asla sesleri) Pekâlâ bilirsiniz ki, İnkılâbı kebirden evvel Fransa'da üç sınıf vardı. En başta nobles ismi verilen zadegan gelirdi. İkincisi klergi denen ruhban sınıfı idi. Bir de şehirlerde burjuvazi vardı. Bunlardan maada noblesin emri altında çalışan toprağa bağlı ve toprakla beraber eşya gibi alınan ve satılan köylü sınıfı vardı. Bugünkü köylümüz eşya gibi alınıp satılır mı?

Ziya Gevher ETİLİ (Çanakkale) – Ne haddine!

Nâzım POROY (Tokad) – Binaenaleyh köylüden bahsedilirken köylümüzü Fransa'nın 1789 yılından evvelki köylüsüne benzeterrek Cumhuriyetin 19 senedenberi kendisine verdiği mevkii ortadan kaldırmak reva mıdır? Bendeniz bilhassa bu noktayı tebarüz ettirmek için huzurunuzda çıktım. (Alkışlar)

Rasih KAPLAN (Antalya) – Arkadaşlar, bir nokta çok dikkatimizi celbediyor; arkadaşlarımızın dikkat etmediği bir nokta. Bilhassa kendilerine çok hürmet ettiğimiz ve sevdiğimiz Atıf arkadaşımız, Teşkilâtı esasiye kanunumuzu hukuku beşer beyannamesinden mülhemdir diye tavsif ettiler. Arkadaşlar, katiyen değildir. Biz Teşkilâtı esasiyemizin tanzimi esasında Hukuku beşer beyannamesini neşredenlerle hali harpte idik. O vakit, doğrudan doğruya kendimizi kendimize benzetmek için, bütün ilham kaynaklarımızı fişkırtarak, kendimize göre Teşkilâtı esasiyemizi kurmak gayesiyle kaynaşıyorduk; alevleniyorduk. Arkadaşlar, Hukuku beşer beyannamesi ile, Nâzım arkadaşımız gayet güzel izah buyurdu, engizisyon mezalimi altında inliyen Garplıların neşrettiği o beyanname ile bu nasıl mukayese edilir? Bugün ben köyümde mektebimi yaptırmak için kanunen vatandaşa orada vazife veriyorum. Arkadaşımız vali idi, bir Yol kanunumuz vardır, adı «Yol mükellefiyeti kanunu» dur, o kendi tâbirleri veçhile tamamen işkencedir, onu vali sıfatıyla neden tatbik ettiler? Ya o vakit bu kanunu tatbik etmem demeleri lazımdı, yahut tatbik ettiklerinden dolayı kendilerinin Adliyeye teslim edilmesi lazımdı. Çünkü işkence yaptılar, Yol mükellefiyeti kanununu tatbik ettiler.

Arkadaşlar, Hıfzıssıhha kanununda vatandaşa verilmiş ne kadar vazife vardır. Bunların hepsine işkence mi diyeceğiz? Sonra Küçük Sular kanununda da bir çok vazifeler verilmiştir. Demek ki şu halde âmme menfaatini temin için âmmenin, cemiyetin veya cemaatin toplanıp kendi lehine yapacağı herhangi bir iş kanunen kendilerine verilmiş olsa dahi işkence olacak. Yani biz bu nazariye ile gidersek bu memlekette bütün işleri durdurmamız lazımdır. Arkadaşlar, bugün tebarüz eden bir vaziyet vardır. Bu kanundan evvel çıkmış olan Köy kanununa göre, mektepleri köylü yapar, hususî idareler yardım ederdi. Kasaba ve şehirlerde hususî idare bütçesinden mektep binaları yapılıyor. Fakat bugün buna da imkân kalmadı arkadaşlar. Hükümet merkezinin içinde oturan hepimiz görüyoruz ki mekteplerde çift tedrisat yapılıyor. Öğleye kadar bir kısım talebe öğleden sonra da diğer bir kısım talebe geliyor. Bu, ne demektir? Bina kâfi gelmiyor. Bütçeden de bina yapmağa imkân yoktur. Sayın Maarif vekilimizin şimdi burada söyledikleri kanunu da biran evvel müsavatı temin için getirmeleri lazımdır. Köyde mektebini köylü yaparken, şimdi bir kasabanın kendi ihtiyacı olan mektebi yapmak vazifesini kanunla kendilerine vermemiz lâzımdır. Onu temin edecek kanunun da bir an evvel getirmelerini kendilerinden rica ediyorum.

Arkadaşlar, arzettiğim gibi bu kanun bir âmme hizmeti kanunudur. Katıyen işkence ile Teşkilâtı esasiyedeki angarya ile alâkası yoktur, verilen vazife itibariyle kanunun her halde bütün mıntakalarda, köylerde nafi olacağına kaniim arkadaşlar. Gördüğüm yerlerde bu iş üzerinde çalışanlar, köylü ile o kadar iyi anlaşmışlardır ki, köylü bunları yaparken zorluyor, cebrediyor, ben bunlara çoktanberi hasret kaldım, rehber bulamadım, Devlet bana seni gönderdi demekte, köylü bunları teşvik etmekte, tahrik etmektedir arkadaşlar. Arkadaşlar, burada vazife görmek için ne bekleriz? Bu kanun iyi tatbik edilmezse bu kürsü her vakit açıktır. Vekillerimizden, vekillerin hepsinden, her istediğimiz zaman sual, istizah yapmak her vakit elimizde değil mi? Yaptığımız kanunu iyi niyetle yapıyoruz; iyi tatbik ettireceğiz ki bir an evvel köyü bugünkü vaziyetten kurtaralım arkadaşlar. Bugün dünya ordularına bakarsanız bütün, heyeti umumiyesi münevver kütleden ibarettir bu ordular. Onun için köyü; köylüyü ilk tedrisatla değil, daha yüksek techiz etmek mecburiyetinde kalacağız. Onun için ilk tedrisatı temin zımında göstereceğimiz alâka ve yapacağımız kanunu bir an evvel çıkarıp tatbik ettirmek hususunda bana kalırsa bizim daha fazla tazyik yapmamız lâzımdır.

Kahraman ARIKLI (Kars) – Muhterem arkadaşlar, geçen defa bir takrir vermiştim. Kadınların çalışmaması için. Yani bu işten kadınların istisna edilmesi için. Encümen kabul etmemiş, yalnız on yaş aşağı indirmiş. Yani elli yaşına indirmiş. Bazı arkadaşlarımız buna teşekkür ettiler. Halbuki erkeklere elli yaş azdır. Bu yaş meselesinde daha aşağı indirirsek o zaman köylerimizde mektep yapmağa imkân yoktur. Bu gün görüyoruz ki, on yaş indirilmiş, ki bu isabetli bir şey değildir.

İkincisi; uzaktan işittiğim ve anladığıma göre bir şey söylüyorlar, yani kadınların çalışmaması ruhi bir sebepten ileri geliyormuş. Bu ruhi sebepte, dün encümende bahsetmişlerdi, irtica, bilgisizlik ve ileriyi görmemezlik. Bu bu günkü vaziyete uymamaktadır. Bendeniz bu hususta bir takrir verdim. Bu cihet iyice anlaşılmadı. Mafih arkadaşlarım bu hususta söylediler. Bendeniz bir şey anlayamadım. Ben diyorum ki, efendiler. Köylüler fakirdir. Köylünün erkeğine 20 gün çalışmak yükünü tahmil ediyoruz. Bunu kadınına da 20 gün tahmil edersek 40 gün olur. Onun nasıl olsa bir babası, bir oğlu, bir kızı filân vardır. Ona da 20 gün olur 60 gün. Bir köylü bu kadar zaman mektep için çalışırsa ziraat işleri durur. Nitekim bugün ekmek buhranı çekmemizin bir sebebi de budur. Köy-

lye karakol yaptrdık, ne ehemmiyeti var? Köylü arabasıyla  beş gün orada çalışsın. Sonra Nahiye konakları yaptrdık, ne ehemmiyeti var? Köylü  beş gün çalışsın. Köy odası yaptrdık, ne ehemmiyeti var? Köylü  beş gün çalışsın. Köy işleri yaptrdık. Nihayet yle oldu ki, köylü hakikaten kendi işine dahi yetişemedi.

İkincisi köye gelince, Maarif vekili de buyurdular, köylerde mektep yok. Köy ihtiyaının ancak %10'u karşılanabilmiş. şehir ihtiyaının ise % 80'i yapılmış. şimdi köylülerin ve şehirliilerin müsavi surette verdikleri bir para ile şehirlerin % 80 ihtiyaı temin ediliyor, Köylünün ise % 10 ihtiyaı. şimdi köylünün % 10 ihtiyaı da silâh olarak köylüye karşı kullanılıyor. Encümen Mazbata muharriri arkadaşımız bunu yapabilmek için köylüden alınması lâzımdır diyor. Bence bunun yapılması için Muvazenei umumiye-den para verilmesi lâzımdır. Yani neden bunlar hep köylüye yükle-niyor?

Bir arkadaşımız da dedi ki sanki ben kadın çalışamaz demişim. Kadın alışır. Fakat kadınların bazı hususı halleri vardır ki her zaman çalışamazlar. Bir misalle arzedeyim. Kendisinin ve çocuğunun nafakasını hergün çalışmak suretiyle temin eden bir dul kadını alalım. Maişetini temin edecek, gelir getirecek başka bir şeyi de yoktur. Bu kadın 20 gün bu işte çalışırsa 20 gün ne yiyecektir? Ekmeğini nereden temin edecektir? Kendisi ve çocuğu yirmi gün ne ile geçinecek? şimdi ricam budur ki, kadınları bu işten çıkarırsak erkekler çalışırlar, bu mektepler yine yapılır. Kendi işidir. İsteyen karısını da gönderir. Asker aileleri, fakir kadınlar için bu mükellefiyet günah olur haksızlık olur.

şehirde oturanlar, fakir de olsa, hayır cemiyetlerinden olsun yardım görür köydeki kadın ise ötekilere karşılık istihsale yardım gibi bir işte gördüğü halde hiç bir yardım görmez. Ondan daha fazla ne hizmet beklenir? Bir takrir takdim ediyorum. Kadınların istisna edilmesini rica ederim.

İkinci bir mesele; Encümen bir şey daha söylüyor. şehirde veya köy haricinde olupta köyde oturanlar bedenlen çalışmadıkları takdirde nakit verir diyor.

şimdi nakit veriyor. Yalnız sonunda bir kayıt koyuyor: Senelik vereceği para arazi vergisini geçmeyecek diyor. O halde köylülerin hepsi gelir derki; arazi vergisini geçmemek şartiyle ne ise borcumuz verelim ve mektebi yapmıyalım derler.

Rasih KAPLAN (Antalya) – Başka yerde de mükellefiyeti var a birader.

Kahraman ARIKLI (Devamla) – Köylünün vereceği arazi vergisine muadil bir para ile bu iş yapılmayacağı gibi, 20 gün çalışanın yerine beş lira arazi vergisi vermek de adilâne bir şey değildir.

Salâh YARGI (Kocaeli) – Adam orada oturmazsa verecek.

Kahraman ARIKLI (Devamla) – O gün orada oturmaz fakat sonradan gelebilir. Yahut orada oturur sonra şehre gider. Bunu tesbit etmeğe imkân var mıdır?

REİS – Kıfayeti müzakere hakkında bir takrir vardır, okutuyorum: (Kâfi kâfi sesleri)

Yüksek Reisliğe

Müzakere yeter. Maddenin reye konulmasını teklif ederiz.

İzmir

İzmir

Benal Arıman

Fakihe Öymen

REİS – Müzakerenin kıfayetini reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Müzakerenin kıfayeti kabul edilmiştir.

Şimdi geçen günden verilmiş takrirler vardır. Onların içerisinde encümenle mutabık kaldığından dolayı takririnin reye konulmasını isteyen arkadaşlar olabilir. Binaenaleyh, onlar lütfen takrirleri okunduğu zaman işaret buyururlarsa iş kolaylaşmış olur.

Yüksek Reisliğe

Maddeden kadın kelimesinin çıkarılmasını talep ederim.

Zonguldak

Çorum

H. Atıf Kuyucak

İsmail Kemal Alpsar

(Red red sesleri)

İsmail Kemal ALPSAR (Çorum) – Usule dair söyleyeceğim.

Bir memleketin terakkıyatı, ımaratı üç şeye mütevakıftır. Maarif, inzibat, yol. Yolu var inzibatı yok. İnzibat olmazsa tarlada çalışamaz. Mahsulat alınamaz. İnzibat var, yol yok. O vakit mahsulâtı gönderemez. Maarif olmazsa terekkiyat olmaz. Hükümet maarife ehemmiyet veriyor, şayanı şükrandır. Yalnız bendenizin kanaatime göre kadın meselesinde biraz düşünmek lâzımdır. Biz de çok çalıştırdık. Hüsnüniyet olursa bizim kadınlarımız çalışır. Ben kendim şahit oldum, Kütahya'da bulunduğum zaman bir köye gidiyordum, bir kadın arkasına çocuğunu sarmış orak biçiyordu. Tarlada çalışan o akşam yemeğini yapacak olan o, hayvanı sağacak olan yine o. Binaenaleyh vakit bulupta bunu da yapamaz. Erkekler pekâlâ çalışır. Şimdi şayet bu da kabul edilecekse bendenizin bir ricam

var, Maarif vekilimiz izah versinler, muhtelif köyler arasında, bölge okullarımız vardır, bunlar her köye aşağı yukarı beş altı saatlık bir mesafededir. Böyle beş altı saatlık bir mesafeye kadar o kadın gidemez, gitse de köyüne dönemez. Bu suretle bundan bir çok mahzurlar tevellüt eder. Mümkünse kadınlar çıkarılsın. Bu gibi mahzurların önünü almak için müsaadenizle bir takrir sunacağım. Kabulünü rica ederim.

REİS – Müsaadenizle takrirlerin hepsini bir defa okutacağım, ondan sonra teker teker reyinize arzedeceğim.

Yüksek Reisliğe

Şifahen arz ve izah ettiğim sebeplerden dolayı 25 inci maddenin birinci fıkrasındaki «elverişli» kelimesinden sonra gelen «kadın ve» kelimelerinin kaldırılmasının reye konulmasını arz ve teklif ederim.

Kars Mebusu
Kahraman Arıklı

Yüksek Reisliğe

Şifahen arz ettiğim sebeplerden dolayı dördüncü fıkranın aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Yerlerine başkalarını çalıştırmak isteyenler çalışmaya mecbur oldukları beher gün için bir kişi çalıştırlar. Arabasıyla beraber iş görmeye ayrılacak olanların bir günlük hizmetleri arabanın nevine ve yaptığı işe göre iki günden beş güne kadar sayılır.

Kars Mebusu
Kahraman Arıklı

Yüksek Reisliğe

Kürsüde arzettiğim sebepler dolayısıyla maddede aşağıdaki taddilleri teklif eylerim:

1. Kendi yerine başkalarını çalıştıranların da aynı gün miktarında çalışma ile mükellef tutulması;
2. Arabasıyla kelimesinden sonra «veya saban veya pulluğu ile» ibaresinin konması;
3. «Bir köyde arazi ve bahçesi olupta o köyde oturmayanlardan bu arazi ve bahçelerinden arazi vergisinin yüzde beşi nisbetinde masraf karşılığı alınır.»

Cümlesinin konması.

Tokad Mebusu
Galib Pekel

Yüksek Reisliğe

Arz eylediğim esbaba ve angaryanın Teşkilâtı esasiye hükmünce yasak olduğuna binaen bu maddenin tayyını veya başka bir şekle ifrağı için encümene iadesini teklif ederim.

Tunceli
Sami Erkman

Yüksek Reisliğe

25 inci maddenin 5 inci fıkrasındaki «amele ücretini» kelimele-
rinin önüne «ihtiyar heyetince tâyin edilecek» kelimelerinin ilavesi-
ni teklif ederim.

Isparta
Kemal Turan

Yüksek Reisliğe

25 inci maddenin 4 üncü fıkrası sonuna «Buna itiraz olunmaz»
tâbirinin eklenmesini teklif ederim.

Isparta
Kemal Turan

Yüksek Reisliğe

Arzettiğim esbaba binaen 25 inci maddenin aşağıdaki şekilde
değiştirilmesini teklif eylerim:

Seyhan
Sinan Tekelioğlu

Madde 2. – Köy ve bölge okulları binalarının kurulmasını, bu
binalara su getirilmesinin okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasını
ve bunların onarılmasını vali ve kaymakamlar köy ve bölge halkı-
na Köy kanununa tevfikân ımece usulüyle temin ettirilmekle mü-
kelleftirler.

Yüksek Reisliğe

25 inci maddenin sonuna: «Vermeyenlerden Tahsili emval ka-
nununa göre tahsil olunur» fıkrasının ilâvesini teklif ederim.

Balıkesir
Y. Sezai Uzun

Yüksek Reisliğe

10.VI.1942

Şifahen arz ve esbapdan dolayı bedeni mükellefiyet usulünün
Teşkilâtı esasiyeye uygun bir şekle ifrağını, yani çalışmalara gün-
delik ücret verilmesini arz ve teklif ederim.

İstanbul Mebusu
Atıf Bayındır

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Müsaade buyurursanız İsmail Kemal arkadaşımıza buradan cevap vereyim.

Diyor ki, (... Bir defter tanzim edilirken mükelleflerin bedeni kudretlerini ve bu işlerde çalışmaya mâni halleri gözönünde tutulur.) Arkadaşımızın endişelerini izale edecek şekilde tabii nizamname ve talimatları yapılacaktır.

İsmail Kemal ALPSAR (Çorum) – Bölge için?

Maarif V. Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Buraya hepsi için kayıt koymaya imkân yoktur.

REİS – Bu izahattan sonra takrirlerinden sarfınazar eden var mı?

Kahraman ARIKLI (Kars) – İki takririm var, birisini geri alıyorum.

İsmail Kemal ALPSAR (Çorum) – Ben de takririmi geri alıyorum.

REİS – Şimdi sırasıyla takrirleri reye arzedeceğim. Takririn bir tanesi bu maddenin tayyına dairdir. Evvela onu okutuyorum.

(Tunceli mebusu Sami Erkman'ın takriri tekrar okundu.)

REİS – Takriri nazarı itibare alanlar... Almayanlar... Reddolundu.

(Zonguldak mebusu Hâzim Atıf Kuyucak'ın takriri tekrar okundu.)

REİS – Takriri nazarı itibare alanlar... Almayanlar... Tereddüt hâsıl oldu.

Takriri nazarı itibare alanlar lûtfen ayağa kalksınlar... Almayanlar lûtfen ayağa kalksınlar... Takrir nazarı itibara alınmıştır.

**KÖY OKULLARI VE ENSTİTÜLERİNİ
TEŞKİLÂTLANDIRMA KANUNUNUN
KABULÜNDE HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN
KONUŞMASI VE VERİLEN REYLER**

OTURUM BAŞKANI

Refet CANİTEZ

TBMM Başkanvekili (Bursa)

KONUŞMACILAR

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Köy Okulları ve Enstitülerini Teşkilâtlandırma Kanunu

REİS – İkinci müzakeresidir. Maddelere geçiyoruz.

Bu celsede kanunun 69 uncu maddesi görüşüldü kabul edildi.

MADDE 70. – Bu kanun neşri tarihinden yürürlüğe girer.

REİS – Maddeyi kabul buyuranlar... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 71. – Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS – Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) – Sayın arkadaşlarım; ikinci müzakeresi de biten bu kanun, Yüksek Heyetinizin şerefli tarihine çok manalı ve yapıcı bir sayfa daha ilave etmiş bulunuyor. Kanunun hemen her satırı, her kelimesi Yüksek Heyetinizin derin alâkasiyle incelendi, konuşuldu.

Arkadaşlarımın burada buyurdıkları noktalar bizim için asla unutulmuş değildir. Bunları daima gözönünde tutmak, endişelerini davet eden cihetleri dikkat mevzuu olarak elimize almak bizim için başlıca bir vazifedir. (Bravo sesleri) İncelenirken, kaygılanılmış olan noktalar varsa bunlar hakkında benim ve bu teşkilâta çalışan bütün arkadaşlarımın çok dikkatli olacağına itimat buyurmanızı bilhassa rica ederim.

Kanun lâyihasını tevdi ettiğiniz muvakkat encümen, tatil günleri dahil olmak üzere, bu mühim kanunun, bu yapıcı ve kurucu kanunun her cihetini her cephesinde tetkik etti. Encümenin üyelerine, reisine mazbata muharririne ve kâtibine huzurunuzda teşekkür etmeyi vazife bilirim.

Arkadaşlarım,

Bu son günlerde maarif ve terbiye tarihimiz Yüksek Heyetinizin önünde müzakere mevzuu oldu. Size kısaca maarifimizin tarihinden dört cümleyi burada tekrar edeceğim: Bu, Cumhuriyetin ilk senelerinde ikinci Cumhuriyet Maarif vekilinin İzmir’de söylediği nutuktan alınmış parçalardır. Onda merhum Vasıf Çınar diyor ki: «Ben Maarif vekili sıfatıyla tamamen kaniim ki, Türkiye’de ilk tedrisat yoktur. Bütün mekteplerimiz 3200’dür. Mevcut iptidai mualimler 5 600’dür. Salâhiyetle, vukufla ve iş başında bulunmak itibarıyla söylüyorum ki, Türkiye Cumhuriyetinde tedrisatı iptidaiye yoktur. Kemali hicapla söylüyorum ki, Türkiye Cumhuriyetinin bazı köylerinde bir tek mektep bile yoktur. Hatta bu sözümü 3-4 vi-

lâyete bile tatbık edebilirsiniz. Buralarda daha 30 sene mektep açılması ve yapılması imkânı yoktur.»

Aradan geçen ve millet hayatında kısa sayılacak senelerden sonra Maarif vekilliği vazifesini verdiğiniz bu naçiz arkadaşınız, si-ze diyor ki:

Türkiye'de ilk öğretim vardır. Bugünkü ilk öğretim öğretmenlerine ilâveten 50 bin öğretmen 10 sene içerisinde yetiştirilecektir. (Bravo sesleri) Türk milletinin tahsil çağında bulunan çocukları yine bu seneler içerisinde % 100 okutturulacaktır. (Bravo sesleri) Merhum selefimin edasındaki şikâyetle benim size maruzatta bulunurken sesimde duyduğunuz sevinç ve bahtiyarlık, tam zıddındır. Bütün teşkilâtımızla, elimizden geldiği kadar işimizi yapacağımıza inanan iyimser bir eda ile huzurunuzda konuşmaktayım. Bunun büyük şerefi Yüksek Heyetinizdir. Para istedik, para verdiniz; kanun istiyoruz, kanun veriyorsunuz, teşkilât yapmak için huzurunuzda geldik, onu tasdik buyuruyorsunuz. Hükûmete düşen icra unsurlarına düşen, bunları olduğu gibi yerine getirmektir.

Arkadaşlar,

Bu kanunla Türk Milleti Büyük Meclise minnettardır. Bu kanunu göğsüme basarak huzurunuzdan gidiyorum. Çıktığı andan itibaren bütün vazife arkadaşlarımla beraber bunun tatbıkı uğrunda canla başla çalışacağız. (Alkışlar)

REİS – Lâyihahın heyeti umumiyesini açık reye arz ediyorum. Rey vermeyen var mı?

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilâtı Kanununa verilen reylerin neticesidir.

(Kanun kabul edilmiştir)

Âza adedi	:	429
Reye iştirak edenler	:	252
Kabul edenler	:	252
Reddedenler	:	0
Müstenkifler	:	0
Reye iştirak etmeyenler	:	177
Münhaller	:	3

(Kabul edenler)

Afyon Karahisar

Ali Çetinkaya
Berç Türker
Hamza Erkan
İzzet Akosman
Mebrure Gönenç
Şevket Raşit Hatipoğlu

Ağrı

Gl. Kemal Doğan
Halid Bayrak

Amasya

İsmail Hakkı Mumcu
Nafiz Aktın

Ankara

Aka Gündüz
Arif Baytın
Belkıs Baykan
Eşref Demirel
Gl. Nihat Anılmış
Mümtaz Ökmen

Antalya

Numan Aksoy
Nurullah Esad Sumer
Rasih Kaplan
Türkân Örs

Aydın

Dr. Hulûsi Alataş
Dr. Şakir Şener
Nuri Göktepe

Balıkesir

Feyzi Sözen
Hilmi Şeremetli
İsmail Hakkı Uzunçarşılı
Rahmi Selçuk
Yahya Sezai Uzay

Bilecik

Dr. Muhlis Suner
Kasım Gülek

Bingöl

Necmeddin Sahir

Bitlis

Süreyya Örgüevren

Bolu

Celâl Salt Siren
Cemil Özçağlar
Dr. Zihni Ülgen
Emin Yerlikaya
Lûtfi Gören

Burdur

Dr. Ahmed Ruhi Yeşilyurt
Memet Sanlı

Bursa

Atif Akgüç
Dr. Galib Kahraman
Dr. Refik Güran
Dr. Sadı Konuk
Dr. Talât Simer
Fatın Güvendiren
Gl. Naci Tınaz
Mustafa Fehmi Gerçek

Nevzad Ayas

Refet Canitez

Çanakkale

Atif Kamçıl
Avni Yukaruç
Hilmi Ergeneli
Reşad Nuri Güntekin
Ziya Gevher Etili

Çankırı

Dr. Akif Arkan

Çoruh

Ali Rıza Erem
Atif Tüzün
Mazhar Müfid Kansu

Çorum

Dr. Mustafa Cantekin
Eyüb Sabri Akgöl
İsmet Eker
Münir Çağıl
Nuri Kayaalp
Süleyman Köstekçioğlu
Şakir Baran

Denizli

Dr. Hamdi Berkman
Fahri Akçakoca Akça
Tahir Berkay
Yusuf Başkaya

Diyarbakır

Cahit Çubukçu
Rüşti Bekit
Veli Necdet Sünkitay

Edirne

Dr. Fatma Memik
Temel Göksel

Elâzığ

Fethi Altay

Erzincan

Abdülhak Fırat
Aziz Samih İlter
Salih Başotaç

Erzurum

Aziz Akyürek
Dr. Ahmet Fikri Tuzer
Gl. Pertev Demirhan
Gl. Zeki Soydemir
Münir Hüsrev Göle
Nafiz Dumlu
Nakiye Elgün
Şükrü Koçak

Eskişehir

Emin Sazak
İzzet Arukan
Osman Işın

Gaziantep

Ahmed Aksu
Bekir Kaleli
Dr. Abdurrahman Melek
Dr. Memed Ali Ağakay
Memed Şahin
Nuri Pazarbaşı
Ömer Asım Aksoy

Giresun

Fikret Atlı
Münir Akkaya
Nafi Atuf Kansu

Gümüşane

Edib Servet Tör
Hasan Fehmi Ataç
Şevket Erdoğan
Yusuf Ziya ZARBUN

Hakkâri

İzzet Ulvi Aykurd

Hatay

Abdullah Mursaloğlu
Abdülğani Türkmen

Bekir Sıtkı Kunt

Hamdi Selçuk

İçel

Ahmed Ovacık
Emin İnankur
Ferid Celâl Güven
Turhan Cemal Beriker

Isparta

Hüsnü Özdamar
Kemal Turan
Remzi Ünlü

İstanbul

Ahmed Hamdi Denizmen
Ahmed Şükrü Esmer
Ali Kâmi Akyüz
Ali Rana Tarhan
Atıf Bayındır
Dr. Refik Saydam
Fakihe Öymen
Galib Bahtıyar Göker
İbrahim Alâettin Gövsa
İsmail Hakkı Ülkmen
Şükrü Âli Ögel
Ziya Karamursal

İzmir

Benal Arıman
Kâmil Dursun
Memed Aldemir
Nazmi İlker
Rahmi Köken
Sadettin Epikmen

Kars

Cevad Dursunoğlu
Kahraman Arıklı
Ömer Küntay

Kastamonu

Abidin Binkaya
Dr. Hayrullah Diker
Dr. Tevfik Aslan
Hacer Dicle
Muharrem Celâl Bayar
Nuri Tamaç
Rıza Saltuğ
Tahsin Coşkan

Kayseri

Nazmı Toker
Ömer Taşcıoğlu
Reşid Özsoy
Salih Turgay
Suad Hayri Ürgüplü

Kurkarelî

Gl. Bürhanettin Denker
Hamdi Kuleli
Zühtü Akın

Kırşehir

Dr. Hüseyin Ülkü
İzzet Özkan
Memed Seyfeli

Kocaeli

Dr. Fuat Sorağman
İbrahim Dıplan
İbrahim Süreyya Yiğit
Salâh Yargı

Konya

Ali Muzaffer Göker
Dr. Osman Şevki Uludağ
Fuad Gökbudak
Galip Gültekin
Gl. Ali Fuad Cebesoy
İzzet Erdal
Kâzım Okay
Mustafa Ulusan
Naim Hazim Onat
Şevki Ergün
Tevfik Fikret Sılay
Vehbi Bilgin

Kütahya

Dr. Ali Süha Delilbaşı
Gl. Âşir Atlı
Muhlis Erkmek
Receb Peker
Sadri Ertem
Vedit Uzgören

Malatya

Dr. Hilmi Oytâç
Emrullah Barkan
Özpazarbaşı
Mehmed Şevket

Mihri Pektaş
Muttalib Öker
Vasîf Çınay

Manisa

Asım Tümer
Faik Kurdoğlu
Gl. Ali Rıza Artunkal
Hikmet Bayur
Hüsni Yaman
Kenan Ozer
Rıdvan Nafiz Edgüer
Yaşar Özey

Maraş

Mansur Bozdoğan

Mardin

Hasan Menemencioğlu
Rıza Erten

Muğla

Hüsni Kitabcı
Orgeneral İzzeddin
Çalışlar
Sadullah Güney

Muş

Şükrü Ataman

Niğde

Cavîr Oral
Dr. Rasim Ferid Talay
Faik Soylu
Naim Erem

Ordu

Ali Canib Yöntem

Afyon Karahisar

Haydar Çerçel

Ağrı

Dr. Hüsamettin Kural

Amasya

Esad Uras

Ankara

Ahmed Ulus
Dr. Taptas
Ekrem Ergun
Falih Rifki Atay

Hamdi Şarlan
Hamdi Yalman

Rize

Ali Zırh
Fuad Sirmen

Samsun

Amiral Fahri Engin
Naşit Fırat
Ruşeni Barkın
Süleyman Necmi Selmen

Seyhan

Ahmed Kutsi Tecer
Gl. Naci Eldeniz
Selâhattin Çam
Şemsa İşcen
Tevfik Tarman

Siird

Ali Rıza Esen

Sinob

Cemal Aliş
Cemil Atay
Cevdet Kerim İncedayı

Sivas

Atıf Esenbel
Gl. Akif Öztekin Erdemgil
Mergube Gürleyük
Mitat Şükrü Bleda
Remzi Çiner
Şemsettin Günaltay

Tekirdağ

Cemil Uybadın
Nazmi Trak

(Reye iştirak etmeyenler)

Fevzi Daldal
İsmet İnönü (Rs. C.)
Muammer Eriş (Mazur)
Rifat Araz

Antalya

Dr. Cemal Tunca
Dr. Münir Soykam
Tayfur Sökmen (M.)

Aydın

Adnan Menderes
Agâh Sırrı Levend

Tokad

Cemal Kovalı
Galib Pekel
Halid Nazmi Keşmir
Muammer Develi
Nâzım Poroy
Resai Erişken
Sıtkı Atanç

Trabzon

Danış Eyiboğlu
Halil Nihad Boztepe
Salise Abanozoğlu
Sırrı Day

Tunceli

Haydar Rüştü Öktem
Urfa

Gl. Ahmed Yazgan
Razi Soyer
Refet Ülgen

Yozgad

Ahmed Sungur
Ekrem Pekel
Salim Korkmaz
Veled İzbudak
Ziya Arkant

Zonguldak

Memed Emin Erişirgil
Rifat Vardar
Şinasi Devrin
Yusuf Ziya Özençi

Dr. Mazhar Germen
(Rs. V.)

Nazmi Topcoğlu

Balıkesir

Fahrettin Tiritoğlu
Gl. Kâzım Özalp
Hacim Çarıklı (Mazur)
Hayrettin Karan
Memed Demir
Muzaffer Akpınar
Osman Niyazi Burcu

Bilecik

Memduh Şevket Esendal

Bingöl

Feridun Fikri Düşünsel

Bitlis

Tevfik Temelli (Mazur)

Bolu

Fethi Okyar

Hasan Cemil Çambel

Burdur

İbrahim Necmi Dilmen

Bursa

Muhittin Baha Pars

Çanakkale

Rusuhi Bulayırılı

Çankırı

Avni Doğan (İ.Â.)

Fazıl Nazmi Rükün

Hüseyin Cahid Yalçın

Mustafa Abdülhalik

Renda (Rs.)

Çoruh

Asım Us

Çorum

İsmail Kemal Alpsar

Denizli

Dr. Behçet Uz

Emin Aslan Tokad

Haydar Günver

Diyarbakır

Dr. İbrahim Tali Öngören

Dr. Şükrü Emed

Gl. Kiazım Sevrüktekin

Zeki Mesud Alsan

Edirne

Faik Kaltakkıran

Fuad Balkan

Osman Şahinbaş

Elâzığ

Fazıl Ahmed Aykaç

Fuad Ağralı (V.)

Fuad Ziya Çiyiltepe

Sabit Sağiroğlu (M.)

Erzincan

İskender Artun (Hasta)

Saffet Arıkan

Erzurum

Salım Altuğ

Eskişehir

İstamat Özdamar

Yusuf Ziya Özer

Giresun

Dr. Hasan Vasif

Somyürek

Gl. İhsan Sökmen

İsmail Sabuncu

Talât Onay

Gümüşane

Durak Sakarya

Hatay

Memed Tecirli (Hasta)

İçel

Dr. Muhtar Berker

Refik Koraltan

Isparta

Mükerrem Karaağaç

İstanbul

Abidin Daver

Gl. Kâzım Karabekir

Gl. Refet Bele

Sadettin Uraz (Mazur)

Salâh Cımcıoz

İzmir

Celâl Bayar

Dr. Hüseyin Hulki Cura

Halil Menteşe

Hasan-Âli Yücel (V.)

Mahmud Esad Bozkurd

Reşad Mimaroglu

Şehime Yunus

Şükrü Saracoğlu (V.)

Kars

Esad Özoguz

Etem İzzet Benice

Fuad Köprülü

Şerafettin Karacan

Zihni Orhon

Kastamonu

Hilmi Çoruk

Kayseri

Ahmed Hilmi Kalaç

Faik Baysal

Sadettin Serim

Kırklareli

Dr. Fuad Umay

Şevket Ödül

Kırşehir

Hazim Börekçi

Kocaeli

Ali Dikmen

İbrahim Tolon

Orgeneral Ali Said

Akbaytuğan

Ragıp Akca

Suphi Artel

Konya

Ahmed Hamdi Dikmen

(Hasta)

Ali Rıza Türel

Kâzım Gürel

Kütahya

Alâettin Tridoğlu

Besim Atalay

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Malatya

Gl. Osman Koptagel

Mahmud Nedim Zabcı

Nasuhi Baydar

Osman Taner

Manisa

Kâni Karaosman

Kâzım Nami Duru

Osman Erçin

Refik İnce (Hasta)

Maraş

Dr. Kemal Bayızit

Hasan Reşit Tankut

Memed Erten (M.)

Ziya Kayran

Mardin

Dr. Rıza Levent
Edib Ergin
Gl. Seyfi Düzgören
Halid Onaran
İrfan Ferid Alpaya (İ.A.)

Muğla

Cemal Karamuğla
Yunus Nadi

Muş

Hakkı Kılıcoğlu

Niğde

Dr. Abravaya Marmaralı
Halid Mengi (M.)
Hazim Tepeyran

Ordu

Ahmed İhsan Tokgöz
Dr. Vehbi Demir
Hüseyin Ekşi
İsmail Çamaş
Selim Sırrı Tarcan

Rize

Dr. Salim Ali Dilemre
Hasan Cavid
Kemalettin Kamû
Raif Dinç

Samsun

Hüsnü Çakır
Meliha Ulaş

Mehmed Ali Yörüker

Zühtü Durukan

Seyhan

Ali Münif Yegena
Damar Arıkoğlu (Hasta)
Hilmi Uran
Sinan Tekelioğlu

Siirt

Naki Bekmen
Ressam Şevket Dağ
Şefik Özdemir

Sinob

Hulûsi Oruçoğlu
Yusuf Kemal Tengirşenk

Sivas

Abdurrahman Naci
Demirağ
Hikmet Işık
İsmail Memed Uğur
Necmettin Sadak
Ziya Başara

Tekirdağ

Fayık Öztrak
Rahimi Apak
Yahya Kemal Beyatlı

Tokad

Hasip Ahmed Aytuna

Trabzon

Faik Ahmed Barutcu
Hamdi Ülkümen
Hasan Saka
Mitat Aydın
Raif Karadeniz (V.)
Şerif Bilgen (M.)

Tunceli

Mitat Yenel
Sami Erkman

Urfa

Hüseyin Sami
Memed Emin Yurdakul
(M.)
Şeref Uluğ

Van

Hakkı Ungan
İbrahim Arvas (M.)
Münih Boya

Yozgad

Celâl Arat
Sırrı İçöz

Zonguldak

Halil Türkmen
Hasan Karabacak
Hazim Atif Kuyucak
İbrahim Etem Bozkurt
(M.)

MESLEKÎ TEKNİK OKULLAR AÇILMASI VE MEVCUTLARININ BÜYÜTÜLMESİ HAKKINDA KANUN GÖRÜŞMELERİ

OTURUM BAŞKANI

Dr. Mazhar GERMEN

TBMM Başkanvekili (Aydın)

KONUŞMACILAR

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas)

İzzet ARUKAN (Eskişehir)

Hüsnü KİTABCİ

Bütçe Encümeni Mazbata

Muharriri (Muğla)

Hasan-Âli YÜCEL

Maarif Vekili (İzmir)

Meslekî Teknik Okullar Açılması ve Mevcutların Büyütülmesi Hakkında Kanun

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında mütalaa var mı? Maddele-re geçilmesini reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

Meslekî ve teknik okullar açılması ve mevcutların büyütülmesi hakkında kanun

MADDE 1. — Maarif vekilliği yeniden meslekî ve teknik öğretim müesseseleriyle Ankara'da bir yüksek teknik okulu ve bir teknik okulu açılmasını ve bugün idare etmekte bulunduğu meslekî ve Teknik öğretim müesseselerinin büyütülmesini, gerek mevcut teknik öğretim müesseselerinin ve gerek yeniden açılacak olanların, gerekse erkek sanat okulu mezunlarının staj görmeleri için kurulacak olan staj fabrikalarının inşaatını ve istimlâk işlerini ve her türlü lüzumlu alât, techizat ve tesisatı temin etmek üzere yıllık te-diye miktarı 8 000 000 lirayı geçmemek şartıyla 75 milyon liraya kadar 1942 - 1951 yıllarına geçici taahhüdat ve sarfiyat icrasına izinlidir. Bu suretle girişilecek taahhüdatın dolayı her yıl sarfı lâ-zımgelen miktar Maarif vekilliği bütçesinde hususi bir fasla konu-lacak tahsisat ile karşılanır.

Yukarıda yazılı hizmetlerden dolayı yeniden ve ilaveten istih-dam edilecek bilûmum memur ve müstahdemlerle ecnebi müte-hassısların aylık, harcırah ve saire masrafları ve bu işlerde kulla-nılmak üzere tezyit veya yeniden tesis edilecek mütedavil sermaye-ler ve bu işlere müteferri diğer bilûmum masraflar her yıl bütçenin taallûk eylediği tertiplerine ilâve edilmek üzere, on seneden ayrıca 6 000 000 lira sarfına Maarif vekili mezundur.

REİS — Madde hakkında mütalaa var mı?

Abdurrahman Naci DEMİRAĞ (Sivas) — Muhterem arkadaş-lar; Maarif vekilinin bize getirdiği bu kanun karşısında memleke-tin ihtiyaçlarını duyup, ıstıraplarını anlayan bir arkadaş için sürur ve neşe duymamak imkânı yoktur. Hepimizden evvel bu zarureti, bu vaziyeti anlıyan Büyük Şefimizin emir ve irşadiyle bu hamle atılmağa başlanmıştır. İşte bu kanunda bu hamlenin eseri, ilk alâ-metidir. Bundan dolayı Maarif vekilimizi tebrik ederim.

Muhterem arkadaşlar, asrımız teknik asrıdır. Teknik kudrette diğerlerinden geri kalan milletlerin vay haline. Bugün gözümüzün

önünde öyle hakikatler tezahür ediyor ki, teknik kudreti zayıf olan insanlar ne kadar vatanperver, ne kadar kahraman olurlarsa olsunlar, nihayet düşman esareti altına düşmek mecburiyetindedir. Bugün harp artık yalnız kahramanlık ve seciye ile olmuyor. Aynı zamanda tekniğin mühim bir rolü vardır. Bu itibarla memleketi teknikleştiren hamleler en mukaddes ve en ziyade bizi saadete sevkeden bir hamle oluyor. Muhterem arkadaşlar memleketimizde mevcut teknik mektepler göksümüzü kabartacak şekilde muvaffakiyetler ihraz etmişlerdir. Memleketin şimendiferlerini, memleketin yollarını ve su tesisatını bunların yetiştirdiği elemanlar vücuda getirmişlerdir. Fakat kabul ve itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki; bu mevcutlar memleketin muazzam ihtiyacatına nazaran çok azdır, bunları çok miktarda artırmak lâzımgelir. İşte bu kanun, bu cihetten muhtaç olduğumuz elemanları yetiştirecek yolları, izleri bize gösteriyor. Bu ameliye çok mühim ve ağır bir ameliyedir. Bu kadar çok teknik elemanları yetiştirecek mektepler açmak, bunları yetiştirecek alât ve edevat meydana getirmek, bunları yetiştirecek hocaları bulmak, hakikaten çok uzun ve güçtür, çok himmete muhtaç olan bir iştir. Fakat bunların müşkülâtının azameti hiç bir zaman bizi hamle yapmaktan geri bırakmayacaktır. Bu gayeye vasıl olmak için çalışırken belki ufak tefek hatalar yapılacaktır. Fakat hiç hata yapmak istemiyen insanlar muvaffak olamıyan insanlardır. Binaenaleyh ufak tefek hatalar kazalar olacağını bilsek dahi mutlaka ileri atılmak enerjimizi kırmıyacağız, bilâkis o hataları tamir ve islâh etmek vaziyetinde bulunacağız. Bu işi idare edecek vekâlete ve muhterem zevatın nazarına arz etmek için bir iki nokta üzerinde duracağım.

Muhterem arkadaşlar, teknik elemanlar; yani yüksek mühendis, mühendis ve fen memuru, inşaat ustası, amele gibi zümreler malûmu âlinizdir ki, çalışmalarıyla bize muvaffakiyet vadeden unsurlardır. Şimdi bu kısımlardan bir mühendis ve yüksek mühendis adedi gösterilmiştir. Bu hususta Muvakkat encümünde de vekil beyin nazarı dikkatlerini celbetmiştim. Ankara ve İstanbul'da senede 445 tane yüksek mühendis yetiştirilmesine mukabil 600 tane mühendis ve fen memuru yetiştirilmektedir ki bu, azdır. Çünkü iş sahasında umumiyetle bir yüksek mühendise mukabil iki mühendis ve bir mühendise mukabil iki fen memuru hesabetmek lâzımdır. 445 yüksek mühendise mukabil iki misli mühendis ve dört misli fen memuru yetiştirecek vaziyette teşkilâtlandırmak lâzımdır. Bunu bir defa dikkat nazarlarına arzeder ve bu büyük işte muvaffak olmalarını canü gönülden dilerim.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) — Efendim, bu tevdi edilen kanunda bazı cetveller mevcuttur. Tabii bu birinci maddeye taallûk ediyor. Gerek yeniden açılacak, gerek tevsi edilecek şeyler dahildir. Lâkin bu cetvellerin muvakkat olduğunu, esbabı mucibeye merbut olması lâzımgeldiğini ve bunların kanuni bir şekil almayacağını zannediyorum. Bunun üzerinde Bütçe Encümeninin noktai nazarını bildirmesini isterim.

Bütçe En. M. M. Hüsnü KİTAPCI (Muğla) — Efendim, bu cetveller Maarif vekâletinin yapacağı işleri, nerelerde mektepler kurulacağını göstermek üzere kendi tekliflerine rapten arz ettikleri şeydir. Yoksa kanunen kabul edilmiş maddelere merbut olarak buraya eklenmiş değildir. Hatta arkadaşımın temas ettiği noktayı Hükümet, esbabı mucibesinde sarıhan zikretmektedir. Orada deniyor ki, «Ancak (1) numaralı cetvelde gösterilen vilâyet ve kaza adları icabına göre değiştirilecektir.» Binaenaleyh endişeleri varit değildir. Bu doğrudan doğruya teklife ait bir mevzudur.

İzzet ARUKAN (Eskişehir) — Teşekkür ederim.

REİS — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Maarif vekillliği, birinci maddede yazılı müesseselerde ve işlerde kullanılacak ecnebi mütehassıslarla en çok beş sene sürecek şekilde mukaveleler akdine salâhiyetlidir.

REİS — Mütalâa var mı? Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Birinci maddede yazılı meslekî ve teknik öğretim müesseselerinin inşaat, tamirat ve inşaatla ilgili tesisatının bütün proje ve tafsîlât resimleriyle mukavemet hesapları, hususi şartname ve keşifleri ve bunların proje, resim ve şartnamelerine göre yapılıp yapılmadığının kontrolü ve muvakkat ve kati kabul muameleleri 3611 sayılı kanun hükümlerine tabi olmayarak 4113 sayılı kanunla teşkil olunan meslekî ve teknik öğretim yapı işleri müdürlüğünce yapılır.

Maarif vekillliği sözü geçen proje ve tafsîlât resimleriyle mukavemet hesaplarını zaruret halinde Meslekî ve teknik öğretim yapı işleri müdürlüğüne mensup olmayan mütehassıslara da yaptırabilir.

Şu kadar ki, bu proje ve plânların Nafia vekâletince tasdikından sonra tatbikî lâzımdır. Bu tasdik, proje ve planların Nafia vekâletine tesliminden itibaren iki ay zarfında yapılacaktır.

Maarif vekillliği Meslekî ve teknik öğretim yapı işleri müdürlüğünün teşkilâtı bulunmayan yerlerde yaptırılacak az ehemmiyetli inşaat ve tamirata taallûk eden işlerde Nafia vekâleti teşkilâtından da istifade olunabilir.

REİS — Mütalâa var mı? Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — 4122 sayılı kanuna bağlı (4) sayılı cetvele ilişik (1) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar ilave olunmuştur.

REİS — Mütalâa var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — 1942 malî yılı Muvazenei umumiye kanununa bağlı (D) cetvelinin Maarif vekillğine ait (Ticaret, kız sanat okulları ve enstitüleri, bölge sanat okulları, meslek ve bilûmum akşam okulları) kısmına ilişik (2) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar ilâve olunmuş ve 1942 malî yılı Muvazenei umumiye kanununa bağlı (L) cetvelinin Maarif vekillğine ait (Bölge sanat okullarıyla kız enstitüleri ve kız sanat ve diğer meslek ve akşam okulları) kısmından ilişik (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar çıkarılmıştır.

REİS — Mütalâa var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Birinci madde mucibince girişilecek taahhüdattan dolayı yapılacak tediye'nin âzami miktarı 1942 malî yılı için 3 000 000 lirayı geçemez. Bu taahhütler karşılığı olarak 1942 malî yılı düyunu umumiye bütçesinin 316 ncı faslının ikinci (25 000 000 sterlinlik kredinin faiz ve itfa mürettebatı) maddesinden 1 000 000 lira tenzil edilerek Maarif vekâleti bütçesinde (Meslekî ve teknik okullar açılması ve mevcutların büyütülmesi hakkındaki kanun mucibince yapılacak bilûmum hizmetler karşılığı) adıyla açılan 736 ncı fasla fevkalâde tahsisat olarak konulmuştur.

REİS — Mütalâa var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 6. — Bu kanunun hükümlerini icraya Maliye, Maarif ve Nafia vekilleri memurdur.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

Maarif Vekili Hasan-Âli YÜCEL (İzmir) — Arkadaşlarım, geçen yıl, bundan on ay evvel, aynı kürsüden siz arkadaşlarımdan bir kısmının ve Müstakil Grup Reis vekili sayın Rana Tarhan'ın bir temennisine karşı yapmış olduğum vadi bugün bir kanun lâyihası halinde huzuruza getirmiş bir Hükümetin âzası olarak iftihar duyuyorum.

On ay evvel kabul buyurduğunuz dört kanundan biri, merkez teşkilâtımızda bir teknik müsteşarlığın yapılması suretiyle bu işe Yüksek Meclisin verdiği ehemmiyeti gösteriyordu. Diğer de Yüksek mühendis okulu ile Teknik okulunun Maarif vekâletine devri suretiyle teknik öğretimin Maarif vekilliği elinde toplanması direktifini veriyordu. Buna müteferri olan diğer iki kanun da kadrolara dairdi. Bu kanunların müzakeresinde işin yalnız merkezdeki teşkilâtı genişletme ve geçen seneye kadar Nafla vekâleti tarafından idare edilmekte olan Mühendis okulu ile Teknik okulun Maarif vekâletine devretmek gibi hususlarla iktifa etmeyip esaslı bir teknik öğretim programının yapılması istenildi. Bunu, seksen bir milyonluk ve on yıllık bir proje ile yapmış bulunuyoruz. Bu kanuna esas olan projenin gerçekleşmesi için icabeden kanuni salâhiyeti Yüksek Heyetiniz Hükümete veriyor.

Teknik öğretimi, memleketin nüfusu çok ve diğer yerlerine nazaran daha çok imkânlı vilâyetlerinden böyle olmıyan yerlerimizin en ücra köylerine kadar götürmek ve bu suretle Türk milletini hakikaten makine üstünde düşünür ve makine kullanır ve ondan istifade eder bir hale getirmek kararı. Cumhuriyet Hükümetinin esaslı davalarından biri idi. Kanun lâyihamızı kabul etmekle davanın halline bizi sevk etmiş bulunuyorsunuz. Biz, Yüksek mühendis yetiştiren ve bugün mevcut olan Yüksek mühendis okulunun tevsiine başladık ve bunu daha da genişletmek, lâboratuvarlarını, vasıtalarını, talim heyetini daha çok takviye etmek yolundayız. Ankara'da da bunun benzerini yapmak kararındayız. Yüksek mühendisle Teknik okullardan çıkacak teknik unsurlarının daha altındaki kademeleri de dikkate almış bulunuyoruz. Sanat okullarımızı geçen seneden itibaren bütçede verdiğiniz paralarla genişletmeye başladık. Bu sene alacağımız talebenin sayısı arttırılmaktadır.

Kız Sanat okulları aynı surette arttırılıyor ve genişletiliyor. Bunlara öğretmen yetiştirmek için Ankara Erkek Sanat Okulunun

içinde açmış bulunduğumuz Meslet Öğretmen Okulu kadrosu da tevsi edilmiştir. İsmet Paşa Kız enstitüsünün içindeki kız sanat okullarına hoca yetiştiren meslekî kısmı da büyütülmüştür. Biz bu kadarla da iktifa etmiyoruz. Arzettiğim gibi köylü vatandaşların evinde ve ev dışı hayatında yaşama bakımından kendilerine lâzım olan melekeyi vermek için şimdiye kadar yapmakta bulunduğumuz erkek ve kız sanat kurslarını da arttırdık. Bu kanunu aldıktan sonra bunları da imkân nisbetinde çoğaltacağız. Onun için burada güzel sözlerle bizi teşvik etmek lûtfunda bulunan Abdurrahman Naci Demirağ arkadaşımızın yetiştirilecek olanların nisbetindeki arzularını yerine getireceğiz. Yalnız nisbet için buyurdukları husus tesis bakımından bizi zorlayan bir takım esbaba istinat ediyor. Bu esbabı da elimizden geldiği kadar bertaraf ederek bir Yüksek mühendise 4 tekniker ve ona da o nisbette ustabaşı ve meharretli işçi yetiştirmek suretiyle buna ayarlamak mümkün olacaktır ümidindeyim.

Sözlerimi kesmeden önce portesi 81 milyon liralık bir kanunu, kabul suretiyle memleketin kendisini müdafaa için hayatî meselelerine para ayırdığı bir sırada, bu davayı da memleket müdafaasının bir cüzü olarak telâkki etmiş olan Yüksek Meclise teşekkür etmeyi bir vazife bilirim.

Hükûmette çalışan arkadaşlarımın, bilhassa Maliye vekili arkadaşımın, bu işe verdiği ihtimamı, Maarif, Nafia ve Bütçe encümenlerinin bu hususta bize yaptığı yardımı şükranla huzurunuzda zikretmeyi yine borç bilirim. Başvekilim. Teknik öğretim programının gerçekleşmesi için bana, yüksek ve yakın ilgisini vermekte, bu vazifenin yapmak yolunda bütün dikkatini lûtfetmektedir. Kendilerine minnetdar ve müteşekkirim.

Bunları söylemekle davanın hakikaten güç ve sökülmesi için bizi yormuş olduğunu arkadaşlarıma ihsas etmek istiyorum. Nihayet bu kanunla bundan üç buçuk sene evvel Millî Şef'in vazife olarak Maarif vekâletine vermiş olduğu esaslı bir mesele de halledilmek yoluna girmiş bulunuyor. Onun için bu kanunu güzel karşılamış olan Yüksek Heyetinize tekrar minnetlerimi arz ederim. (Alkışlar)

REİS — Okunmuş olan maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

S Ö Z L Ü K

— A —

Ahlâf : Halefler, sonradan gelenler
Alelittlak : Genel olarak, rastgele
Aliyyülâlâ : En iyi, en âlâ
Amme : Kamu, umuma mahsus
Atika : Eski, eski zamanla ilgili
Asaletmeâb : Soyluluk taşıyan

— B —

Bâhîr : Parlak, açık, güzel, belli
Bahir : Derya, deniz
Bâhusus : Özellikle
Baîd : Uzak, ırak
Bâliğ : Erişmiş, ulaşmış, varan
Bedbîn : Kötümser
Behemehal : Herhalde, ne olursa olsun
Belâğanmeblâ : Bol keseden, bol bol
Beis : Engel, uymazlık
Bervech : Olduğu gibi, olarak
Beynelmilel : Uluslararası
Bidât : Hisse, bedel verme
Bigane : İlgisiz, yabancı
Bilfarz : Diyelim ki, örneğin
Bilkuvve : Düşünce halinde, tasarı olarak
Binaenaleyh : Bundan ötürü
Bittabi : Tabii, elbette
Bühtan : İftira, karacılık

— C —

Calib : Celbeden, çeken
Celadet : Yiğitlik
Cem'an : Toplam olarak, hepsi birden
Cem'i : Hepsî, tümü, toplamı
Cerhetmek : Çürütmek, yaralamak
Cevval : Davranışları çabuk ve kesin, kıpırdak, hareket eden
Cezrî : Kesin, kökten
Cihet : Yön, yan
Cüretkârâne : Atakça

— Ç —

Çeşni : Tat

— D —

Dâüssıla : Memleket hasreti, vatan özlemi
Defaâtle : Tekrar tekrar
Derakab : Hemen, arkasından
Dârülelhan : Müzik yapılan, öğrenilen yer

Dercetmek : Toplamak, gazeteye yazmak, sokmak

Derhatır : Hatırda, hatırlama

Dermeyan etmek : Söylemek, ileri sürmek

Derpiş : Öngörmek, aklından geçirmek

Deruhde etmek : Üzerine almak, yüklenmek

Devair : Daireler

— E —

Ebced : Her harfi bir rakkamı karşılayan, Arap harfleriyle yazılan bir hesap sistemi

Efreyyan : Efrayant (Fr.) korkunç

Ekalliyet : Azınlık

Elfâz : Sözler, kelimeler

Elhân : Sesler, ezgiler

Encümen : Komisyon

Ensâr : Yardımcılar, koruyucular

Enzâr : Bakışlar

Esbâb : Nedenler, sebepler

Esbâb-ı mucibe : Zorlayan sebepler, gerekçeler

Eslaf : Bizden öncekiler, selef olanlar

Eskal : Ağırlıklar, ağır yükler

Etvar : Durumlar, hal ve hareketler, işler

Evsaf : Nitelikler

— F —

Faikiyet : Üstünlük

Faraza : Sözelgişi, örneğin

Fecaat : Yüreklere acısı durum

Fezâhat : Boşluklar

Filvaki : Gerçekten

Fütûhât : Fetihler

— H —

Hâdim : Hizmet eden, yarayan

Hamûleli : Yüklü

Harcırâh : Yolluk

Haslet : Güzel huy

Haşr-ü neşrolmak : Kaynaşmak

Hezâr : Bülbul, pekçok

Hilafına : Aksine, karşıt, tersine

Hodgâmlık : Bencillik

Hulkiyyet :Törecilik

Hulûl : Gelipçatma, girme

Hulasa : Özet

Hurûfat : Basımda kullanılan harf kalıpları, harf çeşitleri

— İ —

İstilah : Terim

İttilâ : Öğrenme, iyi anlama

— İ —

İaşe : Beslenme, boğaz, yaşatma

İbate : Barındırma

İblağ : Çıkarma, ulaştırma

İbda : Yaratma

İcbar : Zorlama

İçtinab : Sakınma, kaçınma

İçtimai : Toplumsal

İfa : Yerine getirme

İfrad : Aşırı

İfsad : Bozma

İhata : Kuşatma, çevreleme

İhdas : Hiç yapılmamış bir şeyi ilk kez ortaya koyma

İhtifal : Anma töreni

İhtilaf : Ayrılık, anlaşmazlık

İhtiva : Kapsama, içine alma

İktifa : Yetinme

İktilâ : Koparma

İktiran : Ulaşma, erişme

İktitâf : Derme, derleme, seçme

İktisab : Kazanma, edinme

İktiza : Gerekme

İlbas : Giydirme, örtme, durdurma, alıkoy-
ma

İlhak : Katma, ekleme

İltisak : Bitişme, kavuşma, ulaşma

İnhitât : Çökme, gerileme, düşme

İnhisar : Tekel

İntibah : Uyanıklık, gafil olmama, bir olay-
dan ders alma

İntihab : Seçme, seçim

İnikad : Toplama, birleşim

İnkiraz : Batma, çöküş, dağılma

İnkisar : Kırılma, ilenme, lanetleme

İnkışaf : Gelişme

İnsicam : Bağdaşım, tutarlılık

İntiba : İzlenim

İntisab : Bağlanma, girme, mensub olma

İntizar : Bekleme, gözleme; beddua

İntibak : Uyuma

İnzibat : Sıkı düzen, düzenbağı

İpham : Belirsizlik, kapalılık

İpka : Sınıfta bırakma, döndürme

İptidaen : Önceden, başından

İptidai : İlkel, (mektep) ilkokul

İrat : Gelir getiren yapı, gelir

İrtica : Gericilik

İrtikap : Kötülük, yiyicilik, rüşvet yeme

İsnat : İftira, yükleme, yakıştıрма

İstical : İvedilik, acele etme

İstidat : Yetenek

İstidlal : Dolayısıyla anlama, çıkarma

İstihdaf : Amaçlama, hedef tutma

İstihkak : Hak, haketme

İstihlak : Tüketim, bitirmek

İstihsal : Üretim, üretme

İstilzam : Gerekme, gerektirme

İstinat : Dayanma

İstînâs : Alışma, ısınma

İstinsah : Suret çıkarma, kopya ile örnek
çıkarma

İstirdad : Geri alma

İstisgar : Küçük görme, küçümseme

İstibah : Şüphelenme

İstiyak : Özlemek, göreceği gelmek

İtiyad : Alışkanlık

İtmam : Tamamlama, bitirme

İttifaki : Birleşmeye, uyuşmaya ait

İttihaz : Sayma, tutma

İttihak : Katılma

İvicâc : Eğrilme, eğribüğü olma

İzac : Rahatsız etme

İzale : Giderme, yoketme

İzam : Büyütme, abartma

İzhar : Belirtme, açığa vurma

— K —

Kadirşinaslık : Değerbilirlik

Kaim : Yerine geçen, yerini tutan

Kargir : Taştan, tuğladan yapılmış bina

Kemiyet : Nicelik

Kesb : Kazanma

Kesbikatiyet : Kesinlik kazanma

Kezalik : öyle, ...o da öyle

Küşad : Açılış

— L —

Lâakal : En az

Lâğv : Kaldırma (hükümsüz bırakma)

Lâlettayin : Gelişigüzel

Lâşey : Çok değersiz

Lâyetegayyer : Değişmez, bozulmaz

Lâğvetmek : Kaldırmak

Lâyihâ : Tasarı

Lâzimülnifaz : Yerine getirme

Levazım : Gereçler

Leylî : Yatılı

Liyâkat : Lâyık olma, değerlilik

— M —

Maalfarik : Ayırım gözetmeksizin

Maltuz : Maltalı, Malta halkından

Maatteessüf : Esef ederek, üzülerek

Mahdut : Çizgilenmiş, belirlenmiş

Mahfûf : Kuşatılmış, çevrilmiş

Mahfuz : Korunmuş, saklanmış

Mahlut : Karışım, saf olmayan

Mahrec : Çıkılacak kapı, çıkak, payda

Maîşet : Geçim, geçinme

Makabli : Öncesi

Makal : Söz, söyleyiş

Makâsıd : Kasıtlar, istekler

Maslahat : İş, emir, madde

Matlub : İstenilen, aranan, alacak

Matrah : Verginin miktarını belirleyen temel değer

Mâtuf : İsnad olunmuş, dönük, yönelmiş

Mazarrat : Zarar, ziyan

Mazbata : Tutanak

Mazbut : Belirli, kaydedilmiş doğru, dürüst

Mebadi : Evveller, başlangıçlar, ilk

Mebde : Başlangıç

Meccanen : Parasız olarak

Mecmuu : Tamamı, toplamı

Mezcetmek : Karıştırmak, katma

Medar : Dönence dayanak, yörünge

Medyun : Borçlu

Mefhum : Kavram

Mefkûre : Ülkü, ideal

Mefrûz : Ayrılmış, bölünmüş, varsayılan

Mefsûh : Fesholunmuş, yürürlükten kaldırılmış

Mekâtib : Mektepler, okullar

Menba : Kaynak

Memnu : Yasaklanmış

Menâbî : Menbalar

Menhûs : Uğursuz

Merbût : İlişik

Mer'i : Yürürlükte olan

Mesabe : Değer, hüküm, derece, mertebe

Mesnet : Dayanak

Masak : Darlık

Meşbu : Dolu, dolmuş, tok

Metruk : Terkedilmiş, bırakılmış

Mevhûm : Vehim, gerçekte olmayan

Meyyus : Karamsar, umutsuz

Mezkûr : Adı geçen

Mikyas : Ölçü, ölçek

Mingayri : dışı olarak

Miyar : Ayıraç, ölçü

Muaddel : Değişkin, değiştirilmiş

Muâdelet : Eşdeğerlik, eşitlik

Muâdil : Eşit, denk

Muahhar : Sonraki

Muarız : Karşı gelen

Muâşeret : Görgü, iyi geçinme

Muâvenet : Yardım

Mubassır : Eskiden okullardaki öğrenci gözeticileri

Mübayaa : Satınalma

Mucib : Gerekirici, gereken, sebep olan, uyan

Mucibince : Gereğince, uyarınca

Mufasssal : Ayrıntılı

Mugayir : Aykırı, uymaz, zıt

Muhakkak : Kesinlik kazanmış

Muhtelifünfik : Üstünde anlaşmazlığa düşülmüş konu

Muhteva : Kapsam

Mukabil : Karşı, karşılık

Mukaddime : Başlangıç, önsöz

Mukayyet : Kayıtlı, yazılı, bağlı

Mükteseb : Kazanılmış
Monazünfih : Hakkında anlaşmazlığa dü-
şülen kimse
Münakız : Çelişkili
Mûnis : Canayakın, alışılan
Munzam : Eklenmiş, katılmış
Murabba : Kare
Musavatsızlık : Eşitsizlik
Musahhih : Düzeltmen
Musirr : Direnen
Mustarib : Acı çeken, kederli
Mutazarrır : Zarar görmüş
Mutmain : Kanık, gönükanmış
Muttasif : Vasıflı, nitelenmiş
Muvacehe : Yüzleşme, yüzyüze gelme, karşı
Muvakkat : Geçici, süresiz
Muvazene : Denge, denklik
Muvazzaf : Vazifeli, görevli
Mübahase : Herhangibir konuda fikirbe-
lirtme, konuşma, bahse girişme
Mücehhez : Donanmış, hazırlıklı
Mücerret : Soyut, yalın
Müdevven : Divan şekline konulmuş, derlen-
miş
Müdevver : Yuvarlak, daire şeklinde
Müdrık : Anlayan, anlamış
Müvekkil : Vekil eden, vekalet veren
Müessesat : Kurumlar, kuruluşlar
Müessir : Etkileyen
Müfid : Faydalı, ifade eden, mânâlı
Müfret : Tekil
Müftehir : Övünç duyan
Mühmel : Boşlanmış, ihmal edilmiş, ba-
kimsiz
Mükteseb : Edinilmiş, kazanılmış
Mülhak : Bağlı, katılmış
Mülevviç : Taraflar, nüfuz kazandıran
Mümarese : Alışma, yatkınlık
Mümasil : Benzeş, andıran
Mümeyyiz : Ayırd edici, sınavlarda soru
soran kimse
Münafi : Aykırı, uymaz
Mün'akis : Yansımış, çarpıp geri dönmüş

Münazaünfih : Kavgalı, tartışmalı, üstün-
de, anlaşılammış
Münekkid : Eleştiren
Münevver : Aydın kişi
Münhal : Açık
Münhani : Eğri
Münkesif : Aydınlığı kesilmiş, tutulmuş
Münteha : Son, uç, akıbet
Müntahabat : Seçme eserler, yazılar der-
gisi
Müntehir : Sürekli akan
Müntesip : Bir yere kapılanmış
Müsavat : Eşitlik
Müstağni : Doygun, gözütok
Müstaceliyet : İvedilik
Müstahsil : Üretici
Müstaid : İstidatlı, yetenekli, yatkın
Müstakar : Yerleşilen, durulan yer
Müstakim : Doğru, düz
Müstefid : Yararlanmış, kazanan, fayda-
lanan
Müstenkif : Çekinen, çekimser
Müsterih : Huzur içinde, emin, gönlü rahat
Müstevli : Basan, kaplayan, idaresi altına
alan
Müşabih : Benzeyen, benzer
Müştemilat : (Müştemelat) Eklentiler, ay-
rıntılar
Mütalaa : Düşünce, oy, görüş, dikkatli
okuma
Müteaddi : Zulmeden, saldıran
Müteallik : İlişkin, bağlı
Mütebâdil : Birbirinin yerine geçen, kar-
şılıklı
Mütebellir : Beliren, belirgin
Mütecaviz : Geçen, saldırgan, sataşan, sı-
nırı aşan
Mütedair : Âit, ilişik, ilgili
Mütedavil : Elden ele gezen, kullanılan,
tedavülde olan
Müteemmil : Derin düşünen
Müteferrik : Ayrı ayrı, dağınık
Mütehammil : Tahammül eden, dayanıklı
Mütehassis : Hislenen, duygulanan

Müteheyyc : Heyecanlanan, coşan
Mütekaid : Emekli
Mütekamil : Olgunlaşmış, gelişmiş
Mütemmim : Tamamlayan
Mütenasip : Uygun, orantılı
Mütesaviyen : Birbirine eşdeğerde
Müteselsilen : Zincirleme
Mütevakkıf : Duran, bekleyen, bağımlı
Mütevakkı : Sakınan, çekinen
Mütevaliyen : Aralık vermeden, üstüste
Müteveccih : Yönelmiş, dönük
Mütevelli : Bir vakfı yöneten kimse
Müteverrim : Veremli
Müzaheret : Arka olma, yardım etme

— N —

Nafia : Bayındırlık işleri
Nakşiberâb : Devamsız, süreksiz
Nakzetmek : Bozmak, geri çevirmek
Namütenahi : Sonsuz
Namzed : Aday, sözlü
Nasibedar : Kismetine ulaşmış
Nazariyat : Kuramlar
Nebatat : Bitkiler, botanik
Necib : Soylu, huyu temiz
Nefaset : Çok güzel, çok beğenilir olma
Neşide : Sözlü müzik eseri, şiir
Neşriyat : Yayın
Neşvünema : Gelişme, yetiştirme, büyüme
Nısfet : İnsaf, adalet, hakkaniyet
Nikbin : İyimser

— P —

Palyatif : (Fr.) palliative, etkisi geçici
Penâh : Sığınacak yer, sığınma
Peyderpey : Ardarda, azar azar
Peyda : Meydanda, açıkta

— R —

Raci : Geri dönen, dokunan, ilgisi olan, dileyen, rica eden
Rayiç : Sürümü olan, sürüm değeri, tutulan
Réglement : (Fr.) Tüzük, halletme
Rekiklik : Tutukluk, kekemelik
Riayet : Uyuma
Ric'at : Gerileme, çekilme, geri kaçma
Ruzname : Gündem, günlük
Rücu : Geri dönme

— S —

Sabık : Önceki, eski, bir evvelki
Saik : Neden, sebep
Saylav : Milletvekili
Salâbet : Katılık, sağlamlık
Salâh : Düzeltme, iyileşme
Salâhiyet : Yetki
Sarâhat : Açıklık, belirlilik
Sarih : Açık, aşikar, belli
Sathî : Yüzeysel
Say : Emek, gayret, çalışma
Seciye : Karakter, huy, tabiat
Selef : Öncel
Selb : Zorla alma, inkar etme, iptal etme
Sıyanet : Koruma
Suhulet : Kolaylık, nazik davranış
Sulûk : Yol tutma, yola girme
Sürur : Sevinç, neşe

— Ş —

Şâmil : İçine alan, kaplayan
Şikemperver : Boğazına düşkün
Şimi = Chimie : (Fr.) Kimya
Şümül : İçine alma, kapsama
Şûriş : Karışıklık, kargaşalık

— T —

Taahhüd : Üstlenme, üstüne alma
Taalluk : İlgi, ilişki, ilinti
Taayyün : Belirme, meydana çıkma
Tadat : Tadit, sayma, sayıp dökme
Tahaccüm : Büyüme, hacimlenme
Tahakkuk : Gerçekleşme, kesinleşme
Tahassul : Hasıl olma, netice olarak çıkma
Tahassüs : Hislenme, duygulanma
Tahattur : Hatırlama, hatıra getirme, getir- ilme
Tahavvülat : Değişmeler, dönüşümler
Tahfif : Hafifletme, yükünü azaltma
Tahmil : Yükleme
Tahrir : Yazma
Tahteşşuûr : Bilinçaltı
Takarrür : Kararlaştırma, karar kılma
Tekaza : Borçluyu sıkıştırma, sıkışarak söz söyleme

Takbih : Çirkin görme, kınama
Takî : Gûnahtan kaçınan, dine bağlı
Takrir : Önerge, anlatma, anlayış
Takyid : Kısıtlama, şarta bağlı kılma
Tâli : İkincil, sonradan gelen
Tâlik : Bağlı tutma, erteleme
Taltif : Gönül alma, ödüllendirme
Tariz : Üstü kapalı tenkit, iğneleme, suskun durma
Tard : Kovma, çıkarma, sürme
Tasnî : Uydurma, yakıştırma, yapma
Tasnif : Sınıflandırma, bölümleme
Tasrih : Belirtme, açıkseçik söyleme
Tavsif : Nitelendirme, vasıflandırma
Tasvib : Doğru bulma, onaylama
Tavzîf : Ödevlendirme, görevlendirme
Tazammun : Kapsama, içine alma
Teâdül : Denklik, denkleşme
Teahhür : Gecikme
Tebaruz : Belirme, görünme
Tebellür : Billûrlaşma, belirme
Teberrüd : Soğuma
Teberrük : Uğurlu sayma, mübarek görme
Tebeyyün : Belli olma
Tebşir : Müjdeleme
Tecerrüd : Soyutlanma, sıyrılma
Tecezzi : Parçalanma, küçülme
Tecrid : Soyutlama, yalıtma, ayırma
Tecviz : Uygun bulma, caiz görme
Tecziye : Cezalandırma
Techiz : Donatma, donatım
Tedennî : Gerileme, aşağılama
Tediye : Ödeme, eda etme
Tedris : Öğretme, öğretim
Tedvir : Çevirme, döndürme
Tedvin : Kitap haline getirme
Teeddüb : Utanma, sıkılma, çekinme
Teahhür : Gecikme
Teessüs : Kurulma, kökleşme, temelleşme
Tefeyyüz : İlerleme, yükselme, feyiz bulma
Tefrik : Ayırma, ayırtetme
Tegafül : Gaflet, anlamazlıktan gelme, bilmez görünme

Tehalük : Çok isteme, çok rağbet
Teheyyüc : Coşma
Tehir : Erteleme, geciktirme
Tekamül : Evrim, gelişim
Tekaüd : Emekli ve ayrılma
Tekâyâ : Tekkeler
Tekevün : Meydana gelme, oluşma, var olma
Tekzib : Yalanlama
Telakki : Anlayış, görüş
Temdit : Uzatma, sürdürme
Temerküz : Birikme, bir yerde toplanma
Temessül : Özümseme, benzeşme, cisimleşme
Temrin : Alıştırma
Tenakus : Noksanslaşma, eksilme
Tenakuz : Çelişki, anlam aykırılığı kişinin bir sözünün diğerine uymaması
Tenevvü : Çeşitlenme, çeşitlilik
Tenevvür : Aydınlanma
Tenniye : Artırma, geliştirme
Tensib : Uygun görme
Tensik : Düzenleme, düzeltme
Tenvîr : Aydınlatma
Tereddi : Yozlaşma, soysuzlaşma
Terettüb : Sıralanma, sırası gelme, gerekme
Terekküp : Oluşma, karışıp birleşme
Terennüm : Şakıma, şarkı söyleme
Terettüb : Düşme, gerekme, sıralanma, icap etme
Terfih : Refaha kavuşturma, gönendirme
Terviç : Destekleme, tutma, revaç verme
Teseül : Dilenme
Tesanüd : Dayanışma, omuzdaşlık
Teşdid : Şiddetlendirme, kuvvetlendirme
Teşmil : Yayma, kapsatma, genişletme
Tetâbuk : Uyma, denk düşme
Tetebbu : Araştırma, inceleme
Tevali : Birbiri arkasından gelme, devam etme
Tevafuk : Uyma, uygun gelme
Tevakkuf : Bekleme, durma
Tevbih : Paylama, azarlama

Tevdi : Verme, bırakma
Teveccüh : Yönelme, yakınlık, yavaşma
Tevfikân : Uyarak, uygun olarak
Tevfid : Doğurma, doğurtma, sebep olma
Tevsî : Genişletme, yayma
Tevzî : Dağıtma, paylaşırma
Tezahür : Belirme, ortaya çıkma, görünme
Tezayüd : Artma, çoğalma
Tezyîd : Artırma, çoğaltma
Tüfeylî : Asalak, parazit

— U —

Umde : Prensip, ilke
Usat : Asiler, zorbalar
Usret : Zor durum, güçlük
Uzuv : Uzv, organ

— Ü —

Ülfet : Dostluk, arkadaşlık, alışma, geçinme

— V —

Vabeste : Bağlı, ilgili
Vâhime : Kuruntu, eseri
Vaad : Sözverme, üstlenme
Vâkânüvis : Eskiden olayları saptayan devlet tarihçisi
Vakfe : Duruş, durak
Vaki : Olmuş, geçmiş
Varaka : Tek yaprak, yazılı kâğıt
Vârid : Gelen, vâsıl olan, erişen
Varide : Olabileceği akla gelen, olan, söylenen
Varidat : Gelir, gelirler

Vazih : Açık, aydın, belli
Vazî'ül-yed : El koyan, eline alan
Vecaib : Ödevler, boyunborcu, gereken
Vecih : Yüz, çevre, tarz, yol
Vazif : Vazifeler, ödevler
Vesait : Vasıtalar
Vikaye : Koruma, kayırma, gözetme
Vukuf : Anlama, bilme, haberli olma
Vüsât : Genişlik, bolluk, imkân
Vustâ : Orta, ortada bulunan
(Kurûn-u Vusta : Ortaçağ)

— Y —

Yağmager : Yağmacı, çapulcu
Yekâhenk : Aynı ahenkte
Ye's : Elem, keder, ümitsizlik

— Z —

Zahib : Uyan, bir fikre kapılan
Zahir : Görünen, belli, görünüş
Zaid : Artan, artıran, artı, fazla, gereksiz
Zail : Yok olma, geçen, sona eren, devamlı olmayan
Zecri : Zorlayıcı
Zehab : Sanı, bir fikre kapılma
Zemm : Yermek, kınama, ayıplama
Zevaid : Fazlalıklar, fazla şeyler
Zevât : Kişiler, zatlar
Zeyl : Ek, ilâve, devam
Zımnî : Üstü kapalı, alttan, dolayısıyla
Zuhur : Görünme, baş gösterme

MOJIX C6627 429 4885
04/11/12 07:23:29

TBMM HESİMİ 1005 - ANKARA